

DET KONGELIGE
ARBEIDS- OG SOSIALDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2014–2015)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2015

Utgiftskapitler: 600–667, 2470, 2541–2542, 2620–2686

Inntektskapitler: 3600–3642, 5470, 5571, 5607, 5701–5705

Innhold

Del I	Innledende del	9	Kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten	91
1	Regjeringens mål for arbeids- og velferdspolitikken	11	Kap. 3605 Arbeids- og velferdsetaten	94
2	Profil og satsingsområder	13	Kap. 606 Trygderetten	95
2.1	Samlet budsjettforslag fordelt på programområder og programkategorier	13	Kap. 3606 Trygderetten	96
2.2	Satsinger og hovedprioriteringer .	14	<i>Programkategori 09.20</i>	
3	Sentrale utviklingstrekk	24	<i>Tiltak for bedre levekår mv.</i>	97
3.1	Innledning	24	Kap. 621 Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering	97
3.2	Arbeidsmarkedet	24	Kap. 3621 Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering	103
3.3	Sentrale ytelser	27	<i>Programkategori 09.30 Arbeidsmarked</i>	104
3.4	Økonomisk og sosial trygghet	36	Kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak	104
3.5	Arbeidsmiljø og sikkerhet	39	Kap. 3634 Arbeidsmarkedstiltak	114
4	Anmodningsvedtak	41	Kap. 635 Ventelønn	115
4.1	Anmodningsvedtak nr. 418 av 19. mars 2013:	41	Kap. 3635 Ventelønn mv.	115
5	Oversiktstabeller	42	<i>Programkategori 29.20 Enslige forsørgere</i>	116
5.1	Utgifter og inntekter fordelt på kapitler	42	Kap. 2620 Stønad til enslig mor eller far	116
5.2	Årsverksoversikt	46	<i>Programkategori 29.50</i>	
5.3	Bruk av stikkordet kan overføres	46	<i>Inntektssikring ved sykdom og uførhet</i>	120
Del II	Budsjettforslag	47	Kap. 2650 Sykepengen	120
6	Arbeids- og sosialdepartementets budsjettforslag for 2015	49	Kap. 2651 Arbeidsavklaringpenge	124
			Kap. 2655 Uførhet	128
Resultatområde 1 Administrasjon og utvikling	49		<i>Programkategori 29.60 Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne mv.</i>	133
<i>Programkategori 09.00 Administrasjon</i>	53		Kap. 2661 Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler mv.	133
Kap. 600 Arbeids- og sosialdepartementet ..	53		<i>Programkategori 29.90 Diverse utgifter</i>	141
Kap. 3600 Arbeids- og sosialdepartementet ..	54		Kap. 5701 Diverse inntekter	141
Kap. 601 Utredningsvirksomhet, forskning m.m.	54		<i>Programkategori 33.30 Arbeidsliv</i>	144
Kap. 3601 Utredningsvirksomhet, forskning m.m.	61		Kap. 2541 Dagpenge	144
Resultatområde 2 Arbeid og velferd	62		Kap. 5705 Refusjon av dagpenge	147
<i>Programkategori 09.10 Administrasjon av arbeids- og velferdspolitikken</i>	88		Kap. 2542 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs mv.	148
Kap. 604 Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen	88		Kap. 5704 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs	149
			Resultatområde 3 Pensjon	150
			<i>Programkategori 09.50 Pensjoner m.v. under Statens pensjonskasse</i>	158
			Kap. 611 Pensjoner av statskassen	162
			Kap. 612 Tilskudd til Statens pensjonskasse	163
			Kap. 613 Arbeidsgiveravgift til folketrygden	166

Kap. 614 Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	167	Kap. 645 Regional verneombudsordning i hotell- og restaurantbransjen og renholdsbransjen	226
Kap. 3614 Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	168	Kap. 3645 Regional verneombudsordning i hotell- og restaurantbransjen og renholdsbransjen	226
Kap. 5607 Renter av boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	169	Kap. 646 Pionerdykkere i Nordsjøen	227
Kap. 615 Yrkesskadeforsikring	169	Kap. 648 Arbeidsretten, Riksmekleren m.m.	228
Kap. 3615 Yrkesskadeforsikring	171	Kap. 3648 Arbeidsretten, meklingsinstitusjonen m.m.	229
Kap. 616 Gruppelivsforsikring	171	Kap. 649 Treparts bransjeprogrammer	230
Kap. 3616 Gruppelivsforsikring	172		
Kap. 2470 Statens pensjonskasse	172	Del III Omtale av særlige tema	231
Kap. 5470 Statens pensjonskasse	176	7 Likestillingsomtale	233
<i>Programkategori 09.60 Kontantytelser</i>	<i>177</i>	8 Forenklingsarbeid, modernisering og økt gjennomføringskraft	245
Kap. 660 Krigspensjon	177	9 Miljøprofil – sektorovergripande tiltak	247
Kap. 664 Pensjonstrygden for sjømenn	179	10 Samfunnstryggleik og beredskap	250
Kap. 666 Avtalefestet pensjon (AFP)	182	11 Grunnbeløp, særtillegg og stønader	252
Kap. 667 Supplerende stønad til personer over 67 år	186	12 Standardiserte nøkkeltal for nettobudsjetterte verksemder – STAMI	255
<i>Programkategori 29.70 Alderdom</i>	<i>189</i>	13 Nye konvensjoner, International Labour Organization (ILO)	259
Kap. 2670 Alderdom	189	Forslag	272
<i>Programkategori 29.80</i>			
<i>Forsørgertap og eneomsorg for barn m.v.</i>	<i>197</i>		
Kap. 2680 Etterlatte	197		
Kap. 2686 Gravferdsstønad	202		
Resultatområde 4			
Arbeidsmiljø og sikkerhet	204		
<i>Programkategori 09.40</i>			
<i>Arbeidsmiljø og sikkerhet</i>	<i>214</i>		
Kap. 640 Arbeidstilsynet	215		
Kap. 3640 Arbeidstilsynet	219		
Kap. 642 Petroleumstilsynet	220		
Kap. 3642 Petroleumstilsynet	223		
Kap. 5571 Sektoravgifter under Arbeids- og sosialdepartementet	224		
Kap. 643 Statens arbeidsmiljøinstitutt	224		

Figuroversikt

Figur 3.1	Sysselsatte personer. I pst. av befolkningen 15–74 år. Sesongkorrigert trend, januar 2007 – mai 2014.	25	Figur 3.6	Utviklingen i antall alderspensjonister i folketrygden. Tusen. Historiske tall 1980–2013. Framskrivninger 2014–2050.	31
Figur 3.2	Arbeidsledighet. Jf. Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelse (AKU) og jf. Arbeids- og velferdsetaten. I pst. av arbeidsstyrken 15-74 år. Sesongkorrigerede tall, januar 2007–mai 2014.	27	Figur 3.7	Utvikling i antall pensjonister i Statens pensjonskasse.	32
Figur 3.3	Antall mottakere av sykepenger, arbeidsavklaringspenger og uførepensjon (venstre akse) og mottakere av disse ytelsene som andel av befolkningen 18-66 år (høyre akse), korrigert for at man kan motta mer enn en ytelse samtidig. Antall i tusen. Andel i pst. Tall ved utgangen av året 2001–2013.	28	Figur 3.8	Utgifter til økonomisk sosialhjelp (2013-kroner) og antall stønadsmottakere 2002–2013. Tall for 2003 og 2004 inkluderer mottak av introduksjonsstønad for nyankomne innvandrere.	38
Figur 3.4	Mottakere av helserelaterte ytelser som andel av befolkningen i alderen 18–66 år. Faktisk utvikling og aldersstandardiserte tall.	29	Figur 6.1	Antall sykepengedager betalt av folketrygden per sysselsatt lønnstaker. Årstall 1993–2013.	121
Figur 3.5	Estimat på antall tapte årsverk knyttet til mottak av helserelaterte ytelser (venstre akse) og som andel av befolkningen 18–66 år (høyre akse). Antall i tusen. Andel i pst. Årsgjennomsnitt 2001, 2005, 2009–2013.	30	Figur 6.2	Utviklingen i sykefraværsprosenten. Årstall 2001–2013.	123
			Figur 6.3	Mottakere av uførepensjon. Antall ved utgangen av året (venstre akse) og som andel av befolkningen 18-66 år (høyre akse). Antall i tusen. Andel i pst. 2000–2013.	130
			Figur 6.4	Utvikling i antall permitterte (helt og delvis), januar 2008– august 2014, trend.	146

Oversikt over bokser

Boks 3.1	To ulike mål på arbeidsledighet ...	26	Boks 6.1	Storulykke – definisjon:	211
----------	-------------------------------------	----	----------	--------------------------------	-----

DET KONGELIGE
ARBEIDS- OG SOSIALDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2014–2015)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2015

Utgiftskapitler: 600–667, 2470, 2541–2542, 2620–2686

Inntektskapitler: 3600–3642, 5470, 5571, 5607, 5701–5705

*Tilråding fra Arbeids- og sosialdepartementet 12. september 2014,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Solberg)*

Del I
Innledning del

1 Regjeringens mål for arbeids- og velferdspolitikken

Regjeringens visjon er et samfunn der alle kan delta. Regjeringen vil føre en omfattende og aktiv arbeids- og velferdspolitik for at flest mulig skal kunne delta i arbeidslivet. Regjeringens mål er et velfungerende arbeidsmarked som sikrer lav arbeidsledighet og høy sysselsetting og et trygt, fleksibelt og familievennlig arbeidsliv med plass til alle. Et arbeidsliv for alle forutsetter et godt og sikkert arbeidsmiljø og et seriøst arbeidsliv uten sosial dumping og organisert arbeidslivskriminalitet. Et åpent arbeidsliv med plass til alle er også vesentlig for å bekjempe fattigdom. Samtidig vil det alltid være en del personer som er for syke til å jobbe. Disse skal sikres en anstendig og forutsigbar inntekt. Gode velferdstjenester er grunnleggende for vårt samfunn.

Regjeringen vil bygge sin politikk på målet om en mest mulig effektiv bruk av fellesskapets ressurser. Samfunnet må bli mindre byråkratisk. Regjeringen vil bidra til en enklere hverdag for folk flest.

Styrke arbeidsinsentivene og målrette velferdsordningene

Regjeringen vil arbeide på bred front for å forhindre at mennesker faller utenfor arbeidslivet. Gjennom avtalen om et inkluderende arbeidsliv legger Regjeringen til rette for at flest mulig skal kunne delta i arbeidslivet. Regjeringen vil øke forventningene til aktivitet i velferdsordningene for å bidra til bedre insentiver til å søke jobb og ta del i arbeidslivet. Personer som er for syke til å jobbe skal likevel sikres en anstendig og forutsigbar inntekt. For dem som blir varig uføre, er det gode ordninger. Ny uføretrygd gir videre bedre muligheter for å kombinere arbeid og trygd. Det er et mål å få til økt og riktig gradering.

Sysselsetting er den viktigste finansieringskilden for felles velferd. For å utvikle velferdssamfunnet er økonomisk vekst og et velfungerende arbeidsmarked viktig. Aldring av befolkningen vil framover gi markert høyere utgifter til pensjoner og helse- og omsorgstjenester. Det er nødvendig med endringer og reformer for å øke arbeidsinnsatsen i befolkningen, slik at vi demper økte fram-

tidige kostnader og finansierer og videreutvikler velferdsordningene.

Et velfungerende arbeidsmarked

Et velfungerende arbeidsmarked med god utnyttelse av arbeidskraften er et viktig mål for Regjeringen. Sammen med en aktiv og målrettet arbeids- og velferdspolitik hvor det lønner seg å jobbe, skal dette bidra til at flest mulig skal kunne delta aktivt i arbeidslivet. Regjeringen mener den beste forutsetning for frihet og likeverd er å kunne være selvforsørget med egen arbeidsinntekt. Arbeid er derfor avgjørende for å bekjempe fattigdom og heve den enkeltes levestandard og livskvalitet.

Personer som står utenfor arbeidslivet kan ha behov for bistand som styrker deres muligheter til å komme i jobb. Bistanden skal være tilpasset deres behov, og kunne bidra til raskere overgang til arbeid. Enkelte grupper kan oppleve særlige utfordringer med å få innpass på arbeidsmarkedet. Dette kan gjelde unge, innvandrere, langtidsledige og personer med nedsatt arbeidsevne. Disse krever særskilt oppmerksomhet. I en stortingsmelding om arbeids- og velferdspolitikken som Regjeringen planlegger å legge fram i høst, vil innholdet i en mer aktiv arbeids- og velferdspolitik bli nærmere drøftet.

Arbeidsmarkedspolitikken påvirkes også av andre politikkområder, som helse- og utdanningspolitikken og den økonomiske politikken. Regjeringen ønsker et nært samarbeid mellom de ulike politikkområdene for å bidra til at flere kommer i arbeid.

Et trygt, fleksibelt og familievennlig arbeidsliv

Samfunnet endrer seg. Det er behov for økt fleksibilitet i arbeidslivet i tråd med utviklingen i samfunnet ellers. Regjeringen har som målsetting å bidra til større fleksibilitet for både virksomheter og arbeidstakere, men innenfor et trygt regelverk som ivaretar den enkeltes helse og sikkerhet.

Den nye IA-avtalen har som overordnet målsetting å styrke jobbnærværet, forebygge og

reduere sykefravær og hindre utstøting og frafall fra arbeidslivet. Avtalen legger opp til en mer kraftfull innsats i arbeidet med å inkludere personer med nedsatt funksjonsevne med et spesielt fokus på unge og forenklinger i regelverket for oppfølging av sykmeldte som skal bidra til å skape en enklere og bedre hverdag for veldig mange. Et tillitsbasert system med mindre sanksjoner gir bedre muligheter for forebygging og oppfølging av den enkelte.

Regjeringen vil jobbe for et velfungerende trepartssamarbeid, høy produktivitet og høy HMS-standard og trivsel blant arbeidstakerne. Dette vil sikre et godt og ryddig arbeidsliv for alle og understøtte ansvars- og rollefordelingen i norsk arbeidsliv.

Et godt og sikkert arbeidsmiljø og gode arbeidsvilkår er viktig for den enkelte arbeidstaker og for en høy standard og kvalitet på produksjon av varer og tjenester. Det er også et viktig element for å oppnå målet om at så mange som mulig skal delta i arbeidslivet.

Arbeidsmiljøet skal bidra til god helse og arbeidsevne gjennom hele yrkeslivet, noe som også gjør at flere kan delta lengre i arbeidslivet.

Et trygt, fleksibelt og familievennlig arbeidsliv med plass til alle og tilpasset utviklingen i det moderne samfunn er viktig for å sikre høy sysselsetting også i årene fremover.

Et velfungerende arbeidsliv med gode arbeidsvilkår og uten sosial dumping og organisert arbeidslivskriminalitet er avgjørende både for den enkelte arbeidstaker og for at seriøse virksomheter ikke skal tape i konkurranse med useriøse. Dette er også en viktig premiss for styringen av norsk økonomi. Innsatsen mot useriøse aktører i utsatte bransjer skal styrkes, i nært samarbeid med bransjene selv. Styrket myndighetssamarbeid skal bidra til en helhetlig innsats mot arbeidslivskriminalitet.

Et sterkere sosialt sikkerhetsnett

Regjeringen vil arbeide for å hindre at mennesker faller utenfor viktige sosiale arenaer. Regjeringens mål er et samfunn der alle kan delta og at Norge skal være et land med små forskjeller og minimal fattigdom. Arbeids- og velferdspolitikken skal bidra til å nå disse målene. Det finnes mennesker som står utenfor viktige sosiale arenaer på grunn av dårlig økonomi eller dårlige levekår. Regjeringen vil tette hullene i det sosiale sikkerhetsnettet for grupper som i dag faller igjennom. Regjerin-

gen vil også bedre betingelsene for bruk av sosiale entreprenører og frivillig sektor i velferdssystemet.

Barns rett til en trygg oppvekst er grunnleggende. Regjeringen vil sikre barn som vokser opp i fattige familier mer likeverdige muligheter.

I 2013 vedtok Stortinget å ratifisere FN-konvensjonen for funksjonshemmede. Likevel møter personer med nedsatt funksjonsevne fortsatt barrierer som hindrer like muligheter til aktivitet og deltakelse. De aller fleste har utdanning og arbeid som mål og har forventninger om å leve selvstendige liv. Regjeringen vil arbeide for å følge opp konvensjonens intensjon om et samfunn med plass til alle, blant annet ved å legge bedre til rette for funksjonshemmede i arbeidsliv og dagligliv.

Arbeids- og velferdsforvaltningen

Arbeids- og velferdsforvaltningen er et sentralt verktøy for Regjeringen i gjennomføringen av arbeids- og velferdspolitikken. Regjeringen vil legge til rette for at arbeids- og velferdsforvaltningen gir god service til brukerne, får flere i arbeid og gir gode tilbud til dem som ikke kan delta i arbeidslivet. Arbeids- og velferdsforvaltningen skal kjennetegnes av brukerfokus og effektiv ressursbruk.

Det er behov for videreutvikling og modernisering av arbeids- og velferdsforvaltningen for å sikre god brukermedvirkning, god service med gode brukeropplevelser og for å kunne bidra til at flere kommer over fra trygd til arbeid. Et program for modernisering av Arbeids- og velferdsetatens IKT-systemer prioriteres høyt i dette arbeidet. Et hovedmål for programmet er å sikre bedre tjenester for brukerne og økt effektivitet i saksbehandlingen gjennom selvbetjening og automatiserte løsninger.

Pensjon

Regjeringen vil trygge framtidens pensjoner slik at den enkelte skal ha sikkerhet for en god pensjon. Folketrygdens alderspensjon skal gi et rimelig inntektsnivå i forhold til tidligere inntekt. Samtidig skal personer uten eller med liten tilknytning til arbeidsmarkedet få en god grunnsikring i alderdommen.

På sikt blir det færre arbeidstakere per pensjonist i Norge. Den nye alderspensjonen stimulerer til arbeid og bidrar til å sikre bærekraften i det norske velferdssamfunnet.

2 Profil og satsingsområder

2.1 Samlet budsjettforslag fordelt på programområder og programkategorier

Betegnelse	mill. kr		
	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
<i>Programområde 09 Arbeid og sosiale formål</i>			
09.00 Administrasjon	415,0	428,8	3,3
09.10 Administrasjon av arbeids- og velferdspolitikken	12 103,8	11 889,2	-1,8
09.20 Tiltak for bedre levekår mv.	335,0	327,2	-2,3
09.30 Arbeidsmarked	7 664,7	7 812,5	1,9
09.40 Arbeidsmiljø og sikkerhet	914,8	937,8	2,5
09.50 Pensjoner mv. under Statens pensjonskasse	10 146,0	11 652,1	14,8
09.60 Kontantytelser	2 583,0	2 393,4	-7,3
Sum før lånetransaksjoner	34 162,3	35 441,0	3,7
Lånetransaksjoner	18 400,0	20 100,0	9,2
Sum Arbeid og sosiale formål	52 562,3	55 541,0	5,7
<i>Programområde 29 Sosiale formål, folketrygden</i>			
29.20 Enslige forsørgere	3 612,3	3 620,3	0,2
29.50 Inntektssikring ved sykdom, arbeidsavklaring og uførhet	136 355,7	151 949,0	11,4
29.60 Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne mv.	8 996,8	9 274,4	3,1
29.70 Alderdom	175 972,5	190 175,0	8,1
29.80 Forsørgertap mv.	2 461,5	2 419,0	-1,7
Sum Sosiale formål, folketrygden	327 398,8	357 437,7	9,2
<i>Programområde 33 Arbeidsliv, folketrygden</i>			
33.30 Arbeidsliv	11 598,5	13 110,0	13,0
Sum Arbeidsliv, folketrygden	11 598,5	13 110,0	13,0
Sum Arbeids- og sosialdepartementet	391 559,6	426 088,7	8,8

Arbeids- og sosialdepartementets samlede budsjettforslag for 2014 er på 426,1 mrd. kroner. Budsjettforslaget innebærer en samlet vekst i utgiftene på om lag 34,5 mrd. kroner, eller 8,8 pst. sammenlignet med saldert budsjett 2014.

Budsjettforslag for 2015 for de G-regulerte ytelsene beregnes med gjeldende regulering fra 1. mai 2014. Det betyr at neste års trygdeoppgjør ikke hensyntas i anslagene. 2015-effekten av innværende års trygdeoppgjør fra 1. mai 2014 utgjør om lag 10,3 mrd. kroner, og antatt lønns-

og prisvekst for 2015 utgjør om lag 1,6 mrd. kroner av økningen fra Saldert budsjett 2014 til budsjettforslaget for 2015. Til sammen utgjør dette om lag 11,9 mrd. kroner. Dette innebærer en økning i bevilgningene eksklusive G-regulering, lønns- og prisvekst på om lag 22,6 mrd. kroner eller 5,7 pst. Økningen skyldes i hovedsak økte utgifter til alderspensjon og uførhet. Ny uføretrygd fra 1. januar 2015 fører til 12 mrd. kroner i økte bruttoutgifter, se omtale nedenfor.

Folketrygdens ytelser

Folketrygdens utgifter under Arbeids- og sosialdepartementet utgjør 370,5 mrd. kroner, eller om lag 87 pst. av de samlede utgiftene i 2015. Dette er 31,6 mrd. kroner høyere enn i saldert budsjett 2014. Nye regler for uføretrygd fra folketrygden trer i kraft 1. januar 2015. Uføretrygd skal fra 2015 skattlegges som lønn. Dette utgjør anslagsvis 12 mrd. kroner i økte bruttoutgifter som i hovedsak motsvares av økte skatteinntekter.

En oversikt over realveksten for sentrale ytelser i folketrygden under Arbeids- og sosialdepartementet er gitt i tabellen *Utviklingen i viktige ytelser under folketrygden – realvekst i 2015– kroner* på side 35.

2.2 Satsinger og hovedprioriteringer

Hovedprioriteringene i budsjettforslaget fra Arbeids- og sosialdepartementet bygger opp under et velfungerende arbeidsmarked og et inkluderende arbeidsliv som skal stimulere til selvforsørgelse. Det legges opp til enkelte endringer i velferdsordningene for å gi økte insentiver til inntektsgivende arbeid for de som helt eller delvis kan arbeide. Samtidig skal ordningene gi økonomisk trygghet. Regjeringen vil tette hullene i det sosiale sikkerhetsnettet for grupper som i dag faller igjennom. Det legges også vekt på en brukerorientert og effektiv arbeids- og velferdsforvaltning som skal bidra til å nå målene i arbeids- og velferdspolitikken.

Hovedprioriteringene i budsjettforslaget fra Arbeids- og sosialdepartementet for 2015 er:

- En aktiv arbeidsmarkedspolitikk
- Et sterkere sosialt sikkerhetsnett
- Målrettede velferdsordninger
- Økt innsats mot arbeidslivskriminalitet
- En arbeids- og velferdsforvaltning som bygger opp om målene i arbeids- og velferdspolitikken

I det følgende gis en overordnet omtale av de viktigste satsingene og prioriteringene på Arbeids- og sosialdepartementets ansvarsområde.

2.2.1 Arbeidsmarkedspolitikken

Gode arbeidsinsentiver er avgjørende for å nå målet om høy sysselsetting

Målet om høy sysselsetting krever at alle som helt eller delvis kan arbeide, motiveres til å delta i arbeidslivet. Samtidig skal de som av helsemessige eller andre årsaker ikke kan arbeide, gis inntektssikring gjennom gode trygdeytelser. Regjeringen legger vekt på å utforme virkemidlene og velferdsordningene slik at det skal lønne seg å arbeide.

En god balanse mellom hensynet til høy deltakelse i arbeidslivet og god inntektssikring for dem som står utenfor arbeidslivet, er en sentral del av arbeids- og velferdspolitikken. Erfaringer og evalueringer viser at tilpassede atferdskrav kan bidra til denne balansen. Regjeringen vil derfor ha strengere krav om aktivitet i velferdsordningene. Det er flere forslag i denne proposisjonen som vil bidra til å motivere til arbeid, bl.a. endringer i overgangsstønad, fjerningen av ferietillegget i dagpengeordningen og forsørgertilleggene i supplerende stønad, samt forslaget til omlegging av barnetillegget til uføretrygd med virkning fra 2016.

Hovedregelen for varighet på stønadsperioden for overgangsstønad foreslås redusert fra tre til ett år, eller til barnet får rett til barnehageplass etter barnehageloven. Forslaget understøtter stønadens formål om selvforsørgelse ved arbeid. Endringen vil gjelde nye tilfeller. I 2016 anslås endringen å redusere utbetalingen av overgangsstønad med 255 mill. kroner. Tiltaket vil ha økende budsjetteffekt fram til 2018.

Regjeringen ønsker å innrette sykepengeordningen mer mot yrkesaktive med en arbeidsinntekt som vesentlig bidrar til selvforsørgelse. Det foreslås derfor at minste inntektsgrunnlag for rett til sykepenger fra folketrygden heves fra 50 til 100 pst. av folketrygdens grunnbeløp. Forslaget er anslått å gi en innsparing på 21 mill. kroner i 2015 og 71 mill. kroner i 2016.

Ferietillegget i dagpengeordningen foreslås avvirket fordi det for de fleste utbetales først etter at mottakeren er kommet tilbake i arbeid. Ordningen representerer dermed en lite målrettet overføring til personer i arbeid. Endringen vil redusere utbetalingen av dagpenger med anslagsvis

1 mrd. kroner i 2016. Forslaget gir ingen budsjetteffekt i 2015.

Sakene med forsørgertillegg til supplerende stønad er nesten utelukkende saker der en person over 67 år forsørger en ektefelle/samboer under 67 år, i noen tilfeller også barn. Fjerning av tilleggene vil innebære et klart insentiv til arbeid for den av ektefellene/samboerne som fortsatt er i yrkesaktiv alder. I tillegg vil endringen innebære at supplerende stønad i økt grad framstår som den minimumsløsningen den i utgangspunktet skal være. Endringen vil bare gjelde for stønadperioder som påbegynnes etter 1. januar 2015 (ytelsen gis for 12 måneder om gangen), og reduksjonen i utgiftene til supplerende stønad vil derfor stige fra 7,6 mill. kroner i 2015 til 15 mill. kroner i 2016.

Arbeids- og sosialdepartementet arbeider med en melding til Stortinget, som skal inneholde strategier og forslag for å inkludere flere i ordinært arbeidsliv. Forslagene skal både bidra til at flere kan delta i arbeidslivet og hindre at arbeidstakere faller ut av arbeidslivet. Det tas sikte på framleggelse i desember 2014.

Arbeidsmarkedstiltak

Innenfor bevilgningen til arbeidsmarkedstiltak har Arbeids- og velferdsetaten mulighet til å benytte et bredt spekter av tiltak tilpasset den enkeltes behov. De arbeidsrettede tiltakene utgjør en viktig del av innsatsen for å få flere i arbeid. Ungdom, innvandrere fra land utenfor EØS-området, langtidsledige og personer med nedsatt arbeidsevne skal prioriteres ved inntak til arbeidsmarkedstiltak. Tiltakene kan benyttes for å avklare arbeidsevne, å øke mulighetene for overgang til arbeid, eller å gi et meningsfullt arbeid til personer som har vanskeligheter med å få arbeid på ordinære lønns- og arbeidsbetingelser.

I 2015 legges det opp til et tiltaksnivå på om lag 12 000 plasser for ledige og om lag 56 700 for personer med nedsatt arbeidsevne. Dette gir et nivå på 68 700 tiltaksplasser. Tiltaksnivået i 2015 innebærer en videreføring av tiltaksnivået for ledige fra Prop. 1 S Tillegg 1 (2013–2014), og sikrer nødvendig innsats for utsatte grupper som ungdom, innvandrere, langtidsledige og sosialhjelpsmottakere. For personer med nedsatt arbeidsevne er tiltaksnivået det samme som ble foreslått av Regjeringen Stoltenberg II i Prop. 1 S (2013–2014).

I tillegg fortsetter forsøket med lønnstilskudd for arbeidsgivere som ansetter personer som har rett til arbeidsavklaringspenger. Antall tiltaksplasser

ser avsatt til forsøket foreslås økt med 100 plasser, til 500 plasser i 2015.

Samlet gir dette et tiltaksnivå, inkludert tiltaksplasser knyttet til forsøk med arbeidsavklaringspenger, på 69 200 plasser i 2015.

For å bidra til et enklere tiltakssystem, økt mangfold av leverandører og et mer variert tjenestetilbud til brukerne, vil Regjeringen slå sammen overlappende tiltak innenfor avklarings- og oppfølgingsområdet. Dette innebærer at tiltakene avklaring og avklaring i skjermet virksomhet slås sammen til ett avklaringstiltak, og at tiltakene oppfølging og arbeid med bistand slås sammen til ett oppfølgingstiltak. Formål, målgrupper, innhold og varighet i tiltakene endres ikke som følge av forenklingen. Dette er nærmere omtalt under programkategori 09.30 Arbeidsmarked.

Bedre tilrettelegging for funksjonshemmede i arbeidslivet

Den nye IA-avtalen innebærer enighet om en forsterket innsats for å inkludere personer med nedsatt funksjonsevne i arbeidslivet, jf. avtalens delmål 2 Hindre frafall og øke sysselsetting av personer med nedsatt funksjonsevne. For å øke sysselsettingen og inkluderingen skal innsatsen i avtaleperioden primært rettes mot unge som har behov for arbeidsrettet bistand, og som med hensiktsmessig oppfølging og tilrettelegging kan formidles til jobb. Tiltakene i jobbstrategien for personer med nedsatt funksjonsevne er viktige virkemidler i arbeidet med å få flere personer med nedsatt funksjonsevne i arbeid. Disse videreføres i 2015.

Tiltaket funksjonsassistanse i arbeidslivet bidrar til at personer med sterk funksjonsnedsettelse kan være i arbeid. Ordningen er et viktig virkemiddel for å sikre nødvendig tilrettelegging og oppfølging på arbeidsplassen. Ordningen ble i 2014 utvidet til også å omfatte ledsaging av blinde og svaksynte i arbeidssituasjonen. For å legge til rette for at nye brukere kan tas inn i ordningen, foreslås bevilgningen styrket med 4 mill. kroner i 2015.

I 2007 ble det igangsatt en prøveordning med arbeidsplasstolking i regi av hjelpemiddelsentralene. Formålet med tiltaket er å hindre at døve/hørselshemmede arbeidstakere faller ut av arbeidslivet på grunn av manglende tilgang til tolking. Tilbakemeldinger viser at prøveordningen har gitt en mer forutsigbar og tilgjengelig tolketjeneste for involverte arbeidstakere og arbeidsgivere. Regjeringen foreslår derfor å gjøre ordningen permanent. Det foreslås en styrking av drifts-

bevilgningen til Arbeids- og velferdsetaten med 5,5 mill. kroner og omdisponering av 28,5 mill. kroner fra folketrygdens stønadsbudsjett til Arbeids- og velferdsetatens driftsbudsjett. Denne styrkingen gir rom for økte ressurser til arbeidsplassstolking og vil bidra til å nå Regjeringens målsetting om å legge bedre til rette for funksjonshemmede i arbeidslivet.

Beslutningsstøttesystem for sykmeldere

Regjeringen vil sørge for større forutsigbarhet og mer likebehandling i sykmeldingsprosessen ved å innføre et slikt beslutningsstøtteverktøy, men hvor legens beslutning veier tyngst. Det er derfor iverksatt et utviklingsarbeid under ledelse av Helsedirektoratet og med bistand fra Arbeids- og velferdsdirektoratet med sikte på implementering av et beslutningsstøttesystem så snart det er faglig forsvarlig. Regjeringen foreslår å bevilge 20 mill. kroner til utviklingsarbeidet i 2015 over Helse- og omsorgsdepartementets og Arbeids- og sosialdepartementets budsjett, hvorav 10 mill. kroner på driftsbevilgningen til Arbeids- og velferdsetaten.

Det er viktig at anbefalingene i beslutningsstøttesystemet er i tråd med medisinsk fagkunnskap og er godt forankret blant grupper som har sykmeldingsrett. Utviklingsarbeidet vil derfor bli gjennomført i samarbeid med medisinskfaglig kompetanse. Det legges til grunn at et slikt beslutningsstøttesystem vil bli integrert i fastlegenes elektroniske pasientjournalssystem.

Forsøk med ny medisinsk vurdering etter seks måneder

Fastlegen har en sentral rolle som premissleverandør for Arbeids- og velferdsetatens vedtak om tildeling av trygdeytelser. Det gjelder hele forløpet fra sykmelding til vedtak om uførepensjon. OECD har uttalt at fastlegens sentrale rolle og fravær av et system for kvalitetssikring av de medisinske opplysningene kan være en medvirkende årsak til de høye uføreratene i Norge.

Regjeringen vil iverksette et forsøk der en annen lege enn den sykmeldtes fastlege skal vurdere om det er behov for sykmelding utover seks måneder. Tiltaket skal gjennomføres som et randomisert forsøk i et begrenset geografisk område. Forsøket skal gjennomføres i tilstrekkelig skala og i en tilstrekkelig lang periode, slik at det er mulig å identifisere effektene av forsøket. Det tas sikte på iverksetting av forsøket tidlig i 2015. Regjeringen foreslår å styrke driftsbevilgningen til Arbeids- og velferdsetaten med 16 mill.

kroner til planlegging og gjennomføring av dette forsøket i 2015.

Rekruttering av kompetanse fra utlandet

Regjeringen foreslår å etablere et nytt servicekontor for utenlandske arbeidstakere (SUA) i Bergen i 2015. SUA er et samarbeid mellom Skatteetaten, politietaten, Utlendingsdirektoratet og Arbeidstilsynet. SUA-kontorene skal gi utenlandske arbeidstakere og deres arbeidsgivere ett felles kontaktpunkt for viktige deler av kontakten med norske myndigheter. Et tett samarbeid mellom etatene kan også bidra til å avdekke sosial dumping og falske papirer. Det er allerede etablert slike kontor i Oslo, Stavanger og Kirkenes. Regjeringen foreslår å bevilge 10 mill. kroner til formålet i 2015, som fordeles mellom etatene Arbeidstilsynet, Politiet og Skatteetaten. Bevilgningen til Arbeidstilsynet økes med 2,8 mill. kroner i 2015.

For å tilrettelegge for en mer smidig og effektiv rekruttering av arbeidskraft, har Arbeids- og sosialdepartementet foreslått noen mindre forskriftsendringer i utlendingsregelverket. Endringene er knyttet til oppholdstillatelse for faglærte arbeidssøkere som ikke trenger visum, utlendinger som jobber på kontinentalsokkelen, varigheten av oppholdstillatelsen til selvstendig oppdragstakere og oppholdstillatelse for selvstendige næringsdrivende. Dette er særlig ønsket arbeidskraft, og regelverket bør reflektere behovene i arbeidslivet så langt som mulig på dette området. Høringsfrist var 15. september.

2.2.2 Et sterkere sosialt sikkerhetsnett

Innføring av aktivitetskrav for mottakere av økonomisk stønad

De sosiale tjenestene i arbeids- og velferdsforvaltningen skal bidra til sosial og økonomisk trygghet for vanskeligstilte og fremme overgang til arbeid og selvforsørgelse. Regjeringen foreslår at det skal stilles vilkår om aktivitet i vedtaket om stønad for stønadsmottakere som kan delta i arbeidsrettede aktiviteter. Det skal legges vekt på at NAV-kontorene kan gi unge stønadsmottakere tilbud om aktivitet for å fremme overgang til arbeid i form av lavterskeltiltak og arbeidsrettede tiltak.

Regjeringen har sendt på høring forslag om en lovendring der kommunene skal stille krav til aktivitet for mottakere av økonomisk stønad, med mindre tungtveiende grunner taler mot det. Høringen er avsluttet, og Regjeringen tar sikte på å fremme et lovforslag i løpet av høsten.

Skjerming av barn og unges inntekter

Aktivitet og egeninnsats for å få en tryggere økonomi og bedre velferd er bra, også for barn og unge. Regjeringen vil å likestille barn og unge i familier som er avhengige av stønad til livsopphold med barn og unge i familier med bedre økonomi. Det tas sikte på å skjerme barns og unges inntekter ved at slike inntekter ikke skal tas hensyn til når familienes stønadsbehov vurderes og beregnes.

Regjeringen mener at barn og unge bør få beholde inntekter inntil et visst nivå fra arbeid i fritid og ferier. Det er sendt på høring et forslag om å lovfeste at slike inntekter ikke skal ha innvirkning på utmåling av familiens stønad. Regjeringen tar sikte på å fremme et lovforslag om dette tidlig i 2015.

Styrking av tilbudet om ledsagerhjelp for døvblinde

Folketrygden gir rett til tolke- og ledsagerhjelp for døvblinde i situasjoner der dette er nødvendig og hensiktsmessig for å bedre funksjonsevnen i arbeidslivet eller dagliglivet. Kommunene har ansvar for å tilby personlig assistanse, herunder praktisk bistand, opplæring og støttekontakt. Departementet er i ferd med å gjennomgå ordningen med tolke- og ledsagerhjelp for døvblinde, herunder praktiseringen av denne. Formålet er å sikre reell mulighet til deltakelse i trening og fritidsaktiviteter. Departementet vil bl.a. vurdere hva som er en hensiktsmessig ansvarsfordeling mellom stat og kommune.

I påvente av resultatene fra denne gjennomgangen foreslår Regjeringen å styrke bevilgningen til Arbeids- og velferdsetaten med 4,9 mill. kroner for at tolketjenesten skal kunne drive mer systematisk opplæring av kommunale ledsagere (personlige assistenter, støttekontakter mv.) for døvblinde.

Stønad til PC for skoleelever med lese- og skrivevansker

Det er i dag mange som ikke fullfører videregående opplæring. En årsak til frafall fra videregående skole er lese- og skrivevansker. Stønad til ordinært datautstyr ble tatt ut av hjelpemiddelsortimentet til NAV Hjelpemiddelsentral i 2010. Mange av elevene som har lese- og skrivevansker opplever at de ikke får dekket nødvendig datautstyr. Regjeringen vil styrke rettighetene til elever med lese- og skrivevansker. I Revidert nasjonalbudsjett 2014 ble det derfor besluttet å gjeninnføre stønad til PC og annet utstyr fra NAV Hjelpe-

middelsentral til skoleelever med lese- og skrivevansker, jf. Prop. 93 S (2013–2014) og Innst. 260 S (2013–2014). Ordningen videreføres i 2015. Dette vil sikre elever med lese- og skrivevansker rett til stønad til PC i de tilfeller hvor utgiftene ikke allerede blir dekket etter annet regelverk. Dette er anslått å koste 32 mill. kroner i 2015.

Utvikling av talegjenkjenning på norsk

Talegjenkjenning er teknologi som gjør det mulig å styre datamaskiner og diktere tekst ved hjelp av tale. Teknologien finnes i dag tilgjengelig på engelsk, men ikke på norsk. Personer med varig nedsatt funksjonsevne kan i dag få stønad til talegjenkjenningsprogram på engelsk dersom dette vurderes som et nødvendig og hensiktsmessig hjelpemiddel. I tillegg til å kunne fungere som et hjelpemiddel for funksjonshemmede, vil programmet kunne være til nytte for skoleelever med lese- og skrivevansker. Programmet vil også kunne brukes til teksting av direktesendte TV-programmer. Dette vil kunne være til stor nytte for døve og hørselshemmede.

Fordi norsk regnes som et lite språkområde, nøler kommersielle leverandører med å ta de fulle utviklingskostnadene. Regjeringen foreslår derfor at det for 2015 bevilges 13 mill. kroner til utvikling av talegjenkjenningsprogram på norsk. Midlene vil i henhold til lov om offentlige anskaffelser lyses ut i åpen anbudskonkurranse innenfor EØS-området.

Innsatsen knyttet til et sterkere sosialt sikkerhetsnett er nærmere omtalt under Del II, resultat-område 2, hovedmål 4.

2.2.3 Omlegging av bilstønadsordningen

Regjeringen foreslår å gjøre endringer i dagens bilordning for å målrette denne bedre.

Det kan gis stønad til ordinære personbiler (gruppe 1) eller spesielt tilpassede kassebiler (gruppe 2). Det foreslås nå å utvide bilstønadsordningen for gruppe 2. Kriteriene for stønad til bil i gruppe 2 er i dag strenge, og det er en del brukere med store behov som i dag ikke fyller vilkårene for en slik stønad. Regjeringen vil derfor utvide dagens gruppe 2-ordning for personer som har en sterkt begrenset gangfunksjon, og som således har behov for en dyrere bil enn andre. Utvidelsen tilsvarer den som ble gjort fra 2012 for barn og unge, jf. Prop. 1 S (2011–2012) og Innst. 15 S (2011–2012), og fra 2013 for personer i arbeid eller utdanning, jf. Prop. 1 S (2012–2013) og Innst.

15 S (2012–2013). Utvidelsen av gruppe 2 anslås å ha en budsjetteffekt på 15 mill. kroner i 2015.

Samtidig foreslås det at tilskuddet til bil gruppe 1 begrenses til kun å omfatte personer som har behov for bil for å kunne komme seg til og fra arbeid eller utdanning. Hjelpemidler fra folketrygden, herunder stønad til bil, skal kompensere for bestemte merutgifter som følge av sykdom, skade eller lyte. Bil er i dag vanlig i befolkningen, og kan ikke anses å være et hjelpemiddel i folketrygdlovens forstand. Det er således rimelig at man dekker utgiften til bil selv, mens man fortsatt vil kunne få dekket eventuelle ombygginger og tilpasninger som følge av en funksjonsnedsettelse. Personer med nedsatt funksjonsevne kan ha særlige utfordringer med å komme seg i arbeid eller med å holde seg i arbeid over tid. For å hindre at personer med nedsatt funksjonsevne faller ut av arbeidslivet, vil Regjeringen at denne brukergruppen fortsatt skal få stønad til gruppe 1-bil for å komme seg til og fra arbeid eller utdanning.

Avgrensning av stønad til bil i gruppe 1 til å gjelde de som får stønad til bil for å komme til og fra arbeid eller utdanning, har en anslått innsparringseffekt på 65 mill. kroner i 2015.

2.2.4 Styrking av samarbeidet mellom Arbeidstilsynet, Skatteetaten og Politiet for å motvirke kriminalitet på arbeidsplassen

Stadig grovere arbeidslivskriminalitet er et økende problem i norsk arbeidsliv. Erfaringene fra bransjer hvor det tradisjonelt har forekommet sosial dumping, er at det i økende grad også forekommer andre lovbrudd enn brudd på arbeidsmiljølovgivningen. Dette er eksempelvis skatteunndragelse, trygdesvindler, identitetkjøp, ulovlig innvandring, og tollsvindel i tilknytning til import av byggevarer fra utlandet. Innen enkelte områder, som for eksempel bygg- og anlegg, har flere, inkludert partene i arbeidslivet og Kripes, uttalt at problemet er alvorlig, og at det går ut over konkurransevnen til den lovlige delen av næringen. Disse problemene er også økende innen landbruk, dagligvarehandelen, bilvaskehaller, butikker og frisører.

Regjeringen foreslår derfor en styrket innsats der Arbeidstilsynet, Skatteetaten og Politiet sammen oppretter og iverksetter felles tiltak for å motvirke useriøsitet, sosial dumping og kriminalitet i arbeidslivet. Satsingen bygger på behovet for en samlet innsats slik at etatenes virkemiddelapparat samlet kan gi best mulig effekt. Det forventes at økt samordning vil bidra til

bedre måloppnåelse innenfor etatenes respektive ansvarsområder, og at et operativt samarbeid vil effektivisere ressursbruken. I tillegg forventes økt læringseffekt på tvers av etatene.

Regjeringen foreslår at det samlet bevilges 25 mill. kroner til en styrket innsats mot arbeidslivskriminalitet. Midlene fordeles likt mellom de tre etatene hvorav 8,3 mill. kroner til Arbeidstilsynet.

2.2.5 Utvikling og modernisering av IKT-systemer i Arbeidstilsynet

Det er behov for å fornye, modernisere og ferdiggjøre Arbeidstilsynets IKT-systemer slik at disse bidrar til å effektivisere ressursbruk og optimalisere utadrettet virksomhet.

For best mulig å bidra til at alle arbeidstakere i Norge skal ha et godt og trygt arbeidsmiljø, må Arbeidstilsynet ha IKT-systemer som bidrar til å effektivisere og kvalitetssikre etatens tilsynsarbeid. I Arbeidstilsynets risikovurderinger er det framhevet at ineffektive og arbeidskrevende IKT-systemer fører til mindre ressurser til utadrettet virksomhet. Sårbare systemer og verktøy som ikke støtter opp under tilsynsvirksomheten og andre hovedaktiviteter kan føre til utilsiktede feil og svakheter i både planlegging, gjennomføring og rapportering, og det medfører unødvendig ressursbruk. Et viktig formål er å sikre at Arbeidstilsynet har IKT-systemer som understøtter og styrker samarbeidet med andre myndigheter, blant annet i kampen mot arbeidslivskriminalitet.

Regjeringen foreslår at Arbeidstilsynet styrkes med 19,5 mill. kroner til utvikling, utbedring og modernisering av IKT-systemer.

2.2.6 Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse

Renten på boliglån i Statens pensjonskasse følger normrenten for rimelige lån i arbeidsforhold. Regjeringen har besluttet å øke påslaget i normrenten fra 1,25 til 1,5 prosentenheter med virkning fra 1. mars 2015, slik at normrenten samsvarer bedre med ordinære renter på boliglån. Det vises til nærmere omtale i Prop. 1 LS (2014–2015) Skatter, avgifter og toll 2015.

2.2.7 Nominell videreføring av tilskuddsatser

Tilskuddsatserne for en rekke stønader i folketrygden foreslås videreført nominelt fra 2014 til 2015. Dette gjelder bl.a. grunn- og hjelpestønad, diverse hjelpemidler, tilretteleggingstilskudd, stønad til barnetilsyn og gravferdsstønad. Formålet er å

finansiere høyt prioriterte tiltak i budsjettet for 2015. Samlet utgjør dette en innsparing på Arbeids- og sosialdepartementets budsjett på om lag 137 mill. kroner.

2.2.8 Avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform

Den årlige produktivitetsveksten er viktig for velstandsøkningen i et land. Regjeringen følger dette opp i Sundvolden-erklæringen og har nedsatt en egen produktivitetskommisjon. Regjeringen vil bygge sin politikk på en effektiv bruk av fellesskapets ressurser. Regjeringen forutsetter at alle statlige virksomheter gjennomfører årlige tiltak for å øke produktiviteten. For å gi insentiver til mer effektiv statlig drift og skape handlingsrom for prioriteringer, innføres det en avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform. Deler av gevinstene fra mindre byråkrati og mer effektiv bruk av pengene overføres i de årlige budsjettene til fellesskapet. Denne innhenting settes til 0,5 pst. av virksomhetenes driftsutgifter. For å sikre forutsigbarhet i ordningen er beregningsgrunnlaget saldert budsjett året før. Ordningen er nærmere omtalt i Gul bok 2015. For Arbeids- og sosialdepartementet innebærer dette at rammen reduseres med 61,7 mill. kroner netto.

2.2.9 Nøytral merverdiavgift for ordinære statlige forvaltningsorganer

Fra 2015 innføres nøytral merverdiavgift for ordinære statlige forvaltningsorganer. Denne ordningen innebærer at betalt merverdiavgift som hovedregel ikke lenger skal føres som en driftsutgift på virksomhetenes egne budsjettkapitler, men i stedet belastes sentralt på Kap. 1633 *Nettoordning, statlig betalt merverdiavgift*, post 01 *Driftsutgifter*. Driftspostene 01-49 budsjetteres fra 2015 uten merverdiavgift.

Ordningen fjerner en konkurranseulempe for private aktører. For å unngå nye konkurransevridninger som går ut over private aktører, holdes enkelte forvaltningsorgan utenfor ordningen. Ordningen er nærmere omtalt i Gul bok 2015. For Arbeids- og sosialdepartementet innebærer dette at rammen reduseres med 46,1 mill. kroner.

2.2.10 Ny uføretrygd fra 2015

Regjeringen har som målsetning at gradert uføretrygd skal tas i bruk i større grad enn i dag, og at uføregraden i hvert tilfelle skal reflektere den reduserte inntektsevnen. Ny uføretrygd innføres

fra 1. januar 2015 og skal på samme måte som uførepensjon gi en varig inntektssikring. Uføretrygden skal være en kompensasjon for tap av inntekt målt ved inntekten de siste årene før uførheten oppstår, i motsetning til uførepensjonen som bygges på inntekt i hele yrkeskarrieren. Uføretrygden skal skattlegges som lønn. Det bidrar til et gjennomgående og likeartet system for inntektssikring for alle i yrkesaktiv alder. Den nye uføreordningen legger bedre til rette for at uføre skal kunne ta i bruk restinntektsevnen sin. Dagens system med automatisk revurdering av uføregraden og ett års venteperiode før man kan ta arbeid faller bort. Personer med varierende arbeidskapasitet kan da tilpasse seg sin egen arbeidsevne og ikke til terskler i regelverket. De nye reglene for reduksjon av uføregrad ved inntekt er utformet slik at det stort sett alltid vil lønne seg å jobbe mer.

Ny felles ordning for arbeidsgivers innrapportering av ansettelsesforhold og inntektsopplysninger til det offentlige (A-ordningen) blir innført fra 2015. Denne innrapporteringen vil gi Arbeids- og velferdsetaten mulighet for bedre kontroll og oppfølging av trygdemottakere som har arbeidsinntekt og bedre service til brukere ved at det kan tas i bruk mer automatisert saksbehandling. Reduksjon av uføretrygd vil i stor grad kunne skje automatisk gjennom bruk av A-ordningen.

Personer som mottar uførepensjon når den nye ordningen trer i kraft, får uførepensjonen automatisk regnet om til uføretrygd med virkning fra 1. januar 2015. De skal omfattes av de nye reglene for å kombinere uføreytelsen med arbeidsinntekt og av de nye skattereglene. For å tilpasse utbetalingen til den økte skatten, økes størrelsen på uføretrygden før skatt. Alle som mottar full uførepensjon, og som ikke har andre inntekter eller fradrag utover standardfradrag, får en ytelse etter skatt på samme nivå som dagens uførepensjon. I andre tilfeller blir nettoinntekten endret. Endringene skyldes først og fremst at avviklingen av dagens skattebegrensningsregel endrer skatten på inntekt ved siden av folketrygdens ytelser og også den skattemessige verdien av fradrag i alminnelig inntekt. Den samlede effekten for den enkelte avhenger av individuelle forhold, som størrelsen på uførepensjonen og forholdet mellom andre inntekter og fradrag.

Uførepensjonister med store renteutgifter kan få en merkbar nedgang i nettoinntekten etter konverteringen. Skattebegrensningsregelen innebærer at rentefradrag har en skatteverdi på opptil 55 pst. Ved overgang til ordinære skatteregler vil verdien av rentefradraget reduseres til 27 pst.

Regjeringen foreslår å innføre en overgangsordning for å lette overgangen til ny uføretrygd og lønnsbeskatning for uførepensjonister som får en betydelig nedgang i netto inntekt etter skatt på grunn av lavere skatteverdi av inntektsfradrag.

Overgangsordningen utformes som et individuelt beregnet skattefradrag for skatteyttere som både mottok uførepensjon fra folketrygden i 2014 og ny uføretrygd fra 2015. Skattefradraget beregnes ved å sammenligne inntekt etter skatt med dagens uførepensjon, og inntekt etter skatt med ny uføretrygd og tilhørende skatteregler. Ordningen avgrenses til uførepensjonister som er omfattet av skattebegrensingsregelen for inntektsåret 2014, som uten overgang til lønnsbeskatning ville vært omfattet av skattebegrensingsregelen for 2015, og som har negativ kapitalinntekt i 2014 og 2015. Skattefradraget for 2015 settes lik beregnet nedgang i nettoinntekt fratrukket 6 000 kroner. Maksimalt skattefradrag settes til 20 000 kroner. Skattefradraget trappes ned jevnt for 2016 og 2017. Det vises til Prop. 1 LS (2014–2015) for nærmere omtale av overgangsordningen.

Arbeidsinsentivene i dagens uføreordning med behovsprøvd barnetillegg er dårlige for lavinntektsgrupper med barn fordi kompensasjonsgraden i noen tilfeller kan bli svært høy. I enkelte tilfeller kan den overstige 100 pst. Også på høyere inntektsnivåer vil kompensasjonsgraden kunne bli høy når mottakeren forsørger flere barn. Et betydelig høyere barnetillegg i uføreordningen enn for arbeidsavklaringspenger vil dessuten kunne føre til at enkelte ønsker å komme raskt over på uføretrygd og vil kunne redusere den enkeltes innsats for å bli værende i eller komme tilbake til arbeid. Regjeringen vil derfor erstatte dagens behovsprøvde barnetillegg med et standardisert barnetillegg til uføretrygd på nivå med barnetillegget som gis til mottakere av arbeidsavklaringspenger. Det foreslås at endringen trer i kraft fra 1. januar 2016.

Forslaget innebærer at det årlige barnetillegget blir 7 020 kroner per barn for alle uføretrygdede med barn. Tillegget gis også til barn av eksisterende uføretrygdede som ikke har krav på barnetillegg per 31. desember 2015. Til sammenligning utgjør dagens barnetillegg i overkant av 35 000 kroner per barn per år for de som mottar dette uavkortet. To av tre av de som mottok barnetillegg ved utgangen av juni 2014 mottok uavkortet barnetillegg. For personer som mottar uføretrygd ved utgangen av 2015, foreslås det en overgangsordning der det nominelle beløpet for det behovsprøvde barnetillegget trappes ned til hhv. $\frac{3}{4}$ i 2016, $\frac{1}{2}$ i 2017 og $\frac{1}{4}$ i 2018.

2.2.11 Program for modernisering av IKT i Arbeids- og velferdsetaten

Et hovedmål med IKT-moderniseringen er å sikre bedre tjenester for brukerne og økt effektivitet i saksbehandlingen i Arbeids- og velferdsetaten.

IKT-moderniseringsprogrammet er planlagt som tre prosjekter, hvert på ca. to år med en separat beslutningsprosess for hvert av prosjektene.

Prosjekt 1 ble vedtatt med en ramme på 1 750 mill. kroner (2012–kroner). Det startet høsten 2012. Stortinget ble i Prop. 1 S (2013–2014) orientert om at det ble nødvendig å replanlegge Prosjekt 1 for å kunne realisere uførereformen som planlagt til 1. januar 2015. Prosjektet vil levere systemstøtte, inkludert selvbetjeningsløsning, for ny uføretrygd fra 1. januar 2015. I tillegg utvikles det bl.a. selvbetjeningsløsninger for innsyn i egen sak og dagpenger.

Det planlegges nå et Prosjekt 2 og 3 som skal gi ytterligere forenkling og digitalisering av etatens tjenester. Med de endringer som er gjort når det gjelder omfang og gjennomføringsstrategi for det pågående Prosjekt 1, har det vært klart at planprosessen for Prosjekt 2 vil være mer utfordrende og omfattende enn forutsatt i KS1 og KS2 for Prosjekt 1. I de opprinnelige planene skulle KS2 kunne ferdigstilles våren 2015. Departementet legger nå til grunn at planfasen må forlenges noen måneder. En KS2-rapport vil derfor tidligst kunne foreligge i juli 2015. Først da vil det foreligge et formelt grunnlag for å be Stortinget om å slutte seg til en oppstart av Prosjekt 2 med tilhørende kostnadsanslag. Det vises til omtale under programkategori 09.10, kap. 604 Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen.

IKT-moderniseringen i Arbeids- og velferdsetaten er et stort og komplekst program, og det er derfor en betydelig risiko i gjennomføringen av programmet. Prosjektet følges derfor nøye med hensyn til gjennomføring, risiko og ikke minst nødvendige tiltak underveis for å nå målene med moderniseringsarbeidet.

Det vil kreves justeringer av dagens regelverk for de enkelte ytelsene etter folketrygdloven for å legge til rette for elektroniske dialogløsninger som både gir mer brukervennlige tjenester og en effektiv forvaltning. Arbeids- og sosialdepartementet og Arbeids- og velferdsdirektoratet har igangsatt arbeid for å identifisere behov for endringer i regelverkene slik at dette kan bli bedre tilpasset elektroniske dialogløsninger og legge til rette for automatisert behandling og gode selvbetjeningsløsninger.

2.2.12 Ekspertgruppen for gjennomgang av arbeids- og velferdsforvaltningen

Regjeringen vil arbeide for at arbeids- og velferdsforvaltningen gir gode brukeropplevelser, får flere i arbeid og gir et godt tilbud til de som kan delta i arbeidslivet. Arbeids- og velferdsforvaltningen skal kjennetegnes av effektiv ressursbruk og minst mulig byråkrati.

Arbeids- og sosialdepartementet oppnevnte 20. mars 2014 en ekspertgruppe for å gjennomgå arbeids- og velferdsforvaltningen og vurdere mulige endringer som kan gjøre organisasjonen bedre i stand til å nå hovedmålene for arbeids- og velferdspolitikken. Formålet med gjennomgangen er å identifisere og foreslå tiltak slik at NAV-kontoret kan sikre bedre brukermedvirkning, gi gode brukeropplevelser og hjelpe flere fra trygd til arbeid med en effektiv ressursbruk. Det er videre et mål at arbeids- og velferdsforvaltningen organiseres og driftes på en måte som sikrer at mest mulig av de samlede ressursene går til brukeropfølging og tjenesteproduksjon. Gjennomgangen skal fokusere på NAV-kontoret, inklusive forhold som ligger utenfor NAV-kontoret, men som har betydning for NAV-kontorets virksomhet, oppgaveløsning og dermed for brukernes møte med kontoret.

Gruppen leverte sin delrapport 15. september 2014. Innen 15. mars 2015 skal en sluttrapport ferdigstilles. Sluttrapporten vil legge vekt på nåværende og framtidige utfordringer, endringsbehov og forslag til forbedringstiltak.

I beskrivelsen av nåsituasjonen i delrapporten har ekspertgruppen tatt utgangspunkt i brukernes møter med ytelsesforvaltningen i Arbeids- og velferdsetaten, og den har kommet med forslag til hvordan disse kan forbedres. Delrapporten gir både omfattende forslag og forslag som ekspertgruppen har fått opplyst at kan gjennomføres relativt raskt. Ekspertgruppen vil i sluttrapporten konsentrere seg om NAV-kontoret, og gå inn på hvordan de ulike temaene som er angitt i mandatet, kan ha betydning for brukernes møte med NAV-kontorene for både å bedre brukeropplevelsen og for å øke overgangen til arbeid.

Departementet imøteser ekspertgruppens sluttrapport, men er samtidig i ferd med å vurdere ekspertgruppens forslag i delrapporten.

2.2.13 Et mer inkluderende arbeidsliv

Regjeringen undertegnet i mars 2014, sammen med partene i arbeidslivet, den fjerde Intensjonsavtalen for et mer inkluderende arbeidsliv (IA-

avtalen). I den nye avtalen har Regjeringen gjort betydelige forbedringer og forenklinger for å nå målsettingen om et mer inkluderende arbeidsliv.

Bakgrunn og tall

IA-avtalen bygger på samarbeid og tillit mellom myndigheter, arbeidsgivere og arbeidstakere. Avtalen tar utgangspunkt i en felles forståelse om at arbeid fremmer helse, og at tidlig innsats kan forebygge frafall fra arbeidslivet. Det overordnede målet for avtalen er å bedre arbeidsmiljøet, styrke jobbnærværet, forebygge og redusere sykefravær og hindre utstøting og frafall fra arbeidslivet. Dette er videre nedfelt i tre delmål. 1) Reduksjon i sykefraværet med 20 pst. i forhold til nivået i andre kvartal 2001. 2) Hindre frafall og øke sysselsetting av personer med nedsatt funksjonsevne. 3) Yrkesaktivitet etter fylte 50 år forlenges med tolv måneder (sett i forhold til 2009-tall).

Den første IA-avtalen ble inngått i 2001. I dag er 26 pst. av virksomhetene i Norge IA-virksomheter. Av disse er det mange store virksomheter og virksomheter i offentlig sektor. Dette medfører at nesten 60 pst. av alle arbeidstakere i Norge jobber i en IA-virksomhet. Gjennom de tre periodene IA-avtalen har virket har måloppnåelsen vært varierende. Det er dessuten vanskelig å vurdere om endringene man ser skyldes IA-avtalen eller andre forhold. I 2. kvartal 2014 var sykefraværet redusert med 10,2 pst. siden 2. kvartal 2001. Det er store forskjeller i relativ endring mellom ulike aldersgrupper, næringer og fylker. Flere grupper har hatt større reduksjon enn 20 pst., mens reduksjonen har vært langt lavere i andre grupper. Det er vanskelig å si noe sikkert om utviklingen knyttet til delmål 2 siden 2001. Dette skyldes at målgruppen ikke er klart definert, og begrensninger i det statistiske grunnlaget for de indikatorene som benyttes. Når det gjelder forventet gjenværende tid i yrkeslivet for personer over 50 år økte denne med fem måneder i forrige avtaleperiode, mot målsettingen på seks måneder.

Den nye avtalen

Den nye IA-avtalen gjelder frem til 31. desember 2018. I denne perioden er partene forpliktet til å videreutvikle og prøve ut virkemidler for å nå målet om et mer inkluderende arbeidsliv. Helt sentralt står innsatsen på den enkelte arbeidsplass. I dette inngår forebyggende HMS-arbeid, oppfølging av sykmeldte og aktiv inkludering av arbeidstakere som har falt ut av arbeidslivet. For å støtte dette arbeidet stiller Regjeringen en rekke

virkemidler til rådighet formidlet gjennom NAV Arbeidslivssenter.

Hovedmål og delmål er videreført fra tidligere avtaler. Det er imidlertid i forbindelse med IA-forhandlingene gjort flere endringer i regelverk og virkemidler, med særlig vekt på forenkling og tillit til arbeidslivets aktører. Gjennom reduksjon og endring i det tidligere omfattende byråkratiet rundt sykefraværsoppfølging frigjøres ressurser som kan brukes til bedre oppfølging av sykmeldte, både i den enkelte virksomhet og i Arbeids- og velferdsetaten. Oppfølgingen gjøres mer fleksibel slik at den er bedre tilpasset den enkeltes situasjon. Sanksjonene mot både arbeidsgivere og leger faller bort, og Arbeids- og velferdsetaten skal i større grad fungere som støtte-spiller. Ordningen med tilretteleggingstilskudd utvides til å bli et «forebyggings- og tilretteleggingstilskudd», til arbeidsgiver som kompensasjon for merutgifter eller merinnsats i arbeidet med forebygging og tilrettelegging. Dialogmøter skal først og fremst være en arena for arbeidstaker og arbeidsgiver. Andre, som sykmelder og representanter for Arbeids- og velferdsetaten og bedriftshelsetjenesten, kan trekkes inn ved behov. Dialogmøter og oppfølgingsplaner for delvis sykmeldte er ikke lenger påkrevd, men kan gjennomføres når det er hensiktsmessig. Der det trengs kan dialogmøte 2 fremskyndes.

Det skal videre arbeides med å forenkle lønns-tilskudd samt forbedre og tydeliggjøre innholdet i tilretteleggingsgarantiene. Ordningen med arbeidsutprøving i egen virksomhet med finansiering fra Arbeids- og velferdsetaten skal utredes.

Det er særlig viktig å hindre at unge faller ut av arbeidslivet. Med den nye avtalen vil unge derfor bli prioritert ved tildeling av tiltaksplasser.

Kunnskapsutvikling står sentralt i den nye IA-avtalen, bl.a. foreslås det å igangsette et forsøk med en forenklet og avgrenset ordning med «sykmeldt i jobb». Denne satsingen vil komme i tillegg til etablerte prosjekter og satsinger i regi av blant annet Sykefraværsprogrammet i Norges forskningsråd, FARVE – Forsøksmidler og Raskere tilbake-ordningen.

Økonomisk ramme

Den økonomiske rammen fra tidligere år er videreført. Innenfor rammen er det satt av 6 mill. kroner til kunnskapsutvikling, og utprøving og videreutvikling av nye tiltak.

Det vises for øvrig til nærmere omtale under resultatområde 2 Arbeid og velferd og resultatområde 4 Arbeidsmiljø og sikkerhet.

2.2.14 Pensjonsreformen

Folketrygdens alderspensjon er reformert for å trygge framtidens pensjoner. Det nye pensjonssystemet er basert på enkle hovedprinsipper, gir god motivasjon til arbeid, og legger til rette for en fleksibel overgang mellom arbeid og pensjon. Samtidig har det en god fordelingsprofil.

Fra 1. januar 2011 ble det åpnet for å kunne ta ut fleksibel alderspensjon fra 62 år i folketrygden. Årlig pensjon øker jo senere den tas ut, som følge av at pensjonen da utbetales over færre år. Alderspensjon og arbeidsinntekt kan kombineres fritt uten avkorting av pensjonen. Sysselsettingen har de senere årene økt i aldersgruppene over 62 år, og pensjonsreformen har trolig bidratt til det. Mange under 67 år har tatt ut alderspensjon i kombinasjon med arbeid.

Samtidig ble det innført levealdersjustering av folketrygdens alderspensjon. Levealdersjustering innebærer at nye pensjonister må arbeide noe lenger for å oppnå samme alderspensjon som andel av inntekten hvis levealderen i befolkningen fortsetter å øke. Med virkning fra 1. mai 2011 er det også innført ny regulering av alderspensjon. Alderspensjon under utbetaling reguleres i samsvar med lønnsveksten, og fratrekkes deretter 0,75 pst. Levealdersjusteringen bidrar sammen med ny regulering til å trygge den økonomiske bærekraften i pensjonssystemet.

Nye opptjeningsregler fases gradvis inn for personer født i 1954 eller senere, og gjelder fullt ut for personer født i 1963 eller senere. I den nye opptjeningsmodellen er alle år med inntekt opptjent mellom 13 og 75 år pensjongivende. Samtidig sikres alle en minsteinntekt i alderdommen gjennom garantipensjonen.

For å sikre at det samlede pensjonssystemet bygger opp under prinsippene i den nye alderspensjonen er reglene i en rekke andre ordninger endret, bl.a. i folketrygdens ytelser til uføre og tjenstepensjonsordningene og avtalefestet pensjon i privat sektor. Fra 1. januar 2011 trådte den nye AFP-ordningen i privat sektor i kraft. Ny AFP er utformet etter de samme prinsipper som den nye alderspensjonen og stimulerer til arbeid.

Stortinget har vedtatt at dagens uførepensjon skal erstattes av en ny uføretrygd, og de nye reglene trer i kraft fra 2015. Fra 2015 blir det også nye regler for uføreytelsen i de offentlige tjenstepensjonsordningene tilpasset den nye uføretrygden i folketrygden.

Innføring av fleksible uttaksregler i folketrygdens alderspensjon fra 1. januar 2011 gjorde det nødvendig med enkelte tilpasninger i folketryg-

dens ytelser til etterlatte, og tidligpensjonsordningene for sjømenn og fiskere. Regjeringen vil arbeide med ytterligere tilpasninger i disse ordningene.

Det er også gjort nødvendige tilpasninger i regelverket for offentlig tjenstepensjon og AFP i offentlig sektor, som følge av innføringen av fleksible uttaksregler, ny regulering og levealdersjustering fra 2011. Offentlige ansatte har imidlertid ikke like sterke insentiver til å fortsette i arbeid etter 62 år som ansatte i privat sektor. Dette skyldes bl.a. at AFP er beholdt som en tidligpensjonsordning i offentlig sektor, og at de offentlige tje-

nestpensjonsordningene er videreført som bruttoordninger med en tjenestetid på 30 år for full opptjening. Offentlig ansatte kan ikke kombinere arbeid og pensjon fritt uten avkorting. Regjeringen ønsker å finne løsninger som reduserer problemene som ligger i forskjellene i pensjonssystemene i privat og offentlig sektor. Dette arbeidet må gjøres sammen med partene i arbeidslivet.

Forskningsrådet gjennomfører på initiativ fra Arbeids- og sosialdepartementet en evaluering av virkningene av pensjonsreformen som går over perioden 2011–2018. Det vises til omtale under kap. 601, post 50 Norges forskningsråd.

3 Sentrale utviklingstrekk

3.1 Innledning

I det følgende redegjøres det for utviklingstrekk som er viktige for å forstå utfordringene innenfor Arbeids- og sosialdepartementets ansvarsområde. Utfordringene og de mål, strategier og tiltak som skal møte disse, er nærmere redegjort for i budsjettproposisjonens Del II. Nedenfor gjennomgås først situasjonen på arbeidsmarkedet. Deretter redegjøres det for utviklingen i økonomiske ytelser som skal sikre den enkelte økonomisk og sosial trygghet samt utviklingen på pensjonsområdet. Arbeidsmiljø- og sikkerhet omtales deretter.

3.2 Arbeidsmarkedet

Arbeidsmarkedssituasjonen i Norge i 2014 er god

Arbeidsmarkedssituasjonen i Norge er god og sysselsettingen er høy. Situasjonen på arbeidsmarkedet har vært nokså stabil fra årsskriftet 2012/2013. I 2. kvartal 2014 var 68,7 pst. av befolkningen 15-74 år sysselsatt og 3,2 pst. av arbeidsstyrken var arbeidsledige¹. Den lave arbeidsledigheten viser at de fleste som ønsker arbeid og som står disponible for arbeidslivet, lykkes med å komme i jobb. Samtidig er det en betydelig andel som står utenfor arbeidsstyrken og mottar helse-relatert inntektssikring fra folketrygden, mange på langvarig basis.

Høy innvandring gir befolkningsvekst og økt sysselsetting

Norge opplever for tiden god vekst i antall sysselsatte personer. Fra 2. kvartal 2013 til 2. kvartal 2014, har sysselsettingen økt med 1,3 pst., om lag som gjennomsnittet for de siste 20 årene.² Veksten har kommet i de fleste bransjer, prosentvis mest i *overnattings- og servicevirksomhet*. I bransjene *transport, varehandel, IKT og industri* har det vært reduksjon i sysselsettingen. Sysselsettingsandelen i Norge er høyere enn i alle andre

europiske land, med unntak av Island, Sveits og Sverige.³ Sysselsettingsandelen er mye redusert etter toppåret i 2008, se figur 3.1. Det har vært særlig tre grunner til det: Moderat vekst i etterspørsel etter arbeidskraft i etterkant av finanskrisen, flere eldre i befolkningen og høy innvandring.

Det meste av veksten i sysselsettingen, både det siste året og etter EØS-utvidelsen i 2004, må ses i sammenheng med økt arbeidsinnvandring, først og fremst fra EU-land i Øst-Europa. De siste ti årene har innvandrere stått for om lag 2/3 av veksten i sysselsettingen. I fjor utgjorde den samlede innvandringen til Norge om lag 67 000 personer. Med en økende andel innvandrere i den norske befolkningen, øker også utvandringen. I 2013 utvandret 25 000 personer slik at netto innvandring var 42 000. Ved utgangen av året var det registrert 358 000 sysselsatte innvandrere bosatt i Norge.

Den høye innvandringen bidrar til både økt sysselsetting og til befolkningsvekst. Det siste året har det vært om lag like stor prosentvis vekst i befolkningen 15-74 år som i antallet sysselsatte. Målt som andel av befolkningen i arbeidsdyktig alder, har sysselsettingen endret seg lite etter årsskriftet 2012/2013.

Andelen av befolkningen og av de sysselsatte som har utenlandsk bakgrunn øker. Ved årsskriftet 2013/2014 var 12,4 pst. av befolkningen og 13,7 pst. av de sysselsatte⁴ født i et annet land. I gjennomsnitt er sysselsettingen blant innvandrere lavere enn blant befolkningen ellers. Denne avstanden øker om det justeres for at innvandrergruppen i gjennomsnitt er yngre. I 4. kvartal 2013 var om lag 63 pst. av innvandrerne sysselsatt, mot om lag 70 pst. i befolkningen ellers. Differansen har avtatt over tid, også det siste året. Redusert forskjell i sysselsettingsandelen mellom innvandrere og personer født i Norge må ses i sammenheng med at arbeidsinnvandrere fra EU-land i Øst-Europa har vært den største innvandringsgruppen de siste ti årene. Blant innvandrere fra disse

¹ Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen (AKU)

² Kilde: Kvartalsvis nasjonalregnskap

³ 20 – 64 år. Kilde: Eurostat, 2013

⁴ Eksklusive sysselsatte på korttidsopphold

landene er sysselsettingen gjennomgående høy. Blant innvandrere fra Afrika og Asia er sysselsettingen langt lavere.

Stabilt lav sysselsetting blant funksjonshemmede

Om lag 17 pst. av befolkningen 15-66 år oppgir å ha en *funksjonshemming*, ifølge arbeidskraftundersøkelsen (AKU). Sysselsettingen blant funksjonshemmede (43 pst.) er lavere enn for befolkningen forøvrig (74 pst.). Sysselsettingen blant funksjonshemmede i Norge er heller ikke høy sammenlignet med andre land. Sysselsettingsandelen blant funksjonshemmede utgjør om lag 60 pst. av sysselsettingsandelen blant befolkningen i alt. I Sve- rige er denne andelen om lag 80 pst. Sysselsettingen er lavere i alle aldersgrupper, men forskjellen er minst blant de unge. Mange av de sysselsatte funksjonshemmede jobber deltid (45 pst.) og mange (65 pst.) mottar ulike stønader, først og fremst helserelaterte stønader.

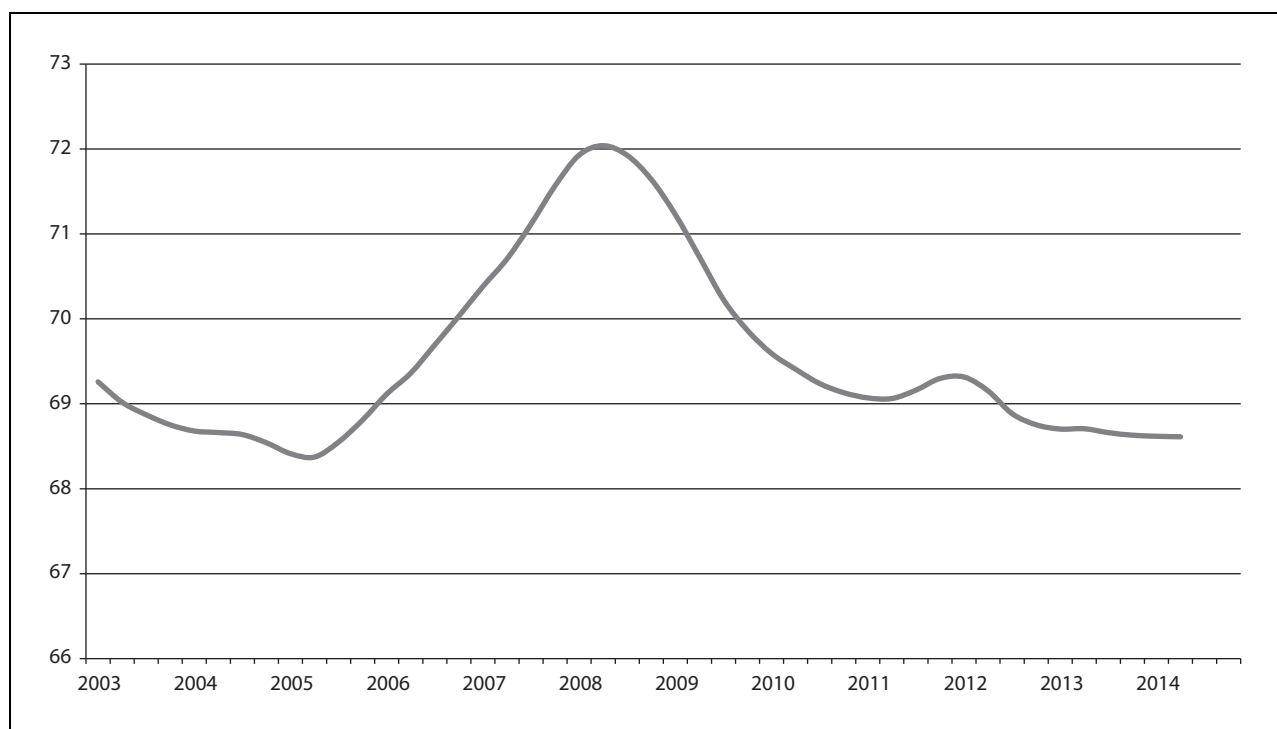
Deltakelsen i arbeidslivet blant funksjonshemmede sammenlignet med befolkningen i alt har endret seg lite over konjunktorene. Arbeidsledig-

heten blant funksjonshemmede er heller ikke vesentlig høyere enn blant befolkningen ellers. I en ny forskningsrapport er funksjonshemmede fulgt over tid.⁵ Der framkommer det at både funksjonshemmingen og den svake arbeidsmarkedstil- knytningen for mange er av varig karakter.

De langt fleste sysselsatte har faste kontrakter

Faste kontrakter er det normale i det norske arbeidslivet. Andelen *midlertidig ansatte* er lavt, og er ytterligere noe redusert det siste året. I 2. kvartal 2014 var 7,6 pst. av de sysselsatte *midlertidig ansatte*. Ungdom og i noen grad kvinner er overrepresentert blant midlertidig ansatte. Det siste året har andelen ungdom på midlertidige kontrakter gått ned. Andelen midlertidig ansatte er høyest i *overnattings- og serveringsvirksomhet* og *undervisning*. Andelen er også høy i *personlig tjenesteyting* og *helse- og sosialtjenester*.

⁵ Ragnhild C. Schreiner, Simen Markussen og Knut Røed: «Sysselsetting blant funksjonshemmede», Frischsenteret, 2014

Figur 3.1 Sysselsatte personer. I pst. av befolkningen 15–74 år. Sesongkorrigert trend, januar 2007 – mai 2014.

Kilde: Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelse

Lav arbeidsledighet

Arbeidsledigheten i Norge er lav. Dette gjelder både om vi sammenligner med nivået i EU og med det langsiktige gjennomsnittet i Norge. I 2. kvartal 2014 var 3,2 pst. av arbeidsstyrken arbeidsledige, jf. Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelse (AKU). Nivået er i underkant av nivået ett år tidligere og lavere enn gjennomsnittet for de siste tjue årene. På samme tid var arbeidsledigheten i EU 10,3 pst., jf. Eurostat. Kjønnsforskjellen i arbeidsledigheten i Norge er liten. Nær $\frac{1}{4}$ av de som oppga å være arbeidsledige i 2. kvartal 2014 hadde *utdanning* som hovedsakelig aktivitet.

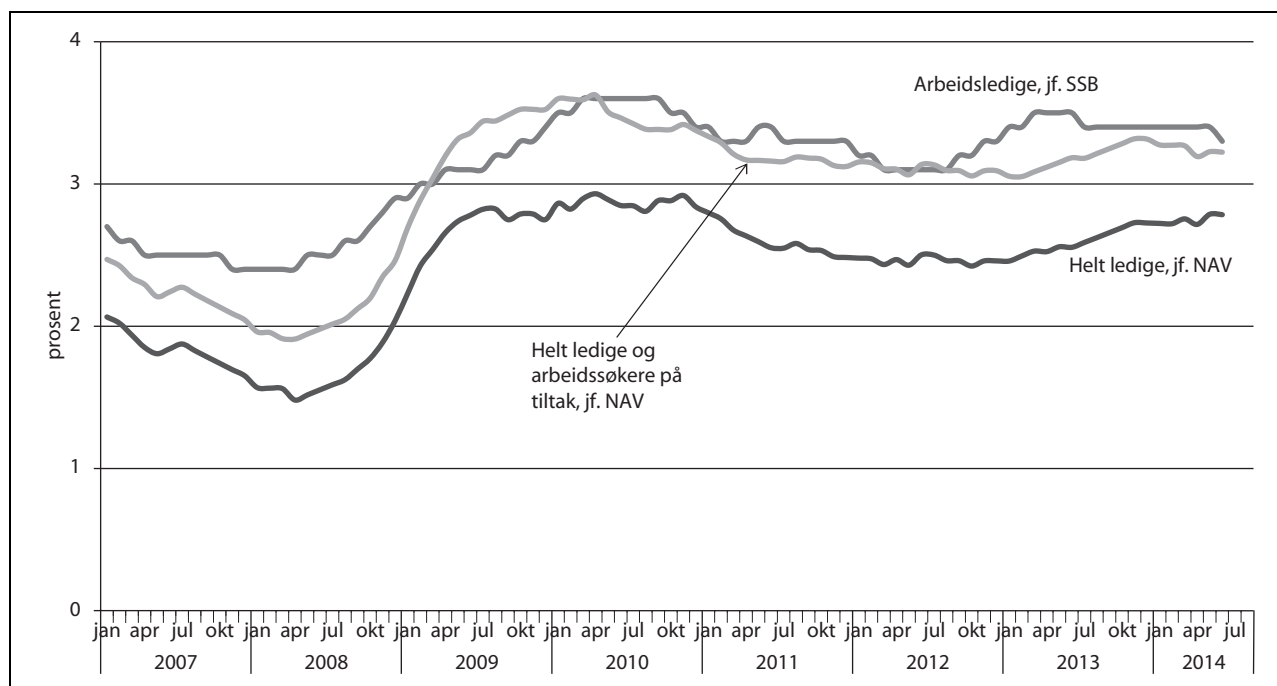
De fleste arbeidsledige er ledige i bare en kort periode. Varigheten av ledighetsperioden øker med alder. Ifølge Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelse hadde 27 pst. av de ledige i 2. kvartal 2014 vært arbeidsledige ut over seks måneder, og gjennomsnittlig varighet på ledighetsperioden var 28 uker. Tall fra Arbeids- og velferdsdirektoratet fra juli 2013 viser at 53 pst. av de helt ledige hadde vært arbeidssøkere i minst seks måneder.

Blant 15–24-åringer er AKU-ledigheten 2,5–3,0 ganger høyere enn ledigheten i hele arbeidsstyrken. Også innvandrerguppen har høyere arbeidsledighet enn befolkningen ellers. I 2. kvartal 2014 var ledighetsraten blant innvandrere 7 pst., dvs. 3,5 ganger høyere enn for befolkningen ellers. Dette forholdstallet har holdt seg nokså konstant over tid. Men som følge av at andelen av befolkningen med utenlandsk bakgrunn har økt mye de siste ti årene, har også andelen av de ledige med utenlandsk bakgrunn økt. I 2. kvartal 2014 utgjorde innvandrere 39 pst. av alle registrerte ledige.

Boks 3.1 To ulike mål på arbeidsledighet

Det er to offisielle mål på arbeidsledighet i Norge. For det første registrerer landets NAV-kontor hver måned antall arbeidssøkere. Arbeidssøkerne som er registrert hos Arbeids- og velferdsetaten består av *helt ledige, delvis ledige og arbeidssøkere på tiltak*. For det andre gjennomfører Statistisk sentralbyrå løpende en spørreundersøkelse av befolkningens arbeidsmarkedstilknytning (arbeidskraftundersøkelsen, AKU). Arbeidskraftundersøkelsen er tilpasset en standard fra ILO og statistikkkontoret i EU og er dermed internasjonal sammenliknbar. For å være arbeidsledig i AKU stilles det krav om å være aktiv arbeidssøker og tilgjengelig for arbeidsmarkedet.

Arbeidsledigheten i AKU og NAV-ledigheten er overlappende, men ikke sammenfallende. Se figur 3.2. Arbeidsledige som har dagpenger, men som ikke er aktive arbeidssøkere og/eller ikke er tilgjengelige for arbeidsmarkedet vil bare inngå i NAV-ledigheten og ikke i AKU-ledigheten. Omvendt vil aktive og tilgjengelige arbeidssøkere som ikke har dagpengerettigheter ikke inngå i NAV-ledigheten hvis de ikke har funnet det hensiktsmessig å registrere seg ved et NAV-kontor. Eldre personer, med gjennomgående gode rettigheter til dagpenger, er overrepresentert i NAV-ledigheten og underrepresentert i AKU-ledigheten. Yngre personer, med dårligere opparbeidede rettigheter til dagpenger, er underrepresentert i NAV-ledigheten og overrepresentert i AKU-ledigheten.

Figur 3.2 Arbeidsledighet. Jf. Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelse (AKU) og jf. Arbeids- og velferdsetaten. I pst. av arbeidsstyrken 15-74 år. Sesongkorrigerte tall, januar 2007–mai 2014.

206 000 personer har nedsatt arbeidsevne

Ved utgangen av 2. kvartal 2014 var det 206 000 personer som hadde nedsatt arbeidsevne. Dette utgjør 6,2 pst. av befolkningen 18-66 år. Av disse mottok tre av fire arbeidsavklaringspenger. Kvinner er overrepresentert blant personer med nedsatt arbeidsevne. Antall personer med nedsatt arbeidsevne økte mye fra innføringen av arbeidsavklaringspenger i mars 2010 og fram til årsskiftet 2010/2011. Senere har det vært noe nedgang, men nedgangen har ikke kommet i alle aldersgrupper. Blant de over 60 år har det vært en markert økning. Arbeids- og velferdsetaten vurderer at 57 pst. av de som er registrert med nedsatt arbeidsevne, har behov for arbeidsrettede tiltak for å komme i arbeid.

3.3 Sentrale ytelser

Dagpenger

Utviklingen i antall mottakere av dagpenger er nært knyttet til utviklingen i antall arbeidsledige og permitterte. I gjennomsnitt mottok om lag 53 700 personer dagpenger i 2013. Mens antallet dagpengemottakere avtok gradvis fra om lag 69 000 i 2010 til om lag 53 100 i 2012, var nivået tilnærmet uendret i 2013. I første halvår 2014 økte antallet dagpengemottakere til om lag 59 700 personer. Økningen har sammenheng med et økt

antall registrerte ledige og en økt andel ledige med rett til dagpenger. Se Programkategori 33.30 Arbeidsliv for ytterligere omtale av dagpenger.

Sykepenger

I 2. kvartal 2014 var det sesongkorrigerte sykefraværet på 6,5 pst. Dette er på samme nivå som i 1. kvartal 2014 og 0,8 pst. lavere enn på samme tid i 2013. Sykefraværet har vært relativt stabilt siden 4. kvartal 2011, og har de siste to og et halvt årene variert mellom 6,4 og 6,6 pst. Disse nivåene er blant de laveste siden sykefraværstatistikken ble etablert i 2000.

Målet i avtalen om et mer inkluderende arbeidsliv (IA-avtalen) er en reduksjon i sykefraværet med 20 pst. fra 2001-nivået. Det sesongjusterte sykefraværet er redusert med 10,2 pst. fra 2. kvartal 2001 til 2. kvartal 2014.

Det vises til nærmere omtale om sykefravær under Resultatområde 2 Arbeid og velferd, programkategori 29.50 Inntektssikring ved sykdom og uførhet.

Arbeidsavklaringspenger

I juli 2014 var det nær 156 000 personer som mottok arbeidsavklaringspenger. Dette er 5,8 pst. lavere enn i juli 2013. Antall mottakere av arbeidsavklaringspenger som andel av befolkningen i alderen 18-66 år var 4,7 pst. i juli 2014. Andelen er

redusert med 0,3 prosentenheter siden tilsvarende periode i 2013.

Det vises til nærmere omtale om arbeidsavklaringspenger under Resultatområde 2 Arbeid og velferd, programkategori 29.50 Inntektssikring ved sykdom og uførhet.

Uførepensjon

Ved utgangen av 2. kvartal 2014 mottok nær 309 000 personer uførepensjon. Dette er 0,5 pst. høyere enn ved utgangen av 2. kvartal 2013. Antall mottakere av uførepensjon som andel av befolkningen i alderen 18-66 år var 9,4 pst. ved utgangen av 2. kvartal 2014. Andelen er uendret i forhold til samme tidspunkt i 2013.

Det vises til nærmere omtale om uførepensjon under Resultatområde 2 Arbeid og velferd, programkategori 29.50 Inntektssikring ved sykdom og uførhet.

Helserelaterte ytelser

Figur 3.3 viser utviklingen i både antall og andel personer som mottok helserelaterte ytelser (sykepenger, arbeidsavklaringspenger og uførepensjon) ved utgangen av året. Utviklingen i mottakere av helserelaterte ytelser reflekterer ikke nødvendigvis utviklingen i antall personer som står utenfor arbeidslivet. En del av personene har tilknytning til arbeidslivet. De fleste mottakere av sykepenger har et arbeidsforhold. En del har graderte ytelser og jobber samtidig deltid. Også personer som har fulle ytelser, for eksempel full uførepensjon og jobber opp til ett grunnbeløp i folketrygden (1 G), kan ha delvis tilknytning til arbeidslivet. I figuren er det korrigert for at flere kan motta mer enn én ytelse samtidig.

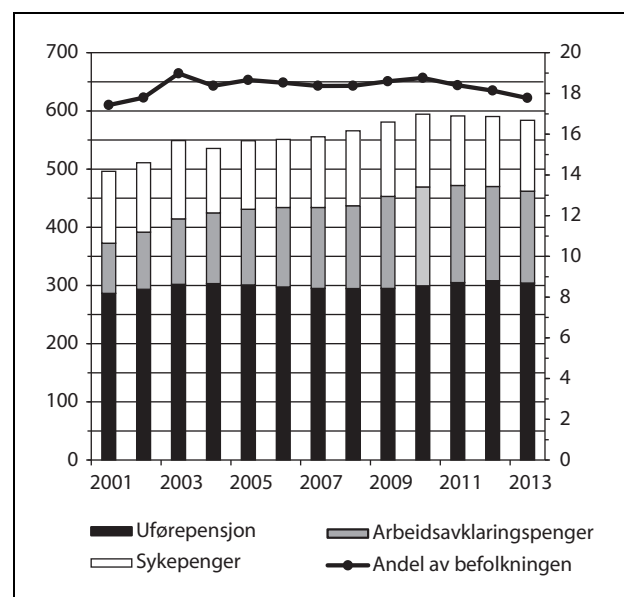
Antall mottakere av de helserelaterte ytelsene har økt fra i underkant av 500 000 i 2001 til i overkant av 580 000 i 2013. Antallet økte i perioden 2001–2010, med unntak av en nedgang fra 2003 til 2004. Fra 2010 til 2013 har antallet blitt redusert med om lag 11 000 mottakere.

Fra 2012 til 2013 har antallet blitt redusert med om lag 6 600 personer, og antall mottakere som andel av befolkningen mellom 18 og 66 år er redusert med 0,4 prosentenheter. Fra 2012 til 2013 har det vært en nedgang på om lag 3 900 mottakere av uførepensjon og 4 000 mottakere av arbeidsavklaringspenger, mens det har vært en økning på om lag 1 400 mottakere av sykepenger.

Antall mottakere av helserelaterte ytelser målt som andel av befolkningen i alderen 18 til 66 år,

har økt fra 17,4 pst. i 2001 til 17,8 pst. i 2013. Andelen økte fra 2001 til 2003, men den var relativt stabil i perioden 2004 til 2011. I 2013 avtok andelen for tredje år på rad og var på det laveste nivået siden 2001.

Mottak av helserelaterte ytelser varierer bl.a. med befolkningens størrelse, alder og kjønn. Antall mottakere må derfor forventes å variere som følge av endret befolkningssammensetning. Videre vil utviklingen også være påvirket av at det i perioden har vært en sterk befolkningsvekst blant annet som følge av stor innvandring. Dette er nærmere drøftet i avsnittet om betydningen av alderssammensetning og innvandring for mottak av helserelaterte ytelser nedenfor.

Figur 3.3 Antall mottakere av sykepenger, arbeidsavklaringspenger¹ og uførepensjon (venstre akse) og mottakere av disse ytelsene som andel av befolkningen 18-66 år (høyre akse), korrigert for at man kan motta mer enn én ytelse samtidig. Antall i tusen. Andel i pst. Tall ved utgangen av året 2001–2013.

¹ Det som tidligere het attføringspenger, rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønad er i figuren slått sammen til arbeidsavklaringspenger.

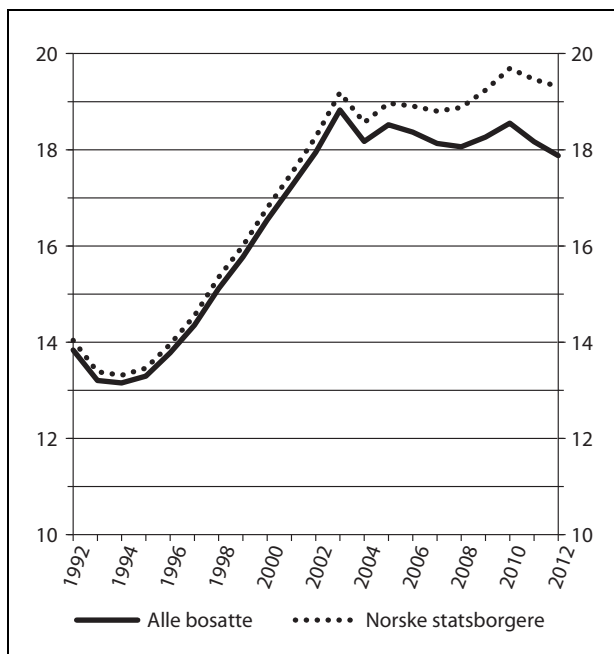
Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Betydningen av alderssammensetning og innvandring for utviklingen i mottak av helserelaterte ytelser

Mottak av helserelaterte ytelser varierer med alder og kjønn. Den demografiske utviklingen har bl.a. vært kjennetegnet av at andelen eldre har økt. I tillegg har en kraftig innvandring siden midten av 2000-tallet bidratt til sterk økning i befolkningen i yrkesaktiv alder og til vridninger i alderssammensetningen.

Arbeids- og velferdsdirektoratet har analysert utviklingen i mottak av helserelaterte ytelser de siste 20 årene, med et særlig fokus på effekten av demografiske endringer⁶. Hensikten med analysen var å undersøke i hvilken grad endringer i alders- og kjønns sammensetningen har hatt betydning for utviklingen i mottak av helserelaterte ytelser. I tillegg ser analysen på om den sterke arbeidsinnvandringen siden 2005 kan ha dempet en underliggende økende trend i mottak av helserelaterte ytelser i den øvrige befolkningen, siden bosatte uten norsk statsborgerskap har en lavere andel mottakere av helserelaterte ytelser enn norske statsborgere.

Figur 3.4 viser utviklingen i andelen av befolkningen i alderen 18 til 66 år som mottok helserelaterte ytelser i perioden 1992 til 2012. Den heltrukne grafen viser utviklingen i perioden for alle bosatte. Den stiplede grafen viser utviklingen kun for norske statsborgere. Ved å se på bare de norske statsborgerne, ser man i stor grad bort fra at tallene kan være påvirket av den store arbeidsinnvandringen som har funnet sted fra siste halvdel av 2000-tallet.

Figur 3.4 Mottakere av helserelaterte ytelser som andel av befolkningen i alderen 18–66 år. Faktisk utvikling og aldersstandardiserte tall. Pst.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Felles for begge grafene er at man i perioden 1992–2003 hadde en sterk vekst i andelen av befolkningen som mottok helserelaterte ytelser. Utviklingen for alle bosatte viser at det deretter var en utflating og en svak nedgang frem til i dag. Når vi kun ser på norske statsborgere, ser vi at det har vært en vekst i bruken av de helserelaterte ytelsene også siden 2003. Innvandringen kan derfor sies å ha kamuflert en svak økning de siste årene.

Behovet for sykdomsrelatert inntektssikring øker med alderen, og årene etter 2003 har vært preget av at de store etterkrigskullene har nådd en alder der særlig uførepensjoneringen er høy. Arbeids- og velferdsdirektoratets analyser tyder imidlertid på at endringer i alderssammensetningen alene forklarer lite av veksten fram til 2004, og den faktiske nedgangen etterpå har kommet på tross av at alderssammensetningen trekker i motsatt retning. Det ser dermed ut til at andre forhold enn endret alderssammensetning i befolkningen har bidratt til de store endringene i mottak av helserelaterte ytelser de siste 20 årene. Dette kan for eksempel være endringer i befolkningens helse og utdanningsnivå, forhold på arbeidsmarkedet, eller endringer i regelverk og endringer i individuell adferd. En studie fra Frischsenteret har tatt hensyn til effekten av økt utdanningsnivå og konkludert med at den sterke veksten i uførerater fra 1994 til 2006 må søkes i mekanismer som fører til økt uførerisiko, gitt personers alder og utdanning⁷.

Tapte årsverk

Mange som mottar helserelaterte ytelser har tilknytning til arbeidslivet. Figur 3.5 tar hensyn til at mange mottakere av helserelaterte ytelser også er sysselsatt. Figuren viser et estimat på utviklingen i antall tapte årsverk knyttet til mottak av helserelaterte ytelser beregnet av Arbeids- og velferdsdirektoratet. Med tapte årsverk knyttet til mottak av helserelaterte ytelser menes her hvor mange ekstra årsverk det ville utgjort dersom alle som mottok sykepenger på grunn av legemeldt fravær, eller som mottok arbeidsavklaringspenger⁸ eller uførepensjon i stedet hadde arbeidet. De tapte årsverkene beregnes ved at det tas hensyn til hvor stor andel av en full ytelse hver person mottar, og hvor stor andel av året personen mottar denne ytelsen. Tallene gir mål på en teoretisk arbeids-

⁶ I. C. Kann, T. Bragstad, og O. Thune «Stadig flere på trygd?», Arbeid og velferd 3/2013

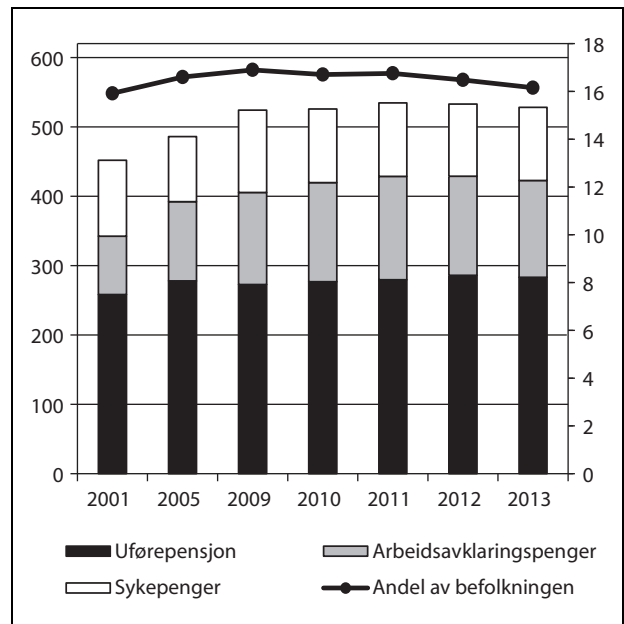
⁷ Bratsberg, B. og K. Røed (2011), «Kan demografi forklare veksten i uførhet?» Søkelys på arbeidsmarkedet, nr. 1-2 2011, side 3-21

kraftsreserve, og kan ikke tolkes som et realistisk anslag på hvor mange som kan komme tilbake i arbeid. Det er ikke tatt hensyn til hvor mye en person arbeidet før mottaket av den helserelaterte ytelsen startet.

I gjennomsnitt for 2013 gikk 528 000 årsverk «tapt» knyttet til mottak av helserelaterte ytelser. Dette er en nedgang på om lag 5 000 årsverk, eller 0,9 pst., sammenlignet med 2012. Sammenlignet med 2001 har antall tapte årsverk knyttet til mottak av helserelaterte ytelser økt med om lag 76 000, eller 17 pst.

Antall årsverk knyttet til mottak av helserelaterte ytelser tilsvarte 16,2 pst. av befolkningen i alderen 18-66 år i 2013. Andelen mottakere blant befolkningen er redusert med 0,3 prosentenheter fra 2012, mens det har vært en økning på 0,3 prosentenheter sammenlignet med 2001.

Det er mange personer som bidrar til de tapte årsverkene presentert i figur 3.5. Til sammen har nær 1,3 mill. unike personer tapt hele eller deler av arbeidsåret som følge av mottak av helserelaterte ytelser. Det er derfor ikke slik at 528 000 personer stod permanent utenfor arbeidslivet som følge av mottak av helserelaterte ytelser i 2013. I gjennomsnitt stod 2,4 personer bak hvert tapte årsverk i 2013. Det er store forskjeller i hvor mange personer som står bak hvert årsverk i de ulike ordningene. De fleste som har sykefravær har korte fravær, og derfor bidro om lag 834 000 personer til de 106 000 tapte årsverkene i kategorien sykefravær (dvs. det står 7,9 personer bak hvert tapte årsverk). I kategorien uførepensjon står det 1,2 personer bak hvert tapte årsverk, mens det for personer som mottar arbeidsavklaringspenger står 1,5 personer bak hvert tapte årsverk.

Figur 3.5 Estimat på antall tapte årsverk¹ knyttet til mottak av helserelaterte ytelser (venstre akse) og som andel av befolkningen 18–66 år (høyre akse). Antall i tusen. Andel i pst. Årsgjennomsnitt 2001, 2005, 2009–2013.

¹ Det som tidligere het attføringspenger, rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønad er i figuren slått sammen til arbeidsavklaringspenger.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Mottak av helserelaterte ytelser varierer med alder og kjønn. Tapte årsverk knyttet til helserelaterte ytelser vil derfor variere både med befolkningens størrelse og som følge av endret befolkningssammensetning, jf. omtale ovenfor. Videre vil utviklingen også være påvirket av at det i perioden har vært en sterk befolkningsvekst blant annet som følge av stor innvandring.

Den faktiske økningen i tapte årsverk fra 2001 til 2013 må blant annet ses i sammenheng med at befolkningen i yrkesaktiv alder har blitt eldre. Dersom befolkningen ikke hadde endret seg fra 2001 til 2013, ville det vært en nedgang på om lag 16 000 personer eller 3,5 pst. i tapte årsverk i denne perioden. Den faktiske utviklingen i aldersspesifikke rater er da lagt til grunn. Utviklingen varierer mellom aldersgruppene. Reduksjonen har særlig funnet sted blant befolkningen over 53 år, mens det har vært en svak økning blant befolkningen mellom 18 og 25 år og blant befolkningen mellom 40 og 50 år.

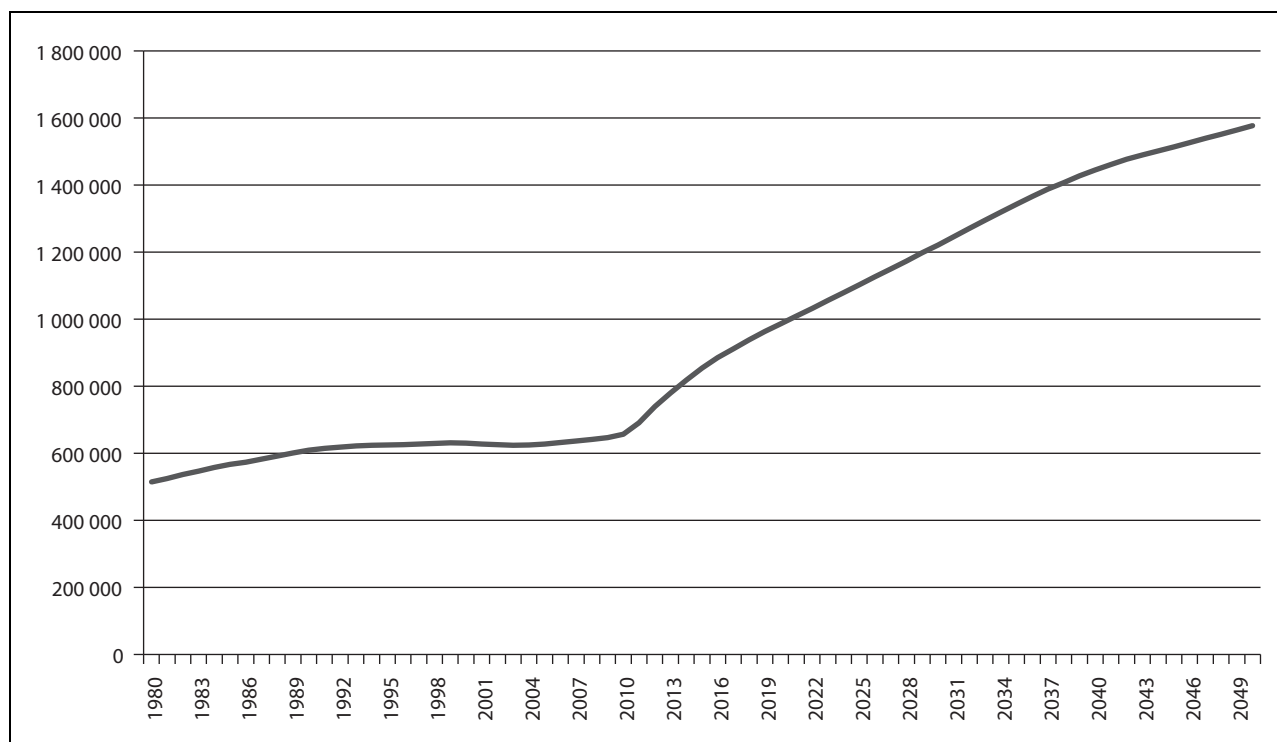
⁸ Gruppen med arbeidsavklaringspenger har endret seg i perioden. I 2001 består gruppen av mottakere av rehabiliteringspenger og attføringspenger. I 2005 og 2009 består gruppen av mottakere av tidsbegrenset uførestønad, rehabiliteringspenger og attføringspenger. I 2010 inneholder gruppen mottakere av tidsbegrenset uførestønad, rehabiliteringspenger og attføringspenger før mars 2010, og mottakere av arbeidsavklaringspenger etter mars.

Alderspensjon i folketrygden

Figur 3.6 viser den historiske utviklingen i antall alderspensjonister i folketrygden i perioden 1980–2013, samt framskrivinger til 2050.

Ved utgangen av 2013 var det om lag 800 000 alderspensjonister i folketrygden. Antallet alderspensjonister har økt de senere årene, og det forventes en økning i antall alderspensjonister også i årene framover, som følge av at de store årskul-

lene født etter 2. verdenskrig vil gå over på alderspensjon. Antall alderspensjonister økte i tillegg kraftig fra 2010 til 2013 som følge av at alderspensjonen fra 2011 kan tas ut fra 62 år og fritt kombineres med arbeidsinntekt. Fem nye årskull kunne dermed ta ut alderspensjon i 2011. Endringer i mønsteret for når man velger å ta ut alderspensjon vil også framover påvirke årlig vekst i antall alderspensjonister.

Figur 3.6 Utviklingen i antall alderspensjonister i folketrygden. Tusen. Historiske tall 1980–2013. Framskrivinger 2014–2050.

I tillegg til årskullenes størrelse påvirkes antall alderspensjonister av utviklingen i levealderen. Forventet gjenstående levealder ved 67 år i 1973 var om lag 14 år. I 2013 hadde den økt til 19 år, og i befolkningsframskrivingene til Statistisk sentralbyrå anslås den å øke videre til 22 år i 2050. Fra 1973 til 2010 var pensjonsalderen i folketrygdens alderspensjon 67 år, men med mulighet til å utsette uttaket av alderspensjon til 70 år. I denne perioden var det en sterk sammenheng mellom utviklingen i antall personer over 67 år og antall alderspensjonister, da de aller fleste har tatt ut alderspensjon ved 67 år.

Fra 2011 ble det mulig å ta ut hel eller delvis alderspensjon fra folketrygden fra 62 år, og det opparbeides pensjonsrettigheter til og med fylte 75 år. Fleksibelt uttak i folketrygden er nøytralt utformet, og årlig pensjon vil bli betydelig høy-

ere jo senere den tas ut. Det er også mulig å kombinere alderspensjon fra folketrygden og arbeid uten avkorting i pensjonen. En kan fortsatt motta uførepensjon i folketrygden fram til 67 år, og uførepensjonister går over på alderspensjon fra 67 år.

Den økte fleksibiliteten har isolert sett bidratt til en økning i antall alderspensjonister i folketrygden ved at om lag 70 000 personer har tatt ut alderspensjon helt eller delvis mellom 62 og 66 år ved utgangen av 2013. Incentivene i det nye pensjonssystemet ventes på den annen side over tid å bidra til at mange vil ønske å utsette pensjoneringen.

Yrkesaktiviteten for personer over 60 år har økt i de senere årene, og andelen arbeidstakere har særlig økt i aldersgruppen 62–66 år. Mange velger å kombinere arbeid og pensjon, og nær 2

av 3 av de som har tatt ut alderspensjon før 67 år er registrert i arbeid jf. nærmere omtale under Programkategori 29.70 Alderdom.

Avtalefestet pensjon

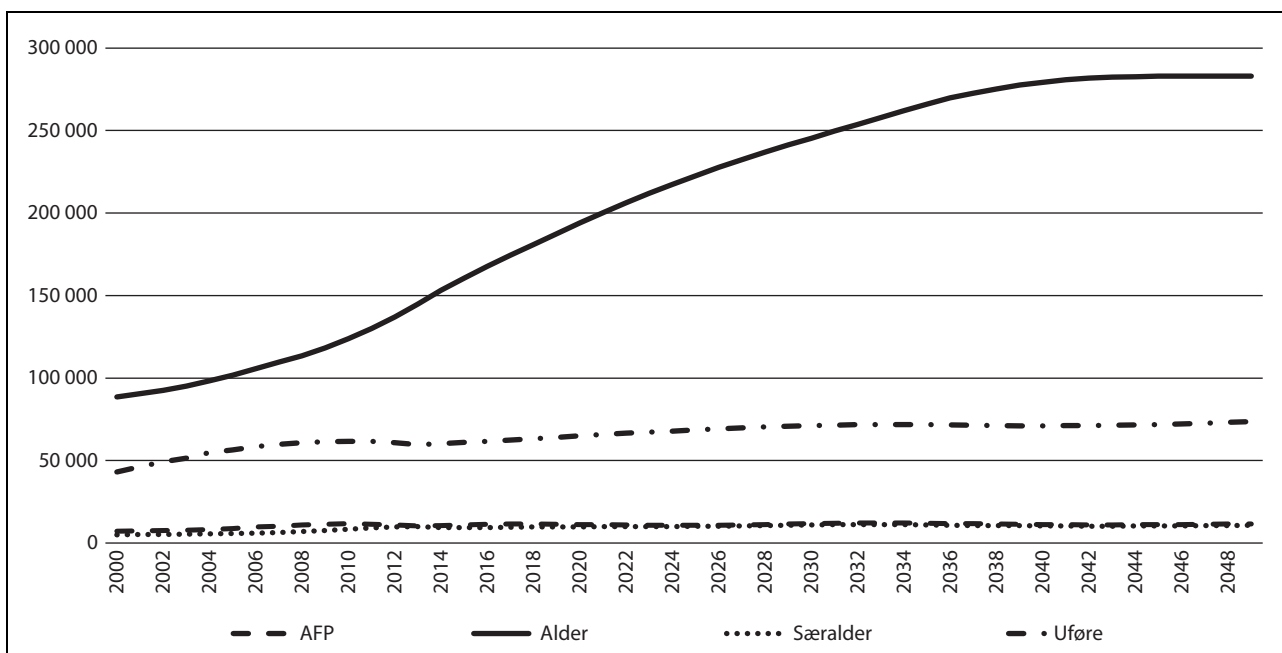
Fra 2011 beregnes AFP i privat sektor som et livsvarig påslag til alderspensjon fra folketrygden og kan tas ut samtidig med denne. Personer som tok ut AFP i privat sektor før 2011 vil motta AFP etter gammel ordning fram til de fyller 67 år. Fra og med 2011 er AFP-pensjonistene fordelt på grupper som mottar AFP etter gammel og ny ordning i privat sektor, og grupper som mottar AFP i offentlig sektor. AFP i offentlig sektor er i store trekk beholdt som tidligere.

Ved utgangen av 2013 var det vel 39 000 AFP-mottakere i privat sektor, hvorav 10 000 med gammel AFP og vel 29 000 med ny AFP. Foreløpige tall viser at antall mottakere av offentlig AFP var nær 25 000. Ny AFP i privat sektor innebærer bl.a. at alle som arbeider i virksomheter i privat sektor og som har avtale om AFP vil få rett til et eget AFP-påslag til folketrygdens alderspensjon. Som følge av at AFP-påslaget er livsvarig og at man har rett til påslaget uavhengig av når pensjonen tas ut, vil det over tid bli en sterk økning i antall mottakere av AFP. Siden ytelsen er utformet som et livsvarig påslag til alderspensjon fra folketrygden, er på den annen side gjennomsnittlig årlig ytelse langt lavere enn ved den gamle ordningen.

Pensjoner fra Statens pensjonskasse

Som figur 3.7 viser, har antallet pensjonister i Statens pensjonskasse økt kraftig fra 2000 og fram til i dag. Totalt antall alderspensjonister økte fra 88 500 i 2000 til om lag 145 000 i 2013. Totalt antall særalderspensjonister (pensjonister som går av med særaldersgrense før de fyller 67 år) økte fra 5 100 i 2000 til 9 900 i 2013. Tilsvarende har totalt antall AFP-pensjonister økt fra 7 300 i 2000 til 10 400 i 2013, mens totalt antall uførepensjonister økte fra 43 100 i 2000 til 59 600 i 2013.

I perioden 2014–2035 forventes en fortsatt høy vekst i antall alderspensjonister. Deretter vil veksten flate ut. Dette er basert på en forutsetning om at antall aktive medlemmer er stabilt rundt 300 000 i hele framskrivningsperioden, hvilket har vært situasjonen fra 2000 og fram til i dag. Antall alderspensjonister med særaldersgrense forventes å stabilisere seg på et nivå mellom 10 000 og 11 000, mens antall AFP-pensjonister nådde et toppnivå med 13 000 i 2010. Antall AFP-pensjonister forventes å stabilisere seg på et nivå mellom 11 000 og 12 000 resten av perioden. Svingningene skyldes variasjoner i alderssammensetning til den aktive bestanden. Antall uførepensjonister vil i perioden øke jevnt til et nivå på 73 500 i slutten av perioden. I framskrivningen er det forutsatt at uttaksgraden (andel som pensjonerer seg i forhold til potensialet) er stabil, hvilket også samsvarer med situasjonen fra 2000 og fram til i dag.

Figur 3.7 Utvikling i antall pensjonister i Statens pensjonskasse.

Framskrivningen er basert på dagens adferdsmønstre og dagens regelverk. Det er ikke lagt inn noen antagelser om at nytt regelverk vil endre uttaksmønsteret. Den store økningen av pensjonister frem til 2014 skyldes primært at det har blitt flere medlemmer som har nådd pensjonsalderen, samt at levetiden har økt for alderspensjonistene. Flere medlemmer er blitt 62 år og har fått mulighet til å ta ut AFP. Andelen som har tatt ut AFP og gjennomsnittlig pensjonsgrad for AFP-pensjonistene har imidlertid vært synkende de senere årene.

Andre ytelser i folketrygden

Grunnstønad og hjelpestønad

Grunn- og hjelpestønad skal gi økonomisk kompensasjon til personer som på grunn av varig sykdom eller skade har visse ekstrautgifter eller som har behov for særskilt tilsyn og pleie.

Ved utgangen av 2013 mottok 123 000 personer grunnstønad. Det siste året har antall stønadmottakere blitt redusert med 1 900 personer, som tilsvarer en nedgang på 1,5 pst. Det var 134 000 mottakere av grunnstønad ved utgangen av 2003. I løpet av tiårsperioden er antall mottakere redusert med 7,9 pst.

Ved utgangen av 2013 mottok om lag 78 000 personer hjelpestønad. Det er nær 2 800, eller 3,4 pst., færre stønadmottakere enn ved utgangen av 2012. Det var 90 000 mottakere av hjelpestønad ved utgangen av 2003. Antall mottakere er redusert med 12,5 pst. i løpet av tiårsperioden.

Ytelser til enslige forsørgere

Om lag 60 pst. av mottakerne av overgangsstønad har en arbeidsinntekt som overstiger et halvt grunnbeløp, og mottar dermed redusert overgangsstønad. Antall mottakere av overgangsstønad ble redusert med om lag 1 100 personer fra 2012 til 2013, til om lag 20 200 personer i 2013.

Ved utgangen av 2013 var det om lag 7 300 enslige forsørgere som kun mottok stønad til barne-tilsyn. Dette er om lag uendret sammenlignet med 2012.

Samlet utgjør dette en reduksjon i antall mottakere av ytelser til enslige forsørgere på om lag 1 200 personer. Utviklingen i antall mottakere og andelen mottakere med redusert overgangsstønad antas å ha sammenheng med endringene i regelverket for overgangsstønaden som er gjennomført de siste årene, samt utviklingen på arbeidsmarkedet.

Utbetalingene til bidragsforskott har gått ned hvert år siden gjennomføringen av bidragsreformen i 2003. Hovedårsaken antas å være at et økende antall foreldre velger å ordne bidragsspørsmålet seg imellom uten bistand fra det offentlige. Utgiftene forventes fortsatt å gå nedover de kommende årene. Se programkategori 29.20 Enslige forsørgere for ytterligere omtale.

Oversikt over utviklingen i de sentrale stønadene

Nedenfor følger en oversikt over utviklingen i antall mottakere for de sentrale stønadene på Arbeids- og sosialdepartementets ansvarsområde.

Mottakere¹ av sentrale ytelser ved utgangen av årene 2011–2013 (utvalgte stønadsgupper):

	2011	2012	2013	Prosentvis endring fra 2011 til 2013	Prosentvis andel av hele befolkningen
<i>1. Varig inntektssikring</i>					
Alderspensjon	718 667	760 025	800 350	11,4	15,7
Uførepensjon ²	306 653	309 887	305 886	-0,3	6,0
Pensjon til gjenlevende ektefeller og tidligere familiepleiere	20 688	19 572	18 621	-10,0	0,4
Barnpensjon	13 510	13 157	12 967	-4,0	0,3
I alt	1 059 518	1 102 641	1 137 824	7,4	22,3
<i>2. Midlertidig inntektssikring</i>					
Sykepenger	125 872	126 675	122 294	-2,8	2,4
Arbeidsavklaringspenger ³	172 609	166 945	163 192	-5,5	3,2
Overgangsstønad til enslige forsørgere	22 431	21 346	20 266	-9,7	0,4
Dagpenger til arbeidsledige ⁴	59 765	53 120	53 685	-10,2	1,1
I alt	380 677	368 086	359 437	-5,6	7,0
<i>3. Kompensasjon for merutgifter</i>					
Grunn- og hjelpestønad	210 926	206 217	201 514	-4,5	3,9
Stønad til barnetilsyn for personer uten pensjons-/overgangsstønad	7 456	7 431	7 348	-1,4	0,1
I alt	218 382	213 648	208 862	-4,4	4,1

¹ En person kan ha flere stønader. Summen av antall stønadsmottakere i denne tabellen vil derfor være høyere enn det reelle antall personer som får stønad.

² Inkluderer mottakere av foreløpig uførepensjon.

³ Antall mottakere av arbeidsavklaringspenger er her definert etter utbetaling.

⁴ Totalt antall dagpengemottakere. Årsgjennomsnitt.

Utviklingen i viktige ytelser under folketrygden – realvekst i 2015–kroner (mill. kroner)¹

Stønadsutgifter:	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1. Sykepenger	40 430	44 970	41 360	39 820	38 260	38 790	39 050	39 360
- mill. kroner	2 150	4 540	-3 610	-1 540	-1 560	530	260	310
- pst.	5,6	11,2	-8,0	-3,7	-3,9	1,4	0,7	0,8
2. Arbeidsavklaringspenger	33 650	37 160	39 780	40 810	39 110	37 910	35 700	33 730
- mill. kroner	250	3 510	2 620	1 030	-1 700	-1 200	-2 210	-1 970
- pst.	0,7	10,4	7,1	2,6	-4,2	-3,1	-5,8	-5,5
3. Uførepensjon	73 940	74 180	75 020	75 680	77 220	76 430	76 690	78 080
- mill. kroner	510	240	840	660	1 540	-790	260	1 390
- pst.	0,7	0,3	1,1	0,9	2,0	-1,0	0,3	1,8
4. Alderspensjon	135 390	139 140	143 880	154 190	164 690	173 560	182 350	190 180
- mill. kroner	3 490	3 750	4 740	10 310	10 500	8 870	8 790	7 830
- pst.	2,6	2,8	3,4	7,2	6,8	5,4	5,1	4,3
5. Enslige forsørgere og etterlatte	7 350	7 200	7 000	6 720	6 390	6 190	5 760	5 510
- mill. kroner	-400	-150	-200	-280	-330	-200	-430	-250
- pst.	-5,2	-2,0	-2,8	-4,0	-4,9	-3,1	-6,9	-4,3

¹ Utgiftene til arbeidsavklaringspenger, uførepensjon, alderspensjon, enslige forsørgere og etterlatte er deflatert med veksten i folketrygdens grunnbeløp (G). For sykepenger og foreldrepenger benyttes gjennomsnittlig årslønnsvekst. Andre helseformål er justert med dels konsumprisindeksen og dels lønnsvekst. For medisiner er det lagt til grunn at den observerte prisstigningen motsvares av en kvalitetsforbedring, slik at de nominelle tallene gir et dekkende uttrykk for realveksten. Hjelpemidler og øvrige stønader er justert med konsumprisindeksen. Sykepenger omfatter kap. 2650 unntatt tilretteleggingstilskudd. Arbeidsavklaringspenger omfatter kap. 2651 unntatt legeerklæringer, samt kap. 2652 Rehabiliteringspenger, kap. 2653 Attføringspenger og kap. 2655 post 74 Tidsbegrenset uførestønad fram til innføringen av arbeidsavklaringspenger fra 1. mars 2010. Uførepensjon omfatter kap. 2655 unntatt menerstatning ved yrkesskade og tidsbegrenset uførestønad. Alderspensjon omfatter kap. 2670. Enslige forsørgere og etterlatte omfatter kap. 2680 Etterlatte og kap. 2620 Stønad til enslig mor eller far. Forskuttering av underholdsbidrag på kap. 2620 post 76 er korrigert for inntekter fra bidragspliktige. Foreldrepenger omfatter kap. 2530. Medisiner og hjelpemidler omfatter kap. 2751 (sykepleieartikler og blåreseptmedisiner), deler av kap. 2752 (refusjon av egenbetaling for blåreseptmedisiner) og de hjelpemiddelrelaterte postene på kap. 2661. Andre helseformål omfatter programområde 30 Helsevern, unntatt ovennevnte utgifter under kap. 2751 og kap. 2752. Øvrige stønader omfatter de resterende stønadsordningene under programområde 29 Sosiale formål (bl.a. grunn- og hjelpetønad). Det er korrigert for større tekniske endringer i perioden. F.eks. er utgiftene til uførepensjon for 2014 og tidligere år justert slik at de er sammenlignbare med bruttoutgiftene til ny uføretrygd i 2015.

Hovedtrekkene i utviklingen som ligger til grunn for realveksttabellen er:

Sykepenger: Det trygdefinansierte sykefraværet økte i 2008, og spesielt i 2009. I 2010 var det en betydelig nedgang i sykefraværet sammenlignet med året før. Nedgangen fortsatte i 2011 og 2012. I 2013 snudde utviklingen, og sykefraværet økte noe. For 2014 og 2015 legges det til grunn nullvekst i det trygdefinansierte fraværet per sysselsatt. Realveksten i sykepengeutgiftene påvirkes også av endringer i sysselsettingen. Den underliggende sysselsettingsveksten har vært positiv i hele perioden, utenom en svak nedgang i 2009 og 2010. I

2014 og 2015 anslås realveksten i folketrygdens sykepengeutgifter til hhv. 0,7 pst. og 0,8 pst.

Arbeidsavklaringspenger: Fra 1. mars 2010 er rehabiliteringspenger, attføringspenger og tidsbegrenset uførestønad slått sammen under betegnelsen arbeidsavklaringspenger. Disse ytelsene er derfor gruppert sammen under arbeidsavklaringspenger for hele tidsperioden tabellen dekker. I 2009 økte utgiftene til rehabiliteringspenger, attføringspenger og tidsbegrenset uførestønad samlet sett med 3,5 mrd. 2015–kroner, tilsvarende 10,4 pst. Utgiftene til alle tre ordninger økte. Det må ses i sammenheng med utviklingen på

arbeidsmarkedet og veksten i sykefraværet i 2008 og 2009. I 2010 økte utgiftene med 7,1 pst. Veksten antas å være knyttet til overgangen til nytt regelverk. Dette understøttes av lavere vekst i 2011, og en nedgang på 4,2 pst. i 2012 og på 3,1 pst. i 2013. I 2014 og 2015 anslås realveksten i utgiftene til arbeidsavklaringspenger å bli redusert med 5,8 pst. i 2014 og 5,5 pst. i 2015.

Uførepensjon: Utgiftene til varig uførepensjon følger i stor grad utviklingen i antall mottakere. Antallet uførepensjonister var relativt stabilt i perioden 2008–2009. Veksten på uføreområdet i denne perioden var hovedsakelig innenfor tidsbegrenset uførestønad som er inkludert i tallene for arbeidsavklaringspenger. Realveksten i 2010 og 2011 er i tråd med den demografiske utviklingen i befolkningen. I 2012 var det høy overgang til uførepensjon fra arbeidsavklaringspenger. Det har sammenheng med at vedtakene til mange tidligere mottakere av tidsbegrenset uførestønad opphørte i desember 2011, og at mange av disse fikk innvilget varig uførepensjon. Tilgangen til uførepensjon økte noe gjennom 2013. I 2014 og 2015 anslås realveksten i folketrygdens utgifter til uføretrygd til hhv. 0,3 pst. og 1,8 pst.

Alderspensjon: I 2009 og 2010 økte gjennomsnittlig antall alderspensjonister relativt svakt. Utgiftsveksten i disse årene skyldtes hovedsakelig økt gjennomsnittlig pensjon, bl.a. som følge av økte tilleggspensjoner og opptrapping av minstepensjonen i perioden 2008–2010. Fra 2011 til 2013 har det vært en sterk vekst i antall alderspensjonister over 67 år. Fra 2013 til 2014 anslås antallet å øke med 27 000 personer. Fra 2011 ble det mulig å ta ut alderspensjon fra fylte 62 år. Mange valgte å ta ut alderspensjon før 67 år, og dette bidro til at utgiftene til alderspensjon fra 2010 til 2011 økte med hele 10,1 mrd. 2015-kroner, tilsvarende 7,2 pst. Også i 2012, 2013 og 2014 økte utgiftene mye, med 6,8, 5,4 og 5,1 pst. reelt. Veksten har vært noe avtakende i disse årene, og dette har sammenheng med at veksten i antall alderspensjonister under 67 år har vært avtakende. I årene framover vil utgiftene til alderspensjoner fortsette å øke kraftig, hovedsakelig som følge av at det blir flere alderspensjonister. Utgiftsveksten ventes å bli noe lavere enn i årene 2011 – 2014, bl.a. som følge av at det etter 2015 ventes lav vekst i antall alderspensjonister i aldersgruppen 62 – 66 år.

3.4 Økonomisk og sosial trygghet

Det store flertallet i den norske befolkningen har høy levestandard og gode levekår. Norge er blant

de landene i verden med minst forskjeller i levekår, og sammenlignet med andre land kommer Norge godt ut på EUs indikatorer for risiko for fattigdom eller sosial eksklusjon. Gjennom de siste tiårene har det vært en betydelig velstandsøkning i det norske samfunnet, og de fleste har hatt en markert oppgang i realinntekten og forbruket. Den generelle langsiktige trenden fra midten av 1980-tallet fram til 2006 er at inntektsforskjellene viste en svak, men jevn økning. Utviklingen i retning av noe større forskjeller fram til 2006 kan bl.a. knyttes til at kapitalinntektene økte. Økt lønnsspredning har også trukket i retning av økende forskjeller. Fra 2006 har det vært relativt små endringer i inntektsfordelingen. Det har vært en tendens til økte inntektsforskjeller etter 2009. Enkelte grupper, spesielt enslige forsørgere og barnefamilier med små barn, har hatt en svakere inntektsutvikling enn gjennomsnittet de siste årene.

Selv om inntektsforskjellene er små, er det noen som har så lav inntekt og levestandard at dette begrenser deres muligheter for fullverdig deltakelse i samfunnet. En mye brukt indikator for hvor mange som er utsatt for fattigdom, er andelen med inntekt under et gitt nivå (vanligvis 60 pst. eller 50 pst. av medianinntekten). Forekomsten av lavinntekt er relativt liten i Norge sammenlignet med andre land. Et godt utbygd tjenestetilbud bidrar også til at situasjonen til personer med lavinntekt i Norge er bedre enn i mange andre land. Offentlige tjenester, som utdanning, helse- og omsorgstjenester, barnehage mv., har stor betydning for levekårene i befolkningen.

Andelen med lavinntekt har vært relativt stabil de senere årene, men har i et lengre tidsperspektiv økt noe. Dette må sees i sammenheng med at inntektsforskjellene økte noe fram til 2006. Andelen med lavinntekt har holdt seg noenlunde stabil de senere årene, til tross for økonomisk vekst. En av forklaringene på dette er at lavinntektsmålet er relativt, og medianinntekten har økt de senere årene. Svak eller manglende tilknytning til arbeidsmarkedet er den viktigste årsaken til at noen havner i lavinnteksgruppen. Mange av disse mottar offentlige stønader. Selv om realinntektsveksten i gjennomsnitt har vært betydelig også for disse, har den vært svakere enn veksten i medianinntekten. En økning i antall nyankomne innvandrere kan også være med på å forklare utviklingen. For mange innvandrere tar det relativt lang tid å få fotfeste i arbeidslivet. I tillegg kan også endrede familie- og livsmønstre med flere enslige forsørgere og enslige som bor alene, isolert sett ha bidratt til økt forekomst av lavinntekt, ettersom

éininntektshusholdninger er mer utsatt for lavinntekt enn husholdninger med to inntekter.

Lavinntekt kan måles både årlig og over tid. Årlig lavinntekt kan medføre levekårsproblemer for husholdninger som opplever store fall i inntekten. Det antas imidlertid at lavinntekt over tid i større grad øker risikoen for fattigdom og levekårsproblemer. I treårsperioden 2010–2012 hadde 3,4 pst. av befolkningen, eller om lag 156 000 personer, en inntekt under 50 pst. av mediangjennomsnittet i perioden (OECD-ekvivalensskala). Dette er en økning på 0,1 prosentpoeng sammenlignet med forutgående treårsperiode (2009–2011). Studenter er holdt utenfor. I treårsperioden 2010–2012 hadde 7,9 pst. av befolkningen, eller om lag 362 000 personer, en inntekt under 60 pst. av mediangjennomsnittet (EU-skala). Dette er en økning på 0,2 prosentpoeng fra foregående treårsperiode. Det er imidlertid stor mobilitet ut av og inn i lavinntektsgruppen, dvs. at de fleste i lavinntektsgruppen er der i en relativt kort periode.

Forekomsten av lavinntekt blant innvandrerbefolkningen gikk ned fram mot perioden 2009–2011, men har økt noe igjen i perioden 2010–2012⁹, og ligger fortsatt på et høyt nivå. Målt ut fra 50 pst. av medianinntekten (OECD-skala) hadde 16 pst. av alle innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre vedvarende lavinntekt i treårsperioden 2010–2012. Tilsvarende andel målt ved 60 pst. av medianinntekten (EU-skala) var 26 pst. Forekomsten av lavinntekt blant personer med innvandrerbakgrunn fra Asia, Afrika og Latin-Amerika, samt Øst-Europa, er enda noe høyere. Forekomsten av lavinntekt blant innvandrere varierer ut fra landbakgrunn, migrasjonsårsak og botid. Eksempelvis er andelen naturlig nok høyere blant nyankomne innvandrere enn blant innvandrere med lang botid. Blant nyankomne innvandrere har lavinntektsandelen økt betraktelig de siste årene.

Sammensetningen av lavinntektsgruppen har endret seg over tid. Andelen unge, samt barn og barnefamilier, med lavinntekt har økt. Samtidig har forekomsten av lavinntekt i andre grupper, bl.a. blant pensjonister, falt. Forekomsten av lavinntekt er høyere blant yngre som bor alene, blant enslige forsørgere, i barnerike familier, innvandrerbefolkningen og blant aleneboende minstepensjonister enn i befolkningen for øvrig.

Fra en begynte å måle vedvarende lavinntekt på slutten av 1990-tallet og fram til midten av 2000-tallet fant det sted en kraftig økning i ande-

len barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt. Økningen fant sted blant grupper av barn som i utgangspunktet er utsatt for lavinntekt: barn av enslige forsørgere, barn i barnerike familier og barn i husholdninger med svak yrkestilknytning. Innvandrerfamilier er overrepresentert i disse gruppene. Veksten flatet ut og andelen holdt seg stabil fram til treårsperioden 2009–2011, men økte igjen i 2010–2012. I perioden 2010–2012 levde 5,1 pst. (49 800 barn) av alle barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt målt ved 50 pst. av medianinntekten (OECD-skala). Dette er 0,2 prosentpoeng høyere andel enn i 2009–2011. Andelen målt med 60 pst. av medianinntekten (EU-skala) var 8,0 pst. (78 200 barn) i perioden 2010–2012, en økning fra 7,6 pst. i foregående periode. Antallet barn i lavinntektsgruppen har jevnt over økt også i perioder med stabil andel fordi befolkningen øker. Barn med innvandrerbakgrunn er sterkt overrepresentert i lavinntektsgruppen. Dette har sammenheng med en kombinasjon av svak arbeidsmarkedstilknytning hos foreldrene og barnerike familier. Om lag halvparten av alle barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt har innvandrerbakgrunn. I treårsperioden 2010–2012 levde 25 pst. av alle barn med innvandrerbakgrunn i husholdninger med vedvarende lavinntekt målt ut fra 50 pst. av medianinntekten (OECD-skala). Andelen var 34 pst. målt ut fra 60 pst. av medianinntekten (EU-skala). Det er spesielt høy forekomst av barn i lavinntektshusholdninger med landbakgrunn fra Somalia, Afghanistan, Irak og Pakistan.

Andelen unge med lavinntekt har økt de senere år. Nesten en tredel av personene i lavinntektsgruppen i treårsperioden 2010–2012 var i alderen 18–34 år (60 pst. av medianinntekten, EU-skala).

Økonomisk sosialhjelp

Antall mottakere av økonomisk stønad etter lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen (økonomisk sosialhjelp) økte med 6 000 personer fra 2012 til 2013. Økningen skjedde i alle aldersgrupper. I løpet av 2012 mottok i alt 114 800 personer økonomisk sosialhjelp, og i 2013 økte tallet til 120 800 personer, eller 2,5 pst. av befolkningen. Tallet omfatter både personer som mottar økonomisk sosialhjelp i tillegg til annen inntekt eller stønad, og personer som har økonomisk sosialhjelp som hovedkilde til forsørgelse. Samtidig mottok 9 000 personer kvalifiseringsstønad i 2013, om lag 1 200 færre enn året før. Blant perso-

⁹ Innvandrerbefolkningen er her definert som innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre.

ner som mottok kvalifiseringsstønad fikk nesten halvparten samtidig supplerende sosialhjelp. Store deler av økningen i antall sosialhjelpsmottakere fra 2012 til 2013 skyldes at flere arbeidsledige mottok økonomisk sosialhjelp i 2013. I 2008 var antall mottakere av økonomisk sosialhjelp på det laveste nivået på tjueto år, 109 300 personer eller 2,4 pst. av befolkningen. Det hadde da vært en årlig nedgang fra 3,2 pst. i 2003. Både antallet og andelen økte i 2009 og 2010, men da fra et lavt nivå i årene 2007 og 2008. Økningen må sees i sammenheng med svekkelsen på arbeidsmarkedet, og at økonomisk sosialhjelp er et nedre økonomisk sikkerhetsnett i velferdsordningene. I 2011 og 2012 falt antallet mottakere noe igjen, og andelen sosialhjelpsmottakere var på samme nivå som i 2008. Antallet mottakere i 2013 var det høyeste siden 2006, men likevel lavere målt som andel av befolkningen, også lavere enn i 2009 og 2010. Tar man hensyn til at en del stønadmottakere forsørger barn og ektefelle, er det om lag 5 pst. av befolkningen som lever i husholdninger som mottar økonomisk sosialhjelp i løpet av et år.

Unge stønadmottak er mer avhengig av utviklingen i arbeidsmarkedet enn for befolkningen ellers. En stor del av veksten i antall stønadmottakere fra 2008 til 2010 kom i aldersgruppen

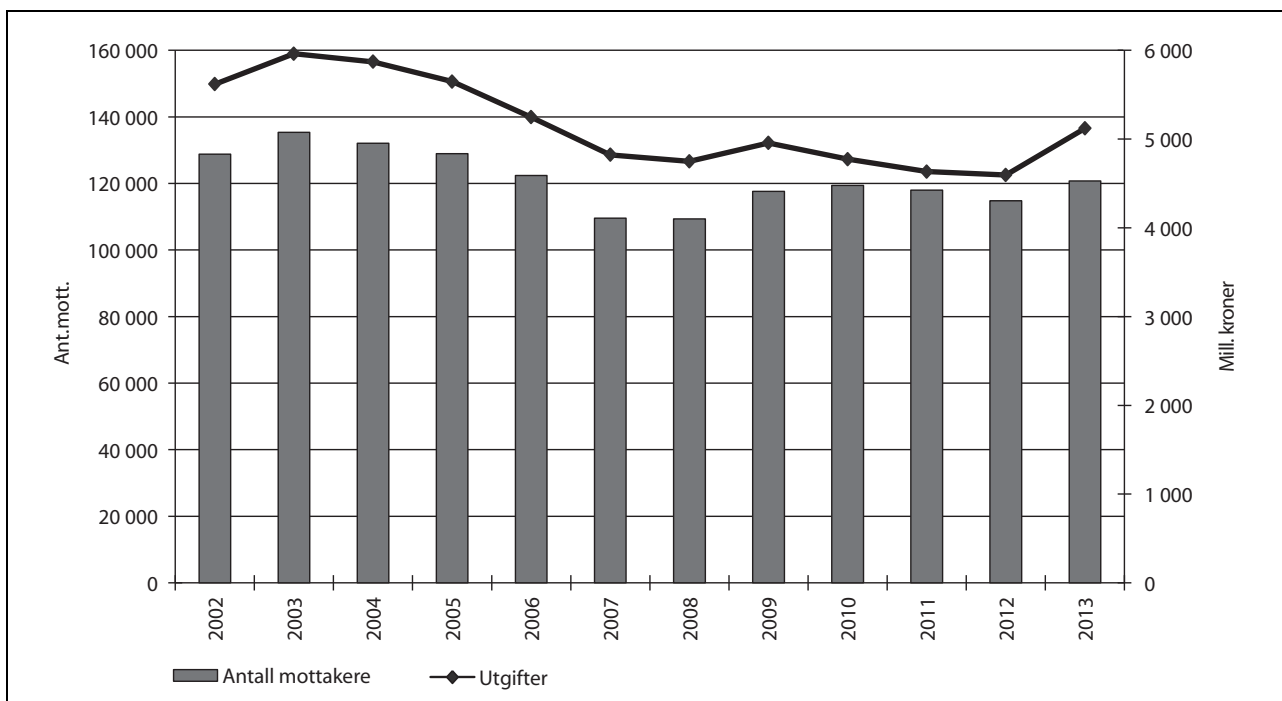
18-24 år. Av sosialhjelpsmottakerne i 2013 var 37 pst. under 30 år. Dette var samme andel som for årene før. Som andel av befolkningen i aldersgruppen 16-30 år utgjorde unge med sosialhjelp 4,8 pst. i 2013. Denne andelen har gått noe ned det siste tiåret (5,8 pst. i 2002).

Personer med innvandrerbakgrunn utgjør en stadig større andel av sosialhjelpsmottakerne. Denne andelen var 37 pst. i 2013, mot 35 pst. i 2012 og 31 pst. i 2010. Økningen må bl.a. ses i sammenheng med at antall personer med innvandrerbakgrunn i totalbefolkningen har økt¹⁰.

Det ble utbetalt totalt i overkant av 5,1 mrd. kroner i økonomisk sosialhjelp i 2013. Dette var en økning på 0,6 mrd. kroner, eller om lag 14 pst., sammenlignet med 2012. Økningen skyldes både at antall mottakere økte og at den gjennomsnittlige utbetalingen per stønadmåned økte fra 7 800 kroner i 2012 til 8 300 kroner i 2013. En svak økning i stønadslengde fra 5,0 til 5,1 måneder bidrar også noe.

Det er til dels store ulikheter i utviklingen i utgifter til økonomisk sosialhjelp og utviklingen i antall stønadmottakere mellom kommuner.

¹⁰ Som personer med innvandrerbakgrunn regnes her både innvandrere og norskfødte med innvandrerbakgrunn.

Figur 3.8 Utgifter til økonomisk sosialhjelp (2013-kroner) og antall stønadmottakere 2002–2013. Tall for 2003 og 2004 inkluderer mottak av introduksjonsstønad for nyankomne innvandrere.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. KOSTRA (KOMmune-STat-RAPportering).

Et flertall av sosialhjelpsmottakerne har et midlertidig og forbigående hjelpebehov. Nesten halvparten (47 pst.) mottok stønad i inntil tre måneder i 2013, mens 21 pst. mottok stønad i kun én måned. En ikke ubetydelig andel av sosialhjelpsmottakerne som mottar stønad over lang tid, er gjengangere eller har høy grad av stønadsavhengighet. 38 pst. av mottakerne hadde stønad i seks måneder eller mer i 2013, mens 11 pst. av mottakerne hadde stønad gjennom hele året.

I 2013 hadde 41 pst. av stønadsmottakerne økonomisk sosialhjelp som hovedinntektskilde. Etter innføringen av kvalifiseringsprogrammet har det vært en reduksjon i andelen sosialhjelpsmottakere som har økonomisk sosialhjelp som hovedinntekt. En stor andel av sosialhjelpsmottakerne mottar økonomisk sosialhjelp som supplement til ytelser fra folketrygden. I 2013 var denne andelen 34 pst., i alt 31 pst. hadde trygd eller pensjon som hovedinntektskilde. En del personer mottar også økonomisk sosialhjelp i påvente av behandling av søknad om trygd.

Kun 10 pst. av sosialhjelpsmottakerne hadde arbeidsinntekt som viktigste inntekt i 2013. I alt 13 pst. var registrert med enten heltids- eller deltidsarbeid som viktigste arbeidsstatus i 2013. Dette er samme andel som året før. 39 pst. var registrert arbeidsledige, mens 29 pst. ikke var aktive arbeidssøkere.

Kvalifiseringsprogrammet og kvalifiseringsstønad

Kvalifiseringsprogrammet med tilhørende kvalifiseringsstønad ble innført fra 1. november 2007 som et ledd i arbeidet med å få flere i arbeid og bedre oppfølgingen av personer som er avhengige av økonomisk sosialhjelp over lengre tid. Fra 1. januar 2010 ble programmet en rettighet i alle kommuner.

Ved utgangen av 2013 var det om lag 24 900 personer som var eller hadde vært deltakere i programmet siden 2008. Av de om lag 16 100 personene som gjennomførte eller planmessig avviklet programmet i perioden 2008 til 2013, gikk 33 pst. til arbeid, 26 pst. til arbeidsavklaringspenger (eller tidligere ordninger) eller arbeidsmarkeds tiltak, mens i underkant av 6 pst. gikk til utdanning. Andelen deltakere som gikk over til arbeid økte til 36 pst. i 2013, sammenlignet med 34 pst. i 2012. Også den samlede andelen som gikk over til arbeid eller arbeidsrettede løp økte noe. Antall deltakere i programmet per 30. april 2014 var 5 550, noe som er en nedgang på omtrent 600 personer sammenlignet med samme tidspunkt i 2013.

3.5 Arbeidsmiljø og sikkerhet

Norsk arbeidsliv er i all hovedsak bra. De fleste arbeider under gode og forsvarlige arbeidsforhold, de er tilfredse med jobben og er motiverte og engasjerte i arbeidet. Trender i norsk arbeidsliv tilsier også i store trekk en positiv utvikling. Det er imidlertid store ulikheter i arbeidsmiljøforhold mellom ulike yrkes- og næringsgrupper, og det er behov for målrettet innsats for å bedre forholdene til særlig utsatte grupper.

Det kreves en fortsatt aktiv innsats for et anstendig og seriøst arbeidsliv og for å unngå sosial dumping i Norge. Erfaringene viser en utvikling mot et arbeidsliv der utsatte grupper har ulovlige og uforsvarlige arbeidsforhold. I enkelte næringer ser Arbeidstilsynet tegn til en todeling, hvor deler av næringene er preget av useriøs virksomhet.

Studier viser at arbeidsinnvandrere/innvandrere skader seg mer enn andre arbeidstakere. Studiene forklarer forskjellene blant annet med at arbeidsinnvandrerne har farligere jobber, jobber mer, har mer skiftarbeid, jobber mer overtid for å tjene mer, samt har språkproblemer som bl.a. medfører dårlig sikkerhetskommunikasjon og dårligere sikkerhetsopplæring.

Enkelte bransjer preges av mange useriøse virksomheter, dårlige arbeidsforhold og høy arbeidsmiljøbelastning. I denne sammenheng kan særlig renholdsbransjen, overnattings- og serveringsvirksomhet og deler av transportnæringen nevnes.

Arbeidslivet har endret seg betraktelig fra arbeidsmiljøloven ble innført og fram til i dag. Det er i stadig endring, og krever mer fleksibilitet for å møte et moderne næringsliv og familieliv. Teknologisk og global utvikling har ført til at behovet og muligheten for mer fleksibilitet i arbeidslivet har økt. Endringer i nærings- og yrkessammensetning gir også nye behov. Høy yrkesdeltakelse og arbeidsinnsats og videre oppgang i arbeidsproduktiviteten er avgjørende for levestandarden i Norge. Arbeidskraftbehovet er spesielt stort innenfor helse- og omsorgsyrkene.

Vi har fortsatt et betydelig omfang av sykdom og skader som skyldes kjemisk, fysisk og ergonomisk eksponering i arbeidsmiljøet. Sykepleiere, servicepersonell samt tradisjonelle, tunge mannsdominerte yrker ligger på toppen når det gjelder totalbelastning av disse faktorene. De organisatoriske og psykososiale arbeidsmiljøbelastningene er jevnere fordelt mellom yrkesgruppene, men blant dem som ser ut til å være mest belastet er kvinnedominerte yrker innenfor helsetjenesten

og andre tjenesteytende yrker. Statens arbeidsmiljøinstitutt viser til at undersøkelser tyder på at det arbeidsrelaterte sykefraværet utgjør mellom 15 og 40 pst. av sykefraværet. Tallene er usikre på grunn av komplekse og sammensatte årsaksforhold.

I 2013 har Arbeidstilsynet registrert 48 omkomne personer som følge av ulykker i det landbaserte arbeidslivet. De fleste ulykkene skjedde innenfor jord- og skogbruk, bergverk og bygg og anlegg.

Dagens arbeidsskadestatistikk er mangelfull. Det pågår et arbeid med å forbedre både innmeldingssystemet og systemet for behandling og statistikk-løsning.

Ingen av dødsfallene i 2013 skjedde i petroleumsvirksomheten. Frekvensen av alvorlige personskader i petroleumsvirksomheten har vist en positiv utvikling de senere årene. Skadefrekvensen for 2013 er nå signifikant lavere enn i foregående tiårsperiode. Det har gjennomgående vært en jevn forbedring i sikkerhetsnivået i norsk petroleumsvirksomhet. Tall fra *Risikonivå i norsk petroleumsvirksomhet* (RNNP) 2013 viser god utvikling på mange områder, bl.a. er totalindikatoren for storulykke på sitt laveste nivå siden målingene startet. Samtidig er det fortsatt utfordringer innen enkelte områder, som f.eks. HydroCarbon-lekkasjer, i sær på landanleggene, og barrierestyring.

4 Anmodningsvedtak

4.1 Anmodningsvedtak nr. 418 av 19. mars 2013:

«Regjeringen bes sikre at kun de opplysninger som er eksplisitt nevnt i lovverk eller forskrift kan hentes inn gjennom masseinnhenting.»

Nærmere redegjørelse for hvordan Arbeids- og sosialdepartementet vil følge opp Stortingets anmodningsvedtak nr. 418 av 19. mars 2013 er omtalt under kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 01 Driftsutgifter.

5 Oversiktstabeller

5.1 Utgifter og inntekter fordelt på kapitler

Forslag til statsbudsjett for 2015 under programområde 09 Arbeid og sosiale formål, 29 Sosiale formål, folketrygden og 33 Arbeidsliv, folketrygden.

Utgifter fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
Administrasjon					
600	Arbeids- og sosialdepartementet	182 975	178 070	181 120	1,7
601	Utredningsvirksomhet, forskning m.m.	236 109	236 890	247 720	4,6
	<i>Sum kategori 09.00</i>	<i>419 084</i>	<i>414 960</i>	<i>428 840</i>	<i>3,3</i>
Administrasjon av arbeids- og velferdspolitikken					
604	Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen	553 125	701 440	173 800	-75,2
605	Arbeids- og velferdsetaten	11 589 713	11 336 260	11 647 865	2,7
606	Trygderetten	68 476	66 100	67 524	2,2
	<i>Sum kategori 09.10</i>	<i>12 211 314</i>	<i>12 103 800</i>	<i>11 889 189</i>	<i>-1,8</i>
Tiltak for bedre levekår mv.					
621	Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering	298 230	335 010	327 160	-2,3
	<i>Sum kategori 09.20</i>	<i>298 230</i>	<i>335 010</i>	<i>327 160</i>	<i>-2,3</i>
Arbeidsmarked					
634	Arbeidsmarkedstiltak	7 291 933	7 579 740	7 752 500	2,3
635	Ventelønn	111 232	85 000	60 000	-29,4
	<i>Sum kategori 09.30</i>	<i>7 403 165</i>	<i>7 664 740</i>	<i>7 812 500</i>	<i>1,9</i>
Arbeidsmiljø og sikkerhet					
640	Arbeidstilsynet	517 229	525 700	555 830	5,7
642	Petroleumstilsynet	233 886	240 700	238 200	-1,0

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
643	Statens arbeidsmiljøinstitutt	104 850	111 600	114 700	2,8
646	Pionerdykkere i Nordsjøen	3 159	3 200	3 300	3,1
648	Arbeidsretten, Riksmekleren m.m.	21 868	22 690	23 080	1,7
649	Treparts bransjeprogrammer	9 505	10 900	2 710	-75,1
	<i>Sum kategori 09.40</i>	<i>890 497</i>	<i>914 790</i>	<i>937 820</i>	<i>2,5</i>
Pensjoner mv. under Statens pensjonskasse					
611	Pensjoner av statskassen	14 245	18 500	13 500	-27,0
612	Tilskudd til Statens pensjonskasse	8 804 149	8 759 000	10 171 000	16,1
613	Arbeidsgiveravgift til folketrygden	998 000	1 027 000	1 106 000	7,7
614	Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	36 452 207	18 477 000	20 168 000	9,2
615	Yrkesskadeforsikring	97 646	83 000	100 000	20,5
616	Gruppelivsforsikring	161 796	174 000	180 000	3,4
2470	Statens pensjonskasse	32 829	7 476	13 591	81,8
	<i>Sum kategori 09.50</i>	<i>46 560 872</i>	<i>28 545 976</i>	<i>31 752 091</i>	<i>11,2</i>
Kontantytelser					
660	Krigspensjon	490 315	423 000	374 000	-11,6
664	Pensjonstrygden for sjømenn	116 000	80 000	72 000	-10,0
666	Avtalefestet pensjon (AFP)	1 921 014	1 660 000	1 510 000	-9,0
667	Supplerende stønad til personer over 67 år	410 625	420 000	437 400	4,1
	<i>Sum kategori 09.60</i>	<i>2 937 954</i>	<i>2 583 000</i>	<i>2 393 400</i>	<i>-7,3</i>
	<i>Sum programområde 09</i>	<i>70 721 116</i>	<i>52 562 276</i>	<i>55 541 000</i>	<i>5,7</i>
Enslige forsørgere					
2620	Stønad til enslig mor eller far	3 744 518	3 612 300	3 620 280	0,2
	<i>Sum kategori 29.20</i>	<i>3 744 518</i>	<i>3 612 300</i>	<i>3 620 280</i>	<i>0,2</i>
Inntektssikring ved sykdom, arbeidsavklaring og uførhet					
2650	Sykepenger	36 617 102	38 245 720	39 644 720	3,7
2651	Arbeidsavklaringpenger	36 477 014	34 600 000	34 110 300	-1,4
2655	Uførhet	61 738 164	63 510 000	78 194 000	23,1
	<i>Sum kategori 29.50</i>	<i>134 832 280</i>	<i>136 355 720</i>	<i>151 949 020</i>	<i>11,4</i>
Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne mv.					
2661	Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler mv.	8 590 343	8 996 800	9 274 385	3,1
	<i>Sum kategori 29.60</i>	<i>8 590 343</i>	<i>8 996 800</i>	<i>9 274 385</i>	<i>3,1</i>

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
	Alderdom				
2670	Alderdom	164 602 077	175 972 500	190 175 000	8,1
	<i>Sum kategori 29.70</i>	<i>164 602 077</i>	<i>175 972 500</i>	<i>190 175 000</i>	<i>8,1</i>
	Forsørgertap mv.				
2680	Etterlatte	2 448 695	2 264 500	2 253 800	-0,5
2686	Gravferdsstønad	178 757	197 000	165 200	-16,1
	<i>Sum kategori 29.80</i>	<i>2 627 452</i>	<i>2 461 500</i>	<i>2 419 000</i>	<i>-1,7</i>
	Diverse utgifter				
2690	Diverse utgifter	480 648			
	<i>Sum kategori 29.90</i>	<i>480 648</i>			
	<i>Sum programområde 29</i>	<i>314 877 318</i>	<i>327 398 820</i>	<i>357 437 685</i>	<i>9,2</i>
	Arbeidsliv				
2541	Dagpenger	10 300 581	10 891 500	12 400 000	13,9
2542	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs mv.	836 160	707 000	710 000	0,4
	<i>Sum kategori 33.30</i>	<i>11 136 741</i>	<i>11 598 500</i>	<i>13 110 000</i>	<i>13,0</i>
	<i>Sum programområde 33</i>	<i>11 136 741</i>	<i>11 598 500</i>	<i>13 110 000</i>	<i>13,0</i>
	<i>Sum utgifter</i>	<i>396 735 175</i>	<i>391 559 596</i>	<i>426 088 685</i>	<i>8,8</i>

Inntekter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
	Administrasjon				
3600	Arbeids- og sosialdepartementet	3 806			
	<i>Sum kategori 09.00</i>	<i>3 806</i>			
	Administrasjon av arbeids- og velferdspolitikken				
3605	Arbeids- og velferdsetaten	470 993	99 710	102 867	3,2
3606	Trygderetten	2 090			
	<i>Sum kategori 09.10</i>	<i>473 083</i>	<i>99 710</i>	<i>102 867</i>	<i>3,2</i>
	Arbeidsmarked				
3634	Arbeidsmarkedstiltak	334	200	200	0,0
3635	Ventelønn mv.	43 847	34 850	28 491	-18,2
	<i>Sum kategori 09.30</i>	<i>44 181</i>	<i>35 050</i>	<i>28 691</i>	<i>-18,1</i>

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
Arbeidsmiljø og sikkerhet					
3640	Arbeidstilsynet	47 274	40 001	41 187	3,0
3642	Petroleumstilsynet	69 705	49 370	50 999	3,3
3645	Regional verneombudsordning i hotell- og restaurantbransjen og renholdsbransjen			12 000	
3648	Arbeidsretten, meklingsinstitusjonen m.m.	79			
5571	Sektoravgifter under Arbeids- og sosialdepartementet	46 380	86 870	89 215	2,7
	<i>Sum kategori 09.40</i>	<i>163 438</i>	<i>176 241</i>	<i>193 401</i>	<i>9,7</i>
Pensjoner mv. under Statens pensjonskasse					
3614	Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	11 068 424	10 049 000	9 857 000	-1,9
3615	Yrkesskadeforsikring	156 023	154 000	154 000	0,0
3616	Grupplivsforsikring	84 253	97 000	98 000	1,0
5470	Statens pensjonskasse		18 070	18 070	0,0
5607	Renter av boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	1 589 442	2 266 000	2 887 000	27,4
	<i>Sum kategori 09.50</i>	<i>12 898 142</i>	<i>12 584 070</i>	<i>13 014 070</i>	<i>3,4</i>
	<i>Sum programområde 09</i>	<i>13 582 650</i>	<i>12 895 071</i>	<i>13 339 029</i>	<i>3,4</i>
Diverse utgifter					
5701	Diverse inntekter	2 014 889	1 762 290	1 987 700	12,8
	<i>Sum kategori 29.90</i>	<i>2 014 889</i>	<i>1 762 290</i>	<i>1 987 700</i>	<i>12,8</i>
	<i>Sum programområde 29</i>	<i>2 014 889</i>	<i>1 762 290</i>	<i>1 987 700</i>	<i>12,8</i>
Arbeidsliv					
5704	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs	165 235	180 000	187 000	3,9
5705	Refusjon av dagpenger	53 311	66 000	66 000	0,0
	<i>Sum kategori 33.30</i>	<i>218 546</i>	<i>246 000</i>	<i>253 000</i>	<i>2,8</i>
	<i>Sum programområde 33</i>	<i>218 546</i>	<i>246 000</i>	<i>253 000</i>	<i>2,8</i>
	<i>Sum inntekter</i>	<i>15 816 085</i>	<i>14 903 361</i>	<i>15 579 729</i>	<i>4,5</i>

5.2 Årsverksoversikt

		Årsverk per 1/3-11	Årsverk per 1/3-12	Årsverk per 1/3-13	Årsverk per 1/3-14
600	Arbeids- og sosialdepartementet	191,0	190,3	189,1	196,0
605	Arbeids- og velferdsetaten	12 989,2	12 771,8	13 016,2	13 567,0
606	Trygderetten	59,4	63,0	63,4	58,0
612	Statens pensjonskasse	389,4	385,3	389,1	384,0
640	Arbeidstilsynet	540,2	556,9	571,8	573,0
642	Petroleumstilsynet	153,6	150,2	148,8	161,0
643	Statens arbeidsmiljøinstitutt	111,6	110,8	105,8	105,0
648	Arbeidsretten, Riksmekleren m.m. ¹	4,0	2,0	2,0	3,0
664	Pensjonstrygden for sjømenn	35,1	34,1	34,1	25,0
	Sum	14 473,4	14 264,4	14 520,3	15 072,0

¹ Tallmaterialet i tabellen er basert på ansatte som er regulativt lønnet.

5.3 Bruk av stikkordet kan overføres

Under Arbeids- og sosialdepartementet blir stikkordet foreslått knyttet til disse postene utenom postgruppe 30-49

(i 1 000 kr)				
Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2014	Forslag 2015
604	21	Spesielle driftsutgifter		31 300
605	70	Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for syke- meldte	71 493	215 690
621	63	Sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte	9 397	172 720
621	70	Frivillig arbeid	1 144	68 660
634	21	Forsøk, utviklingstiltak mv.	23 321	52 280
634	76	Tiltak for arbeidssøkere	117 642	6 355 000
634	77	Varig tilrettelagt arbeid	36 660	1 236 660
646	72	Tilskudd	70	3 300
648	21	Spesielle driftsutgifter	2 998	1 900
2650	73	Tilskudd til tilretteleggingstiltak mv.	111 465	310 720

Del II
Budsjettforslag

6 Arbeids- og sosialdepartementets budsjettforslag for 2015

Resultatområde 1 Administrasjon og utvikling

Innledning

Arbeids- og sosialdepartementet har det overordnede ansvaret for politikken på følgende områder:

- Arbeidsmarkedspolitikk
- Arbeidsmiljø og sikkerhet
- Inntektspolitikk
- Pensjoner
- Velferdspolitik

Administrasjonen har som oppgave å betjene departementets politiske ledelse slik at den kan utvikle sin politikk og gjennomføre den innenfor rammene Stortinget setter.

Det overordnede målet for politikken på Arbeids- og sosialdepartementets ansvarsområde er å bidra til arbeid, velferd og et inkluderende samfunn gjennom å ta i bruk og å utvikle de virkemidler en samlet sosialpolitikk, arbeidsmarkedspolitikk og arbeidsmiljø- og sikkerhetspolitikk gir.

Sektorprinsippet i norsk forskningspolitikk innebærer at departementet har et overordnet ansvar for forskning på og for sin sektor og ansvarsområder. Departementet har både et ansvar for langsiktig forskning for sektoren – det brede sektoransvaret – og et ansvar for forskning for å dekke departementets eget behov for kunnskapsgrunnlag for politikktutvikling og forvaltning. Sektoransvaret innebærer et ansvar for å ha oversikt over sektorens kunnskapsbehov, et finansieringsansvar og et ansvar for internasjonalt forskningssamarbeid.

Arbeids- og sosialdepartementets mål for administrasjon og kunnskapsutvikling

Arbeids- og sosialdepartementet har fastsatt følgende mål for administrasjon og utvikling:

1. Arbeids- og sosialdepartementet skal være et kompetent og effektivt redskap for regjeringens politikktutvikling og gjennomføring av vedtatt politikk.

2. Forskning og kunnskapsutvikling skal gi god kunnskap som er relevant for sektoren og gjennomføringen og utviklingen av politikken på departementets ansvarsområder.

Hovedmål 1 Arbeids- og sosialdepartementet skal være et kompetent og effektivt redskap for regjeringens politikktutvikling og gjennomføring av vedtatt politikk

Tilstandsvurdering og utfordringer

Administrasjonens hovedoppgave er å tilrettelegge for en kunnskapsbasert, samordnet og helhetlig politikk på departementets ansvarsområde.

Arbeids- og sosialdepartementet er etatsstyrer for følgende virksomheter:

- Arbeids- og velferdsetaten
- Arbeidsretten
- Arbeidstilsynet
- Pensjonstrygden for sjømenn
- Petroleumstilsynet
- Riksmekleren
- Statens arbeidsmiljøinstitutt
- Statens pensjonskasse
- Trygderetten

Departementets ansvarsområde stiller høye krav til etatsstyringskompetanse, og departementet arbeider kontinuerlig med å videreutvikle styringssystemene for å sikre god måloppnåelse og rolleforståelse. Sentralt i dette arbeidet er oppfølgingen av initiativene fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Finansdepartementet om bedre styring i staten, herunder bedre mål- og resultatstyring.

Departementet skal holde et høyt faglig og analytisk nivå innenfor alle departementets ansvarsområder. En sentral utfordring er å kontinuerlig videreutvikle kunnskapsgrunnlaget på Arbeids- og sosialdepartementets ansvarsområde og anvende dette i departementets arbeid. Det vises til nærmere omtale under hovedmål 2.

Strategier og tiltak

Departementets administrasjon skal være et utviklingsorientert og effektivt faglig sekretariat for politisk ledelse. Det skal være en tydelig og forutsigbar etatsstyrer og forvalter av gjeldende lover, regler og tilskuddsordninger.

Arbeids- og sosialdepartementets oppgaver og prioriteringer følger av politikken som utformes og de mål som er fastsatt på de ulike delene av departementets ansvarsområde. Det vises til nærmere omtale under resultatområdene 2 Arbeid og velferd, 3 Pensjon og 4 Arbeidsmiljø og sikkerhet.

Departementet har også fastsatt interne mål og strategier for videreutvikling av departementet. Det er viktig for kvalitet og effektivitet at departementet er i stand til å rekruttere, utvikle og beholde kompetente medarbeidere.

Oversikt over proposisjoner og meldinger fra Arbeids- og sosialdepartementet (2013–2014)

- Prop. 102 L (2013–2014) Endringer i arbeidsmiljøloven og folketrygdloven (forenkling av regelverket om oppfølging av sykmeldte arbeidstakere)
- Prop. 88 S (2013–2014) Endringer i statsbudsjettet 2014 under Arbeids- og sosialdepartementet om oppfølging av tidligere nordsjødykkere
- Prop. 74 S (2013–2014) Pensjonar frå statskassa
- Prop. 73 L (2013–2014) Endringer i ferieloven mv.
- Prop. 66 L (2013–2014) Endringer i folketrygdloven, lov om Statens pensjonskasse og enkelte andre lover (tilpasninger til ny uføretrygd i folketrygden og ny uførepensjonsordning for offentlig tjenestepensjon)
- Prop. 48 L (2013–2014) Endringer i folketrygdloven og i skattelovgivningen mv. (tilpasning til a-ordningen)
- Prop. 39 L (2013–2014) Lov om stans i utbetalinga av offentlege ytingar og barnebidrag når ein av foreldra har bortført ein barn til utlandet
- Prop. 23 L (2013–2014) Endringer i lønnsгарantiloven, permitteringslønnsloven, forskotteringsloven og folketrygdloven (samleproposisjon)
- Meld. St. 24 (2013–2014) Årsmelding 2013 for pensjonsordningen for stortingsrepresentanter og regjeringsmedlemmer
- Meld. St. 9 (2013–2014) Tilbaketrekning av Meld. St. 46 (2012–2013) Flere i arbeid

- Meld. St. 8 (2013–2014) Tilbaketrekning av Prop. 200 L (2012–2013) Lov om stans i utbetalinga av offentlege ytingar og barnebidrag når ein av foreldra har bortført eit barn til utlandet
- Meld. St. 7 (2013–2014) Tilbaketrekning av Prop. 198 L (2012–2013) Endringer i forskotteringsloven, folketrygdloven og arbeidsmiljøloven (samleproposisjon hausten 2013)
- Meld. St. 6 (2013–2014) Tilbaketrekning av Prop. 193 L (2012–2013) Lov om arbeidsskade-forsikring

De faste budsjettproposisjonene kommer i tillegg til dette.

Hovedmål 2 Forskning og kunnskapsutvikling skal gi god kunnskap som er relevant for sektoren og gjennomføringen og utviklingen av politikken på departementets ansvarsområder

For Arbeids- og sosialdepartementet er forskning og annen kunnskapsutvikling et virkemiddel for å nå sektorpolitiske mål. Hovedmålet med forskning og annen kunnskapsutvikling som departementet finansierer, er å få god kunnskap som er relevant for sektoren og for gjennomføring og utvikling av politikken på departementets ansvarsområder.

Langsiktig satsing på kunnskap og kompetanse er avgjørende for å kunne utvikle og fornye arbeids- og velferdspolitikken, for å kunne yte gode og effektive arbeids- og velferdstjenester til befolkningen samt for å kunne utforme gode og effektive ordninger og tiltak.

Tilstandsvurdering og utfordringer

Behovet for kunnskapsinvesteringer må ses i sammenheng med målene og utfordringene på politikkområdene som departementet har ansvar for. Det krever et variert kunnskapsgrunnlag som følger utviklingen og avdekker utfordringer. Eksempler på sentrale utfordringer er konsekvenser av den demografiske utviklingen med aldrende arbeidsstyrke og økende levealder i befolkningen, høy innvandring, grupper med svak tilknytning til arbeidsmarkedet, høyt antall mottakere av helse-relaterte trygdeytelser, mange arbeidssøkere som ikke har fullført videregående skole, høyt sykefravær og utstøting i deler av arbeidslivet, stort innslag av useriøse virksomheter og sosial dumping i enkelte bransjer, samt behovet for å sikre et økonomisk og sosialt bærekraftig pensjonssystem.

Evalueringer og forsøk er en nødvendig og viktig del av departementets forskningsinnsats.

Det er et stort behov for forskningsbaserte forsøk og evalueringer som avdekker effekter og resultater av innsatsen på departementets politikkområder. Samtidig er evalueringer av gjennomføringen viktig for å kunne justere kursen og sikre at gode ideer og hensikter blir omsatt til handling på tilstrekkelig måte. NAV-reformen og pensjonsreformen er eksempler på store reformer som departementet har fulgt opp med forskningsbaserte følgeevalueringer.

En utfordring er at det kan være krevende å fremskaffe sikker kunnskap om måloppnåelse og effekter av iverksatte tiltak på arbeids- og velferdsområdet. Et eksempel er de arbeidsrettede tiltakene. For å få frem evalueringer av høy kvalitet, forutsettes ikke bare høy forskningskompetanse, men også god innsikt i rammebetingelser og arbeidsmetoder i arbeids- og velferdsforvaltningen. Ofte vil det være en styrke dersom effekter kan belyses ved hjelp av ulike metoder og data, eksempelvis gjennom bruk av registerdata og randomiserte kontrollerte forsøk. Evalueringer må også gjentas med henblikk på å følge endringer over tid.

Arbeids- og velferdstjenestene utføres i samhandling med andre tjenestoområder. Eksempler på dette er problemstillinger relatert til arbeidsinnvandring og kunnskapsområder som ligger i grenseflaten mellom arbeid, utdanning og helse. Departementet har derfor i mange tilfeller søkt tverrsektorielle og samfinansierende løsninger i kunnskapsutviklingen, for eksempel gjennom forskningsprogrammet Velferd, arbeidsliv og migrasjon (VAM).

I arbeidet med å utvikle gode og effektive arbeids- og velferdstjenester er det også behov for praksisnær forskning som ser utdanning, forskning og praksis i sammenheng. Departementets hovedstrategi for å løfte dette feltet, er satsingen *Praksisrettet FoU for helse- og velferdstjenestene (PraksisVel)* i Norges forskningsråd. Det vises her til Langtidsplan for forskning og høyere utdanning (2015–2024) og Prop. 1 S (2014–2015) for Kunnskapsdepartementet.

Norsk petroleumsvirksomhet runder snart 50 år, og i løpet av de siste årene har industrien endret seg dramatisk. HMS-regler innføres og endres. Gjennom forskningsprogrammet PETROMAKS 2 søker departementet å bidra til ny kunnskap og nye løsninger som kan redusere risiko ved å adressere sektorutfordringer i petroleumsnæringen.

Departementet er avhengig av at det finnes kompetente forskningsmiljøer med spisskompetanse på de områder som departementet har

ansvar for. Departementets inntrykk er at det generelt er god kapasitet og høy kompetanse på mange av departementets ansvarsområder. På enkelte områder er det imidlertid nødvendig med målrettet innsats for å sikre tilstrekkelig kompetanse i forskningsmiljøene. Utviklingstrekk i samfunnet gir nye kompetanse- og kunnskapsbehov.

Det finansieres også forskning som er relevant for sektoren i regi av andre departementer, i KS og i ulike organisasjoner, herunder NHO og LO. NIFU gjennomførte i 2013 for første gang en kartlegging av ressurser og resultater innenfor velferdsforskningen (Velferdsforskning i Norge 2011, NIFU-rapport 15/2013). Etter avtale med Norges forskningsråd er NIFU i gang med en ny kartlegging av velferdsforskningen i 2013. Gjentakende kartlegginger vil kunne gi grunnlag for nærmere analyser av utviklingstrekk innenfor ressursbruken til forskning på dette feltet.

Strategier og tiltak

Departementet har fastsatt følgende mål i sin FoU-strategi:

1. Å bidra til langsiktig og målrettet kunnskapsoppbygging innenfor departementets sektorområder.
2. Å sørge for at det eksisterer nødvendig kunnskap for politikkkutforming og forvaltning, herunder kunnskap om måloppnåelse og effekter av iverksatte tiltak.
3. Det skal være kompetente forskningsmiljøer på de områder som departementet har ansvaret for.

Departementets forskningsstrategi utgjør sammen med relevante meldinger og proposisjoner til Stortinget det strategiske grunnlaget for eget arbeid med forsknings- og utviklingsarbeid innenfor departementets ansvarsområde og sektoransvar.

De siste årene har hovedstrategien vært å få mer koordinert forskning for å understøtte arbeidslinja i velferds- og inkluderingspolitikken. Den konkrete oppfølgingen av dette har bl.a. vært å etablere forskningsrådsprogrammene Sykefravær, arbeid og helse samt Velferd, arbeidsliv og migrasjon (VAM).

Regjeringen legger samtidig med statsbudsjettet 2015 frem en langtidsplan for forskning og høyere utdanning. Med langtidsplanen varsler Regjeringen en ambisiøs og forutsigbar politikk for forskning og høyere utdanning. En av planens langsiktige prioriteringer er Fornyelse i offentlig sektor og bedre og mer effektive velferds-, helse-

og omsorgstjenester. For nærmere omtale, se langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2015–2024 og Prop. 1 S (2014–2015) for Kunnskapsdepartementet.

Departementets viktigste virkemidler i arbeidet med FoU og kunnskapsinnhenting er:

- Støtte til langsiktig forskning i regi av Norges forskningsråd
- Oppdragsforskning og annen nasjonal og internasjonal kunnskapsutvikling bestilt av departementet
- Kunnskapsutvikling i regi av underliggende virksomheter

Disse virkemidlene skal i størst mulig grad supplere hverandre.

Forskning i regi av Norges forskningsråd

Bevilgningen til Norges forskningsråd skal i hovedsak ivareta det brede sektoransvaret med særlig vekt på anvendt forskning samt langsiktig kompetanse- og kunnskapsoppbygging. I tillegg har Arbeids- og sosialdepartementet lagt evalueringen av pensjonsreformen til Norges forskningsråd, jf. omtale under kap. 601, post 50 nedenfor. Departementet deltar også i Joint Programming Initiatives (JPI) gjennom bevilgning til Forskningsrådet

Evalueringen av NAV-reformen er slutført. For nærmere omtale vises til kap. 604.

Direktefinansiert forskning og utredningsvirksomhet

Innhenting av kunnskap gjennom enkeltoppdrag og rammeavtaler er viktig for utvikling og oppfølging av politikken på departementets ansvars- og

fagområder, jf. omtale under kap. 601, post 21 nedenfor. Denne posten finansierer kjøp av konkrete og mer kortsiktige forskningsoppdrag, evalueringer samt analyser av utviklingen på departementets ansvarsområder.

Deltakelse i internasjonale organisasjoner er også en kilde til kunnskap for departementet. Departementet finansierer deltakelse i for eksempel OECD-prosjekter over kap. 601, post 21 samt bevilger tilskudd til internasjonale organisasjoner under kap. 601, post 70.

Forskning og kunnskapsutvikling i regi av underliggende etater

STAMI er det nasjonale forskningsinstituttet for arbeidsmiljø og arbeidshelse. Det overordnede målet for STAMI er å skape og å formidle kunnskap om sammenhengen mellom arbeid og helse. For nærmere omtale vises det til kap. 643 Statens arbeidsmiljøinstitutt.

Arbeids- og velferdsetatens midler til forsøks- og utviklingsvirksomhet omtales under kap. 634.

Det foregår også kunnskapsutvikling innenfor kapitlene 605 Arbeids- og velferdsetaten, 621 Tilskudd til sosiale tjenester og inkludering samt 634 Arbeidsmarkedstiltak.

Forskning i regi av kompetansesentre

Arbeids- og sosialdepartementet yter tilskudd til Senter for seniorpolitikk, hvorav en andel går til forsknings- og utviklingsarbeid knyttet til seniorer og yrkesdeltakelse og inkluderende arbeidsliv (IA-avtalen). Se nærmere omtale under kap. 601, post 72.

Programkategori 09.00 Administrasjon

Utgifter under programkategori 09.00 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
600	Arbeids- og sosialdepartementet	182 975	178 070	181 120	1,7
601	Utredningsvirksomhet, forskning m.m.	236 109	236 890	247 720	4,6
	Sum kategori 09.00	419 084	414 960	428 840	3,3

Utgifter under programkategori 09.00 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
01-24	Statens egne driftsutgifter	257 157	240 470	248 290	3,3
50-59	Overføringer til andre statsregnskap	125 720	134 120	137 850	2,8
70-89	Andre overføringer	36 207	40 370	42 700	5,8
	Sum kategori 09.00	419 084	414 960	428 840	3,3

Kap. 600 Arbeids- og sosialdepartementet

(i 1 000 kr)					
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	
01	Driftsutgifter	182 975	178 070	181 120	
	Sum kap. 0600	182 975	178 070	181 120	

Overført fra 2013 til 2014:
Post 01: 8 939 000 kroner

Rapport 2013

Per 1. oktober 2013 var det 209 ansatte. Kvinneandelen var på 63 pst. Det vises til omtale av kjønnsfordeling for de ulike stillingskategoriene i Del III, punkt 8 Likestillingsomtale.

Regnskapet for 2013 under kap. 600, post 01 viste et forbruk på 182,9 mill. kroner. Midlene er nyttet til å dekke departementets ordinære driftsutgifter. Av det totale regnskapet ble 141,2 mill. kroner nyttet til å dekke lønnsutgifter og 41,7 mill. kroner til å dekke øvrige driftsutgifter.

Budsjettforslag 2015

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen på posten er rettet mot alle resultat-områdene under departementet.

Bevilgningen dekker de ordinære driftsutgiftene som er nødvendige for at departementet skal kunne ivareta sine oppgaver. Om lag 129 mill. kroner gjelder lønn til ansatte (inkl. arbeidsgiveravgift) i departementet og om lag 52 mill. kroner går til å dekke utgifter til husleie, utskifting av materiell, inventar og utstyr og løpende drift. De største driftsutgiftene er knyttet til husleie, tjenesteavta-

ler med Departementenes servicesenter, konsulenttjenester og reiseutgifter.

Bevilgningen er foreslått redusert med 2 mill. kroner som følge av innføring av nettoordning for budsjettering og regnskapsføring av merverdiavgift i statsforvaltningen. Videre er det foreslått å overføre 0,1 mill. kroner til kap. 510, post 01 til nytt lønns- og personalsystem, jf. omtale i Prop. 1 S for Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

For 2015 foreslås en bevilgning på 181,1 mill. kroner.

Kap. 3600 Arbeids- og sosialdepartementet

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
02	Diverse inntekter	11		
16	Refusjon fødselspenger	2 220		
18	Refusjon sykepenger	1 575		
	Sum kap. 3600	3 806		

Bevilgningen under kap. 600 Arbeids- og sosialdepartementet, post 01 Driftsutgifter, kan overskri-

des mot tilsvarende merinntekter under kap. 3600, post 02, jf. romertallsvedtak II.

Kap. 601 Utredningsvirksomhet, forskning m.m.

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
21	Spesielle driftsutgifter	50 607	62 400	67 170
22	Tiltak mot ufrivillig deltid, <i>kan overføres</i>	23 575		
50	Norges forskningsråd	125 720	134 120	137 850
70	Tilskudd	24 117	25 860	27 710
72	Tilskudd til Senter for seniorpolitikk m.m.	12 090	14 510	14 990
	Sum kap. 0601	236 109	236 890	247 720

Overført fra 2013 til 2014:
Post 21: 2 864 000 kroner
Post 22: 3 816 000 kroner

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Allmenn omtale

Departementets egne anskaffelser av forskning og utredningsvirksomhet finansieres over kap. 601, post 21. Formålet med anskaffelsene er å gi departementet et godt kunnskapsgrunnlag for

politikkutvikling og praksis innen departementets forvaltningsområder. Posten skal dekke hele bredden av departementets fagområde, men fokus vil variere over tid avhengig av særlige kunnskapsbehov. Posten finansierer forskning og analyser av utviklingen på departementets ansvarsområder. Evalueringer av virkemidler og tiltak er en nødvendig del av arbeidet med å utvikle kunnskapsgrunnlaget. Statistikk, formidlingsaktiviteter og deltakelse i OECD-prosjekter og andre internasjonale prosjekter finansieres også over denne posten. En rekke av prosjektene og avtalene strekker seg over flere år og binder opp en stor andel av de årlige bevilgningene.

Rapport

Arbeids- og sosialdepartementet mottok i 2013 en rekke kunnskapsrapporter innenfor et bredt felt av departementets politikkområder. Det vises bl.a. til to OECD-rapporter om hhv. seniorpolitikk og arbeid og psykisk helse i Norge; kartlegging av omfanget av trygdesvindler i Norge (Proba); evaluering av kvalifiseringsprogrammet (AFI og Frischsenteret); evaluering av IA-avtalen (Sintef helse); framskrivninger av tilbud og etterspørsel etter arbeidskraft (Statistisk sentralbyrå); kunnskap om funksjonshemmede på arbeidsmarkedet (Statistisk sentralbyrå); evaluering av dagens petroleumsregime (ekspertgruppe under ledelse av professor Ole Andreas Engen); kunnskapsstatus om kontroll og overvåking i arbeidslivet (Fafo); kunnskapsstatus om sammenhengen mellom støy og helse (Stami); inntektsstatistikk for den eldre befolkning (Statistisk sentralbyrå); kunnskap om yrkesaktivitet blant eldre før og etter pensjonsreformen (Statistisk sentralbyrå); studie av inntektsvekst over livsløpet (Statistisk sentralbyrå) og kunnskap om måling av konkurransevne i norsk industri og næringsliv (Menon).

Budsjettforslag 2015

Det settes av 6 mill. kroner årlig til forsøk og kunnskapsutvikling om effekter av tiltak og virkemidler under IA-avtalen. 1 mill. kroner fordeles til en årlig fagpolitisk konferanse om IA-samarbeidet.

Talegjenkjenning er teknologi som gjør det mulig å styre datamaskiner og diktere tekst ved hjelp av tale. Teknologien finnes i dag tilgjengelig på engelsk, men ikke på norsk. Personer med varig nedsatt funksjonsevne kan i dag få stønad til talegjenkjenningsprogram på engelsk dersom

dette vurderes som et nødvendig og hensiktsmessig hjelpemiddel. I tillegg til å kunne fungere som et hjelpemiddel for funksjonshemmede, vil programmet kunne være til nytte for skoleelever med lese- og skrivevansker. Programmet vil også kunne brukes til teksting av direktesendte TV-programmer, noe som vil kunne være til stor nytte for døve og hørselshemmede.

Fordi norsk regnes som et lite språkområde, nøler kommersielle leverandører med å ta de fulle utviklingskostnadene. Regjeringen foreslår derfor at det bevilges 13 mill. kroner til utvikling av talegjenkjenningsprogram på norsk. Midlene vil i henhold til lov om offentlige anskaffelser lysnes ut i åpen anbudskonkurranse innenfor EØS-området.

Departementet har initiert en rekke prosjekter som videreføres i 2015. Prosjektene skal bl.a. styrke kunnskapsgrunnlaget for et mer inkluderende arbeidsliv og omfatter kunnskap om årsaker til økningen i andelen unge mottakere av helserelaterte ytelser de siste 20 årene, effekter av nordiske innsatser for å få unge med nedsatt arbeidsevne i jobb, betydningen av ferdigheter for å komme i arbeid samt evaluering av arbeidsavklaringspenger som lønnstilskudd. Departementet viderefører også prosjekter som omhandler virkninger av arbeidsinnvandring og bruk av innvandreres kompetanse, bl.a. en studie av bruk av permitteringer og utenlandsk arbeidskraft i fiskeforedling. Blant sentrale prosjekter med relevans for arbeidslivspolitikken, kan nevnes studier av omfang, fordelingen av og sammenhengen mellom ulike tilknytningsformer i arbeidslivet, som midlertidig ansatte, innleide arbeidstakere og arbeid på oppdrag.

Norge deltar i en stor europeisk arbeidsmiljøundersøkelse i regi av Eurofound – The European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, også kalt Dublin-instituttet.

Bevilgningen er foreslått redusert med 9 mill. kroner som følge av innføring av nettoordning for budsjettering og regnskapsføring av merverdiavgift i statsforvaltningen.

For 2015 foreslås en bevilgning på 67,2 mill. kroner.

Post 22 Tiltak mot ufrivillig deltid

I treårsperioden 2011–2013 er det bevilget midler til forsøk med mål om å redusere antallet arbeidstakere med ufrivillig deltid. Arbeids- og velferdsdirektoratet og Vox (nasjonalt fagorgan for kompetansepolitikk) har hatt ansvaret for å forvalte midlene. Etatene har innhentet råd fra en partssam-

mensatt referansegruppe før prosjektene ble valgt ut. 47 prosjekter har fått tilsagn om midler. En avslutningskonferanse ble holdt i september 2014. FAFO har fulgt prosjektene, og skal lage en evalueringsrapport.

Aktiviteten på post 22, inkludert evaluering, avsluttes etter planen i løpet av 2014. Det foreslås ingen bevilgning i 2015.

Post 50 Norges forskningsråd

Allmenn omtale

Norges forskningsråd (NFR) er Regjeringens viktigste verktøy for gjennomføring av forskningspolitikken. NFR mottar tildeling fra i alt 16 departementer.

Regjeringen har fastsatt nye mål for Forskningsrådets virksomhet. Hensikten med nye mål er å sikre et system med mer overordnet og strategisk styring av Forskningsrådet fra departementenes side. Regjeringen har fastsatt følgende mål for Forskningsrådets virksomhet fra 2015:

- Økt vitenskapelig kvalitet
- Økt verdiskaping i næringslivet
- Møte store samfunnsutfordringer
- Et velfungerende forskningssystem
- God rådgiving

Det vises til omtale i Prop. 1 S (2014–2015) fra Kunnskapsdepartementet.

Arbeids- og sosialdepartementet legger denne målstrukturen til grunn for samarbeidet med Norges forskningsråd. For departementet innebærer dette at støtte til forskning i regi av Norges forskningsråd i hovedsak skal bidra til anvendt forskning og langsiktig kunnskapsoppbygging innenfor departementets sektor og ansvarsområder.

Bevilgningen fra Arbeids- og sosialdepartementet over post 50 går til programmer og satsinger beskrevet under. Programmene har normalt en varighet på 4–10 år, og gjennomføres i tråd med vedtatte programplaner. Interessene til departementet og virksomheter i sektoren er representert i programstyrene.

Velferd, arbeidsliv og migrasjon (VAM)

Allmenn omtale

Program for velferd, arbeidsliv og migrasjon (VAM) er det største samfunnsvitenskapelige forskningsprogrammet i Norge. VAM skal bidra til økt innsikt i forutsetningene for et bærekraftig velferdssamfunn. Forskningen er innrettet mot å eta-

blere ny og bedre kunnskap om velferd, arbeidsliv, internasjonal migrasjon og etniske relasjoner, og sammenhengen mellom disse områdene.

En grunnleggende utfordring i årene framover er vedlikehold og utvikling av det norske velferdssamfunnet i møtet med en økende sosial og kulturell heterogenitet, globalisering av økonomi, politikk og arbeids- og næringsliv, kombinert med demografiske, sosiale og kulturelle endringer. Utfordringene må møtes med kunnskap om velferdssamfunnets økonomiske, sosiale og normative bærekraft, med inkludering og eksklusjon som sentrale perspektiver.

Rapport 2013

I 2013 besto programmet av 60 forskningsprosjekter og 2 instituttforankrede prosjekter innen temaet trygd. Temaene arbeidsmarked og yrkesliv, arbeidsliv og verdiskaping, inkludering og ekskludering, familieliv og yrkesliv er ifølge programmets midtveisrapport godt dekket i prosjektporteføljen.

Et nytt programstyre ble opprettet i 2013. Ny programplan ble vedtatt oktober 2013 med de samme hovedmål og delmål. Programmet har gjennom programplanen etablert gode rammer for kunnskapsutvikling på tvers av fag og tilnærminger.

Gjennom VAM-programmet ble det i 2013 publisert tre temanotater på områdene velferdsordningene, arbeidsmigrasjon og ungdom. Notatene oppsummerer og formidler tilgjengelig forskning og kunnskap på de nevnte områdene. I 2013 ble det lyst ut 200 mill. kroner til forskerprosjekter og prosjekter ledet av forskere med nylig avlagt doktorgrad. Det ble bevilget midler til 22 prosjekter. Prosjektene dekker VAMs temaer i bredden med forholdsvis stort fokus på arbeidsmarked, arbeidsliv og velferdsstat.

Program for Sykefravær, arbeid og helse

Allmenn omtale

Det tidligere programmet Forskning om årsaker til sykefravær og utstøting fra arbeidslivet (2007–2011) er fra 2011 videreført under navnet Sykefravær, arbeid og helse. Programplanen er revidert. Satsingen på sykefravær og utstøting fortsetter, mens forskning om arbeidsmiljø, arbeidshelse og forebyggende virksomhet i arbeidslivet er styrket. Det overordnede målet for det handlingsrettede programmet er å framskaffe forskningsbasert kunnskap om:

- Sykefravær, uførhet, frafall og utstøting fra arbeidslivet

- Samspillet mellom arbeid, arbeidsmiljø og helse
- Effektive virkemidler for å forebygge og redusere sykefravær, uførhet og arbeidsrelatert sykdom og fremme godt arbeidsmiljø og helse.

Rapport 2013

Programmet har fra oppstart i 2007 bevilget midler til totalt 42 forskerprosjekter, to postdoktorprosjekter og et forprosjekt samt et fellesprosjekt om spesielle arbeidstidsordninger i samarbeid med PETROMAKS2. I den siste programfasen har prosjektene så langt vært rettet mot sykefravær og frafall fra arbeidslivet samt i noen grad samspillet arbeid, arbeidsmiljø og helse. Eldre og arbeidsliv og kvinner og sykefravær er tema i flere prosjekter. Årsrapporten fra programmet Sykefravær, arbeid og helse for 2013 oppsummerer enkelte hovedfunn fra programmets prosjekter.

I 2013 ble det ved hjelp av en nordisk ekspertgruppe på oppdrag fra programstyret gjennomført en samlet gjennomgang av forskningen i begge programmets faser. Gjennomgangen viste at Sykefravær, arbeid og helse vurderes til å nå programmets hovedmål og delmål i tilstrekkelig grad, men at ikke alle tema i programplanen er like godt dekket.

På anmodning fra departementet engasjerte programstyret i 2013 en nordisk forskergruppe til å gjennomgå status for fagområdet arbeidshelseforskning i Norge. Sluttrapporten fra forskergruppen fastslår bl.a. at den på flere områder innen arbeidshelsefeltet fant forskning av høy kvalitet, men at det er stor variasjon i innretning, kvalitet og produktivitet.

Evaluering av pensjonsreformen

Allmenn omtale

Viktige elementer i ny alderspensjon i folketrygden er fleksibelt uttak av alderspensjon, levealdersjustering av alderspensjonen og ny regulering av alderspensjon under utbetaling som er innført fra 2011. Ny opptjeningsmodell for alderspensjon innføres gradvis for personer født i 1954 og senere, og vil først få effekt på utbetalinger av alderspensjon fra 2016.

Sentrale mål for pensjonsreformen er:

- et økonomisk og sosialt bærekraftig pensjonssystem
- å legge til rette for en fleksibel individuelt tilpasset overgang fra arbeid til pensjon
- å motivere til arbeid

- god fordelings- og likestillingsprofil
- enkle hovedprinsipper og god informasjon

Forskningsrådet gjennomfører på initiativ fra Arbeids- og sosialdepartementet en evaluering av virkningene av pensjonsreformen som går over perioden 2011–2018. I tillegg til å vurdere om reformen virker etter hensikten skal evalueringen bidra til å bygge opp forskningsbasert kompetanse på temaer knyttet til pensjon og pensjonsreform. Evalueringen er organisert under Forskningsrådet slik at faglig kvalitet og uavhengighet sikres på en best mulig måte. En viktig del av evalueringen er en fortløpende formidling av resultatene, bl.a. gjennom brukerseminarer.

Rapport

I 2014 er det arrangert et brukerseminar samt en nordisk konferanse om pensjonsforskning. Det er gjennomført tre utlysninger og totalt åtte prosjekter har fått tildelt midler.

Forskning om Helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten – deltsatsing under PETROMAKS 2-programmet

Allmenn omtale

Forskning på helse, miljø og sikkerhet i petroleumssektoren har helt fra 2002 vært organisert som en integrert del av Forskningsrådets PETROMAKS-program og finansiert av Arbeids- og sosialdepartementet. Til sammen vil den pågående 5-årssatsingen (2012–2016) motta omkring 100 mill. kroner.

Rapport

I 2014 består den nye porteføljen av til sammen 19 prosjekter, hvorav 6 er grunnforskningsprosjekter, 8 kompetanseprosjekter med industrisamarbeid, 3 innovasjonsprosjekter i næringslivet og 2 EU-samarbeidsprosjekter. Disse midlene utløser 54,4 mill. kroner fra oljeselskaper og selskaper knyttet til leverandørindustrien.

PETROMAKS 2 finansierer seks prosjekter som vil bidra i arbeidet med å forebygge storulykker i petroleumsvirksomheten. Det har allerede blitt produsert en del konkrete resultater av forskning.

Det er syv prosjekter som har til hensikt å gi innsikt i risiko for sykdom og skader i industrien, herunder prosjekter som retter seg mot dykkeraktiviteter på norsk sokkel og omfang av krefttilfeller blant offshorearbeidere. Fire prosjekter tar

for seg kulturelle, organisatoriske og strukturelle problemstillinger. I et av prosjektene vil en tverrfaglig forskningsgruppe undersøke samspillet mellom skiftarbeid, arbeidsmiljø og helse i hhv. petroleumssektoren og helsesektoren. Prosjektet er utlyst som et samarbeidsprosjekt med Programmet Sykefravær, arbeid og helse.

Praksisrettet FoU for utvikling av helse- og velferdstjenestene

Allmenn omtale

Som en oppfølging av Meld. St. 13 (2011–2012) *Utdanning for velferd* ble programmet Praksisrettet forskning og utvikling for helse- og velferdstjenestene (PraksisVel) etablert i 2012. Målet med satsingen er å styrke forskningen for helse- og velferdstjenestene, i tillegg til å utvikle utdanningene innenfor dette fagfeltet. PraksisVel skal bidra til samarbeid mellom forskning, utdanning, yrkesutøvere og brukere og styrke praksisrettet forskning og kunnskapsbasert praksis. Tjenestene og ytelsene fra arbeids- og velferdsforvaltningen er en del av praksisfeltet i denne satsingen. Programmet finansieres i samarbeid med Kunnskapsdepartementet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet.

Rapport

Det er så langt tildelt midler til fire prosjekter. Det er utarbeidet en strategisk plan for programmet som er lagt til grunn for en ny utlysning i 2014, og videre utvikling av programmet. Budsjettrammen for PraksisVel ble i 2014 økt med 4 mill. kroner over Arbeids- og sosialdepartementets budsjett.

Budsjettforslag 2015

For 2015 foreslås en bevilgning på 137,9 mill. kroner.

Post 70 Tilskudd

Bevilgningen dekker tilskudd til institusjoner og organisasjoner på departementets politikkområde og departementets forpliktelser knyttet til internasjonale avtaler. Store deler av bevilgningen er bundet opp av internasjonale avtaler og driftstilskudd til ulike organisasjoner.

Rapport 2013

Av en bevilgning på 24,5 mill. kroner ble det regnskapsført 24,1 mill. kroner i 2013.

Om lag 71 pst. av det totale regnskapet på posten knytter seg til departementets internasjonale forpliktelser, hvorav de to største gjelder PROGRESS og Bilbao.

Institusjoner og organisasjoner som ble tildelt midler i 2013 er:

Mottaker/formål	Beløp	Rapportering
<i>Sum internasjonale forpliktelser</i>	17 071 049	Midlene er benyttet til å dekke utgifter til EU-kontingenter, driftsstøtte til internasjonale organisasjoner mv.
Magasinet Velferd – driftstilskudd	1 136 000	Midlene er benyttet til å dekke driftsutgifter til tidsskriftet.
Rehabilitation International Norge (RI Norge) – driftstilskudd	300 000	Tilskuddet er benyttet til styrking av det internasjonale arbeidet i forbindelse med at RI Norge innehar presidentvervet i RI Global.
Senter for seniorpolitikk – seniorforskning (SSP)	2 000 000	Tilskuddet er benyttet til informasjonsvirksomhet og forskningsprosjekter, statistikk og utredninger som grunnlag for å dokumentere og utvikle seniorpolitikken, herunder oppdatert kunnskap om aldring og arbeid. Kunnskapen brukes aktivt overfor departementet og partene i arbeidslivet i oppfølging av IA-avtalen. Det vises til omtale av SSP under kap. 601, post 72.

Mottaker/formål	Beløp	Rapportering
Mental helse – drift av arbeidslivstelefonen	1 400 000	Tilskuddet går til drift av arbeidslivstelefonen. Arbeidslivstelefonen er et lavterskeltilbud med hovedvekt på svartjeneste og veiledning innen psykososiale problemstillinger og mellommenneskelig rådgivning for enkeltpersoner som har utfordringer i arbeidslivet.
Norsk Arbeidslivsforum – driftstilskudd	80 000	Tilskuddet er benyttet til å styrke aktivitetene i forumet.
Pensjonistforbundet	600 000	Tilskuddet er benyttet til å planlegge, gjennomføre og evaluere Generasjonstinget 2013 som ble avholdt november 2013 i Stjørdal. Formålet med Generasjonstinget var å bidra til solidaritet mellom generasjoner.
Næringslivets hovedorganisasjon – IA-midler	1 350 000	Tilskuddet er benyttet til informasjonsaktiviteter for å øke kjennskapen til og bruken av hovedorganisasjonenes opplæringsverktøy «Inkluderende.no». Verktøyet er utviklet som en del av avtalen om inkluderende arbeidsliv. Verktøyet ble lansert høsten 2011 og er videreført. NHO har videre framskaffet og formidlet informasjon om tiltak for å få flere unge i arbeid.
Kommunesektorens organisasjon (KS) – IA-midler	150 000	Tilskuddet er benyttet til gjennomføring av et informasjonsarbeid for å spre resultater fra og gjøre partssamarbeidet «Best sammen» mer kjent. Tiltaket er en del av avtalen om inkluderende arbeidsliv.
Hovedorganisasjonen Virke – IA-midler	30 000	Tilskuddet er benyttet til å lage en kort informasjonsfilm for å bidra til at arbeidsgivere rekrutterer personer som står langt fra arbeidslivet. Tiltaket er en del av avtalen om inkluderende arbeidsliv.
<i>Totalt regnskapsført</i>	<i>24 117 049</i>	

Budsjettforslag 2015

Deler av bevilgningen benyttes til å følge opp departementets internasjonale forpliktelser. Det gis bl.a. tilskudd til Det europeiske arbeidsmiljøinstituttet i Bilbao som bistår EØS-land, Kommisjonen og andre beslutningstakere med faglig, vitenskapelig og økonomisk informasjon for å fremme bedre arbeidsmiljø, helse og sikkerhet på arbeidsplassene.

I 2014 ble det opprettet et nytt EU-program for sysselsetting og sosial innovasjon EaSI (Programme for Employment and Social Innovation, 2014–2020). EU-programmet EaSI har til formål å bidra til gjennomføringen av Europa 2020-strategien ved å gi bistand til å understøtte EUs mål om å fremme et høyt sysselsettingsnivå, sikre anstendig sosial beskyttelse, bekjempe sosial utstøting og fattigdom og forbedre arbeidsvilkårene. Programperioden varer fra 1. januar 2014 til 31. desember 2020. EaSI viderefører bl.a. aktivitetene

til PROGRESS (EU-programmet for sysselsetting og sosial solidaritet), samt EURES som er EUs samarbeidsnettverk innenfor arbeidsformidling. Norge deltar i dag i EaSI-programmets EURES-akse, jf. Prop. 89 S (2013–2014), Innst. 291 S (2013–2014) og omtale under kap. 605, post 01.

Regjeringen ønsker at Norge skal være en bidragsyter til arbeidet med å skape et solidarisk, inkluderende og trygt Europa. Regjeringen foreslår at Norge fra 2015 også deltar i EaSI-programmets PROGRESS-akse (2015–2020). PROGRESS fremmer tiltak på de arbeidslivs- og sosialpolitiske områdene. Deltakelsen i PROGRESS-aksen vil også ivareta Norges interesser på arbeidsretts- og arbeidsmiljøområdet. Aktiviteter som finansieres av PROGRESS omfatter bl.a. den foreslåtte plattformen mot svart arbeid, fremme av mobilitet av personer innen EØS-området, samt fattigdomsbekjempelse. PROGRESS-aksen omfatter i tillegg aktiviteter for de europeiske paraplyorganisasjonene på det sosialpolitiske området, hvor norske

frivillige organisasjoner og fagmyndigheter inngår som medlemmer. Under PROGRESS-programmet har Norge bl.a. hatt nasjonale eksperter i EU-kommisjonen.

Den samlede bevilgningen for deltakelse i PROGRESS-aksen anslås til å utgjøre om lag 21 mill. kroner i gjennomsnitt per år i perioden 2015–2020. Kontingentens størrelse vil variere noe fra år til år i perioden. Den samlede kontingenten omfatter 14 mill. kroner under kap. 601, post 70, 4 mill. kroner fra kap. 601, post 21, 2 mill. kroner fra kap. 605, post 01 og 1 mill. kroner fra kap. 640, post 01.

Ettersom norsk deltakelse i programmets PROGRESS-akse innebærer økonomiske forpliktelser over flere år, er det nødvendig med Stortingets samtykke til deltakelse i EØS-komiteens beslutning. Det legges opp til at en egen proposisjon fremmes senest våren 2015.

Andre større tilskuddsmottakere knyttet til internasjonale forpliktelser er:

- Eiro Dublin (kontingent)
- Fafo (ivaretagelse av oppgaven som nasjonalt rapporteringssenter for Eiro)
- Det europeiske arbeidsmiljøinstituttet i Bilbao (kontingent)
- Nordiska ekspertgruppen för kriteriedokument om kjemiska hälsorisker (driftsstøtte)
- Grensetjenesten, Morokulien
- FN-sambandet (informasjonsvirksomhet om International Labour Organisation)

Bevilgningen nyttes også til å gi støtte til ulike institusjoner og organisasjoner og for 2015 foreslås å gi følgende tilskudd:

- Magasinet Velferd (driftstilskudd)
- Mental helse (tilskudd til drift av telefon for arbeidslivet)
- Norsk arbeidslivsforum (driftstilskudd)
- Rehabilitation International Norge (tilskudd til presidentverv i Rehabilitation International Global)

Norges Blindeforbund fikk i 2014 tildelt 3 mill. kroner til kjøp av erstatningshunder for brukere som tidligere har mottatt servicehund gjennom prosjekter i regi av Norges Blindeforbund og Norges Handikapforbund. Ev. ytterligere behov for flere erstatningshunder i 2015 vil bli dekket over denne posten.

Bevilgningen er foreslått økt med 1 mill. kroner som følge av tilbakeføring av midler fra kap. 601, post 21 i forbindelse med midler til Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)

knyttet til videreutvikling av plattform for norskopplæring.

For 2015 foreslås en bevilgning på 27,7 mill. kroner.

Post 72 Tilskudd til Senter for seniorpolitikk m.m.

Senter for seniorpolitikk (SSP) er et nasjonalt kompetansesenter som arbeider med å stimulere til og utvikle en god seniorpolitikk i privat og offentlig virksomhet. Det overordnede målet for SSP sitt arbeid er å bidra til å synliggjøre seniorer som en ressurs i arbeidslivet, og til at flere seniorer kan fortsette i arbeid. SSP koordinerer og samarbeider om seniorspørsmål med offentlige myndigheter, virksomheter, arbeidslivets parter, personalfaglige organisasjoner og opplæringsorganisasjoner. I tillegg initierer og støtter SSP forskning innen fagområdet og gir råd og veiledning til partene i arbeidslivet, enkeltvirksomheter og enkeltpersoner.

Tilskuddet går til drift av senteret, utadrettet virksomhet og til forskning for å styrke kunnskapsutvikling om seniorer og arbeid. I SSPs strategiplan (2012–2015) legges det opp til videre arbeid med en lang rekke tiltak og prosjekter innen områdene:

- IA-avtalen (delmål 3)
- Samfunnskommunikasjon og -påvirkning
- Kompetanseutvikling i arbeidslivet om praktisk seniorpolitikk
- Forsknings- og utviklingsarbeid
- Samarbeid med partene i arbeidslivet og Arbeids- og velferdsetaten

IA-avtalen (delmål 3)

- Arbeidet med IA-avtalen har høy prioritet. Målet om ett år lengre yrkesaktivitet blant personer 50 år og eldre sammenlignet med 2009 ligger til grunn. Samarbeidet med Arbeids- og velferdsetaten og partene i arbeidslivet skal utvikles videre, ikke minst gjennom Arbeids- og velferdsetatens arbeidslivssentre i fylkene. SSP vil prioritere følgende spørsmål i samarbeid med partene: Hva kan forebygge utstøting og frafall i arbeidslivet, og hva kan stimulere til å forlenge yrkesaktiviteten? SSP kan bl.a. bidra med å utvikle bransje- og yrkesspesifikke strategier og tiltak, og bidra med innspill om hhv. karriereveiledning for seniorer og leder- og til-litsvalgtopplæring.

Samfunnskommunikasjon og -påvirkning

SSP skal arbeide for å øke bevisstheten om seniorer som en ressurs for norsk arbeids- og samfunnsliv. SSP vil prioritere følgende tiltak og innsatsområder:

- Nettstedet www.seniorpolitikk.no, elektroniske nyhetsbrev og sosiale medier
- Arrangere konferanser og seminarer om seniorpolitikk
- Utdeling av prisen for årets seniorinitiativ
- Foredragsvirksomhet

SSP skal videre:

- være tydelig til stede på sentrale arrangementer om norsk arbeidsliv
- være en aktiv deltaker og bidragsyter i samfunnsdebatt om seniorer i arbeidslivet
- initiere seniorpolitiske informasjons- og holdningskampanjer

Kompetanseutvikling

SSP skal arbeide for at norsk arbeidsliv får økt kompetanse om hvordan man kan utvikle og iverksette god seniorpolitikk i praksis. SSP vil prioritere følgende tiltak:

- Kompetanseutvikling for nøkkelpersonell i tilknyttede organisasjoner, ved NAV Arbeidslivssentre og ved karriereveiledningssentrene
- Få seniorpolitikk i arbeidslivet på agendaen i studieprogrammer innen personalpolitikk og ledelse ved flere utdanningsinstitusjoner
- Bidra til å integrere seniorpolitikk i arbeidslivet som tema i organisasjonenes kurs og kompetanseprogrammer

Forsknings- og utviklingsarbeid (FOU)

SSP skal bidra til å gi norsk arbeids- og samfunnsliv forskningsbasert, aktuell og relevant kunnskap om hva som motvirker utstøting og hva som fremmer økt yrkesdeltagelse blant arbeidslivets seniorer. Følgende innsatser prioriteres:

- Egeninitierte forsknings-, forsøks- og utviklingsprosjekter
- Formidle forskning og andre kunnskapsbaserte fakta om seniorer i arbeidslivet
- Videreføre forskernetverket FOSA og arrangere forskningskonferanser, fagkonferanser og faglige møteplasser

- Utarbeide faglige veiledere og relevant fagstoff
- Kartlegge holdninger og oppfatninger om seniorer i arbeidslivet gjennom de årlige undersøkelsene *Seniorpolitisk barometer*
- Videreutvikle samarbeidet med Forskningsrådet og forskningsinstitusjoner for å styrke og utvikle forskningen om seniorer og seniorpolitikk i arbeidslivet
- Være oppdatert på og formidle kunnskap om internasjonale trender og utviklingstrekk

Samarbeid

SSP skal være den foretrukne samarbeidspartner for myndigheter og arbeidslivets organisasjoner når det gjelder seniorpolitikk i arbeidslivet. SSP vil prioritere følgende tiltak:

- Oppfølging og videreutvikling av samarbeidsavtalen med NAV
- Styrke samarbeidet med partene i arbeidslivet gjennom ulike samarbeidsprosjekter og ved å arrangere felles konferanser og møteplasser
- Utvikle samarbeidsprosjekter med virksomheter og organisasjoner som kan ha interesse og læringseffekt utover den enkelte virksomhet eller organisasjon
- Etablere samarbeidsprosjekter med VOX om karriereveiledning og livslang læring
- Samarbeide med Likestillings- og diskrimineringsombudet, Arbeidstilsynet og andre om å motvirke aldersdiskriminering i arbeidslivet
- Delta i aktuelt og relevant internasjonalt samarbeid om seniorpolitikk

Budsjettforslag 2015

Tilskuddet til SSP går til å dekke utgifter til SSPs faste stab og aktiviteter slik det fremgår over.

For 2015 foreslås en bevilgning på 15 mill. kroner.

Kap. 3601 Utredningsvirksomhet, forskning m.m.

Det er ikke ført inntekter på dette kapitlet i 2013.

Bevilgningen under kap. 601 Utredningsvirksomhet, forskning m.m., post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3601, post 02, jf. romertallsvedtak II.

Resultatområde 2 Arbeid og velferd

Innledning

Nedenfor gis en omtale av arbeids- og velferdspolitikken. Politikkområdet arbeid og velferd omhandler også pensjonspolitikken som omtales under resultatområde 3 Pensjon.

Resultatområdet Arbeid og velferd omfatter politikken knyttet til arbeidsmarked og velferd. Sentrale lover som departementet forvalter på dette området, er arbeidsmarkedsloven, arbeids- og velferdsforvaltningsloven, folketrygdloven og lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen. Departementet har videre koordineringsansvar for innsatsen mot fattigdom som omfatter tiltak på flere sektordepartementers ansvarsområder. Departementet har på arbeids- og velferdsområdet etatsstyringsansvaret for Arbeids- og velferdsetaten og Trygderetten.

De samfunnsmessige utviklingstrekkene i arbeids- og velferdspolitikken framstilles i Del I, avsnitt 3 Sentrale utviklingstrekk.

Etter omtalen av resultatområdet, følger omtale av de enkelte budsjettkapitlene under følgende programkategorier:

- Programkategori 09.10 Administrasjon av arbeids- og velferdspolitikken
- Programkategori 09.20 Tiltak for bedre levekår
- Programkategori 09.30 Arbeidsmarked
- Programkategori 29.20 Enslige forsørgere
- Programkategori 29.50 Inntektssikring ved sykdom og uførhet
- Programkategori 29.60 Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne mv.
- Programkategori 29.90 Diverse utgifter
- Programkategori 33.30 Arbeidsliv

Hovedmålene i arbeids- og velferdspolitikken

Hovedmålene i arbeids- og velferdspolitikken er som følger:

1. Et velfungerende arbeidsmarked med høy sysselsetting, lav ledighet og et inkluderende arbeidsliv
2. Sikre økonomisk trygghet
3. Et økonomisk og sosialt bærekraftig pensjonssystem

4. Et sterkere sosialt sikkerhetsnett
5. En brukerorientert, effektiv og helhetlig arbeids- og velferdsforvaltning

Et velfungerende arbeidsmarked med høy sysselsetting, lav ledighet og et inkluderende arbeidsliv er et sentralt mål for Regjeringen. Høy sysselsetting og god utnyttelse av arbeidskraften er en forutsetning for høy verdiskaping, og for å kunne opprettholde og videreutvikle velferdssamfunnet. Samtidig er et velfungerende arbeidsmarked viktig for å forebygge langvarig ledighet og varig utenforskap for den enkelte. Målet om et inkluderende arbeidsliv med bl.a. redusert sykefravær vil bidra til at flere står i arbeid, og at tilgangen av nye mottakere av helserelevante ytelser reduseres.

Arbeids- og velferdspolitikken skal *sikre økonomisk trygghet* ved å sikre inntekt og kompensere for særlige utgifter i forbindelse med bl.a. sykdom, arbeidsledighet, midlertidig svikt i arbeids- og inntektsevnen, uførhet, alderdom og ved aleneomsorg for barn. Inntektssikringsordningene skal også bidra til utjevning av inntekt og levekår gjennom livsløpet for den enkelte, mellom grupper, og de skal stimulere til selvforsørgelse. Det legges derfor vekt på at virkemidler og velferdsordninger – enkeltvis og samlet – utformes, dimensjoneres og tilrettelegges slik at de støtter opp under og gir insentiver til deltakelse i arbeidslivet – det skal lønne seg å arbeide.

Pensjonsreformen har som mål å trygge framtidens pensjoner og bidra til å sikre bærekraften i den norske velferdsstaten. Innsatsen for å sikre *et økonomisk og sosialt bærekraftig pensjonssystem* omtales under resultatområde 3 Pensjon.

Regjeringen vil jobbe for at Norge skal være et land med små forskjeller og minimal fattigdom gjennom *et sterkere sosialt sikkerhetsnett*. Regjeringen vil tette hullene i det sosiale sikkerhetsnettet for grupper som i dag faller igjennom. Regjeringen vil sikre barn som vokser opp i fattige familier mer likeverdige muligheter.

En brukerorientert, effektiv og helhetlig arbeids- og velferdsforvaltning skal bidra til å nå målene i arbeids- og velferdspolitikken. Arbeids- og velferdsforvaltningen skal fremme overgang til arbeid og aktivitet og bidra til sosial og økonomisk

trygghet. Forvaltningen skal sikre god bruker-medvirkning og gi gode brukeropplevelser. Det er et mål at arbeids- og velferdsforvaltningen organiseres og drives på en måte som sikrer at mest mulig av de samlede ressursene i forvaltningen går til brukeropfølging og tjenesteproduksjon.

Hovedmål 1 Et velfungerende arbeidsmarked med høy sysselsetting, lav ledighet og et inkluderende arbeidsliv

Et velfungerende arbeidsmarked med lav ledighet og høy sysselsetting er et sentralt mål for Regjeringen. Gode insentiver til å tilby arbeidskraft og en aktiv arbeids- og velferdspolitik som gjør det lønnsomt å jobbe, vil bidra til å nå disse målene. Et velfungerende arbeidsmarked skal legge til rette for effektiv utnyttelse av arbeidskraften.

For å nå Regjeringens mål for sysselsettings-, arbeidsmiljø- og inkluderingspolitikken legges det til rette for et inkluderende arbeidsliv som er tilgjengelig for alle som kan arbeide. Å forebygge og redusere sykefraværet vil bidra til at flere står i arbeid, og at antall nye mottakere av helserelevante ytelse reduseres. God oppfølging av sykmeldte, bruk av gradert sykmelding og gjennomføring av arbeidsrettede tiltak er viktige virkemidler for å nå disse målene.

Regjeringen vil legge til rette for at flest mulig skal kunne delta i arbeidslivet. Aktiv oppfølging av personer med behov for bistand fra arbeids- og velferdsforvaltningen er et sentralt virkemiddel. Dette gjelder både for personer som har behov for bistand til å komme i arbeid og for personer med behov for bistand for å beholde arbeid.

Tilstandsvurdering og utfordringer

Innvandringsdrevet befolknings- og sysselsettingsvekst

Arbeidsmarkedssituasjonen i Norge er god og sysselsettingen er høy. Samtidig står en betydelig andel av befolkningen utenfor arbeidsstyrken og mottar helserelevante ytelse.

Norge er for tiden blant de land i Europa som opplever høyest innvandring. Ved årsskiftet 2013–2014 var 12,4 pst. av befolkningen, og 13,7 pst. av de sysselsatte¹¹, født i et annet land enn Norge. Innvandrere har stått for om lag 2/3 av veksten i antallet sysselsatte siden 2004. Arbeidsinnvandringen har vært positiv for den samlede sysselsettingen og verdiskapingen i Norge. Samtidig kan

høy innvandring gi utfordringer i arbeidslivet. Høy arbeidsinnvandring kan gi økt konkurranse om ledige stillinger og føre til fortrengning av enkelte grupper av innenlands arbeidskraft. Høy arbeidsinnvandring kan også gi mer arbeidslivskriminalitet i enkelte bransjer og press på sosiale ordninger. Regjeringen følger med på utviklingen i arbeidsinnvandringen, og på hvordan den påvirker det norske arbeidsmarkedet og bruken av velferdsytelse.

Arbeidsledigheten i Norge er lav, og de fleste arbeidsledige kommer raskt i arbeid. Enkelte grupper har imidlertid særlige utfordringer med å opprettholde en stabil tilknytning til arbeidsmarkedet. Blant ungdom og innvandrere er arbeidsledigheten langt høyere enn blant befolkningen ellers. Disse gruppene gis prioritet i gjennomføringen av arbeids- og velferdspolitikken.

Potensial for redusert sykefravær

Det samlede sykefraværet har vært relativt stabilt siden 2005 med unntak av en midlertidig økning i 2009. Årstall for sykefravær viser en moderat nedgang i det totale sykefraværet i perioden 2009–2013.

IA-avtalen har som mål å redusere sykefraværet med 20 pst. fra nivået i 2. kvartal 2001. Ved utgangen av 2. kvartal 2014 var det totale sesongjusterte sykefraværet 6,5 pst. Sykefraværet er redusert med 10,2 pst. fra 2. kvartal 2001 til 2. kvartal 2014. Det betyr at IA-avtalens målsetting om 20 pst. reduksjon i det totale sykefraværet så langt ikke er nådd.

Det er store forskjeller i sykefraværet mellom næringer, fylker og mellom kjønnene. Flere næringer og fylker har redusert sykefraværet med mer enn 20 pst. siden 2001. Blant næringene har den sterkeste nedgangen funnet sted i industrien og for overnattings- og serveringsvirksomhet, mens det har vært lavest reduksjon i sykefraværet innen næringene undervisning, offentlig administrasjon og helse- og sosialtjenester. Kvinner har høyere sykefravær enn menn, og den relative forskjellen mellom menn og kvinner har økt siden den nåværende sykefraværstatistikken ble etablert i 2000. Utviklingen i sykefraværet er ikke bare betinget av selve sykdommen som ligger til grunn for fraværet, men påvirkes også av hvordan arbeidstaker og arbeidsgiver tilrettelegger på arbeidsplassen, og om arbeidsoppgavene kan løses til tross for helseproblemer hos den enkelte.

Store forskjeller i sykefraværet mellom næringer og fylker og økte kjønnsforskjeller er en utfordring, men viser samtidig at det er potensial for å

¹¹ Eksklusive sysselsatte på korttidsopphold

reducere sykefraværet i Norge. Norge har også et høyere sykefravær enn land det er naturlig å sammenligne seg med.

Siden høsten 2009 har bruken av graderte sykmeldinger økt. Det er noen fluktasjoner i de sesongjusterte tallene, men den underliggende trenden viser økt bruk av gradering fra 2009. Ved utgangen av 2. kvartal 2014 var gjennomsnittlig sykmeldingsgrad per tapte arbeidsdag¹² 82,2 pst.

Det er stor variasjon i bruken av graderte sykmeldinger. For enkelte sykdommer er det dokumentert at det kan være helsebringende å være i arbeid. Enkelte undersøkelser viser også at bruk av gradert sykmelding fører til lavere fravær samlet sett, og at flere kommer tilbake i fulltidsarbeid/er sysselsatt i de etterfølgende årene sammenlignet med dem som blir 100 pst. sykmeldt.

Utfordringene framover er å bidra til reduksjon i sykefraværet gjennom å legge til rette for god oppfølging av sykmeldte, gjennomføre hensiktsmessige og arbeidsrettede tiltak for å opprettholde arbeidstilknytningen og å ha en god og åpen kommunikasjon mellom aktørene (sykmeldt arbeidstaker, arbeidsgiver, sykmelder og Arbeids- og velferdsetaten). Den nye IA-avtalen skal legge forholdene til rette for dette.

Situasjonen for utsatte grupper på arbeidsmarkedet

Om lag 206 000 personer var ved utgangen av juni 2014 registrert med nedsatt arbeidsevne i Arbeids- og velferdsetaten.¹³ Av gruppen personer med nedsatt arbeidsevne mottar tre av fire arbeidsavklaringspenger. I tillegg er det en del som mottar uførepensjon (11 pst.) og om lag 15 pst. mottar andre ytelser som bl.a. sykepenger, kvalifiseringsstønad, sosialstønad og tiltakspenger. Majoriteten av gruppen med nedsatt arbeidsevne har behov for medisinsk oppfølging og rehabilitering før de kan være aktuelle for jobb eller arbeidsrettede tiltak. Arbeids- og velferdsetaten vurderer at 57 pst. av gruppen har behov for

arbeidsrettede tiltak. Av disse er nesten halvparten tiltaksdeltakere.

Om lag 580 000 personer mottok en helserelatert ytelse ved utgangen av 2013, tilsvarende 528 000 årsverk når en bl.a. tar hensyn til gradering, jf. omtale i Del I, punkt 3, Sentrale utviklingstrekk. Flertallet av disse har liten eller ingen tilknytning til arbeidslivet. En viktig utfordring er å styrke tilknytningen til arbeidsmarkedet for disse gruppene. Kun 18 pst. av uførepensjonistene mottar gradert uførepensjon, og om lag 24 pst. av mottakerne av arbeidsavklaringspenger er registrert med et aktivt arbeidsforhold. Videre har i overkant av 22 pst. av de med 100 pst. uførepensjon inntekt ved siden av pensjonen. Det var om lag 309 000 personer som mottok uførepensjon ved utgangen av juni 2014.

Personer med funksjonshemninger har en langt lavere sysselsettingsandel enn den øvrige befolkningen, og forskjellen har vært relativt stabil de siste ti årene. Tall fra SSB for 2. kvartal 2014 viser en sysselsettingsandel på om lag 43 pst. blant personer med funksjonshemninger. Forskjellen i sysselsettingsandel mellom personer med funksjonshemninger og befolkningen totalt er minst blant de yngste, om lag 13 prosentpoeng, og størst i aldersgruppen 40-59 år, om lag 38 prosentpoeng. Andelen som arbeider heltid i denne gruppen har økt de to siste årene.

Ledighetsraten (AKU) blant ungdom er nær tre ganger høyere enn den samlede gjennomsnittlige ledigheten. Sysselsettingsandelen blant unge falt mye etter finanskrisen i 2008, men nedgangen stoppet opp i 2012. En viktig årsak til fallet i sysselsettingen blant unge er at mange går over i utdanning når situasjonen på arbeidsmarkedet blir vanskelig. Unges arbeidstilbud er fleksibelt, da mange jobber deltid samtidig som de er under utdanning. Samtidig har unge ofte korte ledighetsperioder og flere skifter mellom utdanning og arbeid i starten av sin arbeidskarriere. Høyere ledighet blant unge må ses i sammenheng med at unge oftere bytter jobb og i større grad enn eldre veksler mellom, og kombinerer, arbeid og utdanning.

Fullført videregående opplæring har stor betydning for den enkeltes muligheter i arbeidsmarkedet. Likevel er frafallet fra videregående opplæring høyt. En viktig utfordring er å sikre tidlig innsats for utsatte unge, slik at de får den bistanden de trenger for å kunne fullføre utdanning og delta i arbeidslivet.

Det er en utfordring at mange unge er avhengige av offentlige ytelser. I løpet av de siste ti årene har det vært en moderat vekst i andelen

¹² Det er to alternative måter å måle gradering av sykefraværet på. Gjennomsnittlig sykmeldingsgrad per tapte dagsverk og andel graderte sykefraværstilfeller. Gjennomsnittlig sykmeldingsgrad per tapte dagsverk er mindre påvirket av de normale svingningene i sykefraværet og endringer i antall sykefraværstilfeller, og gir dermed det beste bildet av hvordan bruken av gradering utvikler seg.

¹³ Personer med nedsatt arbeidsevne er en betegnelse arbeids- og velferdsforvaltningen benytter overfor brukere som på grunn av fysiske, psykiske eller sosiale årsaker mottar eller skal motta spesiell oppfølging. Denne gruppen omfatter personer som har gjennomført en arbeidsevnevurdering i arbeids- og velferdsforvaltningen, som konkluderer med et betydelig behov for innsats for at personen skal komme i jobb.

unge som mottar helserelaterte ytelser. I dag mottar i underkant av fem pst. av personer under 30 år uførepensjon eller arbeidsavklaringspenger. Antall unge mottakere av uførepensjon eller arbeidsavklaringspenger har økt med nær 1 500 fra 2010 til 2013, men det har vært en liten nedgang i andelen. Unge er overrepresentert blant sosialhjelpsmottakere, jf. omtale i Del I, punkt 3, Sentrale utviklingstrekk.

OECD har gjennom prosjektet «Skills Strategy» identifisert Norges kompetansepoltiske utfordringer. OECD har også foreslått strategier og tiltak til hvordan vi bedre kan møte framtidens kompetanseutfordringer. Hovedbudskapet fra OECD er at Norge, til tross for gode forutsetninger, ikke greier å utnytte befolkningens kompetanse godt nok. Frafallet fra videregående opplæring og høyere utdanning er stabilt høyt. Dette er forbundet med arbeidsledighet og frafall fra arbeidsstyrken. Det blir stadig færre jobber for personer med kun grunnskole, mens det er ventet økt framtidig etterspørsel etter faglært arbeidskraft og kompetanse innen helse, tekniske fag og realfag. Norge har lav tilbakeføring av uføretrygdede til arbeidsmarkedet sammenlignet med flere andre land. Undersøkelsen indikerer også at Norge kan bli flinkere til å ta i bruk innvandreres kompetanse. Ett av de viktigste forslagene fra OECD er at Norge bør utvikle en nasjonal kompetansepoltisk strategi. Regjeringen vil sette i gang et arbeid med å utvikle dette. Regjeringen skal også utvikle en ny politikk for voksne som har svake grunnleggende ferdigheter, gjennom en melding til Stortinget om livslang læring og utenforskap. Meldingen vil fremmes i løpet av 2015, og vil omhandle problemstillinger relatert til OECDs arbeid. Se nærmere omtale av OECD «Skills Strategy» og meldingen til Stortinget om livslang læring og utenforskap i Kunnskapsdepartementets budsjettproposisjon.

Strategier og tiltak

Effektiv rekruttering og formidling av arbeidskraft vil bidra til god utnyttelse av arbeidskraften. Sammen med en aktiv og målrettet arbeids- og velferdspolitikk vil dette bidra til at flere kommer i arbeid.

Arbeids- og velferdspolitikken er innrettet mot å tilby arbeidsrettet bistand til personer som har problemer med å få eller beholde arbeid. Bistanden skal være individuelt tilpasset og kunne bidra til raskere overgang til arbeid.

Regjeringen ønsker å forebygge helseskader og utstøting, og legge forholdene til rette for personer som midlertidig eller varig har fått nedsatt

funksjonsevne eller arbeidsevne. Regjeringen vil bidra til å forebygge sykefravær og fokusere på at alle som kan, skal ha mulighet til å bruke sine ressurser i arbeidslivet.

Bidra til et velfungerende arbeidsmarked med god utnyttelse av arbeidskraften

Regjeringens hovedstrategi for å møte etterspørselen etter arbeidskraft er å mobilisere innenlandske arbeidskraftsressurser. Ved etterspørsel som ikke kan dekkes innenlands, ønsker Regjeringen å legge til rette for enkel og rask rekruttering av kompetanse fra utlandet.

Arbeids- og velferdsetaten arbeider for å styrke sin kunnskap om og innsikt i arbeidsmarkedet nasjonalt, regionalt og lokalt, og for å legge til rette for rask kobling mellom arbeidsgivere som har et rekrutteringsbehov og aktuelle arbeidssøkere. Dette bidrar til god utnyttelse av arbeidsstyrken, og til å opprettholde produktiviteten i virksomhetene. Arbeids- og velferdsetaten har god beredskap til å bistå bedrifter som melder om permitteringer eller nedbemanning.

Utenlandsk kompetanse er et viktig supplement til innenlandske arbeidskraftressurser. EØS-borgere har fri adgang til det norske arbeidsmarkedet. Dersom EØS-borgere ønsker å oppholde seg eller arbeide i Norge i mer enn tre måneder, må de registrere seg hos politiet. Etter fem år med lovlig opphold vil EØS-borgere få varig oppholdsrett. I 1. halvår 2014 har nær 3 000 personer per måned registrert seg og oppgitt arbeid som formål. Det er 22 pst. lavere enn i 1. halvår 2013. Rekruttering av arbeidskraft fra land utenfor EØS omfatter for det meste faglært arbeidskraft og sesongarbeidere. Den årlige kvoten på 5 000 tillatelser til faglærte arbeidstakere har så langt ikke vært noen reell begrensning.

Høy arbeidsinnvandring til Norge de senere årene har også gitt utfordringer knyttet til sosial dumping og useriøsitet. Enkelte bransjer med mange sysselsatte innvandrere er særlig utsatt. Dette er uakseptabelt, både for arbeidstakerne som rammes, og for konkurrerende bedrifter som følger loven. Regjeringen vil fortsette arbeidet mot sosial dumping og useriøsitet. Innsatsen for et åpent, trygt og fleksibelt arbeidsliv er nærmere omtalt under Resultatområde 4 Arbeidsmiljø og sikkerhet.

Dersom borgere fra land utenfor EØS-området ønsker å arbeide i Norge, må de ha oppholdstillatelse. Søknad om oppholdstillatelse behandles av utlendingsdirektoratet (UDI). Det stilles krav om maksimalt fire ukers saksbehandlingstid for minst

80 pst. av sakene i utlendingsforvaltningen. I 1. tertial 2014 var 55 pst. av sakene behandlet innen fire uker, mot 65 pst. i samme periode året før. I løpet av 1. halvår 2014 utstedte UDI i gjennomsnitt 860 nye arbeidsrelaterede tillatelser per måned, en reduksjon på 1 pst. fra samme periode året før.

Arbeids- og velferdsetaten fortsetter å delta i samarbeidet med arbeidsformidlingstjenestene i EØS/EFTA-området og EU-kommisjonen gjennom EURES (European Employment Services), jf. Prop. 89 S (2013–2014) og Innst. 291 S (2013–2014). Etaten tilbyr EURES-tjenester i alle fylker. Tjenestene omfatter bistand til norske arbeidsgivere som ønsker arbeidskraft fra EØS/EFTA-området, og bistand til både norske og andre EØS/EFTA-borgere som søker arbeid i et annet EØS/EFTA-land enn hjemlandet.

Regjeringen foreslår å etablere et nytt servicekontor for utenlandske arbeidstakere (SUA) i Bergen i 2015. SUA er et samarbeid mellom Skatteetaten, politietaten, UDI og Arbeidstilsynet. SUA-kontorene skal gi utenlandske arbeidstakere og deres arbeidsgivere ett felles kontaktpunkt for viktige deler av kontakten med norske myndigheter. Et tett samarbeid mellom etatene kan også bidra til å avdekke sosial dumping og falske papirer. Det er allerede etablert slike kontor i Oslo, Stavanger og Kirkenes. Regjeringen foreslår å bevilge 10 mill. kroner, hvorav 1,8 mill. kroner er engangskostnader i 2015, til å opprette et nytt servicekontor for utenlandske arbeidstakere (SUA) i Bergen i 2015. Bevilgningen fordeles mellom etatene Arbeidstilsynet, politiet, og Skatteetaten. Bevilgningen til Arbeidstilsynet økes med 2,8 mill. kroner i 2015.

I 2013 ble det etablert forsøksprosjekt med en nettbasert veiviser med råd og informasjon for personer som ønsker å arbeide i Norge, og for norske arbeidsgivere som ønsker å rekruttere utenlandsk arbeidskraft til Norge; www.workinnorway.no. Fra etableringen i juni 2013 til utgangen av året, hadde portalen over 100 000 besøk. Prosjektet videreføres i 2015. Det vil vurderes en ytterligere videreføring. Arbeids- og velferdsdirektoratet viderefører også et pilotprosjekt knyttet til arbeidsinnvandring fra tredjeland ved utenriksstasjonene i Murmansk og New Dehli. Prosjektet bidrar bl.a. med informasjon til personer som ønsker å arbeide i Norge.

Bidra til et inkluderende arbeidsliv

Avtalen om et mer inkluderende arbeidsliv (IA-avtalen) ble inngått første gang i 2001, og er nå i

sin fjerde avtaleperiode. Regjeringen og hovedorganisasjonene i arbeidslivet underskrev 4. mars en ny IA-avtale for perioden 4. mars 2014–31. desember 2018. IA-avtalen er et viktig virkemiddel for å oppnå overordnede mål i arbeids- og velferdspolitikken. Gode resultater fra IA-arbeidet bidrar til at flere kommer i arbeid, og motvirker at de som er i arbeid faller ut.

Avtalen innebærer betydelige forenklinger i reglene for oppfølging av sykmeldte. Formålet har vært å gjøre sykefraværarbeidet enklere for virksomhetene og å målrette innsatsen mot de sykmeldte som har et særlig behov for tett oppfølging. Grunnprinsippene i regelverket om tidlig innsats fra arbeidsgiver og fortløpende dialog mellom relevante aktører for å redusere sykefravær og forhindre langvarige sykefraværsløp er opprettholdt.

Arbeidsgivers rapporteringsplikt til Arbeids- og velferdsetaten etter ni ukers sykefravær og det omfattende sanksjonsregimet i regi av Arbeids- og velferdsetaten etablert i 2011 er avskaffet. Videre skal virksomhetenes dialogmøte ved syv uker i hovedsak være forbeholdt situasjoner hvor arbeidstaker er helt sykmeldt. Bare dersom det vurderes et konkret behov for det, skal dialogmøte avholdes når sykmeldingen er gradert. Det er også tydeliggjort at møtet i utgangspunktet skal være en arena for arbeidsgiver og arbeidstaker.

For Regjeringen har det vært viktig å flytte fokus bort fra skjemaer og sanksjoner og over på oppfølging for de som trenger det. Forslagene om forenkling og mindre byråkrati i oppfølgingen av sykmeldte arbeidstakere innebærer at det vil bli frigjort ressurser både på arbeidsplassene og i Arbeids- og velferdsetaten. Disse ressursene skal i stedet settes inn i en tidlig og konstruktiv dialog om relevante sykefraværstiltak mellom arbeidsgiverne og de sykmeldte. Arbeids- og velferdsetaten og sykmelderne skal i større grad bidra med støtte og veiledning der det er nødvendig.

Arbeids- og velferdsetatens oppdrag i innsatsen for et mer inkluderende arbeidsliv innenfor IA-avtalens tre delmål vil bli videreført i 2015.

Arbeids- og velferdsetatens ansvar for å gjennomføre dialogmøte 2 og 3 er videreført. Det er et mål at flest mulig av dialogmøte 2 skal gjennomføres før uke 26. I første tertial ble 87 pst. av møtene avholdt innen 26 uker. Andelen er noe lavere enn tidligere år. Det er også pekt på at det i oppfølgingen av sykmeldte kan være behov for tidligere oppfølging fra Arbeids- og velferdsetaten. Departementet vil gjennom informasjonstiltak bidra til å gjøre det mer synlig for aktørene at det er mulig å framskynde dialogmøte 2. God gjen-

nomføring av dialogmøtene skal bidra til avklaring av behov for arbeidsrettede tiltak. I forbindelse med gjennomføring av dialogmøtene og oppfølging av sykmeldte vil etaten ha god og tett dialog både med arbeidsgiver og sykmelder.

Gradert sykmelding er et sentralt aktiviseringsstiltak overfor sykmeldte. Det er et mål at andelen graderte sykmeldte skal øke. Siden høsten 2009 har bruken av graderte sykmeldinger økt. Arbeids- og velferdsetaten vil bistå arbeidsgivere i deres tilretteleggingsaktiviteter for å bidra til økt bruk av graderte sykmeldinger. Det er utviklet en rekke verktøy for å støtte opp under sykmelders rolle for å øke bruken av graderte sykmeldinger. Arbeids- og velferdsetaten vil i sin dialog med sykmeldergrupper støtte opp under tiltak som kan bidra til økt bruk av gradert sykmelding. Det er dokumentert at det er variasjon i bruken av gradert sykmelding, og at fastlegene kan påvirke sin pasientgruppes sykefraværsadferd. Regjeringen vil legge til rette for større forutsigbarhet og mer likebehandling i sykmeldingsprosessen, og vil derfor innføre et beslutningsstøttesystem med veiledende, normerte sykmeldingsperioder. Det er iverksatt et utviklingsarbeid under ledelse av Helsedirektoratet og med bistand fra Arbeids- og velferdsdirektoratet med sikte på implementering så snart det er faglig forsvarlig.

Overgang til arbeid reduseres med lengden på sykefravær. Tidlig innsats er derfor viktig. Regjeringen vil iverksette et forsøk med ny medisinsk vurdering av en annen lege enn pasientens fastlege innen utgangen av seks måneders sykmelding. Før forsøket settes i gang vil det bli innhentet forskningskompetanse, som både skal bistå i utformingen av forsøket og gjennomføre en effektevaluering.

Det er behov for fortsatt innsats for å forsterke arbeidet med oppfølging av sykmeldte tidlig og underveis i sykmeldingsløpet. Regjeringen og partene i IA-avtalen er enige om at det bør igangsettes et forsøk med en forenklet og avgrenset ordning med «sykmeldt i jobb». En slik ordning vil kunne bygge opp under ambisjonen om økt bruk av graderte sykmeldinger og således bidra til aktivitet framfor passivitet. Før forsøket settes i gang vil det bli innhentet forskningskompetanse, som både skal bistå i utformingen av forsøket og gjennomføre en effektevaluering. Det legges til grunn at forsøket starter opp tidlig i 2015.

Arbeids- og velferdsetaten har ansvar for forvaltning av tiltak og virkemidler som kan understøtte og bidra til fortsatt arbeidstilknytning ved

sykdom (tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte og tilskudd til tilretteleggingstiltak). Tiltakene vil bli videreført i 2015. Fra 1. september 2014 ble forebyggings- og tilretteleggingstilskudd innført. Den nye tilskuddsordningen vil gjøre det enklere for arbeidsgivere både å forebygge sykefravær, men også å legge til rette arbeidet slik at ansatte kan være i arbeid til tross for helseproblemer.

Regelverket for arbeidsavklaringspenger åpner for en ordning med arbeidsutprøving hos egen arbeidsgiver i kombinasjon med arbeidsavklaringspenger. Målet med ordningen er å opprettholde kontakt med egen arbeidsgiver etter utløpet av sykepengeperioden. I forbindelse med inngåelsen av ny IA-avtale har partene bedt om at eksisterende mulighet for arbeidsutprøving hos egen arbeidsgiver blir utredet nærmere.

NAV Arbeidslivssentrene skal bistå IA-virksomhetene i deres arbeid med å arbeide målrettet og resultatorientert med utvikling av mer inkluderende arbeidsplasser, herunder virksomhetenes arbeid for å forebygge sykefravær og overgang til trygdeytelser. NAV Arbeidslivssenter skal også bistå med å utløse relevante økonomiske virkemidler og ta initiativ til gode felles tiltak og aktiviteter overfor aktuelle etater og samarbeidspartnere som kan bistå virksomhetene i dette arbeidet.

Regjeringen har som mål å få flere eldre til å stå lenger i arbeid og legger vekt på et bærekraftig pensjonssystem som et sentralt grunnlag for seniorpolitikken. Seniorarbeidet på arbeidsplassene, livslang læring og innsats for å motvirke diskriminering og utstøting fra arbeidslivet er tiltak for å få gode resultater i seniorpolitikken. Det vises til omtale under resultatområde 3 Pensjon og kap. 601, post 72 Tilskudd til Senter for seniorpolitikk mv.

Den nye IA-avtalen innebærer enighet om en forsterket innsats for å inkludere personer med nedsatt funksjonsevne i arbeidslivet knyttet til *Delmål 2 Hindre frafall og øke sysselsetting av personer med nedsatt funksjonsevne*. For å øke sysselsettingen og inkluderingen skal innsatsen i avtaleperioden primært rettes mot unge som har behov for arbeidsrettet bistand, og som med hensiktsmessig oppfølging og tilrettelegging kan formidles til jobb. Dette er en gruppe det er særlig viktig å inkludere i arbeidslivet for å motvirke at de går fra utdanning til varige trygdeytelser.

Både myndighetene og partene har påtatt seg forpliktelser i den nye avtalen om å legge til rette for aktivitet som støtter opp under delmål 2.

Arbeid for å inkludere utsatte grupper i arbeidslivet

Personer som har problemer med å få eller beholde arbeid skal gis tilbud om arbeidsrettet bistand som er tilpasset deres behov.

Alle som henvender seg til et NAV-kontor, og som ønsker eller trenger det, skal få vurdert sitt behov for bistand for å få eller beholde arbeid. Behovsvurderingen skal kartlegge den enkeltes ressurser og barrierer for å komme inn i arbeidslivet og avklare bistandsbehov og rett til livsoppholdsytelse. Behovsvurderingen ender i et oppfølgingsvedtak fra NAV-kontoret om hvilket bistandsbehov den enkelte vurderes å ha for å kunne komme i arbeid. Personer som har behov for en mer omfattende vurdering, har rett til en arbeidsevnevurdering. Personer med bistandsbehov skal delta i utformingen av en konkret aktivitetsplan med arbeid som mål.

Behovs- og arbeidsevnevurderinger er viktige redskap for å gi god arbeidsrettet bistand. Vurderingene blir stadig bedre innarbeidet som metodikk ved NAV-kontorene. Arbeids- og velferdsdirektoratet har utviklet Standard for arbeidsrettet brukeroppfølging. Standarden skal bidra til å øke kvaliteten på den arbeidsrettede oppfølgingen, bl.a. når det gjelder behovs- og arbeidsevnevurderinger og aktivitetsplaner, og vil kunne gi en mer helhetlig bistand til brukere.

De arbeidsrettede tiltakene utgjør en viktig del av innsatsen for å få flere i arbeid. Tiltakene kan benyttes for å avklare arbeidsevne, øke mulighetene for overgang til inntektsgivende arbeid, eller gi et meningsfullt arbeid til personer som har vanskeligheter med å få arbeid på ordinære lønns- og arbeidsbetingelser. Tiltakene skal tildeles ut fra den enkeltes individuelle behov for arbeidsrettet bistand uavhengig av hvilken målgruppe personen tilhører eller hvilke ytelser personen mottar. Arbeids- og velferdsetaten har en stor portefølje av arbeidsrettede tiltak som kan tildeles personer med behov for bistand for å komme i arbeid.

Det skal legges til rette for en best mulig tilpassing av de arbeidsrettede tiltakene til behovene for den enkelte og etterspørselen i arbeidsmarkedet. Mange av de som henvender seg til NAV-kontoret har sammensatte behov. For å lykkes i oppfølgingen av personer som har behov for bistand fra flere hold, legges det vekt på at arbeids- og velferdsforvaltningen har et godt samarbeid med andre sektorer og etater lokalt, for eksempel innen helse og utdanning.

Arbeidssøkere

Regjeringen er opptatt av at personer som blir arbeidsledige, raskt skal finne arbeid slik at færrest mulig opplever lange ledighetsperioder.

Statistikk fra Arbeids- og velferdsdirektoratet viser at andelen arbeidssøkere som hadde fått oppfølging i løpet av de siste tre månedene var 82 pst. i 2013. Dette er ett prosentpoeng høyere enn samme periode i 2012. Andelen var høyere for ungdom.

Arbeids- og velferdsdirektoratet publiserer månedlig statistikk som beskriver hvordan arbeidssøkere som slutter å melde seg hos Arbeids- og velferdsetaten, tilpasser seg på arbeidsmarkedet. Tallene inkluderer både personer som har deltatt på tiltak, og personer som ikke har det. I løpet av 2013 var gjennomsnittlig 56 pst. av de tidligere arbeidssøkerne i Arbeids- og velferdsetaten i arbeid seks måneder etter at de ikke lenger var registrert som arbeidssøkere. Dette er uendret fra samme periode i 2012.

Arbeids- og velferdsdirektoratets stillingsdatabase, www.nav.no, samler og gjør tilgjengelig informasjon om utlyste stillinger. Arbeids- og velferdsetaten tilviste arbeidssøkere til 87 pst. av de ledige stillingene som ble meldt til NAV-kontor i 2013. Dette er om lag uendret sammenlignet med 2012. Arbeids- og velferdsetatens andel av offentlig utlyste stillinger (markedsandel) er lavere nå enn tidligere og var 31 pst. i 2013. En årsak til reduksjonen er at det blir mer vanlig, særlig for store virksomheter, å informere om ledige stillinger på virksomhetenes hjemmesider. Videre får andre stillingsdatabaser stadig større utbredelse. Mange ledige stillinger besettes også via uformelle nettverk og bekjentskaper. Departementet har gitt Arbeidsforskningsinstituttet i oppdrag å evaluere formidlingsbistand til arbeidssøkere og rekrutteringsbistand til arbeidsgivere ved de lokale NAV-kontorene. Evalueringen avsluttes ved utgangen av 2014, og det vil bli vurdert eventuelle forbedringstiltak på bakgrunn av denne.

Arbeidsrettede tiltak er et viktig virkemiddel i innsatsen for å få flere i arbeid. Det legges opp til et samlet tiltaksnivå på om lag 68 700 plasser i 2015, hvorav 12 000 plasser for helt ledige. Ungdom, innvandrere fra land utenfor EU/EØS, langtidsledige og personer med nedsatt arbeidsevne er grupper som er særlig utsatte på arbeidsmarkedet. Flere av disse vil ha behov for bistand for å komme i arbeid. Disse gruppene skal prioriteres ved tildeling av arbeidsrettede tiltak. Tiltaksnivået for helt ledige i 2015 innebærer en videreføring av tiltaksnivået fra 2014.

Langtidsledighetsgarantien innebærer garanti om tilbud om arbeidsrettede tiltak for personer som har minst toårig arbeidssøkerperiode og seks måneders sammenhengende ledighet. Det er satt i gang et forskningsprosjekt om bruk av tiltak for langtidsledige. Departementet vil på bakgrunn av prosjektet vurdere innsatsen for denne gruppen.

Garantiordningene for ungdom skal sikre at unge som henvender seg til Arbeids- og velferdsetaten raskt får bistand for å komme i arbeid. Garantien for ungdom under 20 år skal sikre at ungdom som ikke har skoleplass eller arbeid, får tilbud om arbeidsrettede tiltak. Denne gruppen har ofte ikke fullført videregående opplæring, og de følges opp i samarbeid med utdanningsmyndighetene. Garantiordningene for ungdom i alderen 20-24 år skal sikre at unge som har behov for bistand for å komme i arbeid skal få utarbeidet en aktivitetsplan med mål om arbeid innen en måned etter at de har fått et oppfølgingsvedtak fra NAV-kontoret.

Regjeringen er opptatt av å øke sysselsettingen blant innvandrergupper som i dag har lav sysselsetting. I møte med brukere med bakgrunn fra ulike land, og med ulike forutsetninger for det norske arbeidsmarkedet, er det nødvendig at veiledere har god og riktig kompetanse. Arbeids- og velferdsetatens kompetansestrategi (2013–2020) skal bidra til å utvikle veiledernes ferdigheter i å identifisere og møte brukernes individuelle behov. Kompetansestrategien er nærmere omtalt under hovedmål 5.

Fullført videregående opplæring er viktig for å sikre en stabil tilknytning til arbeidsmarkedet. Samtidig har mange unge som henvender seg til NAV-kontoret ikke fullført videregående opplæring. Mange unge har også andre utfordringer, for eksempel knyttet til helse. God kunnskap om, og nært samarbeid med tilgrensende tjenester som også har et ansvar for unge, er avgjørende for å kunne tilby tilpasset innsats til unge med sammensatte utfordringer. NAV-kontoret samarbeider ofte nært med skole og oppfølgingstjeneste, helse-tjenester og barnevern i oppfølgingen av unge.

For å styrke kommunenes og fylkeskommunenes arbeid med utsatte barn og unge under 24 år har Kunnskapsdepartementet, Arbeids- og sosialdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Barne-, likestillings-, og inkluderingsdepartementet innledet et samarbeid. Departementene skal avdekke felles utfordringer og fremme felles tiltak og strategier for bedre oppfølging av utsatte barn og unge. Økt gjennomføring i videregående opplæring er et viktig overordnet mål for samarbeidet.

Arbeids- og velferdsetaten har lansert en egen facebookside, NAV Jobblyst. Her kan unge som har falt ut, eller står i fare for å falle utenfor skole eller arbeidsliv, få råd, veiledning og svar på spørsmål om for eksempel jobbsøking og skole, og rettigheter og plikter i arbeids- og velferdsforvaltningen. Tilbakemeldinger fra unge brukere tyder på at tiltaket har senket terskelen for å kontakte arbeids- og velferdsforvaltningen.

Innsats for ungdom utenfor utdanning og arbeidsliv er også omtalt under Programkategori 09.30 Arbeidsmarked.

Personer med nedsatt arbeidsevne

Regjeringen vil legge til rette for at flere personer med nedsatt arbeidsevne skal komme i arbeid, og opprettholde sin tilknytning til arbeidslivet. Personer med nedsatt arbeidsevne kan ha høyere risiko for utstøting og overgang til varig uføreytelse, og de kan derfor ha et særskilt behov for bistand. Ressursene vil bli rettet mot dem som har størst behov for arbeidsrettet bistand, med vekt på rett tiltak til rett tid og uten unødig ventetid. Personer under 30 år vil bli prioritert, jf. garantiordningen for unge med nedsatt arbeidsevne, Jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne og IA-avtalens delmål 2. Arbeids- og velferdsdirektoratets statistikk over personer med nedsatt arbeidsevne som slutter å melde seg hos Arbeids- og velferdsetaten, viste for 2013 at om lag 44 pst. var i arbeid seks måneder etter at de ikke lenger var registrert hos Arbeids- og velferdsetaten. Dette er ett prosentpoeng høyere enn i 2012. Disse tallene inkluderer også personer som kombinerer arbeid med en gradert ytelse fra Arbeids- og velferdsetaten.

Mange med nedsatt arbeidsevne har behov for arbeidsrettede tiltak. Denne gruppen skal få tilbud om hensiktsmessige tiltak så raskt som mulig, uten at det oppstår unødig ventetid. I 2015 vil om lag 56 700 av det samlede nivået på om lag 68 700 tiltaksplasser rettes inn mot personer med nedsatt arbeidsevne. Dette er en reduksjon i tiltaksnivået for personer med nedsatt arbeidsevne med 1 000 plasser sammenlignet med 2014. Dette er tilpasset anslått tiltaksgjennomføring for 2. halvår 2014, jf. omtale under Programkategori 09.30 Arbeidsmarked.

Andelen personer med nedsatt arbeidsevne som har fått oppfølging, har økt. I 1. tertial 2014 har 82 pst. av personene med nedsatt arbeidsevne fått oppfølging de siste seks månedene. Dette er fem prosentpoeng mer enn i tilsvarende periode i 2013. De fleste får individuell oppfølging gjennom

en arbeidsevnevurdering og utarbeiding av en aktivitetsplan. Arbeidsevnevurderingen skal ligge til grunn for vurderinger knyttet til arbeidsavklaringspenger, uførepensjon/-trygd og kvalifiseringsprogrammet.

Det store antallet brukere med nedsatt arbeidsevne og den store variasjonen i brukerbehov stiller krav til arbeids- og velferdsforvaltningens oppfølging. Godt samarbeid med behandlingsapparatet og felles forståelse av behovet for å starte tidlig med arbeidsrettede tiltak er avgjørende for å bidra til at flere kan bruke sine ressurser i arbeidslivet.

Regjeringen vil gjøre det enklere for NAV-kontoret å velge riktig tiltak, og tiltakene som benyttes skal gi god effekt. De tiltakene som ligner mest på en ordinær arbeidssituasjon har vist seg å ha best effekt. Derfor vil Regjeringen øke bruken av ordinært arbeidsliv som tiltaksarena, blant annet gjennom å trappe opp bruken av lønnstilskudd. Det arbeides også med å utvikle virkemidler som kan bedre resultatene av den arbeidsrettede innsatsen. Bl.a. videreføres forsøk med resultatbasert finansiering for oppfølging av personer med nedsatt arbeidsevne. Hensikten er å prøve ut om økonomiske insentiver stimulerer tiltaksarrangerer til å få flere over i arbeid.

For å bidra til et enklere tiltakssystem, økt mangfold av leverandører og et mer variert tjenestetilbud til brukerne, vil Regjeringen slå sammen overlappende tiltak innenfor avklarings- og oppfølgingsområdet. Dette innebærer at tiltakene avklaring og avklaring i skjermet virksomhet slås sammen til ett avklaringsstiltak, og at tiltakene oppfølging og arbeid med bistand slås sammen til ett oppfølgingsstiltak. Formål, målgrupper, innhold og varighet i tiltakene endres ikke som følge av forenklingen. Dette er nærmere omtalt under programkategori 09.30 Arbeidsmarked.

Forsøk med tilskudd til arbeidsgivere som ansetter personer som har rett til arbeidsavklaringspenger ble i 2013 iverksatt i fire fylker. Unge mottakere av arbeidsavklaringspenger prioriteres, og både arbeidstaker og arbeidsgiver får tett oppfølging av Arbeids- og velferdsetaten. Regjeringen forventer at dette forsøket, sammen med annen innsats, bidrar til at flere unge får en varig forankring i arbeidslivet. Forsøket blir evaluert. En sentral problemstilling er i hvilken grad lønnstilskudd kombinert med utvidet adgang til midlertidig ansettelse og utvidet oppfølging av arbeidstaker og arbeidsgiver, fører til økt sannsynlighet for å få og bli i jobb for personer med nedsatt arbeidsevne. Første delrapport fra evalueringen viste at flertallet av deltakerne var eldre enn den priori-

terte målgruppen, og at det i stor grad ble tatt inn deltakere som allerede hadde en relasjon til en arbeidsgiver gjennom deltakelse på arbeidsmarkedstiltak. Forsøket skal gå over fem år. Det vises til nærmere omtale under kap. 2651, post 70 Arbeidsavklaringspenger, kap. 634, post 76 Tiltak for arbeidssøkere og kap. 605, post 01 Driftsutgifter.

Kvalifiseringsprogrammet med tilhørende kvalifiseringsstønad er innført som et ledd i arbeidet med å få flere i arbeid og bedre oppfølgingen av personer som er avhengige av økonomisk sosialhjelp over lengre tid. Kvalifiseringsprogrammet gjennomføres fra 2010 i alle kommuner, og er en rettighet for de som er i målgruppen. Arbeidet med å gjøre programmet tilgjengelig for alle i målgruppen og tilrettelegge for individuelle tilpassede program følges opp i 2015. For nærmere omtale vises det til hovedmål 4.

Unge personer med nedsatt funksjonsevne kan være særlig utsatt på arbeidsmarkedet. Jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne ble lansert i 2012 og videreføres også i 2015. Målgruppen er unge under 30 år som skal ut i ordinært arbeidsliv. Fra 1. januar 2015 utvides målgruppen for jobbstrategien fra personer under 30 år som hadde mottatt arbeidsavklaringspenger i ett år eller mer til alle mottakere av arbeidsavklaringspenger under 30 år. Det er iverksatt mange tiltak for å støtte opp under arbeidet med jobbstrategien. Dette omfatter blant annet øremerkede stillingsressurser, informasjons- og kompetansemidler, prioritering av tiltaksplasser til jobbstrategiens målgruppe, bruk av tilretteleggingsgaranti, styrking av funksjonsassistentordningen og arbeids- og utdanningsreiser, innføring av mentorordning og tilretteleggingstilskudd for arbeidssøker. Disse tiltakene videreføres i 2015.

Ungdom med nedsatt arbeidsevne i alderen 20-29 år er gitt en garanti knyttet til utarbeidelse av en individuell aktivitetsplan med mål om arbeid. Det er et mål at 90 pst. av målgruppen skal ha en godkjent aktivitetsplan til enhver tid.

Ordningen med tilretteleggingsgarantier skal bidra til å koordinere hjelp og oppfølging fra Arbeids- og velferdsetaten og gi større trygghet og forutsigbarhet for arbeidssøker og arbeidsgiver slik at brukerne får eller beholder arbeid. Det er avdekket flere svakheter i praktiseringen og utformingen av tilretteleggingsgarantiene. Disse svakhetene blir dokumentert i SINTEFs evaluering av jobbstrategien og i en undersøkelse Riksrevisjonen¹⁴ har gjennomført. Regjeringen har i sin politiske plattform og i den nye IA-avtalen forpliktet seg til å forbedre og tydeliggjøre tilretteleg-

gingsgarantiordningen. Dette arbeidet er nå startet opp.

Tiltaket funksjonsassistanse i arbeidslivet bidrar til at personer med sterk funksjonsnedsettelse kan være i arbeid. Ordningen er et viktig virkemiddel for å sikre nødvendig tilrettelegging og oppfølging på arbeidsplassen. Det vises til omtale under kap. 634, post 79.

Psykkiske helseutfordringer er en viktig årsak til sykefravær og frafall fra arbeidslivet. Regjeringen vil derfor satse videre på arbeid og psykisk helse. Regjeringen vil videreføre innsatsen i Oppfølgingsplan for arbeid og psykisk helse (2013–2016). Tiltakene i planen innebærer en forsterket innsats for at sykmeldere, arbeidsgivere og arbeids- og velferdsforvaltningen skal legge økt vekt på at personer med psykiske lidelser opprettholder tilknytningen til arbeid. Samarbeidet mellom arbeids- og velferdsforvaltningen og helse-tjenestene skal videreføres og styrkes. Det legges til rette for samarbeidsavtaler knyttet til arbeidsrettede tiltak, helsemessig behandling og forebyggende tiltak. I forbindelse med innsatsen knyttet til arbeid og psykisk helse er det bl.a. satt i gang forsøk basert på metoden «Individual Placement and Support» (IPS). Metoden er basert på at personer med psykiske helseproblemer kommer seg raskt ut i jobb, og at de får behandling fra helsetjenesten parallelt med arbeidsrettet bistand fra Arbeids- og velferdsetaten. Oppfølgingsplanen innebærer også tiltak for å forebygge psykiske helseproblemer og rusproblemer i skolen, og tilrettelegge for at elever med psykiske helseproblemer og rusproblemer skal kunne gjennomføre videregående opplæring. Innsatsen videreføres i 2015.

Regjeringen har som mål at det skal legges bedre til rette for personer med nedsatt funksjonsevne i arbeidslivet, slik at flere kan komme i arbeid. For å få dette til, er det lagt til rette for et godt samarbeid mellom hjelpemiddelsentralene og andre enheter i Arbeids- og velferdsetaten (NAV-kontor, NAV Arbeidsrådgiving og arbeidslivssentrene). Hjelpemiddelsentralenes arbeid vil være særlig sentralt i det tverrfaglige samarbeidet. Det vil bli lagt vekt på å utnytte den spesialiserte tilretteleggingskompetansen på hjelpemiddelområdet, og å videreutvikle etatens samlede kompetanse for tilpassede tjenester til de brukerne som har særlige behov for tilrettelegging i arbeidslivet.

Ny melding om arbeid

Arbeids- og sosialdepartementet arbeider med en ny melding til Stortinget som skal inneholde strategier og forslag for å inkludere flere i ordinært arbeidsliv. Forslagene skal både bidra til at flere kan delta i arbeidslivet og hindre at arbeidstakere faller ut av arbeidslivet. Meldingen vil gi en bred gjennomgang av hvilke virkemidler som kan bidra til at flere med nedsatt arbeidsevne eller nedsatt funksjonsevne kan komme i arbeid. Meldingen vil drøfte tiltak rettet både mot arbeidsgivere og arbeidstakere og hvordan ordinært arbeidsliv i større grad kan tas i bruk som tiltaksarena. Meldingen vil også drøfte hvordan en kan bedre insentivene for overgang til arbeid i velferdsordningene, og økt bruk av gradering og aktivisering i de helserelaterte ytelsene. Det tas sikte på framleggelse i desember 2014.

Hovedmål 2 Sikre økonomisk trygghet

Under dette hovedmålet gis en nærmere omtale av viktige utviklingstrekk og utfordringer, samt strategier og tiltak i utformingen av sentrale inntektssikringsordninger i folketrygden. Det er gitt en nærmere omtale av regelverket for stønadsordningene under de enkelte budsjettkapitlene.

Inntektssikringsordningene i folketrygden gir økonomisk trygghet ved å sikre den enkelte inntekt. Samtidig skal inntektssikringsordningene bidra til at den enkelte skal kunne forsørge seg selv ved inntektsgivende arbeid – det skal lønne seg å arbeide. Innføring av de nye reglene for avkorting av inntekt mot uføretrygd understøtter dette. Videre gir forslagene om endring av barnetillegget i uføreordningen, avvikling av ferietillegget i dagpengeordningen og redusert varighet i overgangsstønadsordningen økte insentiver til arbeid.

I det videre arbeidet vil Regjeringen også gjennomgå velferdsordningene blant annet for å sikre at det skal lønne seg å jobbe. Aktivitetskrav og insentiver til arbeid vil være sentrale i denne gjennomgangen.

Tilstandsvurdering og utfordringer

Noe flere mottakere av dagpenger

Utviklingen i antall mottakere av dagpenger er nært knyttet til utviklingen i antall arbeidsledige og permitterte. I gjennomsnitt mottok om lag 53 700 personer dagpenger i 2013. Mens antallet dagpengemottakere avtok gradvis fra om lag 69 000 i 2010 til om lag 53 100 i 2012, var nivået til

¹⁴ Dokument 3:9 (2012–2013) Riksrevisjonens undersøkning av NAVs forvaltning av tilretteleggingsgarantien

nærmet uendret i 2013. I 1. halvår 2014 økte antallet dagpengemottakere til om lag 59 700 personer. Økningen har sammenheng med et økt antall registrerte ledige og en økt andel ledige med rett til dagpenger.

Mange står utenfor arbeidslivet og mottar helserelaterte ytelser

Andelen av befolkningen som mottar helserelaterte ytelser (uførepensjon, arbeidsavklaringspenger eller sykepenger) har endret seg lite de siste ti årene. Andelen som mottar helserelaterte ytelser er imidlertid høy i Norge. Antallet mottakere av helserelaterte trygdeytelser har økt markant de siste 15-20 årene, og nesten hver femte person i alderen 18-66 år mottar i dag en helserelatert ytelse. Antall mottakere av helserelaterte ytelser har økt fra i underkant av 500 000 personer ved utgangen av 2001 til om lag 580 000 personer ved utgangen av 2013.¹⁵ Antallet økte i perioden fra 2001 til 2010 med unntak av en nedgang fra 2003 til 2004. Etter 2010 har antallet avtatt hvert år, og det var særlig en reduksjon i antall mottakere av uførepensjon og arbeidsavklaringspenger fra 2012 til 2013. Målt som andel av befolkningen har det også vært en nedadgående tendens de siste tre årene. Ved utgangen av 2013 mottok 17,8 pst. av befolkningen mellom 18 og 67 år helserelaterte ytelser, mot 18,8 pst. i 2010.

Antall uførepensjonister som andel av befolkningen i alderen 18-67 år har falt fra 10 pst. ved utgangen av 2001 til 9,4 pst. ved utgangen av 2. kvartal 2014. Denne reduksjonen må bl.a. ses i sammenheng med innføringen av tidsbegrenset uførestønad og senere arbeidsavklaringspenger. Andelen i befolkningen 18-67 år som mottar enten uførepensjon eller arbeidsavklaringspenger, har i perioden 2003–2013 vært stabil på mellom 14 og 15 pst. Høy innvandring påvirker både alderssammensetning i befolkningen og sysselsettingsandelen innen hver aldersgruppe. Det har vært spesielt høy innvandring siden 2004, og særlig i aldersgruppene under 50 år. Aldersfordelingen og lavere trygdetilbøyelighet på kort sikt blant innvandrere gjør at andelen mottakere av helserelaterte ytelser i befolkningen er lavere sammenlignet med om en ikke hadde hatt høy arbeidsinnvandring de siste årene.

Den høye andelen stønadmottakere innebærer at unødvendig mange står utenfor arbeidslivet. Noe av fraværet fra arbeidslivet er imidlertid av kortere

varighet. Av de helserelaterte ytelsene er gjennomstrømmingen størst for sykepenger. Bak hvert tapte årsverk på grunn av sykefravær står det rundt åtte personer. De fleste som mottar sykepenger, kommer tilbake i arbeid, men av de som bruker opp sykepengeretten, mottar godt over halvparten arbeidsavklaringspenger seks måneder senere. Utviklingen i antall uførepensjonister henger også tett sammen med utviklingen i antall mottakere av andre helserelaterte ytelser. Eksempelvis mottar nær 40 pst. uførepensjon tre måneder etter avgang fra arbeidsavklaringspenger. Det er derfor viktig å se trygdeytelsene i sammenheng.

Det er sammenheng mellom lengden på fraværet og varig utstøting fra arbeidslivet. Dette kan skyldes langvarige og alvorlige skade- og sykdomstilstander, men det er også grunn til å anta at lange perioder utenfor arbeidslivet fører til redusert motivasjon og mestringsevne, og som følge av dette også redusert arbeidsevne. Personer som får innvilget uførepensjon har en varig nedsatt inntektsevne, og det er svært få som kommer tilbake i arbeid etter å ha fått innvilget uførepensjon.

Strategier og tiltak

Regjeringen fører en omfattende og aktiv arbeids- og velferdspolitikke for å møte utfordringene knyttet til at mange står utenfor arbeidslivet.

Den aktive arbeidsmarkedspolitikken og innsatsen for å fremme et inkluderende arbeidsliv er nærmere omtalt under hovedmål 1.

Økonomisk trygghet

Noen mennesker er ikke i stand til å ta inntektsgivende arbeid av helsemessige eller andre årsaker. Andre vil i perioder ikke finne arbeid. Inntektssikringsordningene skal gi inntekt dersom arbeidsinntekten faller bort. Dette gjelder både ved midlertidig inntektstap som for eksempel ved arbeidsledighet eller sykdom, og når man trer ut av arbeidslivet på grunn av varig svikt i arbeidsevnen eller alder.

En høy andel stønadmottakere er dels et uttrykk for et romslig velferdssamfunn med mål om sosial og økonomisk utjevning. Videre fører en høy andel sysselsatte også til at flere har rett til stønad. Den høye andelen som mottar stønad, kan være et uttrykk for at personer med helseproblemer har utfordringer med å få innpass i arbeidslivet.

Folketrygdens system for å sikre inntekt ved sykdom og ledighet er utformet slik at man i hovedsak opparbeider rettigheter gjennom arbeid. Det gjelder særlig hvor høy utbetalingen

¹⁵ Tallene er justert for dobbelttelling, dvs. at en person kan motta mer enn én ytelse samtidig.

blir, da ytelsene beregnes som en prosentsats av den inntekten som helt eller delvis har falt bort. For flere ytelser (herunder dagpenger og sykepenger) er tidligere arbeidsinntekt også en forutsetning for å komme inn under ordningen. Deltaelse i arbeidslivet gir dermed god inntektssikring ved ledighet, sykdom og eventuell uførhet siden retten til og størrelsen på stønadsinntekter ofte avhenger av tidligere arbeidsinntekt.

Kompensasjonsgraden, dvs. hvor stor andel av den bortfalte inntekten som blir erstattet, er noe ulik i de forskjellige ordningene. I sykepengeperioden gis det full inntektskompensasjon opptil seks ganger folketrygdens grunnbeløp. Den gode dekkningen i sykepengeperioden er begrunnet med at man ikke skal måtte forholde seg til en ny og vanskelig økonomisk situasjon allerede i starten av et sykdomsforløp. De andre ordningene har en noe lavere kompensasjonsgrad. De fleste vil dermed få høyere inntekt dersom de går fra trygd til arbeid. Dette stimulerer til deltakelse i arbeidslivet. Når en tar hensyn til samspillet mellom livsoppholdsytelser, minstenivåer i disse, tilleggssytelser og skattesystem, kan det likevel være tilfeller hvor den økonomiske gevinsten av å arbeide framfor å motta trygd på kort sikt kan være liten eller fraværende. Dette vil særlig gjelde for personer med lave inntekter.

Det skal lønne seg å arbeide

Det er en nær sammenheng mellom arbeid og velferd, både for den enkelte og for samfunnet. Regjeringen legger derfor vekt på å utforme virkemidlene og velferdsordningene slik at det skal lønne seg å arbeide.

Livsoppholdsytelser som skal gi midlertidig inntektssikring, legger vanligvis til grunn en sammenheng mellom den enkeltes plikter og rettigheter. Kravene til aktivitet og arbeid er klart formulert i regelverket for dagpenger, sykepenger og arbeidsavklaringspenger. Hensikten er bl.a. å sikre god oppfølging gjennom arbeidsrettede tiltak for å opprettholde arbeidstilknytningen.

Det stilles krav om at dagpengemottakere skal være reelle arbeidssøkere og kunne, med visse forbehold, ta ethvert arbeid hvor som helst i landet. Dette er bl.a. begrunnet med at oppfølging og krav til å være aktiv arbeidssøker synes å være viktig for overgangen til arbeid. For å bidra til at den sykmeldte kommer tilbake i arbeid, er det satt klare aktivitetskrav til den sykmeldte, arbeidsgiver og Arbeids- og velferdsetaten. Det skal bl.a. utarbeides en oppfølgingsplan for tilbakeføring til arbeid, og det skal avholdes dialogmøter. Videre

skal mottakere av arbeidsavklaringspenger gjennomføre arbeidsrettede tiltak eller være under aktiv behandling.

Overgangsstønaden inneholder også et klart krav om arbeidsrettet aktivitet. Dette er begrunnet i selve formålet med ordningen, som er å gi stønad i en overgangsperiode, for at den enslige forsørgeren skal kunne bli i stand til å forsørge seg selv ved eget arbeid når stønadsperioden er over.

For å understøtte overgangsstønadens formål om selvforsørgelse ved arbeid, foreslår Regjeringen å redusere hovedregelen for varighet på stønadsperioden fra tre til ett år, eller til barnet får rett til barnehageplass etter barnehageloven. Endringen innføres for nye tilfeller fra 1. januar 2015. Videre har Arbeids- og sosialdepartementet gjennomgått regelverket for stønader til enslig mor eller far, jf. folketrygdloven kapittel 15, og vil om kort tid sende forslag til endringer på høring. Forslagene innebærer forenklinger, som gjør det enklere å forstå og praktisere regelverket. Forslagene innebærer også en ytterligere innretning mot arbeid av stønadene under kapitlet.

Dagpengemottakere som har mottatt dagpenger i mer enn åtte uker i løpet av et kalenderår, har rett til ferietillegg. Ferietillegget innebærer at kompensasjonsgraden til personer med et ledighetsforløp ut over åtte uker er høyere enn for personer med kort ledighetsforløp. De som tar ferie uten å oppgi dette, og dermed heller ikke får dagpengene redusert, kommer bedre ut enn de som oppgir ferie. Det er dessuten få dagpengemottakere som oppgir å ha tatt ferie. For de fleste utbetales også ferietillegget først etter at dagpengemottakeren er kommet tilbake i arbeid. Ordningen representerer dermed en lite målrettet overføring til personer som er i arbeid. Regjeringen foreslår å fjerne ferietillegget i dagpengeordningen fra 1. januar 2015.

I tillegg ønsker Regjeringen å innrette sykepengeordningen mer mot yrkesaktive med en arbeidsinntekt som vesentlig bidrar til selvforsørgelse. Det foreslås derfor at minste inntektsgrunnlag for rett til sykepenger fra folketrygden heves fra 50 til 100 pst. av grunnbeløpet.

Det er også en målsetting at uføretrygdede i størst mulig grad skal beholde tilknytningen til arbeidslivet og utnytte restarbeidsevnen. Ny uføretrygd gir bedre muligheter for å kombinere arbeid og trygd ved at avkortingsreglene er utformet slik at det stort sett alltid vil lønne seg å jobbe mer.

Arbeidsinsentivene i dagens uføreordning med behovsprøvde barnetillegg er dårlige for

lavinntektsgrupper med barn fordi kompensasjonsgraden i noen tilfeller kan bli svært høy. I enkelte tilfeller kan den overstige 100 pst. Også på høyere inntektsnivåer vil kompensasjonsgraden kunne bli høy når mottakeren forsørger flere barn. Det å ha et betydelig høyere barnetillegg i uføreordningen enn for arbeidsavklaringspenger vil dessuten kunne føre til at enkelte ønsker å komme raskt over på uføretrygd og vil kunne redusere den enkeltes innsats for å bli værende i eller komme tilbake i arbeid. Regjeringen vil derfor erstatte dagens behovsprøvde barnetillegg med et standardisert barnetillegg til uføretrygd på nivå med barnetillegget som gis til mottakere av arbeidsavklaringspenger. Det foreslås at endringen trer i kraft fra 1. januar 2016.

Forslaget innebærer at det årlige barnetillegget blir 7 020 kroner per barn for alle uføretrygdede som har forsørgingsansvar for barn under 18 år. Til sammenligning utgjør dagens behovsprøvde barnetillegg i overkant av 35 000 kroner per barn per år for de som mottar dette uavkortet. To av tre av de som mottok barnetillegg ved utgangen av juni 2014 mottok uavkortet barnetillegg. Nytt standardisert tillegg gis også til barn av eksisterende uføretrygdede som ikke har krav på behovsprøvd barnetillegg per 31. desember 2015 og til nye barn av eksisterende uføretrygdede som mottar behovsprøvd barnetillegg. I tillegg innføres det en overgangsordning for de som mottar det behovsprøvde barnetillegget per 31.12.2015 der det nominelle beløpet for tillegget trappes ned til hhv. $\frac{3}{4}$ i 2016, $\frac{1}{2}$ i 2017 og $\frac{1}{4}$ i 2018.

I det videre arbeidet vil Regjeringen også gjennomgå velferdsordningene blant annet for å sikre at det skal lønne seg å jobbe. Aktivitetskrav og insentiver til arbeid vil være sentrale i denne gjennomgangen.

Krav til arbeidsrettet aktivitet

Bruk av aktivitetskrav kan bidra til å motvirke passivitet, bedre insentivene for overgang til arbeid og gi legitimitet til velferdsordningene. Det legges derfor vekt på at for å motta en ytelse skal det stilles krav til ulike former for medvirkning og aktivitet, og eventuelt sanksjoner dersom pliktene ikke overholdes. I de helserelaterte ytelsene skal det likevel utvises skjønn ved fastsettelsen av aktivitetskrav til den enkelte mottakeren, og disse må i det enkelte tilfellet avveies mot det som er hensiktsmessig av helsemessige grunner.

Samtidig viser erfaring at jo senere en kommer i arbeidsrettet aktivitet, jo lavere er sannsynligheten for at en lykkes med å komme i arbeid. Vi

vet at arbeid og aktivitet i mange tilfeller er helsebringende. Dette er en av årsakene til at opplegget for oppfølging av sykmeldte har vært endret og tilpasset flere ganger det siste tiåret. Evalueringene av oppfølgingsregimet for sykmeldte har imidlertid vist at regelverket bør forenkles. Den nye IA-avtalen innebærer betydelige forenklinger i reglene for oppfølging av sykmeldte. Videre er det innarbeidet en rekke vilkår i ordningen med arbeidsavklaringspenger slik at insentivene i ordningen skal bidra til å sikre en aktiv prosess mot arbeid.

Som et nedre sikkerhetsnett kan det gis økonomisk sosialhjelp, også som et supplement til ytelser fra folketrygden. Ved tildeling av økonomisk sosialhjelp kan det stilles vilkår. Vilrårene stilles etter en særskilt vurdering, og de skal bidra til at stønadsmottakeren blir selvhjulpnen. Det varierer i dag i hvilken grad kommunene benytter muligheten til å stille vilkår. Regjeringen vil at det som hovedregel skal stilles krav til aktivitet ved tildeling av økonomisk stønad, med særlig fokus på lavterskeltiltak og arbeidstrening for unge stønadsmottakere. Dette er nærmere omtalt under hovedmål 4 Et sterkere sosialt sikkerhetsnett.

Regjeringen legger vekt på at flere enn i dag får tatt i bruk sin gjenværende arbeidsevne. Krav til aktivitet sammen med økt bruk av graderte ytelser kan også bidra til å øke arbeidstilbudet. Alle helserelaterte ytelser skal derfor graderes hvis mottakeren har noe gjenværende arbeidsevne, jf. også omtalen under hovedmål 1. Samtidig mottar mange av de som mottar arbeidsavklaringspenger og uførepensjon, fulle ytelser. Eksempelvis har fire av fem uføre full uførepensjon. Om lag en av fire av disse har likevel en arbeidsinntekt i tillegg til full uførepensjon. Dette indikerer at det er et potensial for at flere med varig nedsatt arbeidsevne kan arbeide noe.

Ny uføretrygd fra 2015

Ny uføretrygd innføres fra 1. januar 2015 og skal på samme måte som uførepensjon gi en varig inntektssikring. Uføretrygden skal være en kompensasjon for tap av inntekt målt ved inntekten de siste årene før uførheten oppstår, i motsetning til uførepensjonen som bygger på inntekt gjennom hele yrkeskarrieren. Uføretrygden skal skattlegges som lønn. Det bidrar til et gjennomgående og likeartet system for inntektssikring for alle i yrkesaktiv alder. Regjeringen har som målsetning at gradert uføretrygd skal tas i bruk i større grad enn i dag. Den nye uføreordningen legger derfor bedre til rette for at uføre skal kunne ta i bruk

restinntektsevnen sin. Dagens system med automatisk revurdering av uføregraden og ett års venteperiode før man kan ta arbeid faller bort. Personer med varierende arbeidskapasitet kan da tilpasse seg sin egen arbeidsevne og ikke til terskler i regelverket. De nye reglene for reduksjon av uføretrygd ved inntekt er utformet slik at det stort sett alltid vil lønne seg å jobbe mer.

Ny felles ordning for arbeidsgivers innrapportering av ansettelsesforhold og inntektsopplysninger til det offentlige (A-ordningen) blir innført fra 2015. Denne innrapporteringsordningen vil gi Arbeids- og velferdsetaten mulighet for bedre kontroll og oppfølging av trygdemottakere som har arbeidsinntekt, og bedre service til brukerne ved at det kan tas i bruk mer automatisert saksbehandling. Reduksjon av uføretrygd vil i stor grad kunne skje automatisk gjennom bruk av A-ordningen.

Personer som mottar uførepensjon når den nye uføreordningen trer i kraft, får uførepensjonen automatisk regnet om til uføretrygd med virkning fra 1. januar 2015. De skal omfattes av de nye reglene for å kombinere uføreytelsen med arbeidsinntekt og av de nye skattereglene. For å tilpasse utbetalingen til den økte skatten, økes størrelsen på uføretrygden før skatt. Alle som mottar full uførepensjon, og som ikke har andre inntekter eller fradrag utover standardfradrag, får en ytelse etter skatt på samme nivå som dagens uførepensjon. I andre tilfeller blir nettoinntekten endret. Endringene skyldes først og fremst at avviklingen av dagens skattebegrensningsregel endrer skatten på inntekt ved siden av folketrygdens ytelser og også den skattemessige verdien av fradrag i alminnelig inntekt. Den samlede effekten for den enkelte avhenger av individuelle forhold, som størrelsen på uførepensjonen og forholdet mellom andre inntekter og fradrag.

Uførepensjonister med store renteutgifter kan få en merkbar nedgang i nettoinntekten etter konverteringen. Skattebegrensningsregelen innebærer at rentefradrag har en skatteverdi på opptil 55 pst. Ved overgang til ordinære skatteregler vil verdien av rentefradraget reduseres til 27 pst. Regjeringen foreslår å innføre en overgangsordning for å lette overgangen til ny uføretrygd og lønnsbeskatning for uførepensjonister som får en betydelig nedgang i netto inntekt etter skatt på grunn av lavere skatteverdi av inntektsfradrag.

Overgangsordningen utformes som et individuelt beregnet skattefradrag for skattytere som både mottok uførepensjon fra folketrygden i 2014

og ny uføretrygd i 2015. Skattefradraget beregnes ved å sammenligne inntekt etter skatt med dagens uførepensjon og inntekt etter skatt med ny uføretrygd og tilhørende skatteregler. Ordningen avgrenses til uførepensjonister som er omfattet av skattebegrensningsregelen for inntektsåret 2014, som uten overgang til lønnsbeskatning ville vært omfattet av skattebegrensningsregelen for 2015, og som har negativ kapitalinntekt i 2014 og 2015. Skattefradraget for 2015 settes lik beregnet nedgang i nettoinntekt fratrukket 6 000 kroner. Maksimale skattefradrag settes til 20 000 kroner. Skattefradraget trappes ned jevnt for 2016 og 2017. Det vises til Prop. 1 LS (2014–2015) for nærmere omtale av overgangsordningen.

Hovedmål 3 Et økonomisk og sosialt bærekraftig pensjonssystem

Status og strategier knyttet til målet om et økonomisk og sosialt bærekraftig pensjonssystem er omtalt under resultatområde 3 Pensjon.

Hovedmål 4 Et sterkere sosialt sikkerhetsnett

Regjeringen vil arbeide på bred front for å hindre at mennesker faller utenfor viktige sosiale arenaer. Regjeringens mål er et samfunn der alle kan delta, og at Norge skal være et land med små forskjeller og minimal fattigdom. Arbeids- og velferdspolitikken skal bidra til å nå disse målene. Likevel vil det finnes mennesker som står utenfor viktige sosiale arenaer på grunn av dårlig økonomi eller dårlige levekår. Regjeringen vil tette hullene i det sosiale sikkerhetsnettet for grupper som i dag faller igjennom. Regjeringen vil videre sikre barn som vokser opp i fattige familier mer likeverdige muligheter.

Det må legges til rette for funksjonshemmede i arbeidsliv og dagligliv, både fordi samfunnet trenger arbeidskraften og for at den funksjonshemmede skal kunne delta i fellesskapet på arbeidsplassen. Folketrygden dekker en rekke hjelpemidler til bedring av arbeidsevnen og funksjonsevnen i dagliglivet. Under dette hovedmålet gis en nærmere omtale av utfordringer knyttet til hjelpemiddelforvaltningen, samt strategier og tiltak for å oppnå en mer helhetlig og brukerorientert hjelpemiddelpolitikk.

Et sterkere sosialt sikkerhetsnett er et av de åtte satsingsområdene til Regjeringen, jf. Sundvolden-erklæringen.

Tilstandsvurdering og utfordringer

Relativt stabil andel med lavinntekt

Det store flertallet i den norske befolkningen har høy levestandard og gode levekår. Den generelle inntektsutviklingen har vært god de siste årene, og kommet de aller fleste til gode. Til tross for dette er det en utfordring at noen har så lav inntekt og levestandard at dette forringer levekårene og begrenser deres muligheter for fullverdig deltakelse i samfunnet.

Til tross for økonomisk vekst og økt sysselsetting har andelen personer med vedvarende lavinntekt holdt seg noenlunde stabil de senere årene. En av forklaringene på dette er at selve lavinntektsmålet er relativt til inntektsfordelingen, slik at en betydelig økning i medianinntekten¹⁶ har veid opp for det positive bidraget av at flere har kommet i arbeid. Andelen med vedvarende lavinntekt målt ut fra 50 pst. av medianinntekten har imidlertid økt noe de siste årene.

Mange i lavinnteksgruppen står utenfor eller har svak tilknytning til arbeidsmarkedet og mottar offentlige stønader. Selv om realinntektsveksten i gjennomsnitt har vært betydelig også for disse, har den vært svakere enn veksten i medianinntekten. Et økt innslag av personer med innvandrerbakgrunn er med på å forklare utviklingen.

Lavinntekt fanger opp noen vesentlige dimensjoner knyttet til fattigdom, mens andre levekårsforhold ikke fanges opp. Disse levekårsforholdene kan igjen være medvirkende årsaker til at enkelte har lave inntekter. Enkelte har sammensatte og langvarige levekårsproblemer. Dette gjelder bostedsløse, tungt belastede rusavhengige, innsatte i fengsler, langtidsmottakere av sosialhjelp og enkelte andre.

Lavinntektshusholdninger har ofte svak tilknytning til arbeidslivet

Den viktigste utfordringen for lavinnteksgruppen er manglende eller svak tilknytning til arbeidsmarkedet. For personer i yrkesaktiv alder er det en nær sammenheng mellom svak tilknytning til arbeidsmarkedet og lavinntekt. Om lag sju av ti i lavinnteksgruppen 25-65 år tilhører en husholdning med svak yrkestilknytning over en treårsperiode. Mange lavinntektshushold har en vesentlig del av inntekten i form av offentlige overføringer.

En god del av lavinntektshusholdninger har en viss tilknytning til arbeidslivet, men omfanget av arbeidsdeltakelsen er ikke tilstrekkelig til å løfte dem over lavinntektsgrensene. Dette er tilfellet bl.a. for en del barnerike innvandrerfamilier der kun én av foreldrene er i lønnet arbeid, og for en del enslige forsørgere som arbeider deltid.

Det er en sterk sammenheng mellom formell utdanning og tilknytning til arbeidsmarkedet. Lav utdanning, manglende gjennomføring av videregående opplæring og ledighet i ung alder medfører økt risiko for å stå langvarig utenfor arbeidslivet. Personer uten fullført videregående opplæring er særlig utsatt. En del har helseproblemer, rusproblemer eller psykiske problemer og nedsett arbeidsevne. Det er en utfordring å få personer som står langt fra arbeidsmarkedet inn i arbeid. Noen mennesker er ikke i stand til å ta inntektsgivende arbeid av helsemessige eller andre årsaker, og for disse skal inntektssikringsordningene gi økonomisk trygghet.

Flere barn i familier med lavinntekt

Andelen barn i lavinntektshusholdninger økte fra perioden 2009–2011 til 2010–2012. Selv om andelen holdt seg nokså stabil f.o.m. midten av 2000-tallet og fram til da, økte antallet fordi befolkningen økte. Barn av enslige forsørgere, barn i store husholdninger og barn i husholdninger med svak yrkestilknytning er særlig utsatt for lavinntekt.

Økningen av barn i lavinntektsfamilier har vært spesielt stor blant familier med ikke-vestlig landbakgrunn. Dette gjelder spesielt nyankomne familier, der det har vært en økning i lavinntektsandelen de siste årene. Det er en viss mobilitet ut av lavinnteksgruppen over tid, etter hvert som flere får en mer etablert tilknytning til arbeidslivet. Det er likevel en del familier med innvandrerbakgrunn med lang botid i landet som fortsatt befinner seg i lavinnteksgruppen. Dette er ofte barnerike familier og der kun én eller ingen av foreldrene er i arbeid. Det er spesielt høy forekomst av lavinntekt blant familier med landbakgrunn fra Somalia, Afghanistan, Irak og Pakistan. Halvparten av barn i lavinnteksgruppen har innvandrerbakgrunn. Den sterke overrepresentasjonen av barn med innvandrerbakgrunn i lavinnteksgruppen kan medføre utfordringer for barnas integrering.

Fortsatt høy andel innvandrere med lavinntekt

Forekomsten av lavinntekt blant innvandrerbefolkningen har gått ned i de senere årene, men

¹⁶ Medianinntekten er den inntekten som deler befolkningen i to like store deler, der den ene halvparten har lavere inntekt enn medianinntekten, og den andre halvparten har høyere inntekt.

økte igjen i 2012, og ligger fortsatt på et høyt nivå. Innvandrere er betydelig overrepresentert i lavinntektsgruppen. I hovedsak skyldes dette lav yrkesaktivitet og relativt store husholdninger. Mange nyankomne innvandrere har behov for kvalifiseringstiltak og annen bistand for å få innpass i arbeidsmarkedet. For mange innvandrere tar det tid å få fotfeste i arbeidslivet. Forekomsten av lavinntekt blant innvandrere varierer ut fra landbakgrunn, migrasjonsårsak og botid. Det er et mål at andelen av innvandrere med vedvarende lavinntekt skal minke ned mot nivået for befolkningen generelt.

Endret sammensetning av lavinntektsgruppen

Sammensetningen av lavinntektsgruppen har endret seg over tid. Endrede familiemønstre med flere enslige forsørgere og aleneboende har isolert sett bidratt til økt forekomst av lavinntekt. Andelen barn og barnefamilier med lavinntekt har økt, og dette må ses i sammenheng både med økningen i innvandrerbefolkningen og inntektsutviklingen blant barnefamilier med små barn og enslige forsørgere. Forekomsten av lavinntekt blant unge har økt noe. Unge aleneboende har relativt sett hatt en svak inntektsutvikling de siste årene.

Samtidig har forekomsten av lavinntekt i andre grupper, bl.a. blant pensjonister, falt. Pensjonister har hatt relativt god inntektsvekst de senere årene. Dette skyldes bl.a. opptrapping av minstepensjonen, økt yrkesaktivitet blant eldre og høyere pensjonsgrunnlag blant nye pensjonistkull. Videre har omleggingen av pensjonistbeskatningen bidratt til lavere skatt for pensjonister med lave inntekter. Aleneboende minstepensjonister er fremdeles betydelig overrepresenterte i lavinntektsgruppen.

Det er stor mobilitet ut av og inn i lavinntektsgruppen. Det er likevel en utfordring at noen grupper er mer utsatt for fattigdom og lavinntekt enn andre, og at noen blir værende i lavinntektsgruppen over lang tid.

Hjelpemidler for å kunne delta i arbeidslivet og for å fungere i dagliglivet

Personer som mottar hjelpemidler har forskjellige behov, avhengig av type og grad av funksjonsnedsettelse, alder, levekår og oppfølgingsbehov. Hjelpemidler omfatter alt fra relativt enkle produkter til avanserte teknologiske produkter. I tillegg kommer tjenester som tolking, tolke- og ledsagerhjelp og lese- og sekretærhjelp. Hva som define-

res som hjelpemidler etter folketrygdloven, endrer seg over tid. Det gjøres løpende vurderinger av hvilke produkter som er vanlige også for personer som ikke har nedsatt funksjonsevne, og som det derfor ikke gis stønad til.

Staten har i dag ansvar for hjelpemidler til brukere med varige funksjonelle behov (mer enn to år). Kommunene har et økonomisk ansvar for hjelpemidler som skal dekke midlertidige behov, samt hjelpemidler til brukere som er innlagt i kommunale institusjoner (med unntak av forflytningshjelpemidler og syns- og hørselshjelpemidler). Videre har kommunene ansvaret for å avdekke og utrede behovet for hjelpemidler både ved varige og midlertidige funksjonsnedsettelse, samt drive opplæring i bruk.

Mellom 120 000 og 150 000 brukere mottar årlig hjelpemidler fra hjelpemiddelsentralene. I 2013 ble knappe 121 000 søknader om hjelpemidler i dagliglivet og knappe 1 600 søknader om hjelpemidler for tilrettelegging av arbeidsplassen behandlet ved hjelpemiddelsentralene. Det ble behandlet i overkant av 3 200 søknader om bil gruppe 1 og i underkant av 2 900 søknader om bil gruppe 2 i 2013.

Det er generelt korte saksbehandlingstider på hjelpemiddelområdet sett under ett, selv om det fortsatt er utfordringer knyttet til saksbehandlingstider, blant annet på bilområdet. I 2013 ble 91 pst. av sakene som gjaldt hjelpemidler i dagliglivet behandlet i løpet av 3 uker, mens 72 pst. av søknadene om hjelpemidler for tilrettelegging av arbeidsplassen ble behandlet i løpet av 5 uker. For bil gruppe 1 ble 47,3 pst. av sakene i 2013 behandlet i løpet av 3 måneder. Dette er en bedring fra 42 pst. i 2012. 73,4 pst. av sakene i 2013 som gjelder bil gruppe 2, ble behandlet i løpet av 7 måneder, mot 65,4 pst. i 2012.

Det har de senere årene vært fokus på tolkeområdet. Den viktigste utfordringen er å sikre full dekning av tolkebrukernes behov for tolking og tolke- og ledsagerhjelp. Tolketjenesten yter tolking for om lag 3 500 tolkebrukere, hvorav om lag 85 pst. er døve og 15 pst. er døvblinde. Dekningsgraden på tolkeoppdrag var om lag 90 pst. i 2011. Etter innføring av ny IKT-løsning på tolkeområdet i 2012, har det ikke vært mulig å hente ut statistikk over bestilte oppdrag og dekningsgrad. Slik statistikk vil være tilgjengelig igjen fra 2015.

Strategier og tiltak

Tiltak mot fattigdom

Høy sysselsetting, universelle velferdsordninger og et godt utbygd utdanningssystem har bidratt til

færre fattige og jevnere inntektsfordeling i Norge sammenlignet med andre land. Til tross for dette er det mennesker som står utenfor viktige sosiale arenaer på grunn av dårlig økonomi eller dårlige levekår. Regjeringen vil arbeide på bred front for å hindre at mennesker faller utenfor arbeidsliv og samfunnsliv. De viktigste tiltakene for å bekjempe fattigdom er utdanning som utjevner sosiale forskjeller, og et åpent arbeidsliv med plass til alle.

Kunnskap gir muligheter for den enkelte og bidrar til sosial mobilitet i samfunnet. Regjeringen har kunnskap som satsingsområde, og vil legge fram en melding til Stortinget om livslang læring og utenforskap.

Regjeringen vil målrette innsatsen rettet mot utsatte unge, og styrker forsøket med NAV-veiledere i videregående skole gjennom å etablere nye piloter. Formålet er å motvirke frafall og øke gjennomføringen i videregående opplæring. Dette er nærmere omtalt under kap. 621, post 63 i denne proposisjonen.

Deltakelse i arbeidslivet bidrar til økonomisk selvforsørgelse og sosial inkludering. Regjeringen fører en aktiv arbeids- og velferdspolitik for å møte utfordringene ved å stå utenfor arbeidslivet. Gjennom melding til Stortinget, jf. omtale under hovedmål 1, vil Regjeringen redegjøre for strategier og tiltak for at flere skal kunne ta del i ordinært arbeidsliv. Den aktive arbeidsmarkedspolitikken og innsatsen for å fremme et inkluderende arbeidsliv er nærmere omtalt under hovedmål 1.

Inntektssikringsordningene i folketrygden gir økonomisk trygghet ved å sikre den enkelte inntekt og kompensere for særlige utgifter ved bl.a. arbeidsløshet, sykdom, uførhet og aleneomsorg for barn. Samtidig skal inntektssikringsordningene bidra til hjelp til selvhjelp slik at den enkelte skal kunne forsørge seg selv ved inntektsgivende arbeid. Regjeringen legger vekt på å utforme virkemidlene og velferdsordningene slik at det skal lønne seg å arbeide, jf. omtale under hovedmål 2 Sikre økonomisk trygghet, og resultatområde 3 Pensjon.

En samlet arbeids- og velferdsforvaltning skal gi mulighet for helhetlig bistand og oppfølging av den enkelte, jf. hovedmål 5 En brukerorientert, effektiv og helhetlig arbeids- og velferdsforvaltning. Uavhengig av årsaken til at mennesker faller utenfor, legger Regjeringen vekt på å ha ordninger som bidrar til å hjelpe dem tilbake i arbeidslivet.

Det er også viktig å hjelpe familier som rammes av rusproblematikk og psykiske helseutfordringer. Regjeringen vil legge fram en opptrappingsplan for rusfeltet. Det er en prioritert opp-

gave å styrke tjenestetilbudet til mennesker med psykiske lidelser. Regjeringen har økt bevilgningene til arbeidet med rusavhengige og personer med psykiske lidelser.

Regjeringen vil styrke det forebyggende helsearbeidet, og vil legge fram en folkehelsemelding for Stortinget. Bevilgningene til helsestasjons- og skolehelsetjenesten er økt.

En egnet bolig i et godt bomiljø er viktig for barns oppvekst og for foreldrenes mulighet til arbeidsdeltakelse. Regjeringen har lagt fram en nasjonal strategi for boligsosialt arbeid, Bolig for velferd (2014–2020). Strategien skal samle og målrette innsatsen overfor vanskeligstilte på boligmarkedet.

Arbeids- og velferdspolitikken står sentralt i arbeidet for å utjevne sosiale forskjeller og bekjempe fattigdom. Tiltak på andre sektorområder inngår også i den samlede innsatsen på feltet: familie- og oppvekstpolitikken, kunnskapspolitikken, helsepolitikken, boligpolitikken, integreringspolitikken mv.

Det er iverksatt en rekke tiltak mot fattigdom. Innsatsen omfatter flere departementer: Arbeids- og sosialdepartementet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Kulturdepartementet.

Frivillige organisasjoner, egenorganiserte grupper og andre frivillige aktører er viktige i innsatsen mot fattigdom og sosial eksklusjon. Regjeringen vil videreføre arbeidet for å bedre betingelsene for bruk av sosiale entreprenører og frivillig sektor.

Mer likeverdige vilkår for barn som vokser opp i fattige familier

Regjeringen vil styrke og samordne innsatsen mot barnefattigdom. Regjeringen vil videreutvikle samarbeidet på tvers av departementene for å motvirke barnefattigdom og vil utvikle en samlet strategi mot barnefattigdom. I arbeidet med strategien vil en bygge på samarbeidsavtalen mellom Venstre, Kristelig Folkeparti, Fremskrittspartiet og Høyre om tiltak mot barnefattigdom, jf. forslag i Dokument 8: 125 S (2012–2013). Arbeidet vil også følge opp anbefalingene i Riksrevisjonens undersøkelse av barnefattigdom (Dokument 3:11 (2013–2014)). En rekke tiltak er igangsatt og vil inngå i arbeidet med å utvikle en samlet strategi.

Regjeringen vil at flere barn og ungdom skal få delta på viktige sosiale arenaer, uavhengig av for-

eldrenes inntekt. Et viktig tiltak mot barnefattigdom er den nasjonale tilskuddsordningen mot barnefattigdom som ble etablert i 2014. Regjeringen har også startet et arbeid med å bedre koordineringen mellom barnevernet og arbeids- og velferdsforvaltningen for å hindre at barnevernsbarn faller utenfor arbeidslivet i overgangen til voksenlivet. Regjeringen foreslår å styrke tilbudet til barn og unge i kommuner med storbyproblematikk i 2015. Se nærmere omtale i Prop. 1 S (2014–2015) for Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Arbeids- og velferdsdirektoratet vil prøve ut et oppfølgingsprogram for lavinntektsfamilier. Se omtale under kap. 621, post 63 i denne proposisjonen.

Aktivitetskrav

De sosiale tjenestene i arbeids- og velferdsforvaltningen skal bidra til sosial og økonomisk trygghet for vanskeligstilte og fremme overgang til arbeid og selvforsørgelse. Regjeringen mener at det for stønadsmottakere som kan delta i arbeidsrettede aktiviteter, skal stilles vilkår om aktivitet i vedtaket om stønad. Det er særlig viktig at NAV-kontorene kan tilby unge stønadsmottakere tilbud om aktivitet for å fremme overgang til arbeid. Det skal tilbys både lavterskeltiltak og arbeidsrettede tiltak.

Kommunene har etter gjeldende regelverk en mulighet for å stille vilkår om aktivitet, men det varierer i hvilken grad denne muligheten benyttes.

Regjeringen har sendt på høring forslag om en lovendring der kommunene skal stille krav til aktivitet for mottakere av økonomisk stønad med mindre tungtveiende grunner taler mot det. Høringen er avsluttet, og Regjeringen tar sikte på å fremme et lovforslag i løpet av høsten.

Konsekvensen av vilkårsbrudd vil som hovedregel være reduksjon i stønaden.

Kvalifiseringsprogram

Ved innføring av aktivitetskrav for stønad vil de sosiale tjenestene i NAV-kontorene kunne bygge på erfaringer fra kvalifiseringsprogrammet. Kvalifiseringsprogrammet er et landsdekkende tilbud siden 2010, og er innrettet mot personer som er, eller står i fare for å bli, langtidsmottakere av økonomisk stønad. Dette er personer som står lengst fra arbeidsmarkedet, og som trenger langvarig og tett oppfølging av de sosiale tjenestene for å komme i arbeid eller bli utredet med tanke på trygd. Kvalifiseringsprogrammet har gode resultater, og programmet vil fortsatt være et satsings-

område som følges opp med kompetansehevende tiltak fra regional og sentral stat. Arbeidet med å gjøre programmet tilgjengelig for alle i målgruppen og tilrettelegge for individuelt tilpassede program følges opp i 2015.

Skjerming av barn og unges inntekter

Aktivitet og egeninnsats for å få en tryggere økonomi og bedre velferd er bra også for barn og unge. Mange barn og unge arbeider noe i sin fritid og tjener penger til eget forbruk, for eksempel til fritidsaktiviteter og utstyr. Regjeringen vil likestille barn og unge i familier som er avhengige av stønad til livsopphold, med barn og unge i familier med bedre økonomi. Det tas sikte på å skjerme barns og unges inntekter ved at slike inntekter ikke skal tas hensyn til når familienes stønadsbehov vurderes og beregnes. Familiene bør ikke få redusert stønad på grunn av barn og unges inntekter fra ferie- og fritidsjobber. Hittil har det vært opp til den enkelte kommune om barn og unges inntekter skal føre til reduserte utbetalinger. Regjeringen ønsker at barn og unge skal få beholde inntekter inntil et visst nivå fra arbeid i fritid og ferier ved å lovfeste at inntektene ikke skal ha innvirkning på familiens stønad. Regjeringen har sendt på høring forslag om en lovendring med frist 2. desember 2014, og tar sikte på å fremme et lovforslag tidlig i 2015.

Tilsyn

Siden 2010 har fylkesmennene ført tilsyn med de sosiale tjenestene. Tilsyn har vist seg å være et godt virkemiddel for å avdekke systemsvikt og brudd på regelverk i forvaltningen av de sosiale tjenestene i NAV-kontorene. Tilsynsrapporter fra fylkesmenn og Statens helsetilsyn gir grunnlag for stat og kommuner til å sette inn korrigerende og kompetansehevende tiltak for å bedre kvaliteten på tjenestene. De årlige landsomfattende tilsynene under ledelse av Statens helsetilsyn er særlig viktige for utvikling og styrking av de sosiale tjenestene. I 2015 vil det bli ført landsomfattende tilsyn med NAV-kontorenes samordning og koordinering av tiltak for ungdom 17–23 år.

Bedre betingelsene for bruk av sosiale entreprenører og frivillig sektor

Frivillige organisasjoner og sosiale entreprenører yter viktige bidrag til arbeidet for å hindre at mennesker faller utenfor sosiale arenaer. Frivillige organisasjoner kan engasjere, involvere og

ansvarliggjøre på en annen måte enn staten alene kan gjøre. Sosiale entreprenører kan se mangler ved det offentlige velferdssystemet, ta tak i disse og skape nye løsninger.

Regjeringen vil videreføre arbeidet med å bedre betingelsene for bruk av sosiale entreprenører og frivillig sektor i velferdssystemet.

Den økonomiske rammen for tilskudd til aktivisering og arbeidstrening i regi av frivillige organisasjoner og tilskudd til sosialt entreprenørskap som retter sin innsats mot bekjempelse av fattigdom og sosial eksklusjon, er styrket i statsbudsjettet for 2014. Tilskuddsordningene videreføres i 2015. Det er i 2014 fastsatt et nytt regelverk for tilskuddet til sosialt entreprenørskap. Regelverket for tilskudd til organisasjoner og prosjekter for sosialt og økonomisk vanskeligstilte vil gjennomgås i 2015 med sikte på forbedring av struktur, enklere språk og tydeligere krav.

Det ble høsten 2013 på initiativ fra Norge nedsett en nordisk arbeidsgruppe under Nordisk Ministerråd. Oppgaven har vært å kartlegge innsatser for å legge til rette for sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon i arbeidet med å inkludere utsatte grupper i arbeid og samfunnsliv. Arbeidsgruppen skal levere sin rapport i løpet av høsten 2014. Arbeids- og sosialdepartementet vil sammen med berørte departementer gjennomgå forslagene fra arbeidsgruppen når rapporten foreligger.

En helhetlig og brukerorientert hjelpemiddelpolitikk

En viktig del av arbeidet for å styrke sikkerhetsnettet for grupper som i dag faller gjennom, er tiltak som legger til rette for funksjonshemmede i arbeidsliv, utdanning og dagligliv. Samarbeidet mellom hjelpemiddelsentralene, NAV-kontor, NAV Arbeidsrådgivning og arbeidslivssentrene er sentralt. Det legges til rette for å benytte den spesialiserte tilretteleggingskompetansen på hjelpemiddelområdet og å videreutvikle etatens samlede kompetanse på tilpassede tjenester til brukere som har særlig behov for tilrettelegging i arbeidslivet. Hjelpemiddelpolitikken vil bli videreutviklet for å møte morgendagens utfordringer på dette området.

Den demografiske utviklingen tilsier at det vil bli langt flere eldre i Norge i årene som kommer. Ny teknologi vil gi flere mulighet til å bli boende lenger hjemme og vil trolig også avhjelpe pleie- og bistandsbehovet i noen grad. Såkalt velferdsteknologi vil i tiden framover kunne erstatte flere av dagens hjelpemiddelløsninger ved at disse vil ligge tilgjengelig blant annet som applikasjoner

(apper) på smarttelefoner og nettbrett. Denne nye teknologien utfordrer dagens tradisjonelle hjelpemiddelsystem. Per i dag kan det ikke gis stønad til såkalte ordinære produkter (som smarttelefoner og nettbrett), mens man i stedet kan gi stønad til dyrere utstyr som løser de samme praktiske behovene. Dette tilsier at det er behov for å vurdere hvilke implikasjoner dette har for hjelpemiddelpolitikken.

Det fremgår av Regjeringens politiske plattform at det skal foretas en helhetlig gjennomgang av hjelpemiddelpolitikken i løpet av regjeringssperioden. Dette er nødvendig for å sikre et bærekraftig system for formidling av hjelpemidler i framtiden. Det vil være sentralt å se nærmere på hvordan man kan skape helhetlige løsninger på ulike livsarenaer (hjem, skole, utdanning, arbeid, osv.).

Videre pågår det allerede en rekke arbeider for å forbedre dagens hjelpemiddelsystem. Dette er nærmere omtalt nedenfor.

Departementet har våren 2014 fått gjennomført en utredning som drøfter mulige løsninger på utfordringer ved dagens hjelpemiddellordning i omsorgsboliger. Utredningen vil følges opp av departementet i samråd med Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet.

Det er i dag en utfordring å sikre full dekning av tolkebrukernes behov for tolking og tolke- og ledsagerhjelp. Behovet for tolketjenester innenfor undervisning, arbeid og annen samfunnsdeltakelse er økende, blant annet fordi stadig flere unge tar lenger utdanning. Dette medfører også at det vil være behov for mer spesialisert tolketjeneste og økt kompetanse for å møte brukernes behov. Samtidig er det ventet at flere personer vil kunne få varig hørselstap pga. økt levealder, men også flere unge vil kunne få varig hørselstap grunnet støyskader. For å møte disse utfordringene er det planlagt en gjennomgang av tolkeområdet. Formålet med en slik gjennomgang vil være å vurdere hvordan tolketjenesten kan møte både dagens og framtidige utfordringer slik at brukerne får tolking når de trenger det ut fra deres behov i dagliglivet, jobb og utdanning. Det gjøres også fortløpende forbedringer på området. Et forsøk med arbeidsplassstolking i regi av hjelpemiddelsentralene ble igangsatt i 2007. Regjeringen foreslår nå at denne ordningen gjøres permanent. Formålet med forslaget er å hindre at døve/hørselshemmede arbeidstakere faller ut av arbeidslivet på grunn av manglende tilgang til tolking.

Folketrygden gir rett til tolke- og ledsagerhjelp for døvblinde i situasjoner der dette er nødvendig og hensiktsmessig for å bedre funksjons-

evnen i arbeidslivet eller dagliglivet. Kommunene har ansvar for å tilby personlig assistanse, herunder praktisk bistand, opplæring og støttekontakt. I Prop. 86 L (2013–2014) foreslo Regjeringen å rettighetsfeste brukerstyrt personlig assistanse for å bedre hverdagen for mennesker med stort behov for assistanse og deres pårørende. Med en slik rett kan brukeren selv kreve å få styre tildelte tjenesteressurser til personlig assistanse og til avlastning for foreldre til barn med store funksjonsnedsettelse. Forslaget er en del av Regjeringens arbeid med å følge opp intensjonen i FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Regjeringen skal gjennomgå ordningen med tolke- og ledsagerhjelp for døvblinde, og praktiseringen av denne, for å sikre reell mulighet til deltakelse i trening og fritidsaktiviteter og vurdere hva som er hensiktsmessig ansvarsdeling mellom stat og kommune. I påvente av resultatene av denne gjennomgangen foreslår Regjeringen å styrke driftsbevilgningen til Arbeids- og velferdsetaten for at tolketjenesten skal kunne drive mer systematisk opplæring av kommunale ledsagere (personlige assistenter, støttekontakter, mv.) for døvblinde.

Talegjenkjenning er teknologi som i dag finnes tilgjengelig på engelsk, men ikke på norsk. Teknologien gjør det mulig å styre datamaskiner og diktere tekst ved hjelp av tale. Produktet vil kunne bidra til at flere med synsproblemer og muskel- og skjelettlidelser kan være i arbeid og fungere i dagliglivet. I tillegg til å kunne fungere som et hjelpemiddel for personer med nedsatt funksjonsevne, vil programmet blant annet kunne være til nytte for skoleelever med lese- og skrivevansker og i den generelle lese- og skriveopplæringen. Programmet vil også kunne benyttes til teksting av direktesendte TV-programmer. Dette vil kunne være til stor nytte for døve og hørselshemmede. Norsk regnes som et lite språkområde, og kommersielle leverandører har så langt ikke villet ta de fulle utviklingskostnadene. Regjeringen foreslår derfor at det bevilges midler til utvikling av talegjenkjenning på norsk. Midlene vil i henhold til lov om offentlige anskaffelser lyses ut i åpen anbudskonkurranse innenfor EØS-området.

Regjeringen foreslår å gjøre endringer i dagens bilordning for å målrette denne bedre. Det kan i dag gis stønad til ordinære personbiler (gruppe 1) eller spesielt tilpassede kassebiler (gruppe 2). Kriteriene for stønad til bil i gruppe 2 er i dag strenge, og det er en del brukere med store behov som ikke fyller vilkårene for en slik stønad. Det foreslås derfor å utvide dagens

gruppe 2-ordning til også å omfatte personer som har en sterkt begrenset gangfunksjon, og som således har behov for en dyrere bil enn andre. Utvidelsen tilsvarer den som ble gjort fra 2012 for barn og unge, jf. Prop. 1 S (2011–2012) og Innst. 15 S (2011–2012), og fra 2013 for personer i arbeid eller utdanning, jf. Prop. 1 S (2012–2013) og Innst. 15 S (2012–2013).

Samtidig foreslås det at tilskuddet til bil i gruppe 1 begrenses til kun å omfatte personer som har behov for bil for å kunne komme seg til og fra arbeid eller utdanning. Hjelpemidler fra folketrygden, herunder stønad til bil, skal kompensere for bestemte merutgifter som følge av sykdom, skade eller lyte. Bil er i dag vanlig i befolkningen og kan ikke anses å være et hjelpemiddel i folketrygdlovens forstand. Det er således rimelig at man dekker utgiften til bil selv, mens man fortsatt vil kunne få dekket eventuelle ombygginger og tilpasninger som følge av en funksjonsnedsettelse. Personer med nedsatt funksjonsevne kan ha særlige utfordringer med å komme seg i arbeid eller med å holde seg i arbeid over tid. For å hindre at personer med nedsatt funksjonsevne faller ut av arbeidslivet, vil Regjeringen at denne brukergruppen fortsatt skal få stønad til gruppe 1-bil for å komme seg til og fra arbeid eller utdanning. Forslaget innebærer samlet sett en bedre målretting av ordningen ved at brukere med størst behov og de største ekstrautgiftene, blir tilgode sett stønad.

Hovedmål 5 En brukerorientert, effektiv og helhetlig arbeids- og velferdsforvaltning

Arbeids- og velferdsforvaltningen er et sentralt verktøy for Regjeringen i gjennomføringen av arbeids- og velferdspolitikken. Arbeids- og velferdsforvaltningen består av Arbeids- og velferdsetaten og de tjenestene som kommunene har lagt til NAV-kontorene. Det er 456 NAV-kontor som drives i partnerskap mellom kommunen og Arbeids- og velferdsetaten. Arbeids- og velferdsetaten har egne enheter som utfører mer spesialiserte oppgaver, for eksempel knyttet til ytelsesforvaltningen og hjelpemiddelforvaltningen. Arbeids- og velferdsdirektoratet leder Arbeids- og velferdsetaten og har også et faglig veilederansvar for de kommunale tjenestene i arbeids- og velferdsforvaltningen.

En samlet arbeids- og velferdsforvaltning skal gi mulighet for helhetlig bistand og oppfølging uavhengig av om behovet er arbeid, trygd, sosialfaglig oppfølging eller pensjon. Regjeringen vil arbeide for at arbeids- og velferdsforvaltningen gir

god service til brukerne, får flere i arbeid og gir gode tilbud til dem som ikke kan delta i arbeidslivet. Arbeids- og velferdsforvaltningen skal kjenne-tes av brukerfokus og effektiv ressursbruk. Det er behov for en videreutvikling og modernisering av arbeids- og velferdsforvaltningen for å sikre god brukermedvirkning, god service med gode brukeropplevelser og for å kunne bidra til at flere kommer over fra trygd til arbeid. Modernisering av Arbeids- og velferdsetatens IKT-systemer prioriteres høyt i arbeidet med å videreutvikle Arbeids- og velferdsetaten. Et hovedmål med programmet for å modernisere etatens IKT-systemer er gradvis å sikre bedre tjenester for brukerne og å oppnå økt effektivitet i saksbehandlingen gjennom selvbetjening og automatiserte løsninger.

Utviklings- og moderniseringsarbeidet som finner sted for gradvis å bedre tjenestene og øke effektiviteten, er ressurskrevende. Dette arbeidet må balanseres mot behovet for ressurser til nødvendig omfang og kvalitet på Arbeids- og velferdsetatens løpende tjenester.

Regjeringen har nedsatt en ekspertgruppe for å gjennomgå arbeids- og velferdsforvaltningen og vurdere mulige endringer som kan gjøre organisasjonen bedre i stand til å nå hovedmålene i arbeids- og velferdspolitikken. Både tiltak som kan implementeres på kort sikt og på litt lengre sikt skal vurderes.

Regjeringen vil også vurdere forenklinger i dagens regelverk for å legge til rette for mer effektiv saksbehandling og gode dialogløsninger for brukerne.

Tilstandsvurdering og utfordringer

Stabil brukertilfredshet, men det er rom for forbedringer

Brukerne skal møte en arbeids- og velferdsforvaltning som viser dem respekt, som framstår som enhetlig og som gir brukerne den informasjon og de tjenester de trenger. Gode brukermøter er avhengig av at arbeids- og velferdsforvaltningen er tilgjengelig for brukerne gjennom gode og brukervennlige nettjenester, gode telefon-tjenester og et imøtekommende og kompetent NAV-kontor.

Gjennom årlige brukerundersøkelser får Arbeids- og velferdsdirektoratet informasjon om brukernes erfaringer og vurderinger med etatens tjenesteyting. Resultatene fra undersøkelsen i 2014 er i hovedsak uendret sammenlignet med fjorårets undersøkelse. Undersøkelsen viser at tre av fire brukere er fornøyd med arbeids- og velferdsforvaltningens service, og at en stor andel av

brukerne opplever å bli møtt med respekt når de henvender seg til arbeids- og velferdsforvaltningen. Samtidig er det fortsatt en del som har dårlige brukeropplevelser.

Årets brukerundersøkelse blant arbeidsgivere viser at Arbeids- og velferdsetaten er blitt lettere tilgjengelig på telefon og e-post, men ellers opprettholdes resultatene fra 2013 der de gir karakteren 4 på en skala fra 1 til 6.

Etaten arbeider stadig med å videreutvikle og forbedre etatens nettjenester slik at brukerne, når det er hensiktsmessig, kan benytte internett i sin kontakt med Arbeids- og velferdsforvaltningen. I 2013 hadde nav.no over 80 millioner besøk og over 450 millioner sidevisninger. Det er også utviklet tjenester på sosiale medier som Facebook og Twitter.

Arbeids- og velferdsdirektoratet arbeider målrettet med å gi bedre veiledning og redusere svartid på telefon. Arbeids- og velferdsetaten besvarte 6,5 mill. telefonhenvendelser i 2013. Den siste brukerundersøkelsen blant personbrukere viser at flere får svar på det de spør om når de ringer til Arbeids- og velferdsetaten. Svartidene på telefon er også forbedret. Arbeids- og velferdsdirektoratet har i 2013 også utviklet en egen telefontjeneste for å håndtere henvendelser i forbindelse med ny uføretrygd og gi god veiledning om kombinasjon av arbeid og trygd. Det er også innført et eget telefonnummer for arbeidsgivere og leger.

I 2012 ble ordningen med felles mottak av serviceklager opprettet. Alle innkomne serviceklager går nå gjennom NAV klageinstans. Formålet med ordningen er bedre klagebehandling og bedre publikumskontakt. I 2013 mottok NAV klageinstans 5 258 serviceklager. Dette er 144 flere serviceklager enn i 2012.

For å bedre rettssikkerhet og service overfor brukere av de lovpålagte kommunale oppgavene i arbeids- og velferdsforvaltningen ble det i 2013 etablert et toårig forsøk ved fylkesmannsembetene i Oslo og Akershus, Rogaland og Østfold.

Tiltak for å bedre oppfølging av personer med nedsatt arbeidsevne er på plass

Det er fortsatt behov for å bedre kvaliteten og arbeidsrettingen i oppfølgingsarbeidet, jf. omtale under hovedmål 1. Riksrevisjonen påpeker i en forvaltningsrevisjon¹⁷ at personer med nedsatt arbeidsevne i for liten grad kommer tilbake i

¹⁷ Jf. Dokument 3:10 (2013–2014) Riksrevisjonens undersøkelse av NAVs arbeidsrettede oppfølging av personer med nedsatt arbeidsevne.

arbeid. Blant annet mener Riksrevisjonen at det legges for lite vekt på den enkeltes muligheter på arbeidsmarkedet.

Etatens langsiktige plan for styrking av oppfølgingsarbeidet danner grunnlag for årlige prioriteringer av tiltak som skal bidra til en gradvis forbedring av brukeropfølgingen. I 2014 er arbeidet med å etablere god praksis, styrking av arbeidsmarkedskompetansen og veiledningskompetansen i NAV-kontorene prioriterte tiltak. I tillegg er det gjennomført satsinger og systematiske utprøvinger av tiltak overfor grupper som trenger særlig innsats for å kunne gjennomføre utdanning eller delta i arbeidslivet, herunder personer med nedsatt funksjonsevne, ungdom og personer med psykiske helseproblemer, jf. omtale under hovedmål 1.

Raskere saksbehandling med bedre kvalitet

Arbeids- og velferdsdirektoratet har over flere år satt inn tiltak for å redusere saksbehandlingstider og forbedre kvaliteten i ytelsesforvaltningen.

Samlet sett blir 75 pst av sakene behandlet innen normert tid. Antall saker over ytre grense har gått betydelig ned i løpet av de siste par årene. Det er imidlertid fortsatt utfordringer knyttet til barnebidrag, uførestønad og utenlandssaker på alderspensjon. Arbeids- og velferdsdirektoratet har arbeidet med forbedringer i forvaltningen av utenlandssaker der bl. a. Riksrevisjonen over flere år har påpekt svakheter. Saksbehandlingstidene er nå blitt kortere og kvaliteten er forbedret.

Kvalitetssystemet standardiserer prosessene i Arbeids- og velferdsetaten for å sikre god, effektiv og trygg gjennomføring av forvaltningens samfunnsoppdrag. Standardene blir jevnlig revidert og forbedret. Det gjennomføres også kvalitetsmålinger for å sikre læring og kontinuerlig forbedring av saksbehandlingen. I 2013 ble det gjennomført kvalitetsmålinger på områdene arbeidsavklaringspenger, barnebidrag, enslige forsørgere og alderspensjon.

Arbeids- og velferdsdirektoratet startet i 2013 en spesialisering av ytelsesforvaltningen som innebærer at behandlingen av hvert enkelt ytelsesområde samles på utvalgte forvaltningsenheter. Spesialiseringen har som formål å legge til rette for robuste kompetansemiljøer og for kvalitet, likhet og effektivitet i saksbehandlingen. Den legger også til rette for implementering av uførefor reformen. Spesialiseringen krever kompetanseoppbygging, og Arbeids- og velferdsdirektoratet har i 2013 utarbeidet et opplæringsopplegg for de spesialiserte ytelsene i ytelseslinja.

Arbeids- og velferdsdirektoratet og NAV fylke samarbeider med Fylkesmannen om kompetanse tiltak for de kommunale tjenestene i NAV-kontorene. Fylkesmannen gjennomførte i 2014 opplæring i lovverk og saksbehandling lokalt, og ga tilbud om faglig veiledning etter behov.

Fylkesmannens tilsyn med de kommunale tjenestene i NAV-kontorene er ett av virkemidlene for kvalitetsutvikling. Systemsvikt og regelbrudd som avdekkes under tilsyn, følges opp av fylkesmannsembetene i samarbeid med det enkelte NAV-kontor til forholdene er rettet opp. Tjenestene skal oppfylle myndighetskravene, være tilgjengelige for brukerne og gis til rett tid. Erfaringer og resultater fra tilsyn og klagesaksbehandling brukes systematisk i opplæring for ansatte i NAV-kontorene. I 2014 har det på bakgrunn av tilsynsfunn blitt prioritert å følge opp NAV-kontorenes ivaretagelse av barn og unges behov ved saksbehandling av søknader om sosiale tjenester.

Arbeidet med å bekjempe trygdesvindler er blitt styrket de siste årene, og i 2013 ble det utarbeidet en handlingsplan mot trygdesvindler. Anmeldt beløp økte med ca. 30 mill. kroner fra 210 mill. kroner i 2012 til 240 mill. kroner i 2013. Dette er en økning på vel 13 pst. Trygdesvindler kan i visse tilfeller inngå som en del av organisert kriminalitet.

I 2013 ble det etablert et nasjonalt kontaktpunkt for samarbeid om bekjempelse av svindel med trygd og helserefusjoner mellom medlemslandene i EU/EØS.

IKT-moderniseringen er reorganisert

IKT-moderniseringen er planlagt gjennomført i tre prosjekter. Stortinget ble i Prop. 1 S (2013–2014) for Arbeidsdepartementet orientert om at det ble nødvendig å replanlegge IKT-moderniseringsprosjektet Prosjekt 1 for å kunne realisere utførefor reformen som planlagt til 1. januar 2015.

Stortinget ble i Revidert nasjonalbudsjett 2014 orientert om at Arbeids- og velferdsdirektoratet våren 2014 har ferdigstilt Sentralt styringsdokument (SSD) med oppdatert kostnadskalkyle og usikkerhetsanalyse for et revidert prosjekt 1. Prosjektet skal leveres innenfor den opprinnelige tidsrammen for prosjektet våren 2015, og vil levere systemstøtte, inkludert selvbetjeningsløsning, for ny uføretrygd fra 1. januar 2015. I tillegg skal det blant annet utvikles selvbetjeningsløsninger for innsyn i egen sak og dagpenger. Det planlegges nå et Prosjekt 2 og 3 som skal gi moderniserte løsninger for resten av ytelsesområdene, jf. omtale under kap. 604.

Utviklingen i partnerskapet mellom stat og kommune går i riktig retning

Partnerskapet mellom stat og kommune i NAV-kontorene utøves lokalt. Tjenesteinnholdet i NAV-kontorene vil variere, avhengig av samarbeidsavtalen som er inngått mellom etaten og den enkelte kommune. For å understøtte samarbeidet ble det i 2012 inngått en utviklingsavtale mellom KS og Arbeidsdepartementet.

Tilbakemeldinger fra NAV-kontorene og partene i 2013 tyder på at partnerskapet i all hovedsak fungerer godt, men at det også er utfordringer knyttet til ulike styringslinjer og styringskulturer og opplevelsen av manglende likeverdighet. Direktoratet og KS startet i 2013 et arbeid med å utarbeide en policy for partnerskapet i NAV-kontorene. Det arrangeres jevnlig partnerskapskonferanser i regi av departementet, KS og Arbeids- og velferdsdirektoratet. Formålet med konferansene er å understøtte utviklingen av partnerskapet og hvordan dette praktiseres lokalt og styrke kunnskapen om partnerskapet generelt.

Flere tilfeller av vold og trusler

NAV-kontoret skal oppleves som et trygt sted både for de som har arbeidsplassen sin der og for brukerne som oppsøker NAV-kontoret. Det er en registrert økning i vold og trusler mot NAV-ansatte. Det er registrert totalt 1 912 hendelser i 2013. Fra 2012 til 2013 har det vært en økning på 651 registrerte hendelser eller 51,6 pst. Antallet registrerte hendelser med vold og trusler er nesten firedoblet fra 2010 til 2013. De fleste hendelsene gjelder truende atferd og trusler. Det er registrert 69 hendelser med fysiske angrep i 2013, 28 flere enn året før. En arbeidsgruppe med medlemmer fra Arbeids- og velferdsdirektoratet, KS og Oslo kommune har kartlagt sikkerhetssituasjonen i arbeids- og velferdsforvaltningen. Rapporten fra arbeidsgruppen ble lagt fram i januar 2014, og arbeidet med oppfølgingen av rapporten startet opp umiddelbart etter dette.

Strategier og tiltak

Det legges vekt på å utvikle en mer brukervennlig og effektiv arbeids- og velferdsforvaltning. Det innebærer en styrking av den arbeidsrettede oppfølgingen av brukere med sikte på økt overgang til arbeid, rask og riktig saksbehandling, heving av kvaliteten på tjenestene, forenkling og profesjonalisering av kontakten med brukerne i alle kana-

ler og økt kunnskap om effekten av virkemidlene i arbeids- og velferdspolitikken.

Arbeids- og velferdsetatens virksomhetsstrategi for perioden 2011–2020 identifiserer fem viktige innsatsområder. Disse er: Arbeid først, pålitelig forvaltning, aktive brukere, kunnskapsrik samfunnsaktør og løsningsdyktig organisasjon. Det er utarbeidet strategier og langsiktige planer knyttet til innsatsområdene. De vil stå sentralt i utviklingsarbeidet framover.

Fokus på bedre brukerorientering

På tross av at brukertilfredsheten har økt de siste årene, er det fortsatt en del brukere som erfarer for dårlige brukeropplevelser i møtet med arbeids- og velferdsforvaltningen. Arbeids- og velferdsetaten jobber målrettet med å utvikle sine tjenester for ytterligere å bedre tjenestetilbudet til brukerne, bl.a. gjennom utvikling av nye IKT-systemer. Dette vil også friggi ressurser til mer og bedre oppfølging av brukere.

Den regjeringsoppnevnte ekspertgruppen har blant annet fått i oppgave å komme med forslag til tiltak slik at NAV-kontoret kan sikre bedre brukermedvirkning og gi bedre brukeropplevelser. Gruppen leverte sin delrapport 15. september 2014 med forslag til tiltak for å bedre brukeropplevelsene i ytelsesforvaltningen i Arbeids- og velferdsetaten. Dette innebærer både forslag hvor forbedringsarbeid kan iverksettes relativt raskt, og forslag som er mer langsiktige og blant annet vil kreve eventuelle lovendringer. Ekspertgruppen skal komme tilbake til hvordan brukermøtene knyttet til de arbeidsrettede tjenestene kan forbedres for å øke overgangen til arbeid i sluttrapporten som skal leveres i mars 2015. Departementet vil vurdere hvordan forslagene kan følges opp på en hensiktsmessig måte.

Arbeids- og velferdsetatens kanalstrategi skal legge til rette for at store brukergrupper med enklere behov kan bli mer selvbetjente ved bruk av digitale løsninger. Brukere som mottar økonomiske ytelser kan ha begrenset behov for kontakt med Arbeids- og velferdsetaten så fremt informasjonen om rettigheter og plikter er lett å forstå og stønader blir utbetalt i tide. Strategien vil gjøre det mulig for veilederne på NAV-kontoret å bruke mer ressurser på oppfølging til arbeid og aktivitet for brukere med et mer sammensatt oppfølgingsbehov. Et viktig virkemiddel på dette området er IKT-moderniseringen som vil gi muligheter til økt brukerdialog gjennom selvbetjeningsløsninger og mulighet for innsyn i egen sak.

Nye selvbetjeningsløsninger som nylig er utviklet eller vil bli lansert i 2015, er blant annet elektronisk dagpengesøknad, selvbetjeningsløsninger for innsyn i egen sak, selvbetjeningsløsninger på uføreområdet, sikker elektronisk kommunikasjon med bruker gjennom ny «spørsmål og svar» løsning og modernisert og forbedret nav.no. Det utvikles også en ny og forbedret intern arbeidsflate for ansatte.

Etaten vil også jobbe med spesialisering av kontaktsentrene for å øke kvaliteten på svar på telefonhenvendelser til brukeren. Dette innebærer bl.a. at telefonhenvendelser sorteres etter tjeneste- og ytelsesområder og i størst mulig grad blir besvart og avsluttet ved første kontakt. Dette vil også kunne bidra til at NAV-kontoret kan bruke mer ressurser på oppfølging til arbeid og aktivitet.

Arbeids- og velferdsdirektoratet har en aktiv og systematisk dialog med brukerorganisasjonene for å drøfte utviklingsområdene i forvaltningen. Dette skjer gjennom møter i sentralt brukerutvalg og i bilaterale møter med brukerorganisasjonene.

Videreutvikle kompetansen i NAV-kontoret

Arbeids- og velferdsforvaltningens brukere skal bli møtt av veiledere og saksbehandlere med riktig og god kompetanse. Kompetanse er en nøkkelforutsetning for at forvaltningen skal kunne løse sine oppgaver og gi brukeren riktig hjelp ut fra brukerens behov og forutsetninger. Det er stor bredde i kompetansebehovet i arbeids- og velferdsforvaltningen. På den ene siden skal forvaltningen bistå enkeltmennesker og arbeidslivet med å skape endring hvor målet ofte er å øke den enkeltes muligheter til å komme tilbake i arbeid. Til dette kreves kompetanse i å veilede og samhandle med mennesker og bidra til å finne løsninger i arbeidslivet og i dagliglivet for den enkelte. På den andre siden skal arbeids- og velferdsforvaltningen sikre økonomisk og sosial trygghet gjennom ytelsene og virkemidlene som forvaltes. Til dette kreves forvaltningskompetanse, systemforståelse og kunnskap om regler og virkemidler.

Arbeids- og velferdsetatens kompetansestrategi for 2013–2020 beskriver hvilke grep som vil tas i årene som kommer for å sikre riktig og tilstrekkelig kompetanse i etaten. I 2015 vil det bli lagt særlig vekt på å styrke de ansattes arbeidsmarkedskompetanse og ferdigheter i veiledning og samhandling med bruker.

God kompetanse i arbeids- og velferdsforvaltningen forutsetter også at eksisterende kompe-

tanse utnyttes gjennom en hensiktsmessig og effektiv organisering. Samarbeid med utdanningssektoren er viktig med tanke på å sikre fremtidig kompetansebehov i arbeids- og velferdsforvaltningen. Arbeids- og velferdsdirektoratet har utarbeidet en egen policy for samarbeidet med universitets- og høyskolesektoren som danner et grunnlag for dette arbeidet.

Som ledd i oppfølgingen av Meld. St. 13 (2011–2012) Utdanning for velferd, jf. Innst. 320 S (2011–2012) er det satt i gang et tverrdepartementalt utviklingsarbeid for å vurdere nærmere på hvilken måte kompetansekrav og læringsutbytte knyttet til den enkelte utdanning skal utformes, fastsettes og formidles i fremtiden. I meldingen er det gitt flere føringer når det gjelder hvilke hensyn som skal ivaretas ved utformingen av dette. Det overordnede målet med arbeidet er å sikre at det utdannes helse- og sosialpersonell med god kompetanse til å møte befolkningens behov for helse- og sosialfaglige tjenester i dag og i fremtiden. En forutsetning for å få til dette er at tjenestene, herunder arbeids- og velferdsforvaltningen, får større innflytelse på innholdet i utdanningene enn det som er tilfellet i dag. Arbeids- og sosialdepartementet deltar i gruppen sammen med Helse- og omsorgsdepartementet, Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet og Kunnskapsdepartementet som leder arbeidet.

I oppfølgingen av Meld. St. 13 (2011–2012) Utdanning for velferd gjennomføres også flere nasjonale utviklingsprosjekter i regi av Universitets- og høyskolerådet (UHR) som vil ha betydning for den framtidige kompetansen blant ansatte i arbeids- og velferdsforvaltningen. Det gjelder prosjektene «SAK i sosialfagene» som ser på hva som er felles kunnskapsgrunnlag i helse- og sosialfagene, «Kvalitet i praksisstudier» som vurderer og skal komme med forslag om hvor mye av forskjellige typer praksis det skal være i utdanningene og «Felles innhold», som skal foreslå hva som skal være felles innhold i utdanningene.

Systematisk forbedringsarbeid for å styrke brukeroppfølgingen

Arbeids- og velferdsetaten skal videreføre arbeidet med å gjennomføre tiltak for å bedre brukeroppfølgingen i tråd med innsatsområdene i langsiktig plan for styrking av oppfølgingsarbeidet i Arbeids- og velferdsetaten. I 2014 har det særlig vært fokus på å få på plass grunnmuren av tverrfaglige tiltak for å sikre kompetanse og kvalitet i brukeroppfølgingen. I 2015 vil dette arbeidet fortsette, og det

satses bl.a. på å videreføre tiltak for å bedre veilednings- og arbeidsmarkedskompetansen, samt å få bedre innsikt i oppfølgingsarbeidet gjennom kvalitetsmålinger av arbeidsevnevurderinger, behovsvurderinger og aktivitetsplaner. Forslagene til ekspertgruppa for gjennomgang av arbeids- og velferdsforvaltningen vil også danne grunnlag for videre forbedringsarbeid for å styrke brukeroppfølgingen.

Kunnskapsbasert utvikling av virkemidler og tjenester

Tjenesteutvikling og praksis i arbeids- og velferdsforvaltningen skal så langt det er mulig være fundert i pålitelig kunnskap. En god forståelse av hva som påvirker forvaltningens resultater er nødvendig for å utvikle virkemidler og tjenester overfor brukerne. For å nå målene om flere i arbeid, er det nødvendig å bygge opp kunnskap gjennom etablerte forskningsprogrammer og gjennomføre evalueringer av effektene av de tiltak og tjenester forvaltningen administrerer. Det vil bli arbeidet videre med å utvikle kunnskapsfunksjonen for å sikre en god koordinering av kunnskapsutviklingen, og hvordan de samlede ressursene som brukes på forskning og kunnskapsutvikling best kan benyttes i årene fremover. Departementet, i samarbeid med direktoratet, er i ferd med å vurdere å etablere en kunnskapscenterfunksjon på dette fagområdet.

IKT-modernisering

IKT-moderniseringsprogrammet som ble startet med prosjekt 1 i 2012 er omtalt nærmere under kap. 604 Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen.

Hovedstrategien i moderniseringsprogrammet er å endre saksbehandlingsløsningene på ytelsesområdene slik at brukerne får tilgang til døgnåpne selvbetjeningsløsninger som skal ivareta den dialogen med bruker som ikke krever fysisk oppmøte. Brukerne skal finne god informasjon om Arbeids- og velferdsetatens tjenester og innsyn i egne saker på nettet. Brukerne skal gjennom smarte dialogløsninger få hjelp til å ta informerte valg basert på sin status, sine behov og rettigheter, og få støtte i søknadsprosessene.

Kommunikasjonen mellom Arbeids- og velferdsetaten og arbeidsgivere skal så langt det er formålstjenlig baseres på elektroniske dialogløsninger mellom Arbeids- og velferdsetatens systemer og systemer hos arbeidsgivere, primært

lønns- og personalsystemer. A-meldingen vil fra 1. januar 2015 være den viktigste informasjonskanalen for inntektsopplysninger, men det vil kreves saksorientert elektronisk dialog i tillegg. Også for andre aktører skal det legges til rette for elektronisk dialog for eksempel mot legenes pasientjournalssystemer. Disse elektroniske løsningene vil kunne redusere arbeidsgiveres og andre aktørers ressursbruk i forhold til Arbeids- og velferdsetaten betydelig.

For Arbeids- og velferdsetaten vil nye saksbehandlingsløsninger legge til rette for en betydelig økning i saker som kan behandles automatisk. Dette vil gi raskere saksbehandling, økt likebehandling og økt kvalitet. Totalt sett vil planlagte nye saksbehandlingsløsninger både kunne håndtere forventede volumøkninger og legge til rette for å frigjøre ressurser i Arbeids- og velferdsetaten.

Det vil kreve justeringer av dagens regelverk å legge til rette for slike elektroniske dialogløsninger. Arbeids- og sosialdepartementet og Arbeids- og velferdsdirektoratet har igangsatt et arbeid for å identifisere behov for endringer i regelverket slik at dette kan bli bedre tilpasset elektroniske dialogløsninger og legge til rette for automatisert behandling der dette er forsvarlig. Et viktig premiss i arbeidet er at eventuelle endringer i regelverket skal kunne utformes slik at effekten både for hver brukers ytelse og for samfunnet totalt skal bli små, jf. hovedmål 2.

Utvikling av partnerskapet

NAV-kontorene tilbyr både statlige og kommunale tjenester. Samarbeidet mellom stat og kommune må fungere godt for at arbeids- og velferdsforvaltningen skal gi helhetlige og gode tjenestetilbud. Loven gir de lokale partene betydelig frihet i utøvelsen av partnerskapet, blant annet når det gjelder valg av organisering, ledelsesmodell og kommunale tjenester i NAV-kontoret. Målsettingen er å gi handlingsrom til å finne gode lokale løsninger som sikrer at NAV-kontorets samlede kompetanse, ressurser og tjenester benyttes på en effektiv måte, og at den enkelte tjenestebruker tilbys individuelt tilpasset og helhetlig oppfølging.

Partene har et viktig ansvar i å bidra til at lokale erfaringer systematiseres, deles og formidles slik at dette gir grunnlag for kunnskapsbasert utvikling av partnerskapet i det enkelte NAV-kontor.

Forbedre sikkerheten til de ansatte i arbeids- og velferdsforvaltningen

En arbeidsgruppe bestående av representanter fra Arbeids- og velferdsdirektoratet, KS og Oslo kommune leverte i januar 2014 en rapport hvor sikkerheten i arbeids- og velferdsforvaltningen ble kartlagt. Rapporten inneholdt også forslag til tiltak. Opplæring og trening i forebygging og håndtering av sikkerhetshendelser, bedre sikring av kontorene og informasjonsdeling med samarbeidspartnere var blant de viktigste forslagene til tiltak. Partene har vurdert tiltakene som arbeidsgruppen har anbefalt de respektive organisasjoner, og Arbeids- og velferdsetaten har startet iverksettningen av tiltak.

Tiltak som iverksettes fra sentralt hold i etaten, har til hensikt å understøtte enhetenes lokale arbeid med sikkerhet. Høsten 2014 vil det bl.a. bli utarbeidet en ny minimumsstandard med krav til fysisk sikkerhet i NAV-kontorene. Videre vil direktoratet utrede muligheter for felles IKT-system for rapportering og oppfølging av vold og trusler i arbeids- og velferdsforvaltningen. Arbeids- og velferdsdirektoratet har startet arbeidet med å gå gjennom eget regelverk for en mer effektiv informasjonsdeling på tvers av etater om felles brukere som utgjør en sikkerhetsrisiko.

Styrket forvaltningssamarbeid for innsatte og domfelte

For å sikre fortsatt god tilgang til sosiale tjenester, helsetjenester, utdanning mv. for de innsatte og

domfelte, vil Justis- og beredskapsdepartementet videreføre samarbeidet med berørte departementer i 2015. Arbeids- og sosialdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet ble våren 2014 enig om en rekke tiltak som skal bedre tilgjengeligheten av arbeids- og velferdsforvaltningens tjenester. Et av tiltakene er at arbeids- og velferdsforvaltningen skal styrke sin tilstedeværelse i fengslene. Departementene tar sike på å implementere tiltakene i løpet av 2015.

Arbeids- og velferdsforvaltningens arbeid med veteraner fra internasjonale operasjoner

Arbeids- og sosialdepartementet vil innenfor sitt forvaltningsområde følge opp Regjeringens handlingsplan «I tjeneste for Norge». Som ledd i oppfølgingen vil det bli etablert et prøveprosjekt med en desentralisert ordning med «veterankontakt». Kompetansemiljøet for veteraner ved NAV Elverum vil bli videreført og videreutviklet. I tillegg vil det bli vurdert om saksbehandlingen av krav om yrkesskadeerstatning og menerstatning, hvor kravene er relatert til internasjonale operasjoner, kan forbedres ved å sentralisere behandlingen av disse sakene til færre enheter i Arbeids- og velferdsetaten.

Programkategori 09.10 Administrasjon av arbeids- og velferdspolitikken

Utgifter under programkategori 09.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
604	Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen	553 125	701 440	173 800	-75,2
605	Arbeids- og velferdsetaten	11 589 713	11 336 260	11 647 865	2,7
606	Trygderetten	68 476	66 100	67 524	2,2
	Sum kategori 09.10	12 211 314	12 103 800	11 889 189	-1,8

Utgifter under programkategori 09.10 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
01-24	Statens egne driftsutgifter	11 694 407	10 946 340	11 276 621	3,0
30-49	Nybygg, anlegg m.v.	307 513	948 660	396 878	-58,2
70-89	Andre overføringer	209 394	208 800	215 690	3,3
	Sum kategori 09.10	12 211 314	12 103 800	11 889 189	-1,8

Kap. 604 Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 45</i>		490 564	31 300
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>		62 561	142 500
	Sum kap. 0604		553 125	173 800

Overført fra 2013 til 2014:
Post 45: 241 373 000 kroner

Allmenn omtale

Bevilgningen dekker utgifter til særskilte utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen. I 2013 dekket bevilgningen evaluering av

NAV-reformen og utgifter knyttet til IKT-modernisering i Arbeids- og velferdsetaten. For 2014 og 2015 dekker bevilgningen utgifter knyttet til IKT-moderniseringen.

Stortinget ga i 2012 sin tilslutning til at departementet kunne starte opp Prosjekt 1 i IKT-moderniseringsprogrammet i Arbeids- og velferdsetaten med en kostnadsramme på 1 750 mill. kroner (2012–kroner), jf. Prop. 111 S (2011–2012) og Innst. 375 S (2011–2012).

IKT-moderniseringen i Arbeids- og velferdsetaten er et stort og komplekst program og det er derfor en betydelig risiko i gjennomføringen av programmet. Prosjektet følges derfor nøye med hensyn til gjennomføring, risiko og ikke minst nødvendige tiltak underveis for å nå målene med moderniseringsarbeidet.

Arbeids- og velferdsdirektoratet analyserte våren 2013 risikoen for at man med gjennomføringsstrategien i Prosjekt 1 ikke ville rekke å få på plass de nødvendige systemløsningene i tide til iverksetting av uførefor reformen 1. januar 2015. Analysene viste at den valgte løsningen var vesentlig mer kompleks og kostbar enn forutsatt i planene for prosjektet, og at den innebar en risiko for at uførefor reformen ikke kunne iverksettes som planlagt.

Som redegjort for i Revidert nasjonalbudsjett 2014, jf. Prop. 93 S (2013–2014), vil ny uføretrygd bli utviklet ved gjenbruk og videreutvikling av den nylig utviklede pensjonsløsningen (Pesys) i stedet for å utvikle en ny vedtaksmodul for uføre.

Våren 2014 ferdigstilte Arbeids- og velferdsdirektoratet nytt Sentralt styringsdokument (SSD) med oppdatert kostnadskalkyle og usikkerhetsanalyse for et revidert Prosjekt 1. Hovedpunktene i planene er at prosjektet framover vil levere systemstøtte for ny uføretrygd fra 1. januar 2015, og at det i tillegg blant annet skal levere selvbetjeningsløsninger for innsyn i egen sak og dagpenger.

Oppdatert kostnadskalkyle for revidert Prosjekt 1 viser en styringsramme (P50) på 1484,7 mill. kroner som er noe lavere enn opprinnelig styringsramme. Med redusert usikkerhet i det gjenstående utviklingsarbeidet er den totale kostnadsrammen for Prosjekt 1, inkludert usikkerhetsavsetning (P85), kalkulert til 1552,7 mill. kroner, noe som er ca. 200 mill. kroner lavere enn opprinnelig ramme. Departementet vil komme tilbake til hvordan dette skal behandles i forbindelse med proposisjonen til Stortinget om endringer i statsbudsjettet høsten 2014.

Med de endringer som er gjort når det gjelder omfang og gjennomføringsstrategi for det pågå-

ende Prosjekt 1, har det vært klart at planprosessen for Prosjekt 2 vil være mer utfordrende og omfattende enn forutsatt i KS1 og KS2 for Prosjekt 1. I de opprinnelige planene skulle KS2 kunne ferdigstilles våren 2015. Departementet legger nå til grunn at planfasen må forlenges noen måneder, slik at en KS2-rapport tidligst kan foreligge i juli 2015. Det er først da det vil foreligge et formelt grunnlag for å be Stortinget om å slutte seg til oppstart av Prosjekt 2, med tilhørende kostnadsanslag.

Det vil imidlertid være viktig å beholde deler av den utviklingskapasitet og kompetanse som er etablert gjennom Prosjekt 1 også etter at Prosjekt 1 avsluttes våren 2015. Erfaringene fra Prosjekt 1 viser også at det bør gjennomføres en gradvis og kontrollert oppbygging av utviklingskapasiteten i slike store utviklingsprosjekter. En eventuell beslutning om full oppstart 1. januar 2016 betyr at det kan bli behov for å igangsette aktiviteter for å sikre videreføring av nødvendig etablert endringskapasitet fra Prosjekt 1, og gjennom dette planlegge, rigge og klargjøre for Prosjekt 2. Dette vil være nødvendig for å sikre effektiv oppstart av utviklingsarbeidet med full bemanning i januar 2016, med sikte på at første leveranser kan produseres tidlig i 2017. Dette kan medføre at det blir behov for midler til oppstartsaktiviteter i 2015. Departementet vil vurdere dette nærmere inn mot Revidert nasjonalbudsjett 2015.

Evalueringen av NAV-reformen

Evalueringen av NAV-reformen er nå slutført, og det ble arrangert en avslutningskonferanse i juni 2014. Evalueringen startet opp i 2007, i utgangspunktet med en samlet budsjettamme på 50 mill. kroner. Den har bestått av en prosessevaluering som har sett på bakgrunnen for reformen og fulgt iverksettingen av den, og en effektevaluering som har analysert resultater sett i lys av reformens hovedmål. Evalueringen har vært administrert av Norges Forskningsråd, og Rokkansenteret har hatt et overordnet faglig ansvar for evalueringen. Evalueringen har bestått av sju moduler eller delprosjekter, og har involvert ni forskjellige forskningsmiljøer. I alt er det utarbeidet nærmere 90 publikasjoner, og fortsatt vil det komme analyser som bygger på materiale fra evalueringen.

NAV-reformen er en svært omfattende forvaltningsreform, hvor det samtidig er gjort betydelige endringer i virkemidlene som arbeids- og velferdsforvaltningen administrerer. Prosessevalueringen viser blant annet at iverksettingen var krevende, og at problemene ble forsterket av finans-

krisen som påvirket reformarbeidet særlig i 2008/2009. Det vises her til omtale i tidligere proposisjoner til Stortinget.

Målene for NAV-reformen var:

- Flere i arbeid og aktivitet, færre på stønad
- Enklere for brukerne og tilpassert brukernes behov
- En helhetlig og effektiv arbeids- og velferdsforvaltning

Effektevalueringen viser en negativ utvikling de første årene av implementeringsfasen for alle de tre målene, men at det er tegn som kan tyde på at utviklingen etter hvert begynner å peke i mer positiv retning. Resultatene kan ikke alene henføres til endringer i organisering, også endringer i virkemidlene og andre forhold, som for eksempel finanskrisen, må også antas å ha hatt betydning.

I analysene av måloppnåelsen knyttet til arbeid har en sammenlignet kommuner som fikk etablert NAV-kontor tidlig i reformperioden med kommuner der kontoretableringen skjedde senere. Det framgår at overgangsraten til jobb øker både blant arbeidsledige og sosialhjelpsmottakere for NAV-kontor som har vært i virksomhet i mer enn to år. Resultatene er klart svakere særlig for unge (under 35 år) som mottar helserelaterte ytelser. De positive resultatene for sosialhjelpsmottakere kan bl.a. ha sammenheng med at deltakere i kvalifiseringsprogrammet har en relativt stor inntektsøkning og økt deltakelse i ordinært arbeid etter avsluttet programdeltakelse. Arbeids- og velferdsetatens brukerundersøkelser, som inngår i evalueringen, viser også økt brukertilfredshet de siste par årene. Resultatene er konsistent med Difi sin innbyggerundersøkelse som viser en viss fremgang i 2013. Denne undersøkelsen viser samtidig at brukertilfredsheten for arbeids- og velferdsforvaltningen er lav sammenlignet med andre tjenester som tilbys av stat og kommuner. For produktivitetsutviklingen, forstått

som forholdet mellom tjenesteproduksjon og ressursbruk, registreres en svak positiv forbedring etter 2010 i fylkene som helhet (NAV-kontor og forvaltningsenheter). Det er forskjeller mellom fylkene, og også mellom forvaltningsenhetene og NAV-kontorene. Utviklingen er mest positiv for forvaltningsenhetene. Fortsatt er imidlertid overgangen til arbeid lavere enn situasjonen før NAV-reformen. For brukererfaringer mangler en sammenlignbare data fra før reformen. En hovedtendens er at store kontorer slet mer enn de mindre kontorene med å gjennomføre reformen.

Evalueringen vil bl.a. utgjøre et viktig underlagsmateriale for ekspertgruppen som skal gjennomgå arbeids- og velferdsforvaltningen. En del av funnene har også relevans for innholdet i stortingsmeldingen om arbeid som skal legges fram høsten 2014.

På initiativ fra styringsgruppen for evalueringen er det nylig også utarbeidet en såkalt metaevaluering av NAV-reformens evaluering. Formålet med denne har vært å trekke fram vesentlige erfaringer til bruk ved organisering av framtidige evalueringer av politiske reformer. Metaevalueringen trekker frem noen «oppmerksomhetspunkt» som forfatterne av rapporten mener vil være nyttig å tenke igjennom før det settes i gang evalueringer av store politiske reformer. De trekker ikke noen konklusjon mht. hvor egnet denne type forskningsbasert evaluering er for å belyse implementering og effekter av slike reformer. Publikasjonene og metaevalueringen er lagt ut på Rokkansenterets og Forskningsrådets hjemmesider.

Budsjettforslag 2015

Basert på estimater og usikkerhetsanalyser foretatt som del av KS2-vurderingen, er prosjektkostnadene for Prosjekt 1 beregnet som følger (tall i tusen 2012-kroner):

	Total	2012	2013	2014	2015
Forventet (P50)	1 510 000	183 488	620 398	566 092	140 022
Øvre ramme (P85)	1 750 000	200 000	719 003	668 719	162 278

Justert til 2015-priser foreslås en bevilgning for 2015 på 173,8 mill. kroner. Departementet vil i forbindelse med proposisjonen til Stortinget om endringer i statsbudsjettet høsten 2014 og bud-

sjetthandlingen i 2015 komme tilbake til eventuelle budsjettkonsekvenser av replanleggingen av Prosjekt 1 og planene for Prosjekt 2 som redegjort for over.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres, kan nyttes under post 45

For 2015 foreslås en bevilgning på 31,3 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres, kan nyttes under post 21

For 2015 foreslås en bevilgning på 142,5 mill. kroner.

Kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter	11 108 341	10 850 430	11 147 157
21	Spesielle driftsutgifter	27 026	29 810	30 640
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	244 952	247 220	254 378
70	Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykemeldte, <i>kan overføres</i>	209 394	208 800	215 690
Sum kap. 0605		11 589 713	11 336 260	11 647 865

Overført fra 2013 til 2014:

Post 01: 204 045 000 kroner

Post 21: 1 440 000 kroner

Post 45: 3 587 000 kroner

Post 70: 71 493 000 kroner

Allmenn omtale

Arbeids- og velferdsetaten har ansvaret for gjennomføringen av sentrale deler av arbeids- og velferdspolitikken på statlig side. Arbeids- og velferdsetaten ledes av Arbeids- og velferdsdirektoratet. Arbeids- og velferdsdirektoratet ivaretar også oppgaver som direktorat for kommunale sosiale tjenester og på levekårsområdet.

Bemanningen i Arbeids- og velferdsetaten økte med om lag 500 årsverk i 2013, til drøyt 13 270 årsverk per 1. januar 2014. Stillingsandeler er da lagt sammen til heltidsårsverk, og alle permisjoner er holdt utenfor. Avgangen i etaten i 2013 var om lag 1 250 personer, om lag det samme som i 2012. Dette tilsvarer 9 pst. av antall ansatte ved inngangen av året. Det var 3,2 pst. som sluttet for å begynne i annet arbeid utenfor etaten, mens 2 pst. gikk av med pensjon/AFP. Sykefraværet i gjennomsnitt for 2013 var 7,4 pst. Fortsatt er sykefraværet høyt i etaten, men trenden er nedadgående.

Rapportering om arbeids- og velferdspolitikken er gitt under de aktuelle hovedmålene under

resultatområde 2 Arbeid og velferd, jf. også resultatområde 3 Pensjon. For omtale av utfordringer, strategier og tiltak vises det også til omtalen under resultatområde 2.

Budsjettforslag 2015**Post 01 Driftsutgifter**

Bevilgningen under post 01 Driftsutgifter skal dekke lønns- og driftsutgifter i Arbeids- og velferdsetaten.

For 2015 foreslås det en bevilgning på 11 147,2 mill. kroner, som samlet sett innebærer en økning på 296,7 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2014, inkludert lønns- og prisjustering. Nedenfor følger omtale av andre viktige endringer i driftsbevilgningen.

Driftsbevilgningen til Arbeids- og velferdsetaten foreslås styrket som følge av at forsøket med arbeidsavklaringspenger som lønnstilskudd er styrket med 100 plasser i gjennomsnitt for 2015. Det vises til nærmere omtale kap. 2651, post 70 som det omdisponeres fra.

Videre foreslås driftsbevilgningen styrket for å dekke kostnader knyttet til gjennomføring av et utviklingsarbeid med beslutningsstøttesystem (normerte sykmeldinger). Verktøyet vil kunne bidra til større forutsigbarhet og mer likebehandling i sykmeldingsprosessen.

Ny medisinsk vurdering etter seks måneders sykmelding skal gjennomføres som et randomisert forsøk i et begrenset geografisk område over to år. Bevilgningen til Arbeids- og velferdsetaten foreslås styrket for å dekke kostnader knyttet til forsøket.

Det ble i 2007 igangsatt en prøveordning med arbeidsplassstolking i regi av hjelpemiddelsentralene. Formålet med tiltaket er å hindre at døve/hørselshemmede arbeidstakere faller ut av arbeidslivet på grunn av manglende tilgang til tolking. Styrking av arbeidsplassstolking vil bidra til å nå Regjeringens målsetning om å legge bedre til rette for funksjonshemmede i arbeidslivet. For å gjøre prøveordningen permanent foreslås det en styrking av bevilgningen til Arbeids- og velferdsetaten. I tillegg foreslås en omdisponering fra kap. 2661, post 73 til kap. 605, post 01.

Det foreslås å styrke bevilgningen til Arbeids- og velferdsetaten for at tolketjenesten skal kunne drive mer systematisk opplæring av kommunale ledsagere for døvblinde. Denne løsningen vil sikre at kommunene vil være bedre i stand til å ta det ansvaret de har i dag, samt at opplæringen av ansatte i kommunene ikke går på bekostning av Arbeids- og velferdsetatens lovpålagte tilbud om tolke- og ledsagerhjelp, jf. omtale under hovedmål 4.

Regjeringen foreslår en styrking av NAVs kontaktsentre. Forslaget vil effektivisere arbeids- og velferdsforvaltningens sentralbordtjenester, bedre servicen overfor kommunale brukere og avlaste kommunene for oppgaver. Tiltaket foreslås finansiert gjennom en reduksjon i rammetilskuddet til kommunene. Oslo og Bergen kommuner inngår ikke i ordningen og vil opprettholde egne sentralbordløsninger. Som følge av tiltaket foreslås det å øke bevilgningen under kap. 605, post 01 med 12 mill. kroner mot tilsvarende reduksjon under Kommunal- og moderniseringsdepartementets område, kap. 571, post 60. Det vises til nærmere omtale i Kommuneprosisjonen 2015, jf. Prop. 95 S (2013–2014).

Etatens driftsbevilgning foreslås redusert som følge av færre tiltaksplasser til personer med nedsett arbeidsevne og tilhørende redusert behov for personellressurser i etaten. Det vises til omtale under kap. 634, post 76 og post 77.

Ansvaret for Statens seniorråd (SSR) er overført fra Arbeids- og sosialdepartementet til Helse- og omsorgsdepartementet fra 1. januar 2014. Det innebærer at sekretariatene for SSR ble flyttet fra Arbeids- og velferdsdirektoratet til Helsedirektoratet fra 1. mars 2014. Som følge av denne overføringen foreslås det å redusere bevilgningen under kap. 605, post 01 med 5 mill. kroner mot tilsva-

rende økning på Helse- og omsorgsdepartementets område, kap. 720, post 01.

Som følge av overføring av oppgaver fra Arbeids- og velferdsetaten til Helsedirektoratet knyttet til utvikling av Public 360, foreslås det å redusere bevilgningen under kap. 605, post 01 med 13 mill. kroner mot tilsvarende økning på Helse- og omsorgsdepartementets område, kap. 720, post 01.

Skatteetaten og Arbeids- og velferdsetaten har inngått en samarbeidsavtale om printproduksjon. Som følge av at en del printtjenester overføres fra Arbeids- og velferdsetaten til Skatteetaten, foreslås det å redusere bevilgningen under kap. 605, post 01 med 5,1 mill. kroner mot tilsvarende økning på Finansdepartementets område, kap. 1618, post 01.

Prosjektet EESSI skal innfri de kravene som følger av EU-forordning om at all utveksling av trykdeinformasjon skal skje ved bruk av elektroniske dokumenter. Oppstarttidspunkt for prosjektet har blitt utsatt, og som følge av dette er oppstartskostnadene lavere enn tidligere planlagt. Driftsbevilgningen reduseres som følge av dette.

De berørte sektordepartementenes kostnader knyttet til betaling av elektronisk ID (eID) på nivå 4 skal rammeoverføres til Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Bevilgningen på kap. 605, post 01 reduseres med 1,2 mill. kroner mot tilsvarende økning under kap. 540, post 22.

Som følge av ferdigstillelse av Altinn II i 2014 og Edag i 2015 reduseres etatens driftsbevilgning med hhv. 5,4 mill. kroner og 15,3 mill. kroner etter en tidsavgrenset styrking. Bevilgningen reduseres også med 13,3 mill. kroner etter en tidsavgrenset styrking til flytting av Arbeids- og velferdsdirektoratet.

I 2014 ble det opprettet et nytt EU-program for sysselsetting og sosial innovasjon EaSI (Programme for Employment and Social Innovation, 2014–2020). EaSI viderefører bl.a. aktivitetene til EURES (EUROpean Employment Services) som er arbeidsmarkedsetatens europeiske arbeidsformidlingstjeneste og PROGRESS (EU-programmet for sysselsetting og sosial solidaritet). Norge fortsetter å delta i EaSI-programmets EURES-akse i perioden 2014–2020, jf. Prop. 89 S (2013–2014) og Innst. 291 S (2013–2014). Deltakelse i EURES-samarbeidet forvaltes av Arbeids- og velferdsetaten og finansieres under kap. 605, post 01. Det foreslås at Norge deltar i programmets PROGRESS-akse fra 2015, jf. kap. 601, post 70.

For 2015 foreslås en bevilgning på 11 147,2 mill. kroner.

Oppfølging av anmodningsvedtak nr. 418, 19. mars 2013

I forbindelse med behandlingen av Prop. 7 L (2012–2013) vedtok Stortinget følgende romertallsvedtak, jf. Romertallsvedtak II i Innst. 245 L (2012–2013):

«Regjeringen bes sikre at kun de opplysninger som er eksplisitt nevnt i lovverk eller forskrift kan hentes inn gjennom masseinnhenting.»

Som påpekt i Prop. 1 S (2013–2014), framgår det eksplisitt av loven at adgangen til masseinnhenting er begrenset til de opplysninger som konkret er regnet opp i loven. Det kan i forskrift gis adgang til innhenting av andre opplysninger, forutsatt at de er av samme art som de opplysningene som er regnet opp i dag. Det vil derfor til enhver tid være regulert hvilke opplysninger som kan innhentes ved elektronisk registerkontroll.

Departementet har hatt dialog med Arbeids- og velferdsdirektoratet for å klarlegge behovet for en forskrift og også identifisere eventuell tolkningstilstand som nevnt i svaret i Prop. 1 S (2013–2014). Det er hittil ikke avdekket noe behov for forskrifter eller identifisert tilfeller der det er tvil om tolkningen av bestemmelsene.

For ordens skyld nevnes at de rundskriv og retningslinjer som det ble siktet til i svaret i Prop. 1 S (2013–2014), var etatens rundskriv for saksbehandlingen. Begrensningene i adgangen til masseinnhenting er allerede tatt inn der. Etter folketrygdloven § 21-4 d skal for øvrig masseinnhenting foretas av en særskilt utpekt enhet i etaten. Det er svært få personer involvert, og det er en klar forutsetning at tvilsspørsmål skal tas opp i dialogen med departementet.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Bevilgningen nyttes bl.a. til utgifter til ordningen med tilretteleggingsgaranti og ulike tiltak i tilknytning til ordningen med tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte.

For 2015 foreslås en bevilgning på 30,6 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen nyttes bl.a. til ordinære IKT-investeringer i Arbeids- og velferdsetaten, bl.a. til utskifting og oppgradering av utstyr som ikke lenger tilfredsstiller gjeldende krav til funksjonalitet og driftssikkerhet, samt til utskifting av programvare.

For 2015 foreslås en bevilgning på 254,4 mill. kroner.

Post 70 Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykemeldte, kan overføres

Formålet med ordningen med tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykemeldte, også kalt Raskere tilbake, er å bidra til redusert sykefravær ved at personer som mottar sykepenger blir raskere tilbakeført til arbeidslivet. Ordningen er rettet mot brukere med ulike bistandsbehov, fra mindre tilretteleggingsbehov til mer omfattende og sammensatt problematikk. Det utvikles tverrfaglige prosjekter lokalt som bidrar til å styrke samspillet mellom aktører på helsesiden og Arbeids- og velferdsetaten. I 1. halvår 2014 ble det gjennomført om lag 1 600 plasser i gjennomsnitt innenfor Arbeids- og velferdsetatens tilbud. Ordningen har bidratt til å utvide og videreutvikle tilbudet for sykemeldte. Tjenestene i spesialisthelse-tjenesten og i Arbeids- og velferdsetaten gir til sammen stor variasjon i tilbudet.

Regjeringen vil styrke arbeidsrettet rehabilitering i tråd med regjeringsplattformens mål ved å vurdere forbedringer av tilbudet, endringer i regelverket og legge til rette for at Raskere tilbake vurderes på et tidligere tidspunkt i sykefraværsløpet, samt styrke informasjon og veiledning av sykmeldte.

For 2015 foreslås en bevilgning på 215,7 mill. kroner.

Kap. 3605 Arbeids- og velferdsetaten

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Administrasjonsvederlag	22 377	22 110	22 840
02	Refusjoner m.m.	496		
04	Tolketjenester	3 651	2 300	2 376
05	Oppdragsinntekter mv.	63 969	52 300	54 026
06	Gebyrinntekter for fastsettelse av bidrag	22 924	23 000	23 625
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	13 929		
16	Refusjon fødselspenger	90 996		
17	Refusjon lærlinger	479		
18	Refusjon sykepenger	252 172		
	Sum kap. 3605	470 993	99 710	102 867

Post 01 Administrasjonsvederlag

Post 01 består av vederlag for etatens administrasjon av enkelte andre ytelser enn folketrygdens egne ytelser.

Kildene for administrasjonsvederlag er:

- Fellesordningen for Tariffestet Pensjon
- Kommunale tilleggsytelser
- Statens pensjonskasse
- Refusjon fra EU

Arbeids- og velferdsetaten kan overskride bevilgningen under kap. 605, post 01 mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til romertallsvedtak II.

For 2015 foreslås en bevilgning på 22,8 mill. kroner.

Post 02 Refusjoner mm.

Under post 02 inntektsføres refusjoner fra forskningsinstitusjoner som får utarbeidet spesielle dataleveranser fra etaten mv. Kap. 605, post 21 kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til romertallsvedtak II.

Post 04 Tolketjenester

Under post 04 regnskapsføres inntekter fra tolkeoppdrag som skal dekkes av andre instanser enn

folketrygden. Arbeids- og velferdsetaten kan overskride bevilgningen under kap. 605, post 01 mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til romertallsvedtak II.

For 2015 foreslås en bevilgning på 2,4 mill. kroner.

Post 05 Oppdragsinntekter mv.

Under post 05 inntektsføres bl.a. oppdrag, fremleie og kantinesalg i Arbeids- og velferdsetaten. Arbeids- og velferdsetaten kan overskride bevilgningen under kap. 605, post 01 mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til romertallsvedtak II.

For 2015 foreslås en bevilgning på 54 mill. kroner.

Post 06 Gebyrinntekter for fastsettelse av bidrag

Ved søknad om offentlig fastsettelse og endring av barnebidrag skal hver av partene i bidragssaker, dersom begge foreldrene er bosatt i Norge, betale gebyr. Gebyr ilegges bare dersom inntekten deres overstiger en fastsatt grense, som per 1. juli 2014 er 238 900 kroner.

Gebyrets størrelse er fastsatt til ett rettsgebyr.

For 2015 foreslås en bevilgning på 23,6 mill. kroner.

Kap. 606 Trygderetten

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2015
		2013	budsjett 2014	
01	Driftsutgifter	68 476	66 100	67 524
	Sum kap. 0606	68 476	66 100	67 524

Overført fra 2013 til 2014:
Post 01: 2 882 000 kroner

Allmenn omtale

Trygderetten er en uavhengig ankeinstans som skal treffe avgjørelser om enkeltpersoners rettigheter og plikter etter lov om folketrygd m.fl., jf. lov av 16. desember 1966 nr. 9 om anke til Trygderetten.

Trygderetten er formelt sett ingen domstol, men har mange trekk til felles med de alminnelige domstolene. Trygderetten kan ikke instrueres av noe annet organ om avgjørelsene, og Trygderettens leder kan ikke instruere retten i den enkelte sak. Trygderettens kjennelser kan bringes inn for de alminnelige domstolene med lagmannsretten som første instans.

Rapport

Saksinngangen til Trygderetten ble halvert i perioden 2004–2009. I 2009 var saksinngangen på 2 329 saker. Saksinngangen i perioden 2010–2012 var på om lag 2 600 saker i året. I 2013 økte saksinngangen noe, til 2 976 saker.

Sakstilgang, avgang og restanser 2004–2013

	2004	2010	2011	2012	2013
Innkomne saker	5 280	2 637	2 736	2 565	2 976
Avgjorte saker	5 730	2 612	2 561	2 753	2 875
Restanser	1 902	764	946	762	872

Strategier og utfordringer for 2015

Trygderetten skal avsi kjennelser i overensstemmelse med de lover og regler som gjelder. Trygderetten skal behandle og avgjøre sakene slik at vilkårene som er stilt til behandlingen i lov om anke til Trygderetten er oppfylt.

Trygderetten skal avgjøre sakene med en forsvarlig saksbehandlingstid, og behandle og

Saksbeholdningen per 1. januar 2013 var på 872 saker. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid i 2013 var på 3,1 måneder, en reduksjon fra 2012 på 1,0 måneder. Målsettingen er en gjennomsnittlig saksbehandlingstid på mindre enn 4 måneder. Saksbehandlingstiden varierer noe fra område til område. Om lag 97 pst. av sakene i 2013 ble behandlet innen seks måneder.

77 pst. av alle kjennelser fra Trygderetten var med full grunngeving i 2013, mot 76 pst. i 2011. I alle andre saker ble det gitt en forenklet grunngeving der det går fram hva retten særlig har lagt vekt på i sin avgjørelse. Alle saker avgjort i Trygderetten har dermed en selvstendig begrunnelse.

Trygderetten omgjorde 14,1 pst. av sakene som ble behandlet i 2013. 9,5 pst. av sakene ble opphevet og returnert til ny behandling, i hovedsak fordi sakene var for dårlig opplyst. I de resterende sakene ble tidligere vedtak stadfestet.

Trygderettens kjennelser kan bringes inn for domstolene med lagmannsretten som første instans. I 2013 er det avsagt 39 dommer. Staten ble frifunnet i 31 saker, mens Trygderettens kjennelser ble opphevet eller kjent ugyldige i 8 saker.

avgjøre sakene på en slik måte at det gir tillit både hos den ankende part og ankemotparten.

Saksinngangen til Trygderetten har økt gjennom 1. halvår 2014 og forventes å ligge på om lag 3 500 saker i 2014. Det er særlig innen uføreområdet at saksinngangen øker. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid og restansene har økt noe gjennom 2014 og forventes å ligge på et høyere nivå enn i 2013. For 2015 forventes saksinngangen å

ligge på samme nivå som i 2014, anslagsvis 3 500 saker. Et sentralt mål for Trygderetten er å avgjøre sakene i takt med økningen i saksinngangen.

I enkelte saker fatter Trygderetten retningsgivende kjennelser (såkalte femmedlemskjennelser). Slike saker skal bidra til mer enhetlig praktisering i Trygderetten og vil være retningsgivende for forvaltningen.

Budsjettforslag 2015

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen under post 01 Driftsutgifter skal dekke lønns- og driftsutgifter i Trygderetten.

Bevilgningen er foreslått redusert med 2,2 mill. kroner som følge av innføring av nettoordning for budsjettering og regnskapsføring av merverdiavgift i statsforvaltningen.

Bevilgningen er foreslått økt med 1,5 mill. kroner for øke saksbehandlingskapasiteten i Trygderetten for å bidra til å redusere restansene og saksbehandlingstiden.

For 2015 foreslås en bevilgning på 67,5 mill. kroner.

Kap. 3606 Trygderetten

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
16	Refusjons fødselspenger, Trygderetten	665		
18	Refusjon sykepenger	1 425		
	Sum kap. 3606	2 090		

Programkategori 09.20 Tiltak for bedre levekår mv.

Utgifter under programkategori 09.20 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
621	Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering	298 230	335 010	327 160	-2,3
	Sum kategori 09.20	298 230	335 010	327 160	-2,3

Utgifter under programkategori 09.20 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
01-24	Statens egne driftsutgifter	59 328	63 740	73 500	15,3
60-69	Overføringer til kommune- forvaltningen	170 957	191 720	172 720	-9,9
70-89	Andre overføringer	67 945	79 550	80 940	1,7
	Sum kategori 09.20	298 230	335 010	327 160	-2,3

Kap. 621 Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
21	Spesielle driftsutgifter	59 328	63 740	73 500
63	Sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte, <i>kan overføres</i>	170 957	191 720	172 720
70	Frivillig arbeid, <i>kan overføres</i>	57 417	68 660	68 660
74	Tilskudd til pensjonistenes organisasjoner m.v.	10 528	10 890	12 280
	Sum kap. 0621	298 230	335 010	327 160

Overført fra 2013 til 2014:
Post 21: 2 126 000 kroner
Post 63: 9 397 000 kroner
Post 70: 1 144 000 kroner

Kap. 621 omfatter bevilgninger til utvikling av sosiale tjenester i kommunene og tiltak for sosial inkludering i regi av frivillige organisasjoner på Arbeids- og sosialdepartementets område. Bevilgningene

forvaltes av Arbeids- og velferdsdirektoratet, som ivaretar oppgaver på sosial- og levekårsområdet.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Bevilgningen går til tiltak for å legge til rette for kompetanse- og kvalitetsutvikling i de sosiale tjenestene i kommunene. Størsteparten av midlene går til å dekke drift av Arbeids- og velferdsdirektoratets og Fylkesmannens kompetanse- og kvalitetsutviklingstiltak i kommuner og NAV-kontor knyttet til kvalifiseringsprogrammet, sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte under kap. 621, post 63.

Arbeids- og velferdsdirektoratet har et særlig ansvar for kompetanseutvikling i de sosiale tjenestene i kommuner og NAV-kontor, og skal bidra til at tjenestene blir forvaltet på en forsvarlig måte.

Direktoratets og fylkesmannen samarbeider om kompetanseutviklingstiltak for de sosiale tjenestene i NAV-kontorene, og fylkesmannen har i samarbeid med NAV fylke særlige oppfølgingsoppgaver knyttet til kvalifiseringsprogrammet.

Arbeids- og velferdsdirektoratet har i 2014 revidert rundskriv til lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen og utarbeidet en veileder for tjenesten opplysning, råd og veiledning. Arbeidet følges opp i 2015, da også med opplæring av NAV-kontorsansatte i samarbeid med fylkesmennene. På bakgrunn av tilsynserfaringer fra 2013 og 2014 om forvaltningen av kvalifiseringsprogrammet, vil det bli iverksatt særlige kompetansehevende tiltak på dette fagområdet også i 2015. Tiltak for å bedre kvalifiseringsprogrammets tilgjengelighet vil bli prioritert.

Kompetanse- og utviklingstiltak i boligsosialt arbeid, økonomisk rådgivning og forbyggende arbeid blant barnefamilier og barn og unge, var viktige innsatsområder i 2014 som vil bli videreført i 2015. Det ble satset særskilt på faglige utviklingstiltak for å forebygge og redusere fattigdom blant barn og unge, og Arbeids- og velferdsdirektoratet følger i 2015 opp arbeidet med utforming av et eget oppfølgingsprogram for lavinntektsfamilier.

Det er gjennomført en ekstern kunnskapsoppsummering for å kartlegge hva som finnes av slike tiltak og hva som er dokumentert som virksomme metoder. Se omtale under kap. 621, post 63.

En hovedutfordring i arbeidet med utsatt ungdom er at mange har sammensatte livsutfordringer og behov for helhetlig og koordinert bistand fra flere sektorer og forvaltningsnivåer. For å møte denne utfordringen fikk fylkesmennene i

2014 i oppdrag å bedre koordineringen av tjenester rettet mot barn og unge med sammensatte problemer. Tverrsektorielt samarbeid skal understøttes ved bruk av eksisterende arenaer eller ved å etablere nye, tverrsektorielle arenaer for kompetanse- og erfaringsutveksling på fylkesnivå. I 2014 fikk fylkesmennene og NAV fylke i oppdrag å iverksette kompetansehevende tiltak og legge til rette for erfaringsutveksling om oppfølging av ungdom.

Fylkesmennene og NAV fylke har i 2014 iverksatt særlige opplæringstiltak for NAV-kontorene i arbeidet med oppfølging av ungdom. Dette arbeidet følges opp i 2015.

Nordlandsprosjektet, Ungdom i svevet, ble avsluttet som prosjekt i 2010. Prosjektet høstet gode erfaringer. Fylkesmennene skal i samarbeid med NAV fylke formidle og videreføre erfaringene ut til de lokale NAV-kontorene, kommunen og fylkeskommunen. Fylkesmannen i Nordland og Universitetet i Nordland har en særlig pådriver- og veilederrolle. Det planlegges en avslutningskonferanse i 2015.

Kompetanse- og utviklingstiltak knyttet til programmet «Praksis- og kompetanseutvikling i NAV-kontorene» videreføres.

Deler av bevilgningen går til å dekke driftsutgifter til enkelte landsdekkende nasjonale tiltak på sosialtjenesteområdet.

En landsdekkende økonomirådstelefon, 800GJELD, gjør økonomisk rådgivning lettere tilgjengelig og bidrar til at personer med økonomiske problemer kommer raskere i gang med å finne en løsning. Tjenesten gir enkel rådgivning med sikte på hjelp til selvhjelp. Tjenesten omfatter nå også oppfølgingssamtaler. En brukerundersøkelse viser at brukerne opplever god tilgjengelighet og god service hos 800GJELD. Tjenesten har økt folks bevissthet og er et viktig bidrag i arbeidet med økonomisk rådgivning. Tjenesten styrkes i 2015 gjennom å la publikum også få ta skriftlig kontakt med servicesenteret.

Justis- og beredskapsdepartementet koordinerer Handlingsplan mot menneskehandel (2011–2014). Innsatsen har som mål å gi bistand og beskyttelse til ofre for menneskehandel og bidra til selvhjulpenhet gjennom bl.a. aktivisering og arbeidstrening. NAV Grünerløkka har hatt et byomfattende ansvar for ofre for menneskehandel med innvilget refleksjonsperiode siden 2006 når det gjelder Oslo. Også i Bergen kommune er det tverretattlig innsats overfor mennesker i prostitusjon og ofre for menneskehandel. NAV Grünerløkka og Bergen kommunes arbeid med ofre for menneskehandel ble evaluert i 2012. Blant utfor-

dringene som det ble pekt på i denne evalueringen var mangel på tilpassede boliger og uenighet om hva slags type bistand og hvordan den bør ytes. Innsatsen videreføres i 2015.

Direktoratet har i 2014 kartlagt i hvilken grad og hvordan NAV-kontorene er involvert i saker som omhandler vold i nære relasjoner. Det skal med utgangspunkt i denne kartleggingen iverksettes tiltak for å styrke NAV-kontorenes oppmerksomhet på dette området, øke deres handlingsberedskap for å forebygge vold i nære relasjoner og gi kvalitativt gode tjenester til brukere, og deres barn, som er utsatt for og vitne til vold i nære relasjoner.

Budsjettforslag 2015

Det foreslås å omdisponere 8 mill. kroner til kap. 621, post 21 fra kap. 621, post 63 knyttet til programmet «Praksis- og kunnskapsutvikling i NAV-kontorene», jf. omtale under kap. 621, post 63.

For 2015 foreslås en bevilgning på 73,5 mill. kroner.

Post 63 Sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte, kan overføres

Bevilgningen går til kommunerettede tilskuddsordninger, kompetanse- og utviklingstiltak og prosjekter i kommunene rettet mot sosialt og økonomisk vanskeligstilte. Kommunene har ansvar for viktige fellesoppgaver for å sikre alle innbyggere gode levekår.

Tiltak for å inkludere flere vanskeligstilte i arbeid

I 2009 ble det i et samarbeid mellom Arbeids- og velferdsdirektoratet og Kriminalomsorgens sentrale forvaltning igangsatt et treårig nasjonalt forsøk med formål å finne frem til modeller som sikrer innsatte integrerte tjenesteforløp, kontinuitet og tettere individuell oppfølging i overgang fra fengsel til frihet. Sju lokale fengsler og NAV-kontor har deltatt i forsøket som i all hovedsak ble avsluttet i 2012. Fire delprosjekter fikk forlenget prosjektperioden og har i 2013 testet ut økt bruk av videokonferanseutstyr som ledd i samarbeidet med hjemkommunene til innsatte.

Sluttevalueringen fra forsøket viser at det å ha tett og individuell oppfølging av innsatte med behov for ulike tjenester fra NAV-kontoret har vært en suksess. NAV-veilederne i fengsel har kommet i dialog med innsatte på et tidlig tidspunkt i straffegjennomføringen. De har hatt fastkontorplass i fengslene og bidratt til at den inn-

satte aktivt har deltatt i avklaring av egen situasjon. NAV-veilederne i fengsel har også vært et viktig bindeledd mellom innsattes lokale NAV-kontor og NAV-kontoret i fengselskommunen. Det foreslås i evalueringen at alle fengsler etablerer tilsvarende ordning som har vært prøvd ut i dette prosjektet.

Det har i perioden 2010–2013 vært gjennomført et treårig forsknings- og utviklingsprosjekt «Helhetlig, prinsippstyrt, metodisk tilnærming (HPMT)» hvor formålet er å utvikle kunnskapsbaserte metoder for oppfølging av deltakere i kvalifiseringsprogrammet.

Sluttrapporten fra evalueringen av prosjektet viser at metodikken har hatt en klar positiv effekt på oppfølgingsarbeidet i NAV-kontorene, veilederens opplevelse av egen profesjonalitet og brukernes overgang til arbeid. Erfaringene fra prosjektet og de mest virksomme delene av metodikken vil bli anvendt i utviklingen av en fordypningsmodul i Veiledningsplattformen som innføres i alle NAV-kontor.

«Praksis- og kunnskapsutvikling i NAV-kontorene» er et fireårig program igangsatt i 2013. Hovedformålet er å bidra til god kompetanse og kvalitet i det samlede tjenestetilbudet i NAV-kontorene. NAV-kontorenes oppfølging av personer med sammensatte behov skal ha et særskilt fokus, og satsingen skal bidra til at disse mottar helhetlig bistand med inkludering i arbeid og samfunnsliv som mål. Programmet er forankret på fylkesnivå. Fylkesmannen skal, i et samarbeid med NAV fylke, sikre at utforming og gjennomføring er i tråd med oppsatte mål og rammer for programmet.

Det er igangsatt forsøk i fire fylker: Østfold, Buskerud, Sør-Trøndelag og Rogaland. Hovedtilnærmingen er å utvikle kompetanse og kvalitet i NAV-kontorets tjenester gjennom et samarbeid mellom forskning, utdanning, praksis og brukere. I de utvalgte fylkene deltar universitet/høgskoler sammen med i alt ti NAV-kontor. Den brede forankringen og tilnærmingen innebærer at en viss andel av midlene må settes av til prosjektledelse og involverte universiteter og høgskoler. Det foreslås på denne bakgrunn å omdisponere 8 mill. kroner fra kap. 621, post 63 til kap. 621, post 21 til dette formålet. Programmet videreføres i 2015.

Boligsosialt arbeid

Arbeids- og velferdsdirektoratet forvalter en tilskuddsordning til boligsosialt arbeid. Formålet med ordningen er å styrke og utvikle de ordinære

tjenestene i kommunene for å bedre ivareta den enkeltes behov for oppfølging i bolig. Målgruppen er bostedsløse og rusmiddelmissbrukere. Ved utgangen av 2013 ble det gitt tilskudd til 129 kommuner i alle landets fylker. Rapporteringen fra kommunene viser at midlene har bidratt til at nærmere 3 800 personer har mottatt oppfølgingstjenester. Det ytes et bredt spekter av tjenester, herunder råd og veiledning, bistand til å skaffe bolig og etablering i boligen, praktisk bistand/miljøtiltak i hjemmet, økonomisk rådgivning, helsefremmende tiltak og arbeids-, aktivitets- og fritidstiltak. Om lag 30 pst. av tjenestemottakerne var unge i alderen 18-25 år. Mange har behov for bistand til å finne egnet bolig, og tett oppfølging for å gjennomføre videregående opplæring, delta i arbeidsrettede tiltak eller ordinært arbeid.

Oppfølgingstjenester i bolig er et viktig virkemiddel for å forebygge begjæringer og utkastelser fra bolig. Det meldes i rapporteringen fra kommunene både om utfordringer knyttet til mangel på midlertidige og egnede varige boliger, samt utfordringer knyttet til kompetanse og kapasitet til oppfølging i bolig.

Tilskudd til boligsosialt arbeid videreføres i 2015. Tilskuddet er et viktig virkemiddel i den nasjonale strategien for boligsosialt arbeid «Bolig for velferd» (2014–2020) som Regjeringen lanserte våren 2014. Fem departementet samarbeider om strategien og seks direktorat har fått i oppdrag å følge opp og utarbeide årlige tiltaksplaner. Husbanken (koordinator), Arbeids- og velferdsdirektoratet, Helsedirektoratet, IMDi, Kriminalomsorgsdirektoratet og Bufdir. Høsten 2012 ble det i samarbeid med Diakonhjemmets Høgskole startet en videreutdanning i metodisk boligsosialt arbeid. Formålet er økt kompetanse for å sikre brukerne et mest mulig helhetlig tjenestetilbud. Tilbudet avsluttes våren 2014.

Økonomi- og gjeldsrådgivning

Det er iverksatt en rekke tiltak for å utvikle kvaliteten på kommunenes tilbud til personer med økonomi- og gjeldsproblemer. Formålet er å bidra til at enkeltpersoner og familier med økonomiske problemer og gjeldsbyrder får kontroll og styring over egen økonomi. Økonomisk rådgivning er en obligatorisk tjeneste i NAV-kontorene. Den har i utgangspunktet alle kommunens innbyggere som målgruppe, men er også et viktig virkemiddel for å unngå eller redusere bruk av økonomisk stønad.

Økonomisk rådgivning inngår som en sentral del av NAV-kontorets kommunale tjenester. Økonomisk rådgivning krever god, og i enkelte tilfeller

spesialisert, kompetanse, noe som krever et tilpasset og differensiert opplæringsopplegg. Fortsatt økt fokus på økonomisk rådgivning i NAV-kontoret vil også kunne føre til økt etterspørsel etter økonomirådgivningstjenester i kommunene. For å møte dette behovet, vil økonomiske rådgivere også i 2015 tilbys kurs, samlinger og faglige fora. Se omtale av økonomirådstelefon, 800GJELD, under kap. 621, post 21.

I 2006 ble det opprettet et øremerket tilskudd for å stimulere til samarbeid mellom små kommuner og til utvikling av tjenesten knyttet til økonomi- og gjeldsrådgivning. Tilskuddet går i første rekke til interkommunalt samarbeid om tjenestene. Det er i 2014 gitt tilskudd til 18 interkommunale nettverk/enkeltkommuner, som involverer 101 kommuner. Tilskuddet innlemmes fra 2015 i inntektssystemet til kommunene som frie inntekter under kap. 571, post 70, jf. Prop. 95 S (2013–2014) og Innst. 300 S (2013–2014).

Innsats mot fattigdom blant barn og barnefamilier

Arbeids- og velferdsdirektoratet forvalter en tilskuddsordning for å stimulere til tiltak i kommunene for å forebygge og redusere fattigdom blant barn og unge. Målgruppen for tiltak er barn, unge og barnefamilier som er i kontakt med de sosiale tjenestene i NAV-kontoret. Formålet med ordningen er å styrke det sosiale og forebyggende arbeidet i kommunene, utvikle nye tiltak overfor målgruppen, utvikle tiltak og virkemidler som styrker det helhetlige oppfølgings- og veiledningsarbeidet overfor lavinntektsfamilier, og å bedre koordinering av tiltak og samarbeid og samhandling med andre tjenesteområder.

I 2014 er det totalt fordelt midler til 123 kommuner og bydeler. De fleste tiltakene er rettet inn mot sosial inkludering av barn, unge og barnefamilier. Det er gitt støtte til ferie- og fritidsaktiviteter, leksehjelp og utstyrsbanker i kommunen og til å utarbeide handlingsplaner. Flere kommuner/NAV-kontor har også mottatt midler til oppfølging av lavinntektsfamilier med sikte på å få foreldrene ut i arbeid samtidig som barna får nødvendig oppfølging. Tiltak omfatter også oppfølging av ungdom som står i fare for eller har falt ut av videregående skole. Som en følge av Helsetilsynets landsomfattende tilsyn i 2012, som viste at barnas situasjon ikke er tilstrekkelig kartlagt ved behandling av søknader om økonomisk stønad, er tiltak som bidrar til å sikre barneperspektivet tydeligere prioritet i søknader om og ved fordeling av tilskudd.

Arbeids- og velferdsdirektoratet har i samarbeid med Helsedirektoratet, Barne-, likestillings-

og inkluderingsdepartementet og Fylkesmannen gitt støtte til større satsinger som Sjumilssteget i Troms og Talenter for framtida i Telemark.

En evaluering av tilskuddsordningen viser at ordningen har bidratt til inkludering av barn og unge i ulike aktiviteter og på sosiale arenaer. Det er blitt økt bevissthet i kommunene om fattigdom og sosial eksklusjon blant barn og unge. Tiltakene har gitt rom for å arbeide forebyggende og utvikle nye tiltak. Evalueringen pekte på utfordringer knyttet til forankring av tiltakene i kommunene, og behov for en mer helhetlig innsats for å bedre situasjonen for barn og unge i disse familiene. Tilskuddsordningen videreføres i 2015.

Arbeids- og velferdsdirektoratet har satt i gang et arbeid med å utforme og prøve ut et helhetlig oppfølgingsprogram for lavinntektsfamilier. Oppfølgingen skal rette seg både mot foreldrene og barna. Foreldre vil få oppfølging rettet mot arbeid, utdanning, økonomi, helse og boforhold, mens barna vil følges opp med hensyn til deltakelse på ulike sosiale arenaer som barnehage, skolefritidsordning og fritidsaktiviteter i tillegg til skolearbeid. Det er gjennomført en kunnskapsoppsummering for å identifisere virksomme elementer som kan inngå i en pilot. Dette er bl.a. tett oppfølging over tid, systematisk kartlegging, samarbeid og koordinering, los-funksjon, kompetente og egnede medarbeidere, skreddersøm og fleksibilitet. Det anses også som viktig å ha et sterkt fokus på arbeidsretting samtidig som hensynet til barna ivaretas. Arbeidet med å utforme og prøve ut et oppfølgingsprogram videreføres i 2015.

Innsats overfor utsatte unge

Som et ledd i innsatsen mot fattigdom er det igangsatt et utviklingsarbeid overfor barn og unge i risikosoner. Målgruppen er ungdom 14-25 år. Innsatsen er rettet mot ungdom som står i fare for eller har falt ut av videregående opplæring, og som står i fare for å marginaliseres. Ungdom med minoritetsbakgrunn er prioritert. Formålet har vært å iverksette modellforsøk og utviklings- og kompetansetiltak med utgangspunkt i lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen, med vekt på samarbeid, tiltakskjeder og metodisk oppfølging av ungdom. I 2014 inngår 15 kommunale utviklingsarbeidere og interkommunale prosjekter i tiltaksporteføljen. Utviklingsarbeidet avsluttes i sin nåværende form.

Satsingen evalueres. Det er kommet to delrapporter. Evalueringen viser så langt at 28 pst. av deltakerne ser ut til å fortsette på skole etter prosjektslutt (mot 42 pst. før prosjektdeltakelse), 30

pst. deltar på tiltak i regi av NAV-kontoret (mot 7 pst. før prosjektdeltakelse), mens 17 pst. er i hel eller deltidsarbeid (mot 3 pst. før prosjektdeltakelse). Kun 4 pst. er helt ledige etter prosjektdeltakelse, mot 31 pst. forut for prosjektdeltakelse. Evalueringen viser at oppfølgingsarbeidet lykkes best med formidling til skole eller arbeid for deltakere i aldersgruppen 16-19 år. Los-modellen fremstår som spesielt egnet fordi oppfølgingen skjer mens ungdommen er i ordinære løp, ved behov og over tid. Evalueringen peker på at los-funksjonen kan gjøres mer arbeids- og skolerettet.

Evaluator gir følgende anbefalinger for det videre arbeidet: formalisert og regelmessig samarbeid på system- og ledernivå, tverrfaglig samarbeid på saksbehandlernivå, trygge og lite stigmatiserende møtepunkter mellom ungdom og NAV-kontoret, tett oppfølging av ungdommene og etablering av los-funksjon, mer oppsøkende oppfølging av ungdom, oppfølging av skole og arbeidsplass og i større grad utprøving av metoder for inkludering av utsatt ungdom i tråd med «Placetrain»-tilnærmingen. Evalueringsfunnene legges til grunn for det videre arbeidet. Sluttrapport fra evalueringen vil foreligge i 2015.

Flere av anbefalingene fra evalueringen er sammenfallende med innretningen av forsøk med NAV-veiledere i videregående skole (2014–2016). Forsøket består i utprøving av modeller for samordning av tjenester og tiltak mellom NAV-kontor, andre kommunale tjenester, videregående opplæring og Oppfølgingstjenesten. Målet er å redusere frafall fra videregående opplæring ved å hjelpe ungdom med sammensatte problemer på et tidlig tidspunkt. Veiledere fra NAV-kontor inngår som en del av elevtjenesten ved den videregående skolen. Forsøket er basert på lav terskel, forebygging, tett individuell oppfølging og los-funksjon. Prosjektet er et samarbeidsprosjekt med Kunnskapsdepartementet, og inngår i det tverrsektorielle samarbeidet for å øke gjennomføringen i videregående opplæring. Det er etablert fire piloter som et ledd i forsøket, i Stavanger, Tromsø, Jessheim og Oslo. Tre nye piloter er under etablering (Hamar, Kristiansand og Vennesla). Regjeringen vil nytte utviklingsmidler rettet mot unge i risikosoner til å igangsette nye piloter med NAV-veiledere i videregående skole. Det er et mål å etablere en pilot i hvert fylke i løpet av 2015. Pilotene skal brukes av fylkesmannen og NAV fylke i arbeidet og erfaringsspredning lokalt. Det vil bli vurdert å utvide pilotene i 2015 for å styrke arbeidet med overgangen fra skole til arbeidslivet for elever som har fått oppfølging av NAV-veilederne under

den videregående opplæringen. Forsøket evalueres.

Innsats for å øke gjennomføringen av videregående opplæring

Det foreslås å tildele Nord-Trøndelag fylkeskommune 5 mill. kroner per år i en treårs periode for å prøve ut en modell som skal bidra til å få flere unge utenfor opplæring og arbeid tilbake i utdanning. Prosjektet er rettet mot ungdom som har størst risiko for ikke å gjennomføre videregående opplæring.

Områdesatsing i indre Oslo øst

I 2014 ble områdesatsinger i indre Oslo øst og Fjell (Drammen) startet opp. Det er satt av 4 mill. kroner til satsingen i indre Oslo øst på Arbeids- og sosialdepartementets budsjett knyttet til utvikling av sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte. Midlene går til bydel Gamle Oslo til utviklingstiltak til barn og unge som en del av innsatsen for å bedre levekårene på Tøyen. Se nærmere omtale i Prop. 1 S (2014–2015) for Klima- og miljøverndepartementet.

Budsjettforslag 2015

Bevilgningen under kap. 621, post 63 reduseres med 11 mill. kroner som følge av innlemming av tilskudd til interkommunalt samarbeid om økonomi- og gjeldsrådgivning i inntektssystemet til kommunene som frie inntekter under kap. 571, post 70.

Det foreslås å omdisponere 8 mill. kroner fra kap. 621, post 63 til kap. 621, post 21 knyttet til programmet «Praksis- og kunnskapsutvikling i NAV-kontorene», jf. omtale over.

For 2015 foreslås en bevilgning på 172,7 mill. kroner.

Post 70 Frivillig arbeid, kan overføres

Bevilgningen går til frivillige organisasjoner og private stiftelser som utfører arbeid for vanskeligstilte. Disse fungerer som talerør for sosialt og økonomisk vanskeligstilte og utfører likemanns- og selvhjelpsarbeid. Enkelte organisasjoner tilbyr tjenester og tiltak til målgruppen.

Som et ledd i å styrke og videreutvikle dialogen og samarbeidet med frivillige organisasjoner er det etablert et kontaktutvalg mellom Regjeringen og representanter for sosialt og økonomisk vanskeligstilte. Kontaktutvalget hadde tre møter i

2013 og ett møte i første halvår 2014. Det er etablert et samarbeidsforum for organisasjonene som deltar i Kontaktutvalget. Samarbeidsforum er sekretariat for organisasjonene i Kontaktutvalget. Forumet er en arena for erfaringsutveksling og dyktiggjøring i samfunnsdebatt og deltakelse, og stimulerer til samarbeid mellom organisasjonene. Batteriet, som er et landsdekkende ressurscenter i regi av Stiftelsen Kirkens Bymisjon Oslo, er sekretariat for Samarbeidsforum. Det er etablert Batterier i Bergen, Trondheim, Bodø og Kristiansand. Batteriene driver hjelpe- og støttearbeid for organisasjoner og til etablering av nye organisasjoner, og er i kontakt med et stort nettverk av organisasjoner lokalt.

Tilskudd til organisasjoner og prosjekter for sosialt og økonomisk vanskeligstilte

Arbeids- og velferdsdirektoratet forvalter en ordning for tilskudd til drift av organisasjoner og prosjekter/aktiviteter for sosialt og økonomisk vanskeligstilte. Målgruppen er sosialt og økonomisk vanskeligstilte som opplever fattigdom og står i fare for sosial eksklusjon. Formålet er å styrke mulighetene for egenorganisering, selvhjelpsaktiviteter, brukerinnflytelse og interessepolitisk arbeid. I tillegg til driftsstøtte til Samarbeidsforum med Kontaktutvalget og Batteriene, er det i 2014 gitt driftsstøtte til 17 organisasjoner og tilskudd til 21 prosjekter. Gjennom driftsstøtten til ulike organisasjoner er mulighetene for egenorganisering og selvhjelpsaktiviteter for mange sosialt og økonomisk vanskeligstilte styrket. Tilskuddsordningen videreføres i 2015. Som et ledd i Regjeringens arbeid med å forenkle statlige tilskuddsordninger for frivillige organisasjoner, vil tilskuddsregelverket gjennomgås i 2015 med sikte på forbedring av struktur, enklere språk og tydeligere krav.

Tilskudd til sosialt entreprenørskap

I 2011 ble det etablert en tilskuddsordning for å stimulere til utvikling av sosialt entreprenørskap og sosiale entreprenører som retter sin virksomhet mot bekjempelse av fattigdom og sosial eksklusjon. Et viktig formål med ordningen har også vært å bidra til at egenorganiserte som har erfart fattigdom og sosial og økonomisk eksklusjon stimuleres til utvikling av sosialt entreprenørskap, der kompetanse og erfaringsbasert kunnskap er relevant. Målgruppen har sosialt og økonomisk vanskeligstilte som enten opplever eller står i fare for å oppleve fattigdom og sosial eksklusjon. I alt sju virksomheter som jobber mot fattigdom og

sosial eksklusjon har mottatt tilskudd i perioden 2011–2013.

Tilskudd til sosialt entreprenørskap og sosiale entreprenører ble i 2014 styrket med 5 mill. kroner, og det ble fastsatt et nytt regelverk for tilskuddsordningen. Formål og målgruppe er uendret, men det gis innenfor rammen for ordningen også mulighet for å søke om utviklingstilskudd. Formålet med utviklingstilskudd er å stimulere til utvikling av gode ideer og forretningsmodeller for søkere som er eller vil bli sosiale entreprenører knyttet til fattigdomsfeltet.

Regjeringen vil bedre betingelsene for sosiale entreprenører og øker tilskuddet til sosialt entreprenørskap med 1 mill. kroner i 2015 innenfor rammen av bevilgningen på posten.

Tilskudd til aktivisering og arbeidstrening

Arbeids- og velferdsdirektoratet forvalter en tilskuddsordning med formål å stimulere til utvikling av nye tiltak og metoder for aktivisering og arbeidstrening av personer med liten eller ingen tilknytning til arbeidsmarkedet i regi av frivillige organisasjoner. Tiltakene skal gi lavterskeltilbud om aktivisering og arbeidstrening som et ledd i målet om å gi alle muligheter til å komme i arbeid, samt bidra til å bedre levekårene for de vanskeligst stilte. Målgruppen er personer som står svært langt fra arbeidsmarkedet, og som i mange henseender er sosialt ekskludert. Siktemålet vil for enkelte være rehabilitering, inkludering og økt livskvalitet, mens andre vil kunne nyttiggjøre seg av mer arbeidsrettede tiltak med sikte på integrering i arbeidslivet. En evaluering av tilskuddsordningen viser at tiltakene bidrar til at personer som ønsker seg aktivisering og arbeidstrening, men som ikke mestrer terskelen i vanlige arbeidsmarkedstiltak, får et tilbud. Tiltakene omfatter et bredt spekter av tiltak fra sosial trening og hverdagsmestring til mer arbeidsrettede tiltak. Regjeringen styrket ordningen med 5,5 mill. kroner i 2014. I 2014 er det tildelt tilskudd til 55 prosjekter. Det er gitt tilskudd til tiltak bl.a. i regi av Kirkens Sosialtjeneste, Stiftelsen Kirkens Bymisjon, Frelsesarmeens Rusomsorg, Blå Kors og Røde Kors.

Budsjettforslag 2015

For 2015 foreslås en bevilgning på 68,7 mill. kroner.

Post 74 Tilskudd til pensjonistenes organisasjoner mv.

Det er gitt tilskudd til pensjonistenes organisasjoner i en årrekke. For å etablere et klarere regelverk for ordningen er det utarbeidet en egen forskrift for tilskudd til pensjonistenes organisasjoner med virkning fra og med 2013. Tilskuddsordningen skal gi økonomiske bidrag til pensjonistorganisasjoners drift og eldrepolitisk arbeid. Målet er økt engasjement og aktivitet på området. Målgruppen for tilskuddsordningen er landsdekkende pensjonistorganisasjoner som har som formål å fremme eldrepolitiske interesser, herunder pensjonistenes sosiale, økonomiske, helsemessige og kulturelle interesser, og styrke pensjonistenes stilling i samfunnet. Ni organisasjoner ble innvilget tilskudd i 2014 fordelt forholdsmessig etter antall medlemmer. Tilskuddsordningen forvaltes av Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Budsjettforslag 2015

Posten er økt med 1 mill.kroner. Dette er midler som er overført fra Kulturdepartementets budsjett på kap. 314, post 78, og som tidligere var øremerket tilskudd til Pensjonistforbundets arbeid med kultur og kulturtiltak. Midlene inngår i den ordinære tilskuddsordningen.

For 2015 foreslås en bevilgning på 12,3 mill. kroner.

Kap. 3621 Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering

Det er ikke ført inntekter på dette kapitlet i 2013.

Bevilgningen under kap. 621 Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering, post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3621, post 02, jf. romertallsvedtak II.

Programkategori 09.30 Arbeidsmarked

Utgifter under programkategori 09.30 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
634	Arbeidsmarkedstiltak	7 291 933	7 579 740	7 752 500	2,3
635	Ventelønn	111 232	85 000	60 000	-29,4
	Sum kategori 09.30	7 403 165	7 664 740	7 812 500	1,9

Utgifter under programkategori 09.30 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
01-24	Statens egne driftsutgifter	175 301	145 400	112 280	-22,8
60-69	Overføringer til kommuneforvaltningen	22 000	23 800		-100,0
70-89	Andre overføringer	7 205 864	7 495 540	7 700 220	2,7
	Sum kategori 09.30	7 403 165	7 664 740	7 812 500	1,9

Kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak

(i 1 000 kr)					
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	
21	Forsøk, utviklingstiltak mv., <i>kan overføres</i>	64 069	60 400	52 280	
60	Tilskudd til arbeids- og utdanningsreiser i Oslo kommune	22 000	23 800		
76	Tiltak for arbeidssøkere, <i>kan overføres</i>	6 158 828	6 210 330	6 355 000	
77	Varig tilrettelagt arbeid, <i>kan overføres</i>	1 016 870	1 207 800	1 236 660	
78	Tilskudd til arbeids- og utdanningsreiser	30 166	41 410	67 360	
79	Funksjonsassistanse i arbeidslivet		36 000	41 200	
	Sum kap. 0634	7 291 933	7 579 740	7 752 500	

Overført fra 2013 til 2014:
Post 21: 23 321 000 kroner

Post 76: 117 642 000 kroner
Post 77: 36 660 000 kroner

Allmenn omtale

De arbeidsrettede tiltakene utgjør en viktig del av innsatsen for å få flere i arbeid. Tiltakene kan benyttes for å avklare arbeidsevne, øke mulighetene for overgang til inntektsgivende arbeid, eller gi et meningsfullt arbeid til personer som har vanskeligheter med å få arbeid på ordinære lønns- og arbeidsbetingelser. Kapittelet inneholder også en post til forsøk, utviklingstiltak m.v. knyttet til de arbeidsrettede tiltakene.

Samlet gir Regjeringens forslag til satsing på arbeidsrettede virkemidler en ramme på 7 752,5 mill. kroner for 2015 under kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, jf. omtale under de enkelte postene nedenfor. I tillegg kommer behovet for tilsagnsfullmakter på 3 223,7 mill. kroner.

Post 21 Forsøk, utviklingstiltak mv., kan overføres**Rapport**

Midlene under kap. 634, post 21 disponeres av Arbeids- og velferdsdirektoratet. Midlene ble i 2014 benyttet til tilretteleggingstilskudd for rekruttering av arbeidssøkere med nedsatt arbeidsevne, servicehund, TV av og med psykisk utviklingshemmede (Empo TV) og ulike utrednings- og forsøksprosjekter, herunder Arbeids- og velferdsdirektoratets program FARVE – Forsøksmidler ARbeid og VEIferd.

I 2012 ble det iverksatt forsøk med tilretteleggingstilskudd for rekruttering av arbeidssøkere med nedsatt arbeidsevne som står utenfor arbeidslivet. Gjennom tilretteleggingstilskuddet kan arbeidsgiver få dekket eventuelle kostnader forbundet med ulike tilpasninger i arbeidssituasjonen. Tilretteleggingstilskuddet har begrenset bruk. I 1. tertial 2014 var det i gjennomsnitt utbetalt 122 slike tilskudd hver måned.

I 2011 ble det satt av 5 mill. kroner til en prøveordning med servicehund. Formålet med forsøksprosjektet var å kartlegge og vurdere nytte og behov for servicehunder i et samfunnsøkonomisk perspektiv, herunder om dette skal være et offentlig ansvar. Det er til sammen åtte deltakere i prosjektet. Fire personer fikk tildelt servicehund i november 2013, og fire nye deltakere fikk tildelt servicehund i mai 2014. Prosjektperioden varer i to år fra hunden blir utlevert til brukeren. Det innebærer at siste pulje avslutter prosjektperioden våren 2016. Evaluering av prosjektet gjennomføres umiddelbart etter at prosjektet er fullført.

Bevilgningen til programmet FARVE – Forsøksmidler ARbeid og VEIferd – fordeles av

Arbeids- og velferdsdirektoratet gjennom årlige utlysninger av prosjektmidler. Det kan også bli gjennomført ekstraordinære utlysninger ved behov. I løpet av 2013 ble det publisert 34 rapporter under dette programmet. Blant prosjektene som er blitt avsluttet det siste året, kan nevnes:

- Innvandrerne som skulle klare seg selv, Fafo: Om møtet mellom arbeidsinnvandrerne fra EØS-området og norsk bakkebyråkrati. Ifølge rapporten er det stort behov for klargjøring av retningslinjene i offentlig forvaltning når det gjelder vurderingen av om EØS-borgere har lovlig opphold, konsekvensene av at oppholdet ikke (lenger) er lovlig og kravet til likebehandling av EØS-borgere. Det fremstår blant annet som uklart hvilke rettigheter EØS-borgere har til bostedsbaserte ytelser fra NAV, særlig arbeidsmarkedstiltak og sosialhjelp.
- Mer muskler til helse- og omsorgssektoren, NAV Troms: Dette forsøket gikk ut på å rekruttere og kvalifisere mannlige NAV-brukere i randsonen av arbeidsmarkedet til jobber i helsesektoren. Prosjektet var et samarbeid mellom NAV, fylkeskommunen og to kommuner. Av de 30 som ble tatt inn i prosjektet, var 16 i jobb innen helsefagområdet ved prosjektslutt. 14 av disse nærmet seg målet om fagbrev.
- Overganger – samarbeid og koordinering i vente- og overgangsfaser, Mindus: Treårig prosjekt gjennomført i perioden 2009–2012, rettet mot utsatt ungdom i aldersgruppen 16-25 år. Et metodeutviklingsprosjekt for å få til bedre samordning og organisering av innsatsen som blir rettet mot ungdom.
- Evaluering av effekter av Tillitsprosjektet i Mandal, Uni Røkkan: En registerdataanalyse som konkluderer med at Mandal kommune har redusert sykefraværet betydelig etter at de satte i gang det såkalte Tillitsprosjektet i 2008, sammenlignet med kontrollgruppen. Forskerne understreker at det ikke er mulig å fastslå hvilket element av prosjektet som har hatt størst effekt – utvidet rett til egenmelding eller tettere oppfølgingsregime. Supplerende data fra spørreskjemaundersøkelse og fokusgruppeintervjuer tyder imidlertid på at oppfølgingsregimet har vært avgjørende.

Budsjettforslag 2015

Arbeids- og velferdsdirektoratet fordeler via FARVE-programmet midler til forsøk og ekstern forsknings- og utredningsvirksomhet. Arbeids- og velferdsdirektoratet vil videreføre arbeidet med mer målrettede utlysninger av FARVE-mid-

lene. Hensikten med bevilgningen er å bidra til politikk- og kunnskapsutvikling på prioriterte deler av arbeids- og velferdsområdet, med særlig vekt på evaluering av forsøk og utviklingsarbeid i etaten. Direktoratet jobber kontinuerlig med å styrke og forbedre formidlingen av kunnskap fra prosjektene som finansieres i programmet, gjennom nettside, nyhetsbrev og ulike arrangementer. Det største av disse er den årlige FARVE-konferansen.

Bevilgningen til FARVE skal i 2015 bl.a. brukes til evaluering av et randomisert kontrollert forsøk med individuell jobbstøtte (IPS) og forsøket med kjerneoppgaver i NAV-kontor.

Forsøksprosjektet med tilretteleggingstilskudd for arbeidssøkere med nedsatt arbeidsevne fortsetter i 2015. Tilskuddet foreslås nominelt videreført i 2015.

Prøveordningen med servicehund finansieres ved overføring av ubrukte midler fra den opprinnelige bevilgningen.

Det samlede forbruket på posten har i flere år vært lavere enn bevilgningen. Regjeringen foreslår derfor å redusere bevilgningen med 9 mill. kroner.

For 2015 foreslås en bevilgning på 52,3 mill. kroner.

Post 60 Tilskudd til arbeids- og utdanningsreiser i Oslo kommune

Nytt landsdekkende regelverk for arbeids- og utdanningsreiser ble satt i verk 1. september 2014. Det nye regelverket omfatter også Oslo kommune. Som følge av dette bevilges midlene til arbeids- og utdanningsreiser i sin helhet under kap. 634, post 78 fra 2015. Dette innebærer at det

ikke bevilges midler under kap. 634, post 60 i 2015.

Post 76 Tiltak for arbeidssøkere, kan overføres

Arbeidsmarkedstiltak skal tildeles ut fra den enkeltes individuelle behov for arbeidsrettet bistand, uavhengig av hvilken målgruppe personen tilhører eller hvilke ytelser personen mottar. Arbeids- og velferdsetaten har en stor portefølje av arbeidsrettede tiltak som kan tildeles personer med behov for bistand for å komme i arbeid.

Noen tiltaksformer av lengre varighet og med tettere oppfølging er forbeholdt personer med nedsatt arbeidsevne. For nærmere beskrivelse av de ulike arbeidsrettede tiltakene vises det til omtale i Prop. 1 S (2012–2013).

Rapport

Samlet tiltaksgjennomføring

For å sikre etaten en viss fleksibilitet, blant annet med hensyn til valg av type tiltak, legges det til grunn et intervall rundt måltallet for tiltaksgjennomføring.

Tall fra Arbeids- og velferdsdirektoratet viser at det var en gjennomsnittlig samlet tiltaksgjennomføring på om lag 69 450 plasser i 2013 (inkludert om lag 70 plasser til forsøk med Arbeidsavklaringspenger som lønnstilskudd). Dette var i gjennomsnitt om lag 1 700 færre tiltaksplasser enn planlagt nivå. Tabellen under viser antall gjennomførte tiltaksplasser for ledige og personer med nedsatt arbeidsevne de siste tre årene, samt planlagt tiltaksnivå for 2014.

Antall gjennomførte tiltaksplasser for ledige og personer med nedsatt arbeidsevne. Gjennomsnitt for året. 2011–2013. Plantall for 2014.

	2011	2012	2013 ¹	2014 ¹
Ledige	15 900	16 850	16 050	12 000
Personer med nedsatt arbeidsevne	48 400	46 400	44 150	48 500
Varig tilrettelagt arbeid (post 77 fra 2013)	8 800	9 000	9 250	9 200
Sum	73 100	72 250	69 450	70 100

¹ Tiltaksnivået inkluderer plasser til forsøk med arbeidsavklaringspenger som lønnstilskudd.

Utfordringer i tiltaks gjennomføringen i 2014

I statsbudsjettet for 2014 ble det bevilget midler som, gitt visse forutsetninger om tiltakenes sammensetning og priser, skulle gi rom for en gjennomsnittlig gjennomføring av om lag 69 700 plasser for ledige og personer med nedsatt arbeidsevne under post 76 og post 77 i 2014. I tillegg gir et forsøk med arbeidsavklaringspenger som lønnstilskudd ytterligere 400 tiltaksplasser.

Til grunn for bevilgningen lå det en reduksjon i antallet tiltaksplasser for ledige med 4 000 plasser, og en økning i antallet plasser for personer med nedsatt arbeidsevne med 3 000 plasser, sammenlignet med 2013.

Gjennomføringen i 1. halvår i 2014 avviker fra dette, med et høyere antall plasser for ledige og et lavere antall plasser for personer med nedsatt arbeidsevne. Avvikene har sammenheng med at det har vist seg krevende å gjennomføre endringene i fordelingen av tiltak på de to hovedgruppene tilstrekkelig raskt. Målet om å gjennomføre 12 000 og 57 700 tiltaksplasser i gjennomsnitt per måned i 2014 for hhv. ledige og personer med nedsatt arbeidsevne vil trolig ikke bli nådd for året sett under ett, jf. også omtale i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2014.

Utvikling og kvalitet

Regjeringen jobber aktivt med å forbedre kvaliteten i de arbeidsrettede tiltakene. Evalueringer er en viktig del av dette arbeidet. Derfor har Arbeids- og sosialdepartementet bedt Frisch-senteret om å evaluere tiltakseffekter for personer med nedsatt arbeidsevne. Denne evalueringen finner blant annet at tiltak som raskt formidler personer med nedsatt arbeidsevne til arbeid i ordinært arbeidsliv i gjennomsnitt gir bedre effekt enn tiltak som legger vekt på opptrening i skjermede omgivelser før formidling til arbeid. Det går også fram at ordinær utdanning som tiltak har hatt god effekt på overgang til arbeid. Siden utdanning ofte går over lang tid, vil effekten best kunne måles over en hel yrkeskarriere.

Gjennomføring av forsøk kan gi verdifull kunnskap i arbeidet med å utvikle og forbedre kvaliteten i de arbeidsrettede tiltakene. Frisch-senteret evaluerer to forsøk der tiltak fordeles etter loddrekning. I ett forsøk er hensikten å måle om kortere ventetid på arbeidsrettede tiltak har betydning. I et annet forsøk i regi av Arbeids- og velferdsetaten evalueres oppfølgingsmetodikken supported employment.

Arbeids- og velferdsetaten har satt i gang et utviklingsarbeid for å styrke kvaliteten i de arbeidsrettede tiltakene. For å bidra til bedre kvalitet ved henvisning til tiltak og under gjennomføring og avslutning av tiltak, vil Arbeids- og velferdsetaten i 2014 utarbeide en standard for arbeidsrettede tiltak. Standarden er en prosessstøtte for veilederne ved NAV-kontorene. Formålet med standarden er å bidra til at brukerne får mer treffsikre tiltak og tilstrekkelig oppfølging fra Arbeids- og velferdsetaten, både mens de gjennomfører et arbeidsrettet tiltak og i etterkant av tiltaksdeltakelse. Standarden skal også sikre mer enhetlig praksis i oppfølgingen av tiltaksarbeidet, og gjennom dette bidra til økt kvalitet.

Regjeringen vil stille klarere kvalitets- og resultatkrav til leverandørene av arbeidsrettede tiltak. Arbeids- og velferdsetaten arbeider med å etablere systemer og rutiner for måling og oppfølging av resultater. Det vil bli innført nasjonale normer for resultatoppnåelse for enkelte tiltaksvarianter i løpet av 2. halvår 2014.

Tiltakspenger til tiltaksdeltaker, tidligere kalt individstønad, finansieres under kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak. For å tydeliggjøre at stønaden kun gis ved deltakelse på aktive tiltak ble stønadens navn endret til tiltakspenger fra 1. januar 2014. Stønaden gir en inntekt i tiltaksperioden for personer som ikke mottar andre livsoppholdsytelser. Tiltakspenger tildeles for de dagene vedkommende deltar i et arbeidsrettet tiltak, og kan stimulere til aktivitet eller arbeidserfaring for bl.a. unge som ellers ville vært passive. Det har blitt hevdet at stønaden fører til at det blir mindre attraktivt å fullføre videregående skole. For å få mer kunnskap om tiltakspengenes insentiveffekter for unge, har departementet iverksatt et forskningsprosjekt om hvordan tiltakspengene påvirker unges tilpasning til utdanning og arbeidsliv. AFI gjennomfører evalueringen.

Innsats for personer med nedsatt funksjonsevne

Jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne ble iverksatt i 2012 og forsterket og videreført i 2013 og 2014. Hovedmålgruppen er personer under 30 år med nedsatt funksjonsevne og behov for arbeidsrettet bistand fra Arbeids- og velferdsetaten, og som skal ut i ordinært arbeidsliv. SINTEF la i januar 2014 frem en evaluering av jobbstrategien, hvor de peker på utfordringer knyttet til oppstart og implementering av strategien. Dette følges nå opp av Arbeids- og velferdsdirektoratet. Videre rapporterer Arbeids- og velferdsetaten om at jobbstrategien har ført til tettere

samarbeid mellom NAV-kontorene og andre enheter og kompetansemiljøer i Arbeids- og velferdsforvaltningen om målgruppen.

Det foregår kontinuerlig informasjons- og kommunikasjonsaktiviteter for å markedsføre jobbstrategien, eksempelvis gjennom jobbmesser, foredragsvirksomhet, frokostseminar, informasjonsmøter mv. Målgruppen i jobbstrategien prioriteres også ved arbeidsrettet bistand og Arbeids- og velferdsetatens totale tiltaksinnsats. Arbeids- og utdanningsreiser ble innført som landsdekkende ordning fra 1. september 2014, jf. kap. 634, post 78. Funksjonsassistanse i arbeidslivet ble utvidet og gjort til en permanent ordning i 2014.

I 2013 ble to statlige etater og fire kommuner invitert til å være foregangsvirksomheter for å inkludere flere unge med nedsatt funksjonsevne i arbeidslivet. Hensikten med prosjektet er å avdekke og registrere suksessfaktorer og hindringer for økt måloppnåelse. Foreløpige erfaringer viser at det er viktig med en god avklaring av aktuelle kandidater i forkant av arbeidspraksis. Videre er det nødvendig at det settes av tilstrekkelig tid til oppfølging, både fra Arbeids- og velferdsetaten og arbeidsgiver. Prosjektet er videreført i 2014. Oppsummering av erfaringer fra prosjektet i 2014 vil danne grunnlag for å vurdere en eventuell videreføring i 2015.

Statistikk fra Arbeids- og velferdsdirektoratet viser at en større andel i jobbstrategiens målgruppe får oppfølgingsvedtak, oppfølging fra Arbeids- og velferdsetaten, godkjent aktivitetsplan og deltar på tiltak enn AAP-mottakere i alt. Det fremkommer også at andelen i jobbstrategiens målgruppe som får slik arbeidsrettet bistand fra Arbeids- og velferdsetaten har økt.

Det er også en større andel i målgruppen for jobbstrategien enn blant AAP-mottakere totalt som går over i jobb. 52 pst. av jobbstrategiens målgruppe gikk over til jobb i perioden september 2012 til desember 2013 mot 45 pst. av alle AAP-mottakere.

Innsats for ungdom

Innsatsen for oppfølging av ungdom utenfor utdanning og arbeidsliv, som ikke har fullført videregående opplæring, har blitt styrket gjennom prosjektperioden for Oppfølgingsprosjektet i Ny GIV(2010–2013). Den fylkeskommunale oppfølgings-tjenesten har fått langt bedre oversikt over målgruppen, og flere har kommet i aktivitet. Samtidig har styrket samarbeid mellom flere instanser bidratt til økt tverrfaglighet i bistanden som gis. Dette kan også gi et bedre samarbeid mellom

aktørene i oppfølgingen av voksne arbeidssøkere. Oppfølgingsprosjektet er under evaluering.

Arbeids- og velferdsetaten har lansert en egen facebookside, NAV Jobblyst, hvor ungdom kan få råd, veiledning og svar på spørsmål knyttet til jobb, skole og NAV-kontorets tjenester. Tilbakemeldinger fra unge brukere tyder på at tiltaket har senket terskelen for å kontakte Arbeids- og velferdsetaten.

Arbeids- og sosialdepartementet har satt i gang et prosjekt i Statistisk sentralbyrå som bl.a. skal se nærmere på hvordan unge som står utenfor arbeid og opplæring tilpasser seg over tid. Prosjektet vil gi kunnskap om hvor lenge unge står utenfor arbeid og utdanning, og hvordan det går med de unge i gruppen på lengre sikt. Foreløpige resultater viser at om lag fire av ti som var utenfor arbeid og opplæring i 2008 var sysselsatt fire år senere, mens nesten hver fjerde var arbeidsledig eller mottok en helse-relatert ytelse. Prosjektet ferdigstilles etter planen i løpet av høsten 2014.

Gjennomføring av tiltak for ledige

I 2013 gjennomførte Arbeids- og velferdsetaten om lag 16 050 tiltaksplasser i gjennomsnitt for ledige. I 1. halvår 2014 ble det også gjennomført om lag 16 050 tiltaksplasser i gjennomsnitt. Dette er 1 800 færre plasser enn i samme periode året før.

Den arbeidsrettede bistanden skal tilpasses den enkelte arbeidssøkers behov. Samtidig skal utsatte grupper som ungdom, innvandrere fra land utenfor EØS-området og langtidsledige prioriteres ved inntak til arbeidsmarkedstiltak. I 2013 utgjorde personer under 20 år om lag 3,2 pst. av alle registrerte ledige. Samtidig var om lag 11,5 pst. av deltakerne i tiltak for ledige under 20 år. Dette indikerer at de yngste arbeidssøkerne er prioritert i tråd med ungdomsgarantien som skal gi tilbud om arbeidsmarkedstiltak til ungdom under 20 år som står uten arbeid eller skoleplass.

I 2013 utgjorde 20-24-åringer 14,6 pst. av alle registrerte ledige. Samtidig utgjorde 20-24-åringene 19,4 pst. av deltakerne i arbeidsmarkedstiltak for ledige.

Arbeids- og sosialdepartementet har samarbeidet med Kunnskapsdepartementet om forsøk med utvikling av opplæringsmodeller for voksne arbeidssøkere uten fullført videregående opplæring. Forsøksperioden varte i tre år med avslutning i 2013. Erfaringer så langt viser positive resultater med hensyn til samarbeidet mellom fylkeskommunen og NAV-fylke om målgruppen og etablering av gode opplæringsmodeller. Prosjek-

tet evalueres av Proba Samfunnsanalyse. Resultatene fra evalueringen foreligger på slutten av 2014.

Innvandrere er en utsatt gruppe på arbeidsmarkedet, og utgjorde 38,6 pst. av de registrerte ledige i 2. kvartal 2014. I samme periode utgjorde innvandrerne 42,2 pst. av alle deltakere i tiltak for ledige. Det var flere innvandrerkvinner enn -menn som deltok på arbeidsmarkedstiltak.

Langtidsledighetsgarantien innebærer tilbud om deltakelse i et arbeidsrettet tiltak, og omfatter personer med minst toårig arbeidssøkerperiode og seks måneders sammenhengende ledighet. Rapportering fra Arbeids- og velferdsdirektoratet har vist svak måloppnåelse for garantien. Tall fra 1. tertial 2014 viser at garantien var oppfylt for bare 12 pst. av målgruppen. Arbeids- og sosialdepartementet har satt i gang et forskningsprosjekt som skal gi økt kunnskap om bruk av tiltak for personer med svært lange ledighetsperioder. Departementet vil på bakgrunn av prosjektet vurdere innsatsen for langtidsledige.

Gjennomføring av tiltak for personer med nedsatt arbeidsevne

I 2013 ble det gjennomført om lag 53 400 tiltaksplasser for personer med nedsatt arbeidsevne i gjennomsnitt. I 1. halvår 2014 var tilsvarende tall om lag 53 800 hvorav 44 400 tiltaksplasser på post 76 og 9 400 tiltaksplasser på post 77, jf kap. 634, post 77 for øvrig omtale av tiltakene varig tilrettelagt arbeid og produksjonsverksted. Det vises for øvrig til omtale av personer med nedsatt arbeidsevne under Del I, punkt 3 Sentrale utviklingstrekk.

Arbeids- og velferdsetaten har gjennomført en betydelig innsats overfor personer med psykiske lidelser. Det er bra for helse og trivsel å være i arbeid og aktivitet, det gjelder også for personer som er psykisk syke. Oppfølgingsplan for arbeid og psykisk helse (2013–2016) viderefører og videreutvikler innsatsen på dette feltet. I forbindelse med innsatsen knyttet til arbeid og psykisk helse er det blant annet satt i gang forsøk basert på metoden «Individual Placement and Support» (IPS). Metoden er basert på at personer med psykiske helseproblemer kommer seg raskest mulig ut i arbeid med formidlingsbistand fra NAV, og får psykisk behandling fra helsetjenesten integrert med bistanden knyttet til arbeid. Innsatsen videreføres i 2015.

Kvalifiseringsprogrammet retter seg mot personer med vesentlig nedsatt arbeids- og inntektsevne, som har ingen eller svært begrensede ytelser i folketrygden. Programmet skal bidra til

at flere kommer i arbeid, og er en lovpålagt oppgave for kommunene. Den som fyller vilkårene i loven har rett til et individuelt tilpasset program og en tilhørende kvalifiseringsstønad. Arbeidsmarkedstiltak i statlig eller kommunal regi inngår som viktige elementer i programmet. Ved utgangen av 1. tertial 2014 var om lag 2 300 deltakere i kvalifiseringsprogrammet registrert som deltakere i statlige arbeidsmarkedstiltak. For nærmere omtale, se hovedmål 4 og Del I, 3 Sentrale utviklingstrekk.

Forsøk med tilskudd til arbeidsgivere som ansetter personer som har rett til arbeidsavklaringspenger ble i 2013 iverksatt i fire fylker. Forsøket skal gå over fem år, og ble i 2014 utvidet med et nytt fylke (Troms). Antall deltakere i forsøket ved utgangen av juli 2014 var 292. Unge mottakere av arbeidsavklaringspenger prioriteres, og både arbeidstaker og arbeidsgiver får tett oppfølging av Arbeids- og velferdsetaten. Regjeringen forventer at dette forsøket sammen med Jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne skal bidra til at flere unge får en varig forankring i arbeidslivet. Forsøket blir evaluert. En sentral problemstilling er i hvilken grad lønnstilskudd kombinert med utvidet adgang til midlertidig ansettelse og utvidet oppfølging av arbeidstaker og arbeidsgiver fører til økt sannsynlighet for å få og bli i jobb for personer med nedsatt arbeidsevne. Første delrapport fra evalueringen viste at flertallet av deltakerne var eldre enn den prioriterte målgruppen, og at det i stor grad ble tatt inn deltakere som allerede hadde en relasjon til en arbeidsgiver gjennom deltakelse på arbeidsmarkedstiltak. Det vises også til omtale under kap. 2651, post 70 Arbeidsavklaringspenger og kap. 605, post 01 Driftsutgifter.

Forsøk med tidsubestemt lønnstilskudd (TULT) ble igangsatt i fem fylker i 2007. Fra 2008 er tiltaket gjort landsdekkende. Målgruppen for tiltaket er personer i og utenfor arbeidslivet som har vesentlig og varig nedsatt arbeidsevne, hvor alternativet kan være uførepensjonering. Dette gjelder personer med varig nedsatt arbeidsevne på grunn av helsemessige og sosiale årsaker. Deltakelse på tiltaket krever at NAV-kontoret har gjennomført en arbeidsevnevurdering og at andre tidsavgrensede tiltak har vært prøvd eller vurdert. Tiltaket hadde i gjennomsnitt om lag 2 300 deltakere i 2013.

Regjeringen vil legge fram en melding til Stortinget om arbeid i løpet av høsten 2014 der blant annet forsøket med TULT vil bli vurdert.

Forsøket med kjerneoppgaver i NAV-kontor startet opp i 1. halvår 2013 og omfatter fem NAV-

kontor i fylkene Akershus, Hedmark, Telemark, Hordaland og Sør-Trøndelag. Hensikten er å undersøke i hvilken grad avklaring og oppfølging i regi av Arbeids- og velferdsetaten fører til økt overgang til arbeid, som alternativ til kjøp av slike tjenester i form av tiltak fra eksterne leverandører. Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) evaluerer forsøket. Første delrapport, som ble publisert i juni 2014, viser blant annet at det er utfordringer knyttet til de NAV-ansattes kompetanse. Forsøket videreføres i 2015.

Budsjettforslag 2015

Forslaget til bevilgning under post 76 må ses i sammenheng med omtalen under hovedmål 1 Et velfungerende arbeidsmarked med høy sysselsetting, lav ledighet og et inkluderende arbeidsliv.

Gitt visse forutsetninger om arbeidsmarkedstiltakenes sammensetning og priser, foreslår Regjeringen en bevilgning som vil gi rom for om lag 12 000 plasser for ledige, og om lag 56 700 plasser for personer med nedsatt arbeidsevne i 2015. Dette gir et samlet nivå på 68 700 tiltaksplasser. For å sikre etaten en viss fleksibilitet, blant annet med hensyn til valg av type tiltak, legges det også i 2015 til grunn et intervall rundt måltallet for tiltaksgjennomføringen.

Av tiltaksplassene for personer med nedsatt arbeidsevne finansieres 9 200 plasser under kap. 634, post 77. Tiltaksnivået i 2015 innebærer en videreføring av tiltaksnivået fra 2014 for ledige og sikrer nødvendig innsats for utsatte grupper som ungdom, innvandrere, langtidsledige og sosialhjelpsmottakere, jf. Prop. 1 S Tillegg 1 (2013–2014). For personer med nedsatt arbeidsevne er

tiltaksnivået redusert med 1 000 plasser sammenlignet med Prop. 1 S Tillegg 1 (2013–2014). Dette er tilpasset anslått tiltaksgjennomføring for 2. halvår 2014 for helt ledige og personer med nedsatt arbeidsevne.

Regjeringen foreslår å trappe opp antall deltakere i forsøket med tilskudd til arbeidsgivere som ansetter personer som har rett til arbeidsavklaringspenger, fra et gjennomsnittsnivå på 400 plasser i 2014 til 500 plasser i 2015. Disse tiltaksplassene kommer i tillegg til den øvrige innsatsen på arbeidsrettede tiltak for personer med nedsatt arbeidsevne. Det er omdisponert 10,1 mill. kroner fra kap. 2651, post 70, jf. omtale under kap. 2651, post 70. I tillegg kommer 3,4 mill. kroner i økt tilsagnsfullmakt til regnskapsmessig etterslep for aktiviteten i 2014 med utbetaling i 2015

Samlet tiltaksnivå for ledige og personer med nedsatt arbeidsevne på post 76 og post 77, inkludert tiltaksplasser knyttet til forsøk med arbeidsavklaringspenger, er på 69 200 i 2015.

I tillegg til bevilgningen i 2015 kommer behovet for tilsagnsfullmakter på 2 534,9 mill. kroner. Disse tilsagnsfullmaktene er knyttet til tiltaksplasser som gjennomføres i 2015, men hvor kostnadene kommer til utbetaling i 2016, og til opprettholdelse av tiltaksaktiviteten over årsskiftet 2015/2016. Tabellene nedenfor oppsummerer ressursbehov, bevilgning og tilsagnsfullmaktene det er redegjort for over.

For 2015 foreslås en bevilgning på 6 355 mill. kroner. Det er tatt hensyn til tilsagnsfullmakter som gir tillatelse til å inngå forpliktende avtaler om utbetaling av midler i foregående og påfølgende budsjettår.

Behovet for bevilgning og tilsagnsfullmakter under kap. 634, post 76 i 2015

		Kap. 634, post 76
	Totalt ressursbehov i 2015 (behovet for midler knyttet til all tiltaksaktivitet som gjennomføres i 2015, uavhengig av utbetalingstidspunkt)	6 344 900
-	Behovet for tilsagnsfullmakt (pga. regnskapsmessig etterslep) til tiltaksaktivitet som gjennomføres i 2015 og utbetales i 2016	824 400
+	Behovet for tilsagnsfullmakt (pga. regnskapsmessig etterslep) til tiltaksaktivitet som gjennomføres i 2014 og utbetales i 2015	834 500
=	Totalt bevilgningsbehov i 2015	6 355 000

Nærmere om behovet for tilsagnsfullmakter i 2015

		Kap. 634, post 76
	Behovet for tilsagnsfullmakt for å opprettholde tiltaksnivået over årsskiftet 2015/2016	1 710 500
+	Behovet for tilsagnsfullmakt (pga. regnskapsmessig etterslep) til tiltaksaktivitet som gjennomføres i 2015 og utbetales i 2016	824 400
=	Totalt behov for tilsagnsfullmakt 2015	2 534 900

Nærmere om enkelte satsinger knyttet til arbeidsmarkedstiltakene

Det vises til omtale av arbeidsmarkedspolitikken innretning under Hovedmål 1 Et velfungerende arbeidsmarked med høy sysselsetting, lav ledighet og et inkluderende arbeidsliv.

I 2013 og 2014 ble det iverksatt to forsøk under kap. 634, post 76 som begge har til hensikt å prøve ut metoder for å få flere personer med nedsatt arbeidsevne over i arbeid. Begge videreføres i 2015. Forsøket med resultatbasert finansiering av formidlingsbistand (REFIN) ble iverksatt i 2. halvår 2013. Hensikten med forsøket er å prøve ut om økonomiske insentiver stimulerer tiltaksarrangører til innsats som bidrar til at flere med nedsatt arbeidsevne kommer over i arbeid. Proba Samfunnsanalyse har fått i oppdrag å kartlegge den første fasen av gjennomføringen av forsøket. Kartleggingen vil foreligge i november 2014. Forsøket med resultatbasert finansiering av formidlingsbistand videreføres i 2015.

I 1. halvår 2014 ble det iverksatt et forsøk med Supported Employment. Formålet med forsøket er å kartlegge om individuell oppfølging basert på kvalitetskravene som er nedfelt i metoden som går under betegnelsen Supported Employment fører til at flere personer med nedsatt arbeidsevne får og beholder arbeid i ordinært arbeidsliv, sammenlignet med oppfølgingstiltak hvor det ikke er satt tilsvarende krav til metodebruk. Målgruppen i forsøket er personer med nedsatt arbeidsevne. Frishsenteret har fått i oppdrag å gjøre en effektevaluering av forsøket. Forsøket videreføres i 2015.

Å stimulere til deltakelse i arbeidslivet er viktig for å nå Regjeringens ambisjoner knyttet til målene om et inkluderende arbeidsliv, fattigdomsbekjempelse og et inkluderende samfunn. Jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne skal understøtte disse målene ved å legge til rette for at flere med nedsatt funksjonsevne kommer i arbeid. Arbeidet bygger bl.a. på avtalen om et inkluderende arbeidsliv og avtalens delmål 2

om å øke yrkesdeltakelsen blant personer med nedsatt funksjonsevne. Jobbstrategien videreføres i 2015, og både 900 tiltaksplasser som årlig er avsatt til jobbstrategiens målgruppe siden 2012, og stillingsressurser til 40 øremerkede stillinger videreføres. Stillingene er knyttet til gjennomføringen av jobbstrategien, mentor, forsøk med tilretteleggingstilskudd til arbeidssøkere, samt informasjons- og kompetansemidler avsatt til jobbstrategien. I tillegg utvides målgruppen fra personer under 30 år som har mottatt arbeidsavklaringspenger i ett år eller mer, til alle under 30 år som mottar arbeidsavklaringspenger og som har behov for arbeidsrettet bistand for å komme i ordinært arbeid. Ordningen med funksjonsassistanse i arbeidslivet er et viktig virkemiddel i jobbstrategien og styrkes med nye midler i 2015, jf. nærmere omtale under kap. 634, post 79.

Regjeringen vil satse videre på arbeid og psykisk helse. Innsatsen i Oppfølgingsplan for arbeid og psykisk helse (2013–2016) skal bidra til at erfaringene med det pågående utviklingsarbeidet knyttet til arbeid og psykisk helse videreføres og spres, slik at personer med psykiske helseproblemer får et godt tilpasset tilbud og mulighet til ansettelse i ordinært arbeid.

Arbeidsmarkedstiltakene inngår som sentrale elementer i introduksjonsprogrammet for nyankomne innvandrere, i satsingen på kvalifiseringsprogrammet og i innsatsen overfor personer som mottar legemiddelassistert rehabilitering. Den arbeidsmarkedspolitiske innsatsen på disse områdene videreføres i 2015.

Som ledd i oppfølgingen av Meld. St. 6 (2012–2013) En helhetlig integreringspolitikk- mangfold og fellesskap, er det satt i gang et arbeid for å se nærmere på utfordringene knyttet til samarbeidet mellom Arbeids- og velferdsetaten og kommunene om deltakere på introduksjonsprogram, samt gjennomgå bruken av arbeidsmarkedstiltak for innvandrere.

Regjeringen viderefører garantiordningen for langtidsledige i 2015.

Regjeringen viderefører også de tre garantiordningene for ungdom. Garantiordningene for ungdom er bare en del av det arbeidet som gjøres for unge utenfor utdanning og arbeid ved NAV-kontorene. Det er viktig at NAV-kontorene samarbeider godt med andre tjenester som også har et ansvar for unge, som skole og oppfølgingstjeneste, helsetjenester og barnevern.

For å styrke kommunenes og fylkeskommunenes arbeid med utsatte barn og unge under 24 år, har Kunnskapsdepartementet, Arbeids- og sosialdepartementet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet innledet et samarbeid. Departementene skal fremme felles tiltak og strategier for bedre oppfølging av utsatte barn og unge. Det overordnede målet for samarbeidet er økt gjennomføring i videregående opplæring. Departementene har gitt et felles koordinert oppdragsbrev til sine direktorat om å komme med tilrådinger om tverrfaglige innsatser som kan bidra til at flere lykkes i skolen og fullfører videregående opplæring.

Siden 2009 er prosjektet Tilbakeføring til Arbeid, Fritid og Utdanning (TAFU) gjennomført som forsøk i Rogaland og Troms. Målet har vært å tilbakeføre tidligere domfelte til samfunnet gjennom bistand til arbeidspraksis og/eller utdanning, med mål om varig arbeid i det ordinære arbeidsmarkedet. På bakgrunn av evalueringsrapporten fra AFI har Arbeids- og sosialdepartementet i samarbeid med Kunnskapsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet, besluttet å videreføre TAFU som en permanent ordning i Rogaland fra og med 1. januar 2015. Samtidig avvikles prosjektet i Troms. Det er nedsatt en arbeidsgruppe som skal utrede forslag til organisering av TAFU ved en eventuell utvidelse. Arbeidsgruppen ledes av Arbeids- og velferdssjefen i direktoratet.

Et enklere tiltakssystem

For å bidra til et enklere tiltakssystem, økt mangfold av leverandører og et mer variert tjenestetilbud til brukerne, vil Regjeringen slå sammen overlappende tiltak innenfor avklarings- og oppfølgingsområdet. Dette er tiltak som i dag leveres både gjennom avtaler med forhåndsgodkjente tiltaksleverandører og gjennom anbudskonkurranser. De avklarings- og oppfølgingstjenester som i dag kjøpes direkte fra forhåndsgodkjente tiltaksarrangører er utformet som de tilsvarende tiltakene som anskaffes via anbud. Faglig og innholdsmessig sett er derfor dette likeartede tiltak som er velegnet å slå sammen. Dette innebærer at tiltakene avklaring og avklaring i skjernet virksomhet

slås sammen til ett avklaringstiltak, og at tiltakene oppfølging og arbeid med bistand slås sammen til ett oppfølgingstiltak. Endringen gjelder med dette en avgrenset del av arbeidsmarkedstiltakene. Formål, målgrupper, innhold og varighet i tiltakene endres ikke som følge av forenklingen, slik at endringene i forskrift om arbeidsrettede tiltak vil være begrensede. De nye sammenslåtte tiltakene vil bli anskaffet etter regelverket for offentlige anskaffelser. Det tas sikte på at forskriftsendringene vil tre i kraft fra 1. januar 2015. Det legges opp til overgangsordninger. Saken har vært på høring.

Fullmakt til å omdisponere midler fra kap. 634, post 76 til kap. 605, post 01

I forsøk med kjerneoppgaver i NAV-kontor legges det opp til at Arbeids- og velferdsetaten i større grad gjennomfører avklarings- og oppfølgingstjenester i egen regi, som alternativ til kjøp av slike tjenester i form av tiltak fra eksterne leverandører. Forsøket finansieres innenfor en fullmakt på omdisponering av inntil 40 mill. kroner fra kap. 634, post 76 Tiltak for arbeidssøkere til kap. 605, post 01 Driftsutgifter, som knyttes til avklarings- og oppfølgingsressurser internt i Arbeids- og velferdsetaten. Det legges til grunn at etaten gjennom omdisponeringen gir avklarings- og oppfølgingstjenester til minst like mange personer som det omdisponerte beløpet ville gitt av tiltaksplasser. Omdisponeringsfullmakten foreslås videreført i 2015.

For 2015 foreslås en bevilgning på 6 355 mill. kroner.

Post 77 Varig tilrettelagt arbeid

Varig tilrettelagt arbeid er et tiltak for personer som mottar uførepensjon eller i nær framtid ventes å få innvilget uførepensjon. Tiltaket kan gjennomføres hos forhåndsgodkjente tiltaksarrangører eller i ordinært arbeidsliv. Det er ikke mål om overgang til ordinært arbeid, men mulighetene for å komme over i ordinært arbeid skal vurderes jevnlig. Tiltaket finansieres gjennom tilskudd etter faste satser.

Rapport

I 2013 ble det i gjennomsnitt gjennomført 8 100 tiltaksplasser i varig tilrettelagt arbeid i skjernet virksomhet og 1 200 plasser i ordinær virksomhet. I Prop. 1 S (2013–2014) ble det bevilget midler som, gitt visse forutsetninger om tiltakenes sam-

menesetning og priser, i utgangspunktet skulle gi rom for en gjennomsnittlig gjennomføring av om lag 9 200 tiltaksplasser i 2014 på kap. 634, post 77. Antall tiltaksplasser er økt fra 8 500 i 2010.

Prosjektet Arbeidsplassstilrettelegging for sterkt fysisk funksjonshemmede, kalt Marensro-prosjektet, ble startet i 2002. Marensroprosjektet ble fra 1. januar 2013 en del av Kompetanseutvikling Grenland AS (GREP) og heter nå GREP Marensro.

Budsjettforslag 2015

Det planlegges et tiltaksnivå i 2015 med om lag 9 200 tiltaksplasser i gjennomsnitt. For å sikre best mulig tilrettelagte og målrettede opplegg for tiltaksdeltakerne legges det et intervall rundt måltallet for tiltaksgjennomføringen.

Det foreslås avsatt midler i 2015 under kap. 634, post 77 til fortsatt drift av varig tilrettelagt arbeid i GREP Marensro.

I tillegg til bevilgningen i 2015 kommer behovet for tilsagnsfullmaktene på 688,8 mill. kroner. Disse tilsagnsfullmaktene er knyttet til tiltaksplasser som gjennomføres i 2015, men hvor kostnadene kommer til utbetaling i 2016, og til opprettholdelse av tiltaksaktiviteten over årsskiftet 2015/2016. Tabellene nedenfor oppsummerer ressursbehov, bevilgning og de tilsagnsfullmakter det er redegjort for over.

For 2015 foreslås en bevilgning på 1 236,7 mill. kroner. Det er tatt hensyn til tilsagnsfullmakter som gir tillatelse til å inngå forpliktende avtaler om utbetaling av midler i foregående og påfølgende budsjettår.

Behovet for bevilgning og tilsagnsfullmakter under kap. 634, post 77 i 2015

	Kap. 634, post 77
Totalt ressursbehov i 2015 (behovet for midler knyttet til all tiltaksaktivitet som gjennomføres i 2015, uavhengig av utbetalingstidspunkt)	1 233 660
- Behovet for tilsagnsfullmakt (pga. regnskapsmessig etterslep) til tiltaksaktivitet som gjennomføres i 2015 og utbetales i 2016	114 400
+ Behovet for tilsagnsfullmakt (pga. regnskapsmessig etterslep) til tiltaksaktivitet som gjennomføres i 2014 og utbetales i 2015	117 400
= Totalt bevilgningsbehov i 2015	1 236 660

Nærmere om behovet for tilsagnsfullmakter i 2015

	Kap. 634, post 77
Behovet for tilsagnsfullmakt for å opprettholde tiltaksnivået over årsskiftet 2015/2016	574 400
+ Behovet for tilsagnsfullmakt (pga. regnskapsmessig etterslep) til tiltaksaktivitet som gjennomføres i 2015 og utbetales i 2016	114 400
= Totalt behov for tilsagnsfullmakt 2015	688 800

Fullmakt til å omdisponere midler fra kap. 634, post 77 til kap. 634, post 76

Regjeringen foreslår at Arbeids- og sosialdepartementet gis fullmakt til å omdisponere inntil 10 pst. av bevilgede midler under kap. 634, post 77 Varig tilrettelagt arbeid til kap. 634, post 76 Tiltak for arbeidssøkere.

Post 78 Tilskudd til arbeids- og utdanningsreiser

Stortinget vedtok i forbindelse med statsbudsjettet for 2013 å gjøre forsøksordningen med arbeids- og utdanningsreiser til en landsdekkende, permanent ordning. Vedtaket om en permanent landsdekkende ordning innebærer at den statlige ordningen utvides til også å omfatte brukere i Oslo.

Rapport

Nytt regelverk for den statlige ordningen som inkluderer Oslo, ble iverksatt 1. september 2014. I den forbindelse ble det også etablert en reisekordning som erstattet bruken av kjørekontorer ved regionale helseforetak ved bestilling av arbeids- og utdanningsreiser.

Per juli 2014 var det i gjennomsnitt om lag 430 deltakere i ordningen. Deltakere i Oslo kommer i tillegg.

Budsjettforslag 2015

I 2014 finansierte staten den delen av Oslos kommunale ordning som tilsvarende statlig regelverk under kap. 634 post 60. I 2015 vil denne særskilte finansieringen opphøre ved at arbeids- og utdanningsreiser i Oslo innlemmes i den statlige ordningen.

For 2015 foreslås en bevilgning på 67,4 mill. kroner.

Post 79 Funksjonsassistanse i arbeidslivet

Forsøket med funksjonsassistanse i arbeidslivet ble etablert som en permanent rammefinansiert ordning fra 2014, hjemlet i arbeidsmarkedsloven og tiltaksforskriften.

Funksjonsassistanse kan gis til yrkesaktive personer som har omfattende fysiske funksjonsnedsettelse, og til blinde og sterkt svaksynte. Funksjonsassistanse må være nødvendig for at

deltakeren skal kunne være i ordinært lønnet arbeid. Ordningen innebærer at en lønnet assistent bistår den enkelte funksjonshemmede med hjelp til praktiske formål i arbeidssituasjonen. Assistenten skal ikke utføre arbeidstakerens ordinære arbeidsoppgaver.

Rapport

Fra 2014 ble ordningen utvidet til å omfatte ledsaging for blinde og svaksynte i arbeidssituasjonen. Funksjonsassistanse i arbeidslivet bidrar til at personer med sterk funksjonsnedsettelse kan være i arbeid. Tiltaket er et viktig virkemiddel for å sikre nødvendig tilrettelegging og oppfølging på arbeidsplassen. Antall brukere i ordningen har gradvis økt.

Ved utgangen av juli 2014 var det 125 personer i tiltaket.

Budsjettforslag 2015

Den permanente ordningen sikrer forutsigbarhet hos arbeidsgivere og brukere for nødvendig tilrettelegging og oppfølging på arbeidsplassen, og er en vesentlig styrking av virkemiddelapparatet for å inkludere målgruppen i ordinært arbeidsliv.

Det er et mål at nye brukere som søker og oppfyller inngangsvilkårene kan tas inn i ordningen. Regjeringen foreslår derfor at bevilgningen styrkes med 4 mill. kroner i 2015.

For 2015 foreslås en bevilgning på 41,2 mill. kroner.

Kap. 3634 Arbeidsmarkedstiltak

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
85	Innfordring av feilutbetalinger, Arbeidsmarkeds- tiltak	334	200	200
	Sum kap. 3634	334	200	200

Budsjettforslag 2015

Post 85 Innfordring av feilutbetalinger, arbeidsmarkedstiltak

Inntektene under post 85 har sammenheng med innfordringer av feilutbetalinger til tiltaksarrangører og enkelte tiltaksdeltakere.

For 2015 foreslås en bevilgning på 0,2 mill. kroner.

Kap. 635 Ventelønn

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2015
		2013	Saldert budsjett 2014	
01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	111 232	85 000	60 000
	Sum kap. 0635	111 232	85 000	60 000

Allmenn omtale

Ventelønnsordningen gir oppsagte tjenestemenn rett til ventelønn på bestemte vilkår, og fortrinnsrett til ny stilling i staten. Ordningen er hjemlet i lov av 4. mars 1983 nr. 3 om statens tjenestemenn m.m. (tjenestemannsloven). I tillegg er oppsagte arbeidstakere fra utskilte, tidligere statlige, virksomheter gitt midlertidige rettigheter til den statlige fortrinnsretts- og ventelønnsordningen. Disse rettighetene er gitt i særlover som normalt varer tre år etter omdanningstidspunktet. Rettigheter som er utløst i denne perioden består imidlertid etter særlovens opphør. Eventuelle ventelønnskostnader som er hjemlet i særlov skal dekkes av virksomhetene/selskapene selv gjennom refusjonsplikt. Ordinære forvaltningsorganer er også pålagt refusjonsplikt. Arbeids- og velferdsetaten beregner og utbetaler ventelønn.

Rapport

Det har de seneste årene vært en betydelig nedgang i antall mottakere av ventelønn. Det gjennom-

snittlige antallet ventelønnsnettakere gikk ned fra om lag 2 320 i 2006 til 420 i 2013. Utbetalingene ble redusert fra 395 mill. kroner i 2006 til 111 mill. kroner i 2013. Reduksjonen har sammenheng med svært lav tilgang til ordningen, samtidig med en høy avgang. De aller fleste mottakerne går ut den maksimale stønadsperioden, oftest til fylte 67 år. En viss andel går over på AFP eller uførepensjon, mens noen få går over til nytt arbeid.

Per august 2014 var det 365 personer som hadde ventelønnsrettigheter. Av disse var det 323 personer som mottok løpende utbetaling av ventelønn, mens 42 personer hadde midlertidig stans i ytelsen pga. midlertidig arbeid eller sykdom. 95 pst. av ventelønnsnettakerne med løpende utbetaling av ventelønn er 60 år eller over.

Budsjettforslag 2015

Post 01 Driftsutgifter, overslagsbevilgning

For 2015 foreslås en bevilgning på 60 mill. kroner.

Kap. 3635 Ventelønn mv.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2015
		2013	Saldert budsjett 2014	
01	Refusjon statlig virksomhet mv.	42 807	34 050	27 891
85	Innfordring av feilutbetaling av ventelønn	1 040	800	600
	Sum kap. 3635	43 847	34 850	28 491

Budsjettforslag 2015

Post 01 Refusjon statlig virksomhet mv.

Under posten føres refusjonspliktige inntekter.

For 2015 foreslås en bevilgning på 27,9 mill. kroner.

Post 85 Innfordring av feilutbetaling av ventelønn

Innfordring av feilutbetaling av ventelønn har sammenheng med størrelsen på utbetalingene av ventelønn.

For 2015 foreslås en bevilgning på 0,6 mill. kroner.

Programkategori 29.20 Enslige forsørgere

Utgifter under programkategori 29.20 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
2620	Stønad til enslig mor eller far	3 744 518	3 612 300	3 620 280	0,2
	Sum kategori 29.20	3 744 518	3 612 300	3 620 280	0,2

Utgifter under programkategori 29.20 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
70-89	Andre overføringer	3 744 518	3 612 300	3 620 280	0,2
	Sum kategori 29.20	3 744 518	3 612 300	3 620 280	0,2

Kap. 2620 Stønad til enslig mor eller far

(i 1 000 kr)					
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	
70	Overgangsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	2 555 597	2 381 000	2 460 000	
72	Stønad til barnetilsyn, <i>overslagsbevilgning</i>	363 858	385 000	357 300	
73	Utdanningsstønad	55 990	62 000	52 680	
75	Tilskudd til flytting for å komme i arbeid	256	300	300	
76	Forskuttering av underholdsbidrag	768 817	784 000	750 000	
	Sum kap. 2620	3 744 518	3 612 300	3 620 280	

Hovedtrekkene i regelverket

Formålet med stønadene er å bidra til at enslige forsørgere skal bli i stand til å forsørge seg selv gjennom arbeid. Full overgangsstønad utgjør 2,25 ganger grunnbeløpet i folketrygden. Den er inntektsprøvd og reduseres med 45 pst. for inntekt som overstiger halvparten av folketrygdens grunnbeløp.

Overgangsstønad kan som hovedregel gis i inntil tre år, frem til barnet fyller åtte år. Stø-

nadsperioden kan utvides, f. eks. dersom den enslige forsørgeren er under nødvendig utdanning eller har særlig tilsynskrevende barn.

Stønad til barnetilsyn, utdanningsstønad og stønad til flytting for å komme i arbeid kan også gis på bestemte vilkår.

Det stilles krav om yrkesrettet aktivitet for å kunne motta overgangsstønad fra yngste barn fyller ett år. Aktivitetskravet kan fylles ved å være i arbeid som utgjør minst 50 pst. av full tid, under

utdanning som utgjør minst 50 pst. av utdanning på full tid eller ved å stå tilmeldt Arbeids- og velferdsetaten som reell arbeidssøker.

Arbeids- og sosialdepartementet har gjennomgått regelverket for stønader til enslig mor eller far, jf. folketrygdloven kapittel 15, og vil om kort tid sende forslag til endringer på høring. Forslagene innebærer forenklinger, som gjør det enklere å forstå og praktisere regelverket. Forslagene innebærer også en ytterligere innretning mot arbeid av stønadene under kapitlet. Hensyn til enslige med særlig tilsynskrevende barn vil fortsatt ivaretas.

Bidragforskott ytes til barn under 18 år som ikke bor sammen med begge foreldrene, også i saker der farskap ikke er fastsatt. Forskottet er inntektsprøvd ut fra mottakerens inntekt, antall egne barn i egen husstand og om vedkommende er enslig eller gift/samboende. Fra 1. mai 2011 ble

grensen for høyeste forskottssats hevet betydelig, og inntektsprøvingen ble gjort fullt ut gjeldende også for barn uten oppgitt far mv.

Fra 1. juli 2014 får enslige med forhøyet forskott utbetalt et tillegg på 1/3 av ordinær forskottssats hvis barnet er over 11 år. Bakgrunn for lovendringen er at barn koster mer å forsørge etter hvert som de blir eldre. Endringen gir enslige forsørgere med svak økonomi et tillegg på 370 kroner per måned per barn, og omfatter nær 12 400 barn.

Det tas refusjon i eventuelt bidrag fra bidragspliktige, og mulighetene for bidrag må være utnyttet dersom forskott skal kunne ytes. Før bidragforskott blir utbetalt, skjer en automatisk kontroll av om bidrag er innbetalt fra bidragspliktige og med hvilket beløp. Forskott utbetales bare i den utstrekning forskottet overstiger innbetalt bidrag.

Rapport

Utgiftsutviklingen

Stønadsutgifter til enslig mor eller far, løpende kroner (i 1 000 kroner) ved utgangen av 2012–2013

År	2012	2013	Endring 2012–2013 pst.
Overgangsstønad	2 573 023	2 555 597	-0,7
Stønad til barnetilsyn	362 532	363 858	0,4
Utdanningsstønad	53 309	55 990	5,0
Tilskudd til flytting for å komme i arbeid	327	256	-21,7
Sum totalt	2 989 191	2 975 701	-0,5

Fra 2012 til 2013 falt utgiftene til stønader til enslig mor eller far med 0,5 pst, målt i løpende kroner. Utbetalingene av overgangsstønad falt med 0,7 pst. Målt i fast G gikk utgiftene ned med 4,3 pst. Fast G innebærer at regnskapstallene er justert for utviklingen i grunnbeløpet i folketrygden, slik at de årlige utgiftene i større grad blir sammenlignbare. Nedgangen i utgifter målt i fast G skyldes en nedgang i antall mottakere av overgangsstønad.

Det var en økning i utgiftene til stønad til barnetilsyn på 0,4 pst. fra 2012 til 2013 målt i løpende kroner. Utgiftene til utdanningsstønad økte med 5,0 pst. fra 2012 til 2013.

Mottakere av overgangsstønad

Ved utgangen av 2013 var det om lag 20 200 mottakere av overgangsstønad og til sammen om lag

27 600 som mottok overgangsstønad og/eller stønad til barnetilsyn. Antallet mottakere av overgangsstønad gikk ned med om lag 1 100 personer fra året før. I 1. halvår 2014 var antallet mottakere av overgangsstønad 5,1 pst. lavere enn i samme periode i 2013.

Av mottakere av overgangsstønad med yngste barn på ett år eller eldre var 90 pst. i aktivitet i form av utdanning eller arbeid, eller aktiv arbeidssøking ved utgangen av 2013. Andelen aktive har gått opp sammenlignet med utgangen av 2012, da andelen aktive var på 85 pst. Av de aktive ved utgangen av 2013 var 60 pst. i arbeid og 27 pst. under utdanning, mens 13 pst. var arbeidssøkere. Andelen aktive har økt flere år på rad. Ved utgangen av 2010 var 79 pst. av mottakerne som har barn på ett år eller eldre i aktivitet. Den langsiktige økningen i andelen aktive mottakere kan ha sammenheng med utviklingen i sysselsetting og

utdanningsnivå blant kvinner generelt, og innskjerpelser i regelverket de siste årene.

Utviklingen i mottakere av stønad til enslig mor eller far er også omtalt i Del I 3 Sentrale utviklingstrekk.

Utgiftsutviklingen i 2014

I 1. halvår 2014 ble det regnskapsført 1 236 mill. kroner i overgangsstonad til enslige forsørgere under kap. 2620, post 70. For 1. halvår 2013 var utgiftene på samme post 1 251 mill. kroner. Dette tilsvarer en nedgang i utgiftene til overgangsstonad på 1,2 pst.

Statens utgifter til bidragsforskott

Statens utgifter til forskott var i 2013 på 768,8 mill. kroner, og refusjon i betalt bidrag fra bidragspliktige var på 299,6 mill. kroner, jf. kap. 5701, post 73, dvs. at statens nettoutgifter var på 469,2 mill. kroner. For 2012 var utgiftene på 805 mill. kroner, mens refusjonene i betalt bidrag fra bidragspliktige var på 331 mill. kroner, dvs. en nettoutgift på 474 mill. kroner.

Budsjettforslag 2015

For overgangsstonaden bidrar reguleringen av stonaden per 1. mai 2014 til å øke inneværende års utgifter med 60 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2014. Utgiftene for 2015 er beregnet med G per 1. mai 2014, og det tas ikke hensyn til neste års regulering av overgangsstonaden i anslaget for 2015, jf. omtale under Del I pkt. 2.1.

Post 70 Overgangsstonad, overslagsbevilgning

Anslag for mottakere av overgangsstonad, 2014–2015

	2014	2015
Mottakere av overgangsstonad, gjennomsnitt	2 480	2 460

I 2014 anslås det et gjennomsnitt på om lag 20 400 mottakere av overgangsstonad. På bakgrunn av utviklingen i 2014 og arbeidsmarkedsutsiktene fremover, ventes det om lag uendret antall motta-

kere i 2015. Det ventes en tilnærmet uendret gjennomsnittlig ytelse på om lag 128 000 kroner.

For å understøtte formålet om selvforsørgelse ved arbeid, foreslår Regjeringen å redusere hovedregelen for varighet på stonadsperioden fra tre til ett år, eller til barnet får rett til barnehageplass etter barnehageloven. Varigheten blir da lik både for første stonadsperiode, og for eventuelle senere stonadsperioder for den samme enslige forsørgeren. Endringen innføres for nye tilfeller fra 1. januar 2015. Forslaget vil først ha budsjetteffekter i 2016.

For 2015 foreslås en bevilgning på 2 460 mill. kroner.

Post 72 Stonad til barnetilsyn, overslagsbevilgning

Antall mottakere av stonad til barnetilsyn var 0,9 pst. lavere i 1. halvår 2014 enn i samme periode året før, og antall mottakere anslås til om lag 14 700 for året under ett. Det ventes om lag uendret antall mottakere i 2015, og en gjennomsnittlig ytelse på om lag 24 600 kroner. Stonad til barnetilsyn foreslås nominelt videreført i 2015.

For 2015 foreslås en bevilgning på 357,3 mill. kroner.

Post 73 Utdanningsstonad

Det var en nedgang i antallet mottakere av utdanningsstonad i 1. halvår 2014 på om lag 6 pst. sammenlignet med 1. halvår 2013, og det ventes en nedgang på om lag 9 pst. for året sett under ett. Dette gir i gjennomsnitt om lag 1 300 mottakere av utdanningsstonad i 2014. I 2015 anslås antallet mottakere å falle med ytterligere 3 pst. Det anslås en gjennomsnittlig ytelse i 2015 på om lag 39 600 kr. Utdanningsstonaden foreslås nominelt videreført i 2015.

For 2015 foreslås en bevilgning på 52,7 mill. kroner.

Post 75 Tilskudd til flytting for å komme i arbeid

Tilskudd til flytting kan gis til enslig mor eller far dersom det er nødvendig for at han eller hun skal komme i arbeid.

For 2015 foreslås en bevilgning på 0,3 mill. kroner.

Post 76 Forskuttering av underholdsbidrag

Anslaget fastsettes på bakgrunn av forventet endring i antall barn i saker med bidragsforskott og endring i utbetaling per barn.

Antall barn i saker med bidragsforskott er ventet å gå ned med 6 pst. fra 2013 til 2014 og med ytterligere 5 pst. i 2015. Nær to tredeler av tilstått forskudd kommer til utbetaling. Av utbetalt forskudd blir nær 37 pst. refundert gjennom barnebi-

drag fra bidragspliktige, jf. kap. 5701 Diverse inntekter, post 73 Refusjon fra bidragspliktige.

Endring i forskotteringsordningen fra 1. juli 2014 er beregnet å gi en netto utgift på 24 mill. kroner i 2015. Det er ventet at utbetalt forskudd vil øke med 40 mill. kroner, og at innbetalt refusjon vil øke med 16 mill. kroner.

For 2015 foreslås en bevilgning på 750 mill. kroner.

Programkategori 29.50 Inntektssikring ved sykdom og uførhet

Utgifter under programkategori 29.50 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
2650	Sykepenger	36 617 102	38 245 720	39 644 720	3,7
2651	Arbeidsavklaringspenger	36 477 014	34 600 000	34 110 300	-1,4
2655	Uførhet	61 738 164	63 510 000	78 194 000	23,1
	Sum kategori 29.50	134 832 280	136 355 720	151 949 020	11,4

Utgifter under programkategori 29.50 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
70-89	Andre overføringer	134 832 280	136 355 720	151 949 020	11,4
	Sum kategori 29.50	134 832 280	136 355 720	151 949 020	11,4

Kategorien omfatter utgifter til sykepenger, arbeidsavklaringspenger og ytelser til uføre. Under sykepenger inngår sykepenger, omsorgs- og pleiepenger, tilskudd til tilretteleggingstiltak, samt utgifter til feriepenger av sykepenger etter reglene i folketrygdloven kapittel 8 og 9. Under

arbeidsavklaringspenger inngår arbeidsavklaringspenger og tilleggsstønader etter folketrygdloven kapittel 11 og legeerklæringer. Under ytelser til uføre inngår uføretrygd og menerstatning ved yrkesskade etter folketrygdloven kapittel 12 og 13.

Kap. 2650 Sykepenger

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
70	Sykepenger for arbeidstakere mv., <i>overslagsbevilgning</i>	32 423 453	33 770 000	35 173 000
71	Sykepenger for selvstendige, <i>overslagsbevilgning</i>	1 620 621	1 690 000	1 636 000
72	Omsorgs- og pleiepenger ved barns sykdom m.m., <i>overslagsbevilgning</i>	527 657	565 000	545 000
73	Tilskudd til tilretteleggingstiltak mv., <i>kan overføres</i>	263 591	310 720	310 720
75	Feriepenger av sykepenger, <i>overslagsbevilgning</i>	1 781 780	1 910 000	1 980 000
	Sum kap. 2650	36 617 102	38 245 720	39 644 720

Overført fra 2013 til 2014:
Post 73: 111 465 000 kroner

Innledning

Sykepenger skal gi kompensasjon for bortfall av arbeidsinntekt for yrkesaktive som er arbeidsuføre på grunn av sykdom eller skade. Sykepengeperioden er inntil ett år. Arbeidsgiver skal betale sykepenger i opptil 16 kalenderdager (arbeidsgiverperioden). Selvstendig næringsdrivende og frilansere må selv dekke tapt arbeidsinntekt i de første 16 kalenderdagene av en sykepengeperiode. Sykepenger beregnes på grunnlag av tidligere inntekt opp til seks ganger grunnbeløpet i folketrygden. Sykepenger til arbeidstakere og frilansere gis med 100 pst. av grunnlaget, mens selvstendig næringsdrivende får sykepenger med 65 pst. av grunnlaget. Sykepenger kan graderes ned til 20 pst. ved delvis arbeidsuførhet. Selvstendig næringsdrivende og frilansere kan mot særskilt premie tegne forsikring som omfatter sykepenger for de første 16 sykedagene og/eller sykepenger med 100 pst. av grunnlaget.

Folketrygdloven og arbeidsmiljøloven pålegger arbeidsgiver, Arbeids- og velferdsetaten og den sykmeldte selv en rekke oppfølgings- og aktivitetskrav. Hensikten med disse kravene er å stimulere og hjelpe den sykmeldte så raskt som mulig helt eller delvis tilbake i arbeidslivet.

Pleiepenger og omsorgspenger skal kompensere for bortfall av arbeidsinntekt for yrkesaktive i forbindelse med barns sykdom. Pleiepenger kompensere også for bortfall av arbeidsinntekt ved pleie av nærstående i livets slutfase. Ytelsene beregnes som sykepenger.

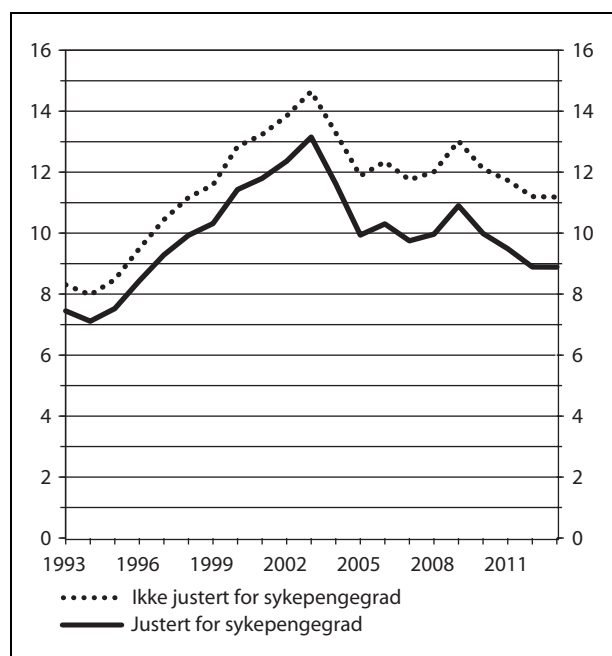
Pleiepenger kan gis til foreldre som har omsorg for barn under institusjonsopphold og hvis barnet lider av en livstruende eller annen svært alvorlig sykdom eller skade. Pleiepenger kan også tilstås til den som pleier en nærstående i hjemmet i livets slutfase i opptil 60 dager.

Omsorgspenger tilstås til en arbeidstaker som må være borte fra arbeidet på grunn av omsorg for sykt barn under 12 år. Ytelsen gis i opptil 10 stønadsdager for hvert kalenderår. Hvis vedkommende har ansvar for mer enn to barn, gis omsorgspenger i opptil 15 dager. Til arbeidstaker med kronisk sykt eller funksjonshemmede barn kan det gis 10 stønadsdager ekstra. Når arbeidstaker er alene om omsorgen, doubles antall stønadsdager. Arbeidsgiver dekker de første 10 stønadsdagene, mens trygden dekker omsorgspenger utover 10 stønadsdager.

Rapport

Utgiftsutviklingen

Folketrygdens totale utgifter til sykepenger var 36 354 mill. kroner i 2013. Det tilsvarer en økning på 0,4 pst. sammenlignet med 2012.

Figur 6.1 Antall sykepengedager betalt av folketrygden per sysselsatt lønnstaker. Årstall 1993–2013.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Folketrygden utbetaler som hovedregel sykepenger for fravær ut over 16 dager. Arbeidsgiver utbetaler sykepenger for de første 16 dagene (arbeidsgiverperioden). I 2013 ble det utbetalt sykepenger for 11,2 dager per sysselsatt lønnstaker totalt, se figur 6.1. Dersom en justerer for gradert sykefravær, ble det utbetalt sykepenger for 8,9 dager i 2013. Dette er identisk med antallet dager utbetalt året før.

Det totale sykefraværet, i henhold til sykefraværstatistikken, lå også stabilt fra 2012 til 2013. Likevel økte utgiftene til sykepenger til arbeidstakere med om lag 5,7 pst. Dette skyldes økning i sykepengegrunnlaget og i sysselsettingen. Fra 2012 til 2013 har både antallet sykepengetilfeller, gjennomsnittlig varighet og gjennomsnittlig sykepengegrad vært så godt som uendret. 95 pst. av sykepengeutgiftene til arbeidstakere (30 834 mill. kroner) gjelder sykepenger ved egen sykdom etter arbeidsgiverperioden på 16 dager.

Fra 2012 til 2013 er utgiftene til sykepenger til arbeidsledige økt med 1,3 pst. til 577 mill. kroner. Refusjon til ordningen for kronisk syke har økt

med 8,4 pst. siden 2012 og var på 604 mill. kroner i 2013. Utgiftene for personer som mottok pleiepen- ger ved pleie av nær pårørende i terminalfasen

økte fra 17,6 mill. kroner i 2012 til 21,1 mill. kroner i 2013. Refusjonen til ordningen for gravide lå kon- stant på 130 mill. kroner også i 2013.

Sykepengeutgifter på post 70 Arbeidstakere mv. etter formål (mill. kroner)

	2012	2013	Endring i pst.
Sykepenger ved egen sykdom etter arbeidsgiverperioden	29 145,5	30 834,3	5,8
Forsikringsordning for frilansere	0,5	0,6	22,6
Sykepenger til yrkesaktive midlertidig ute av inntektsgivende arbeid	158,1	176,6	11,7
Sykepenger til arbeidsledige	569,6	577,0	1,3
Refusjon til ordningene for			
– Små bedrifter	16,5	15,4	-6,4
– Kronisk syke	556,8	603,9	8,4
– Tilskudd ved arbeidsreiser	9,9	10,6	7,2
– Gravide	130,1	130,3	0,1
– Opplæringspenger ved omsorg for funksjonshemmet barn	57,1	53,7	-5,9
– Pleiepenger ved pleie av nær pårørende i livets slutfase	17,6	21,1	20,0
Sum	30 661,6	32 423,5	5,7

Utgiftene til sykepenger til selvstendig nærings- drivende var 1 621 mill. kroner i 2013. Dette tilsva- rer en økning på 2,4 pst. fra 2012 til 2013.

Utgiftene til omsorgs- og pleiepenger økte med 3,7 pst. til 528 mill. kroner i 2013. Av dette utgjorde utgiftene til omsorgspenger nær 28 mill. kroner. Dette tilsvarer en økning på 7,8 pst. fra 2012. Utgiftene til pleiepenger var 500 mill. kroner i 2013, som innebærer en vekst på 3,5 pst. fra året før. Utgiftsveksten har sammenheng med en økning i antall pleiepengedager fra 2012 til 2013.

For å bidra til å nå målene i Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv (IA-avtalen), ble Tilretteleggingstilskuddet og Refusjon av bedriftshelsetjenester igangsatt i 2002. De totale utgiftene til tilretteleggingstiltakene var 312 mill. kroner i 2012 og 264 mill. kroner i 2013.

I løpet av 1. halvår 2014 er det regnskapsført 16 053 mill. kroner i sykepenger til arbeidstakere. Dette tilsvarer en nominell vekst i utgiftene på 3,3 pst. sammenlignet med utgangen av 1. halvår 2013. Utgiftsveksten har sammenheng med

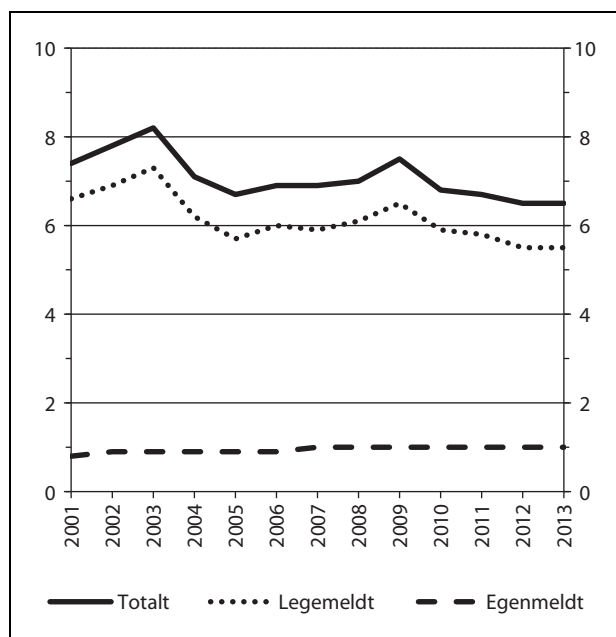
økning i sykepengegrunnlaget og sysselsettingen. Sykefraværet hittil i 2014 er på om lag samme nivå som i 2013.

I 1. halvår 2014 er det regnskapsført 810 mill. kroner i sykepenger til selvstendig næringsdri- vende. Dette er en reduksjon på 1,1 pst. sammen- lignet med utgiftene etter 1. halvår 2013.

Utgiftene til omsorgs- og pleiepenger var på 240 mill. kroner etter 1. halvår 2014, hvilket til- svarer en reduksjon på 3,5 pst. i forhold til samme periode i 2013.

Utviklingen i sykefraværet

Sykefraværet måles her som antall tapte dagsverk pga. egen sykdom i pst. av avtalte dagsverk for arbeidstakere (sykefraværsprosenten). Sykefra- værstatistikken publiseres kvartalsvis av SSB og Arbeids- og velferdsdirektoratet. Statistikken opp- gir totalt sykefravær, som består av legemeldt og egenmeldt sykefravær.

Figur 6.2 Utviklingen i sykefraværsprosenten. Årstall 2001–2013.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Figur 6.2 viser utviklingen i sykefraværsprosenten fra 2001 til 2013. Fra 2001 til 2003 økte det totale sykefraværet, målt med årstall fra 7,4 pst. til 8,2 pst. Fra 2003 til 2005 fant det sted en brå og markant nedgang, og i 2005 var det totale fraværet nesten 20 pst. lavere enn i 2003. Det er flere forhold som kan ha påvirket utviklingen i sykefraværet i denne perioden. Endret regelverk knyttet til bedre oppfølging av de sykmeldte og strengere krav for å bli langtidssykmeldt i mer enn åtte uker, samt økt bruk av gradert sykemelding, kan være blant de viktigste årsakene til nedgangen i sykefraværet i perioden. Siden 2005 har sykefraværsprosenten vært noenlunde stabil med unntak av 2009 som var et spesielt år med kraftig økning i sykefraværet.

Fra 2011 til 2012 ble det totale sykefraværet (årgjennomsnittet) redusert fra 6,7 til 6,5 pst. Også i 2013 lå det totale sykefraværet på 6,5 pst. Dette er det laveste nivået siden den første IA-avtalen ble signert i 2001.

Sykefraværet i 2013 var på 8,3 pst. for kvinner og 5,0 pst. for menn. Mens samlet sykefravær fra 2012 til 2013 var uendret for menn, var det en nedgang på 0,1 prosentenheter for kvinner. Kvinnes fravær ble dermed redusert med 1,2 pst. fra 2012 til 2013. Den relative forskjellen i sykefraværet mellom kjønnene er dermed også noe redusert sammenlignet med året før, og var ved utgangen av 2013 på 66 pst.

Sammenlignet med 2001 har det vært en økning i det egenmeldte fraværet. I 2001 var det egenmeldte sykefraværet 0,8 pst., mens det fra 2007 til 2013 har ligget stabilt på 1,0 pst. Det er særlig i næringer dominert av offentlig sektor at veksten har vært tydelig. Dette kan være en indikasjon på at økt egenmeldingsperiode som følge av IA-avtalen har hatt betydning.

Sykefraværsutviklingen hittil i 2014

I 2. kvartal 2014 var det sesongkorrigerede sykefraværet på 6,5 pst. Dette er på samme nivå som i 1. kvartal 2014 og 0,8 pst. lavere enn på samme tid i 2013. Det siste året er sykefraværet blant menn redusert med 0,9 pst, mens sykefraværet blant kvinner er redusert med 0,8 pst. Siden høsten 2009 har bruken av graderte sykmeldinger økt. Det er noen fluktasjoner i de sesongjusterte tallene, men den underliggende trenden viser økt bruk av gradering fra 2009. Ved utgangen av 2. kvartal 2014 var gjennomsnittlig sykmeldingsgrad per tapte arbeidsdag¹⁸ 82,2 pst. Sammenlignet med året før har omfanget av gradering økt noe.

Målet i avtalen om et mer inkluderende arbeidsliv er en reduksjon i sykefraværet med 20 pst. fra 2001-nivået. Det sesongjusterte sykefraværet er redusert med 10,2 pst. fra 2. kvartal 2001 til 2. kvartal 2014.

Budsjettforslag 2015

Post 70 Sykepenger for arbeidstakere mv., overslagsbevilgning

På bakgrunn av utviklingen i sykefraværet hittil i år, legges det til grunn nullvekst i det trygdefinansierte sykefraværet i 2014, sammenlignet med 2013¹⁹. For 2015 legges det også til grunn nullvekst i sykefraværet i forhold til det gjennomsnittlige nivået i 2014. I tillegg til sykefraværet, påvirkes sykepengeutgiftene av sysselsettingsutviklingen og lønnsveksten. I budsjettforslaget for 2015

¹⁸ Det er to alternative måter å måle gradering av sykefraværet på. Gjennomsnittlig sykmeldingsgrad per tapte dagsverk og andel graderte sykefraværstilfeller. Gjennomsnittlig sykmeldingsgrad per tapte dagsverk er mindre påvirket av de normale svingningene i sykefraværet og endringer i antall sykefraværstilfeller, og gir dermed det beste bildet av hvordan bruken av gradering utvikler seg.

¹⁹ Sykefraværstatistikken viser utviklingen i det totale sykefraværet, som omfatter både egenmeldt og legemeldt fravær. Anslag på utviklingen i det trygdefinansierte sykefraværet omfatter kun sykefravær etter 16. fraværsdag. Anslag for 2014 er oppdatert med statistikk til og med juli 2014. Ulik periode og mer oppdatert informasjon på anslag til sykepenger forklarer avvik mellom anslag på sykepengeutbetalinger og sykefraværstatistikken.

er det lagt til grunn en økning i sysselsettingen på 0,9 pst. i 2014 og 0,8 pst. i 2015. Videre er det lagt til grunn en økning i sykepengegrunnlaget (lønnsvest blant sykmeldte) på 3,3 pst. både i 2014 og i 2015.

Det foreslås at inntektsgrunnlaget for å opparbeide rett til sykepenger økes fra 0,5 G til 1 G fra 1. juli 2015. Dette er nærmere omtalt under avsnitt 2.2 Satsinger og hovedprioriteringer i Del I. Tilsvarende foreslås for opplæringspenger og pleiepenger ved pleie av nære pårørende i livets slutfase. Endringen innebærer at utbetalingsbehovet reduseres med 17 mill. kroner i 2015.

For 2015 foreslås en bevilgning på 35 173 mill. kroner.

Post 71 Sykepenger for selvstendige, overslagsbevilgning

På bakgrunn av utviklingen i sykefraværet hittil i år, legges det til grunn en reduksjon i det trygdefinansierte sykefraværet for selvstendige på 5 pst. på årsbasis i 2014, sammenlignet med 2013. For 2015 legges det til grunn en reduksjon i sykefraværet på 3 pst. sammenlignet med det gjennomsnittlige nivået i 2014. I tillegg er det lagt til grunn en økning i sysselsettingen på 0,9 pst. i 2014 og på 0,8 pst. i 2015 og en økning i sykepengegrunnlaget (lønnsvest blant selvstendige) på 4,3 pst. i 2014 og på 3,3 pst. 2015.

Det foreslås at inntektsgrunnlaget for å opparbeide rett til sykepenger økes fra 0,5 G til 1 G fra 1. juli 2015. Endringen innebærer at utbetalingsbehovet reduseres med 4 mill. kroner i 2015.

For 2015 foreslås en bevilgning på 1 636 mill. kroner.

Post 72 Omsorgs- og pleiepenger ved barns sykdom m.m., overslagsbevilgning

For 2015 er det lagt til grunn nullvekst i antall mottakere av omsorgs- og pleiepenger og en økning i omsorgs- og pleiepengegrunnlaget på 3,3 pst.

Det foreslås at inntektsgrunnlaget for å opparbeide rett til omsorgs- og pleiepenger økes fra 0,5 G til 1 G fra 1. juli 2015. Endringen innebærer at utbetalingsbehovet reduseres med 230 000 kroner i 2015.

For 2015 foreslås en bevilgning på 545 mill. kroner.

Post 73 Tilskudd til tilretteleggingstiltak mv., kan overføres

Det foreslås at satsene til tilskudd til tilretteleggingstiltak videreføres på samme nominelle nivå som i 2014.

For 2015 foreslås en bevilgning på 310,7 mill. kroner.

Post 75 Feriepenger av sykepenger, overslagsbevilgning

For 2015 er det lagt til grunn en feriepengeandel på 5,85 pst. av anslått utbetaling til sykepenger til arbeidstakere i 2014.

For 2015 foreslås en bevilgning på 1 980 mill. kroner.

Kap. 2651 Arbeidsavklaringpenger

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
70	Arbeidsavklaringspenger, <i>overslagsbevilgning</i>	35 730 075	33 860 000	33 387 300
71	Tilleggsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	392 993	390 000	322 500
72	Legeerklæringer	353 946	350 000	400 500
	Sum kap. 2651	36 477 014	34 600 000	34 110 300

Innledning

Arbeidsavklaringspenger skal sikre inntekt for personer som får aktiv behandling, deltar på arbeidsrettede tiltak eller får annen oppfølging

med sikte på å skaffe seg eller beholde arbeid. For å komme inn på ordningen skal arbeidsevnen være nedsatt med minst 50 pst. på grunn av sykdom eller skade. Arbeidsavklaringspenger beregnes på grunnlag av tidligere pensjonsgivende inn-

tekt opp til seks ganger grunnbeløpet i folketrygden (G). Ytelsen gis med 66 pst. av pensjonsgivende inntekt, eller gjennomsnittet av den pensjonsgivende inntekten de tre siste kalenderårene, regnet fra året før arbeidssevnen ble satt ned. Alle er sikret en minste årlig ytelse på 2 G. Den som får sin arbeidsevne nedsatt før fylte 26 år på grunn av en alvorlig og varig sykdom som er klart dokumentert (ung ufør), er sikret en minste årlig ytelse på 2,44 G. Ytelsen innvilges for inntil ett år av gangen og kan som hovedregel tilstås i inntil fire år.

Posten tilleggsstønader gjelder tilleggsstønader som skal kompensere for utgifter til bøker og undervisningsmateriell, reiser, flytting, barnetilsyn og bosted som stønadsmottaker har i forbindelse med deltakelse på arbeidsrettede tiltak.

Posten legeerklæringer gjelder dekning av honorar til erklæringer som Arbeids- og velferdsetaten innhenter fra leger og andre behandlere i tilknytning til behandling av krav om ytelser fra folketrygden. Posten omfatter også honorar til leger i forbindelse med deltakelse på dialogmøter for sykmeldte.

Rapport

Utgiftsutviklingen

I 2013 ble det utbetalt 35 730 mill. kroner til mottakere av arbeidsavklaringspenger. Dette innebærer en økning på 0,7 pst. sammenlignet med 2012.

I 2013 ble det utbetalt 393 mill. kroner i tilleggsstønader. Dette innebærer en reduksjon på 54 mill. kroner eller 12,1 pst. sammenlignet med 2012.

Utgifter til legeerklæringer var 353,9 mill. kroner i 2013. Dette innebærer en økning på 10,0 pst.

fra 2012. Økningen i utgifter til legeerklæringer har i hovedsak sammenheng med økte takster for legeerklæringer samt at det ble behandlet mange spesialisterklæringer utskrevet av allmennleger og spesialister i 4. kvartal 2013. Dette har sammenheng med avklaring av personer på arbeidsavklaringspenger som har søkt uførepensjon og iverksetting av unntaksbestemmelse fra 1. mars 2014.

Mottakere av arbeidsavklaringspenger

Gjennomsnittlig antall mottakere av arbeidsavklaringspenger var 169 000 i 2012 og 166 000 i 2013, som tilsvarer en reduksjon på 1,6 pst. Etter at arbeidsavklaringspenger ble innført i mars 2010 økte antallet mottakere fram til sommeren 2011. Deretter har antall mottakere avtatt, og var i juli 2014 156 000. Dette er 5 000 færre enn ved innføringspunktet for arbeidsavklaringspenger.

Selv om antall nye mottakere ble redusert i 2013 i forhold til 2012, var nedgangen i antall mottakere gjennom 2013 mindre enn i 2012 fordi færre gikk ut av ordningen i 2013 enn i 2012. Dette må ses i sammenheng med lavere overgang til uførepensjon i 2013 enn i 2012.

Lavere overgang til uførepensjon har sammenheng med at overgangen fra arbeidsavklaringspenger til uførepensjon var spesielt høy i begynnelsen av 2012. Dette skyldes blant annet at Arbeids- og velferdsetaten satte inn ekstra ressurser i behandling av uføresaker mot slutten av 2011 og første del av 2012. I denne perioden fikk mange tidligere mottakere av tidsbegrenset uførestønad innvilget uførepensjon.

Antall mottakere av arbeidsavklaringspenger i gjennomsnitt for 2013. Etter alder og kjønn

	Under 30 år	30–49 år	50 år og over	Totalt
Kvinner	15 527	52 768	29 995	98 290
Menn	12 440	32 654	22 775	67 869
Sum	27 967	85 422	52 770	166 159

51 pst. av mottakerne av arbeidsavklaringspenger er i aldersgruppen 30-49 år. 32 pst. er 50 år og

eldre, mens andelen i aldersgruppen under 30 år er om lag 17 pst. Andelen kvinner er 59 pst.

Personer med rett på arbeidsavklaringspenger på tiltak¹. Totalt antall og prosentvis andel på ulike tiltak. Årsgjennomsnitt 2010²–2013.

	2010	2011	2012	2013
Arbeidspraksis	27,1	29,3	32,2	34,4
Arbeidsrettet rehabilitering	0,4	0,7	0,8	0,9
Avklaringstiltak	4,4	4,9	5,5	6,2
Helsemessig utredning/ behandling	0,2	0,1	0,1	0,1
Jobbskaping og egenetablering	0,4	0,3	0,3	0,3
Lønnstilskudd	2,4	2,1	2,1	2,2
Oppfølging	16,6	17,5	18,9	20,9
Opplæring	47,5	44,4	39,5	34,4
Tilrettelagt arbeid	0,8	0,6	0,5	0,4
Tilrettelegging	0,1	0,0	0,1	0,3
Totalt antall på tiltak	37 766	37 631	36 176	34 101

¹ Mottakere av arbeidsavklaringspenger på tiltak er her definert etter rettighet til ytelsen ved utgangen av måneden.

² Siden arbeidsavklaringspenger ble innført 1. mars 2010, omfatter årsgjennomsnittet i 2010 mottakere av arbeidsavklaringspenger på tiltak i mars–desember 2010.

Om lag 21 pst. av alle mottakerne av arbeidsavklaringspenger var på tiltak i 2013. De fleste av disse var under opplæring (34,4 pst.) og i arbeidspraksis (34,4 pst.). Det var 20,9 pst. på tiltaket oppfølging. Dette er et tiltak som i stor utstrekning foregår i det ordinære arbeidslivet. Mange mottakere av arbeidsavklaringspenger er under aktiv medisinsk behandling, og inngår derfor ikke i tabellen ovenfor.

Nær hver fjerde mottaker av arbeidsavklaringspenger hadde i desember 2013 en ytelse som var lik minsteytelsen på to ganger folketrygdens grunnbeløp (G) eller lavere²⁰. Nær 40 pst. av mottakerne mottok en ytelse mellom to og tre G, og om lag like mange mottok en ytelse som var høyere enn tre G.

Mottakere av arbeidsavklaringspenger i desember 2013 fordelt etter nivået på årlig ytelse¹.

G = 85 245 kroner i desember 2013

Ytelse i G	Desember 2013	
	Antall	Andel i pst.
Mindre eller lik 2 G	39 866	24,4
2 G–3 G	60 949	37,4
Over 3 G	62 238	38,2
Sum	163 053	100,0

¹ Den årlige ytelsen er fremkommet ved å ta utgangspunkt i dagsatser i desember 2013, gange med antall stønadsdager i et år (260) og dele på den gjeldende G i desember 2013. Ytelsene i tabellen er før gradering pga. meldekortopplysninger. Enkelte typer av etterbetalinger er ikke medregnet i tabellen.

Status etter avgang fra arbeidsavklaringspenger viser at 38,8 pst. av de som avsluttet et stønadsløp på arbeidsavklaringspenger i 2013, mottok uførepensjon tre måneder etter at stønadsmottaket ble avsluttet. Dette er 2,9 prosentenheter lavere enn i 2012.

Reduksjonen i andelen med overgang til uførepensjon må ses i sammenheng med at det var spe-

²⁰ På grunn av samordning med andre ytelser kan en motta arbeidsavklaringspenger som er lavere enn minsteytelsen.

sielt mange nye mottakere av uførepensjon som kom fra arbeidsavklaringspenger i de første månedene av 2012. Dette skyldes at Arbeids- og velferdsetaten satte inn ekstra ressurser både i behandling av uføresaker generelt og i forbindelse med oppfølging, avklaring og eventuell behandling av uføresaker for den store gruppen av tidligere mottakere av tidsbegrenset uførestønadsnad på arbeidsavklaringspenger som hadde overgangsvedtak med utløp i desember 2011. Det var forventet at mange tidligere mottakere av tidsbegrenset uførestønadsnad skulle ha overgang til uførepensjon.

21,2 pst. av de som har avsluttet mottak av arbeidsavklaringspenger i 2013, var i arbeid tre måneder etter at stønadperioden var avsluttet samtidig som de ikke kombinerte arbeid med noen trygdeytelse fra Arbeids- og velferdsetaten. Dette er 1,6 prosentenheter høyere enn i 2012.

3,7 pst. av de som avsluttet en stønadperiode med arbeidsavklaringspenger i 2013, mottok arbeidsavklaringspenger igjen tre måneder etter at stønadperioden var avsluttet. Dette er om lag som i 2012.

36,3 pst. av de som avsluttet en stønadperiode med arbeidsavklaringspenger i 2013, er verken gjenfunnet på uførepensjon eller i arbeid uten noen trygdeytelse fra Arbeids- og velferdsetaten eller som mottaker av arbeidsavklaringspenger igjen. Dette kan eksempelvis være personer som mottok sosialhjelp, var privat forsørget eller ordinære arbeidssøkere. Tilsvarende andel i 2012 var 34,6 pst.

Utviklingen hittil i 2014

1. mars 2014 var det fire år siden arbeidsavklaringspenger ble innført. Rundt 160 000 mottakere av rehabiliteringspenger, attføringspenger og tidsbegrenset uførestønadsnad ble 1. mars 2010 overført til arbeidsavklaringspenger. Ytelsen kan som hovedregel mottas i inntil fire år, og nesten en tredjedel av disse mottok fremdeles arbeidsavklaringspenger ved utløpet av februar 2014. Det er ulike årsaker til at en så stor andel fremdeles mottok arbeidsavklaringspenger fire år etter at de ble overført til ordningen. Noen har hatt midlertidige avbrudd i stønadperioden og dermed fått en maksimaltid som utløper senere enn 1. mars 2014. Andre har fått innvilget arbeidsavklaringspenger som arbeidssøker, er i påvente av behandling av uføresøknad eller de har fått forlenget selve arbeidsavklaringsperioden etter unntak av fireårsregelen. Felles for mange av disse er at dette er personer med lange

stønadslop. En del av disse vil trolig komme til å oppfylle kravene til uførepensjon/uføretrygd i løpet av 2014 eller 2015.

Ved utgangen av juli 2014 var det nær 156 000 mottakere av arbeidsavklaringspenger. Dette er nesten 10 000 færre enn på samme tid i 2013. Gjennomsnittlig antall mottakere for 2014 er anslått til 157 400 personer. Dette tilsvarer en nedgang på 5,3 pst. i forhold til gjennomsnittlig antall mottakere i 2013.

I 1. halvår 2014 er det regnskapsført om lag 17 500 mill. kroner i arbeidsavklaringspenger. Dette innebærer en nominell økning i utgiftene på 0,7 pst. i forhold til utgiftene ved utgangen av 1. halvår 2013. Utgifter til arbeidsavklaringspenger reduseres som følge av reduksjon i antall mottakere av arbeidsavklaringspenger og økes på grunn av økning i gjennomsnittlig utbetaling.

I 1. halvår 2014 er det regnskapsført 182 mill. kroner i tilleggstønadsnader, som innebærer en nedgang i utgiftene på 13,0 pst. i forhold til utgangen av 1. halvår 2013.

I 1. halvår 2014 er det regnskapsført 189 mill. kroner til legeerklæringer, hvilket innebærer en nedgang i utgiftene på 8,6 pst. i forhold til utgangen av 1. halvår 2013.

Budsjettforslag 2015

For arbeidsavklaringspenger bidrar reguleringen av folketrygdens grunnbeløp per 1. mai 2014 til å øke inneværende års utgifter med 833 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2014. Utgiftene for 2015 er beregnet med utgangspunkt i folketrygdens grunnbeløp per 1. mai 2014, og det er ikke tatt hensyn til reguleringen av arbeidsavklaringspenger i 2015 i anslaget for 2015.

Post 70 Arbeidsavklaringspenger, overslagsbevilgning

For 2015 er det lagt til grunn et gjennomsnittlig antall mottakere av arbeidsavklaringspenger på 148 900 og en gjennomsnittlig utbetaling per mottaker på 224 295 kroner.

Regjeringen satte i 2013 i gang et forsøk i Hordaland, Oslo, Vest-Agder og Østfold med lønns-tilskudd for arbeidsgivere som ansetter personer med rett til arbeidsavklaringspenger jf. omtale under kap. 634, post 76 og kap. 605, post 01. Forsøket ble i 2014 utvidet med et nytt fylke (Troms). Regjeringen foreslår å trappe opp antall deltakere i forsøket fra et gjennomsnitt på 400 plasser i 2014 til 500 plasser i 2015. Det innebærer en økning i omdisponeringen fra kap. 2651, post 70 på 12,7 mill.

kroner fordelt med 2,6 mill. kroner til kap. 605, post 01 og 10,1 mill. kroner til kap. 634, post 76.

For 2015 foreslås en bevilgning på 33 387,3 mill. kroner.

Post 71 Tilleggsstønad, overslagsbevilgning

For 2015 er det lagt til grunn en reduksjon i antall mottakere av tilleggsstønader på 5,8 pst.

Satsene for tilleggsstønader videreføres på samme nominelle nivå som i 2014.

For 2015 foreslås en bevilgning på 322,5 mill. kroner.

Post 72 Legeerklæringer

Posten gjelder dekning av honorar til erklæringer som Arbeids- og velferdsetaten innhenter fra leger

og andre behandlere i tilknytning til behandling av krav om ytelser fra folketrygden. Posten omfatter også honorar til leger i forbindelse med deltakelse på dialogmøter for sykmeldte.

Prinsipielt sett bør utgifter som berører Arbeids- og velferdsetatens brukere føres på stønadsbudsjettet. I dag blir reise-/oppholdsutgifter i forbindelse med innhenting av spesialistlegeerklæring vedrørende f.eks. yrkesskadesaker, at bruker blir innkalt av NAV-kontoret til samtale i forbindelse med en trygdesak eller innkalling til diverse dialog- og basismøter belastet driftsbudsjettet. Det er uheldig at utgifter til brukerne føres på driftsbudsjettet, og det foreslås å overføre 0,5 mill. kroner fra kap. 605, post 01 til kap. 2651, post 72 for 2015.

For 2015 foreslås en bevilgning på 400,5 mill. kroner.

Kap. 2655 Uførhet

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
70	Uføretrygd, <i>overslagsbevilgning</i>	23 426 731	24 035 000	78 020 000
71	Tilleggspensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	35 929 958	37 010 000	
72	Sært tillegg, <i>overslagsbevilgning</i>	2 238 181	2 285 000	
73	Foreløpig uførepensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	-27 651		
75	Menerstatning ved yrkesskade, <i>overslagsbevilgning</i>	108 131	117 000	115 000
76	Yrkesskadetrygd gml. lovgivning, <i>overslagsbevilgning</i>	62 814	63 000	59 000
	Sum kap. 2655	61 738 164	63 510 000	78 194 000

Innledning

1. januar 2015 innføres det nye regler for uføreytelser fra folketrygden. Uføretrygden skal fortsatt gi en varig inntektssikring. Uføretrygden skal være en kompensasjon for tap av inntekt målt ved inntekten de siste årene før uførheten oppstår, i motsetning til uførepensjonen som bygger på inntekt i hele yrkeskarrieren. Uføretrygden skal skattlegges som lønn. Det bidrar til et gjennomgående og likeartet system for inntektssikring for alle i yrkesaktiv alder. Det vil bli enklere å kombinere uføretrygd og arbeid. Dagens system med automatisk revurdering av uføregraden og ett års venteperiode før man kan ta arbeid faller bort. Personer med varierende arbeidskapasitet kan da tilpasse seg sin egen arbeidsevne og ikke til terskler i regelverket.

Nærmere om ny uføretrygd

Uføretrygd skal sikre inntekt til personer som har fått inntektsevnen varig nedsatt med minst halvparten på grunn av varig sykdom, skade eller lyte. For personer som mottar arbeidsavklaringspenger når krav om uføretrygd settes fram, er det tilstrekkelig at inntektsevnen er nedsatt med 40 pst. Det er et vilkår for rett til uføretrygd at vedkommende har gjennomgått hensiktsmessig behandling for å bedre inntektsevnen. Arbeidsrettede tiltak skal være gjennomført hvis ikke åpenbare grunner tilsier at dette ikke er hensiktsmessig. Uføretrygden tilsvarer 66 pst. av tidligere inntekt, nærmere bestemt på grunnlag av gjennomsnittlig inntekt i de tre beste av de fem siste kalenderårene forut for uføretidspunktet. Pensjonsgivende

inntekt over seks ganger grunnbeløpet regnes ikke med i grunnlaget for uføretrygden. Dersom trygdetiden (bosatt og/eller i arbeid i Norge) er mindre enn 40 år, avkortes uføretrygden tilsvarende. Som trygdetid regnes trygdetid fram til uføretidspunktet og framtidig trygdetid fra uføretidspunktet og etter hovedregelen fram til og med det året vedkommende fyller 66 år. Minste årlige ytelse er 2,28 ganger grunnbeløpet for personer som lever sammen med ektefelle/samboer og 2,48 ganger grunnbeløpet for enslige. Den som blir ufør før fylte 26 år på grunn av alvorlig og varig sykdom som er klart dokumentert, er sikret en minste årlig ytelse på henholdsvis 2,66 og 2,91 ganger grunnbeløpet. Det gis behovsprøvd barnetillegg for hvert barn den uføretrygdede forsørger. Tillegget før reduksjon på grunn av inntekt tilsvarer 40 pst. av grunnbeløpet. Regjeringen vil fra 1. januar 2016 erstatte dagens behovsprøvede barnetillegg med et standardisert barnetillegg på 7 020 kroner årlig. Dette er nærmere omtalt under avsnitt 2.2 Satsinger og hovedutfordringer i Del I.

Personer som ikke har mistet hele inntektsevenen, får en gradert uføretrygd tilsvarende den delen av inntekstevnen som er tapt. Det fastsettes en inntektsgrense for den uføretrygdede, som tilsvarer inntekt etter uførhet tillagt 40 pst. av grunnbeløpet. For personer som har fått uførepensjonen omregnet til uføretrygd fra 1. januar 2015, tillegges 60 000 kroner i stedet for 40 pst. av grunnbeløpet i årene 2015–2018. Når inntekten overstiger inntektsgrensen, skal den overstigende inntekten føre til en forholdsmessig reduksjon i uføretrygden. Reduksjonen skjer etter hvor stor andel uføretrygd ved 100 pst. uføretrygd utgjør av inntekten på uføretidspunktet, dvs. etter den enkeltes kompensasjonsgrad. For en person med jevn inntekt de siste årene over det som gir minsteytelse og under seks ganger grunnbeløpet, vil kompensasjonsgraden med full trygdetid være 66 pst. Uføretrygden vil da bli redusert med 66 pst. av den inntekten som overstiger inntektsgrensen. Dersom inntekt før uførhet er forskjellig fra beregningsgrunnlaget, vil den faktiske kompensasjonsgraden avvike fra 66 pst. Er inntekt før uførhet høyere enn beregningsgrunnlaget, er den faktiske kompensasjonsgraden lavere og den forholdsmessige inntektsreduksjonen blir tilsvarende lavere. I motsatt fall blir den forholdsmessige inntektsreduksjonen høyere. Inntekt før uførhet skal minst settes til 3,3 ganger grunnbeløpet for gifte og samboende og 3,5 ganger grunnbeløpet for enslige. Personer med minsteytelser (hhv. 2,28 og 2,48 ganger grunnbeløpet) har der-

med en maksimal reduksjonssats på ca. 70 pst. Uføregraden ligger fast selv om uføretrygden blir redusert pga. inntekt.

Personer som mottar uførepensjon når den nye ordningen trer i kraft, får uførepensjonen automatisk regnet om til uføretrygd med virkning fra 1. januar 2015. De skal omfattes av de nye reglene for å kombinere uføreytelsen med arbeidsinntekt og av de nye skattereglene. For å tilpasse utbetalingen til den økte skatten, økes størrelsen på uføretrygden før skatt. Alle som mottar full uførepensjon, og som ikke har andre inntekter eller fradrag utover standardfradrag, får en ytelse etter skatt på samme nivå som dagens uførepensjon. I andre tilfeller blir nettoinntekten endret. Endringene skyldes først og fremst at avviklingen av dagens skattebegrensningsregel endrer skatten på inntekt ved siden av folketrygdens ytelser og også den skattemessige verdien av fradrag i alminnelig inntekt. Den samlede effekten for den enkelte avhenger av individuelle forhold, som størrelsen på uførepensjonen og forholdet mellom andre inntekter og fradrag.

Uførepensjonister med store renteutgifter kan få en merkbar nedgang i nettoinntekten etter konverteringen. Skattebegrensningsregelen innebærer at rentefradrag har en skatteverdi på opptil 55 pst. Ved overgang til ordinære skatteregler vil verdien av rentefradraget reduseres til 27 pst. Regjeringen foreslår å innføre en overgangsordning for å lette overgangen til ny uføretrygd og lønnsbeskatning for uførepensjonister som får en betydelig nedgang i netto inntekt etter skatt på grunn av lavere skatteverdi av inntektsfradrag.

Overgangsordningen utformes som et individuelt beregnet skattefradrag for skattytere som både mottok uførepensjon fra folketrygden i 2014 og ny uføretrygd i 2015. Skattefradraget beregnes ved å sammenligne inntekt etter skatt med dagens uførepensjon og inntekt etter skatt med ny uføretrygd og tilhørende skatteregler. Ordningen avgrenses til uførepensjonister som er omfattet av skattebegrensningsregelen for inntektsåret 2014, som uten overgang til lønnsbeskatning ville vært omfattet av skattebegrensningsregelen for 2015, og som har negativ kapitalinntekt i 2014 og 2015. Skattefradraget for 2015 settes lik beregnet nedgang i nettoinntekt fratrukket 6 000 kroner. Maksimalt skattefradrag settes til 20 000 kroner. Skattefradraget trappes ned jevnt for 2016 og 2017. Det vises til Prop. 1 LS (2014–2015) for nærmere omtale av overgangsordningen.

Rapport

Utgiftsutviklingen

Utgiftene til uførepensjon økte med 2,7 pst. eller 1 606 mill. kroner fra 2012 til 2013. Totalt var utgiftene til uførepensjon i 2013 på 61 738 mill. kroner mot 60 132 mill. kroner i 2012. Utgiftsveksten har i hovedsak sammenheng med økningen i grunnbeløpet i folketrygden i forbindelse med trygdeoppjøret for 2013. At økningen i utgiftene til uførepensjon var lavere enn økningen i grunnbeløpet kan forklares med en nedgang i antall uførepensjonister. Gjennom hele 2013 var det en nedgang i antall mottakere. Nedgangen skyldes en høy avgang i 2013 samt en lav tilstrømning av nye mottakere, spesielt i de tre første kvartalene i 2013. Det var særlig mange som sluttet å motta uførepensjon i 2013 siden det store fødselskullet fra 1946 ble 67 år.

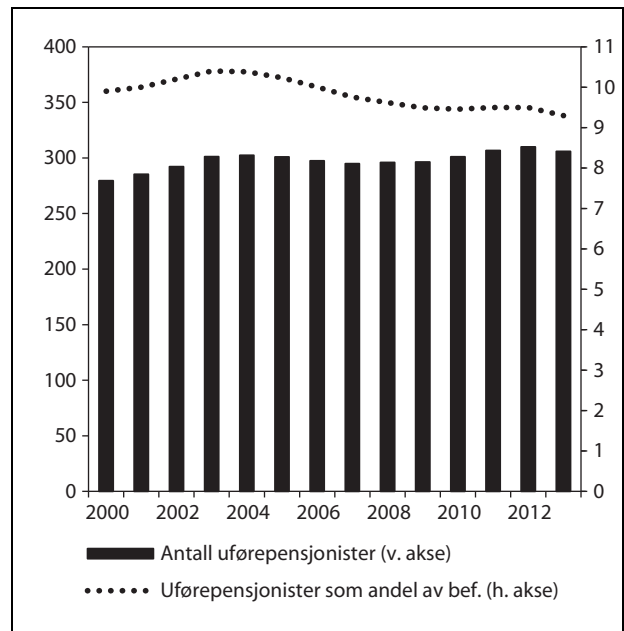
Mottakere av uførepensjon

Ved utgangen av 2013 mottok 305 886 personer uførepensjon. Dette er en nedgang på 1,3 pst., eller 3 000 personer, i forhold til utgangen av 2012. Ved utgangen av 2013 var 9,3 pst. av befolkningen mellom 18 og 66 år mottakere av uførepensjon mot 9,5 pst. i 2012.

Figur 6.3 viser utviklingen i antall personer som mottok uførepensjon fra 2000 til 2013. I perioden fra 2000 til 2003 var det både en økning i antall uførepensjonister og uførepensjonister som andel av befolkningen i alderen 18-66 år. Da tidsbegrenset uførestønad ble innført i 2004, fikk mange som tidligere ville fått innvilget uførepensjon i stedet tidsbegrenset uførestønad. Det førte til at antall uførepensjonister avtok i årene etter at tidsbegrenset uførestønad ble innført. I årene fra 2008 til 2012 økte antallet uførepensjonister igjen.

Antall uførepensjonister som andel av befolkningen mellom 18 og 66 år avtok også etter innføringen av tidsbegrenset uførestønad. Andelen har

avtatt eller vært uendret i alle årene etter 2003. I 2003 var andelen 10,4 pst. av befolkningen, mens andelen var redusert til 9,3 pst. ved utgangen av 2013.

Figur 6.3 Mottakere av uførepensjon. Antall ved utgangen av året (venstre akse) og som andel av befolkningen 18-66 år (høyre akse). Antall i tusen. Andel i pst. 2000–2013.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Utviklingen innenfor sykepenger, arbeidsavklaringspenger og uførepensjon henger nøye sammen. Hvert år bruker et betydelig antall personer opp sine rettigheter innen en ordning, og har overgang til en annen trygdeytelse. Regelverksendringer kan for eksempel føre til at det blir færre mottakere av uføreytelser, men at disse i stedet får andre helserelevante ytelser. Under omtalen av Sentrale ytelser i Del I ses utviklingen av de helserelevante ytelsene gjennom flere år i sammenheng.

Antall nye mottakere av uførepensjon i løpet av året og prosentvis endring fra året før. 2008–2013

År	Antall nye mottakere av uførepensjon			Prosentvis endring fra året før		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
2008	22 082	10 372	11 710	10,5	8,8	12,1
2009	25 502	11 658	13 844	15,5	12,4	18,2
2010	28 252	12 846	15 406	10,8	10,2	11,3
2011	30 934	13 233	17 701	9,5	3,0	14,9
2012	29 306	12 171	17 135	-5,3	-8,0	-3,2
2013	23 904	9 973	13 931	-18,4	-18,1	-18,7

I 2013 ble det 23 904 nye uførepensjonister. Dette er en nedgang på 5 402 personer sammenlignet med 2012, tilsvarende en nedgang på 18,4 pst. Det var en nedgang i antall nye mottakere både for menn og for kvinner.

Nedgangen i antall nye uførepensjonister fra 2012 til 2013 må ses i sammenheng med at det har vært en nedgang i antall personer som avsluttet en stønadperiode med arbeidsavklaringspenger. Om lag 80 pst. av de nye uførepensjonistene kommer fra arbeidsavklaringspenger.

Fram til 2012 var det en økende tilgang. Dette gjaldt i stor grad personer som tidligere hadde mottatt tidsbegrenset uførestønad, attføringspenger eller rehabiliteringspenger og som fikk innvilget uførepensjon. Dette er av stor betydning for at tilgangen i perioden 2010–2012 har vært høyere enn i perioden 2008–2009, særlig for kvinner.

Det er flere kvinner enn menn som mottar uførepensjon. Ved utgangen av 2013 var 58 pst. av uførepensjonistene kvinner. Som andel av befolkningen i alderen 18–66 år, mottok 11,0 pst. av kvinnene uførepensjon, mens tilsvarende andel for menn var 7,7 pst. Med unntak av aldersgruppene under 34 år, er uføreandelen blant kvinner høyere enn blant menn i alle aldersgrupper. Det er særlig i aldersgruppene fra 50 år og over at kvinners uføreandel er høy sammenlignet med menn.

Om lag 250 000 av 306 000 uførepensjonister mottok 100 pst. uførepensjon ved utgangen av 2013. Dette tilsvarer om lag 82 pst. av alle uførepensjonistene. 18 pst. av uførepensjonistene mottok en gradert ytelse. Andelen med gradert ytelse er uendret fra 2012 til 2013.

Rundt 22 pst. av uførepensjonistene med 100 pst. uførepensjon hadde arbeidsinntekt ved siden av pensjonen i 2012. Andelen har vært om lag uendret de siste årene. Det er relativt sett flere menn

enn kvinner som har arbeidsinntekt, og menn har i tillegg en høyere inntekt enn kvinner.

Sett i forhold til det totale antallet uførepensjonister er det en svært liten andel av uførepensjonistene som får redusert sin uføregrad i løpet av et år. I 2013 gjaldt dette 1 288 personer. Mange av de som prøver seg i arbeid har inntekt innenfor friinntekten på et grunnbeløp i folketrygden, og får dermed ikke endret uføregrad ved økt arbeidsinnsats.

Mottakere av uførepensjon under 30 år

Ved utgangen av 2013 mottok nær 10 500 personer under 30 år uførepensjon. Siden 2002 har antall uførepensjonister under 30 år økt med i overkant av 2 500 personer. Økningen har vært størst i aldersgruppen 18–24 år, men det har også vært en mindre økning i aldersgruppen 25–29 år. Uføre under 30 år som andel av befolkningen i samme aldersgruppe har økt fra 1,15 til 1,29 pst. fra 2002 til 2013.

Utviklingen i 2014

Ved utgangen av juni 2014 mottok om lag 309 000 personer uførepensjon, mot 307 000 personer ved utgangen av juni 2013. Det har vært en økning i antall uførepensjonister begge de to første kvartalene i 2014. Samlet har antallet mottakere økt med 2 600 hittil i 2014. Veksten i antall mottakere i 2014 henger sammen med en økt avklaring av personer som har mottatt arbeidsavklaringspenger, og lavere avgang ved at færre uføre nå når pensjonsalder sammenlignet med hva tilfellet var i 2013.

I løpet av 1. halvår 2014 fikk 16 500 nye personer uførepensjon. Det ble 4 700 flere nye uførepensjonister i løpet av 1. halvår 2014 sammenlig-

net med 1. halvår 2013. Ved utgangen av 1. halvår 2014 var 9,4 pst. av befolkningen mellom 18 og 66 år mottakere av uførepensjon.

Yrkesskadetrygd, gammel lovgivning

Yrkesskadetrygden har avtakende betydning, fordi den bare omfatter skader inntruffet før 1971. Utgiftene viser en nedadgående trend over tid. I 2013 utgjorde utgiftene 62,8 mill. kroner, mot 61,8 mill. kroner i 2012. En økning på 1,7 pst. i forhold til året før.

Reform av yrkesskadeområdet

Det er to ordninger som til sammen sikrer arbeidstakere rett til full erstatning ved yrkesskader og yrkessykdommer: Folketrygdlovens særregler ved yrkesskader og yrkessykdommer administrert av Arbeids- og velferdsetaten og en lovpålagt yrkesskadeforsikring administrert av arbeidsgivers forsikringsselskap. Arbeidstakere og arbeidsgivere må dermed forholde seg til to ulike regelsett og administrative systemer.

Som en oppfølging av NOU 2004: 3 Arbeidsskadeforsikring, har departementet arbeidet med et forslag om å slå sammen disse ordningene lovmessig og organisatorisk. I Prop. 193 L (2012–2013) ble det lagt fram forslag til ny lov om arbeidsskadeforsikring med materielle regler for rett til erstatning ved arbeidsskade, og gitt en omtale av hvordan området er tenkt organisert. Proposisjonen skulle etter planen følges opp med ytterligere lovforslag om de gjenstående elementene i en yrkesskadereform, bl.a. om organiseringen. Proposisjonen ble fremmet i statsråd 20. september 2013 og formelt overbrakt det nye Stortinget. I Meld. St. 6 (2013–2014) ble den trukket fra behandling i Stortinget.

Regjeringen viser til at det har vært arbeidet med en yrkesskadereform i nærmere femten år. Et offentlig utvalg har lagt fram forslag til en grunnleggende omlegging av gjeldende system. Videre har departementet gjennom årene utredet mulige alternativer, og saken har vært på bred høring i tre omganger. Videre konstateres det at til tross for et svært omfattende og grundig arbeid som er nedlagt, har partene ikke lyktes i å komme til enighet om en løsning som kan avløse gjeldende system på en god og hensiktsmessig måte. Departementet vil i lys av dette vurdere nærmere oppfølging av saken.

Budsjettforslag 2015

For uføretrygd bidrar reguleringen av pensjonene per 1. mai 2014 til å øke utgiftene i 2014 med 1 530 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2014. Utgiftene for 2015 er beregnet med utgangspunkt i folketrygdens grunnbeløp per 1. mai 2014, og det er ikke tatt hensyn til reguleringen av pensjonene i 2015 i anslaget for 2015.

Post 70 Uføretrygd, overslagsbevilgning

Kap. 2655, post 70 Grunnpensjon, post 71 Tilleggspensjon og post 72 Særtilllegg opphører fra 1. januar 2015 og erstattes fra denne dato med kap. 2655 post 70 Uføretrygd.

For 2015 er det lagt til grunn et gjennomsnittlig antall mottakere av uføretrygd på 314 450 og en gjennomsnittlig årlig utbetaling per mottaker på 248 120 kroner.

For 2015 foreslås en bevilgning på 78 020 mill. kroner.

Post 71 Tilleggspensjon, overslagsbevilgning

Kap. 2655, post 71 Tilleggspensjon opphører fra 1. januar 2015, jf. omtale under kap. 2655 post 70 Uføretrygd.

Post 72 Særtilllegg, overslagsbevilgning

Kap. 2655, post 72 Særtilllegg opphører fra 1. januar 2015, jf. omtale under kap. 2655 post 70 Uføretrygd.

Post 75 Menerstatning ved yrkesskade, overslagsbevilgning

Utgiftene på posten har de senere år vært relativt stabile. I 2013 var utgiftene på 108,1 mill. kroner, som er en økning på 5,6 mill. kroner eller 4,9 pst. fra året før, mens vedtatt budsjett for 2014 er 110 mill. kroner.

For 2015 foreslås en bevilgning på 115 mill. kroner.

Post 76 Yrkesskadetrygd gml. lovgivning, overslagsbevilgning

Posten dekker utgifter til uførepensjon for yrkesskader inntruffet før 1971 og utgiftene for denne posten faller marginalt fra år til år.

For 2015 foreslås en bevilgning på 59 mill. kroner.

Programkategori 29.60 Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne mv.

Utgifter under programkategori 29.60 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
2661	Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler mv.	8 590 343	8 996 800	9 274 385	3,1
	Sum kategori 29.60	8 590 343	8 996 800	9 274 385	3,1

Utgifter under programkategori 29.60 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
70-89	Andre overføringer	8 590 343	8 996 800	9 274 385	3,1
	Sum kategori 29.60	8 590 343	8 996 800	9 274 385	3,1

Kap. 2661 Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler mv.

(i 1 000 kr)					
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	
70	Grunnstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	1 765 065	1 800 000	1 810 000	
71	Hjelpestønad, <i>overslagsbevilgning</i>	1 689 862	1 690 000	1 670 000	
73	Hjelpemidler mv. under arbeid og utdanning	132 315	154 700	122 500	
74	Tilskudd til biler	765 998	810 000	740 000	
75	Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler	2 555 771	2 597 100	2 799 700	
76	Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler som tjenester	219 061	235 000	256 000	
77	Ortopediske hjelpemidler	1 106 384	1 180 000	1 278 670	
78	Høreapparater	355 887	475 000	540 700	
79	Aktivitetshjelpemidler til personer over 26 år		55 000	56 815	
	Sum kap. 2661	8 590 343	8 996 800	9 274 385	

Innledning

Kapitlet omfatter grunnstønad, hjelpestønad og hjelpemidler, dvs. stønad til alle typer hjelpemidler for personer med varig nedsatt funksjonsevne i dagliglivet, arbeidslivet og i tilknytning til utdanning etter reglene i folketrygdloven kapittel 6 og 10.

Grunn- og hjelpestønad skal gi økonomisk kompensasjon til personer som på grunn av varig sykdom, skade eller lyte har visse ekstrautgifter eller som trenger særskilt tilsyn og pleie.

Grunnstønad gis til bestemte formål, bl.a. til drift av tekniske hjelpemidler, transport og fordyret kosthold ved diett. Den laveste satsen utgjør 7 836 kroner i året per 1. januar 2014 og høyeste sats utgjør 39 168 kroner.

Hjelpestønad kan gis til den som har særskilt behov for tilsyn og pleie på grunn av varig sykdom eller skade. Stønaden gis bare dersom det foreligger et privat pleieforhold. Ordinær hjelpestønad utgjør 14 052 kroner i året per 1. januar 2014. Forhøyet hjelpestønad, som kan tilstås til barn og unge under 18 år med særskilt behov for tilsyn og pleie, utgjør 2, 4 eller 6 ganger ordinær hjelpestønad. Høyeste sats utgjør 84 312 kroner i året per 1. januar 2014.

Gis hjelpestønad til barn, er det vanligvis foreldrene som mottar stønaden som verge for barnet. Hjelpestønad er en skattefri kontant ytelse som kan benyttes til å kjøpe hjelp.

Stortinget vedtar satsene for grunn- og hjelpestønad i eget romertallsvedtak. Forslag til sats for 2015 framgår av budsjettforslaget for 2015.

Folketrygden kompenserer for utgifter til bedring av arbeidsevnen og funksjonsevnen i dagliglivet for personer som har varig sykdom, skade eller lyte. Det gis stønad til tiltak som er nødvendige og hensiktsmessige for at vedkommende skal bli i stand til å skaffe seg eller beholde arbeid eller for å bedre funksjonsevnen i dagliglivet. Denne stønaden gis i form av utlån, tilskudd eller lån til bl.a. hjelpemidler, høreapparat, lese- og sekretærhjelp for blinde og svaksynte, tolkehjelp for hørselshemmede, tolke- og ledsagerhjelp for døvblinde og motorkjøretøy eller annet transportmiddel. Det kan også gis stønad til ombygging av maskiner og tilrettelegging av fysisk miljø på arbeidsplassen.

Rapport

Grunn- og hjelpestønad

Tabellene under viser antall grunn- og hjelpestønadmottakere etter alder og sats per 31. desember 2013. Ved utgangen av 2013 mottok til sammen 123 200 personer grunnstønad og 78 300 hjelpestønad. Antall mottakere er litt lavere enn i 2012.

Antall grunnstønadmottakere etter alder og sats per 31. desember 2013.

Alder	I alt	0-17 år	18-66 år	67 år og eldre
Antall i alt	123 195	13 428	77 364	32 403
Sats 1	55 033	5 364	31 624	18 045
Sats 2	9 974	1 052	6 218	2 704
Sats 3	21 448	798	14 293	6 357
Sats 4	32 789	5 873	22 220	4 696
Sats 5	2 676	253	1 960	463
Sats 6	1 275	88	1 049	138

Om lag 45 pst. av grunnstønadmottakerne mottok sats 1 ved utgangen av 2013.

Ved utgangen av 2013 var i alt 4 169 nye personer tilkjent grunnstønad, mens 5 886 nye personer var tilkjent hjelpestønad.

Antall hjelpestønadsmottakere etter alder og sats per 31. desember 2013.

Alder	I alt	0–17 år	18–66 år	67 år og eldre
Antall i alt	78 319	33 139	27 671	17 509
Sats 0	14 642		5 233	9 409
Sats 1	40 858	10 467	22 307	8 084
Sats 2	16 094	15 976	102	16
Sats 3	5 112	5 095	17	-
Sats 4	1 613	1 601	12	-

Om lag 52 pst. av hjelpestønadsmottakerne mottok sats 1 ved utgangen av 2013. Det er i hovedsak barn og ungdom i alderen 0–17 år som mottar hjelpestønad etter sats 2–4.

Hjelpemidler mv. under arbeid og utdanning

Utgiftene på denne posten var 133,4 mill. kroner i 2013, mot 123,8 mill. kroner i 2012. Utgifter til tolkehjelp for hørselshemmede i arbeid og i utdanning har hatt en betydelig økning de siste årene. Dette skyldes bl.a. økt behov for tolking i forbindelse med at flere unge hørselshemmede tar høyere utdanning. Det har også vært økt satsing på

tolking i arbeidslivet gjennom prøveordningen med tolk på arbeidsplass i regi av hjelpemiddelcentralene i syv fylker.

Antall søknader om tilrettelegging på arbeidsplassen har gått ned de siste årene. I 2013 var nedgangen på 5,6 pst. Nedgangen kan tyde på at arbeidsgivere i noe større grad enn tidligere selv dekker utgifter til tilpasninger på arbeidsplass i stedet for å søke om stønad fra folketrygden. Utstyr som tidligere ble ansett som spesialutstyr er nå i større grad blitt standard vare. Utgiftene per sak er stabile, slik at utgiftene til dette formålet har gått ned i perioden.

Utgiftsutvikling for de enkelte stønadene i perioden 2011–2013 (mill. kroner)

	2011	2012	2013
I alt	124,6	123,8	133,4
Lån og tilskudd til tilrettelegging til arbeid	32,3	29,1	26,6
Tolkehjelp døve	70,7	75,0	81,5
Tolkehjelp døvblinde	4,6	4,9	8,0
Lese- og sekretærhjelp	12,5	13,8	15,9
Avgifter	4,5	1,0	1,4

Tilskudd til biler

Utgiftene til stønad til bil var 754,5 mill. kroner i 2013 mot 757 mill. kroner i 2012, noe som innebærer en nedgang på 0,3 pst.

Det kan gis stønad til ordinære personbiler (gruppe 1) eller spesielt tilpassede kassebiler (gruppe 2). Antall søknader for bil i gruppe 1 har gått ned med 8 pst. fra 1. tertial 2013 til 1. tertial 2014. Gjennomsnittlig behandlingstid er på om lag

fire måneder. Andelen saker som behandles innen normert tid (tre måneder) har gått noe ned, til ca. 35 pst., mens antall saker over ytre grense (seks måneder) er omtrent stabilt.

For biler i gruppe 2 har antall søknader i samme periode gått ned med ca. 5 pst. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid er omtrent stabil, og det gjelder også antall saker over ytre grense. Andel saker som behandles innen normert tid (syv måneder) er ca. 68 pst., noe under målet på 75 pst.

Om lag 70 pst. av kravene om gruppe 1-bil avslås i dag. For å begrense antall urealistiske søknader hvor bruker åpenbart ikke fyller vilkårene for stønad, og dermed få en raskere saksbe-

handling for dem som har rett til stønad til bil, prioriterer Arbeids- og velferdsetaten å gi best mulig veiledning og informasjon både på nett og i egne veiledningssamtaler.

Utgiftsutvikling på de enkelte stønadene på bilområdet, hele året i perioden 2011–2013 (mill. kroner)

	2011	2012	2013
I alt	662,2	757,1	754,5
Kjøp av bil gruppe 1	157,1	145,4	117,9
Kjøp av bil gruppe 2	273,2	358,8	340,1
Utstyr, ombygging, kjøreopplæring	274,1	299,9	326,2
Innbetaling gjeldsoppgjør, mv.	-42,2	-47,0	-29,6

Om lag 87 pst. av de samlede utgiftene til utstyr, ombygging og kjøreopplæring gjelder biler i gruppe 2.

Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler

Utgiftene på denne posten var 2 566 mill. kroner 2013. Det er en reduksjon på 3,5 pst. fra 2012, da utgiftene var 2 659 mill. kroner. De største utgiftspostene i 2013 var hjelpemidler til husholdning og bolig (670 mill. kroner), kommunikasjons- og datahjelpemidler (501 mill. kroner) og elektrisk rullestol (449 mill. kroner).

Det blir fortløpende vurdert hvilke hjelpemidler som er vanlige også for personer som ikke har nedsatt funksjonsevne, og som det derfor ikke skal gis stønad til. Grensen mellom hva som defineres som et hjelpemiddel og hva som er en vanlig forbruksvare vil endre seg over tid.

Hjelpemiddelsentralene gjennomfører årlig om lag 500 ulike kurs og opplæringstiltak overfor kommunene og andre samarbeidspartnere for å øke kunnskapen om hjelpemidler og for å sikre gode løsninger for brukerne.

I 2013 var det 127 252 brukere som mottok et eller flere utlån gjennom hjelpemiddelsentralene. Dette er en nedgang på 2 pst. fra 2012. Nedgangen har bl.a. sammenheng med at en del enkle og rimelige hjelpemidler er tatt ut av sortimentet, og at stønad til utstyr til trening og stimulering er begrenset til bare å gjelde utstyr som er spesielt utviklet for personer med funksjonsnedsettelse. Fra 2014 ble stønad til rimelige hjelpemidler spesielt utviklet for personer med nedsatt funksjonsevne gjeninnført som en tilskuddsordning.

Det var i tillegg om lag 21 500 brukere som fikk service på hjelpemidler, og 14 800 som fikk

råd, veiledning mv. i 2013. Om lag 10 pst. av alle registrerte hjelpemiddelbrukere er barn og unge under 18 år. Andelen i yrkesaktiv alder er om lag 37 pst. Rundt 53 pst. av brukerne er personer over 67 år. Kommunene satser i stor grad på hjemmebasert omsorg i egne boliger framfor institusjoner, noe som bidrar til økt behov for utlån av hjelpemidler. Aldringen i befolkningen vil, spesielt på litt sikt, øke etterspørselen etter hjelpemidler.

Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler som tjenester

Utgiftene på denne posten var 218 mill. kroner i 2013. Det var en økning på 4 pst. fra 2012. Det meste av utgiftene er knyttet til førerhunder, tolkehjelp og tilpasningskurs. Utgiftene til reise og opphold ved utprøving av ulike hjelpemidler er også store, og har økt betydelig de siste årene. De samlede utgiftene relatert til tolkehjelp for døve og døvblinde, i arbeid og i dagliglivet, økte fra om lag 141 mill. kroner i 2012, til om lag 150 mill. kroner i 2013.

Tolketjenesten er en del av hjelpemiddelsentralens tjenestetilbud og yter tolking for om lag 3 500 tolkebrukere, hvorav om lag 85 pst. er døve og 15 pst. døvblinde eller døvblindblitte. Etter innføring av ny IKT-løsning på tolkeområdet i 2012, har det ikke vært mulig å hente ut statistikk over bestilte oppdrag og dekningsgrad. Slik statistikk vil være tilgjengelig igjen fra 2015.

Det arbeides med utvikling av et mer fleksibelt tolketilbud, bl.a. gjennom bildetolking. For bildetolking er det innført utvidede åpningstider fra kl. 8-15 til kl. 8-20. Behovet for tolking er økende. Det er særlig utfordringer knyttet til å fylle behovet for tolking innen utdanning og arbeid, og tolking for

barn på ulike arenaer. Arbeids- og velferdsetaten ble tilført 15 nye stillinger i tolketjenesten fra høsten 2013. Disse stillingene er videreført i 2014.

Ortopediske hjelpemidler

Utgiftene til ortopediske hjelpemidler var 1 106 mill. kroner i 2013. Det var en økning på 3,8 pst. fra 2012. De største produktgruppene det ble gitt støtte til i 2013 var ortoser og fotsenger (424 mill. kroner), proteser (313 mill. kroner) og fottøy (284 mill. kroner). Utgiftsveksten henger først og fremst sammen med antall produserte hjelpemidler og økte materialkostnader. Eksisterende rammeavtaler videreføres etter planen ut 2015.

Høreapparater og tinnitusmaskerere

Utgiftene til høreapparater var 356 mill. kroner i 2013. Det var en nedgang på 7,2 pst. fra 2012. Nedgangen i utgifter skyldes en større omlegging av innkjøpsordningen for høreapparater og tinnitusmaskerere. Denne omleggingen innebærer at Arbeids- og velferdsetaten skal utbetale stønaden når bruker får apparatet endelig utlevert etter utprøving og tilpasning. Omleggingen har medført en betydelig tidsforskyvning av utbetalingene, og utgiftene har derfor blitt redusert i denne perioden. Antallet innkomne saker samlet sett var omtrent stabilt.

I 2013 ble det kjøpt inn 65 758 høreapparater og 2 370 tinnitusmaskerere gjennom folketrygden, mot 48 120 høreapparater og 2 097 tinnitusmaskerere i 2012. I desember 2012 ble det forhåndsutbetalt 42,8 mill. kroner til enkelte leverandører for apparater som etter ny ordning skulle vært betalt i 2013. Det er hovedårsaken til at antall apparater har økt mens utgiftene på samme tid har gått ned.

Reparasjonskostnadene var på 57,5 mill. kroner i 2013, som innebærer en økning på 1,2 pst. fra 2012. Tinnitusmaskerere representerte en total kostnad på om lag 6 mill. kroner i 2013.

Reparasjon av hjelpemidler

Reparasjon av hjelpemidler prioriteres ut fra hvor viktig den enkelte reparasjonen er for brukeren. Det vurderes fortløpende om det vil lønne seg å reparere hjelpemiddelet ute hos bruker, å gjenbruke innleverte hjelpemidler, eller å kjøpe nytt. I løpet av 2013 ble det utført 47 585 reparasjoner. 87 pst. av akuttreparasjonene er utført innen kravet på 24 timer. 75 pst. av reparasjonsoppdragene i prioritet 2 (innen syv dager) er utført innen norm-

tiden. De resterende oppdragene er utført etter avtale med bruker.

Prøveordninger som videreføres

Under posten Hjelpemidler mv. under arbeid og utdanning gjennomføres følgende prøveordninger:

Arbeids- og velferdsetaten igangsatte høsten 2007 et forsøk med hjelpemidler til personer som stammer. Det foreslås at prøveordningen videreføres i 2015. Regjeringen foreslår nå å utvide ordningen til å omfatte barn og unge under 18 år. Se nærmere omtale under budsjettforslaget for kap. 2661, post 75.

Prøveordningen med tilpasningskurs under Resonaremodellen videreføres i 2014. Formålet er å utvikle en nettverksmodell for rehabilitering av personer i yrkesaktiv alder med redusert hørsel. Involverte aktører er blant annet brukerorganisasjoner, Statped, NAV Hjelpemiddelsentral og lærings- og mestringssentre.

Under posten Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler, samarbeider Arbeids- og sosialdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet om prøveordningen med tilskudd til tilrettelegging av bolig i stedet for trappeheis og /eller løfteplattform.

Pilotprosjekt

Under posten Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler som tjenester ble det i 2014 startet et ettårig pilotprosjekt i tolketjenesten i Arbeids- og velferdsetaten. Oppdragsrelaterte kostnader som reise, overtid mv. for fast ansatte tolker i tre fylker (tolketjenester) belastes i pilotprosjektet stønadsbudsjettet (kap. 2661) istedenfor hjelpemiddelsentralenes driftsbudsjett (kap. 605). Formålet med pilotprosjektet er å undersøke om dette vil kunne gi en mer hensiktsmessig fordeling av tolkeoppdrag mellom fast ansatte tolker og frilanstolker, og således føre til en mer effektiv utnyttelse av de samlede ressursene. Prosjektet avsluttes 1. mars 2015. Pilotprosjektet skal evalueres.

Budsjettforslag 2015

Post 70 Grunnstønad, overslagsbevilgning

Utgiftene på posten i 2013 var 1 765 mill. kroner. Utgifter til grunnstønad var 900 mill. kroner i 1. halvår 2014. Dette innebærer en økning på 20 mill. kroner i forhold til utgiftene i 1. halvår 2013, som tilsvarer en økning på 2,3 pst.

Det er lagt til grunn et gjennomsnittlig antall grunnstønadmottakere på 122 390 i 2014 og 121 780 i 2015.

Det foreslås nominell videreføring av satsene. Følgende satser foreslås fra 1. januar 2015:

- Sats 1: 7 836 kroner
- Sats 2: 11 976 kroner
- Sats 3: 15 708 kroner
- Sats 4: 23 136 kroner
- Sats 5: 31 356 kroner
- Sats 6: 39 168 kroner

For 2015 foreslås en bevilgning på 1 810 mill. kroner.

Post 71 Hjelpestønad, overslagsbevilgning

Utgiftene på posten i 2013 var 1 690 mill. kroner. Utgifter til hjelpestønad var 845 mill. kroner i 1. halvår 2014. Dette er en reduksjon på 5 mill. kroner i forhold til utgiftene i 1. halvår 2012, som tilsvarer en reduksjon på 0,6 pst.

Det er lagt til grunn et gjennomsnittlig antall hjelpestønadmottakere på 77 570 i 2014 og 76 790 i 2015.

Det foreslås nominell videreføring av satsene. Følgende satser foreslås fra 1. januar 2015:

- Sats 0: 13 068 kroner
- Sats 1: 14 052 kroner
- Sats 2: 28 104 kroner
- Sats 3: 56 208 kroner
- Sats 4: 84 312 kroner

For 2015 foreslås en bevilgning på 1 670 mill. kroner.

Post 73 Hjelpemidler mv. under arbeid og utdanning

Utgiftene på posten i 2013 var 133,4 mill. kroner. Utgifter til hjelpemidler under arbeid og utdanning var 72,6 mill. kroner i 1. halvår 2014. Dette er en økning på 4,7 mill. kroner i forhold til utgiftene i 1. halvår 2013, som tilsvarer en økning på 6,9 pst.

For 2014 er det lagt til grunn en volumvekst på 3 pst. og en prisøkning på 3 pst. For 2015 er det lagt til grunn en volumvekst på 3 pst. og en prisøkning på 3,2 pst.

For 2015 foreslås en bevilgning på 122,5 mill. kroner.

Post 74 Tilskudd til biler

Utgiftene på posten i 2013 var 755 mill. kroner. Utgiftene var 358,5 mill. kroner i 1. halvår 2014.

Dette er en økning på 9,6 mill. kroner i forhold til utgiftene i 1. halvår 2013, som tilsvarer en økning på 2,7 pst.

Det er lagt til grunn en nullvekst i antall mottakere og en prisøkning på 2 pst. både i 2014 og 2015.

Stønadssatsen for bil i gruppe 1 unntatt til bil i arbeid og utdanning ble redusert med 20 pst. fra 1. januar 2014. Det er lagt til grunn en innspareffekt av tiltaket på 4 mill. kroner i 2015.

Regjeringen foreslår å gjøre endringer i dagens bilordning for å målrette denne bedre. Det kan gis stønad til ordinære personbiler (gruppe 1) eller spesielt tilpassede kassebiler (gruppe 2). Kriteriene for stønad til bil i gruppe 2 er i dag strenge, og det er en del brukere med store behov som i dag ikke fyller vilkårene for en slik stønad. Det foreslås derfor å utvide dagens gruppe 2-ordning for personer som har en sterkt begrenset gangfunksjon, og således har behov for en dyrere bil enn andre. Utvidelsen tilsvarer den som ble gjort fra 2012 for barn og unge, jf. Prop. 1 S (2011–2012) og Innst. 15 S (2011–2012), og fra 2013 for personer i arbeid eller utdanning, jf. Prop. 1 S (2012–2013) og Innst. 15 S (2012–2013).

Samtidig foreslås det at tilskuddet til bil i gruppe 1 begrenses til kun å omfatte personer som har behov for bil for å kunne komme seg til og fra arbeid eller utdanning. Hjelpemidler fra folketrygden, herunder stønad til bil, skal kompensere for bestemte merutgifter som følge av sykdom, skade eller lyte. Bil er i dag vanlig i befolkningen, og kan ikke anses å være et hjelpemiddel i folketrygdlovens forstand. Det er således rimelig at man dekker utgiften til bil selv, mens man fortsatt vil kunne få dekket eventuelle ombygginger og tilpasninger som følge av en funksjonsnedsettelse. Personer med nedsatt funksjonsevne kan ha særlige utfordringer med å komme seg i arbeid eller med å holde seg i arbeid over tid. For å hindre at personer med nedsatt funksjonsevne faller ut av arbeidslivet, vil Regjeringen at denne brukergruppen fortsatt skal få stønad til gruppe 1-bil for å komme seg til og fra arbeid eller utdanning. Forslaget innebærer samlet sett en bedre målretting av ordningen ved at brukere med størst behov og de største ekstrautgiftene, blir tilgodesett stønad.

Avgrensning av stønad til bil gruppe 1 til å gjelde de som får stønad til bil for å komme til og fra arbeid eller utdanning har en anslått innspareffekt på 65 mill. kroner i 2015. Utvidelsen av gruppe 2 anslås å ha en budsjetteffekt på 15 mill. kroner i 2015. Grunnet saksbehandlingstider blir

førsteårseffekten av tiltakene noe lavere enn helårseffekten i 2016. Innsparingseffekten for bil gruppe 1 anslås til 75 mill. kroner i 2016, mens utvidelsen av bil gruppe 2 på usikkert grunnlag anslås å ha en helårseffekt i 2016 på 26 mill. kroner.

For 2015 foreslås en bevilgning på 740 mill. kroner.

Post 75 Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler

Utgiftene på posten i 2013 var 2 566 mill. kroner. Utgiftene var 1 193,7 mill. kroner i 1. halvår 2014. Dette er en økning på 73,8 mill. kroner i forhold til utgiftene i 1. halvår 2013, som tilsvarer en økning på 6,2 pst.

Stønad til ordinært datautstyr ble tatt ut av hjelpemiddelsortimentet i 2010, og mange av elevene som har lese- og skrivevansker opplever at de ikke får dekket nødvendig datautstyr. Regjeringen vil styrke rettighetene til elever med lese- og skrivevansker. I Revidert nasjonalbudsjett for 2014, jf. Prop. 93 S (2013–2014) og Innst. 260 S (2013–2014), ble det derfor bevilget 8 mill. kroner for å gjeninnføre stønad til PC og annet utstyr fra NAV Hjelpemiddelsentral for skoleelever med lese- og skrivevansker. Ordningen foreslås videreført i 2015 med en anslått budsjetteffekt på 32 mill. kroner.

Arbeids- og velferdsetaten igangsatte høsten 2007 et forsøk med hjelpemidler til personer som stammer. Det foreslås at prøveordningen videreføres i 2015, og utvides til å omfatte barn og unge under 18 år. Formålet er å gi barn og unge som stammer tilgang til hjelpemidler for å redusere omfanget av stamming. Merknaden i 2015 anslås til 1 mill. kroner.

For 2014 er det lagt til grunn en økning i antall mottakere på 2 pst., og en prisøkning på 2 pst. For 2015 er det lagt til grunn en volumvekst på 1 pst. Tilskuddssatsene for maksimal stønad til brilleinnfatning ved særskilte diagnoser for barn og voksne forelås nominelt videreført i 2015. For øvrige stønader er det lagt til grunn en prisøkning på 2 pst.

For 2015 foreslås en bevilgning på 2 799,7 mill. kroner.

Post 76 Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler som tjenester

Utgiftene på posten i 2013 var 218 mill. kroner. Utgiftene var 100,8 mill. kroner i 1. halvår 2014. Dette er en økning på 8,8 mill. kroner i forhold til

utgiftene i 1. halvår 2012, som tilsvarer en økning på 8,7 pst.

Ål folkehøyskole og kurscenter for døve tilbyr tilpasningskurs etter folketrygdloven § 10-7 også til barn under skolepliktig alder. For at folkehøyskolen skal kunne gjennomføre dette kurstilbudet på en god måte, gir skolen tilbud om barnepass for familier som deltar på skolens kurs i døvespråk. Dette tilbudet har tidligere blitt finansiert som et barnehagetilbud, men må betraktes som et kurstilbud for døve barn og deres pårørende, eller døve voksne og deres familier. I Revidert nasjonalbudsjett for 2014, jf. Prop. 93 S (2013–2014) og Innst. 260 S (2013–2014), ble finansieringen av dette tilbudet overført til folketrygden. 0,4 mill. kroner ble overført fra rammetilskuddet til kommunesektoren (kap. 571, post 60) til kap. 2661, post 76. Budsjetteffekten for 2015 anslås til 0,9 mill. kroner.

For 2014 er det lagt til grunn en volumvekst på 4 pst. og en prisøkning på 3 pst. For 2015 er det lagt til grunn en volumvekst på 4 pst. og en prisøkning på 3,2 pst.

For 2015 foreslås en bevilgning på 256 mill. kroner.

Post 77 Ortopediske hjelpemidler

Utgiftene på posten i 2013 var 1 106 mill. kroner. Utgiftene var 526,4 mill. kroner i 1. halvår 2014. Dette er en økning på 60,7 mill. kroner i forhold til utgiftene i 1. halvår 2013, som tilsvarer en økning på 11,5 pst.

For 2014 er det lagt til grunn volumvekst på 6 pst. og en prisøkning på 2 pst. For 2015 er det lagt til grunn en volumvekst på 5 pst. Det foreslås en nominell videreføring av tilskuddssatsene under denne posten i 2015. For øvrige stønader er det lagt til grunn en prisøkning på 2 pst.

For 2015 foreslås en bevilgning på 1 278,7 mill. kroner.

Post 78 Høreapparater

Utgiftene på posten i 2013 var 355,9 mill. kroner. Utgiftene var 154,6 mill. kroner i 1. halvår 2014. Dette er en økning på 100,2 mill. kroner i forhold til utgiftene i 1. halvår 2013, som tilsvarer en økning på 64,8 pst.

For 2014 er det lagt til grunn en volumvekst på 25 pst. og en prisøkning på 1,5 pst. For 2015 er det lagt til grunn en volumvekst på 6 pst. Maksimal prisgrense for analoge høreapparater uten propp, analoge høreapparater med propp, digitale høreapparater og tinnitusmaskerere forelås nominelt

videreført i 2015. For øvrige stønader er det lagt til grunn en prisøkning på 2 pst.

For 2015 foreslås en bevilgning på 540,7 mill. kroner.

Post 79 Aktivitetshjelpemidler til personer over 26 år

Personer under 26 år kan i dag få dekket aktivitetshjelpemidler. I statsbudsjettet for 2014 ble det innført en rammestyrte ordning til aktivitetshjelpemidler for personer over 26 år fra 1. juli 2014, jf. Prop. 1 S (2013–2014) og Innst. 15 S (2013–2014). Kriteriene for ordningen ble utformet i samarbeid med Funksjonshemmedes fellesorganisasjon (FFO) og Samarbeidsforumet av funksjonshemmedes organisasjoner (SAFO), samt sendt på høring til relevante instanser før de ble fastsatt. Det gis stønad til aktivitetshjelpemidler i form av utlån fra Arbeids- og velferdsetaten. Bruker må betale en egenandel på 10 pst. av innkjøpspris på

det aktuelle hjelpemiddelet, med en maksimal utgift på 4 000 kroner per hjelpemiddel.

Noen personer med sterke funksjonsnedsettelser kan ikke benytte seg av vanlige aktivitets-hjelpemidler. Regjeringen foreslår at hjelpemidler som er spesielt utviklet for å aktivisere bevegelsesapparatet til personer som har store vanskeligheter med å bruke vanlige aktivitets-hjelpemidler også skal kunne dekkes under denne ordningen med virkning fra 2015. Endringen innebærer således en utvidelse av formålet. Dette innebærer at det er behov for å endre regelverket som fremgår av forskrift. Disse hjelpemidlene skal dekkes innenfor rammen for ordningen. Med tanke på at ordningen med aktivitets-hjelpemidler for personer over 26 år er ny, vil departementet i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2015 vurdere ev. behov for justering av budsjettrammen.

For 2015 foreslås en bevilgning på 56,8 mill. kroner.

Programkategori 29.90 Diverse utgifter

Utgifter under programkategori 29.90 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
2690	Diverse utgifter	480 648			
	Sum kategori 29.90	480 648			

Utgifter under programkategori 29.90 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
70-89	Andre overføringer	480 648			
	Sum kategori 29.90	480 648			

Kap. 5701 Diverse inntekter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
02	Diverse inntekter	777 310	570 000	
03	Hjelpemiddelsentraler m.m.	44 564	36 590	55 000
71	Refusjon ved yrkesskade	835 084	844 000	907 000
73	Refusjon fra bidragspliktige	299 620	310 000	275 000
74	Refusjon medisinsk behandling	56 356		
80	Renter	1 955	1 700	1 700
86	Innkreving feilutbetalinger			718 000
87	Diverse inntekter			31 000
	Sum kap. 5701	2 014 889	1 762 290	1 987 700

Post 02 Diverse inntekter

Fram til utgangen av 2014 består post 02 i det vesentligste av følgende inntekter:

- Renter og avdrag på attføringslån
- Tilbakebetaling på grunn av for mye utbetalt til leger
- Tilbakebetaling på grunn av for mye utbetalt til stønadsmottakere
- Avdrag bidragslån
- Prosjektinntekter
- Andre refusjoner og inntekter

Fra 2015 består posten kun av inntekter fra tilbakebetaling av for mye utbetalt til leger. De øvrige inntektene under post 02 regnskapsføres fra 2015 under kap. 5701, ny post 86 Innkreving feilutbetalinger og ny post 87 Diverse inntekter.

Post 03 Hjelpemiddelsentraler m.m.

Posten omfatter bl.a. salg av hjelpemidler og biler.

For 2015 foreslås en bevilgning på 55 mill. kroner.

Post 71 Refusjon ved yrkesskade

Bakgrunn

En vesentlig del av folketrygdens utgifter ved yrkesskade blir finansiert av arbeidsgivere ved en refusjonsordning knyttet til den obligatoriske yrkesskedeforsikringen etter lov av 16. juni 1989 nr. 65.

Refusjonen skjer gjennom en fastsatt prosent/sats/refusjonssats av de faktiske erstatningsutbetalinger fra forsikringsgiverne. Refusjonssatsen skal således avspeile forholdet mellom trygdens utgifter og erstatningsutbetalingene, men tar ikke sikte på å få dekket de faktiske trygdeutgifter i de enkelte yrkesskadetilfeller.

Av praktiske grunner følger oppgjørsåret kalenderåret, men forsikringsselskapene kan først ha oppgjøret ferdig beregnet og utbetalt 1. mars i det etterfølgende året. Fra 1. januar, fram til forfall 1. mars, blir selskapene belastet renter i henhold til dagslansrenten i Norges Bank.

Nærmere om folketrygdens utgifter og refusjonsinntekter ved yrkesskade

Folketrygdens faktiske utgifter ved yrkesskade er langt større enn beløpet som blir refundert. Dette skyldes at stønadsarter, i hovedsak korttidsytelser som sykepenge og utgifter til helsetjenester, er holdt utenfor refusjonsordningen. Refusjonsordnin-

gen omfatter heller ikke enkelte persongrupper som hører inn under det offentliges ansvar, som for eksempel skoleelever og innsatte i fengsler.

I tabellen nedenfor framgår de faktiske refusjonsinnbetalinger som folketrygden har fått fra forsikringsselskapene fra og med 2009 og til og med juli 2014 (nominelt og i mill. kroner).

Refusjonsinnbetalinger fra forsikringsselskapene

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Inntekt	970	972	932	821	835	907

Refusjonssatsen har vært fastsatt til 120 pst. av erstatningsutbetalingene siden 1991, da ordningen ble innført. Departementet vil bemerke at refusjonsordningen bygger på en forenklet modell basert på at man medregner de kapitaliserte uføreytelser fullt ut i beregningsgrunnlaget, mens andre trygdeytelser ikke medregnes. Refusjonssatsen beholdes uendret på 120 pst. av erstatningsutbetalingene også i 2014

For 2015 foreslås en bevilgning på 907 mill. kroner.

Post 73 Refusjon bidragspliktige

Det tas refusjon for utbetalt bidragsforskott (se kap. 2620, post 70) i innbetalt bidrag fra bidragspliktige for samme periode, maksimalt tilsvarende det beløp som er utbetalt i forskott.

I 2013 ble det innbetalt 299,6 mill. kroner fra bidragspliktige. Dette utgjør om lag 39 pst. av utbetalt forskott på kapittel 2620 post 26.

Anslagene som legges til grunn på denne posten utgjør en andel av det beløp som forventes utbetalt i bidragsforskott i samme periode. Det anslås at inntektene i 2015 vil utgjøre 37 pst. av utgiftene på kap. 2620, post 76.

Endring i forskotteringsordningen fra 1. juli 2014 er beregnet å gi en netto utgift på 24 mill. kroner i 2015. Det er ventet at utbetalt forskudd vil øke med 40 mill. kroner, og at innbetalt refusjon vil øke med 16 mill. kroner.

For 2015 foreslås en bevilgning på 275 mill. kroner.

Post 80 Renter

Posten gjelder vesentlig renteinntekter av bankinnskudd og av lån og innskudd for kontorlokaler.

For 2015 foreslås en bevilgning på 1,7 mill. kroner.

Post 86 Innkreving feilutbetalinger

Fra 2015 består posten av inntekter fra tilbakebetaling av for mye utbetalt til stønadsmottaker.

For 2015 foreslås en bevilgning på 718 mill. kroner.

- Purregebyr
- Rettsgebyr fra skyldner
- Straffegebyr fra a/a register
- Renter og avdrag på attføringslån

For 2015 foreslås en bevilgning på 31 mill. kroner i 2015.

Post 87 Diverse inntekter

Fra 2015 består posten i det vesentlige av følgende inntekter:

Programkategori 33.30 Arbeidsliv

Utgifter under programkategori 33.30 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
2541	Dagpenger	10 300 581	10 891 500	12 400 000	13,9
2542	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs mv.	836 160	707 000	710 000	0,4
Sum kategori 33.30		11 136 741	11 598 500	13 110 000	13,0

Utgifter under programkategori 33.30 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
70-89	Andre overføringer	11 136 741	11 598 500	13 110 000	13,0
Sum kategori 33.30		11 136 741	11 598 500	13 110 000	13,0

Kap. 2541 Dagpenger

(i 1 000 kr)					
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	
70	Dagpenger, <i>overslagsbevilgning</i>	10 300 581	10 891 500	12 400 000	
Sum kap. 2541		10 300 581	10 891 500	12 400 000	

Allmenn omtale

Dagpenger under arbeidsledighet skal gi økonomisk trygghet ved inntektsbortfall på grunn av arbeidsledighet og samtidig stimulere til å komme tilbake i arbeid. Personer som har tapt arbeidsinntekt og fått arbeidstiden redusert, kan ha rett til dagpenger under arbeidsledighet dersom de oppfyller kravet om tidligere arbeidsinntekt av en viss størrelse. Utformingen og praktiseringen av dagpengeregelverket er en del av den aktive arbeidsmarkedspolitikken ved at det stilles krav om å være reell arbeidssøker. Dette forutsetter aktivitet

og mobilitet hos den arbeidsledige. Oppfylles ikke lovens krav, kan dagpengene falle bort for en periode. Arbeidstakere som permitteres, kan på bestemte vilkår og i en avgrenset periode motta dagpenger. Det legges vekt på rask behandling av dagpengesøknader og rask utbetaling av dagpenger.

Rapport

Flere mottakere av dagpenger

I gjennomsnitt mottok om lag 53 700 personer dagpenger i 2013. Mens antallet dagpengemotta-

kere avtok gradvis fra om lag 69 000 i 2010 til om lag 53 100 i 2012, var nivået tilnærmet uendret i 2013. I 1. halvår 2014 økte antallet dagpengemottakere til om lag 59 700 personer. Økningen har sammenheng med et økt antall registrerte ledige og en økt andel ledige med rett til dagpenger.

I 2013 var utgiftene til dagpenger på om lag 10,3 mrd. kroner. I 1. halvår 2014 summerte utgif-

tene over dagpengekapittelet seg til om lag 6,2 mrd. kroner. Dette er en økning på 13,5 pst. sammenlignet med 1. halvår 2013.

Tabellen under viser omfang og sammensetning av dagpengemottakere for 2012, 2013 og 1. halvår 2014.

Gjennomsnittlig antall dagpengemottakere, 2012 – 1. halvår 2014

	2012	2013	1. halvår 2013	1. halvår 2014
Helt ledige ikke permitterte	31 152	33 255	32 674	37 633
Helt ledige permitterte	2 858	2 135	2 693	2 091
Delvis ledige ikke permitterte	10 755	11 099	11 452	12 651
Delvis ledige permitterte	2 403	1 721	2 149	1 763
Andre (inkl. tiltaksdeltakere)	5 952	5 475	5 867	5 580
Sum	53 120	53 685	54 836	59 718

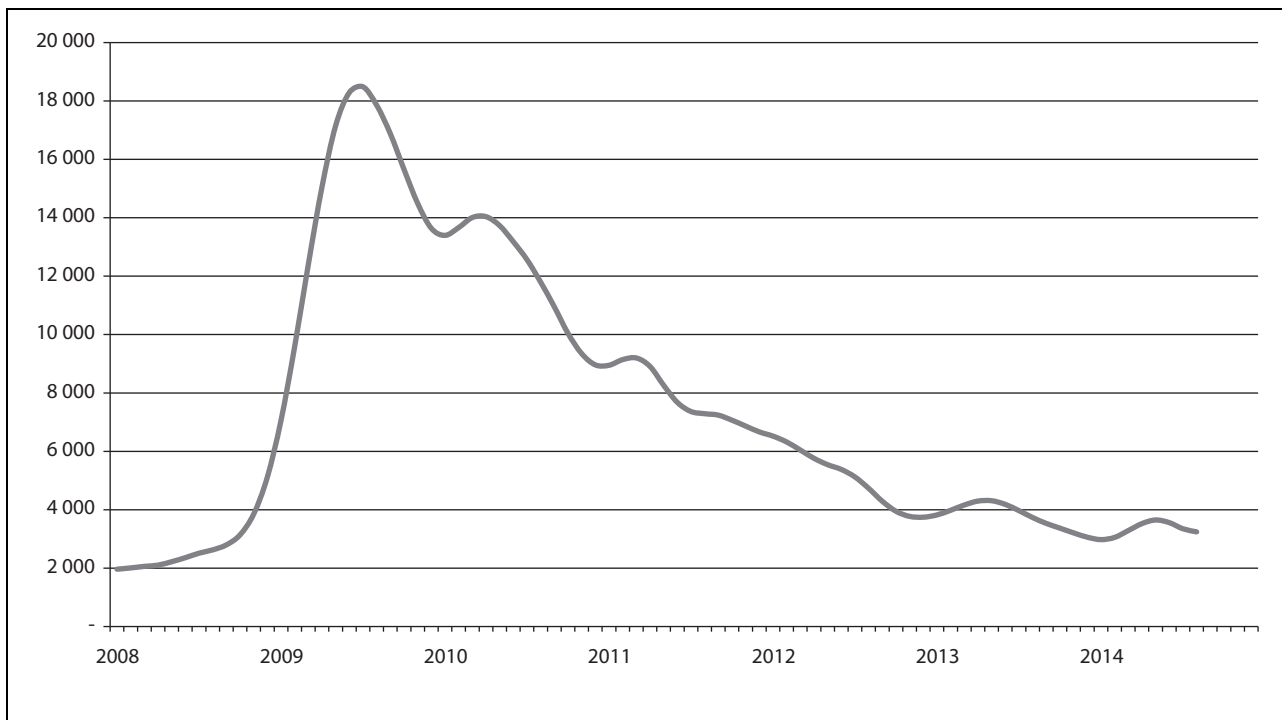
Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Gjennomsnittlig mottok dagpengemottakere dagpenger i 21 uker i 2013. Dette er uendret fra 2012. Flertallet av dagpengemottakerne er helt ledige arbeidssøkere. I 2013 var det gjennomsnittlig om lag 35 400 personer i denne gruppen (inkl. helt permitterte). I 1. halvår 2014 var det i gjennomsnitt om lag 39 700 helt ledige dagpengemottakere. Dette innebærer en økning på om lag 12 pst. fra 1. halvår 2013. Helt ledige dagpengemottakere utgjør om lag halvparten av alle registrerte helt ledige. Antallet delvis ledige dagpengemottakere (inkl. delvis permitterte) har også økt fra 1. halvår

2013 til 1. halvår 2014, jf. tabell ovenfor. Økningen er på om lag 6 pst.

Nedgang i antallet permitterte

Permitteringer finner først og fremst sted i industrien og i bygg og anlegg. Omfanget av permitteringer varierer mye over konjunktorene og gjennom året. Antall permitterte avtok kraftig i perioden 2010–2013. Nedgangen har fortsatt i 2014, og i 1. halvår 2014 er nedgangen på 25 pst. sammenlignet med samme periode i 2013.

Figur 6.4 Utvikling i antall permitterte (helt og delvis), januar 2008– august 2014, trend

Gjennomgang av tidligere avslagsvedtak om dagpenger under permittering – Dom i Høyesterett, ny instruks og forskrift

I revidert rundskriv om dagpenger og permittering som gjaldt fra 1. februar 2013, ble det uttrykkelig slått fast at når arbeidsgiver og arbeidstaker kan dokumentere enighet om vilkårene for permittering og at arbeidsgiver har gjort det som med rimelighet kan forventes for å unngå permitteringer, skal Arbeids- og velferdsetaten som hovedregel legge til grunn at vilkårene for rett til dagpenger jf. folketrygdloven § 4-7, er til stede. Dette ble forskriftsfestet ved endringsforskrift 30. januar 2014 (i kraft 3. februar). Bakgrunnen for forskriftsendringen var at det i vinter ble klart at etaten likevel ikke hadde lagt denne hovedregelen til grunn i mange saker. Disse sakene gjennomgås nå i Arbeids- og velferdsetaten.

Høyesterett avsa dom 31. mars 2014, i sak om dagpenger under permittering. Dommen slår fast at vilkårene for rett til dagpenger under permittering, jf. folketrygdloven § 4-7, har vært praktisert for restriktivt. Det innebærer at ikke bare de to vedtakene som rettssaken direkte gjaldt, oppheves og blir behandlet på nytt, men at også andre saker der krav om dagpenger er avslått med tilsvarende begrunnelse, vurderes på nytt.

Samtidig med ovennevnte forskrift, ga departementet instruks om tolkningen av vilkåret for rett til dagpenger under permitteringer iht. folketrygdloven § 4-7 første ledd. Instruksen er i tråd med den senere Høyesterettsdommen, slik at dommen ikke nødvendiggjør ytterligere oppfølging fra departementets side.

Arbeids- og velferdsetaten samarbeider med hovedsammenslutningene i arbeidslivet om informasjon til brukere som kan ha fått avslagsvedtak på uriktig grunnlag.

Forlenget ventetid/tidsbegrenset bortfall av retten til dagpenger

I 2013 innvilget Arbeids- og velferdsetaten totalt om lag 82 400 nye søknader om dagpenger. I tillegg ble det fattet om lag 10 800 vedtak om *forlenget ventetid*. Forlenget ventetid fastsettes dersom stønadsaker innenfor de siste seks månedene før vedtakspunktet har sagt opp eller sluttet i arbeidsforhold uten rimelig grunn, er avskjediget på grunn av forhold som vedkommende selv har vært årsaken til eller uten rimelig grunn har nektet å motta tilbud om arbeid. Antall vedtak med forlenget ventetid gikk opp med om lag 900 fra 2012 til 2013.

Det ble fattet om lag 6 200 vedtak om *tidsbegrenset bortfall* av retten til dagpenger i 2013, mot

om lag 6 500 i 2012. I 2013 mistet om lag 3 600 personer midlertidig retten til dagpenger fordi de nektet å møte til konferanse hos Arbeids- og velferdsetaten, og 1 500 personer mistet dagpengene fordi de nektet å delta på tilbudt tiltak. Av de 1 100 øvrige vedtakene gjaldt om lag 80 bortfall som følge av å takke nei til tilbud om arbeid.

Budsjettforslag 2015

Post 70 Dagpenger, overslagsbevilgning

I Revidert nasjonalbudsjett for 2014 ble bevilgningen økt til 11,4 mrd. kroner. For 2015 foreslås en bevilgning på 12,4 mrd. kroner.

Den anslåtte utgiftsøkningen på 1 mrd. kroner fra 2014 til 2015 skyldes i hovedsak økt ledighetsanslag og økt gjennomsnittlig utbetaling som følge av lønnsvekst i 2014.

Avvikling av ferietillegget i dagpengeordningen

Dagpengemottakere som har mottatt dagpenger i mer enn åtte uker i løpet av et kalenderår, har rett til ferietillegg. Ferietillegget tilsvarer 9,5 pst. av brutto utbetalte dagpenger i løpet av foregående kalenderår, og innebærer at kompensasjonsgra-

den ved mottak av dagpenger ut over åtte uker øker fra 62,4 pst. til om lag 68 pst. Dagpengemottakere kan ikke ta ferie og samtidig motta dagpenger, da man ikke regnes som fullt ut reell arbeidssøker når man har ferie. Ferietillegget er ment å gjøre det mulig for dagpengemottakere å ta ferie uten å tape økonomisk på det.

Ferietillegget innebærer at kompensasjonsgraden til personer med et ledighetsforløp ut over åtte uker er høyere enn for personer med korte ledighetsforløp. De som tar ferie uten å oppgi dette, og dermed heller ikke får dagpengene redusert, kommer bedre ut enn de som oppgir ferie. Det er dessuten få dagpengemottakere som oppgir å ha tatt ferie.

Ferietillegget utbetales året etter opptjening, og de fleste som mottar feriepengene er da tilbake i jobb. Ordningen representerer dermed en lite målrettet overføring til personer i arbeid. Ferietillegget kan også gi uheldige insentiveffekter når det gjelder overgang til arbeid.

På denne bakgrunn foreslås ferietillegget avviklet med virkning fra 1. januar 2015. Siden ferietillegget utbetales året etter ledighetsperioden, vil dette gi en innsparing på anslagsvis 1 mrd. kroner i 2016. Forslaget gir ingen innsparing i 2015.

Kap. 5705 Refusjon av dagpenger

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Refusjon av dagpenger, statsgaranti ved konkurs	52 802	60 000	
03	Refusjon for dagpenger fra EØS-land	509		
04	Refusjon av dagpenger for grensearbeidere mv. bosatt i Norge		6 000	
70	Refusjon av dagpenger, statsgaranti ved konkurs			60 000
71	Refusjon av dagpenger for grensearbeidere mv. bosatt i Norge			6 000
	Sum kap. 5705	53 311	66 000	66 000

Budsjettforslag 2015

Post 03 Refusjon av dagpenger fra EØS-land

Arbeids- og velferdsetaten utbetalte tidligere dagpenger til EØS-borgere med dagpengerrettigheter fra andre EØS-land mens de søkte arbeid i Norge. Arbeids- og velferdsetaten søkte i etterkant refundert sitt utlegg fra den enkeltes hjemland. Denne

ordningen opphørte 1. juni 2012. Fortsatt er det noe etterslep av disse sakene. En ny refusjonsordning ble innført fra 1. juni 2012. Etter dette regelverket kan det kreves refusjon for utbetalte dagpenger til personer som er bosatt i Norge, og som har blitt helt arbeidsledige fra arbeid i et annet EØS-land, jf. omtale under post 04.

Post 70 Refusjon av dagpenger, statsgaranti ved konkurs

For å oppnå ensartet føring av inntekter foreslås det at inntekter som tidligere er ført under kap. 5705, post 01, f.o.m 2015 føres under kap. 5705, post 70.

Arbeids- og velferdsetaten kan forskuttere lønnsgarantimidler i form av dagpenger dersom vilkårene for dekning gjennom lønnsgarantiordningen er tilstede. Arbeids- og velferdsetaten fremmer krav i konkursboet for utbetalte dagpenger når det blir klart at det vil bli utbetalt lønnsgarantimidler til arbeidstaker. Refusjon av dagpenger i forbindelse med lønnsgarantikrav ved konkurs inntektsføres under kapitlet.

For 2015 foreslås en bevilgning på 60 mill. kroner.

Post 71 Refusjon av dagpenger for grensearbeidere mv. bosatt i Norge

For å oppnå ensartet føring av inntekter foreslås det at inntekter som tidligere er ført under kap. 5705, post 04, f.o.m 2015 føres under kap. 5705, post 71.

Fra 1. juni 2012 ble det innført en ny refusjonsordning for utbetalte dagpenger til personer som er bosatt i Norge og har blitt helt arbeidsledige fra arbeid i et annet EØS-land, jf. omtale under post 03. Arbeids- og velferdsetaten kan søke refusjon for utbetalte dagpenger til personer som er bosatt i Norge og har blitt helt arbeidsledige fra arbeid i et annet EØS-land. I forbindelse med endringer i statsbudsjettet for 2012 (jf. Prop. 26 S (2011–2012)), ble det opprettet en ny post 04 Refusjon av dagpenger for grensearbeidere mv. bosatt i Norge til dette formålet.

For 2015 foreslås en bevilgning på 6 mill. kroner.

Kap. 2542 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs mv.

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
70	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs mv., <i>overslagsbevilgning</i>	836 160	707 000	710 000
	Sum kap. 2542	836 160	707 000	710 000

Post 70 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs mv., overslagsbevilgning

Posten dekker utgifter for staten i henhold til lov av 14. desember 1973 nr. 61 om statsgaranti for lønnskrav ved konkurs mv. Målet er å sikre utbetaling av krav på lønn og annet vederlag for arbeid i tjenesteforhold som ikke kan dekkes pga. arbeidsgivers konkurs. Ordningen dekker i utgangspunktet alle arbeidsforhold hvor det betales arbeidsgiveravgift til folketrygden. Selvstendige næringsdrivende og oppdragsmottakere er ikke dekket av ordningen. I tillegg til skriftlig søknadsbehandling innebærer også lønnsgarantiarbeidet muntlig informasjon og veiledning om garantiordningen til bl.a. arbeidstakere, bobestyrere og tingretter.

Utbetalingene gjennom lønnsgarantiordningen er sterkt konjunkturavhengige. Antall konkurser på landsbasis, antall ansatte, ansiennitet og lønnsnivå i de bedrifter som rammes av konkurs påvirker utbetalingenes samlede størrelse. Økonomien i det enkelte år har også stor betydning for utbetalingene og mulighetene for innbetaling av dividende. Utover dette vil svingninger i restansesituasjonen i NAV Lønnsgaranti påvirke utgiftene i de enkelte år.

Utbetalingene ett år refererer seg i hovedsak til innkomne saker i utbetalingsåret, samt innkomne saker foregående år. Bobestyrere vil ofte måtte bruke noe tid på å få oversikt over konkursboet. Det vil derfor kunne ta litt tid før kravene sendes inn.

Antall konkurser på landsbasis og antall nye saker inn til lønnsgarantiordningen

År	2010	2011	2012	2013
Antall konkurser	4 435	4 355	3 814	4 564
Antall nye saker inn til lønnsgarantiordningen	2 061	2 044	1 850	2 124

Utviklingen i antall konkurser og nye saker inn til lønnsgarantiordningen fra 2010 til 2011 var om lag stabil. Fra 2011 til 2012 var antallet konkurser og nye saker avtagnede. Fra 2012 til 2013 viser utviklingen igjen at tallet på konkurser og dermed også antall nye saker inn til lønnsgarantiordningen øker. Antall konkurser og nye saker har i denne perioden økt med hhv. 19,7 pst. og 14,8 pst. I 2014 ventes det noe nedbygging av restanser, men omfanget av dette er usikkert. Det har første halvår i 2014 vært en nedgang i antall ansatte som berøres av konkursene. Stortinget vedtok i *Endringer av Prop. 1 S (2013–2014) Statsbudsjettet 2014* Regjeringens forslag til innsparing med anslagsvis halvårseffekt for 2014 på 93 mill. kroner.

Budsjettforslag 2015

Stortinget vedtok i 2014 Regjeringens forslag til regelverksendringer i *Endringer av Prop. 1 S (2013–2014) Statsbudsjettet 2014*, som gav en anslagsvis innsparing på 93 mill. kroner for 2014 og en innsparing for 2015 på ytterligere 93 mill. kroner. Utviklingen i antall konkurser og nye saker under lønnsgarantiordningen er igjen økende.

Samlet sett forventes på bakgrunn av disse endringene en økning på 3 mill. kroner sett i forhold til saldert budsjett for 2014.

For 2015 foreslås en bevilgning på 710 mill. kroner.

Kap. 5704 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
02	Dividende	165 235	180 000	187 000
	Sum kap. 5704	165 235	180 000	187 000

Post 02 Dividende

Dividenden kan til en viss grad ses i sammenheng med endringene i utbetalingene, samt den generelle økonomiske situasjon i boene. Innbetalingene relaterer seg både til innværende og tidligere års utbetalinger. Økonomien i det enkelte bo har også stor betydning for utbetalingene og mulighetene for innkreving av dividende. Dette kan igjen ha sammenheng med sammensetningen av hvilke bransjer/næringer som har økonomiske problemer. En annen årsak kan være bobestyrers muligheter og ressurser i forbindelse med inndri-

ving av midler til boet. Det er slik et betydelig etterslep i dividenden i forhold til utbetalingene.

I 2010, 2011 og 2012 ble det innbetalt dividende tilsvarende 155 mill. kroner, 175 mill. kroner og 205 mill. kroner. I 2013 var innbetalingene på 165 mill. kroner. Dette var en nedgang på 19,2 pst. i forhold til 2012. Dekningsgraden var høy i 2012, men ble sterkt redusert i 2013. Det forventes en mulig økning i dekningsgraden i 2014 og 2015, men utviklingen er usikker.

For 2015 foreslås en bevilgning på 187 mill. kroner.

Resultatområde 3 Pensjon

Innledning

Arbeids- og sosialdepartementet har ansvar for folketrygdens pensjoner, og for store deler av den øvrige lovgivningen på pensjonsområdet, herunder offentlig tjenestepensjon og privat og offentlig AFP.

Pensjonspolitikken har to hovedmål

- Et økonomisk og sosialt bærekraftig pensjonssystem
- God forvaltning av pensjoner og korrekte vedtak om pensjon

Pensjonsreformen trådte i kraft fra 2011 med bl.a. fleksibel alderspensjon i folketrygden fra 62 til 75 år. Hovedtrekk i reformen er nærmere omtalt i avsnitt 2.2.2.

Departementet har tre underliggende virksomheter som administrerer pensjonsordninger, Arbeids- og velferdsetaten, Statens pensjonskasse og Pensjonstrygden for sjømenn.

Arbeids- og velferdsetaten administrerer folketrygdens alderspensjon. Etatens arbeid med pensjoner er i hovedsak omtalt under Resultatområde 2 Arbeid og velferd, sammen med etatens arbeid på de øvrige stønadsområdene. Statens pensjonskasse administrerer tjenestepensjonsordningen for statsansatte og for store deler av undervisnings- og forskningssektoren med flere. Pensjonstrygden for sjømenn yter alderspensjon til sjømenn, i hovedsak i alderen 60–67 år. Ordningen finansieres ved avgifter fra sjømenn og rederier, samt ved tilskudd fra staten.

Etter resultatområdeomtalen følger omtale av relevante budsjettkapitler under programkategoriene 09.50 Statens pensjonskasse, 09.60 Kontantytelser 29.70 Alderdom og 29.80 Forsørgertap og eneomsorg for barn mv.

Mål for pensjonspolitikken

Hovedmål 1 Et økonomisk og sosialt bærekraftig pensjonssystem

Hovedmålet for pensjonspolitikken er å sikre et økonomisk og sosialt bærekraftig pensjonssystem. Pensjonssystemet skal sikre både dagens og kommende generasjoner forutsigbare og gode pensjo-

ner. Det må ha en god likestillings- og fordelingsprofil, oppleves som rettferdig av den enkelte og ha god oppslutning i befolkningen. Videre må pensjonssystemet være fleksibelt slik at den enkelte selv kan tilpasse seg sine behov og ønsker, og være mest mulig oversiktlig og forutsigbart for den enkelte.

Tilstandsvurdering og utfordringer

Levealderen i befolkningen øker stadig. I 1980 var forventet levealder for menn 72 år, og for kvinner 79 år. I 2013 hadde menns og kvinners forventede levealder økt til henholdsvis 80 år og 84 år. Forventet levealder anslås å øke videre til 85 år for menn og 88 år for kvinner i 2050. Som følge av at flere tar høyere utdanning, kommer mange senere ut i yrkeslivet enn tidligere. Antall yrkesaktive per pensjonist har sunket fra nær 4 da folketrygden ble etablert i 1967, til 2,4 i 2013, og forventes å reduseres ytterligere til 1,7 i 2050.

Aldringen av befolkningen vil føre til en sterk økning i pensjonsutgiftene i folketrygden, og det er bl.a. på denne bakgrunn at pensjonssystemet er lagt om.

Sysselsetting blant eldre

Ettersom det blir en større andel eldre i befolkningen, blir yrkesaktiviteten blant eldre stadig viktigere i årene som kommer. Et sentralt mål med pensjonsreformen har vært å stimulere eldre til å stå lenger i arbeid. En høy arbeidsstyrke bidrar til å møte utfordringene med en aldrende befolkning, og til at våre velferdsordninger kan videreføres og videreutvikles. Gjennom pensjonsreformen er det etablert et regelverk som gir den enkelte mulighet for fleksibelt uttak av alderspensjon mellom 62 og 75 år, samt å kombinere arbeid og alderspensjon uten avkorting. Samtidig er regelverket utformet slik at det stimulerer til å stå lenge i arbeid. AFP i privat sektor er lagt om slik at den støtter opp under prinsippene i folketrygdens alderspensjon, mens AFP i offentlig sektor er beholdt som en tidligpensjonsordning for aldersgruppen 62 – 66 år.

Andelen sysselsatte har økt for alle aldersgrupper i alderen 60–74 år fra 2009 til 2013. Pensjonsreformen ble innført fra 2011 og hadde særlig betydning for de som da var 62 år. Av tabellen nedenfor ser en at sysselsettingsveksten var sær-

lig sterk for 62-åringene i 2011, og at dette årskullet har økt sysselsettingen også når de ble 63 år i 2012 og 64 år i 2013. Også for andre aldersgrupper har sysselsettingen økt, men endringene har gjennomgående vært mindre.

Sysselsatte (lønnstakere og selvstendige) som andel av befolkningen i 4. kvartal 2008–2013.

Aldersgruppe	Sysselsatte (lønnstakere og selvstendige) som andel av befolkningen. Pst.					Endring i prosentpoeng fra 2011 til 2012	Endring i prosentpoeng fra 2012 til 2013
	2009	2010	2011	2012	2013		
60	73,7	73,7	74,9	75,0	75,1	0,1	0,1
61	71,1	71,8	72,1	73,4	73,6	1,3	0,2
62	60,7	61,1	64,5	64,7	65,6	0,2	0,9
63	54,3	54,1	55,3	59,7	59,8	4,4	0,1
64	48,4	48,6	49,0	51,0	54,9	2,0	3,9
65	41,8	41,6	42,2	43,0	44,6	0,8	1,6
66	36,9	37,1	36,9	38,3	38,7	1,4	0,4
67	30,3	30,5	30,5	30,3	31,1	-0,2	0,8
68	26,6	27,1	27,2	27,4	27,2	0,2	-0,2
69	23,1	23,5	24,0	24,7	24,8	0,7	0,1
70–74	15,2	15,3	15,1	16,0	16,6	0,9	0,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå, registerbasert sysselsettingsstatistikk

Sysselsettingsutviklingen fordelt etter sektortilhørighet, viser at det er i virksomheter med privat AFP at andelen som fortsetter i arbeid har økt mest for aldersgruppen 61-65 år. Av aldersgruppen 61-65 år som var i arbeid i 2010 var om lag 84 pst. i arbeid ett år senere. Dette er 10 prosentpoeng høyere enn andelen som fortsatte i jobb i samme aldersgruppe fra 2009 til 2010. Fra 2011 til 2013 har andelen som står i arbeid vært mer stabil. Også i privat sektor uten AFP og i offentlig sektor er det nå flere som står lenger i arbeid enn tidligere. Økningen i andelen som fortsetter i arbeid er imidlertid klart høyest i privat sektor med AFP. Dette tyder på at omleggingen av privat AFP har ført til økt sysselsetting.

Utviklingen i eldres sysselsetting har vært positiv i de senere årene, og særlig i de aldersgruppene og sektorene som har vært mest berørt av pensjonsreformen. Resultatene så langt tyder derfor på at pensjonsreformen har hatt en positiv effekt på eldres sysselsetting.

En stor andel som tar ut alderspensjon fortsetter i arbeid. Knappt 70 pst. av de som startet uttak av alderspensjon i aldersgruppen 62 – 66 år i første halvår av 2013 var registrert i et arbeidsforhold et halvt år etter at uttaket begynte.

Forventet yrkesaktivitet

Forventet yrkesaktivitet ved 50 år måler hvor mange årsverk en 50-åring kan bidra med i arbeidslivet, dersom sysselsettingsmønsteret og dødeligheten holder seg konstant i årene framover. I IA-avtalen for 2010 – 2013 var et delmål å øke forventet yrkesaktivitet ved 50 år med seks måneder fra 2009 til 2013. Forventet yrkesaktivitet ved fylte 50 år var 10,9 år i 2009 og 2010, og har deretter økt til 11,0 år i 2011, 11,2 år i 2012 og 11,3 år i 2013. Målet i IA-avtalen ble dermed ikke fullt ut nådd. Mange faktorer kan ha bidratt til økt forventet yrkesaktivitet blant eldre. Pensjonsreformen har trolig hatt en positiv effekt, og i tillegg

kan økt yrkesaktivitet blant kvinner, økt utdanningsnivå i befolkningen, et noe bedre arbeidsmarked og bedre helsetilstand og lengre levealder ha bidratt positivt. I den nye IA-avtalen for 2014 – 2018 er dette målet videreført slik at forventet yrkesaktivitet ved 50 år skal øke med tolv måneder i perioden 2009 – 2018.

Forventet yrkesaktivitet ved 50 år

	I alt	Menn	Kvinner
2009	10,9	12,5	9,3
2010	10,9	12,5	9,3
2011	11,0	12,5	9,5
2012	11,2	12,6	9,7
2013	11,3	12,8	9,8

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Utviklingen i pensjonsutgiftene

Tabellen nedenfor viser at folketrygdens utgifter til alderspensjon har økt over tid, og veksten har vært sterkere i årene 2011–2013 enn i årene 2008–2010 målt i fast G. Veksten skyldes både at det har blitt flere alderspensjonister, og at gjennomsnittlig alderspensjon har økt i fast G. Opptrappingen av minstepensjonen i årene 2008–2010 bidro til en økning i gjennomsnittlig pensjon. I årene 2011–2013 var veksten i utgiftene til alderspensjon særlig sterk som følge av den sterke økningen i antall alderspensjonister.

I 2013 var gjennomsnittlig antall alderspensjonister i alderen 62–66 år nær 65 000 personer. Samlet antall alderspensjonister økte med om lag 83 000 personer fra 2011 til 2013, fordelt på 40 000 personer under 67 år og 43 000 personer over 67 år.

Antall alderspensjonister, utgiftsutvikling, og utviklingen i gjennomsnittlig alderspensjon. Tall i fast G er regnet med gjennomsnittlig G i 2013 (84 204 kroner)

	Gjennom- snittlig antall alders- pensjonister	Gjennom- snittlig antall alders- pensjonister 62–66 år	Løpende utgifter, mill. kroner	Utgifter regnet i fast G	Gjennom- snittlig alders- pensjon i fast G	Vekst i pst.		
						Utgifter regnet i fast G	Gjennom- snittlig antall pensjonister	Gjennom- snittlig pensjon regnet i fast G
2009	646 835		112 845	131 961	204 010	2,8	0,9	1,8
2010	657 325		121 088	136 456	207 590	3,4	1,6	1,8
2011	698 050	24 745	135 496	146 228	209 480	7,2	6,2	0,9
2012	742 890	49 940	150 525	156 184	210 240	6,8	6,4	0,4
2013	781 430	64 830	164 602	164 602	210 643	5,4	5,2	0,2

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Pensjonsreformen har som forventet bidratt til økte utgifter til alderspensjon på kort sikt, som følge av at 5 nye årskull fikk tilgang til pensjon. Utgiftene til alderspensjon fra folketrygden for pensjonister i alderen 62–66 år er i 2013 anslått til vel 13 mrd. kroner. Som følge av mindreutgifter knyttet til ny regulering av alderspensjon under utbetaling er økningen likevel noe lavere enn 13 mrd. kroner. Pensjoner under utbetaling reguleres fra 2011 med lønnsveksten, og fratrekkes deretter 0,75 pst. Det er også mindreutgifter knyttet til levealdersjusteringen som er innført fra 2011, og til at enkelte anslås å utsette uttak av

alderspensjon til etter 67 år som følge av pensjonsreformen. Arbeids- og velferdsdirektoratet anslår at pensjonsreformen samlet sett har bidratt til å øke utgiftene til alderspensjon i folketrygden med i underkant av 10 mrd. kroner i 2013. Videre har pensjonsreformen trolig hatt en positiv effekt på yrkesaktiviteten blant eldre, og dette bidrar til å øke skatteinntektene.

Over tid vil pensjonsreformen bidra til lavere utgifter til alderspensjon enn om det gamle systemet hadde blitt videreført. Dette er en følge av at levealdersjusteringen og reglene for endret regulering får økt effekt. Videre forventes antall

alderspensionister under 67 år etter hvert å stabilisere seg. På lang sikt påvirkes folketrygdens utgifter i mindre grad av når pensjonen tas ut, fordi reglene for uttak av alderspensjon er nøytralt utformet slik at tidlig uttak gir lavere årlig pensjon. Pensjonsreformen er ventet å bidra til å øke sysselsettingen blant eldre over tid, og økt sysselsetting vil ha en positiv effekt på offentlige finanser ved at skatteinntektene og dermed finansieringsgrunnlaget for velferdsordningene øker.

Sammensetning av inntekt blant alderspensjonister

Pensjonistenes inntekter har økt sterkt i realverdi i perioden 2008–2012, som er det siste året det foreligger inntektsopplysninger for. For alderspensjonister over 67 år kom 64 pst. av deres samlede inntekter i 2012 fra alderspensjon fra folketrygden, mens tjenestepensjon utgjorde i gjennomsnitt 17 pst. Innføringen av obligatorisk tjenestepensjon i 2006, bidrar isolert sett til at den andelen av inntekten som kommer fra tjenestepensjon kan øke i årene framover.

Sammensetning av gjennomsnittlig inntekt blant alderspensjonister over 67 år. 2007–2012. Samlet inntekt i faste 2012-kroner¹ og andeler i pst. av samlet inntekt.

		2008	2009	2010	2011	2012
I alt	Samlet inntekt ²	275 000	273 000	284 000	301 000	315 000
	Alderspensjon	64	67	66	65	64
	Tjenestepensjon	17	18	17	17	17
	Annen inntekt ³	19	16	17	18	19
Menn	Samlet inntekt ²	341 000	336 000	351 000	372 000	388 000
	Alderspensjon	61	64	63	62	62
	Tjenestepensjon	17	18	17	17	17
	Annen inntekt ³	22	18	20	21	22
Kvinner	Samlet inntekt ²	228 000	226 000	234 000	246 000	257 000
	Alderspensjon	67	69	69	68	67
	Tjenestepensjon	17	17	17	17	18
	Annen inntekt ³	17	13	14	15	15

¹ Beløpene er omregnet til 2012-kroner med utviklingen i konsumprisindeksen.

² Samlet inntekt er summen av yrkesinntekt, alderspensjon, kapitalinntekt, tjenestepensjon og annen inntekt.

³ Annen inntekt er kapitalinntekt, yrkesinntekt, AFP, supplerende stønad og andre overføringer.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk.

Strategier og tiltak

Det er gjennomført en omfattende reform av pensjonssystemet som trykker framtidens pensjoner og bidrar til å sikre bærekraften i det norske velferdssamfunnet. Reformen stimulerer til høy yrkesdeltakelse og en fleksibel overgang fra arbeid til pensjon, samt å sikre at systemet kan finansieres på lang sikt. Reformen bidrar til å styrke offentlige finanser, og til at flere ressurser blir tilgjengelig til andre oppgaver som helse, omsorg og utdanning. Regjeringen vil fortsette gjennomføringen av pensjonsreformen i både privat og offentlig sektor.

En aldrende befolkning stiller offentlige finanser overfor store utfordringer på flere områder. Et viktig svar på utfordringene er å stimulere til høy yrkesdeltakelse både gjennom utformingen av pensjonssystemet, men også gjennom den generelle velferdspolitikken og en aktiv seniorpolitikk.

Folketrygdens alderspensjon er bærebjelken i pensjonssystemet, og de øvrige pensjonsordningene er tilpasset denne. Innføringen av fleksibelt uttak av alderspensjon i folketrygden og levealdersjustering fra 2011 har derfor gjort det nødvendig å justere en rekke tilstøtende ordninger, både i og utenfor folketrygden. Mye av dette arbeidet

er gjennomført, men det pågår fortsatt arbeid på ulike områder som omtalt nedenfor.

Ny uføretrygd i folketrygden

Ved lov 16. desember 2011 nr. 59 er det vedtatt at dagens uførepensjon skal erstattes med ny uføretrygd. De nye reglene trer i kraft fra 2015. Den nye uføretrygden skal tilsvare 66 pst. av den inntekten som har falt bort på grunn av uførhet og skal skattlegges som lønn. Den nye uføretrygden blir enklere å kombinere med arbeid. Uføre får fortsatt godskrevet opptjening til alderspensjon som om de var i arbeid, og slik opptjening gis til fylte 62 år for pensjon opptjent etter nye regler. Uføre skal fortsatt overføres til alderspensjon ved 67 år.

Uføre født i 1944–1951 skjermes for 0,25 prosentpoeng av den årlige virkningen av levealdersjusteringen ved overgangen til alderspensjon. Regjeringen foreslo i Prop. 66L (2013–2014) å likebehandle uføre og andre som går over på alderspensjon ved 67 år, men forslaget fikk ikke flertall i Stortinget. I 2018 skal det vurderes på nytt om og eventuelt hvordan uføres alderspensjon videre skal skjermes for virkningen av levealdersjusteringen, ut fra en helhetlig vurdering der utviklingen av arbeidstøres tilpasning og utviklingen i antall uføre vektlegges, jf omtale i Prop. 130 L (2010–2011) og Innst. 80L (2011–2012).

Nye regler for uføreytelsen i de offentlige tjenstepensjonsordningene

Ved lov 7. mars 2014 nr. 5 er det vedtatt nye regler for uføreytelsen i de offentlige tjenstepensjonsordningene, tilpasset den nye uføretrygden i folketrygden. De nye reglene trer i kraft fra 2015 og innebærer at uføreytelsen fra tjenstepensjonsordningen utformes som et direkte tillegg til uføretrygden fra folketrygden.

Tilpasning av reglene for alderspensjon i offentlig tjenstepensjon

Offentlig tjenstepensjon og AFP i offentlig sektor er videreført med nødvendige tilpasninger til innføring av fleksibel alderspensjon i folketrygden fra 2011, og de tilpasninger som følger av Stortingets vedtak fra mai 2005. Tilpasningene i samordningsreglene gjelder de gamle opptjeningsreglene i folketrygdens alderspensjon, som gjelder fullt ut for årskull født til og med 1953. Nye opptjeningsregler i folketrygden alderspensjon innføres gradvis

fra årskullet født i 1954, og gjelder fullt ut for alle født i 1963 eller senere.

Regjeringen ønsker å finne løsninger som reduserer problemene som ligger i forskjellene i pensjonssystemene i privat og offentlig sektor. Dette arbeidet må gjøres sammen med partene i arbeidslivet.

Minstegrense for rett til offentlig tjenstepensjon

Arbeids- og sosialdepartementet sendte i juli 2014 på høring forslag om å redusere minstegrensene for rett til medlemskap i Statens pensjonskasse, pensjonsordningen for sykepleiere og pensjonsordningen for apotekvirksomhet til 20 pst. av full stilling. Minstegrensen for rett til medlemskap i Statens pensjonskasse og pensjonsordningen for sykepleiere er i dag 14 arbeidstimer per uke. I pensjonsordningen for apotekvirksomhet er grensen 15 arbeidstimer per uke. En minstegrense på 20 pst. av full stilling er tilsvarende som i private tjenstepensjonsordninger. Den videre behandling av forslaget vil skje så snart høringsrunden er avsluttet og i lys av de innspillene som framkommer fra høringsinstansene.

Aldersgrenser i arbeidsmiljøloven

Regjeringen vil legge til rette for at eldre skal stå lenger i arbeidslivet, blant annet ved å gå igjennom alle lovbestemte aldersgrenser i arbeidslivet i samråd med partene i arbeidslivet. Et viktig overordnet mål er å skape et arbeidsliv for alle, der seniorer ikke diskrimineres. Arbeidsmiljølovens regler gir adgang til å si opp arbeidstakere på grunn av alder ved 70 år. Loven gir også adgang til å ha bedriftsinterne ordninger med lavere aldersgrense.

Mange faktorer taler for at de som ønsker det, kan jobbe lenger, også etter fylte 70 år. Pensjonslovgivningen er endret, og grensene for opptjening av pensjon er økt fra 70 til 75 år, slik at insentivene til å fortsette i arbeid til 70 vil øke. Dette, samt at levealderen forventes å øke ytterligere framover, har medført et behov for å vurdere om arbeidsmiljølovens aldersgrenser bør videreføres, endres eller fjernes.

Departementet sendte i juni 2014 på høring alternative forslag til endringer i arbeidsmiljølovens 70-årsregel og i adgangen til å ha lavere bedriftsinterne aldersgrenser med høringsfrist 9. oktober. Forslagene berører ikke aldersgrensene i statlig og kommunal sektor, herunder særaldersgrensene som vil gå i et eget løp.

Det bes om høringsinstansenes syn på følgende alternativer:

Alternativ 1: Arbeidsmiljølovens aldersgrense økes til 72 år og adgangen til bedriftsinterne aldersgrenser oppheves

Alternativ 2: Arbeidsmiljølovens aldersgrense heves til 72 år og en begrenset adgang til bedriftsinterne aldersgrenser opprettholdes

Alternativ 3: Arbeidsmiljølovens aldersgrenser heves til 75 år og en begrenset adgang til bedriftsinterne aldersgrenser opprettholdes

Alternativ 4: Opprettholde dagens regler om aldersgrenser i arbeidsmiljøloven

Endringer i lovverket for privat tjenstepensjon

Ved lov 17. desember 2010 nr. 83 er lovverket for de private tjenstepensjonsordningene tilpasset nye regler om fleksibelt uttak av alderspensjon i folketrygden. Stortinget vedtok videre i desember 2013 lov om et nytt skattefavourisert kollektivt tjenstepensjonsprodukt som er tilpasset pensjonsreformen.

Utvalg skal utrede tilpasninger av Pensjonstrygden for sjømenn

Med virkning fra 1. januar 2011 ble det innført samme regulering av sjømannspensjon og fiskerpensjon som alderspensjon i folketrygden, jf. lov 17. desember 2010 nr. 77 og Prop. 18 L (2010–2011). Endringen skulle bidra til at nødvendige tilpasninger i pensjonsordningen for sjømenn og pensjonsordningen for fiskere var på plass når endringene i reglene for alderspensjon i folketrygden trådte i kraft fra 1. januar 2011.

Ved kgl. res. 19. april 2013 ble det oppnevnt et utvalg som skal utrede varig løsning for tilpasninger av pensjonstrygden for sjømenn til prinsippene i pensjonsreformen, herunder alleårsopptjening, levealdersjustering og nøytralt fleksibelt uttak. Utvalget består av representanter for arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjonene, berørte departementer og uavhengige eksperter. Utvalget skal etter planen levere sin innstilling til departementet innen 1. januar 2015.

Departementet tar sikte på å sende utvalgets rapport på ordinær høring.

Evaluering av pensjonsreformen

Forskningsrådet gjennomfører på initiativ fra Arbeids- og sosialdepartementet en evaluering av virkningene av pensjonsreformen som går over perioden 2011 – 2018. I tillegg til å vurdere om

reformen virker etter hensikten, skal evalueringen bidra til å bygge opp forskningsbasert kompetanse på temaer knyttet til pensjon og pensjonsreform. Evalueringen er organisert under Forskningsrådet, slik at faglig kvalitet og uavhengighet sikres på en best mulig måte. En viktig del av evalueringen er en fortløpende formidling av resultatene, bl.a. gjennom brukerseminarer. I 2014 er det arrangert et brukerseminar samt en nordisk konferanse om pensjonsforskning. Det er gjennomført tre utlysninger i henholdsvis 2011, 2012 og 2014 som del av evalueringen, og totalt åtte prosjekter er igangsatt.

Sentrale temaer i evalueringen er:

- Pensjonssystemets økonomiske og sosiale bærekraft
- Virkninger av pensjonsreformen på eldres yrkesaktivitet og uttak av pensjon
- Pensjonssystemets fordelings- og likestillingsprofil
- Pensjonssystemets kompleksitet og befolkningens kunnskap om pensjon
- Utviklingen i det samlede pensjonssystemet når det også tas hensyn til bl.a. AFP og tjenstepensjonsordninger
- Gjennomføringen av pensjonsreformen
- Internasjonale erfaringer

Prosjekter knyttet til pensjonssystemets kompleksitet og befolkningens kunnskap om pensjon, samt prosjekt om gjennomføringen av pensjonsreformen, er i ferd med å avsluttes.

Hovedmål 2 God forvaltning av pensjoner og korrekte vedtak om pensjon

Arbeids- og velferdsetaten, Statens pensjonskasse og Pensjonstrygden for sjømenn skal opprettholde høy kvalitet på pensjonsutbetalinger. Innkomne saker skal behandles effektivt og til rett tid. Virksomhetene skal også gi god service og lettfattelig informasjon til brukerne om pensjon. Statens pensjonskasse og Pensjonstrygden for sjømenn skal også opprettholde høy kvalitet på premieinnbetalinger, herunder innkreve korrekt premie til rett tid.

I tildelingsbrevet til Arbeids- og velferdsetaten for 2014 ble det satt som en målsetting at minimum 98 pst. av nye pensjoner skal være korrekte ved første gangs utbetaling. Både Statens pensjonskasse og Pensjonstrygden for sjømenn har som målsetting at minimum 96 pst. av nye pensjoner skal være korrekte ved første gangs utbetaling. Departementet vil vurdere om det er grunnlag for å harmonisere nivået på kvalitetskravene.

Tilstandsvurdering og utfordringer

Arbeids- og velferdsetaten forvalter folketrygdens alderspensjon. Statens pensjonskasse forvalter offentlig tjenstepensjon for bl.a. statsansatte, lærere, store deler av forskningssektoren og for enkelte ideelle organisasjoner. Pensjonstrygden for sjømenn forvalter alderspensjon til sjømenn, i hovedsak i alderen 60-67 år. Virksomhetene samarbeider på pensjonsområdet. Arbeids- og velferdsetaten utbetaler pensjoner for Statens pensjonskasse. For mer informasjon om Arbeids- og velferdsetaten, se resultatområde 2.

Statens pensjonskasse og Pensjonstrygden for sjømenn har oppnådd målene på kvalitet i 2013.

Som følge av uførereformen som trer i kraft 1. januar 2015 gjennomfører Arbeids- og velferdsetaten og Statens pensjonskasse omfattende IKT-prosjekter og andre nødvendige forberedelser. Prosjektene er så langt i all hovedsak gjennomført i tråd med vedtatte planer.

For Pensjonstrygden for sjømenn er en særlig viktig utfordring å opprettholde god daglig drift samtidig som nytt IKT-system skal ferdigstilles.

Strategier og tiltak

Brukerne skal ha trygghet for at opptjening av pensjonsrettigheter og utbetaling av pensjoner er korrekte, og at pensjonene utbetales til rett tid. Virksomhetene skal benytte effektive løsninger for behandling av pensjonssaker, og skal kommunisere godt med brukerne. Virksomhetene skal legge til rette for at brukerne på en enkel måte kan få tilgang til informasjon om opparbeidelse av rettigheter og beregning av løpende pensjoner. Virksomhetene skal også legge til rette for at brukerne kan foreta begrunnede valg av pensjonsalternativer, bl.a. ved hjelp av egne pensjonsportaler, selvbetjeningsløsninger og pensjonskalkulatorer. Det skal være effektiv drift og god gjennomføring av reformer.

Høy kompetanse og nye IKT-løsninger i Arbeids- og velferdsetaten, Statens pensjonskasse og Pensjonstrygden for sjømenn er grunnlag for å sikre god forvaltning av pensjoner. Virksomhetene arbeider fortsatt kontinuerlig og målrettet med å forbedre sine arbeidsprosesser, rutiner, intern kontroll og kompetanse på pensjonsområdet for å sikre god forvaltning og korrekte vedtak.

Fra 1. januar 2015 trer den nye uførereformen i kraft. Arbeids- og velferdsetaten, Statens pensjonskasse og Pensjonstrygden for sjømenn har utviklet nye IKT-løsninger som skal bidra til å sikre god og sikker forvaltning av ordningen. Som

følge av at det utvikles helt nye IKT-løsninger i virksomhetene kan det påregnes noen overgangsutfordringer knyttet til kvalitet og effektivitet.

Pensjonsreformen og den nye uførereformen som trer i kraft 1. januar 2015 har medført en betydelig økning i henvendelser fra medlemsvirksomheter og enkeltmedlemmer. Tiltak for å imøtekomme brukernes informasjonsbehov vil fortsatt være viktig. En strategi i dette arbeidet er å øke graden av selvbetjening og automatisering. Samtidig skal virksomhetene ivareta behovet for individuell veiledning og personlig service. Virksomhetene skal fortsette arbeidet med å gi medlemmer og kunder trygghet når de skal foreta valg av pensjon.

Statens pensjonskasse

Det er satt i gang et arbeid med å gjennomgå premiesystemet i Statens pensjonskasse som omfatter om lag 1600 medlemsvirksomheter og over én million medlemmer. Gjennomgangen er blant annet knyttet til medlemsvirksomhetenes betaling av arbeidsgiverandel. Arbeidet vil være langsiktig og Arbeids- og sosialdepartementet vil komme tilbake til saken.

Det er gjennomført en evaluering av Statens pensjonskasses tilknytningsform som statlig forvaltningsbedrift. Bakgrunnen for evalueringen var at Statens pensjonskasse ble omdannet fra et ordinært forvaltningsorgan til en forvaltningsbedrift fra og med 2001. Hensikten med evalueringen var å undersøke om formålet med omdanningen er oppfylt, og om forvaltningsbedriftsmodellen fungerer som forutsatt.

Evalueringen konkluderer med at utviklingen i Statens pensjonskasse etter omdanningen i 2001 har vært god. Statens pensjonskasse har god måloppnåelse og har utviklet og styrket kompetansen siden omdanningen. Evalueringen trekker frem at omdanningen har fungert som en god plattform både for utvikling av Statens pensjonskasse til en modernisert tjenesteytende virksomhet, og for ivaretagelse av statens styringsbehov. Rapporten viser at det i hovedsak har vært en positiv utvikling av virksomheten, men det omtales også noen forbedringsområder. I evalueringsrapporten konkluderes det med at det ikke er noe grunnlag for å endre tilknytningsformen til Statens pensjonskasse. Departementet er også av den oppfatning at forvaltningsbedriftsmodellen har bidratt til en god utvikling av Statens pensjonskasse og at virksomheten oppnår gode resultater. Etter departementets vurdering bør Statens pensjonskasse med dagens rammebetingelser fortsatt ha tilknytningsform som en statlig forvaltningsbedrift. Departementet vil følge

opp forbedringsområdene blant annet ved å rette oppmerksomhet mot produktivitet og kostnadseffektivitet i Statens pensjonskasse. Departementet vil vurdere mer presise verktøy for å måle utvikling i produktivitet og effektivitet. Det vises også til omtale av evalueringen av Statens pensjonskasse under Programkategori 09.50 Pensjoner mv. under Statens pensjonskasse, under overskriften Allmenn omtale.

Statens pensjonskasse vil i løpet av 2015 få i oppdrag å gjennomføre tiltakene på Statens pensjonskasses område i «I tjeneste for Norge» – Regjeringens oppfølgingsplan for ivaretagelse av personell før, under og etter internasjonal tjeneste. For å redusere saksbehandlingstiden for krav om kompensasjon for psykiske belastningsskader, skal Statens pensjonskasse videreføre

arbeidet med å sikre bedre prosedyrer for effektiv saksbehandling.

Pensjonstrygden for sjømenn

Det pågår et arbeid med Pensjonstrygden for sjømenn, jf. omtale under strategier og tiltak under hovedmål 1 (Utvalg skal utrede tilpasninger av Pensjonstrygden for sjømenn). For Pensjonstrygden for sjømenn vil det i 2015 være stor oppmerksomhet på stabilisering av driften som følge av nye IKT-løsninger og at løsningene har tilstrekkelig god kvalitet. Som følge av nye IKT-løsninger må det påregnes at det kan ta noe tid før disse har satt seg på en tilstrekkelig kvalitativ god måte.

Programkategori 09.50 Pensjoner m.v. under Statens pensjonskasse

Utgifter under programkategori 09.50 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
611	Pensjoner av statskassen	14 245	18 500	13 500	-27,0
612	Tilskudd til Statens pensjonskasse	8 804 149	8 759 000	10 171 000	16,1
613	Arbeidsgiveravgift til folketrygden	998 000	1 027 000	1 106 000	7,7
614	Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	36 452 207	18 477 000	20 168 000	9,2
615	Yrkesskadeforsikring	97 646	83 000	100 000	20,5
616	Gruppelivsforsikring	161 796	174 000	180 000	3,4
2470	Statens pensjonskasse	32 829	7 476	13 591	81,8
	Sum kategori 09.50	46 560 872	28 545 976	31 752 091	11,2

Utgifter under programkategori 09.50 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
01-24	Statens egne driftsutgifter	10 064 430	10 006 500	11 494 731	14,9
30-49	Nybygg, anlegg m.v.	30 487	30 476	31 360	2,9
70-89	Andre overføringer	107 494	109 000	126 000	15,6
90-99	Utlån, statsgjeld m.v.	36 358 461	18 400 000	20 100 000	9,2
	Sum kategori 09.50	46 560 872	28 545 976	31 752 091	11,2

Inntekter under programkategori 09.50 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
3614	Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	11 068 424	10 049 000	9 857 000	-1,9
3615	Yrkesskadeforsikring	156 023	154 000	154 000	0,0
3616	Gruppelivsforsikring	84 253	97 000	98 000	1,0
5470	Statens pensjonskasse		18 070	18 070	0,0
5607	Renter av boliglånsordningen i Statens pensjonskasse	1 589 442	2 266 000	2 887 000	27,4
	Sum kategori 09.50	12 898 142	12 584 070	13 014 070	3,4

Inntekter under programkategori 09.50 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
01-29	Salg av varer og tjenester	310 592	300 000	309 000	3,0
30-49	Inntekter i forbindelse med nybygg, anlegg mv.		18 070	18 070	0,0
50-89	Overføringer fra andre	1 589 442	2 266 000	2 887 000	27,4
90-99	Tilbakebetalinger mv.	10 998 108	10 000 000	9 800 000	-2,0
	Sum kategori 09.50	12 898 142	12 584 070	13 014 070	3,4

Allmenn omtale

Programkategorien 09.50 Pensjoner m.v. under Statens pensjonskasse omhandler både den administrative driften av Statens pensjonskasse og de ytelsene som ordningene som administreres av Statens pensjonskasse gir rett til. Statens pensjonskasse ble fra og med budsjettåret 2001 omdannet fra ordinært forvaltningsorgan til forvaltningsbedrift. Forvaltningsbedriftsmodellen gir Statens pensjonskasse større økonomisk fleksibilitet sammenlignet med ordinære forvaltningsorganer. Statens pensjonskasse er like fullt et statlig forvaltningsorgan som er underlagt ordinær etatsstyring og instruksjon fra departementet.

Målet med omdanningen til forvaltningsbedrift i 2001 var å ivareta Statens pensjonskasses behov for effektivitet, handlefrihet og omstillings- evne, herunder muligheten til en mer fleksibel driftsorganisasjon. Departementet har nylig fått

evaluert Statens pensjonskasses virksomhet, og om omdanningen til forvaltningsbedrift kan anses som vellykket. I evalueringsrapporten konkluderes det med at Statens pensjonskasse har håndtert utfordringene i perioden fra omdanningen og fram til i dag på en god måte, og bedre enn det foregående tiår, jf. nærmere omtale under Resultatområde 3 Pensjon, under overskriften Statens pensjonskasse.

Statens pensjonskasse forvalter Norges største tjenestepensjonsordning. Ytelsene fra Statens pensjonskasse omfatter:

- Alderspensjon
- Uførepensjon
- Enke- og enkemannspensjon
- Barnpensjon

Statens pensjonskasse administrerer også egne pensjonsordninger for bl.a. apotekvirksomhet, statsråder, stortingsrepresentanter, det kunstne-

riske personale ved Den Norske Opera & Ballett samt følgepersoner i utenriktjenesten. I tillegg administrerer Statens pensjonskasse:

- Gruppelivsforsikring, jf. nærmere omtale under kap. 616.
- Erstatning ved yrkesskade, jf. nærmere omtale under kap. 615.
- Erstatning etter bilansvarsloven for personskade forårsaket av statens biler.
- Tariffbaserte personskadeerstatninger (særlig avtaler for reiser innenlands og utenlands, stasjonering i utlandet m.m.).
- Enkelte særordninger for forsvarspersonell (kompensasjon for psykisk belastningsskade etter tjenestegjøring i internasjonale operasjoner m.m.).
- Engangserstatningsordning for vernepliktige m.m.
- Vartpenger.
- Pensjoner av statskassen, jf. nærmere omtale under kap. 611.
- Førtidspensjon.
- Avtalefestet pensjon (AFP).
- Boliglån for blant annet yrkesaktive medlemmer av Statens pensjonskasse og pensjonister, jf. nærmere omtale under kap. 614.

Statens pensjonskasse dekker, gjennom premieinnkreving eller bevilgning over statsbudsjettet, de ytelser som etter lov om Statens pensjonskasse eller andre lover/avtaler skal utbetales til medlemmene.

Verdien av opptjente pensjonsrettigheter ble ved utgangen av 2013 estimert til om lag 432 mrd. kroner, hvorav 297 mrd. kroner er forpliktelser knyttet til alderspensjon. Videre utgjør ektefellepensjon 65 mrd. kroner, uførepensjon 39 mrd. kroner, AFP 29 mrd. kroner og barnpensjon 2 mrd. kroner.

Medlemmer

Staten har siden 1917 hatt en lovhjemlet tjenestepensjonsordning for sine embets- og tjenestemenn og for skoleverket. Per 31. desember 2013 var om lag 1 022 000 medlemmer knyttet til pensjonsordningene som Statens pensjonskasse administrerer. Av disse er det om lag 246 000 pensjonister, 294 000 yrkesaktive medlemmer og 16 000 som er delvis yrkesaktive i kombinasjon med pensjon. 466 000 har rett til såkalt oppsatt pensjon, dvs. at de tidligere har opparbeidet seg pensjonsrettigheter i Statens pensjonskasse, men at de for tiden ikke er ansatt i en medlemsvirksomhet.

Medlemskap er obligatorisk for statsansatte (ansatte i staten som juridisk enhet), som utgjør om lag halvparten av de 294 000 yrkesaktive medlemmene. De yrkesaktive medlemmene kan deles inn i fire hovedgrupper etter arbeidsgiver:

- Statsforvaltningen (57 pst.).
- Skoleverket i kommunal og fylkeskommunal sektor (36 pst.).
- Selskap/foretak (6 pst.).
- Stiftelser/organisasjoner mv. (1 pst.).

Regelverk

Tjenestepensjonsordningen i staten er utformet som en bruttoordning. Fram til pensjonsreformen trådte i kraft 1. januar 2011, ble alderspensjonen fastsatt i henhold til følgende hovedregel:

Først beregnes brutto alderspensjon som ved full opptjeningsstid (som hovedregel 30 år) utgjør 66 pst. av pensjonsgrunnlaget (sluttlønn opp til 12 G). Når tjenestetiden er kortere enn 30 år og gjennomsnittlig deltidsprosent er lavere enn 100 pst., reduseres bruttopensjonen forholdsmessig. Netto tjenestepensjon beregnes ved å gjøre fradrag for folketrygden, såkalt samordning. Fradraget for folketrygden skjer etter bestemte samordningsregler. Regelverket innebærer at pensjonisten er garantert en samlet pensjon på minst 66 pst. av sluttlønnen (bruttogarantien) ved full opptjeningsstid i full stilling. De detaljerte samordningsreglene er utformet slik at alderspensjonistene i praksis gjennomgående får utbetalt mer enn bruttogarantien på 66 pst. i samlet pensjon ved full opptjeningsstid.

I tariffoppgjøret i offentlig sektor i 2009 ble det inngått avtale om AFP og tjenestepensjon i offentlig sektor. Denne avtalen innebar at eksisterende regler for offentlig tjenestepensjon (bruttopen-sjon) og AFP i offentlig sektor skulle videreføres med nødvendige tilpasninger til innføring av fleksibel alderspensjon i folketrygden fra 2011, og med de tilpasninger som følger av Stortingets vedtak fra mai 2005.

Reglene for lovfestede tjenestepensjonsordninger og AFP i offentlig sektor ble endret ved lover 25. juni 2010 nr. 28 og 29. Endringene trådte i kraft 1. januar 2011 og er tilpasset årskull født til og med 1953. Disse årskullene har folketrygdens alderspensjon i sin helhet opptjent etter gammelt regelverk, men med fleksibelt uttak, levealdersjustering og nye regler for regulering av pensjonen.

De viktigste endringene i reglene for offentlig tjenestepensjon er:

- Alle som er født i 1943 eller senere vil få alderspensjonen sin levealdersjustert. Offentlig tje-

nestepensjon levealdersjusteres på samme måte som i folketrygden (for årskull født til og med 1953-kullet skjer dette gjennom folketrygdens forholdstall). Den enkelte kan kompensere for levealdersjusteringen ved å fortsette i stillingen etter fylte 67 år.

- Det følger av avtalen fra 2009 at det skal gis en individuell garanti for opptjente rettigheter i de offentlige tjenstepensjonsordningene per 1. januar 2011 som sikrer årskullene til og med 1958-kullet en samlet pensjon (tjenstepensjon og folketrygd) på 66 pst. av pensjonsgrunnlaget ved 67 år og 30 års opptjening.
- Alderspensjon under utbetaling reguleres i samsvar med lønnsveksten og fratrekkes deretter 0,75 pst. Tidligere ble alderspensjonene regulert i samsvar med folketrygdens grunnbeløp.

Personer som er født i 1954 eller senere har hele eller deler av sin alderspensjon fra folketrygden beregnet med de nye opptjeningsreglene i folketrygden. Det er foreløpig ikke etablert regler for samordning av offentlig tjenstepensjon med folketrygd opptjent etter nye regler. Det vil si at det foreløpig ikke er regler for beregning av offentlig tjenstepensjon for årskull som er født i 1954 eller senere.

Uføreordningen i de offentlige tjenstepensjonsordningene er i dag også utformet som en bruttoordning. Stortinget har vedtatt en ny uføreordning for offentlig ansatte. Bakgrunnen for lovendringene er at Stortinget har vedtatt en ny uføretrygd i folketrygden og at det er vedtatt at skattereglene for uføreytelser skal legges om. Disse endringene skal gjelde fra 2015. For at offentlig ansatte ikke skal tape kjøpekraft, var det nødvendig å tilpasse uførepensjonsordningen i tjenstepensjonsordningene til ny uføretrygd i folketrygden og til nye skatteregler. Hovedpunktene i den nye loven er:

- Uføreordningen blir en nettoordning slik at uførepensjonen fra offentlige tjenstepensjonsordninger beregnes uavhengig av uføretrygden fra folketrygden.
- Den nye uførepensjonen skal utgjøre 3 pst. av pensjonsgrunnlaget (sluttlønn) opp til 6 G og 69 pst. av pensjonsgrunnlaget (sluttlønn) i intervallet 6-12 G, hvor folketrygden ikke gir noen utbetaling. I tillegg skal uførepensjonen utgjøre et inntektsuavhengig beløp på 0,25 G. Det inntektsuavhengige beløpet skal ikke kunne utgjøre mer enn 6 pst. av pensjonsgrunnlaget.
- For uføre som forsørger barn gis det et barnetillegg på 4 pst. av pensjonsgrunnlaget opp til 6

G for hvert barn. Samlet barnetillegg begrenses til 12 pst. av pensjonsgrunnlaget opp til 6 G.

- Reglene for avkortning av uførepensjon mot arbeidsinntekt legges tett opp til de reglene som skal gjelde for den nye uføretrygden i folketrygden. Personer som mottar uføretrygd fra folketrygden skal kunne ha en arbeidsinntekt på 0,4 G (fribeløp) uten at uførepensjonen fra tjenstepensjonsordningen reduseres.
- Personer med aldersgrense 70 år skal gå over på alderspensjon ved fylte 67 år, altså ved samme alder som i folketrygden, og få medregnet tjenestetid fram til fylte 67 år når alderspensjonen beregnes.
- Det innføres en nedre grense for uførhet på 20 pst.
- Tjenestetid videreføres som en beregningsfaktor for uførepensjonen. Det vil si at uførepensjonsordningen ikke utformes som en ren forsikringsordning i denne omgang, men det er varslet at departementet vil jobbe videre med dette blant annet i lys av hva som blir løsningen i privat sektor.
- De som mottar uførepensjon fra offentlig tjenstepensjonsordning når nye regler trer i kraft, skal beholde den samme uføreytelsen fra tjenstepensjonsordningen før skatt som de hadde etter de gamle reglene.

Overføringsavtalen

Det er inngått en avtale (Overføringsavtalen) mellom Statens pensjonskasse og andre leverandører av offentlige tjenstepensjonsordninger i kommunale pensjonskasser, livsforsikringsselskap og lovfestede pensjonsordninger, som skal sikre at medlemmenes pensjon ikke blir påvirket når de skifter arbeidsgiver innen offentlig sektor.

Statens pensjonskasse er koordinerende organ for Overføringsavtalen, og administrerer bl.a. regelverket for oppgjør mellom pensjonsordningene.

Premiebetaling i Statens pensjonskasse og synliggjøring av statens pensjonskostnader

De ulike kundegruppene i Statens pensjonskasse følges opp etter ulike prinsipper for premiebetaling, der oppfølgingsprinsipp avhenger delvis av tilhørighet til staten og delvis av historiske vedtak.

Hovedprinsippet er at statlige bruttobudsjetterte²¹ virksomheter ikke betaler premie, mens

²¹ Bruttobudsjettering innebærer at Stortinget bevilger utgifter og inntekter på separate kapitler, selv om de referer til samme virksomhet.

de statlige nettobudsjetterte²² virksomheter og ikke-statlige virksomhetene betaler premie. Enkelte ikke-statlige virksomheter (ideelle organisasjoner, religiøse organisasjoner og arbeidslivorganisasjoner) utgjør et unntak fra hovedprinsippet, da flere av dem kun betaler medlemsinnskudd og AFP-premie.

Det blir ikke betalt premie for om lag 30 pst. av den yrkesaktive medlemsmassen. Uavhengig av dette trekkes imidlertid medlemmene 2 pst. medlemsinnskudd.

De resterende 70 pst. som det blir betalt premie for, kan deles inn i fire hovedkategorier:

- Bare medlemsinnskudd (2 pst.).
- Bare medlemsinnskudd og AFP-ordning (1 pst.).
- Premiefelleskap uten bruk av forsikringstekniske oppgjør og simulert fondsoppbygning (57 pst.). Gruppebasert oppfølging som hovedprinsipp.
- Virksomhetsspesifikk premie med bruk av forsikringstekniske oppgjør og simulert fondsoppbygning (10 pst.).

Oppfølging med bruk av simulert fondsoppbygning innebærer at det beregnes en innskuddssats på samme måte som ved ordinær fondsoppbygning, hvor innbetalingen av innskuddet går til statskassen, for så å motregnes mot Statens pensjonskasses utgifter²³. Bakgrunnen for denne ord-

²² Nettobudsjettering innebærer at det bare treffes ett budsjettvedtak og virksomheten må tilpasses faktisk oppnådde inntekter.

ningen er ønsket om å kunne få en mest mulig korrekt premieoppfølging av virksomhetene. Disse virksomhetene innbetaler tilsvarende det pensjonsopptjening til enhver tid koster, ved årsoppgjør gitt av den årlige kontoutskriften. Dette sikrer at ordningen er i balanse (over- og underdekning i ordningen tas hensyn til i premien), og at utilsiktet statsstøtte av fristilte virksomheter unngås. En slik målsetting er bl.a. uttrykt i St.meld. nr. 33 (1993–1994) *Om medlemskap i Statens pensjonskasse*, jf. Innst. S. nr. 159 (1993–1994).

Statens pensjonskasse arbeider for tiden med å innføre en ny premiemodell for fristilte statlige virksomheter. Denne nye premiemodellen skal løpende ta hensyn til de faktiske hendelser i medlemsbestanden, slik at over-/underdekningen løpende hensyntas i premien. Dette er en standard premiemodell som benyttes i bransjen for øvrig.

Det betales ikke reguleringspremie for tidligere yrkesaktive medlemmer (oppsatte og pensjonister), med unntak av pensjonister på avtaler med premiebetaling med bruk av fiktive fond og forsikringsteknisk oppgjør. Tidligere yrkesaktive medlemmer (oppsatte og pensjonister) utgjør i underkant av 70 pst. av den totale medlemsmassen i Statens pensjonskasse.

Departementet viser for øvrig til at det er satt i gang et arbeid med å gjennomgå premiesystemet i Statens pensjonskasse, jf. nærmere omtale under resultatområde 3 Pensjon.

²³ Avkastingen på fondet er koblet mot langsiktige statsobligasjoner som kjøpes til markedspris og holdes til forfall.

Kap. 611 Pensjoner av statskassen

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag
		2013	budsjett 2014	2015
01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	14 245	18 500	13 500
	Sum kap. 0611	14 245	18 500	13 500

Allmenn omtale

Pensjon av statskassen (billighetspensjon) er en særordning etablert gjennom praksis med hjemmel i Grunnloven § 75 bokstav i. Gjennom ordningen kan Stortinget, ut i fra en rimelighetsvurdering, gi pensjon til personer som ikke har kunnet tjene opp pensjonsrettigheter i Statens pensjonskasse på ordinær måte. De som får pensjon av statskassen i dag er i hovedsak tidligere lokalt til-

satte arbeidstakere ved norske utenriksstasjoner som ikke er omfattet av adekvate lokale trygde- og forsikringsordninger. Ordningen blir administrert i samarbeid med Utenriksdepartementet, og pensjonen utbetales gjennom utenriksstjenesten.

Arbeidstakere som har hatt statlige tjenesteforhold uten mulighet til å bli medlem av Statens pensjonskasse kan, gjennom ordningen med pensjon av statskassen, få denne tiden medregnet i pensjonsgrunnlaget når de senere har blitt med-

lem med rett til pensjon. Det finnes særlige retningslinjer om pensjon for krigstjeneste under andre verdenskrig. I tillegg omfattes tilfeller hvor det er rimelig å tilstå pensjon av statskassen.

Det tilstås stadig færre pensjoner av statskassen. En alternativ pensjonsløsning for disse aktuelle gruppene er vurdert, jf. Prop. 136 S (2011–2012). I vurderingen framgår at det i dag er svært få som får pensjon fra statskassen. Ut fra en samlet vurdering mener departementet at det ikke er tungtveiende grunner for å endre denne praksisen. Pensjon fra statskassen blir bare gitt unntaksvis, og representerer en viktig sikkerhetsventil som har stor verdi for de få det gjelder.

Etter departementets vurdering bør Stortinget også i fremtiden kunne gi pensjon fra statskassen i særskilte tilfeller.

Rapport

Arbeids- og sosialdepartementet gir midlertidig tilsagn om pensjoner av statskassen etter søknad. Forslag til vedtak legges frem for Stortinget i en egen årlig proposisjon. Det ble gitt tilsagn om 17 nye pensjoner i 2013. Tilsvarende ble det gitt tilsagn om ni nye pensjoner i 2012.

Kap. 612 Tilskudd til Statens pensjonskasse

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	8 699 966	8 663 000	10 059 000
22	Sluttoppgjør, <i>overslagsbevilgning</i>	7 419		
70	For andre medlemmer av Statens pensjonskasse, <i>overslagsbevilgning</i>	96 764	96 000	112 000
	Sum kap. 0612	8 804 149	8 759 000	10 171 000

Allmenn omtale

Kapittelet er nettobudsjettert. Dette innebærer at de årlige pensjonsutbetalingene delvis blir finansiert av Statens pensjonskasses inntekter. Den delen av netto pensjonsutgifter som ikke blir finansiert av premieinnbetalinger dekkes av staten ved årlige tilskudd. Inntektssiden er bl.a. regulert i lov om Statens pensjonskasse § 16, som sier at alle medlemmer skal betale innskudd med 2 pst. av pensjonsgrunnlaget. I tillegg er en rekke virksomheter pålagt å yte en del fra arbeidsgiver. Det blir betalt arbeidsgiverandel for om lag 70 pst.

Budsjettforslag 2015

Reguleringen av pensjonene per 1. mai 2014 bidrar til å øke utgiftene i 2015 på kap. 611 Pensjoner av statskassen med 0,4 mill. kroner sammenliknet med saldert budsjett 2014. Utgiftene for 2015 er beregnet med G per 1. mai 2014, og det tas ikke hensyn til neste års regulering av pensjonene i anslaget for 2015, jf. omtale under Del 1 punkt 2.1.

Post 01 Driftsutgifter, overslagsbevilgning

Bevilgningen på posten skal dekke forventede utbetalinger til pensjoner av statskassen. Anslaget for 2015 er på 13,5 mill. kroner. Dette er 0,75 mill. kroner lavere enn regnskap 2013, og 5 mill. kroner lavere enn saldert budsjett 2014. Anslaget for 2015 er basert på utbetalt beløp i 2013. Videre forventes det en årlig reduksjon i utbetalingene på om lag 4 pst.

For 2015 foreslås en bevilgning på 13,5 mill. kroner.

av alle yrkesaktive medlemmer, bl.a. for nesten alle som ikke er statsansatte.

Inntektssiden utgjør i første rekke medlemsinnskudd og arbeidsgiverandel fra de av medlemsvirksomhetene som er premiebetalende. Dette er innskudd for pensjonsrettigheter som skal utbetales langt fram i tid, mens utbetalingene er til dem som tidligere har vært yrkesaktive. Det er derfor ikke noen direkte sammenheng mellom utgiftene og inntektene på kapitlet i det enkelte budsjettår. Arbeidsgiverandelen blir i de fleste tilfeller regnet ut som en fellessats for grupper av virksomheter (premiebetaling uten bruk av simu-

lert fondsoppbygning/forsikringstekniske oppgjør). En del virksomheter får likevel premien regnet ut individuelt, bl.a. aksjeselskapene (premiebetaling med bruk av forsikringstekniske oppgjør og simulert fondsoppbygning). Arbeidsgiverandelen varierer derfor fra virksomhet til virksomhet, eller for ulike grupper av virksomheter, avhengig av f.eks. lønnsnivå, aldersfordeling og pensjonsalder. I tillegg inntektsføres refusjon for bl.a. yrkesskadeutbetalinger og førtidspensjoner.

Utgiftssiden utgjør i første rekke utbetalinger til alderspensjon, uførepensjon, enke- og enkemannspensjon, barnepensjon og avtalefestet pensjon (AFP). I tillegg blir det budsjettert avskrivninger, administrasjonsutgifter og refusjonspensjoner. Det blir også budsjettert utbetalinger til yrkesskadebetsikring før 1. januar 1996 som ikke blir dekket av premieinnbetalinger.

Rapport

Økning i antall pensjoner 2012–2013

Pensjonsart	2012	2013	Endring 12/13	Pst. endring 12/13
Alderspensjon	148 200	160 500	12 300	8,3
Avtalefestet pensjon	12 600	11 600	-1 000	-7,9
Førtidspensjon	60	0	-60	-100,0
Uførepensjon ¹	61 100	58 700	-2 400	-3,9
Ektefellepensjon (etterlattepensjon)	47 000	47 500	500	1,1
Barnepensjon (etterlattepensjon)	2 200	2 200	-	-
Alle pensjonsarter	271 160	280 500	9 340	3,4

¹ Spesielt for uføre er det et etterslep i vedtakene (vedtak tilbake i tid) som vil påvirke tallene de ulike årene.

Netto økning i antallet pensjoner var på 9 340 i 2013 eller 3,4 pst., fra 271 160 per 31. desember 2012 til 280 500 per 31. desember 2013.

Budsjettforslag 2015

Det foreslås bevilget 10 171 mill. kroner i 2015, fordelt med 10 059 mill. kroner på post 01 og 112 mill. kroner på post 70. Dette er 1 367 mill. kroner høyere enn regnskap 2013, og 1 412 mill. kroner høyere enn saldert budsjett 2014.

Pensjonsutbetalinger

Utbetalingene for alderspensjoner, uførepensjoner, etterlattepensjoner og vartpenger er i sum ventet å utgjøre 21 459 mill. kroner i 2015. Dette er en økning på 1 975 mill. kroner sammenlignet med regnskap 2013, og en økning på 1 119 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2014. Av denne differansen utgjør trygdeoppgjøret i 2014 602 mill. kroner. Eksklusive effekten av tryg-

deoppgjøret i 2014 er det lagt til grunn en vekst på 2,5 pst. i utbetalingene i 2015 sammenlignet med saldert budsjett 2014.

Levealderjusteringen gjennomført i pensjonsreformen medfører en reduksjon i pensjonsutbetalinger på om lag 50 mill. kroner i 2015. I tillegg kommer effekten av lavere regulering av pensjoner.

Avtalefestet pensjon

Det er budsjettert med en utbetaling på 3 224 mill. kroner til avtalefestede pensjoner i 2015. Dette er en økning på 267 mill. kroner sammenlignet med regnskap 2013, og en økning på 240 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2014. Effekten av trygdeoppgjøret i 2014 utgjør 84 mill. kroner. Eksklusive effekten av trygdeoppgjøret i 2014 er det lagt til grunn en økning på 5,2 pst. i utbetalingene i 2015 sammenlignet med saldert budsjett 2014. Det vises også til omtale under punkt 3.3 Sentrale ytelser under overskriften Pensjoner fra Statens pensjonskasse.

Førtidspensjoner

Det er ikke budsjettert med utbetalinger til førtidspensjoner i 2015. Dette er en nedgang fra 6 mill. kroner sammenlignet med regnskap 2013 og en nedgang på 1 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2014. Alle førtidspensjonsordninger i Statens pensjonskasse er lukkede ordninger (en lukket ordning består av de som er medlemmer på det tidspunkt ordningen lukkes og tar ikke opp nye medlemmer). Følgelig forventes det ingen tilgang av nye førtidspensjoner i budsjettperioden.

Premieinntekter – medlemsinnskudd

Anslaget for medlemsinnskudd er på 1 936 mill. kroner inkludert beregnede effekter av lønnsopp-

gjøret i 2014 og anslag for lønnsvekst i 2015. Dette er 51 mill. kroner høyere enn regnskap 2013 og 33 mill. kroner høyere enn saldert budsjett 2014.

Premieinntekter – arbeidsgiverandel

Anslaget for innbetaling av arbeidsgiverandel er 12 739 mill. kroner. Dette er 851 mill. kroner høyere enn regnskap 2013 og 144 mill. kroner lavere enn i saldert budsjett 2014. Vektet gjennomsnittlig premiesats for alle premiebetalende virksomheter i 2015 er noe lavere enn for 2014.

Statkraft lukket pensjonsordningen sin i Statens pensjonskasse 30. juni 2014 (en lukket ordning tar ikke opp nye medlemmer). Lukkingen reduserer premieinntektene i 2015 med om lag 29 mill. kroner.

Inntekter og utgifter til Statens pensjonskasse (i 1 000 kroner)

	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
Sluttoppgjør	7 419	0	0
Alderspensjoner	12 753 808	13 513 000	14 437 000
Uførepensjoner	3 320 000	3 413 000	3 550 000
Etterlattepensjoner	3 410 000	3 414 000	3 472 000
AFP-pensjoner	2 957 094	2 984 000	3 224 000
Førtidspensjoner	6 371	1 000	0
Yrkesskadeforsikring	696	4 000	2 000
Renter pensjonsutbetalinger	10 411	10 000	10 000
Renter refusjonspensjoner	1 387	2 000	2 000
Avskrivninger	60 558	39 000	43 000
Administrasjonsutgifter	458 537	485 000	529 000
Utgifter i alt	22 986 281	23 865 000	25 269 000
Medlemsinnskudd	1 885 216	1 903 000	1 936 000
Arbeidsgiverinnskudd inkl. AFP	11 887 790	12 883 000	12 739 000
Refusjon yrkesskade	373	4 000	2 000
Refusjon førtidspensjoner	7 993	1 000	0
Refusjonspensjoner andre pensjonsordninger	400 671	313 000	419 000
Renteinntekter refusjonspensjoner andre ordninger	90	2 000	2 000
Inntekter i alt	14 182 133	15 106 000	15 098 000
Samlet tilskudd (utgifter-inntekter)	8 804 148	8 759 000	10 171 000

Post 01 Driftsutgifter, overslagsbevilgning

Bevilgningen på posten gjelder differansen mellom premieinntekter og pensjoner utbetalt for tidligere opptjente rettigheter for medlemmer i Statens pensjonskasse.

For 2015 foreslås en bevilgning på 10 059 mill. kroner.

Post 22 Sluttoppgjør, overslagsbevilgning

Bevilgningen på posten skal dekke sluttoppgjør for virksomheter som melder seg ut av Statens pensjonskasse i 2015. Det foreligger søknad fra flere virksomheter om utmelding fra Statens pen-

sjonskasse med mulig virkning i 2015. Det er imidlertid ikke budsjettert med utbetalinger eller innbetalinger til sluttoppgjør.

Post 70 For andre medlemmer av Statens pensjonskasse, overslagsbevilgning

Bevilgningen på posten gjelder differansen mellom premieinntekter og pensjoner utbetalt for ansatte i ikke-statlige sosiale og humanitære institusjoner som er medlemmer av Statens pensjonskasse.

For 2015 foreslås en bevilgning på 112 mill. kroner.

Kap. 613 Arbeidsgiveravgift til folketrygden

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	987 000	1 016 000	1 094 000
70	For andre medlemmer av Statens pensjonskasse, <i>overslagsbevilgning</i>	11 000	11 000	12 000
	Sum kap. 0613	998 000	1 027 000	1 106 000

Allmenn omtale

Postene omfatter arbeidsgiveravgift til folketrygden av beregnet arbeidsgiverandel og medlemsinnskudd for virksomheter som ikke er pålagt å betale arbeidsgiverandel og medlemsinnskudd direkte til Statens pensjonskasse. Avgiften omfatter arbeidsgiveravgift for statsforvaltningen og for andre medlemmer i Statens pensjonskasse som ikke betaler premie til pensjonskassen.

Endringen i beregnet tilskudd i forhold til foregående år kommer av oppdatert beregnet premiegrunnlag for de ikke-premiebetalende medlemsvirksomhetene i Statens pensjonskasse. Kapitlet utgjør en teknisk beregning av arbeidsgiveravgiften.

Budsjettforslag 2015**Post 01 Driftsutgifter, overslagsbevilgning**

Bevilgningen på posten skal dekke beregnet arbeidsgiveravgift for arbeidsgiverdelen av pensjonsinnskuddet og for medlemsinnskuddet for statsforvaltningen for virksomheter som ikke er pålagt å betale arbeidsgiverandel og medlemsinn-

skudd direkte til Statens pensjonskasse. Arbeidsgiveravgiften i 2015 er beregnet til 1 094 mill. kroner. Dette er 107 mill. kroner høyere enn regnskap 2013 og 78 mill. kroner høyere enn saldert budsjett 2014. Økningen i 2015 i forhold til saldert budsjett 2014 skyldes en generell økning i det beregnede premiegrunnlaget for disse virksomhetene.

For 2015 foreslås en bevilgning på 1 094 mill. kroner.

Post 70 For andre medlemmer av Statens pensjonskasse, overslagsbevilgning

Bevilgningen på posten gjelder beregnet arbeidsgiveravgift for arbeidsgiverandelen av pensjonsinnskuddet og for medlemsinnskuddet for andre medlemmer i Statens pensjonskasse som ikke betaler slikt innskudd direkte til Statens pensjonskasse. Arbeidsgiveravgiften i 2015 er beregnet til 12 mill. kroner, som er en økning på 1 mill. kroner sammenlignet med regnskap 2013 og saldert budsjett 2014.

For 2015 foreslås en bevilgning på 12 mill. kroner.

Kap. 614 Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter	94 016	75 000	66 000
70	Tap/avskrivninger	-270	2 000	2 000
90	Utlån, <i>overslagsbevilgning</i>	36 358 461	18 400 000	20 100 000
	Sum kap. 0614	36 452 207	18 477 000	20 168 000

Allmenn omtale

I hovedtariffavtalen i staten fremgår det at boliglån kan ytes med inntil 1,7 mill. kroner etter instruks fastsatt av Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Det kan gis lån til følgende medlemmer i Statens pensjonskasse:

- Yrkesaktive medlemmer.
- Dersom det foreligger særskilte grunner, kan Statens pensjonskasse også gi lån til barn som grunnet begge foreldrenes død må flytte fra tjenestebolig.
- Pensjonister, med unntak av pensjonister med pensjon basert på oppsatte rettigheter.
- Statsråder og stortingsrepresentanter.

Lån blir gitt for å skaffe bolig eller for å refinansiere boliglån. Lån blir gitt mot sikkerhet innenfor

80 pst. av markedsverdien til boligen. Lånet har en maksimal nedbetalingstid på 30 år, der fem år kan være avdragsfrie.

Renten på boliglån i Statens pensjonskasse følger normrenten for rimelige lån i arbeidsforhold. Regjeringen har besluttet å øke påslaget i normrenten fra 1,25 til 1,5 prosentenheter med virkning fra 1. mars 2015, slik at normrenten samsvarer bedre med ordinære renter på boliglån. Det forventes at renten på lån i Statens pensjonskasse fremdeles vil være noe lavere enn de beste markedsrentene for boliglån. Det vises til nærmere omtale under kap. 5607, post 80.

Rentesatsen kan endres inntil seks ganger per år. Det blir ikke tilbudt faste renter knyttet til boliglånsordningen i Statens pensjonskasse.

Rapport

Utviklingen i Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse

År	Antall			Mill. kroner		
	Nye lån	Lån totalt	Total utlånsportef. 31.12.	Brutto utlån	Avdrag	Kapitalbehov
2004	2 320	30 467	11 935	1 447	2 620	-1 173
2005	3 947	29 985	12 205	2 529	2 259	270
2006	4 620	29 368	13 100	3 859	2 964	895
2007	6 564	30 206	16 100	6 395	3 395	3 000
2008	7 552	33 442	21 100	8 184	3 134	5 050
2009	9 176	36 776	27 000	10 550	4 650	5 900
2010	9 898	41 172	33 700	12 150	5 450	6 700
2011	12 354	46 766	42 700	16 350	7 350	9 000
2012	17 013	57 343	58 200	23 100	7 600	15 500
2013	26 292	74 878	83 500	36 400	11 000	25 400

I 2013 utbetalte Statens pensjonskasse 26 292 nye lån. Dette var en økning på 54,5 pst. fra 2012. Den totale utlånsporteføljen økte fra 58,2 mrd. kroner til 83,5 mrd. kroner, en økning på 43,5 pst. fra 2012.

Resultatkravet for 2013 om en saksbehandlingstid på én måned for søknader om lån til kjøp av bolig, og tre måneder på søknader om lån til refinansiering ble innfridd.

Budsjettforslag 2015

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen på posten gjelder kostnadene til Statens pensjonskasse for å administrere boliglånsordningen. Hoveddelen av disse kostnadene blir dekket av lånekundene gjennom betaling av ulike former for gebyr, jf. gebyrinntekter under kap. 3614, post 01.

For 2015 foreslås en bevilgning på 66 mill. kroner.

Post 70 Tap/avskrivninger

Bevilgningen på posten gjelder forventet tap på utlån i 2015. Tap på hovedstol anslås til 1,5 mill. kroner og opparbeidet rentegjeld 0,5 mill. kroner.

For 2015 foreslås en bevilgning på 2 mill. kroner.

Post 90 Utlån, overslagsbevilgning

Bevilgningen på posten skal dekke forventet brutto utlån til boliglån. Brutto innbetalinger bevilges på kap. 3614, post 90, jf. omtale under denne posten.

Anslaget på brutto utbetalinger er på 20 100 mill. kroner i 2015. Dette er 16 258 mill. kroner lavere enn regnskap 2013, og 1 700 mill. kroner høyere enn saldert budsjett 2014. I revidert nasjonalbudsjett 2014 ble anslaget oppjustert med 11 400 mill. kroner til 29 800 mill. kroner, jf. Prop. 93 S (2013–2014) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2014*. Økningen i revidert nasjonalbudsjett 2014 kan i hovedsak forklares med at det var flere ubehandlede søknader fra 2013 enn tidligere lagt til grunn som måtte behandles i 2014, videre var det anslått flere søknader i 2014 enn lagt til grunn i saldert budsjett 2014. Sammenlignet med dette er anslaget for 2015 om lag 9 700 mill. kroner lavere enn anslaget for 2014.

Anslaget for 2015 inkluderer utlån til opp-tjente, men ikke betalte renter per 31. desember 2015, med 199 mill. kroner. Forventet hovedstol per 31. desember 2015 utgjør 112 900 mill. kroner. Utestående lån per 31. desember 2015 er forventet å utgjøre 97 400 lån. Det er lagt til grunn et forventet gjennomsnittlig utbetalt beløp på 1,416 mill. kroner i 2015. Det er lagt til grunn 270 utbetalte lån per uke i 2015.

Videre er det i budsjettforslaget for 2015 gjort vurderinger i forhold til historiske erfaringstall når det gjelder antall søknader, utbetalte lån, antall innfridd lån og gjennomsnittlig utbetalt/innfridd beløp per lån. Det er knyttet betydelig usikkerhet til utviklingen i flere av forutsetningene som er lagt til grunn for budsjettforslaget.

For 2015 foreslås en bevilgning på 20 100 mill. kroner.

Kap. 3614 Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Gebyrinntekter, lån	70 316	49 000	57 000
90	Tilbakebetaling av lån	10 998 108	10 000 000	9 800 000
	Sum kap. 3614	11 068 424	10 049 000	9 857 000

Budsjettforslag 2015

Post 01 Gebyrinntekter, lån

Anslaget på posten gjelder innbetaling av gebyrer fra låntagerne i boliglånsordningen i Statens pensjonskasse i form av termingebyr, etableringsgebyr, purregebyr og lignende. Gebyrprisene blir godkjent av Arbeids- og sosialdepartementet.

For 2015 foreslås en bevilgning på 57 mill. kroner.

Post 90 Tilbakebetaling av lån

Anslaget på posten skal dekke forventet innbetaling av avdrag på og innfrielse av boliglån. I tillegg skal bevilgningen dekke tilbakeføring av

beregnet opptjente, men ikke betalte renteinntekter ved inngangen til året som er ført under kap. 614, post 90 Utlån.

For budsjettåret 2015 er det lagt til grunn innbetalinger på 9 800 mill. kroner. Dette er 200 mill. kroner lavere enn saldert budsjett 2014, og om lag 1 200 mill. kroner lavere enn regnskap 2013. Anslaget inkluderer 175 mill. kroner i tilbakeføring av beregnet opptjente renter per 1. januar 2015, og 2 mill. kroner i tilbakeføring av tap/kost-

nadsbevilgning. Anslaget er basert på en økning i forventet gjennomsnittlig innfridd beløp, samt en økning i årlige forventede avdrag i forhold til saldert budsjett 2014. Forutsetningen om 470 innfrielses per måned i hele budsjettperioden innebærer en reduksjon på 130 innfrielses per måned sammenlignet med saldert budsjett 2014.

For 2015 foreslås en bevilgning på 9 800 mill. kroner.

Kap. 5607 Renter av boliglånsordningen i Statens pensjonskasse

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
80	Renter	1 589 442	2 266 000	2 887 000
	Sum kap. 5607	1 589 442	2 266 000	2 887 000

Allmenn omtale

Kapitlet gjelder renteinntekter knyttet til boliglånsordningen i Statens pensjonskasse, jf. kap. 614 og 3614. Renten på boliglån i Statens pensjonskasse følger normrenten for skattlegging av fordel av rimelige lån i arbeidsforhold. Det er Finansdepartementet som fastsetter normrenten. Renten kan justeres inntil seks ganger i året.

Regjeringen har besluttet å øke påslaget i normrenten fra 1,25 til 1,5 prosentenheter med virkning fra 1. mars 2015, slik at normrenten samsvarer bedre med ordinære renter på boliglån. Det vises til nærmere omtale i Prop. 1 LS (2014–2015) Skatter, avgifter og toll 2015.

Budsjettforslag 2015

Post 80 Renter

Anslaget på posten gjelder renteinntekter knyttet til boliglånsordningen i Statens pensjonskasse, jf.

kap. 614 og 3614. Anslaget på renteinntekter er på 2 887 mill. kroner i 2015. Dette er 1 298 mill. kroner høyere enn regnskap 2013, og 621 mill. kroner høyere enn saldert budsjett 2014. Det er i anslaget for 2015 lagt til grunn en videre vekst i utlånsporteføljen, jf. kap. 614 og 3614. Det er videre lagt til grunn en effektiv rente eksklusiv gebyrer på 2,5 pst. fra 1. januar 2015 til 28. februar 2015, og 2,75 pst. fra 1. mars 2015 til 31. desember 2015. Forutsetningen om økt rente fra 1. mars 2015 øker anslaget på posten med om lag 220 mill. kroner i 2015. Hvorvidt økningen av påslaget i normrenten til 1,5 prosentenheter fra 1. mars 2015 vil føre til endring av normrenten og dermed boliglånsrenten i SPK fra 1. mars 2015, vil avhenge av utviklingen i renten for statskassevekslene. Anslaget på post 80 inkluderer endring i beregnede opptjente renter i 2015 med 24 mill. kroner.

For 2015 foreslås en bevilgning på 2 887 mill. kroner.

Kap. 615 Yrkesskadeforsikring

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	97 646	83 000	100 000
	Sum kap. 0615	97 646	83 000	100 000

Allmenn omtale

Alle som arbeider i tjeneste for arbeidsgiver, er omfattet av lov av 16. juni 1989 nr. 65 om yrkesskade- og forsikring. Staten som arbeidsgiver er selvassurandør, men arbeidstakere i staten har de samme rettighetene etter loven som andre arbeidstakere. Arbeidstakere som er omfattet av hovedtariffavtalen i staten, er i tillegg dekket av reglene i avtalen om ytelser ved yrkesskader. Utbetalinger fra disse to regelverkene blir samordnet, slik at arbeidstaker får erstatning etter det regelverket som gir høyest sum. Yrkesskadeordningen omfatter personskader som følge av arbeidsulykker, og sykdommer som følge av påvirkning fra skadelige stoffer eller arbeidsprosesser. Erstatning skal ytes uten hensyn til om noen har skyld i skaden. Vilkåret er at skaden skjer i arbeid på arbeidsstedet og i arbeidstiden.

Fra 1. januar 1996 ble yrkesskade- og forsikringen i staten basert på et premiesystem. Dette innebærer at det blir krevd en premie av arbeidsgivere hvert år, som skal dekke kostnadene for de skadene som blir konstatert dette året. Det gjelder også om skaden blir meldt og gjort opp flere år senere. Når Statens pensjonskasse behandler saker der skaden ble konstatert før 1. januar 1996, utbetaler Statens pensjonskasse erstatningen for deretter å kreve summen refundert fra den aktuelle arbeidsgiveren med tillegg av et administrasjonsgebyr. Skader konstaterte etter 1. januar 1996 blir dekket av innbetalt premie.

Etter lov om yrkesskade- og forsikring er staten som selvassurandør ansvarlig for en rekke andre grupper som er definerte som arbeidstakere. Dette er grupper som er sysselsatt av staten, men som likevel faller utenfor tjenestemannsloven og hovedtariffavtalen.

For noen grupper av personer som ikke er arbeidstakere, men som er i arbeidsliknende forhold, har krav om yrkesskade- og erstatning blitt behandlet av de ulike fagdepartementene. Fra 1. januar 2004 skal alle krav om erstatning etter yrkesskade- og forsikringsloven behandles av Statens pensjonskasse.

Finansieringen av disse sakene håndteres på samme måte som for ordinære yrkesskader kon-

statert før 1. januar 1996: Statens pensjonskasse forskutterer erstatningsbeløp og får dette refundert fra ansvarlig departement, med tillegg av administrasjonsgebyr.

Fra 1. januar 2012 har Statens pensjonskasse også overtatt administrasjon av alle tariff- og avtalefestede krav om erstatning for personskade (særvtaler for reiser for statens regning m.m.). Også for disse utbetalingene blir beløpene forskuttert av Statens pensjonskasse og deretter refundert av arbeidsgiver, med tillegg av administrasjonsgebyr.

Rapport

I 2013 hadde Statens pensjonskasse 76 utbetalinger i yrkesskadesaker, mot 113 utbetalinger i 2012. I om lag 93 pst. av sakene ble erstatningene utbetalt innen fire uker etter at nødvendig dokumentasjon forelå. Resultatkravet for 2013 var at minst 85 pst. av erstatningene skulle utbetales innen fire uker, etter at alle opplysningene var mottatt.

Budsjettforslag 2015

Utgiftene for 2015 er beregnet med grunnbeløp (G) per 1. mai 2014. Reguleringen av grunnbeløpet per 1. mai 2014 bidrar til å øke utgiftene på kap. 615 Yrkesskade- og forsikring med 2 mill. kroner i 2015, sammenliknet med saldert budsjett 2014.

Post 01 Driftsutgifter, overslagsbevilgning

Bevilgningen på posten gjelder utgifter til yrkesskadeutbetalinger i 2015. Bevilgningen skal også dekke kostnadene til Statens pensjonskasse forvaltningsbedrift for å administrere yrkesskadeordningen, jf. omtale under kap. 2470. Anslaget for 2015 er på 100 mill. kroner. Dette er 2,4 mill. kroner høyere enn regnskap 2013 og 17 mill. kroner høyere enn saldert budsjett for 2014. Forslaget til budsjett for 2015 er basert på faktiske erstatningsutbetalinger de siste årene.

For 2015 foreslås en bevilgning på 100 mill. kroner.

Kap. 3615 Yrkesskedeforsikring

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Premieinntekter	156 023	154 000	154 000
	Sum kap. 3615	156 023	154 000	154 000

Budsjettforslag 2015

Post 01 Premieinntekter

Anslaget på posten skal dekke innbetaling av yrkesskedeforsikringspremie fra alle arbeidsgivere som er omfattet av ordningen.

Beregnet innbetalt premie er høyere enn forventet utbetalt erstatning i 2015. Dette har sam-

menheng med at det ofte kan ta flere år før skadetidspunktet blir konstatert, og utbetalingene kommer dermed ofte flere år etter at premien er innbetalt.

For 2015 foreslås en bevilgning på 154 mill. kroner.

Kap. 616 Gruppelivsforsikring

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	161 796	174 000	180 000
	Sum kap. 0616	161 796	174 000	180 000

Allmenn omtale

Bevilgningen gjelder § 23 i hovedtariffavtalen i staten.

Rapport

I 2013 ble det utbetalt erstatning til 203 personer med til sammen 161,8 mill. kroner, mot 195 personer med til sammen 157,8 mill. kroner i 2012. Resultatkravet for 2013 var at engangsbeløpene etter gruppelivsordningen skulle utbetales innen sju virkedager etter at nødvendig dokumentasjon var mottatt. I tre av 203 saker ble engangsbeløpene etter gruppelivsordningen utbetalt mer enn sju virkedager etter at alle opplysninger var mottatt.

Budsjettforslag 2015

Utgiftene for 2015 er beregnet med G per 1. mai 2014. Reguleringen av grunnbeløpet per 1. mai 2014 innebærer en økning av utgiftene i 2015 på kap. 616 Gruppelivsforsikring med 6 mill. kroner, sammenliknet med saldert budsjett 2014.

Post 01 Driftsutgifter, overslagsbevilgning

Bevilgningen på posten gjelder erstatningsutbetalinger og kostnadene til Statens pensjonskasse forvaltningsbedrift for å administrere gruppelivsordningen, jf. omtale under kap. 2470. Anslaget for 2015 er på 180 mill. kroner. Dette er 18,2 mill. kroner høyere enn regnskap 2013, og 6 mill. kroner høyere enn saldert budsjett 2014.

For 2015 foreslås en bevilgning på 180 mill. kroner.

Kap. 3616 Gruppelivsforsikring

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2015
		2013	Saldert budsjett 2014	
01	Premieinntekter	84 253	97 000	98 000
	Sum kap. 3616	84 253	97 000	98 000

Post 01 Premieinntekter

Anslaget på posten skal dekke innbetaling av gruppelivspremie for de virksomheter som betaler gruppelivspremie direkte til Statens pensjonskasse. Budsjetterte premieinntekter i 2015 er

98 mill. kroner. Dette er 13,7 mill. kroner høyere enn regnskap 2013 og 1 mill. kroner høyere enn saldert budsjett 2014.

For 2015 foreslås en bevilgning på 98 mill. kroner.

Kap. 2470 Statens pensjonskasse

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2015
		2013	Saldert budsjett 2014	
24	Driftsresultat	2 342	-23 000	-17 769
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	30 487	30 476	31 360
	Sum kap. 2470	32 829	7 476	13 591

Overført fra 2013 til 2014:
Post 45: 33 993 000 kroner

Allmenn omtale

Statens pensjonskasse er en forvaltningsbedrift, jf. § 7 i bevilgningsreglementet. Dette innebærer at Statens pensjonskasses driftsbudsjett er nettobudsjettert. Det er etablert et skille mellom pensjons- og forsikringsordningene, og det administrative apparatet i virksomheten som forvalter og administrerer ordningene. Regnskapsmessig er det etablert en enhet for pensjons- og forsikringsordningene (Statens pensjonskasse forsikring), og en annen enhet for administrasjonsapparatet (Statens pensjonskasse forvaltningsbedrift). Statens pensjonskasse forvaltningsbedrift har en aktivitetsbasert økonomimodell der virksomheten får betalt for å administrere de ulike ytelsene under kapitlene 611–616. Tjenestepriene fastsettes av Arbeids- og sosialdepartementet.

Rapport

I 2013 hadde Statens pensjonskasse fokus på følgende områder:

- Opprettholde daglig drift og oppfylle de resultatkrav som Arbeids- og sosialdepartementet hadde fastsatt i tildelingsbrevet for 2013.
- Realisere gevinstmuligheter både med hensyn til kostnadseffektiv drift og god kvalitet på tjenestene til medlemmene. I 2013 var effektivitets- og kvalitetsforbedringer gjennom standardisering, automatisering og systematisk jakt på flaskehalsar og feilkilder særlig prioriterte oppgaver.
- Forbedre og iverksette omfattende systemtilpasninger for å håndtere det nye uføreforetaket som trer i kraft fra 2015.
- Forbedre betjeningsløsninger, serviceapparatet og arbeidsprosesser for å håndtere et økende antall henvendelser fra kunder og medlemmer, samt en sterk økning i etterspørselen etter boliglån.
- Håndtere en omfattende oppgavemengde som følge av endringer i kompensasjonsordningen

for forsvarspersonell med psykiske senskader etter tjenestegjøring i internasjonale operasjoner.

Videre ble det lagt ned mye arbeid for å styrke sikkerhet og beredskap i hele organisasjonen. Den årlige risikovurderingen viste at sikkerhetstilstanden er akseptabel. Statens pensjonskasse gjennomførte beredskapsøvelse og en omfattende sikkerhetskampanje i 2013.

Måloppnåelse

Minst 96 pst. av nye pensjoner skal utbetales rett ved første gangs utbetaling. Resultatet ble 97,5 pst. For endrede pensjoner var kravet at minst 94 pst. av pensjonene skulle bli riktig beregnet ved endringstidspunktet. Resultatet ble 97,5 pst.

Renteutbetalinger på grunn av for sen utbetaling av pensjon skal ikke overstige 1,6 promille av pensjonsutbetalingene. I 2013 ble det utbetalt renter for til sammen 10,4 mill. kroner – som tilsvarer 0,5 promille.

100 pst. av alle nye alders- og uførepensjoner skal utbetales første måned etter lønnsopphør, dersom medlemmet har søkt om pensjon, eller legeerklæring foreligger tre måneder før lønnen stanser og nødvendig dokumentasjon foreligger. Det ble registrert syv brudd på utbetalingsgarantien i 2013, dette utgjør en rettprosent på 99,9 pst.

100 pst. av alle nye etterlattepensjoner skal utbetales senest tre måneder etter den måneden medlemmet/pensjonisten dør dersom melding om dødsfallet meldes til Statens pensjonskasse i døds måneden og nødvendig dokumentasjon foreligger. Det ble registrert ett brudd på utbetalingsgarantien i 2013, dette utgjør en rettprosent på 99,9 pst.

Registrering og kvalitetssikring av medlemsdata er en viktig del av Statens pensjonskasses daglige driftsoppgaver. I 2013 har manuell og maskinell opprydding resultert i forbedret datakvalitet for om lag 60 000 av medlemmene.

Videre gjennomførte Statens pensjonskasse det forsikringstekniske oppgjøret innen fristen 1. juni 2013.

Informasjon og kunnskapsformidling

Statens pensjonskasse skal gi objektiv og korrekt informasjon om pensjon, slik at kunder og medlemmer kan ta velfunderte valg. Statens pensjonskasse skal være blant de beste i bransjen på informasjon om pensjonsreformen og konsekvensene av de ulike regelendringene.

For å nå målet har Statens pensjonskasse gjennomført løpende oppdatering av relevant informasjon på spk.no og elektroniske kundebrev. Statens pensjonskasse har utarbeidet pensjonsartikler i ulike fagblader og magasiner. I tillegg har Statens pensjonskasse avholdt en rekke kurs og seminar og utviklet verktøy rettet mot både kunder og medlemmer.

Statens pensjonskasse har videreført arbeidet med klart språk i alle kanaler og har i løpet av 2013 forbedret om lag 150 brev og skjemaer.

I september 2013 vant Statens pensjonskasse bronse i Farmandkonkurransen for beste årsberetning i klassen offentlig virksomhet.

Betjening

Statens pensjonskasse har fokus på å legge til rette for at medlemmer og kunder i større grad tar i bruk spk.no og egne nettbaserte påloggingsider. Resultatet er at selvbetjeningsgraden de siste årene har økt fra 81 til 85 pst.

I 2013 fikk Statens pensjonskasse nesten 1,6 mill. henvendelser, mot om lag 1,4 mill. i 2012. Hele økningen skyldes flere besøk på SPKs nettsider, mens henvendelser på telefon og e-post gikk ned.

Statens pensjonskasse vil fortsatt videreutvikle og forbedre Statens pensjonskasses selvbetjeningsløsninger mot både kunder og medlemmer, slik at selvbetjeningsgraden kan økes ytterligere.

Statens pensjonskasses årlige kunde- og medlemsundersøkelse utført av TNS Gallup viser at kunde- og medlemstilfredsheten fortsatt er høy sammenlignet med andre norske og europeiske pensjonsleverandører. 69 pst. av kundene og 64 pst. av medlemmene er i 2013 meget godt eller svært godt fornøyd med servicen de får.

I 2013 deltok Statens pensjonskasse i en omdømmeundersøkelse i regi av TNS Gallup. Omdømmeundersøkelsen viste at Statens pensjonskasse har et meget sterkt omdømme i befolkningen.

Driftsstabilitet

Driftsstabiliteten i 2013 for kjernesystemene har vært god. Unntakene var et par større hendelser i 2. tertial som delvis skyldtes interne driftsforhold i Statens pensjonskasse og delvis problemer hos virksomhetens samarbeidspartnere. Hendelsene illustrerer den økende avhengigheten og kompleksiteten som ligger i økt elektronisk samhandling i offentlig sektor. Som en følge av hendelsene har Statens pensjonskasse forbedret overvåking

gen av eksterne grensesnitt og økt robustheten i enkelte eksterne grensesnitt i løpet av siste halvdel av året. Statens pensjonskasse har også gjennom året revidert IT-beredskapsplanene og testet virksomhetens evne til å reetablere sentral infrastruktur og et utvalg kritiske tjenester.

Mål 2015

Arbeids- og sosialdepartementet har fastsatt følgende mål for Statens pensjonskasse for 2015:

- Statens pensjonskasse skal utbetale rett ytelse til rett tid.

- Statens pensjonskasse skal fastsette og kreve inn rett premie til rett tid.
- Statens pensjonskasse skal sørge for at tjenester og informasjon er tilpasset medlemsvirksomhetenes og medlemmenes behov.
- Statens pensjonskasse skal sørge for effektiv drift og god gjennomføring av reformer.

Den underliggende målstruktur, styringsparametere og resultatkrav fastsettes i styringsdialogen mellom Arbeids- og sosialdepartementet og Statens pensjonskasse i forbindelse med utforming av departementets tildelingsbrev til Statens pensjonskasse.

Budsjettforslag 2015

Post 24 Driftsresultat

		(i 1 000 kr)		
Underpost	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
24.1	Driftsinntekter, <i>overslagsbevilgning</i>	-617 310	-623 822	-650 685
24.2	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	485 216	472 993	479 804
24.3	Avskrivninger	110 345	116 544	121 547
24.4	Renter av statens kapital	20 519	16 215	13 495
24.5	Til investeringsformål		18 070	18 070
24.6	Til reguleringsfondet	3 572	-23 000	
	Sum post 24	2 342	-23 000	-17 769

Det foreslås en bevilgning på -17,8 mill. kroner på post 24 Driftsresultat for 2015.

Underpost 24.1 Driftsinntekter, overslagsbevilgning

Inntektene til Statens pensjonskasse forvaltningsbedrift er knyttet til betaling for de administrative tjenestene som blir utført for pensjonsordninger og andre produkter i Statens pensjonskasse forsikring. Vel 75 pst. av inntektene kommer fra administrasjon av de ulike pensjonsordningene, der inntekten knyttet til den statlige pensjonsordningen etter lov om Statens pensjonskasse utgjør det aller meste. Inntektsøkningen skyldes i hovedsak økte administrative priser som følge av lønns- og prisvekst, samt økt volum.

Underpost 24.2 Driftsutgifter, overslagsbevilgning

Statens pensjonskasse forvaltningsbedrift hadde om lag 384 årsverk per 31. desember 2013. Lønnskostnader utgjør om lag halvparten av virksomhetens driftskostnader.

De økte driftsutgiftene i 2015 sammenlignet med saldert budsjett 2014, skyldes i hovedsak forventet pris- og lønnsvekst, samt økt volum, jf. omtale under underpost 24.1 Driftsinntekter. Inkludert i driftsutgiftene er også kostnader knyttet til investeringsprosjekter som ikke kan aktiveres.

Underpost 24.3 Avskrivninger

Statens pensjonskasse avskriver aktiverte driftsmidler. Avskrivningene starter året etter at anleggsmiddelet er produksjonssatt. Det blir benyttet lineære avskrivninger der historisk kostpris på akti-

verte driftsmidler blir avskrevet over tre til fem år. Investeringene i pensjonssystemet blir avskrevet over ti år. Dette fordi systemet har en forventet lengre levetid enn det som er normalt for andre investeringer.

Underpost 24.4 Renter av statens kapital

I samsvar med reglene for forvaltningsbedrifter, skal det beregnes rente for den kapital som er investert i bedriften. Nedgangen i rentekostnadene skyldes lavere investeringsnivå.

Underpost 24.5 Til investeringsformål

Posten omfatter avsetning til egenfinansierte investeringer, jf. kap. 5470, post 30.

Underpost 24.6 Til reguleringsfondet

Reguleringsfondet skal benyttes til å dekke svingninger i virksomhetens økonomi mellom ulike år,

og til å dekke effektene av lønnsoppgjør og uforutsette utgifter i det enkelte budsjettåret. Fondet er en del av egenkapitalen til forvaltningsbedriften. Det legges til grunn at fondet kan benyttes til gjenkjøp av bl.a. systemløsninger. Det fremmes forslag om at det blir gitt anledning til å omdisponere inntil 20 mill. kroner fra reguleringsfondet til investeringsformål, jf. forslag til romertallsfullmakt.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen på posten gjelder investeringer i varige driftsmidler, herunder systemutvikling. I 2015 skal posten bl.a. dekke investeringer knyttet til utvikling av fagsystemer for pensjon, premie og personskade, samt utstyrsinvesteringer i forbindelse med flytting til nye lokaler. Bevilgningen er prisjustert fra 2014.

For 2015 foreslås en bevilgning på 31,4 mill. kroner.

Balanse Statens pensjonskasse

	kroner	
	Regnskap 2012	Regnskap 2013
Eiendeler		
<i>Anleggsmidler</i>		
Driftsmidler, eiendommer	847 307 340	767 449 461
<i>Sum anleggsmidler</i>	<i>847 307 340</i>	<i>767 449 461</i>
<i>Omløpsmidler</i>		
Varebeholdning, varer i arbeid	0	0
Kortsiktige fordringer	193 657	206 818
Kortsiktige plasseringer	0	0
Mellomværende med statskassen	55 438 908	57 319 163
<i>Sum omløpsmidler</i>	<i>55 632 565</i>	<i>57 525 981</i>
Sum eiendeler	902 939 905	824 975 442
Egenkapital og gjeld		
<i>Egenkapital</i>		
Egenkapital uten reguleringsfond	203 459 113	203 459 113
Reguleringsfond	43 317 810	46 889 509
<i>Sum egenkapital</i>	<i>246 776 923</i>	<i>250 348 622</i>

	kroner	
	Regnskap 2012	Regnskap 2013
<i>Langsiktig gjeld</i>		
Statens rentebærende kapital	643 848 227	563 990 348
Annen langsiktig gjeld	0	0
<i>Sum langsiktig gjeld</i>	<i>643 848 227</i>	<i>563 990 348</i>
<i>Kortsiktig gjeld</i>		
Kortsiktig gjeld	12 314 755	10 636 472
<i>Sum kortsiktig gjeld</i>	<i>12 314 755</i>	<i>10 636 472</i>
Sum egenkapital og gjeld	902 939 905	824 975 442

Kap. 5470 Statens pensjonskasse

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
30	Avsetning til investeringsformål		18 070	18 070
	Sum kap. 5470		18 070	18 070

Post 30 Avsetning til investeringsformål

Bevilgningen på posten skal dekke avsetninger til investeringsformål til inntekt i statsregnskapet, jf. omtale under kap. 2470, underpost 24.5.

For 2015 foreslås en bevilgning på 18,1 mill. kroner.

Programkategori 09.60 Kontantytelser

Utgifter under programkategori 09.60 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
660	Krigspensjon	490 315	423 000	374 000	-11,6
664	Pensjonstrygden for sjømenn	116 000	80 000	72 000	-10,0
666	Avtalefestet pensjon (AFP)	1 921 014	1 660 000	1 510 000	-9,0
667	Supplerende stønad til personer over 67 år	410 625	420 000	437 400	4,1
Sum kategori 09.60		2 937 954	2 583 000	2 393 400	-7,3

Utgifter under programkategori 09.60 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
70-89	Andre overføringer	2 937 954	2 583 000	2 393 400	-7,3
Sum kategori 09.60		2 937 954	2 583 000	2 393 400	-7,3

Kategorien omfatter kontantytelser/tilskudd til visse lovregulerte pensjonsordninger utenom folketrygden, som helt eller delvis finansieres av staten. Det gjelder krigspensjon, pensjonstrygden

for sjømenn, avtalefestet pensjon med statstilskudd (AFP), samt supplerende stønad til personer med kort botid i Norge.

Kap. 660 Krigspensjon

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
70	Tilskudd, militære, <i>overslagsbevilgning</i>	143 990	123 000	109 000
71	Tilskudd, sivile, <i>overslagsbevilgning</i>	346 325	300 000	265 000
Sum kap. 0660		490 315	423 000	374 000

Allmenn omtale

Hovedformålet med krigspensjonen er å gi invalidepensjon til personer som har fått mén eller redusert arbeidsevne som følge av skade eller påkjenninger under krigsdeltakelse, motstandsvirksomhet, politisk fangenskap eller sjøtjeneste under andre verdenskrig. I tillegg dekkes utgifter til skadekur. Skadekur omfatter utgifter til fri medisinsk behandling og tannbehandling, samt tre ukers opphold per. år på Bæreiasenteret eller i godkjent opptreningsinstitusjon. Pensjonsordningen gir også stønad til etterlatte.

Hovedtrekk ved regelverket

Krigspensjonen er primært en invalidepensjon, og er hjemlet i fire lover:

- Lov 13. desember 1946 nr. 21 om krigspensjoningering for militærpersoner (militærloven), som omfatter militærpersoner som har fått mén som følge av skade, sykdom eller påkjenninger under tjenestegjøring i andre verdenskrig.
- Lov 13. desember 1946 nr. 22 om krigspensjoningering for hjemmestyrkepersonell og sivilpersoner (sivilloven), som gjelder personer som er påført skade ved krigsulykke i Norge, på norske skip eller i fiendtlig politisk fangenskap.
- Tilleggslov 29. juni 1951 nr. 34, som gjelder sjømenn med en fartstid på minst seks måneder under andre verdenskrig som ikke var utsatt for krigsulykke som angitt i sivilloven, og personell ved det norske feltsykehuset i Korea.
- Lov 22. mars 1968 nr. 2 om tillegg til krigspensjoneringslovene av 1946, som omfatter seks kategorier av krigsdeltakere og politiske fanger som var utsatt for usedvanlig hard påkjenning.

Det avgjørende inngangskriteriet for rett til pensjon etter de to lovene av 1946 og tilleggsloven av 1951 er at det foreligger årsakssammenheng mellom krigsskaden/krigspåkjenningen og senere uførhet eller sykdom. I motsetning til disse lovene har tilleggsloven av 1968 ikke noe ordinært krav om slik årsakssammenheng. Tilleggsloven av 1968 krever derimot at ervervsevnen må være varig nedsatt med minst 50 pst.

Ytelsene i krigspensjoningeringen ble opprinnelig gitt ut fra en rekke ulike pensjonsgrunnlag som skulle gjenspeile den enkeltes lønnsnivå i 1946 eller senere dersom krigsskaden ikke var inntruffet. Fra 1. september 1999 gjelder ett felles pensjonsgrunnlag for de såkalte innsats- og overgrepssgruppene, og ett for tilfeldige krigsrammede. Pensjonene

reguleres årlig med virkning fra 1. mai, og reguleringen er fra 2011 tilpasset de nye prinsippene for regulering av alderspensjon fra folketrygden. Det innebærer at reguleringen skjer i samsvar med lønnsveksten fram til fylte 67 år. Fra fylte 67 år reguleres pensjonen som alderspensjon, det vil si i samsvar med lønnsveksten og deretter fratrukket 0,75 pst. Årspensjonen per 1. mai 2013 har derfor økt noe mer for personer under 67 år. For innsats- og overgrepssgruppene og tilfeldige krigsrammede under 67 år utgjør årspensjonen henholdsvis 391 788 kroner og 218 160 kroner. For personer over 67 år utgjør pensjonen for de to gruppene henholdsvis 380 160 kroner og 211 692 kroner per 1. mai 2014.

Skadekur forvaltes av Helseøkonomiforvaltningen (HELFO) under Helse- og omsorgsdepartementet. Disse utgiftene regnskapsføres av Arbeids- og velferdsetaten, og framkommer særskilt i etatens virksomhetsregnskap.

Rapport

Militære

Utgiftene til militære krigspensjonister i 2013 fordelte seg med 38,4 mill. kroner til invalidepensjon og 105,0 mill. kroner til enkepensjon. Korrigert for den årlige reguleringen er dette en nedgang på 20 pst. for invalidepensjonistene, og en nedgang på 10 pst. for enkepensjonistene i forhold til utgiftene i 2012. I tillegg kommer utgifter til skadekur på 0,5 mill. kroner.

Per 31. desember 2013 var det 205 militære invalidepensjonister, og 1 007 militære enkepensjonister. Antall invalidepensjonister gikk ned med 21 pst. fra samme periode i 2012, mens antall enkepensjonister gikk ned med 9 pst. I 2013 var avgangen 55 invalidepensjonister og 123 enkepensjonister, mens det var en tilgang på 1 invalidepensjonist og 22 enkepensjonister.

Gjennomsnittsalderen per 31. desember 2013 var 90,7 år for invalidepensjonistene og 87,1 år for enkepensjonistene.

Sivile

Utgiftene til sivile krigspensjonister i 2013 fordelte seg med 121,3 mill. kroner til invalidepensjon og 223,1 mill. kroner til enkepensjon. Korrigert for den årlige reguleringen er dette en nedgang på 16 pst. for invalidepensjonistene, og en nedgang på 12 pst. for enkepensjonistene i forhold til utgiftene i 2012. I tillegg kommer 2,0 mill. kroner til skadekur. Per 31. desember 2013 var det 986 sivile invalidepensjonister og 2 241 sivile enkepensjonister.

Antall invalidepensjonister gikk ned med 13 pst. fra samme periode i 2012, mens antall enkepensjonister viste en nedgang på 11 pst. i samme periode. I 2013 var det en avgang på 148 invalidepensjonister og 308 enkepensjonister, mens det var en tilgang på 5 invalidepensjonister og 41 enkepensjonister.

Gjennomsnittsalderen per 31. desember 2013 var 84,5 år for invalidepensjonistene og 86,6 år for enkepensjonistene.

Utfordringer og hovedprioriteringer

De aktuelle pensjonslovene regulerer forhold som ligger mange år tilbake i tid, og antallet pensjonister synker. Hovedprioriteringen framover er fortsatt å sikre de krigsskadde og deres etterlatte rett ytelse til rett tid.

Budsjettforslag 2015

Utgiftene til krigspensjon er generelt beregnet etter satser per 1. mai 2014, og utgjør nettobeløpet etter at det er gjort fradrag i krigspensjon på grunn av samordning med ytelser fra folketrygden og yrkesskadetrygd.

Reguleringen av pensjonene per 1. mai 2014 bidrar til å øke inneværende års utgifter under

kap. 660 Krigspensjon med 8 mill. kroner, sammenliknet med saldert budsjett 2014. Utgiftene for 2015 er beregnet med G per 1. mai 2014, og det tas ikke hensyn til neste års regulering av pensjonene i anslaget for 2015, jf. omtale under del 1 punkt 2.1.

Det foreslås bevilget 374 mill. kroner i 2015.

Post 70 Tilskudd, militære, overslagsbevilgning

Utgiftene i 2015 anslås til 109 mill. kroner. Det legges til grunn en middelbestand på 990 pensjonister og en gjennomsnittlig ytelse på 109 900 kroner. Utgifter til skadetur anslås til 0,4 mill. kroner.

For 2015 foreslås en bevilgning på 109 mill. kroner.

Post 71 Tilskudd, sivile, overslagsbevilgning

Utgiftene i 2015 anslås til 265 mill. kroner. Det legges til grunn en middelbestand på 2 720 og en gjennomsnittlig ytelse på 98 100 kroner. Utgifter til skadetur anslås til 1,6 mill. kroner.

For 2015 foreslås en bevilgning på 265 mill. kroner.

Kap. 664 Pensjonstrygden for sjømenn

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
70	Tilskudd	116 000	80 000	72 000
	Sum kap. 0664	116 000	80 000	72 000

Post 70 Tilskudd

Anslag over antall pensjonister og normalpensjoner for 2015¹

Pensjonsart	Antall	Årlige normalpensjoner (1 000 kr)	Gjennomsnittlig pensjon per år (kr)
Alderspensjon før 67 år	4 968	935 156	188 236
Alderspensjon etter 67 år	2 204	28 379	12 876
Enkepensjon m.m.	3 161	55 280	17 488
Samlet	10 333	1 018 815	188 236

¹ Andre pensjonsarter enn alderspensjon før 67 år gis etter overgangsregler

Allmenn omtale

Formålet med pensjonstrygden for sjømenn er å gi arbeidstakere på skip mv. førtids alderspensjon fra fylte 60 til 67 år. Ordningen forvaltes av Pensjonstrygden for sjømenn.

Hovedtrekk ved regelverket

Pensjonstrygden for sjømenn ble opprettet ved lov 3. desember 1948 nr. 7. Pensjonstrygden gir alderspensjon fra 60 til 67 år. Trygden omfatter som hovedregel norske statsborgere, og personer med fast bopel i Norge som er tilsatt som arbeidstakere på skip og visse flyttbare innretninger i sjøen som er innført i norsk skipsregister (NOR eller NIS) med minst 100 brutto tonn. Per 31. desember 2013 omfattet pensjonsordningen ca. 29 400 yrkesaktive medlemmer.

Pensjonene

Fullt opptjent alderspensjon fra 1. mai 2014

	Kroner per år
360 farts måneder opptjent som underordnet før 1. mai 1993	206 786
360 farts måneder opptjent som underordnet etter 30. april 1993	241 780
360 farts måneder opptjent som overordnet	289 500
Maksimalt inntektsprøvd pensjonstillegg	57 900

For rett til alderspensjon kreves det 150 pensjongsivende måneder (12,5 år), og 360 måneder (30 år) for full alderspensjon. Årlig pensjon utgjør 0,91 pst. av G per farts måned for overordnet sjømann, og 0,76 pst. av G for underordnet sjømann (0,65 pst. av G for fartstid før 1. mai 1993). Alderspensjon under utbetaling reguleres som alderspensjon fra folketrygden.

Det ytes et pensjonstillegg til personer som har minst tre års fartstid de siste fem årene før pensjonering. Det gis ikke tillegg dersom vedkommende har en årlig pensjongsivende inntekt over 2 G. Størrelsen på tillegget trappes ned for årskull tom. 1964, ettersom det bygges opp tariffestede pensjoner i størstedelen av næringen. Pensjonsalderen er mellom 60 og 65 år for arbeidstakere som begynte i tjeneste etter 31. desember 1968 og som har en opptjeningstid (pensjongs-

vende fartstid) på mindre enn 120 farts måneder etter fylte 40 år. Pensjonsalderen blir satt opp en måned for hver andre måned disse personene mangler på 120 farts måneder etter fylte 40 år (glidende pensjonsalder).

Alderspensjonen faller bort når pensjonisten har uførepensjon eller arbeidsavklaringspenger fra folketrygden for hel uførhet. Er ytelsen fra folketrygden gradert, faller en tilsvarende del av sjømannspensjonen bort. Tilsvarende gjelder når pensjonisten mottar full eller gradert avtalefestet pensjon i offentlig sektor fram til 65 år. Fra 65 år skal AFP til arbeidstakere i offentlig sektor samordnes etter reglene for offentlige tjenestepensjoner.

Etter en overgangsordning gis det livsvarig alderspensjon for dem som fylte 67 år før 1. januar 2001, og enkepensjoner når dødsfallet inntraff før 1. januar 2001. Ytelsene gis etter fastlåste satser for fartstid før 1. januar 1967. Overgangsordningen omfatter også krigsfartstillegg og et overgangstillegg som skal hindre at pensjonen blir lavere ved overgang til folketrygden.

Det utbetales et engangsbeløp (tilbakebetaling av pensjonsavgift) etter nærmere regler for personer som ikke har opptjent nok fartstid til å få pensjon.

Finansiering

De årlige utgiftene til pensjoner og administrasjon dekkes løpende etter et utligningsprinsipp. Etter lov om pensjonstrygd for sjømenn § 8 er inntektene avgift på arbeidstakere og rederier, tilskudd fra trygdens fond og lovbestemte tilskudd fra staten. Trygden er garantert av staten. Det betyr at dersom de ordinære finansieringskildene ikke er tilstrekkelig til å dekke pensjonsforpliktelsene, plikter staten å dekke underskuddet.

Etter § 15 skal staten dekke den beregnede del av pensjonsutgiftene som skyldes:

- tillegg for fartstid under andre verdenskrig,
- enkepensjoner etter arbeidstakere som sluttet i pensjongsivende tjeneste før 1. september 1939, og
- utenlandsk hvalfangst.

Staten skal dessuten gi et årlig tilskudd på 8 mill. kroner fra og med 1983. Videre må staten dekke underskudd i trygden på grunn av sitt garantiansvar. Trygden har gått med underskudd siden 1994. Statens garantiansvar ble aktivert i 2003 fordi det ikke lenger var tilstrekkelig midler i trygdens reguleringsfond til å dekke årlige underskudd. Det anslås at trygden vil gå med over-

skudd i 2014 og de kommende årene. Overskuddet skal etter loven legges til trygdens reguleringsfond. Staten bidro i alt med om lag 116 mill. kroner i statstilskudd i 2013, hvorav 25,8 mill. kroner i tilskudd for å dekke underskuddet i 2013.

I perioden 2003–2013 har staten gitt om lag 3,9 mrd. kroner (løpende kroner) i tilskudd for å dekke de årlige underskuddene. I samme periode har staten gitt om lag 1,5 mrd. kroner (løpende kroner) i tilskudd etter § 15. Det samlede statstilskuddet for perioden 2003–2013 utgjør dermed om lag 5,4 mrd. kroner (løpende kroner).

Rapport

Per 31. desember 2013 var det i alt 11 501 pensjonister. Dette er en nedgang på 1 491 i forhold til 31. desember 2012.

Hovedprioriteringer for Pensjonstrygden for sjømenn i 2013 var å sikre de berettigede rett pensjon til rett tid, samt løpende analyser av trygdens økonomiske situasjon. I 2011 påbegynte etaten et fornyingsprosjekt på IKT-området (PTS 2013), som i henhold til revidert plan skal avsluttes i 2014. Prosjektet ble igangsatt fordi virksomheten hadde foreldede IKT-systemer. De nye systemløsningene vil innebære modernisering og effektivisering av Pensjonstrygden for sjømenn. IKT-systemet tilrettelegges også slik at det kan videreutvikles for et justert pensjonsregelverk i forbindelse med den langsiktige tilpasningen til pensjonsreformen. De viktigste tiltakene i prosjektet er å utvikle internettbaserte selvbetjeningsløsninger for kunder og medlemmer, samt nye støttesystemer for både premie- og pensjonsprosessen.

Arbeidsgiverportalen, der arbeidsgiverne kan innrapportere avgiftsoppgaver automatisk, ble lansert høsten 2012. Alle kunder rapporterer nå fartstid elektronisk. Gjennom 2013 har hovedprioriteringen i prosjektet vært utvikling av nytt system for pensjonsprosessen. Dette ble produksjonssatt i mai 2014, og fra da av har Pensjonstrygden for sjømenn selv utbetalt sjømannspensjon (som tidligere ble utbetalt via arbeids- og velferdsetaten). Pensjonstrygden for sjømenn har prioritert å opprettholde en god daglig drift parallelt med gjennomføringen av prosjektet. Etaten har hatt fokus på en kvalitativ og effektiv administrasjon, brukerservice, samt forenkling og fornyelse. Videre har Pensjonstrygden for sjømenn videreført utviklingsarbeidet med Arbeids- og velferdsdirektoratet for å finne fram til gode rutiner for utveksling av meldinger. Hovedbildet er at samhandlingen fungerer bra.

Utfordringer og hovedprioriteringer

Pensjonstrygden for sjømenn finansieres etter et utligningssystem, dvs. at årets pensjonsutgifter i hovedsak skal dekkes av årets inntekter.

Pensjonstrygden har hatt underskudd siden 1994. I henhold til sjømannspensjonstrygdloven § 14 kan overskuddet i reguleringsfondet benyttes til å dekke underskuddet i ordningen. Dette fondet ble brukt opp i 2003, og staten har siden dekket pensjonstrygdens underskudd med et garanti-tilskudd til ordningen. Den viktigste årsaken til underbalansen har vært færre aktive sjøfolk enn i store deler av etterkrigstiden, og at antall pensjonister ikke er tilsvarende redusert. Det forventes at trygden vil gå med overskudd i 2014 og etter hvert kunne bygge opp til dels betydelige midler i reguleringsfondet.

Det har gjennom det siste tiåret skjedd en markant dreining av medlemmer fra tradisjonell skipsfart og over til offshorerelatert virksomhet. Sistnevnte gruppe utgjør nå nesten 70 pst. av pensjonstrygdens yrkesaktive bestand. Det er i denne gruppen et langt høyere gjennomsnittlig antall ansatte per skip og de gjennomsnittlige arbeidsinntekter er høyere. Dette har kompensert for reduksjonen innenfor den tradisjonelle skipsfarten.

Hovedoppgaven er å sikre de berettigede rett pensjon til rett tid. Det er videre prioriterte oppgaver for Pensjonstrygden for sjømenn å foreta løpende analyser av den økonomiske situasjonen, og å fortsette arbeidet med å forenkle saksbehandlingen. Tidspunktet for slutføringen av PTS 2013 er forskjøvet fra 2013 til høsten 2014. Dette skyldes i hovedsak at utviklingen av nytt premiesystem og nytt pensjonsprosesssystem har tatt noe lengre tid enn forutsatt pga. prosjektets kompleksitet.

Nytt pensjonsprosesssystem ble produksjonssatt i mai 2014. For Pensjonstrygden for sjømenn vil det i 2014 og 2015 være stor oppmerksomhet på stabilisering av driften som følge av nye IKT-løsninger og at løsningene har tilstrekkelig god kvalitet. Pensjonstrygden for sjømenn har fokus på å opprettholde god daglig drift parallelt med gjennomføringen av prosjektet. Som følge av implementeringen av nytt system, kan det imidlertid oppstå økte restanser og redusert kvalitet i saksbehandlingen i en overgangsperiode. For å håndtere denne midlertidige situasjonen vil Pensjonstrygden for sjømenn igangsette en del risikoreduerende tiltak.

Fra 2011 ble det innført fleksibelt uttak, levealdersjustering og ny regulering av alderspensjon fra folketrygden. Det er vedtatt midlertidige til-

pasninger i tidligpensjonsordningen for sjømenn til fleksibel alderspensjon fra folketrygden fra 2011. Det innebærer at pensjon under utbetaling skal reguleres som folketrygdens alderspensjon. For øvrig kan sjømannspensjon ytes fullt ut ved siden av alderspensjon fra folketrygden, og det er ikke innført levealdersjustering av sjømannspensjonen.

Det er nedsatt et utvalg som utreder pensjonsordningen for sjømenn, se nærmere omtale under hovedmål 1.

Budsjettforslag 2015

Det anslås at Pensjonstrygden for sjømenn vil gå med overskudd i 2014 og de kommende årene. Overskuddet skal etter loven legges til trygdens reguleringsfond.

For 2015 vil bevilgningen omfatte statstilskudd etter lovens § 15, jf. omtale under avsnittet om finansiering. Det anslås samlet et gjennomsnittlig antall mottagere på 3 924 med en gjennomsnittlig ytelse på 16 310 kroner, noe som gir om lag 64 mill. kroner for disse pensjonsutgiftene. I tillegg gis det et årlig tilskudd på 8 mill. kroner. De samlede utgiftene for 2015 er anslått til 72 mill. kroner.

Reguleringen av pensjonene per 1. mai 2014 bidrar til å øke inneværende års utgifter på kapittel 664 post 70 med 1 mill. kroner sammenliknet med saldert budsjett 2014. Utgiftene for 2015 er beregnet med G per 1. mai 2014, og det tas ikke hensyn til neste års regulering av pensjonene i anslaget for 2015, jf. omtale under Del 1 punkt 2.1.

For 2015 foreslås en bevilgning på 72 mill. kroner.

Kap. 666 Avtalefestet pensjon (AFP)

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
70	Tilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	1 921 014	1 660 000	1 510 000
	Sum kap. 0666	1 921 014	1 660 000	1 510 000

Post 70 Tilskudd

Allmenn omtale

Den første ordningen med avtalefestet pensjon (AFP) i privat sektor ble avtalt i inntektsoppgjøret mellom LO og NHO (daværende NAF) i 1988. AFP var utformet som en tidsbegrenset tidligpensjonsordning fram til fylte 67 år, og formålet med ordningen var opprinnelig å gi slitne arbeidstakere med lange yrkeskarrierer mulighet til å gå av med alderspensjon før de nådde pensjonsalderen i folketrygden. Ordningen ble innført fra 1. januar 1989 med en aldersgrense på 66 år. Laveste pensjonsalder i AFP-ordningen er i dag 62 år. Det ble etablert AFP i finansnæringen fra 1. januar 1995, mens ordningen i Spekter (daværende NAVO) ble innført fra 1. juli 1997.

I offentlig sektor ble det inngått avtaler om AFP fra 1. januar 1989. Utgifter til AFP for statsansatte er budsjettert under kap. 612 Tilskudd til Statens pensjonskasse.

Fra 1. januar 2011 ble AFP-ordningene i privat sektor slått sammen til en felles ordning (Fellesordningen for AFP), og pensjonen er nå utformet som et livsvarig påslag til alderspensjon fra folketrygden.

Staten gir tilskudd til AFP etter lov 19. februar 2010 nr. 5 om statstilskott til arbeidstakere som tar ut avtalefestet pensjon i privat sektor (AFP-tilskottsloven). Tilskudd til AFP som er tatt ut før 1. januar 2011 følger av lovens kapittel 4. Tilskuddet skal utgjøre 40 pst. av de årlige utgiftene, eksklusive AFP-tillegget, for pensjonister i alderen 64 til 67 år. For AFP tilstått fra og med 2011 skal statens tilskudd utgjøre 1/3 av pensjonen etter reglene i AFP-tilskottsloven kapittel 2. Staten dekker også kompensasjonstillegget etter AFP-tilskottsloven kapittel 3. De øvrige utgiftene til AFP i privat sektor dekkes av arbeidsgiverne, herunder fullt ut pensjonsutgiftene til 62- og 63-åringer som mottar AFP etter gamle regler. I tillegg til å dekke en del av pensjonsutgiftene, bidrar staten indirekte til finansiering gjennom skattemessig gunstig behandling av pensjonen, ved godskriving av pensjonspoeng i folketrygden etter uttak av gammel AFP, samt ved å dekke utgiftene ved Arbeids- og velferdsetatens arbeid.

I privat sektor er 40 pst. av arbeidstakerne i alderen 13 til 70 år ansatt i virksomheter med AFP ved utgangen av 2013. Andelen stiger til 51 pst. for 61-åringer. I offentlig og privat sektor sett under

ett, er 72 pst. av 61-årige arbeidstakere ansatt i virksomheter med AFP.

Hovedtrekk ved regelverket

Avtalefestet pensjon etter reglene fram til 2011

AFP som er tatt ut senest i desember 2010 beregnes i hovedsak som folketrygdens uførepensjon. I tillegg ytes et AFP-tillegg. Dersom pensjonisten har arbeidsinntekt, skal AFP-pensjonen reduseres med samme prosentstans som den nye arbeidsinntekten utgjør av beregnet tidligere arbeidsinntekt. AFP reduseres bare dersom inntekten overstiger 15 000 kroner (toleransebeløpet).

AFP kan ikke gis i kombinasjon med uførepensjon, etterlattepensjon eller arbeidsavklaringspenger.

Avtalefestet pensjon fra 2011

I 2011 ble det innført ny AFP-ordning i privat sektor. Endringene gjelder for arbeidstakere som har tatt ut AFP med virkningstidspunkt fra og med 1. januar 2011. Ytelsen er utformet som et livsvarig påslag til alderspensjonen fra folketrygden, og beregnes på grunnlag av alle år med pensjonsgivende inntekt til og med det året arbeidstakeren fyller 61 år. Laveste pensjonsalder er 62 år. De første årskullene med ny AFP mottar i tillegg et kompensasjonstillegg, som utgjør et angitt kronetillegg for hvert årskull til og med årskullet født i 1962. Ny AFP blir beregnet slik at summen av de årlige utbetalingene skal være lik, uavhengig av når pensjonen tas ut, det vil si samme nøytrale løsning som gjelder for alderspensjon fra folketrygden. Ny AFP kan fritt kombineres med arbeidsinntekt.

Det er en forutsetning for å ta ut ny AFP at man også samtidig tar ut hel eller delvis alderspensjon. Det stilles krav til at vedkommende er yrkesaktiv på uttakstidspunktet, og har vært omfattet av en avtale om AFP i minst 7 av de siste 9 årene før fylte 62 år. For årskull til og med 1954-kullet er dette kravet noe lempeligere.

I offentlig sektor er AFP-ordningene fortsatt tidsbegrensede tidligpensjonsordninger, se nærmere omtale under programkategori 09.50 Pensjoner mv. under Statens pensjonskasse.

Utviklingen i antall og andel nye AFP-pensjonister

Ved utgangen av 2013 mottok 39 265 pensjonister AFP i privat sektor, hvorav 35 392 under 67 år (inkludert den første måneden ved fylte 67). I 2013 økte antall mottakere i privat sektor med 2 896. Dette er litt lavere økning enn i 2010, 2011 og 2012, hvor antallet økte med om lag 3 000–4 000 personer hvert år. Tallene inkluderer mottakerne av AFP både etter den gamle ordningen og etter den nye ordningen som ble innført i 2011.

Økningen i antall AFP-pensjonister de siste årene skyldes vekst i befolkningen i den aktuelle alderen, men også at en høyere andel av de som har muligheten til det har tatt ut AFP. AFP-pensjonister som andel av befolkningen i alderen 62–66 år var nokså stabilt i perioden 2000–2009. Andelen økte fra 8,6 pst. til 9,4 pst. i løpet av denne perioden. Andelen har deretter økt gradvis, og ved utgangen av 2013 mottok 12,5 pst. av befolkningen i alderen 62–66 år privat AFP. Økningen de siste årene skyldes muligheten til å kombinere arbeid og ny AFP uten at pensjonen blir redusert. I tillegg var det svært mange som tok ut AFP etter gamle regler i desember 2010, som var siste mulighet for dette. I 2011–2013 har mange tatt ut AFP mens de fortsatt er i fullt arbeid, og dette har bidratt til det høye antall nye mottakere.

Utviklingen i gjennomsnittlig AFP-pensjon

I 2013 var gjennomsnittlig årlig pensjon til AFP-pensjonister i privat sektor 240 795 kroner for mottakere av gammel AFP, og 63 649 kroner for mottakere av ny AFP. Gjennomsnittlig pensjon var høyere for menn enn for kvinner.

Gjennomsnittlig pensjon. Per 31. desember 2009–2013, nominelle beløp

År	Gammel AFP			Ny AFP		
	Alle	Kvinner	Menn	Alle	Kvinner	Menn
2009	205 755	164 207	224 108			
2010	210 742	168 902	229 843			
2011	221 101	178 184	240 998	56 524	49 475	58 148
2012	228 667	184 417	249 337	60 480	53 594	62 354
2013	240 795	197 523	261 696	63 649	56 881	65 697

De fleste som tar ut AFP, starter uttaket ved 62 år. I 2013 gjaldt dette over 70 pst. av de nye mottakerne. Andelen som tar ut ved 62 år har variert mellom 55 og 70 pst. de siste ti årene.

Beregninger viser at om lag 55 pst. av de som arbeider i AFP-virksomhet i privat sektor og har tilstrekkelig høy opptjening, tar ut AFP i løpet av året de fyller 62 år. Ved utgangen av 2013 har 81 pst. av 66-åringene som tilfredsstillt kravene for AFP i privat sektor valgt å ta ut AFP.

Utviklingen i andelen AFP-pensjonister i privat sektor som kombinerer pensjon med arbeid

Andelen av mottakerne av gammel AFP i privat sektor som hadde gradert pensjon, økte betydelig i perioden 2001–2010 og nådde 17 pst. ved utgangen av 2010. I 2011–2013 falt andelen noe til henholdsvis 16, 13 og 11 pst. Det skyldes trolig en seleksjonseffekt, ved at de som i særlig grad ønsker å arbeide ved siden av pensjonen har tatt ut ny AFP i stedet for AFP etter den gamle ordningen. Mottakerne av gradert AFP hadde en gjennomsnittlig pensjonsgrad på 48 pst. Det innebærer at disse i gjennomsnitt hadde en arbeids-

inntekt tilsvarende 52 pst. av inntekten før uttak av AFP.

Blant mottakerne av ny AFP var det 66 pst. som kombinerte pensjonen med arbeid ved utgangen av 2013. Andelen er så å si den samme for begge kjønn. Muligheten til å kombinere arbeid og pensjon uten avkorting har ført til at mange som ellers ikke ville tatt ut pensjon, nå har tatt ut alderspensjon og ny AFP ved siden av arbeid. De som kombinerte ny AFP med arbeid, hadde en gjennomsnittlig avtalt arbeidstid på 33 timer per uke, noe som tyder på at de fleste arbeider opp mot heltid.

Rapport

Utgiftsutviklingen

Det er bare ordningene i privat sektor som får statstilskudd under kap. 666, post 70. I kommunal og statlig sektor dekker arbeidsgiver utgiftene fullt ut.

Utgiftene til AFP under kap. 666 var i 2013 på 1 921 mill. kroner, mot 2 022 mill. kroner i 2012. Målt i løpende priser var dette en nedgang på 101 mill. kroner, eller 5,0 pst. Til sammenligning økte utgiftene med 11 pst. fra 2011 til 2012.

Viktige utviklingstrekk for grupper som omfattes av kap. 666, post 70

Antall mottakere av AFP med statstilskudd under kap. 666, post 70 (gammel privat AFP 64–67 år og ny AFP alle aldre), tall ved utgangen av året 2009, 2012 og 2013

År	Antall			Endring i pst. fra året før		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
2009	16 739	11 563	5 176	11,0	10,5	12,0
2012	36 369	26 859	9 510	25,1	26,1	22,3
2013	39 265	29 209	10 056	8,0	8,7	5,7

I 2011 økte antall mottakere av AFP- med statstilskudd med nesten 50 pst. Det skyldes innføringen av ny AFP, og at mange tok ut ny AFP i 2011 siden slik AFP kan kombineres fritt med arbeid. Videre får mottakere av ny AFP statstilskudd uavhengig av alder, mens dette tidligere var forbeholdt mottakere over 64 år. Om vi kun ser på mottakere av statstilskudd over 64 år, økte antallet med 16,3 pst. fra 2010 til 2011.

I 2012 økte antall mottakere med statstilskudd med 25 pst. Den store økningen skyldes at ny AFP fortsatt er under innfasing. I 2013 økte antallet

med 8 pst., og vi nærmer oss en mer normal situasjon.

Antall mottakere av gammel AFP med statstilskudd har gått ned fra 2010 til 2013, ettersom ordningen ble stengt for nye mottakere ved utgangen av 2010. Ettersom statstilskudd til gammel AFP gis først fra 64 år, er det slik at personer som tok ut gammel AFP ved 62 og 63 år i 2009 og 2010, kom til som nye mottakere av pensjon med statstilskudd i løpet av 2011 og 2012. De siste mottakerne av gammel AFP vil gå ut av ordningen og over på alderspensjon i løpet av 2015.

Antall nye mottakere av AFP med statstilskudd under kap. 666, post 70 (gammel privat AFP 64–67 år og ny AFP alle aldre), tall ved utgangen av året 2009, 2012 og 2013

År	Antall			Endring i pst. fra året før		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
2009	6 540	4 528	2 012	10,2	10,6	9,6
2012	13 978	10 176	3 802	-12,6	-17,1	2,5
2013	9 668	7 074	2 594	-30,8	-30,5	-31,8

Utfordringer og hovedprioriteringer

Avtalefestet pensjon i privat sektor er gjort om til et livsvarig påslag til folketrygdens alderspensjon. Det er en forutsetning for å ta ut ny AFP at man også samtidig tar ut hel eller delvis alderspensjon fra folketrygden. Dette krever et nært og tett samarbeid mellom Fellesordningen for AFP og Arbeids- og velferdsetaten. Partene har i dag et velfungerende samarbeid.

Det fleksible pensjonssystemet åpner opp for nye muligheter for å kunne kombinere arbeid og pensjon. Det er viktig at den enkelte gis god informasjon om mulighetene og konsekvensene av pensjonsreformen for å kunne gjøre godt begrunnede valg mellom arbeid og pensjon.

Departementets tilsyn med Fellesordningen for AFP i privat sektor

Arbeids- og sosialdepartementet fører tilsyn med Fellesordningen for AFP i privat sektor. Formålet er å sikre at administrasjon og finansiering av pensjonsordningene er i samsvar med bestemmelsene i AFP-tilskottsloven, tilsynsforskriften og bestemmelsene i vedtektene for ordningene. Det skal særlig påses at bestemmelsene om finansiering og fondsopplegg overholdes.

Det er et vilkår for rett til AFP at arbeidstaker arbeider i en AFP-bedrift på pensjoneringstids-

punktet, og at han eller hun har vært ansatt i en slik virksomhet i et visst antall år. Det opparbeides derfor ingen individuelle pensjonsrettigheter som i en ordinær tjenestepensjonsordning.

Arbeidsgivers premie fastsettes slik at den er tilstrekkelig til å dekke løpende utgifter, og dessuten gi grunnlag for opplegg av et pensjonsfond. Pensjonsfondet skal, sammen med arbeidsgiverens erkjente plikt til fortsatt premiebetaling etter avtalenes eventuelle opphør, gi tilstrekkelig sikkerhet for dekning av arbeidsgivernes forventede framtidige forpliktelser. Tilskottsloven stiller altså ikke krav om at pensjonsfond eller andre reserver skal motsvare opptjente pensjonsforpliktelser.

AFP-ordningene er regulert i tariffavtale. Tilskottsloven regulerer vilkårene for statens bidrag til ordningen. I henhold til tilskottsloven er det styret for AFP-ordningene som avgjør plasseringen av fondets midler. Det er også bestemt at styret har ansvar for at det etableres en tilstrekkelig intern kontroll med ordningen, herunder fondsoppbygging og kapitalforvaltning.

I Dokument nr. 1 for regnskapsåret 2012 tok Riksrevisjonen blant annet opp to forhold knyttet til departementets tilsyn med Fellesordningen for AFP i privat sektor:

- At det ikke er dokumentert at departementet har foretatt tilsyn med Fellesordningen for AFP i 2012, og at departementet ikke har konkretisert innholdet i tilsynsansvaret.

- At departementet ikke har gitt rammer for forvaltningen av fondet, og at departementet ikke har hatt tilstrekkelig oppmerksomhet på at midlene blir forsvarlig forvaltet.

I forbindelse med Stortingets behandling av Dokument nr. 1 uttalte Kontroll- og konstitusjonskomiteen at det er en sentral oppgave for departementet å ha tilstrekkelig oppmerksomhet på at midlene for denne ordningen forvaltes forsvarlig. Komiteen anmodet departementet om å iverksette nødvendige tiltak og etablere kontrollordninger som gjør at fondet ikke risikerer tap i kapitalforvaltningen.

Ny tilsynsforskrift

Blant annet som ledd i Riksrevisjonens og Kontroll- og konstitusjonskomiteens merknader har departementet fastsatt ny tilsynsforskrift gjeldende fra og med 1. juli 2014. Formålet med den nye forskriften er å etablere gode rutiner for tilsynet, tydeliggjøre departementets tilsynsansvar og å dokumentere tilsynet bedre. Forskriften skal sikre at administrasjon og finansiering av ordninger for AFP i privat sektor er i samsvar med AFP-tilskottsloven og de godkjente vedtektene for ordningene. Det skal gjennomføres minimum to tilsynsmøter i året. Sentralt i tilsynsmøtene er blant annet å ha oppmerksomhet på at premieinngang, kapitalforvaltning og fondsoppbygging er i tråd med lovverket.

Departementet viser til at arbeidsgiverne skal finansiere både gammel og ny AFP-ordning til og med 2015. I forbindelse med at gammel AFP-ordning vil være faset ut fra og med 2016, vil departementet vurdere om det kan være aktuelt å stille krav til et bestemt nivå eller intervall for dekning av den nye AFP-ordningens framtidige forpliktelser.

Budsjettforslag 2015

Reguleringen av pensjonene per 1. mai 2014 bidrar til å øke inneværende års utgifter til avtalefestet pensjon med 23 mill. kroner, sammenliknet med saldert budsjett 2014. Utgiftene for 2015 er beregnet med G pr 1. mai 2014, og det tas ikke hensyn til neste års regulering av pensjonene i anslaget for 2015, jf. omtale under del 1 punkt 2.1.

I anslagene er det skilt mellom AFP innvilget til og med 2010, og ny AFP som trådte i kraft 1. januar 2011.

For 2015 er det lagt til grunn et gjennomsnittlig pensjonsnivå på 245 800 kroner (ekskl. AFP-tillegget) for mottakere av AFP innvilget til og med 2010. Statlig tilskudd til denne AFP-ordningen utgjør 40 pst. av pensjonen. Det er lagt til grunn et gjennomsnittlig statlig bidrag på om lag 30 100 kroner for mottakere av AFP etter ny ordning fra og med 1. januar 2011. Gjennomsnittlig antall pensjonister er beregnet til 1 840 (gammel ordning) og 44 100 personer (ny ordning).

Det foreslås bevilget 1 510 mill. kroner for 2015.

Kap. 667 Supplerende stønad til personer over 67 år

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag
		2013	budsjett 2014	2015
70	Tilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	410 625	420 000	437 400
	Sum kap. 0667	410 625	420 000	437 400

Post 70 Tilskudd, overslagsbevilgning

En ordning med supplerende stønad for personer med kort botid i Norge ble innført fra 2006. Formålet er å sikre eldre innvandrere og andre med liten eller ingen alderspensjon fra folketrygden en inntekt på nivå med minste pensjonsnivå. Ordningen er ment som en minstesikring og som en avlastning av kommunenes utgifter til økonomisk stønad til aktuelle grupper.

Hovedtrekk ved regelverket

Stønadene er regulert i lov 29. april 2005 om supplerende stønad til personar med kort butid i Noreg, og er ikke en folketrygdytelse.

Formålet med ordningen er å sikre eldre innvandrere og andre med liten eller ingen alderspensjon fra folketrygden en inntekt på nivå med minste pensjonsnivå. Man vil tilby de eldre mer stabil inntekt enn økonomisk sosialhjelp, som de

må søke om fra måned til måned. Formålet er også å lette hver kommunes ansvar for denne gruppen personer som har varig behov for økonomiske overføringer for sitt underhold og heller la staten bære disse utgiftene, ettersom økonomisk stønad (sosialhjelp) tar sikte på å sikre inntekt i en overgangsperiode.

Stønaden skal prøves mot alle typer inntekt hos stønadsmottakeren og eventuell ektefelle/samboer/registrert partner. Det er uten betydning om inntekten er fra Norge eller utlandet. Dersom det foreligger formue utover det vanlige, kan dette føre til avslag på supplerende stønad. Stønadsretten bortfaller ved opphold i utlandet i mer enn 90 dager, enten i sammenheng eller til sammen i løpet av en stønadsperiode. Det kreves personlig fram møte for å sette fram krav om stønaden. Supplerende stønad gis for inntil 12 måneder av gangen.

Reglene for supplerende stønad ble tilpasset pensjonsreformen fra 2011 etter lovendringer høsten 2010.

Resultatrapport 2013

Ved utgangen av 2006 var det i alt 2 401 mottakere av supplerende stønad. Tallet har økt til 3 243 mottakere ved utgangen av 2013.

I alt vesentlig er mottakerne innvandrere fra land i den tredje verden med lite utbygde sikrings-systemer, men det er mange som har bodd lenge nok i Norge til å ha fått norsk statsborgerskap. Personer født i Norge utgjør bare rundt 130 av mottakerne.

Omkring 2/3 av mottakerne er enslige. 776 mottakere har ektefelle/samboer som også mottar supplerende stønad. 2/3 av dem som mottar supplerende stønad er kvinner. Kjønnfordelingen har vært omtrent den samme fra 2006 til 2013.

Utgiftene til supplerende stønad var 214 mill. kroner i 2006 (290 mill. kroner i 2013-kroner) og 411 mill. kroner i 2013. Utgiftene i 2006 var høyere enn man hadde regnet med på forhånd, på tross av at man traff godt med tanke på antall mottakere av den nye ordningen. Årsaken var i hovedsak at man overvurderte effekten av inntektsprøvingen, blant annet reduksjonene på grunn av opptjent alderspensjon i folketrygden.

Gjennomsnittlig årlig ytelse var 92 142 kroner i 2006 (124 816 kroner i 2013-kroner) og 131 271 kroner i 2013. Ved utgangen av 2006 hadde 64,6 pst. av mottakerne redusert ytelse på grunn av inntektsprøvingen. Dette hadde ved utgangen av 2013 økt til 75,3 pst. Gjennomsnittlig ytelse som pst. av full stønad er redusert gjennom hele perioden fra 2006 til 2013.

Antall personer med supplerende stønad, andel med redusert ytelse, og gjennomsnittlig ytelse, gjennomsnitt for året

	Antall stønadsmottakere	Andel med redusert ytelse, pst.	Gjennomsnittlig ytelse	Gjennomsnittlig ytelse i 2013-kroner
2009	2 669	70	127 743	149 383
2012	3 026	74	128 965	133 814
2013	3 128	75	131 271	131 271

Utgiftsutvikling 2009, 2012–2013

År	Mill. kroner i 2013-priser	Mill. kroner i løpende priser	Endring i mill. kroner sml. med året før	Endring i pst.	Gjennomsnittlig grunnbeløp	Endring i mill. kroner	Endring i pst.
2009	399	341	74 ¹	27,7	72 006	73	22,6
2012	405	390	20	5,3	81 153	5	1,3
2013	411	411	20	5,2	84 204	6	1,4

¹ Endringen fra 2008 til 2009 var høy på grunn av økning i den ordinære særtilleggssatsen fra 79,33 pst. til 94 pst. av grunnbeløpet.

Utfordringer og hovedprioriteringer

Stortinget har bedt om en evaluering av ordningen om supplerende stønad, og dette vil Regjeringen komme tilbake til på egnet måte.

Budsjettforslag for 2015

Det foreslås å avvikle forsørgingstillegget til mottakere av supplerende stønad som forsørger ektefelle under 67 år og/eller barn under 18 år for alle som påbegynner en ny stønadsperiode fra og med 1. januar 2015.

Supplerende stønad er ment som en minimumsløsning, med sikte på å avlaste kommunene for utgifter til økonomisk stønad. Fjerning av forsørgingstilleggene vil bidra til at supplerende stønad klarere framstår som en minimumsløsning.

Ektefeller under 67 år må i utgangspunktet forventes å forsørge seg selv ved eget arbeid, selv om det for personer med høy alder og kort botid i Norge vil kunne være utfordrende å komme inn på arbeidsmarkedet.

Ettersom supplerende stønad kun ytes til personer over 67 år, vil avvikling av barnetillegget kun få betydning for et lite antall personer. Svært få, under 40 mottakere, var ved utgangen av 2013 registrert med barn under 18 år.

Forslaget vil gjøre at om lag 250 mottakere vil få ytelsen sin redusert. For dem som mottar full

stønad utgjør reduksjonen henholdsvis 16,7 pst. (den som forsørger ett barn, med flere barn øker reduksjonen) eller 20 pst. (den som forsørger ektefelle, uten forsørgelse av barn). Mottakere av supplerende stønad som forsørger barn eller ektefelle under 67 år vil etter endringen ha rett til ytelser på samme nivå som enslige mottakere, opp til 173 274 kroner per år (sats fra 1. mai 2014).

Endringen foreslås gjort gjeldende for stønadsperioder som tar til i 2015 eller senere, og vil derfor få full effekt først i 2016. Det anslås en reduksjon i utgiftene på 7,6 mill. kroner i innføringsåret 2015, og 15 mill. kroner i 2016 (helårseffekt).

Reguleringen av pensjonene per 1. mai 2014 bidrar til å øke inneværende års utgifter til supplerende stønad med 9 mill. kroner, sammenliknet med saldert budsjett 2014. Utgiftene for 2015 er beregnet med G per 1. mai 2014, og det tas ikke hensyn til neste års regulering av pensjonene i anslaget for 2015, jf. omtale under del 1 punkt 2.1.

Utgiftene i 2015 anslås til 437,4 mill. kroner. Det legges til grunn en middelbestand på 3 366 mottakere, med en gjennomsnittlig ytelse på kroner 129 860.

For 2015 foreslås en bevilgning på 437,4 mill. kroner.

Programkategori 29.70 Alderdom

Utgifter under programkategori 29.70 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
2670	Alderdom	164 602 077	175 972 500	190 175 000	8,1
	Sum kategori 29.70	164 602 077	175 972 500	190 175 000	8,1

Utgifter under programkategori 29.70 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
70-89	Andre overføringer	164 602 077	175 972 500	190 175 000	8,1
	Sum kategori 29.70	164 602 077	175 972 500	190 175 000	8,1

Kap. 2670 Alderdom

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
70	Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	56 248 725	59 190 000	63 160 000
71	Tilleggspensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	102 368 780	110 980 000	121 570 000
72	Ventetillegg, <i>overslagsbevilgning</i>	12 718	8 000	5 000
73	Særtilllegg, pensjonstillegg mv., <i>overslagsbevilgning</i>	5 971 854	5 794 500	5 440 000
	Sum kap. 2670	164 602 077	175 972 500	190 175 000

Allmenn omtale

Formålet med folketrygdens alderspensjon er å sikre inntekt for personer i alderdommen, og å legge til rette for en fleksibel og gradvis overgang fra arbeid til pensjon. Folketrygden gir både en minstesikring for de som har hatt lav arbeidsinntekt, og en standardsikring som står i forhold til tidligere arbeidsinntekt.

Alderspensjonen kan fra 2011 tas ut fleksibelt mellom 62 og 75 år, og årlig pensjonsnivå blir høy-

ere jo senere en velger å ta ut pensjonen. Videre levealdersjusteres pensjonen for nye pensjonister. Alderspensjonen reguleres årlig med lønnsveksten og fratrekkes deretter 0,75 pst.

Det er innført nye opptjeningsregler for personer født fra og med 1954 der alle år mellom 13 og 75 år gir pensjonsopptjening. Årskullene 1954–1962 vil få en forholdsmessig andel av sin alderspensjon beregnet etter disse reglene, mens årskull født 1963 og senere omfattes fullt ut av de nye reglene. Det første året hvor alderspensjon delvis

vil bli utbetalt etter nye opptjeningsregler blir i 2016, når 1954-kullet fyller 62 år. Utgiftene til alderspensjon vil derfor først fra 2016 påvirkes av nye opptjeningsregler.

Hovedtrekk ved regelverket for alderspensjon etter gamle regler

Alderspensjonen kan ifølge opptjeningsreglene, som gjelder fullt ut for de som er født i 1953 og tidligere, bestå av følgende komponenter:

- grunnpensjon
- tilleggspensjon
- særtillegg/pensjonstillegg
- forsørgingstillegg for ektefelle og barn
- ventetillegg
- skjermingstillegg

Alderspensjonister kan fritt kombinere arbeid og pensjon uten inntektsprøving.

Grunnpensjon

Grunnpensjonen fastsettes uavhengig av tidligere inntekt. For å få rett til grunnpensjon kreves det at vedkommende har minst tre års trygdetid (vanligvis botid i Norge). Full grunnpensjon oppnås når en person har bodd 40 år i Norge.

Tilleggspensjon

Tilleggspensjonen beregnes på bakgrunn av den pensjonsgivende inntekten vedkommende har hatt som yrkesaktiv. Opptjeningstiden for full tilleggspensjon er 40 år. Gjenlevende ektefelle er berettiget til det høyeste beløpet av egenopptjent tilleggspensjon og et beløp som tilsvarer 55 pst. av summen av egen og avdødes tilleggspensjon.

Særtillegg/pensjonstillegg

Til og med 2010 ble det gitt særtillegg til personer som ikke hadde tilleggspensjon, eller som hadde tilleggspensjon som var mindre enn særtillegget. Formålet med særtillegg var å sikre alle et minimumsnivå på sin alderspensjon, uavhengig av tidligere opptjening. Særtillegget ble erstattet av et pensjonstillegg til nye alderspensjonister fra 1. januar 2011.

Minste pensjonsnivå skal sikre et akseptabelt inntektsnivå for personer uten eller med lav tidligere inntekt. For å få rett til et minste pensjonsnivå, kreves det at vedkommende har minst tre års trygdetid (vanligvis botid i Norge). Fullt min-

ste pensjonsnivå oppnås når en person har bodd 40 år i Norge.

Forsørgingstillegg for ektefelle og barn

Til alderspensjonist som forsørger ektefelle, kan det ytes ektefelletillegg. Til alderspensjonist som forsørger barn under 18 år, kan det ytes barnetillegg. Tilleggene inntektsprøves.

Forsørgingstilleggene er knyttet til minste pensjonsnivå, slik at tilleggene utvikler seg i takt med det generelle minstenivået for alderspensjonister.

Ventetillegg

Fra 1. januar 1973 til ordningen opphørte 1. april 1984, ble det opptjent et ventetillegg for personer som ikke tok ut hel alderspensjon mellom 67 og 70 år.

Fleksibelt uttak, levealdersjustering og ny regulering

Fra 1. januar 2011 ble det innført regler om fleksibelt uttak, levealdersjustering og ny regulering av alderspensjon. Den enkelte kan starte uttak av pensjonen i alderen mellom 62 og 75 år. For å kunne ta ut pensjonen før 67 år, er det et vilkår at årlig pensjon fra 67 år minst tilsvarer minste pensjonsnivå. Pensjonen kan graderes med 20, 40, 50, 60, 80 og 100 pst. Alderspensjonen kan fritt kombineres med arbeidsinntekt uten avkorting. Fortsatt arbeidsinntekt til og med fylte 75 år gir pensjonsopptjening, også når pensjonen er tatt ut.

Pensjonen beregnes ved at grunn- og tilleggspensjonen (basispensjon) divideres med et forholdstall, som gjenspeiler forventet gjenstående levetid. Gjennom forholdstallet justeres pensjonen for endringer i levealderen og for uttakstidspunkt. Den årlige pensjonen blir høyere jo senere den tas ut. Uttaksreglene er nøytralt utformet, slik at summen av alderspensjon som den enkelte kan forvente å motta i perioden som pensjonist, vil være uavhengig av uttakstidspunkt.

Pensjon under utbetaling reguleres med lønnsveksten og fratrekkes deretter 0,75 pst. Satsene for minste pensjonsnivå reguleres med lønnsveksten justert for effekten av levealdersjustering for 67-åringene. Pensjon under opptjening reguleres i takt med lønnsveksten. Med virkning fra 1. mai 2014 ble alderspensjon under utbetaling økt med 2,89 pst., mens satsene for minste pensjonsnivå økte med 3,16 pst. Grunnbeløpet økte med 3,67 pst.

Skjermingstillegg

Uføre født i 1944–1951 mottar fra 67 år et tillegg i alderspensjonen som gir en delvis skjerming for effekten av levealdersjusteringen. Ved utgangen av 2013 var det 59 900 alderspensjonister som mottok skjermingstillegg. Regjeringen foreslo i Prop. 66 L (2013–2014) å likebehandle uføre og andre som går over på alderspensjon ved 67 år, men fikk ikke flertall for dette i Stortinget. I 2018 skal det vurderes hvordan skjermingen skal gjennomføres for senere årskull.

Hovedtrekk ved regelverket for alderspensjon etter nye regler

Alderspensjon består etter de nye reglene av inntektpensjon beregnet ut fra tidligere inntekt. Til personer som har opparbeidet liten eller ingen rett til inntektpensjon, ytes det en garantipensjon.

Inntektpensjon

I inntektpensjonen medregnes all pensjonsgivende inntekt fra 13 til 75 år i pensjonsopptjeningen. For hvert år med pensjonsopptjening akkumuleres en pensjonsbeholdning. Årlig pensjonsopptjening tilsvarende 18,1 pst. av den pensjonsgivende inntekten. Alle inntekter opp til et nivå tilsvarende 7,1 G medregnes. Inntektpensjonen fastsettes på bakgrunn av pensjonsbeholdningen på uttakstidspunktet. Pensjonsbeholdningen gjøres da om til en årlig pensjon ved at den divideres med vedkommendes

delingstall, som gjenspeiler forventet gjenstående levetid på uttakstidspunktet.

Garantipensjon

Personer med ingen eller lav opptjening av inntektpensjon har rett til garantipensjon dersom den samlede trygdetiden er minst tre år i tidsrommet fra fylte 16 år til og med 66 år. Garantipensjon gis med to satser avhengig av sivilstand og ektefelles/samboers inntektsforhold. Full garantipensjon ytes til den som har minst 40 års trygdetid. Dersom trygdetiden er kortere, blir garantipensjonen tilsvarende mindre. Garantipensjonen avkortes med 80 pst. av inntektpensjonen, slik at de som har opptjent noe inntektpensjon får utbetalt en samlet pensjon som er høyere enn minstepensjonen.

Rapport

Utviklingen i utgifter til alderspensjon

Fra 1. januar 2011 ble det mulig å ta ut alderspensjon fleksibelt mellom 62 og 75 år. Antall alderspensjonister under 67 år utgjorde om lag 36 000 ved utgangen av 2011, 57 000 ved utgangen av 2012 og 70 000 ved utgangen av 2013. Økningen i antall alderspensjonister under 67 år har bidratt til en stor økning i folketrygdens utgifter til alderspensjon i 2011, 2012 og 2013. De nøytrale uttaksreglene gjør imidlertid at utgiftene på lang sikt i mindre grad påvirkes av hvor mange som tar ut alderspensjon tidlig.

Utviklingen i utgifter til alderspensjon

År	Løpende kroner (mill. kroner)	Endring (mill. kroner)	Endring (pst.)	2013-kroner ¹ (mill. kroner)	Endring (mill. kroner)	Endring (pst.)
2009	112 845	7 462	7,1	131 961	3 558	2,8
2012	150 525	15 029	11,1	156 184	9 956	6,8
2013	164 602	14 077	9,4	164 602	8 418	5,4

¹ Utgifter i 2013-kroner er deflatert med gjennomsnittlig grunnbeløp 2013 = 84 204 kroner

Fra 2012 til 2013 økte utgiftene til alderspensjon med 9,4 pst. Gjennomsnittlig grunnbeløp økte med 3,8 pst, og regnet i fast grunnbeløp var veksten 5,4 pst. Veksten har sammenheng med at nye alderspensjonister har høyere opptjening, og at det ble flere alderspensjonister over 67 år. Av den samlede økningen skyldes 21 pst alderspensjonister under 67 år.

Utviklingen i antall alderspensjonister og minstepensjonister

Antall alderspensjonister har økt de siste årene. Fra 2009 til 2013 var økningen på om lag 150 000, dvs. 23 pst. I 2013 mottok om lag 800 000 personer alderspensjon fra folketrygden. Minstepensjonen kan først tas ut fra 67 år, og ingen av de

som mottar alderspensjon før 67 år er derfor minstepensjonister.

Andelen minstepensjonister utgjorde 29 pst. av alle alderspensjonister i 2009, og 20 pst. i 2013. Nedgangen henger sammen med at nye pensjonister har opptjent rett til høyere tilleggspensjon i folketrygden, og at mange har tatt ut alderspen-

sjon før 67 år. I perioden 2008–2010 økte den ordinære særtillleggssatsen fra 79,33 pst. til 100 pst. av folketrygdens grunnbeløp. Økningen av særtillegget bidro isolert sett til at det ble flere minstepensjonister, fordi flere med tilleggspensjon fikk tilleggspensjonen supplert med særtilllegg.

Alderspensjonister og minstepensjonister, og andel minstepensjonister. Per 31. desember.

År	Antall alderspensjonister i alt	Antall minstepensjonister	Andel minstepensjonister ¹		
			I alt	Menn	Kvinner
2009	650 855	186 695	28,7	8,3	44,0
2012	760 025	164 801	21,7	5,8	35,6
2013	800 350	157 721	19,7	5,2	32,8

¹ Andelen mannlige og kvinnelige minstepensjonister er sett i forhold til henholdsvis antall mannlige og kvinnelige alderspensjonister.

Det er fortsatt en langt høyere andel kvinner enn menn med minstepensjon. Dette skyldes at kvinnene gjennomgående har hatt en svakere tilknytning til arbeidslivet og lavere inntekt enn menn.

Blant kvinner som nå blir alderspensjonister er det stadig flere som har vært yrkesaktive. Andelen minstepensjonister blant kvinner forventes derfor å gå ned i årene framover.

Antall nye alderspensjonister med tidligere uførepensjon og yrkesaktivitet

Antall nye alderspensjonister, andel nye alderspensjonister med forutgående uførepensjon, og andel som var yrkesaktive året før pensjonering. Per 31. desember

År	Antall nye alderspensjonister ¹	Andel med forutgående uførepensjon, pst.	Andel som var yrkesaktive året før pensjonering ²
2009	42 800	40,6	22,7
2012	76 880	27,4	47,6
2013	76 450	29,8	44,1

¹ Antall alderspensjonister 70 år eller yngre per 31. desember som ikke var pensjonert et år tidligere.

² Personer som var både yrkesaktive og hadde uførepensjon er ikke medregnet. Med yrkesaktiv menes her personer med inntekt over 1G.

Blant nye alderspensjonister falt andelen som mottok uførepensjon året før pensjonering sterkt fra 2009 til 2012, mens andelen som var yrkesaktive året før pensjonering økte sterkt. Dette har sammenheng med pensjonsreformen, som medførte mange nye alderspensjonister mellom 62 og 66 år. Disse var stort sett i arbeid før uttak av pen-

sjon, slik at også andelen uføre året før pensjonering gikk kraftig ned, og andelen yrkesaktive kraftig opp. Fra 2012 til 2013 økte andelen med forutgående uførepensjon noe, og andelen yrkesaktive året før pensjonering ble noe lavere. Dette kommer av at antall nye alderspensjonister i alder 62–66 år var lavere enn i 2012.

Utvikling i gjennomsnittlig alderspensjon og minstepensjon

Utvikling i gjennomsnittlig pensjon og minstepensjon, 2013–kroner¹

	Alderspensjon			Minstepensjon		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
2009	189 200	223 800	163 200	129 900	115 000	132 000
2012	208 800	242 300	179 500	136 000	113 800	139 200
2013	212 400	245 100	183 100	136 400	112 000	139 900

¹ Beløpene er omregnet til 2013–kroner med utviklingen i konsumprisindeksen.

Gjennomsnittlig alderspensjon økte med 12,3 pst. i realverdi fra 2009 til 2013. Økningen skyldes både at den enkeltes pensjon har økt reelt, dvs. med mer enn prisveksten, og at nye alderspensjonister har hatt høyere opptjening. Økningen var større for kvinner enn for menn, henholdsvis 12,2 pst. og 9,5 pst. Utviklingen har sammenheng med

økte særtilleggssatser i 2010, men det antas at kvinner også i framtiden vil få en høyere prosentvis økning enn menn. Dette skyldes først og fremst en økende yrkesdeltakelse blant kvinner, men også at ordningen med omsorgspoeng som trådte i kraft i 1992 etter hvert vil begynne å få virkning for nye alderspensjonister.

Gjennomsnittspensjon for nye alderspensjonister og minstepensjonister

Utvikling i gjennomsnittspensjon for nye alderspensjonister, 2013–kroner¹, og andel minstepensjonister

	Gjennomsnittlig alderspensjon for nye alderspensjonister, 2013–kroner ¹			Andel minstepensjonister av nye alderspensjonister, pst.		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
2009	210 200	247 600	174 000	17,7	4,9	30,2
2012	213 800	236 800	183 900			
2013	212 200	236 100	184 900	6,0	1,3	8,5

¹ Beløpene er omregnet til 2013–kroner med utviklingen i konsumprisindeksen.

Kvinnens økte yrkesdeltakelse har gitt seg utslag i at kvinnes opptjening av tilleggspensjon er blitt høyere, og at den også øker noe raskere enn menns opptjening. Kvinner har lenge hatt høyere prosentvis vekst i gjennomsnittlig pensjon for nye alderspensjonister. Denne utviklingen forventes å fortsette ettersom flere kvinner med høyere yrkesdeltakelse når pensjonsalderen. Fra 2009 til 2013 økte gjennomsnittlig pensjon for nye pensjonister med 6,3 pst. for kvinner, og den gikk ned med 4,6 pst. for menn. Veksten er lavere enn for tidligere år. Lavere vekst skyldes at en betydelig

andel av de nye pensjonistene, særlig menn, var under 67 år, og derfor fikk lavere årlig pensjon enn om de hadde tatt ut pensjon ved 67 år.

Andelen minstepensjonister blant nye pensjonister i 2013 var 1,3 pst. for menn og 8,5 pst. for kvinner. Det er en betydelig nedgang for begge kjønn fra 2009. Man må ha pensjon over minstepensjonsnivå for å ta ut hel alderspensjon før 67 år. Blant de som tok ut alderspensjon fra 67 år var det 1,9 pst. menn og 13,1 pst. kvinner som var minstepensjonister.

Utviklingen i grunnbeløpet, minste pensjonsnivå og alderspensjon

Inntektsutviklingen for alderspensjonister og lønnstakere i alt, prosentvis økning

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Endring per år 2005–2013
Grunnbeløp	3,5	5,4	5,5	4,2	3,8	4,4	4,0	3,8	4,3
– Minste pensjonsnivå – alderspensjon for enslige	3,5	5,4	11,3	7,9	5,4	4,6	3,5	3,2	5,6
– Minste pensjonsnivå – alderspensjon for ektepar/ samboende	4,0	5,4	11,9	8,2	5,5	4,6	3,5	3,2	5,8
Alderspensjon i gjennomsnitt	4,8	6,5	7,6	6,1	5,6	5,4	4,4	4,0	5,5
Lønnstakere i alt	4,1	5,4	6,3	4,5	3,7	4,2	4,0	3,9	4,5

Kilde: Prop. 111 S (2013–2014) – Endringer i statsbudsjettet 2014 under Arbeids- og sosialdepartementet (Tilleggsføring som følge av reguleringa av grunnbeløpet og pensjonar i folketrygda mv. frå 1. mai 2014)

Grunnbeløpet i folketrygden økte i perioden 2005–2013 med gjennomsnittlig 4,3 pst. per år. Årslønnsveksten for alle grupper var på 4,5 pst. per år i samme periode. I denne perioden har både minstepensjonene og alderspensjon i gjennomsnitt økt mer enn lønnsveksten. Utviklingen har sammenheng med økningen i minstepensjonen i årene 2008 – 2010. For alderspensjon i gjennomsnitt, er utviklingen påvirket av at nye alderspensjonister gjennomgående har høyere opptjening enn alderspensjonister totalt.

Fra 2011 er det innført nye regler for regulering av alderspensjon som gir noe lavere regulering enn lønnsveksten, jf. nærmere omtale over.

Nye alderspensjonister 62–66 år i 2013

En kan velge å ta ut full alderspensjon, eller redusert pensjon med henholdsvis 20, 40, 50, 60 og 80 pst. uttaksgrad. Tabellen nedenfor viser at gjennomsnittlig uttaksgrad blant de som tok ut alderspensjon før 67 år i 2013 var om lag 93 pst., og den var litt høyere blant menn enn blant kvinner. Gjennomsnittlig alderspensjon i aldersgruppen 62 – 66 år er om lag 196 000 kroner. Om en korrigerer for uttaksgrad og beregner gjennomsnittlig alderspensjon gitt at alle hadde tatt ut full alderspensjon ville denne vært om lag 211 000 kroner. Gjennomsnittlig pensjon er på alle alderstrinn betydelig høyere for menn enn for kvinner som følge av at de har høyest opptjening, og gjennomsnittlig pensjon øker som forventet gjennomgående med uttaksalder.

Nye alderspensjonister 62-66 år i 2013. Gjennomsnittlig uttaksgrad, gjennomsnittlig alderspensjon, og gjennomsnittlig alderspensjon korrigert for uttaksgrad. Forutsatt G = 85 245 kroner

	Alder ved første uttak av pensjon	Antall	Gjennomsnittlig uttaksgrad	Gjennomsnittlig pensjon	Gjennomsnittlig pensjon korrigert for uttaksgrad
Kvinner	62	3 626	87,2	160 204	183 719
	63	1 168	84,8	157 504	185 823
	64	996	86,4	167 053	193 246
	65	1 097	86,4	169 716	196 473
	66	781	91,5	187 395	204 693
	I alt	7 668	87,1	164 813	189 317
Menn	62	11 705	95,6	204 014	213 373
	63	2 050	92,6	203 578	219 743
	64	1 817	93,3	217 630	233 267
	65	1 899	93,8	212 534	226 552
	66	1 235	95,4	237 282	248 657
	I alt	18 706	94,9	208 350	219 621
Totalt	62	15 331	93,6	193 653	206 841
	63	3 218	89,8	186 855	208 120
	64	2 813	90,9	199 722	219 787
	65	2 996	91,1	196 856	216 108
	66	2 016	93,9	217 955	232 056
	I alt	26 374	92,6	195 692	211 338

Utfordringer og hovedprioriteringer

Fleksibel alderspensjon, med mulighet for uttak av alderspensjon fra 62 år, innebærer at valg av pensjoneringsstidspunkt får stor betydning for inntekten resten av livet. Den årlige pensjonen blir høyere jo senere den tas ut. Folketrygdens utgifter over tid påvirkes i liten grad av om pensjonen tas ut før eller etter 67 år, siden reglene for uttak av alderspensjon er nøytralt utformet. Imidlertid har folketrygdens årlige utgifter til alderspensjon blitt mindre forutsigbare enn tidligere, siden uttak av alderspensjon nå er et selvstendig valg for den enkelte.

Det er viktig at den enkelte får god informasjon om konsekvensene av de valg man tar når det gjelder uttak av pensjon og fortsatt yrkesaktivitet. Arbeids- og velferdsetaten har et hovedansvar for å gi informasjon og veiledning til brukere om regelverket. Etaten har utviklet en pensjonsportal med en pensjonskalkulator som gir den enkelte mulighet til å beregne nivået på pensjonen ved ulike tidspunkt for uttak. Personer som ikke nås på denne måten, skal kunne få like god informasjon ved henvendelse på telefon eller ved personlig oppmøte på sitt lokale NAV-kontor.

Budsjettforslag 2015

Følgende plantall er lagt til grunn for budsjettforslaget for 2015

	2013	2014 ¹	2015
Gjennomsnittlig antall med grunnpensjon	781 428	820 370	855 915
Gjennomsnittlig antall med tilleggspensjon	743 878	784 250	820 955
Gjennomsnittlig antall med ventetillegg	925	600	355
Gjennomsnittlig antall med sært tillegg	215 565	229 765	243 965
Gjennomsnittlig pensjon i alt, inklusive etterbetalinger, kroner	210 645	218 615	222 185
Gjennomsnittlig grunnpensjon, inklusive etterbetalinger, kroner	71 980	73 550	73 795
Gjennomsnittlig tilleggspensjon, inklusive etterbetalinger, kroner	137 615	144 860	148 085
Gjennomsnittlig ventetillegg, inklusive etterbetalinger, kroner	13 730	14 330	14 650
Gjennomsnittlig sært tillegg, inklusive etterbetalinger, kroner	27 700	23 465	22 270

¹ Tallene er de siste oppdaterte plantallene for 2014 og avviker derfor fra plantallene i Prop. 1 S (2013–2014).

Reguleringen av pensjonene per 1. mai 2014 bidrar til å øke inneværende års utgifter til alderspensjon med 3 487 mill. kroner, sammenliknet med saldert budsjett 2014. Utgiftene for 2015 er beregnet med G per 1. mai 2014, og det tas ikke hensyn til neste års regulering av pensjonene i anslaget for 2015, jf. omtale under del 1 punkt 2.1.

Det foreslås bevilget 190 175 mill. kroner i 2015.

Post 70 Grunnpensjon, overslagsbevilgning

I budsjettforslaget for 2015 er det lagt til grunn at gjennomsnittlig antall personer med grunnpensjon vil utgjøre 855 915 i 2015, og at gjennomsnittlig grunnpensjon vil utgjøre 73 795 kroner.

Gjennomsnittlig antall alderspensjonister under 67 år med grunnpensjon anslås til 85 805 for 2015, og utgiftene til denne gruppen anslås til å utgjøre 4 771 mill. kroner av den totale bevilgningen på posten i 2015.

For 2015 foreslås en bevilgning på 63 160 mill. kroner.

Post 71 Tilleggspensjon, overslagsbevilgning

I budsjettforslaget for 2015 er det lagt til grunn at gjennomsnittlig antall personer med tilleggspen-

sjon vil utgjøre 820 995 i 2015. Videre at gjennomsnittlig tilleggspensjon i 2015 vil utgjøre 148 085 kroner.

Gjennomsnittlig antall alderspensjonister under 67 år med tilleggspensjon anslås til 85 805 for 2015. Utgiftene til tilleggspensjon for alderspensjonister under 67 år anslås til å utgjøre 12 510 mill. kroner av den totale bevilgningen på posten i 2015.

For 2015 foreslås en bevilgning på 121 570 mill. kroner.

Post 72 Ventetillegg, overslagsbevilgning

I budsjettforslaget for 2015 er det lagt til grunn at gjennomsnittlig antall personer med ventetillegg vil utgjøre 355 i 2015, og videre at gjennomsnittlig ventetillegg i 2015 vil utgjøre 14 650 kroner.

For 2015 forelås en bevilgning på 5 mill. kroner.

Post 73 Sært tillegg, pensjonstillegg mv., overslagsbevilgning

Det er lagt til grunn at gjennomsnittlig antall med sært tillegg, pensjonstillegg mv. vil utgjøre 243 965 i 2014, og videre at gjennomsnittlig sært tillegg, pensjonstillegg mm. i 2015 vil utgjøre 22 270 kroner.

For 2015 foreslås en bevilgning på 5 440 mill. kroner.

Programkategori 29.80 Forsørgertap og eneomsorg for barn m.v.

Utgifter under programkategori 29.80 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
2680	Etterlatte	2 448 695	2 264 500	2 253 800	-0,5
2686	Gravferdsstønad	178 757	197 000	165 200	-16,1
	Sum kategori 29.80	2 627 452	2 461 500	2 419 000	-1,7

Utgifter under programkategori 29.80 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
70-89	Andre overføringer	2 627 452	2 461 500	2 419 000	-1,7
	Sum kategori 29.80	2 627 452	2 461 500	2 419 000	-1,7

Programkategori 29.80 omfatter kapitlene 2680 Etterlatte og 2686 Gravferdsstønad.

Kap. 2680 Etterlatte omfatter i hovedsak pensjon til gjenlevende ektefeller, tidligere familieplei-

ere, og barn som har mistet en eller begge foreldrene. Gjenlevende ektefeller som er uføre er tatt med under kap. 2655 Uførhet, og gjenlevende over 67 år under kap. 2670 Alderdom.

Kap. 2680 Etterlatte

(i 1 000 kr)					
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	
70	Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	1 292 842	1 210 000	1 200 000	
71	Tilleggspensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	1 043 547	950 000	955 000	
72	Særtilllegg, <i>overslagsbevilgning</i>	104 563	98 000	91 000	
74	Utdanningsstønad	823	500	800	
75	Stønad til barnetilsyn, <i>overslagsbevilgning</i>	6 920	6 000	7 000	
	Sum kap. 2680	2 448 695	2 264 500	2 253 800	

Allmenn omtale

Formålet med folketrygdens ytelser til gjenlevende ektefeller under 67 år, tidligere familiepleiere, og barn som har mistet en eller begge foreldrene, er å sikre inntekt når forsørgeren dør eller pleieforholdet for en familiepleier er slutt. I tillegg skal ytelsene bidra til hjelp til selvhjelp.

Pensjon og overgangsstonad er inntektsprøvd, og blir redusert på grunnlag av faktisk og forventet inntekt.

Hovedtrekk ved regelverket

Gjenlevende ektefelle

Ytelser til gjenlevende ektefelle gis etter bestemmelser i folketrygdloven kapittel 17. Ytelsene gis også til registrerte partnere og samboere som har vært gift med hverandre, eller som har eller har hatt felles barn.

Retten til ytelser faller bort når den gjenlevende fyller 67 år. Pensjon til gjenlevende ektefelle kan ikke kombineres med egen alderspensjon eller uførepensjon, men eventuelle rettigheter etter avdøde beregnes inn i alders- eller uførepensjonen. Før fylte 67 år faller retten til ytelser bort dersom den gjenlevende får AFP fra offentlig pensjonsordning. Personer som mottar privat AFP fra før 2011 (gammel ordning) har heller ikke rett til ytelser.

En skilt ektefelle, som ikke har inngått nytt ekteskap før den tidligere ektefellens død, har på nærmere vilkår rett til ytelser som gjenlevende skilt ektefelle.

Pensjon til gjenlevende ektefelle

Pensjon til gjenlevende ektefelle består av grunnpensjon og tilleggspensjon og/eller særtilllegg. Full grunnpensjon tilsvarer folketrygdens grunnbeløp. En eventuell tilleggspensjon skal, dersom avdøde var under 67 år, utgjøre 55 pst. av den tilleggspensjon den avdøde hadde eller ville ha hatt som uførepensjonist. Dersom avdøde var 67 år eller eldre, fastsettes tilleggspensjonen på grunnlag av opptjeningen før dødsfallet. Det ytes særtilllegg når tilleggspensjonen er lavere enn særtilllegget. Fullt særtilllegg tilsvarer folketrygdens grunnbeløp. Dersom grunnpensjonen er redusert på grunn av trygdetid, blir også særtilllegget redusert tilsvarende.

Dersom den gjenlevende har, eller kan forventes å få, en årlig arbeidsinntekt som er større enn 50 pst. av grunnbeløpet, skal pensjonen reduseres

med et beløp som svarer til 40 pst. av den overskytende inntekten. Det skal som hovedregel legges til grunn at en gjenlevende ektefelle under 55 år kan forventes å få en årlig arbeidsinntekt på minst to ganger folketrygdens grunnbeløp.

Overgangsstonad til gjenlevende ektefelle

Overgangsstonad kan ytes til gjenlevende ektefelle som ikke har pensjonsrett, og som enten er i en omstillingsfase etter dødsfallet, er under nødvendig utdanning eller har omsorg for små barn. Overgangsstonaden er en midlertidig ytelse som beregnes på samme måte som pensjon til gjenlevende ektefelle.

Andre ytelser til gjenlevende

Det kan gis stonad til nødvendig utdanning, stonad til barnetilsyn og tilskudd til flytting for å komme i arbeid etter de samme regler som for enslig mor eller far, jf. kap. 2620.

Tidligere familiepleiere

En ugift person under 67 år som i minst fem år har hatt nødvendig tilsyn og pleie av foreldre eller annen nærstående, kan gis pensjon eller overgangsstonad når pleieforholdet er opphørt. Full årlig pensjon svarer til folketrygdens minstepensjon for enslige (grunnbeløpet og særtilllegget). Pensjonen reduseres på grunnlag av den inntekt familiepleieren har, eller kan forventes å få, på tilsvarende måte som for gjenlevende ektefelle. Overgangsstonad er en midlertidig ytelse, og beregnes på samme måte som pensjon.

Barnepensjon

Barnepensjon gis til barn under 18 år som har mistet en eller begge foreldre. Barnepensjon ytes med 40 pst. av grunnbeløpet for første barn, og 25 pst. av grunnbeløpet for hvert av de øvrige barna.

Når begge foreldrene er døde, får det eldste barnet like stor pensjon som den av foreldrene som ville fått størst pensjon som gjenlevende ektefelle. Det nest eldste barnet får 40 pst. av grunnbeløpet og de øvrige barna 25 pst. av grunnbeløpet. Den samlede pensjonen deles likt mellom barna.

Barnepensjon gis som hovedregel til barnet fyller 18 år. Dersom begge foreldrene er døde, og barnet er under utdanning, gis pensjon inntil barnet fyller 20 år. Ved dødsfall som skyldes yrkesskade kan pensjon gis til barnet fyller 21 år.

Endringer i regelverket fra 1. januar 2011

Innføring av fleksibel alderspensjon fra folketrygden har gjort det nødvendig med tilpasninger i reglene om pensjon til gjenlevende ektefelle. Tilpasningene er midlertidige i påvente av en utredning av en langsiktig løsning for etterlatteytelsen. Ved uttak av alderspensjon skal opptjente rettigheter justeres med et forholdstall (levealdersjustering). Utbetalt pensjon kan derfor bli lavere eller høyere enn den opptjente pensjonen, avhengig av uttaksalder. Tidligere ble både opptjente pensjonsrettigheter og pensjon under utbetaling oppregulert med endringer i grunnbeløpet. Pensjon under utbetaling reguleres nå i samsvar med lønnsveksten og fratrekkes deretter 0,75 pst. Det er derfor ikke lenger samsvar mellom en opptjent og en utbetalt alderspensjon.

I de tilfellene der avdøde hadde tatt ut alderspensjon, har det derfor vært et spørsmål om pensjonen til gjenlevende skal være avledet av avdødes opptjente rettigheter, eller avdødes løpende alderspensjon. For å gjøre minst mulig endringer i ordningen inntil en varig løsning er vurdert, beregnes ytelsene fortsatt på grunnlag av avdødes opptjening. Dette innebærer at pensjonsnivået ikke påvirkes av om avdøde hadde tatt ut fleksibel alderspensjon. Den avdødes pensjoneringsatferd

vil dermed ikke påvirke pensjonsnivået til den gjenlevende ektefellen. Pensjonen skal fortsatt reguleres med grunnbeløpet, og gis fram til fylte 67 år. Gjenlevende som tar ut egen alderspensjon får eventuelle rettigheter etter avdøde beregnet inn i sin egen alderspensjon.

Rapport

Utgiftsutviklingen

I nominelle beløp har utgiftene under kap. 2680 hatt en samlet reduksjon på 1 pst. i perioden 2009–2013. I fast grunnbeløp har det vært en nedgang i utgiftene på 16 pst. i løpet av samme periode. Nedgangen skyldes at antall gjenlevende ektefeller med pensjon har gått ned de siste årene. Dødeligheten i aldersgruppene under 67 år er redusert, særlig blant menn, og det har dermed blitt færre enker. Den økende yrkesaktiviteten blant kvinner påvirker også utviklingen i antall gjenlevende ektefeller som får utbetalt ektefellepensjon, da pensjonen avkortet mot inntekt og dermed faller helt bort over visse inntektsnivåer.

Siden den ordinære særtilleggssatsen ble gradvis økt fra 79,33 pst. til 100 pst. av grunnbeløpet fra 1. mai 2008 til 1. mai 2010, økte antall mottakere av særtillegg fra 2008 til 2009.

Gjenlevende ektefeller med pensjon per 31.12. og endring fra foregående år. 2009, 2012 og 2013

År	Med grunnpensjon		Med særtillegg		Med tilleggspensjon	
	Antall personer	Endring fra året før	Antall personer	Endring fra året før	Antall personer	Endring fra året før
2009	22 254	-650	5 897	216	21 754	-640
2012	19 478	-1 100	5 446	-349	19 066	-1 070
2013	18 524	-954	5 205	-241	18 127	-939

De aller fleste gjenlevende ektefeller med pensjon er kvinner, 90 pst. i 2013. Rundt 55 pst. av enkene og 19 pst. av enkemennene under 67 år mottar pensjon eller overgangsstønad.

Andelen gjenlevende ektefeller i arbeid eller under utdanning har økt de siste årene. I 2013 var i overkant av fire av fem av alle gjenlevende ektefeller med pensjon/stønad i arbeid eller under utdanning.

Antall personer med avgang fra gjenlevendepensjon og tilstand etter avgang. 2013

Kjønn	Totalt antall	Alderspensjon	Uførepensjon	AFP	Gift	I arbeid ¹	Død	Annet
Totalt	3 020	1 804	401	240	61	401	53	60
Kvinner	2 612	1 613	346	204	49	324	44	32
Menn	408	191	55	36	12	77	9	28

¹ Registrert i AA-registeret

60 pst. av gjenlevende ektefeller med avgang fra gjenlevendepensjon har overgang til alderspensjon, mens 13 pst. har blitt uførepensjonister. 8 pst. har gått over til AFP, mens om lag 2 pst. har mistet pensjonen på grunn av ekteskapsinngåelse. 2 pst. er døde. Av de gjenværende 15 pst. er 13

pst. i arbeid. Dette er i stor grad personer som også har vært i arbeid samtidig som de har mottatt gjenlevendepensjon. De som slutter å motta gjenlevendepensjon har i gjennomsnitt mottatt pensjon i åtte år.

Barnepensjonister per 31. desember. 2009, 2012 og 2013

	2009	2012	2013	Endring 2009–2013 i pst.
Antall i alt	13 730	13 157	12 967	-5,6
Begge foreldre døde	218	216	192	-11,9

Antall barnpensjonister utgjør 1 pst. av alle unge mellom 0 og 20 år. Det er omlag 1,5 barn per barnekull som fortsatt har én forelder i live, og rundt 1,3 barn per barnekull blant foreldreløse.

Utfordringer og hovedprioriteringer

Gjenlevende ektefelle

Personer som mister ektefelle i ung alder, og som ikke kommer i arbeid i løpet av en relativt kort

periode, står i fare for å bli varig avhengig av stønad. Arbeids- og velferdsetaten har derfor et ansvar for å følge opp unge gjenlevende for å motivere til selvforsørgelse på samme måte som overfor enslige forsørgere.

Tilpasningene i regelverket for pensjon til gjenlevende ektefelle til fleksibel alderspensjon er midlertidige. Den langsiktige tilpasningen av folketrygdens ytelser til etterlatte er foreløpig ikke utredet.

Budsjettforslag 2015

Følgende plantall er lagt til grunn ved fastsetting av budsjettforslaget for 2015

	2013	2014 ¹	2015
Antall gjenlevende med grunnpensjon per 31.12	18 524	17 640	16 830
Antall gjenlevende med tilleggspensjon per 31.12	18 127	17 250	16 470
Antall gjenlevende med sært tillegg per 31.12	5 205	4 980	4 770
Antall gjenlevende med stønad til barnetilsyn per 31.12	254	242	231
Gjennomsnittlig pensjon i alt, kroner	96 816	99 910	99 680
Gjennomsnittlig grunnpensjon i alt, kroner	42 416	43 590	43 360
Gjennomsnittlig tilleggspensjon i alt, kroner	51 244	52 300	52 600
Gjennomsnittlig sært tillegg, kroner	15 293	15 720	15 380
Gjennomsnittlig stønad til barnetilsyn, kroner	27 244	28 110	28 050

¹ Tallene er de siste oppdaterte plantall for 2014 og avviker derfor fra plantallene i Prop. 1 S (2013–2014).

Plantall tidlige familiepleiere

	2013	2014 ¹	2015
Antall pensjonister per 31.12.	69	53	40
Gjennomsnittlig pensjon i alt, kroner	158 531	162 930	160 750
Gjennomsnittlig grunnpensjon, kroner	79 266	81 470	80 380
Gjennomsnittlig sært tillegg, kroner	79 265	81 470	80 380

¹ Tallene er de siste oppdaterte plantall for 2014 og avviker derfor fra plantallene i Prop. 1 S (2013–2014).

Plantall barnepensjon

	2013	2014 ¹	2015
Antall barnepensjonister per 31.12	12 720	12 540	12 720
Gjennomsnittlig pensjon	31 540	31 380	31 540

¹ Tallene er de siste oppdaterte plantall for 2014 og avviker derfor fra plantallene i Prop. 1 S (2013–2014).

Reguleringen av pensjonene per 1. mai 2014 bidrar til å øke inneværende års utgifter til etterlattepensjon med 55 mill. kroner, sammenliknet med saldert budsjett 2014. Utgiftene for 2015 er beregnet med G per 1. mai 2014, og det tas ikke hensyn til neste års regulering av pensjonene i anslaget for 2014, jf. omtale under del 1 punkt 2.1.

Det foreslås bevilget 2 254 mill. kroner i 2015.

Post 70 Grunnpensjon, overslagsbevilgning

I budsjettforslaget for 2015 anslås det en middelbestand på 29 900, med en gjennomsnittlig ytelse på kr 40 300.

For 2015 foreslås en bevilgning på 1 200 mill. kroner.

Post 71 Tilleggspensjon, overslagsbevilgning

I budsjettforslaget for 2014 er det lagt til grunn en middelbestand på 17 000, med en gjennomsnittlig ytelse på kr 56 600.

For 2015 foreslås en bevilgning på 955 mill. kroner.

Post 72 Særtilllegg, overslagsbevilgning

I budsjettforslaget for 2015 anslås det en middelbestand på 5 000, med en gjennomsnittlig ytelse på kr 18 100.

For 2015 foreslås en bevilgning på 91 mill. kroner.

Post 74 Utdanningsstønad

Utdanningsstønad gis til gjenlevende ektefeller og tidligere familiepleiere etter samme bestemmel-

ser som for enslig mor eller far, jf. kap. 2620. Utgiftene til utdanningsstønad vil være avhengig av det totale antall gjenlevende, arbeidsmarkedet, det generelle utdanningsnivået, valg av utdannings-type mv. Dette er forhold som til dels er vanskelige å forutsi.

For 2015 foreslås en bevilgning på 0,8 mill. kroner.

Post 75 Stønad til barnetilsyn, overslagsbevilgning

Stønad til barnetilsyn gis til gjenlevende ektefeller etter samme bestemmelser som for enslig far eller mor, jf. kap. 2620. Satsen for stønad til barnetilsyn foreslås nominelt videreført i 2015.

For 2015 foreslås en bevilgning på 7 mill. kroner.

Kap. 2686 Gravferdsstønad

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
70	Gravferdsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	178 757	197 000	165 200
	Sum kap. 2686	178 757	197 000	165 200

Post 70 Gravferdsstønad, overslagsbevilgning

Allmenn omtale

Formålet med gravferdsstønaden er å kompensere for utgifter til gravferd. Gravferdsstønad kan gis når et medlem i folketrygden dør, jf. folketrygdloven kapittel 7. Det ytes også stønad til et medlems ektefelle og barn under 18 år, som ikke selv er medlemmer i folketrygden, dersom disse oppholder seg i Norge og blir forsørget av medlemmet.

Hovedtrekk ved regelverket

De fleste dødsbo har tilstrekkelig med midler til å besørge en verdig begravelse. Gravferdsstønaden er behovsprøvd (med unntak for barn under 18 år), og utgjør maksimalt 22 083 kroner. Størrelsen på stønaden fastsettes av Stortinget. Når avdøde etterlater seg ektefelle, gis det et fribeløp for

finansformue tilsvarende maksimal stønad. I tillegg kan det gis stønad til dekning av nødvendige utgifter til transport av bære ut over 10 pst. av gravferdsstønaden (2 208 kroner), dersom baren med den avdøde må transporteres lengre enn 20 km. Nødvendige utgifter til gravlegging av dødfødte barn dekkes med opptil 22 083 kroner.

Ved dødsfall under opphold utenfor landet, kan det i visse tilfeller ytes gravferdsstønad etter særskilte regler.

Formue skal dokumenteres ved sist innsendte selvangivelse eller siste likningsutskrift.

Rapport

Utgiftene til gravferdsstønad i 2013 var på 178,8 mill. kroner. Av dette ble det utbetalt 72,3 mill. kroner til behovsprøvd gravferdsstønad, 95,8 mill. kroner til bæretransport og 10,7 mill. kroner til andre formål, hovedsaklig til gravferdsstønad for dødfødte barn.

Behovsprøvd gravferdshjelp 2009, 2012–2013

År	Utgifter, mill. kroner	Antall mottakere	Mottakere i pst. av antall døde	Gjennomsnittlig beløp, kroner	Maksimal sats, kroner
2009	71,4	4 556	11,0	15 682	18 744
2012	74,5	4 255	10,1	17 503	20 652
2013	72,3	4 055	9,8	17 825	21 336

I 2013 mottok 4 055 personer behovsprøvd gravferdsstønad, mot 4 255 i 2012. Andelen dødsfall hvor det ble gitt behovsprøvd gravferdsstønad var 9,8 pst. I tillegg ble det i 2013 utbetalt stønad til bæretransport for 14 051 personer, og gravferdsstønad for 834 dødfødte barn.

Budsjettforslag 2015

Satsen for maksimalt behovsprøvd gravferdsstønad foreslås nominelt videreført i 2015.

Anslaget for gravferdsstønad justeres ned sammenlignet med de foregående årene, hovedsakelig som følge av at gjennomsnittlig antall mottakere ser ut til å bli litt lavere.

For 2015 foreslås en bevilgning på 165,2 mill. kroner.

Resultatområde 4 Arbeidsmiljø og sikkerhet

Innledning

Resultatområdet omfatter arbeidsrett, arbeidsmiljø og sikkerhet i norsk arbeidsliv; på land og på norsk kontinentalsokkel. Dette innebærer arbeid med strategisk utvikling av regelverk, forvaltning, tilsyn, kunnskapsutvikling og samarbeid knyttet til et bredt spekter av tema som berører arbeidslivet.

Arbeidsmiljø- og sikkerhetsmyndighetene har ansvaret for forvaltning av arbeidsmiljøloven med tilhørende forskrifter, enkeltbestemmelser i petroleumsløven med tilhørende HMS-forskriftsverk og arbeidstvistlovgivingen. Dette inkluderer også ansvaret for bl.a. regelverk for medbestemmelse i selskapslovgivingen, ferieloven, lønnsgarantiloven, lov om lønnsnemnd i arbeidstvister, samt allmenngjøringsloven. Departementet har på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet etatsstyringsansvar for Arbeidstilsynet (kap. 640), Petroleumstilsynet (kap. 642) og Statens arbeidsmiljøinstitutt (kap. 643), administrativt ansvar for Riksmekleren og Arbeidsretten (kap. 648) og sekretærfunksjonen for Bedriftsdemokratinemnda, Rikslønnsnemnda og Tariffnemnda (kap. 648).

Arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet omfatter også de deler av programkategori 33.30 Arbeidsliv som omhandler lønnsgarantiordningen. Nærmere bestemt gjelder dette kap. 2542, post 70 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v. og kap. 5704, post 02 Dividende.

Hovedmål og strategier

Regjeringen vil jobbe for et velfungerende trepartssamarbeid, høy produktivitet, høy HMS-standard og trivsel blant arbeidstakerne. Dette vil bidra til et godt og ryddig arbeidsliv for alle og understøtte ansvars- og rollefordelingen i norsk arbeidsliv. Et godt og sikkert arbeidsmiljø og gode arbeidsvilkår er viktig for den enkelte arbeidstaker og for høy standard og kvalitet på produksjon av varer og tjenester.

Arbeidsgivere skal sørge for at arbeidsmiljøet, sikkerheten og arbeidsforholdene for øvrig er tilfredsstillende og forsvarlig slik at arbeidstakernes helse og arbeidsevne ivaretas også i et langsiktig perspektiv. Arbeidsgiverne skal også legge til

rette for at arbeidstakere med midlertidig eller varig nedsatte funksjonsevne skal kunne være i arbeid så langt det er mulig. Arbeidstakerne har både rett og plikt til å medvirke til dette. I petroleumsvirksomheten er det i tillegg nødvendig med sterkt fokus på forebygging av storulykker.

Arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet er inndelt i følgende hovedmål:

- Hovedmål 1: Et åpent, trygt og fleksibelt arbeidsliv
- Hovedmål 2: Lav risiko for storulykker og skader på ytre miljø i petroleumssektoren
- Hovedmål 3: Utvikling av ny kunnskap om arbeidsmiljø, arbeidsforhold, arbeidshelse og sikkerhet

Hovedstrategi

Myndighetenes hovedstrategi er å bidra til at virksomhetene driver et systematisk og forebyggende helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid og sørger for lovlige arbeidsforhold. Hovedvirkemidlene er tilsyn, veiledning, regelverk, kunnskapsutvikling og samarbeid. Dette er i samsvar med arbeidsmiljølovens krav om at det er arbeidsgiver selv som skal sørge for et fullt forsvarlig og inkluderende arbeidsmiljø, og petroleumsløvens krav om forsvarlig virksomhet.

Strategiske virkemidler

Tilsyn

Myndighetenes tilsynstiltaksplaner må ta utgangspunkt i forholdene i ulike næringer og virksomhetstyper. Mest mulig effektiv ressursbruk innebærer at tilsynsinnsatsen må rettes mot de områder der risiko for ulykker, skader, sykdom eller dårlige lønns- og arbeidsforhold er størst og/eller hvor evnen eller viljen til å etterleve regelverket er minst. Tilsynet er derfor risikobasert.

Målsettingen med tilsynsvirksomheten er å bidra til varige forbedringer i virksomhetene. Myndighetens valg av metodikk baseres på hva som er mest effektivt overfor de virksomheter og de forhold som skal kontrolleres og myndighetenes tiltaksplaner må tilpasses forholdene i ulike næringer og virksomhetstyper.

Arbeidstilsynet og Petroleurstilsynet benytter ulike reaksjoner når de avdekker brudd på regelverket, avhengig av hvor alvorlig saken er. Disse omfatter varsel om pålegg, pålegg om utbedring innen en fastsatt frist, tvangsmulkt, stansing av virksomheten dersom det er fare for liv og helse eller politianmeldelse. Tilsynsetatene har også fått adgang til å ilegge overtredelsesgebyr ved brudd på regelverket. De vil dermed kunne gi virksomheter som gjør seg skyldig i brudd på regelverket en merkbart økonomisk reaksjon.

Regelverksutvikling

Regelverket på arbeidsrett-, arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet, både på land og på norsk sokkel, er det sentrale virkemidlet for regulering av rettigheter, plikter og atferd blant arbeidsgivere og arbeidstakere. Regelverket skal bidra til å sikre en god HMS-tilstand og gode lønns- og arbeidsforhold i norske virksomheter, samtidig som det avspeiler den generelle velferdsutviklingen i samfunnet. Regelverket skal også være brukervennlig og tilgjengelig. Det er en målsetting å ha et stabilt og forutsigbart regelverk. Samtidig må regelverket håndtere arbeidslivets stadige endringer og utfordringer. Med den omstillingstakt og de hyppige endringer arbeidslivet er gjenstand for, må også regelverket utvikles. Det er derfor naturlig at regelverk på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet er i kontinuerlig utvikling, og endres i tråd med utviklingen i samfunnet.

Gjennom EØS-avtalen er Norge forpliktet til å gjennomføre bl.a. EUs minimumsdirektiver om arbeidsrett og arbeidsmiljø. Både rettspraksis og regelverksendringer i EU påvirker behovet for regelverksutvikling på feltet.

Kunnskap og kompetanse

Forvaltning og politikkutvikling av arbeidsrett, arbeidsmiljø og sikkerhetsområdet er avhengig av godt kunnskapsgrunnlag på en lang rekke tematiske områder som risikobasert tilsyn, storulykkesrisiko, fysiske, psykiske og organisatoriske risikoforhold, arbeidsrett (kollektiv og individuell), arbeidstid, arbeidsorganisering, medbestemmelse og medvirkning samt forhold og tiltak som påvirker trivsel og arbeidstilknytning.

Det iverksettes og pågår derfor en rekke kunnskapsprosjekter/FoU-aktiviteter på forskjellige nivå og arenaer som skal bidra til å gi bedre kvalitativt grunnlag for veivalg og beslutninger hos myndighetene, partene i arbeidslivet og virksomhetene.

Samarbeid – partssamarbeid

Den norske arbeidslivsmodellen med bl.a. et utstrakt partssamarbeid blir ofte sett på som en forutsetning for de gode resultatene som er oppnådd med et velfungerende arbeidsliv, et godt arbeidsmiljø, lav arbeidsledighet og høy yrkesdeltagelse.

Regjeringen vil jobbe for et velfungerende trepartssamarbeid. Dette er et av flere virkemidler i arbeidet for å sikre et seriøst arbeidsliv. Viktige arenaer for partssamarbeid er Arbeidslivs- og pensjonspolitisk råd, Sikkerhetsforum i petroleumsvirksomheten, Rådet for Arbeidstilsynet, Regelverksforum, treparts bransjeprogrammer m.fl.

Hovedmål 1: Et åpent, trygt og fleksibelt arbeidsliv

Tilstandsvurdering og utfordringer

De aller fleste arbeider under gode og forsvarlige arbeidsforhold i Norge. Arbeidsforholdene er jevnt over bedre enn i andre land, og de senere årene har mange opplevd en ytterligere forbedring av arbeidsmiljø og arbeidsvilkår. Men selv om helhetsbildet er bra, står vi overfor viktige utfordringer når det gjelder å sikre alle et åpent, trygt og fleksibelt arbeidsliv:

- Enkelte virksomheter og bransjer preges av useriøsitet, sosial dumping og annen arbeidslivskriminalitet.
- Mange virksomheter jobber fortsatt ikke godt nok med systematisk, forebyggende HMS-arbeid.
- Det er behov for økt fleksibilitet i arbeidslivet, i tråd med utviklingen i samfunnet ellers.
- Deler av arbeidslivet er preget av høyt sykefravær og tidlig avgang/lav pensjoneringsalder.

Useriøsitet og sosial dumping – arbeidslivskriminalitet

Regjeringen er opptatt av at det skal lønne seg å drive seriøs virksomhet i Norge og at alle arbeidstakere skal ha gode og trygge arbeidsplasser og skikkelige lønns- og arbeidsforhold. Det kreves en fortsatt aktiv innsats for et trygt og seriøst arbeidsliv og for å unngå sosial dumping.

Konkrete erfaringer fra Arbeidstilsynets tilsynsvirksomhet viser en utvikling hvor enkelte utsatte grupper arbeidstakere har ulovlige og uforsvarlige arbeidsforhold. Arbeidstilsynets erfaringer viser også at omfanget av sosial dumping øker, og de oppdager stadig nye forsøk på å omgå regelverket. I enkelte næringer ser Arbeidstilsynet tegn til en todeling, hvor deler av næringene er preget av useriøs virksomhet. Regelverksbrudd

som avdekkes gjelder både lønnsforhold (allmenngjøringsregelverket), HMS og arbeidstid, og brudd på utlendingsloven.

Useriøsitet og sosial dumping kan også undergrave konkurransevilkårene til øvrige virksomheter. På sikt kan dette svekke Norges omdømme som et attraktivt arbeidsmarked for utenlandsk arbeidskraft.

Bransjer og virksomheter som ikke prioriterer HMS-arbeidet kan utsette arbeidstakerne for arbeidsmiljøbelastninger som kan føre til helseskader, sykefravær og lavere produktivitet. Internasjonale studier viser at arbeidsinnvandrere/innvandrere skader seg mer enn andre arbeidstakere. Studiene forklarer forskjellene bl.a. med at arbeidsinnvandrerne har farligere jobber. I tillegg vises det til at arbeidsinnvandrerne jobber mer, har mer skiftarbeid, jobber mer overtid for å tjene mer, samt at språkproblemer bl.a. medfører dårlig sikkerhetskommunikasjon og dårligere sikkerhetsopplæring.

Disse utfordringene gjelder ikke bare arbeidsinnvandrere. Enkelte bransjer utmerker seg med mange useriøse virksomheter, dårlige arbeidsforhold og høy arbeidsmiljøbelastning. Økt innslag av utenlandsk arbeidskraft kan bidra til å forsterke problemer som allerede finnes i disse bransjene.

Erfaringene fra bransjer hvor det tradisjonelt har forekommet sosial dumping er at det i økende grad også forekommer andre lovbrudd enn brudd på arbeidsmiljølovgivningen. Dette er eksempelvis skatteunndragelse, trygdesvindler, identitetstsjøp, ulovlig innvandring, og tollsvindel i tilknytning til import av byggevarer fra utlandet. Arbeidslivskriminalitet rammer også ansatte og eiere i virksomheter som underbys av useriøse aktører. Aktørene i de ulike bransjene har lært å tilpasse seg til myndighetens krav, slik at det stadig er vanskeligere å avdekke brudd. Det går utover arbeidet med kvalitet, rekruttering, utdanning og inkludering i bransjer som rammes. I tillegg svekkes fellesskapet når store beløp unndras skattlegging.

Disse utviklingstrekkene understreker viktigheten av et godt og effektivt myndighets- og partnersamarbeid. Det er videre bakgrunnen for at Arbeidstilsynet i 2014 startet et pilotprosjekt i Bergen med samarbeid om felles tilsyn med Skatteetaten og kemneren.

Mangelfullt systematisk HMS-arbeid

Forebygging

I tillegg til at useriøse virksomheter ofte bryter HMS-regelverket, er det fortsatt for mange virksomheter for øvrig som ikke har det mest grunnleggende innenfor helse-, miljø og sikkerhet på plass.

Det vil bl.a. si å kartlegge, risikovurdere og iverksette nødvendige tiltak. Mange virksomheter er flinkere til å reparere enn til å forebygge. Mangel på HMS-arbeid kan få alvorlige konsekvenser. Fremdeles er det for mange som skader seg og blir syke på jobb. Bl.a. var det mange dødsulykker i 2013 – hvor også unge mennesker mistet livet på jobb. Gransking av slike ulykker viser at det ofte er det mest grunnleggende forebyggende arbeidsmiljøarbeidet som mangler, som risikovurdering, verneutstyr og opplæring.

Arbeidsskader

I 2013 omkom 48 mennesker i arbeidsulykker i Norge. De fleste ulykkene skjedde innenfor næringene jord- og skogbruk, bergverk og bygge- og anleggsnæringen. Skader som følge av ulykker er et alvorlig problem særlig innen enkelte deler av arbeidslivet. Ifølge tall for 2010 fra Nasjonal overvåkning av arbeid og helse (NOA) ved Statens arbeidsmiljøinstitutt er risikoen for arbeidsskader størst innen yrkesgruppene bønder/fiskere o.l., sykepleiere, operatører/sjåfører og håndverkere. Alvorlige hendelser med bl.a. dødsfall eller alvorlige personskader som utfall, er ofte relatert til mangelfullt systematisk HMS-arbeid, så som organisering og planlegging av arbeidet i tillegg til mangelfull ledelsesoppfølging og forståelse for risiko.

Dagens statistikk over arbeidsskader er ikke tilfredsstillende, og Arbeidstilsynet har av den grunn besluttet ikke å offentliggjøre den. Det pågår et arbeid mellom Statistisk sentralbyrå (SSB) og berørte myndigheter med å forbedre både innmeldingssystemet og systemet for behandling og statistikk-løsning. Målet er at SSB kommer i gang med å publisere offisiell statistikk over arbeidsulykker i 2015. Forbedringsarbeidet er også ledd i gjennomføringen av en EU-forordning om statistikk for helse og sikkerhet på arbeidsplassen. Parallelt arbeider Arbeidstilsynet med å videreutvikle og forbedre sitt register over alvorlige personskader og dødsfall.

Etter initiativ fra partene i bygge- og anleggsnæringen er det innledet et formalisert samarbeid mellom myndighetene og næringen for å bidra til å redusere antallet skader og ulykker i næringen. Arbeidstilsynet og Statens Arbeidsmiljøinstitutt vil i samarbeid utarbeide en årlig rapport om utviklingen.

Frekvensen av alvorlige personskader i petroleumsvirksomheten har vist en positiv utvikling de senere årene. Skadefrekvensen for 2013 er nå signifikant lavere enn i foregående tiårsperiode.

Kjemisk helsefare

Kjemisk helsefare er fortsatt et betydelig problem i norsk arbeidsliv, og helsekonsekvensene kan være svært alvorlige med død som ytterste konsekvens. Et stort antall nye kjemikalier har kommet / vil komme til, eksempelvis knyttet til nanoteknologi. Det er fortsatt en for liten andel av alle eksisterende kjemikalier som er risikovurdert på en tilstrekkelig måte.

En betydelig andel norske arbeidstakere rapporterer at de er utsatt for kjemikalier/støv meste parten av sin arbeidstid (7 pst., SSB LKU 2009). Undersøkelser fra Bilbaoinstituttet anslår at det i Norge er ca. 1 700 dødsfall årlig som helt eller delvis er arbeidsrelaterte, og at dødsfall knyttet til kjemiske eksponeringer utgjør den betydeligste andelen av disse. I følge tall fra ILO er arbeidsrelatert kreft den største enkeltårsaken til dødsfall.

Mange bransjer med velkjent kjemisk risiko består av en betydelig og økende andel utenlandske arbeidstakere. Flere av disse bransjene kan knyttes til sosial dumping-problematikk. Unge i arbeidslivet er også en utsatt gruppe fordi disse arbeidstakerne ofte har lite kunnskap om HMS generelt.

Støyeksponering

Statens arbeidsmiljøinstitutt har utarbeidet en kunnskapsstatus om sammenhengen mellom støy og helse i arbeidslivet. Støy anses som et av de største problemene i arbeidslivet. Meldte arbeidsrelaterte støyskader utgjør om lag 60 pst. av totale meldte arbeidsrelaterte sykdommer, og andelen holder seg stabil trass i forebyggende tiltak. Omfanget av støyskader er et betydelig problem i petroleumsnæringen offshore, og meldte tilfeller av støyskader er økende på tross av redusert eksponering.

Arbeidsrelatert helse – sykefravær

Enkelte yrkesgrupper er preget av høyt sykefravær og uførepensjonering. Det totale sykefraværet etter næring var i 2013 høyest innen helse- og sosialtjenester, transport og lagring og overnattings- og servingsvirksomhet.

Statistikk over legemeldte sykefraværingsdagsverk viser at muskel-/skjelettlidelser fremdeles er den største diagnosegruppen, med nær 39,7 pst. av totalen i 4. kvartal 2013. Deretter følger psykiske lidelser og sykdommer i luftveien med henholdsvis 19,3 og 5,9 pst.

Statens arbeidsmiljøinstitutt viser til at undersøkelser tyder på at det arbeidsrelaterte sykefra-

været utgjør mellom 15 og 40 pst. av sykefraværet. Dette varierer mellom bransjer, sektorer og yrker. Tallene er usikre på grunn av svært komplekse og sammensatte årsaksforhold. Ca. 10 pst. av arbeidstokken har til enhver tid et arbeidsmiljø som oppleves som belastende, fordelt på flere forskjellige påvirkninger og helseutfall. I bransjer hvor det er kjent at arbeidsmiljøbelastninger kan være store er også sykefraværet og utstøting/frafall fra arbeidslivet betydelig. Et viktig mål er å forbedre kunnskapsgrunnlaget og spre informasjon om hva som skal til for å forebygge arbeidsrelaterte sykdommer og skader. Delvis uavhengig av hvilke årsaker som ligger bak sykefraværet er arbeidsplassen en viktig arena for forebygging av sykdom og tilrettelegging og oppfølging av sykmeldte, med sikte på å unngå uførepensjonering og utstøting fra arbeidslivet.

Fleksibilitet i arbeidslivet

Arbeidslivet har endret seg betraktelig fra arbeidsmiljøloven ble innført og frem til i dag. Teknologisk og global utvikling har ført til at behovet og muligheten for mer fleksibilitet i arbeidslivet har økt. Endringer i nærings- og yrkessammensetning gir også nye behov. Arbeidslivet blir mer spesialisert og krever stadig høyere kompetanse. Antallet arbeidsinnvandrere er i sterk økning, og andelen kvinner som deltar i arbeidslivet nærmer seg halvparten av den totale arbeidsstyrken. Denne utviklingen i arbeidslivet må følges av en utvikling i regelverket.

Høy yrkesdeltaking og arbeidsinnsats og videre oppgang i arbeidsproduktiviteten er avgjørende for levestandarden i Norge. Arbeidskraftbehovet er spesielt stort innenfor helse- og omsorgsyrkene. En måte å skaffe mer arbeidskraft på, herunder motivere flere til å jobbe heltid, kan være å endre regelverket og dermed måten man i dag praktiserer arbeidstidsordningene på.

Hovedformålet med arbeidstidsbestemmelsene er å sikre at arbeidstakerne har en arbeidstid som ikke påfører dem og deres nærmeste familie unødige helsemessige og sosiale belastninger. Arbeidstakere skal ha arbeidstidsordninger som ivaretar deres helse og velferd, som gjør det mulig å finne den rette balansen mellom arbeid og fritid og som legger til rette for lange yrkeskarrierer. Arbeidstidsbestemmelsene må også balanseres mot økt risiko for feil og arbeidsulykker, slik at arbeidstakerne ikke utsetter seg selv og andre for fare.

Samtidig skal virksomheter kunne drive godt og lønnsomt, og institusjoner skal på best mulig

måte kunne ivareta brukernes interesser. Det er sentralt at arbeidstidsreglene ikke stenger for fleksible arbeidstidsordninger som kan tilpasses den enkeltes behov i hverdagen.

Regjeringen legger til grunn at hovedregelen i norsk arbeidsliv er og skal være fast ansettelse.

Samtidig er det viktig at regelverket er utformet slik at det kan ta hensyn til virksomhetenes behov for noe mer fleksibilitet. Særlig ved nyetableringer, omstruktureringer eller i andre tilfeller hvor det fremstår som usikkert om det er grunnlag for varige ansettelser, vil det være behov for økt mulighet til å ansette midlertidig.

Eldre i arbeidslivet

Regjeringen er opptatt av å få folk til å stå lengre i arbeid. Dette er viktig for samfunnet og virksomhetene som har behov for arbeidskraft og for at flere bidrar til å finansiere vår felles velferd og framtidige pensjonskostnader. Samtidig er arbeid i seg selv viktig for den enkelte arbeidstaker. Å få folk til å stå lenger i arbeid var et viktig mål med pensjonsreformen, og er et av de tre delmålene i IA-avtalen. Nye tall fra SSB (Rapporter 12/2013) viser en viss økning i andelen som er i arbeid etter fylte 60 år, og regjeringen arbeider videre med tiltak som kan bidra til ytterligere vekst i yrkesaktiviteten blant eldre. Gode og meningsfulle arbeidsplasser står sentralt for å oppnå dette.

Strategier og tiltak

Useriøsiteten og sosial dumping – arbeidslivskriminalitet

Styrket tilsyn

Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet er styrket, både ressursmessig og gjennom innføring av flere virkemidler. Tilsynsaktiviteten er blitt mer omfattende og tilsynsorganene har fått nye virkemidler, særlig viktig er adgang til å ilegge overtredelsesgebyr.

Arbeidstilsynet fører også tilsyn med at offentlige organer etterlever bestemmelsene i forskrift om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter. Det iverksettes informasjons- og veiledningstiltak for å styrke kjennskapen til dette regelverket.

Styrket innsats mot arbeidslivskriminalitet

Regjeringen ønsker å styrke innsatsen for et ryddig og seriøst arbeidsliv og for å bekjempe kriminalitet i arbeidslivet. På denne bakgrunn ønsker regjeringen å utarbeide en samlet strategi for arbeidet mot arbeidslivskriminalitet som vil bli drøftet med arbeidslivets parter.

Det er nødvendig å styrke samarbeidet ytterligere mellom aktuelle tilsyns- og kontrollmyndigheter. Arbeidstilsynet har gode erfaringer med samarbeid med blant annet politi- og skattemyndighetene i slike saker. Konkret er det startet opp et pilotprosjekt i Bergen hvor Arbeidstilsynet, Skatteetaten og kemneren er samlokalisert. Pilotprosjektet kan allerede vise til gode resultater.

Regjeringen foreslår derfor å styrke innsatsen mot arbeidslivskriminalitet med 25 mill. kroner fordelt likt mellom Arbeidstilsynet, Skatteetaten og Politiet. Målsettingen med satsingen er å utvikle og iverksette felles operativ innsats rettet mot områder der risikoen for og utbredelsen av arbeidslivskriminalitet er størst. Satsingen innebærer en nødvendig og bedre samlet innsats, slik at etatens virkemiddelapparater samlet kan gi best mulig effekt.

Samarbeid om innsats mot utsatte bransjer – Treparts bransjeprogrammer

Treparts bransjeprogrammer er et virkemiddel for å målrette innsatsen overfor de deler av arbeidslivet hvor utfordringene er størst. Hensikten med å samarbeide om bransjeprogrammer er å mobilisere arbeidsgivere, arbeidstakere og myndigheter til i fellesskap å dokumentere og ta fatt i felles erkjente utfordringer når det gjelder arbeidsforhold og arbeidsmiljø i utsatte bransjer. Målsettingen er å utvikle nye innfallsvinkler, arbeidsformer og metoder som bidrar til bedre resultater enn det myndighetene og partene oppnår hver for seg. Bransjeprogrammene kan ha ulik form og innretning, avhengig av utfordringene i bransjen. Formålet er at myndighetene og partene sammen skal bidra til å utvikle en felles forståelse av de sentrale utfordringene i de enkelte aktuelle bransjer og sammen bidra til å utvikle riktig strategi og effektive tiltak og handlingsmuligheter. Treparts bransjesamarbeid skal være et operativt samarbeid.

Det er tre bransjer hvor det så langt enten er igangsatt eller vurderes å igangsette bransjesamarbeid:

Renhold: Bransjeprogrammet i renhold ble satt i gang i 2012. Det er gjennomført en rekke tiltak for å fremme trygge og seriøse arbeidsforhold i bransjen, herunder godkjenningsordning med idkort og allmenngjøring av tariffavtalen. Det er etablert en oppfølgingsgruppe med deltakelse av partene i bransjen og myndighetene.

Uteliv: I samråd med partene er serveringsbransjen/uteliv også pekt på som en aktuell bransje for bransjesamarbeid. Det er gjennomført en kart-

legging av arbeidsforholdene i bransjen og denne vil bli fulgt opp med en vurdering av mulige tiltak, bl.a. når det gjelder informasjon og veiledning.

Transport: Det pågår en utredning av forholdene i deler av transportnæringen. Et forprosjekt om arbeidsforhold i transportnæringen ble gjennomført i 2013. På bakgrunn av dette er det i 2014 satt i gang et hovedprosjekt med kartlegging av arbeidsforholdene innen turbil- og godstransport på vei. I samråd med partene vil opprettelsen av et formalisert bransjesamarbeid bli vurdert når kartleggingen er avsluttet. Departementet samarbeider med Samferdselsdepartementet, som har ledet en arbeidsgruppe med partene i arbeidslivet om ulike problemstillinger knyttet til kabotasje. Samferdselsdepartementet arbeider med oppfølging av arbeidsgruppens rapport.

Det vil i all hovedsak være Arbeidstilsynets virkemidler og ressurser som er myndighetenes bidrag inn i de aktuelle treparts bransjesatsingene. Arbeidstilsynet har derfor fått en tydeligere rolle i å lede det videre arbeidet på vegne av myndighetene, i samarbeid med partene i de aktuelle bransjene. Fra regjeringens side har bransjesatsingene høy prioritet i arbeidet med å få bukt med de svært urovekkende forholdene i de utsatte bransjene. Regjeringen vil følge det videre arbeidet og samarbeidet nøye, blant annet gjennom drøfting av status, resultater, behov for eventuelle nye tiltak mv. i Arbeidslivs- og pensjonspolitisk råd.

Økte strafferammer

Et viktig element i arbeidet mot sosial dumping, er et tilstrekkelig høyt og avskrekkende straffnivå for brudd på regelverket. Det har derfor vært sendt på alminnelig høring et forslag om å øke strafferammen for deler av arbeidsmiljøloven til bøter eller fengsel i inntil ett år, eller begge deler, og fengsel i inntil tre år ved straffeskjerpende omstendigheter. For allmenngjøringsloven er det foreslått å øke strafferammen til bøter eller fengsel i inntil ett år, men to år ved grove overtredelser, og det er foreslått at også medvirkning kan straffes. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med en lovproposisjon i saken.

Systematisk HMS- arbeid i virksomhetene

Selv om arbeidsmiljøtilstanden i norsk arbeidsliv er god, er det fortsatt helse- og sikkerhetsmessige utfordringer. Det er fremdeles for mange virksomheter som ikke jobber med å kartlegge risikoforholdene i sin virksomhet og heller ikke iverkset-

ter tiltak for å forebygge skader og ulykker. Regjeringen mener at myndighetene må prioritere oppfølgingen av virksomhetenes systematiske forebyggende HMS-arbeid. En nærmere beskrivelse av satsinger på dette feltet fremgår under omtalen av kap. 640 Arbeidstilsynet og kap. 642 Petroleumsstilsynet.

Inkluderende Arbeidsliv

Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv 2014 – 2018

Å bedre arbeidsmiljøet, styrke jobbnærværet, forebygge og redusere sykefravær og hindre utstøting og frafall fra arbeidslivet er den overordnede målsetting i den nye IA-avtalen som gjelder fra 4. mars 2014 – 31. desember 2018.

Å legge til rette for gode og trygge arbeidsvilkår er et viktig virkemiddel i regjeringens strategi for et inkluderende arbeidsliv. Et godt arbeidsliv er viktig for å sikre at folk ikke blir syke av jobben og faller ut av arbeidslivet. Det er også en forutsetning for at folk med nedsatt arbeidsevne skal kunne delta og møte kravene i arbeidslivet. Det forebyggende perspektivet er tydeligere understreket i den nye avtalen.

Mål og delmål fra tidligere avtaler videreføres i stor grad, samtidig som den nye avtale har en rekke forenklinger og forbedringer.

Den nye IA-avtalen legger bl.a. opp til en mer kraftfull innsats i arbeidet med å inkludere personer med nedsatt funksjonsevne. Innsatsen skal rettes mot unge, en gruppe det er særlig viktig å inkludere i arbeidslivet for å motvirke at de forblir passive trygdemottakere.

Forenklinger i regelverket for oppfølging av sykmeldte bidrar til å skape en enklere og bedre hverdag for veldig mange. Systemet bygger på tillit til at virksomhetene ønsker å følge opp sykmeldte, og at arbeidstakerne, legene og myndighetene bidrar.

Behov for mer fleksibilitet i arbeidslivet

Gode regler om arbeidstid er viktig både for virksomhetene og for den enkelte arbeidstakers hverdag. Som en oppfølging av regjeringsplattformen, ble det derfor før sommeren 2014 sendt på høring forslag til endringer i arbeidsmiljølovens regler om gjennomsnittsberegning av alminnelig arbeidstid, Arbeidstilsynets kompetanse til å godkjenne alternative turnusordninger, overtid, beredskapsvakt og søn- og helgedagsarbeid. Formålet er å skape større fleksibilitet for både virksomheter og arbeidstakere, og uten at totalbelast-

ningen på arbeidstakere øker. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med en lovproposisjon i saken.

Regjeringen har videre nedsatt et arbeidstidutvalg, som i sitt arbeid skal legge til grunn sentrale politiske mål som høy sysselsettingsgrad, best mulig utnyttelse av samfunnets ressurser for å sikre høy verdiskaping og et høyt nivå på velferdstjenestene, et seriøst arbeidsliv, personlig trygghet og frihet for den enkelte og ivaretagelse av ansattes liv og helse. Utvalget skal særlig vurdere de samlede arbeidstidsreguleringene og praktiseringen av disse, i lys av behovet for å mobilisere mer arbeidskraft, herunder å legge til rette for heltidsarbeid. Utvalget skal fullføre sitt arbeid innen utgangen av 2015.

Regjeringen vil legge til rette for et arbeidsliv som er åpent for flere av de som står utenfor arbeidsmarkedet herunder unge, personer med nedsatt funksjonsevne og innvandrere.

Mange virksomhetsledere føler at de må være helt sikre på å treffe riktig når de ansetter medarbeidere. En lettere adgang til å ansette midlertidig vil redusere usikkerheten for virksomhetene. På den måten kan flere som sliter med i det hele tatt å komme seg inn på arbeidsmarkedet få en sjanse.

Regjeringen ønsker at flere får sjansen til å vise seg fram, og at dette kan gi flere en plass i norsk arbeidsliv. Midlertidig ansettelse kan i en del tilfeller fungere som et springbrett inn i arbeidslivet for personer som i dag står utenfor. Regjeringen vurderer derfor å innføre en generell adgang til midlertidige ansettelser i inntil 9 eller 12 måneder, kombinert med begrensninger for å forhindre misbruk. Forslag til endringer i regelverket ble sendt på høring før sommeren 2014. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med saken.

Evaluering av varslingsreglene

Da varslingsreglene i arbeidsmiljøloven ble vedtatt i 2006, var det en forutsetning at reglene etter en tid skulle evalueres. Den samlede evalueringen ble ferdigstilt første halvår 2014. Rapportene gir samlet et bilde av at de norske reglene er blant de strengeste internasjonalt, og at selve regelverket i all hovedsak fungerer etter sin hensikt. Antall varslingsaker for domstolene har økt betraktelig etter innføringen av de nye reglene. Norske arbeidstakere varsler i større grad enn man finner i internasjonale studier, og blir i mindre grad utsatt for sanksjoner. Likevel oppgir nesten halvparten av norske arbeidstakere at de ikke varsler om forhold de mener er kritikkverdige; mange av

frykt for represalier, og andelen som opplyser at de har blitt utsatt for sanksjoner varierer mellom 12 og 18 pst. Det er derfor fortsatt et klart potensiale for å bedre ytringsklimaet i norsk arbeidsliv. Evalueringsrapportene konkluderer imidlertid med at forbedringspotensialet først og fremst finnes ute i virksomhetene og ikke i regelverket. Departementet vil gjennomgå rapportene og vurdere videre oppfølging, bl.a. i samråd med partene i arbeidslivet.

Oppfølging av ny protokoll til ILO-konvensjon 29 om tvangsarbeid

International Labour Organisation (ILO) vedtok i juni 2014 en protokoll med en tilhørende rekommandasjon som skal oppdatere og supplere konvensjon 29 om tvangsarbeid, herunder sikre bedre etterlevelse av konvensjonen, særlig med henblikk på menneskehandel.

Protokollen og rekommandasjonen regulerer en rekke forhold vedrørende hvilke tiltak et land må iverksette for å motvirke tvangsarbeid, beskytte og kompensere ofre for alle former for tvangsarbeid, herunder menneskehandel, og straffeforfølge dem som bryter konvensjonens og protokollens krav. For nærmere redegjørelse av innholdet i protokollen og rekommandasjonen vises til Del III bak.

Det foregår nå et arbeid for å vurdere kravene i protokollen nærmere opp mot norsk regelverk. Departementet vil ev. komme tilbake til Stortinget med ratifikasjonsspørsmålet og eventuelt lovendringsforslag.

Det vises for øvrig til omtale av ILO-konvensjon 189 vedrørende arbeidstakere som utfører arbeid i private husholdninger (domestic workers) i Prop. 1 S (2012–2013). Det fremgår der at det er iverksatt et arbeid for å vurdere kravene i konvensjonen opp mot norsk regelverk. I henhold til ILOs konstitusjon skal imidlertid alle nye instrumenter forelegges Stortinget senest 18 måneder etter vedtakelsen. Det vises derfor til vedlagte fulltekst av konvensjonen i Del III bak.

Hovedmål 2: Lav risiko for storulykker og skader på ytre miljø i petroleumssektoren

Tilstandsvurdering og utfordringer

Sikkerheten i norsk petroleumsvirksomhet i dag anses som god. HMS-regimet i næringen legger sterk vekt på kontinuerlig forbedring, virksomhetenes eget ansvar, et helhetlig regelverk, en aktiv og kompetent tilsynsmyndighet og et godt partsamarbeid.

Det har gjennomgående vært en jevn forbedring i sikkerhetsnivået i norsk petroleumsvirksomhet. Tall fra *Risikonivå i norsk petroleumsvirksomhet (RNNP) 2013* viser god utvikling på mange områder, bl.a. er totalindikatoren for storulykke på sitt laveste nivå siden målingene startet. Samtidig er det fortsatt utfordringer innen enkelte områder, som f.eks. hydrokarbonlekkasjer i sær på landanleggene, og barrierestyring. Noen av de viktigste utfordringene i arbeidet med å redusere risikoen for storulykker i tiden fremover er knyttet til barrierestyring, teknisk og operasjonell sikkerhet, herunder brønnsikkerhet, teknisk tilstand på eldre innretninger, ledelsesinvolvering og roller og ansvar mellom aktørene i virksomheten.

Boks 6.1 Storulykke – definisjon:

Med storulykke menes en akutt hendelse som f.eks. et større utslipp, brann eller en eksplosjon som umiddelbart eller senere medfører flere alvorlige personskader og/eller tap av menneskeliv, alvorlig skade på miljøet og/eller tap av større økonomiske verdier.

Strategier og tiltak

Petroleumsvirksomhet er en kompleks industriell virksomhet i kontinuerlig endring og med risiko for storulykker som kan ha særlige negative konsekvenser og kostnader både for mennesker, miljø og materielle verdier.

Det er Regjeringens ambisjon at norsk petroleumsvirksomhet skal være verdensledende på HMS. En overordnet strategi for myndighetene er å ansvarliggjøre aktørene. Målsetningen er at næringen selv skal være i stand til å sikre at virksomheten til enhver tid er forsvarlig og i samsvar med regelverket. Petroleumsvirksomhet i nye områder må kombineres med strenge krav til miljø, sikkerhet og beredskap, og til sameksistens med andre næringer.

For å forstå årsaker til storulykker, og dermed kunne iverksette effektive tiltak, må regelverk og risikoforhold knyttet til teknologi, styrings-systemer, organisering, mennesker og kultur ses i sammenheng.

Tilsynsmyndighetene legger også vekt på kunnskaps- og kompetanseutvikling hos alle involverte, blant annet gjennom et godt partsamarbeid, for å kunne videreutvikle og tilpasse rammebetingelser til utviklingen i næringen.

Petroleumstilsynet legger videre stor vekt på å formidle kunnskap om risiko, og å følge opp at virksomheten foregår på en forsvarlig måte og i samsvar med gjeldende regelverk. Tilsynet er risikobasert ved at det rettes inn mot de virksomheter og forhold hvor risikoen for storulykker og skader vurderes å være størst.

Det er en viktig forutsetning at myndighetene er på høyde med, og helst i forkant av, utviklingen i næringen for aktivt å kunne følge opp at næringen selv iverksetter nødvendige forebyggende og risikoreduserende tiltak. Erfaringsoverføring i forbindelse med ulykker og hendelser er også en viktig kilde til kunnskap, og det blir lagt betydelig vekt på å trekke lærdom fra slike hendelser.

Ekspertgrupperapporten *Tilsynsstrategi og HMS-regelverk i norsk petroleumsvirksomhet*, som ble overlevert departementet i august 2013, har vært på høring. Høringsinstansene slutter i stor grad opp om det norske HMS-regimet og ekspertgruppens beskrivelser av dette, samtidig som det pekes på enkelte områder hvor det er behov for forbedringer. Departementet forventer at Petroleumstilsynet følger opp rapporten og bruker resultatene i sitt utviklingsarbeid både av regelverk og tilsyn og at partene trekkes inn i arbeidet der dette er relevant. Det er viktig at tilsynet i sitt utviklingsarbeid også har et løpende fokus på kost-nytteanalyse ved valg av regulerings- og reaksjonsformer.

Prioriterte tiltaksområder for myndighetenes arbeid med HMS i petroleumsnæringen er bl.a. virksomhetens ledelse og deres rolle i forebyggingen, barrierestyring, teknisk og operasjonell sikkerhet, levetidsforlengelse og operasjonelle og miljømessige utfordringer knyttet til virksomhet i nordlige/arktiske farvann. Disse områdene er nærmere omtalt under kap. 642 Petroleumstilsynet.

Hovedmål 3: Utvikling av ny kunnskap om arbeidsmiljø, arbeidsforhold, arbeidshelse og sikkerhet

Tilstandsvurdering og utfordringer

Oppdatert kunnskap om risikoforhold og årsaks-sammenhenger mellom arbeid og helse er avgjørende både for at virksomhetene og partene i arbeidslivet skal kunne følge opp sitt ansvar for å forebygge helseskader og ivareta arbeidstakerne, og for at myndighetene skal kunne følge opp sitt ansvar og sine oppgaver.

Det er store og sammensatte kunnskapsbehov knyttet til områdene arbeidsforhold, arbeidsrett, arbeidsmiljø og sikkerhet. Myndighetenes sektor-

ansvar på området innebærer et overordnet ansvar både for den langsiktige grunn/basalforskningen, den anvendte/handlingsrettede forskningen og for nødvendig FoU som grunnlag for politikkutvikling og forvaltningsutøvelse, herunder evalueringer.

De senere årene har vi fått ny og bedre kunnskap om en rekke sammenhenger mellom påvirkninger i arbeidsmiljøet og helseutfall som f.eks. kreft, hjerte- og karsykdommer, depresjon, KOLS, allergier og muskel- og skjelettlidelser. Likevel mangler vi fremdeles forskningsbasert kunnskap på mange områder, samtidig som arbeidslivet og arbeidsplassene også er i stadig endring. Mangel på sikker kunnskap om årsakssammenhenger og mekanismer bak helseeffekter og endringer i arbeidsevne påvirker aktørenes evne, inklusiv virksomhetene og myndighetene, til effektiv forebygging og forbedring. Å kjenne til de underliggende faktorene som kan bidra til arbeidsrelatert sykdom og sykefravær er forutsetning for å kunne forebygge disse faktorene. Det finnes mange gode eksempler på at kunnskapsbaserte forebyggende tiltak kan gjennomføres og organiseres uten at det går på bekostning av effektivitet og produktivitet.

Det er videre behov for mer kunnskap ikke bare om potensielle helseskadelige forhold i norsk arbeidsliv, men også om hvilke faktorer i arbeidssituasjonen som positivt kan føre til god helse, trivsel og inkludering, redusert sykefravær og redusert frafall fra arbeidslivet. Dette er blant annet et sentralt element i arbeidet med å bidra til vekst i yrkesaktivitet blant eldre.

Det er også behov for særskilt forskning om risikoforholdene knyttet til storulykker i petroleumsnæringen. Tema som barrierer og fysiske tiltak og samhandlingen mellom menneske, organisasjon og teknologi står bl.a. sentralt.

Strategier og tiltak

Arbeids- og sosialdepartementet ivaretar sitt overordnede sektoransvar for forskning på området arbeidsvilkår, arbeidsrett, arbeidsmiljø og sikkerhet gjennom tre sentrale strategiske virkemidler: Statens arbeidsmiljøinstitutt, relevante forskningsprogrammer i Norges forskningsråd samt gjennom målrettede FoU-oppdrag knyttet til departementets forskningsbehov i forbindelse med politikkutforming og forvaltning.

Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI)

Statens arbeidsmiljøinstitutt er det nasjonale forskningsinstituttet for arbeidsmiljø og -helse.

Instituttet skal skape kunnskap om sammenhenger mellom arbeid, sykdom og helse ved å avdekke risiko og utrede årsaksforhold angående arbeid og helse. Instituttet har som visjon at norsk arbeidsliv skal være i stand til å forebygge sykdom og fremme god helse. STAMI bygger sin virksomhet på flerfaglig integrering av vitenskapsbasert kunnskap om arbeidsliv og helse. Vekselvirkningen mellom aktivitetene forskning, utredning, overvåking og tjenester/rådgivning er grunnleggende for STAMIs virksomhet. STAMI er organisert som et nettobudsjettet forvaltningsorgan bl.a. for å understreke instituttets faglige uavhengighet fra departementet.

Sentrale forskningsprogram

Se også omtale under kap. 601, post 50.

Program for Sykefravær, arbeid og helse

Det overordnede målet for programmet er å skape forutsetninger for et godt arbeidsmiljø, god helse og høy arbeidsmarkedsdeltakelse ved å framskaffe forskningsbasert kunnskap om:

- Sykefravær, uførhet, frafall og utstøting fra arbeidslivet
- Samspillet mellom arbeid, arbeidsmiljø og helse
- Effektive virkemidler for å forebygge og redusere sykefravær, uførhet og arbeidsrelatert sykdom og fremme godt arbeidsmiljø og god helse.

Se nærmere omtale under kap. 601, post 50.

Helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten – PETROMAKS

Hovedmålet med HMS-satsingen i PETROMAKS for perioden 2012–2016 er å fremme ny kunnskap og nye løsninger om sentrale sektorutfordringer i petroleumsnæringen. Sentrale sektorutfordringer som adresseres er bl.a. knyttet til nytt aktørbilde, internasjonalisering av næringen, ny teknologi, nye driftsformer, aldring og forlenget levetid for innretninger og petroleumsvirksomhet i nordområdene. Departementet viser også til at forskning som gjelder dykkeaktiviteter på norsk sokkel også framover bør være et prioritert område innenfor HMS-satsingen. For å nå målsetningen med HMS-forskningssatsingen forutsettes et flerfaglig og tett samarbeid mellom forskningsaktører og næringsliv.

FoU knyttet til politikkutforming og forvaltningsutøvelse

Se omtale under kap. 601, post 21.

Det er et stort behov for FoU knyttet til den løpende politikk- og forvaltningsutvikling, herunder evaluering av reguleringer og tiltak på arbeidsmiljø-, arbeidsrett- og sikkerhetsområdet.

Arbeidsrettslig utvikling

For å sikre at arbeidsrettslig kompetanse om individuell og kollektiv arbeidsrett blir ivaretatt og

utviklet er det etablert et utviklingsprosjekt ved Juridisk fakultet ved Universitetet i Oslo i perioden 2008–2017. Dette er viktig for å ivareta samfunnsmessige behov for kunnskap om arbeidslivets og arbeidsmarkedets regelverk og institusjoner.

I perioden 2007–2011 har det videre pågått en strategisk satsing for å bidra til å utvikle grunnleggende kunnskap om det kollektive arbeidslivet, parts- og organisasjonsforholdene, forhandlingssystemet, avtaleverket, samarbeid og konflikt mv. Denne satsingen fortsetter i perioden 2012–2017.

Programkategori 09.40 Arbeidsmiljø og sikkerhet

Utgifter under programkategori 09.40 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
640	Arbeidstilsynet	517 229	525 700	555 830	5,7
642	Petroleumstilsynet	233 886	240 700	238 200	-1,0
643	Statens arbeidsmiljøinstitutt	104 850	111 600	114 700	2,8
646	Pionerdykkere i Nordsjøen	3 159	3 200	3 300	3,1
648	Arbeidsretten, Riksmekleren m.m.	21 868	22 690	23 080	1,7
649	Treparts bransjeprogrammer	9 505	10 900	2 710	-75,1
Sum kategori 09.40		890 497	914 790	937 820	2,5

Utgifter under programkategori 09.40 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015	Pst. endr. 14/15
01-24	Statens egne driftsutgifter	773 728	789 560	809 820	2,6
30-49	Nybygg, anlegg m.v.	4 769	6 300	6 000	-4,8
50-59	Overføringer til andre statsregnskap	104 850	111 600	114 700	2,8
70-89	Andre overføringer	7 150	7 330	7 300	-0,4
Sum kategori 09.40		890 497	914 790	937 820	2,5

Etater på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet

I tillegg til Arbeidstilsynet, Petroleumstilsynet og Statens arbeidsmiljøinstitutt er følgende etater/nemnder administrativt tilknyttet arbeidsmiljø- og

sikkerhetsområdet: Riksmekleren, Arbeidsretten, Rikslønnsnemnda, Tariffnemnda, jf. omtale under kap. 648, samt Bedriftsdemokratinemnda og Tvisteløsningsnemnda.

Kap. 640 Arbeidstilsynet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter	506 817	510 600	541 130
21	Spesielle driftsutgifter, regionale verneombud	7 218	10 600	10 200
45	Større utstysanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	3 194	4 500	4 500
	Sum kap. 0640	517 229	525 700	555 830

Overført fra 2013 til 2014:

Post 01: 5 392 000 kroner

Post 21: 220 000 kroner

Post 45: 1 106 000 kroner

Mål og hovedoppgaver

Arbeidstilsynets hovedoppgave er å bidra til at arbeidsmiljølovens bestemmelser blir fulgt opp i virksomhetene. Tilsyn er det viktigste virkemiddelet, og myndighetens tilnærming må tilpasses forholdene i ulike næringer og virksomhetstyper. Mest mulig effektiv ressursbruk innebærer at Arbeidstilsynets tilsynsinnsats skal rettes mot de næringer og virksomheter hvor det er størst risiko for arbeidsrelaterte helseskader, useriøsitet, alvorlige brudd på arbeidsmiljøloven og hvor arbeidsforholdene ikke er forsvarlige. Risikovurderingene skal bygge på kunnskap om hvilke utfordringer i arbeidslivet som kan føre til ovennevnte forhold, og danner grunnlaget for hvilke tiltak som skal gjennomføres både på kort og lengre sikt. Tips og meldinger bidrar til at Arbeidstilsynet fanger opp nye arbeidsmiljøutfordringer, og er også en viktig kilde til informasjon for Arbeidstilsynet.

Gjennom bruken av virkemidlene skal etaten nå sine hovedmål om at:

- Arbeidstakere skal ha lovlige arbeidsbetingelser.
- Omfanget av arbeidsrelaterte helseplager, sykdom, skader og ulykker skal reduseres.
- Virksomhetene skal arbeide systematisk for å ivareta et fullt forsvarlig arbeidsmiljø.
- Virksomhetene skal sikre inkludering og tilrettelegging for arbeidstakere som står i fare for å falle ut av arbeidslivet.

Hovedstrategien er å sørge for at virksomhetene selv, gjennom systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid, forebygger ulykker og helseskader.

Arbeidstilsynet skal i strategiperioden 2013–2016 prioritere innsatsen mot utsatte deler av norsk arbeidsliv. Arbeidstilsynet skal bidra til å bedre arbeidsmiljøtilstanden i næringer og virksomheter hvor risikoen for arbeidsrelaterte helseskader, useriøsitet og sosial dumping er størst. Arbeidstilsynet skal i samarbeid med Skatteetaten og politiet arbeide for å motvirke useriøsitet, sosial dumping og kriminalitet i arbeidslivet, slik at etatenes virkemiddelapparater i fellesskap kan gi best mulig effekt. Videre er det viktig med et aktivt samarbeid med arbeidslivets parter, særlig i oppfølgingen av utsatte bransjer.

Departementet har i 2014 initiert en evaluering av omorganiseringen av Arbeidstilsynet som fant sted i 2004–2006. Evalueringsrapport forventes å foreligge høsten 2015.

Hovedmål 1: Et åpent, trygt og fleksibelt arbeidsliv

Arbeidstilsynet har i 2013 gjennomført i underkant av 16 000 tilsyn. Etaten driver også et målrettet veilednings- og informasjonsarbeid. Arbeidstilsynets svartjeneste har mottatt omlag 90 000 henvendelser i 2013. I tillegg samarbeider etaten aktivt med andre myndigheter og aktører i arbeidslivet. Gjennom dette arbeidet setter Arbeidstilsynet arbeidsmiljøforhold på dagsorden og legger premisser for hvilken standard arbeidsmiljøet i norske virksomheter skal ha.

Nye i arbeidslivet

En av Arbeidstilsynets strategier for perioden 2013–2016, er å spre kunnskap til virksomheter med mange unge arbeidstakere og nyetablerte virksomheter om rettigheter, plikter og hva som

skaper et godt arbeidsmiljø gjennom satsingen «Ny i arbeidslivet».

Tilsyn har vist at virksomhetene ofte har mangler når det gjelder dokumenterbar kartlegging, risikovurdering, tiltak og planer, samt mangler angående arbeidsavtaler. Arbeidstilsynet har derfor samarbeidet med Skatteetaten om undervisningsopplegget «Spleiselaget», som når ut til i overkant av 40 000 skoleelever hvert år med informasjon om viktige rettigheter og plikter i arbeidslivet.

Satsinger i utsatte næringer

Arbeidstilsynet gjennomfører i 2013 og 2014 en satsing rettet mot helse- og omsorgssektoren. Satsingen skal bidra til bedre arbeidsbetingelser for ansatte i næringen slik at arbeidsrelaterte belastninger som fører til helseplager reduseres. Satsingen skal også bidra til å styrke samarbeidet mellom ledelse, tillitsvalgte og verneombud i næringen.

I 2013 er det gjennomført tilsyn for å forebygge kjemisk og biologisk eksponering. I halvparten av tilsynene er kjemi ett av flere temaer, de resterende tilsynene er i hovedsak rettet mot frisører og laboratorier på skoler. Asbest på saneringssteder har også vært tema på flere tilsyn.

Arbeidstilsynet har i 2013 styrket innsatsen mot sosial dumping. Forhold knyttet til sosial dumping er kontrollert i 5 165 tilsyn, dette er nesten en fordobling fra 2012. Spesielt i renholds-næringen har Arbeidstilsynet hatt en bred satsing, og det er gitt mange reaksjoner. Arbeidstilsynet har i 2013 prioritert kontroll med bestillere av renholdstjenester. Formålet er å kontrollere at de som kjøper renholdstjenester følger regelverket knyttet til forskrift om godkjenning av renholds-virksomheter og forskrift om informasjons- og påseplikt mv. Høsten 2013 ble det også gjennomført tilsyn med godkjente virksomheter som tilbyr renholdstjenester. Formålet med disse tilsynene er å sikre at virksomheten faktisk opererer i tråd med forutsetningene for godkjenning.

Innleie og utleie og ulykkesforebygging er temaer som har hatt særskilt fokus.

Innsatsen bidrar til å avdekke utviklingen mot et todelt arbeidsliv, hvor enkelte utenlandske arbeidstakere har vesentlig dårligere lønns- og arbeidsvilkår enn norske arbeidstakere.

I 2013 har Arbeidstilsynet gjennomført tilsyn mot bygg- og anleggsbransjen. En stor del av tilsynet er ført i den uorganiserte delen av byggenæringen, inkludert privatmarkedet, og tilsynet finner et stort innslag av useriøsitet med sosial dum-

ping, farlige arbeidsforhold og sterke indikasjoner på ulike skatte- og avgiftsunndragelser.

Samarbeid med partene

Samarbeidet med partene i arbeidslivet er viktig for å fremme gode og trygge arbeidsforhold i praksis. Arbeidstilsynet har de siste par årene arbeidet med å styrke samarbeidet med partene i arbeidslivet, både sentralt og regionalt, for å stimulere til varige arbeidsmiljøforbedringer i virksomhetene.

Strategier og tiltak

Useriøsitet og sosial dumping – arbeidslivskriminalitet

Arbeidstilsynet skal prioritere innsatsen for å sikre at alle arbeidstakere har lovlig arbeidsmiljø og lønns- og arbeidsvilkår. Risikovurderinger viser at det er nødvendig med en styrket innsats i særskilte næringer rettet mot useriøsitet og sosial dumping og for å bedre systematisk HMS-arbeid.

Arbeidstilsynet vil ha fokus på useriøsitet i norsk arbeidsliv ved blant annet å prioritere kontroll med at arbeidstakere ikke utsettes for brudd på helse-, miljø- og sikkerhetsregler. For utenlandske arbeidstakere er det særlig viktig å føre kontroll med arbeidstid og krav til bostandard og at arbeidstakere ikke tilbys lønn og andre ytelser som er uakseptabelt lave sammenlignet med hva norske arbeidstakere normalt har eller som ikke er i tråd med gjeldende allmenngjøringsforskrifter.

Arbeidstilsynet erfarer at useriøse virksomheter tilpasser seg dokumentasjonskrav og opererer med falske papirer, noe som vanskeliggjør myndighetenes arbeid. I mange tilfeller finner Arbeidstilsynet at brudd på allmenngjøringslov og arbeidsmiljølovgivningen bare er en del av bildet som kommer til syne i virksomhetene. Svart arbeid, illegal arbeidskraft, smugling og annen kriminalitet er en del av det samme bildet. Dette er problematisk som ofte ligger utenfor Arbeidstilsynets myndighetsområde og som dermed krever tett samarbeid med andre myndigheter og kontrollorganer.

Regjeringen foreslår å styrke innsatsen mot arbeidslivskriminalitet med 25 mill. kroner til hhv. Arbeidstilsynet, Skatteetaten og Politiet. Beløpet fordeles likt, med 8,3 mill. kroner til hver. Målsettingen er å utvikle felles operativ innsats rettet mot områder der risikoen for og utbredelsen av arbeidslivskriminalitet er størst. Et formalisert og operativt samarbeid vil blant annet innebære felles tilsyn som enklere kan avdekke ulovlige forhold. For at virkemiddelet skal bli effektivt, er det

avgjørende at etatene kan operere i fellesskap i innsatsgrupper som raskt kan rykke ut bl.a. på grunn av tips. Det forventes at økt samordning vil bidra til bedre måloppnåelse innenfor etatenes respektive ansvarsområder, og at et operativt samarbeid vil effektivisere ressursbruken. I tillegg forventes økt læringseffekt på tvers av etatene.

Regjeringen foreslår videre å etablere et nytt servicekontor for utenlandske arbeidstakere (SUA) i Bergen i 2015. SUA er et samarbeid mellom Skatteetaten, Politietaten, Utlendingsdirektoratet (UDI) og Arbeidstilsynet. SUA-kontorene skal gi utenlandske arbeidstakere og deres arbeidsgivere ett felles kontaktpunkt for viktige deler av kontakten med norske myndigheter og bidra til kortere saksbehandlingstid, særlig for søknad om oppholdstillatelse og skattekort. Et tett samarbeid mellom etatene kan også bidra til å avdekke sosial dumping og falske papirer. Det er allerede etablert slike kontor i Oslo, Stavanger og Kirkenes.

Satsinger i utsatte næringer

Arbeidstilsynet skal prioritere aktivitet mot spesielt utsatte næringer i arbeidslivet. Hovednæringene Arbeidstilsynet skal prioritere i perioden 2013–2016 er valgt ut fra en helhetsvurdering av konkret risiko for skade, sykdom og utstøting, samt dokumenterte arbeidsmiljøutfordringer. Næringene er også valgt ut basert på funn fra etatens tidligere innsats og tilsynserfaringer i næringene. Arbeidstilsynet vil i 2015 ha nasjonale satsinger rettet mot bransjene renhold, bygg og anlegg, transport samt overnatting og servering. Satsingene skal bidra til å styrke det forebyggende arbeidet ved å fokusere på arbeidsbetingelsene i virksomhetene. I tillegg skal Arbeidstilsynet ha et særskilt fokus på de som er nye i arbeidslivet, både unge arbeidstakere og nye virksomheter.

Treparts bransjeprogrammer er et virkemiddel for å målrette innsatsen overfor de deler av arbeidslivet hvor utfordringene er størst. Hensikten med å samarbeide om bransjeprogrammer er å mobilisere arbeidsgivere, arbeidstakere og myndigheter til i fellesskap å dokumentere og ta fatt i felles erkjente utfordringer når det gjelder arbeidsforhold og arbeidsmiljø i utsatte bransjer. Målsettingen er å utvikle nye innfallsvinkler, arbeidsformer og metoder som bidrar til bedre resultater enn det myndighetene og partene oppnår hver for seg.

Det vil i all hovedsak være Arbeidstilsynets virkemidler og ressurser som er myndighetenes bidrag inn i de aktuelle treparts bransjesatsin-

gene. Arbeidstilsynet skal derfor ha en større rolle i å lede det videre arbeidet på vegne av myndighetene, i samarbeid med partene i de aktuelle bransjene.

Det er tre bransjer hvor det så langt enten er igangsatt eller vurderes å igangsette bransjesamarbeid:

Renhold: Bransjeprogrammet i renhold ble startet i 2012. Det er etablert en oppfølgingsgruppe med deltakelse av partene i bransjen og myndighetene.

Uteliv: I samråd med partene er serveringsbransjen/uteliv også pekt på som en aktuell bransje for bransjesamarbeid. Det er gjennomført en kartlegging av arbeidsforholdene i bransjen som vil bli fulgt opp med en vurdering av mulige tiltak, bl.a. når det gjelder informasjon og veiledning.

Transport: Det pågår en utredning av forholdene i deler av transportnæringen. Et forprosjekt om arbeidsforhold i transportnæringen ble gjennomført i 2013. På bakgrunn av dette er det i 2014 satt i gang et hovedprosjekt med kartlegging av arbeidsforholdene innen turbil- og godstransport på vei. I samråd med partene vil opprettelsen av et formalisert bransjesamarbeid bli vurdert når kartleggingen er avsluttet.

Systematisk forebyggende HMS-arbeid

Arbeidstilsynet vil i 2015 fortsatt ha et fokus på kravene til arbeidsmiljøet og det systematiske forebyggende HMS-arbeidet i all utadrettet aktivitet. Som en del av arbeidet inngår forebyggende arbeid knyttet til ulykkesforebygging, kjemisk- og biologisk helsefare, samt organisatoriske, psykososiale og ergonomiske arbeidsbetingelser som kan føre til uheldige helsebelastninger og arbeidsrelatert sykdom.

For å forebygge arbeidsulykker, er det innledet et samarbeid med partene i bygge- og anleggsnæringen for å bidra til en nedgang i antall dødsfall og skader i næringen. Arbeidstilsynet deltar i styringsgruppen for arbeidet, samt er sekretariat for samarbeidet. Arbeidstilsynet og STAMI vil, basert på dette arbeidet, utarbeide av en årlig rapport om skadeutviklingen i bygge- og anleggsnæringen.

I 2015 skal Arbeidstilsynet bidra til videreutvikling av kunnskap om kjemikalier i norsk arbeidslivet, blant annet knyttet til utviklingen av databasen EXPO ved Statens arbeidsmiljøinstitutt. Resultatene fra kartleggingen skal benyttes til bedre målretting av tilsyn med kjemisk helsefare.

Arbeidstilsynets tiltak for et systematisk forebyggende HMS-arbeid må sees i sammenheng

med Regjeringens satsing på inkluderende arbeidsliv. Arbeidstilsynet skal bidra i IA-arbeidet, både gjennom å veilede om god forebygging og føre tilsyn slik at arbeidsmiljøloven etterfølges. Arbeidstilsynet skal også bidra til samarbeidet mellom partene i arbeidslivet, både nasjonalt og på regionalt nivå gjennom de fylkesvise IA-rådene.

Utvikling og effektivisering av IKT-systemer

Det er behov for å fornye og modernisere Arbeidstilsynets IKT-systemer, både på grunn av at disse er gamle og utdaterte og slik gir økt risiko for redusert saksbehandlingskvalitet, men også fordi dette vil bidra til å effektivisere ressursbruken og optimalisere utadrettet virksomhet. Særlig kan nevnes behovet for rask tilgang på datatjenester i tilsynssammenheng, både for raskt å kunne fremskaffe nødvendig og relevant dokumentasjon, men også for å kunne yte bedre og raskere veiledning til virksomhetene. Bedre IKT-systemer vil også bidra til å understøtte Arbeidstilsynets samhandling og samarbeid med andre myndigheter, blant annet i bekjempelsen av arbeidslivskriminalitet. Regjeringen foreslår derfor å styrke Arbeidstilsynet med 19,5 mill. kroner til utvikling og modernisering av etatens IKT-systemer.

Hovedmål 3: Utvikling av ny kunnskap om arbeidsmiljø, arbeidsforhold, arbeidshelse og sikkerhet

For Arbeidstilsynet er det viktig å etablere en systembasert kunnskapsplattform basert på egne erfaringer og FoU. Kunnskapen skal gjøre Arbeidstilsynet i stand til å gjøre gode risikovurderinger og å fylle sine oppgaver som tilsynsmyndighet, men også å fylle rollen som bidragsyter til utvikling av regelverk, veiledning mv.

Arbeidstilsynet skal slik bidra til økt omfang og kvalitet på kunnskap om arbeidsmiljøforhold både til bruk internt i egen etat og for departementet, partene i arbeidslivet og arbeidslivet for øvrig. Arbeidstilsynet gjennomfører også ulykkesgranskning for å kunne trekke nyttig lærdom til det forebyggende arbeidet.

Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI) og Nasjonal overvåking av arbeidsmiljø og -helse (NOA) ved STAMI er Arbeidstilsynets viktigste samarbeidspartnere og «virkemidler» i det løpende arbeidet for å videreutvikle Arbeidstilsynets kunnskapsplattform. Det er viktig å sikre at dette samarbeidet blir mest mulig relevant og effektivt og så langt som mulig bygger på et solid, systematisk, forskningsmessig og vitenskapelig grunnlag.

Budsjettforslag 2015

Post 01 Driftsutgifter

Arbeidstilsynet hadde ifølge Statens sentrale tjenstemannsregister, en bemanning per 1. mars 2014 på 592 ansatte, tilsvarende 573 årsverk.

Bevilgningen dekker lønns- og driftsutgifter til direktoratet, sju regionkontorer og Svartjenesten. Dette skal finansiere tilsyn, informasjon, behandling av søknader, dispensasjoner, regelverksarbeid og internasjonalt arbeid.

Bevilgningen foreslås økt med 35,8 mill. kroner til styrking av Arbeidstilsynet – 8,3 mill. kroner til styrking av samarbeidet mellom Arbeidstilsynet, Skatteetaten og Politiet for å motvirke kriminalitet på arbeidsplassen, 8 mill. kroner overført fra kap. 649 til ledelse og drift av det videre arbeidet med treparts bransjeprogrammer, samt 19,5 mill. kroner til utvikling og modernisering av IKT-systemer knyttet til tilsyn. Utvikling og modernisering av IKT-systemene vil også understøtte Regjeringens satsing rettet mot arbeidslivskriminalitet.

Regjeringen foreslår videre en samlet bevilgning til SUA-kontor på 10 mill. kroner, hvorav 2,8 mill. kroner er til Arbeidstilsynet, 2,2 mill. kroner er under Finansdepartementet og 5 mill. kroner under Justis- og beredskapsdepartementet.

Det foreslås at bevilgningen på denne posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekt under kap. 3640, postene 01, 06 og 07, jf. forslag til romertallsvedtak.

Det er innarbeidet totalt 18,6 mill. kroner i pris- og lønnsjustering.

Bevilgningen er foreslått redusert med 23 mill. kroner som følge av innføring av nettoordning for budsjettering og regnskapsføring av merverdiavgift i statsforvaltningen.

For 2015 foreslås en bevilgning på 541,1 mill. kroner.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, regionale verneombud

Bevilgningen skal dekke kostnader som Arbeidstilsynet har ved å administrere ordningen med regionale verneombud i overnattings- og serveringsvirksomhetene og renholdsbransjen. Utgiftene vil bli refundert fra Stiftelsen for regionale verneombud i overnattings- og serveringsvirksomhetene og renholdsbransjen. Det foreslås at bevilgningen kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3640, post 08 Refusjon utgifter regionale verneombud, jf. forslag til romertallsvedtak.

Bevilgningen er foreslått redusert med 0,7 mill. kroner som følge av innføring av nettoordning for budsjettering og regnskapsføring av merverdiavgift i statsforvaltningen.

For 2015 foreslås en bevilgning på 10,2 mill. kroner.

Bevilgningen er foreslått redusert med 0,1 mill. kroner som følge av innføring av nettoordning for budsjettering og regnskapsføring av merverdiavgift i statsforvaltningen.

For 2015 foreslås en bevilgning på 4,5 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen skal dekke vedlikehold av bygninger samt større utstyrsanskaffelser.

Kap. 3640 Arbeidstilsynet

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Diverse inntekter	1 218	1 240	1 281
04	Kjemikaliekontroll, gebyrer	4 686	6 110	6 280
05	Tvangsmulkt	3 209	2 200	2 272
06	Refusjoner	5 050		
07	Byggesaksbehandling, gebyrer	16 365	19 791	20 342
08	Refusjon utgifter regionale verneombud	7 438	10 660	11 012
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	575		
16	Refusjon fødselspenger/adopsjonspenger	1 868		
17	Refusjon lærlinger	140		
18	Refusjon sykepenger	6 725		
	Sum kap. 3640	47 274	40 001	41 187

Post 01 Diverse inntekter

Posten omfatter i hovedsak abonnements- og annonseinntekter knyttet til tidsskriftet Arbeidervern.

Arbeidstilsynet kan overskride bevilgningen under kap. 640, post 01 mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til romertallsvedtak.

For 2015 foreslås en bevilgning på 1,3 mill. kroner.

Post 04 Kjemikaliekontroll, gebyrer

Posten omfatter inntekter fra gebyrer i forbindelse med kjemikaliekontroll.

For 2015 foreslås en bevilgning på 6,3 mill. kroner.

Post 05 Tvangsmulkt

Inntektene under denne posten omfatter innkrevd tvangsmulkt som virksomheter er blitt ilagt pga. manglende oppfølging av pålegg fra Arbeidstilsynet.

For 2015 foreslås en bevilgning på 2,3 mill. kroner.

Post 06 Refusjoner

Posten omfatter bl.a. refusjoner for midlertidige utlegg, samt innbetaling av kursavgift der Arbeidstilsynet tar deltakeravgift.

Arbeidstilsynet kan overskride bevilgningen under kap. 640, post 01 mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 07 Byggesaksbehandling, gebyrer

De tjenester Arbeidstilsynet utfører for virksomhetene ved byggesaksbehandling etter arbeidsmiljølovens § 18-9, gebyrfinansieres og inntektene føres på denne posten.

Arbeidstilsynet kan overskride bevilgningen under kap. 640, post 01 mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til romertallsvedtak.

For 2015 foreslås en bevilgning på 20,3 mill. kroner.

Post 08 Refusjon utgifter regionale verneombud

Inntektene under denne posten er refusjon for utgifter til drift av regionale verneombud som

administreres av Arbeidstilsynet. Utgiftene føres på kap. 640, post 21.

Arbeidstilsynet kan overskride bevilgningen under kap. 640, post 21 mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til romertallsvedtak.

For 2015 foreslås en bevilgning på 11 mill. kroner.

Post 09 Overtredelsesgebyr

Posten omfatter inntekter fra overtredelsesgebyrer ilagt virksomheter for brudd på arbeidsmiljøregelverket. Gebyrordningen trådte i kraft 1. januar 2014, og vil innebære noe større inntekter for staten. Ettersom hovedvirkemiddelet i tilsynsarbeidet fremdeles vil være «fremoverrettede» vedtak som pålegg og tvangsmulkt, antas etatens inntekter fra ordningen å være av moderat betydning.

Kap. 642 Petroleumstilsynet

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter	208 520	215 100	215 400
21	Spesielle driftsutgifter	23 791	23 800	21 300
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	1 575	1 800	1 500
	Sum kap. 0642	233 886	240 700	238 200

Overført fra 2013 til 2014:

Post 01: 9 375 000 kroner

Post 21: 1 150 000 kroner

Post 45: 1 833 000 kroner

Mål og hovedoppgaver

Petroleumstilsynet skal legge premisser for, og følge opp, at aktørene i petroleumsvirksomheten holder et høyt nivå på helse, miljø og sikkerhet slik at risikoen for storulykker, uønskede hendelser og arbeidsrelaterte skader og sykdommer reduseres. Myndighetsansvaret gjelder for petroleumsvirksomheten på norsk kontinentalsokkel og på enkelte landanlegg, herunder også gasskraftverk.

Hovedmål 1: Et åpent, trygt og fleksibelt arbeidsliv

Det var ingen dødsulykker innenfor Petroleumstilsynets myndighetsområde til havs og på land i 2013. De siste ti årene har tre mennesker mistet livet i arbeidsulykker i petroleumsvirksomheten, en på landanlegg og to til havs. Alvorlige personskader på norsk sokkel har vist en positiv utvikling de senere årene, samtidig som aktivitetsnivået i virksomheten har økt.

Strategier og tiltak*Oppfølging av arbeidstakere i petroleumsvirksomheten*

Oppfølging av risikoutsatte grupper vil fortsatt være en hovedprioritering for Petroleumstilsynet. Næringen har tatt innover seg dette risikoperspektivet, og styring av arbeidsmiljørisiko har fått

en dreining mot oppfølging av risikoutsatte grupper. De siste årene har vist at entreprenøransatte og innleide arbeidstakere er mer risikoutsatt, samtidig som de i mindre grad tilbys oppfølging og tilrettelegging. Også fremover vil tiltak for disse gruppene bli prioritert.

Arbeidsmiljø og kaldt klima

Petroleumstilsynet vil gjennom arbeidet med sin hovedprioritering om nordområdene vektlegge næringens oppfølging av arbeidsmiljø i kaldt klima. Næringens og selskapenes eget utviklingsarbeid vil bli fulgt opp og aktuelle problemstillinger vil bli adressert i tilsynet med aktørene.

Reduksjon av støyskaderisiko

Petroleumstilsynet vil fortsatt prioritere tilsyn med aktørenes eget arbeid for å forebygge støyskader og har utviklet en langsiktig strategi for oppfølging av næringen angående støyeeksponering. Området har også blitt betydelig profesjonalisert i næringen, bl.a. gjennom økt bruk av spisskompetanse og økt kvalitet på de støyreduserende tiltak som gjennomføres.

Reduksjon av kjemisk og biologisk helsefare

Erfaringer fra tilsyn viser at selskapenes ressursbruk både på kompetansesiden og når det gjelder gjennomføring av tiltak på kjemikalieområdet er økende. Styring av kjemisk helserisiko og evne til å gjennomføre kvalifiserte risikovurderinger, og følge disse opp med tiltak, er blitt forbedret.

Petroleumstilsynet vil fortsatt følge opp at kunnskapen, opparbeidet gjennom næringens kjemikalieprosjekt, tas i bruk i selskapenes arbeid med risikoreduksjon. I 2015 skal Petroleumstilsynet bidra til videreutvikling av kunnskap om kjemikaliebruken i norsk arbeidsliv, blant annet knyttet til utviklingen av databasen EXPO ved Statens arbeidsmiljøinstitutt. Resultatene fra kartleggingen skal benyttes til bedre målretting av tilsyn med kjemisk helsefare i norsk arbeidsliv.

Sosial dumping

Petroleumstilsynet vil overvåke utviklingen og vurdere særskilt oppfølging av risikoforhold knyttet til useriøsitet og sosial dumping, spesielt ved

utstrakt bygge- og anleggsaktivitet eller omfattende bruk av innleid arbeidskraft.

Eventuelle problemstillinger og risiko knyttet til temaet sosial dumping blir løpende vurdert av Petroleumstilsynet og bygges inn i ulike andre tilsynsaktiviteter der det kan ha aktualitet.

Hovedmål 2: Lav risiko for storulykker og skader på ytre miljø i petroleumssektoren

Det inntraff ingen store ulykker med betydelige skader på mennesker, miljø og materielle verdier i 2013. Antall hydrokarbonlekkasjer økte til 9 i 2013 fra 6 i 2012. Antall konstruksjonsrelaterte skader offshore ble redusert til 10 i 2013 fra 12 i 2012. Ingen av hendelsene som oppstod i 2013 hadde spesielt stort potensiale til å kunne forårsake mange omkomne. Samlet sett er det derfor en positiv utvikling i totalindikatoren for storulykke, som reflekterer industriens evne til risikostyring.

Strategier og tiltak

Styring av storulykkesrisiko skal være en integrert del av virksomhetenes aktivitet. Petroleumstilsynet bruker resultater fra den årlige rapporten *Risikonivå i norsk petroleumsvirksomhet* (RNNP) som et grunnlag for prioritering av egen oppfølging av aktørene og næringen generelt.

En viktig del av Petroleumstilsynets ansvar er å være på høyde med, og helst i forkant av, utviklingen i næringen og dermed kunne bidra til at næringen selv iverksetter nødvendige forebyggende og risikoreduserende tiltak. Erfaringer fra alvorlige hendelser i petroleumsvirksomhet nasjonalt og internasjonalt er en viktig kunnskapskilde.

Petroleumstilsynet har også ansvar for å føre tilsyn med operatørenes arbeid med sikkerhet og beredskap, herunder temaer knyttet til bevisste anslag og terror. Den enkelte operatør/anleggseier har ansvaret for beredskap og sikring av petroleumsanleggene.

Ledelsens rolle

Petroleumstilsynet har som en av sine hovedprioriteringer å følge opp at selskapenes ledelse arbeider målrettet med å redusere storulykkesrisiko. Det er også viktig at selskapenes egne tilsyns- og oppfølgingsaktiviteter fungerer, slik at mangler i selskapenes egne styringssystemer blir avdekket og korrigert.

Barrierer

Barrierer er tekniske, operasjonelle og organisatoriske tiltak, som skal redusere sannsynligheten for uønskede hendelser og eliminere eller begrense konsekvensene hvis en hendelse likevel skulle oppstå. Erfaringene fra storulykker de senere årene viser betydningen av at barrierer er tilstrekkelig robuste.

Næringens oppfølging av sikkerhetskritiske barrierer i 2013 har vist at det er utfordringer både på bransjenivå og på enkelte innretninger. Et relativt stort antall innretninger når ikke bransjemålet for flere av de sikkerhetskritiske barriereelementene.

Petroleumstilsynet vil prioritere å følge opp at de ansvarlige selskapene etablerer og videreutvikler systemer for barrierestyling som er i tråd med regelverkskravene på dette området.

Hydrokarbonlekkasjer (HC-lekkasjer)

Petroleumstilsynet har kontinuerlig oppmerksomhet rettet mot å kunne redusere omfanget av gasslekkasjer og vil fortsette å følge opp tematikken ovenfor næringen i årene som kommer. Utviklingen i antall utslippshendelser viser at behovet for kontinuerlig fokus på denne type hendelser er nødvendig for å få til kontinuerlig forbedring. På landanleggene var det i 2013 tolv HC-lekkasjer, dette er en signifikant økning i forhold til gjennomsnittet i perioden 2006–2012. Petroleumstilsynet vil rette særlig oppmerksomhet mot nærings tiltak på dette området.

Brønnkontrollhendelser

Petroleumstilsynet vil fortsatt ha en tett oppfølging av brønnkontrollhendelser ved å utfordre næringen og følge opp at det igangsettes nødvendige målrettede og konkrete tiltak.

Aldrende innretninger og anlegg

Over halvparten av eksisterende faste og flyttbare innretninger på norsk sokkel kommer inn under kategorien aldrende innretninger. Fokus på økt utvinning og feltenes produserende levetid har medført at mange innretninger blir værende operative på feltene lenger enn det som var antatt i opprinnelige planer. Denne utviklingen forventes å fortsette i de kommende årene. Problemstillinger og utfordringer knyttet til plugging og forlating av eksisterende produksjonsbrønner er også en del av aldringsproblematikken som tilsynsmyn-

digheten må prioritere å følge opp. Temaet aldring blir derfor fulgt opp spesielt gjennom planlagt tilsyn og i sammenheng med behandling av søknader om samtykke til levetidsforlengelse for innretninger og anlegg.

Ytre miljø

Petroleumstilsynet prioriterer oppfølging av næringens forebygging av hendelser som kan føre til akutte utslipp. Forebygging av akutte utslipp er også et viktig element i Petroleumstilsynets oppfølging av den økte aktiviteten i de nordlige områdene av norsk sokkel, og inngår som en viktig del av Petroleumstilsynets hovedprioritering «Nord».

I tillegg til punktene over skal Petroleumstilsynet overvåke utviklingen i aktørbildet og aktivitetsnivået. Et høyt aktivitetsnivå kombinert med økt konkurranse og globalisering har bidratt til en økning i kostnadsnivået. Flere operatører varsler omfattende tiltak for å redusere kostnadene. Også Petroleumstilsynet vil i sitt arbeid med videreutvikling av regelverk og tilsyn ha et løpende fokus på kost-nytteanalyse ved valg av regulerings- og reaksjonsform. Samtidig vil Petroleumstilsynet spesielt følge opp at kostnadsfokus ikke får negative konsekvenser for HMS-nivået.

Hovedmål 3: Utvikling av ny kunnskap om arbeidsmiljø, arbeidsforhold, arbeidshelse og sikkerhet

Strategier og tiltak

Petroleumstilsynet vil i dialog med partene i næringen videreutvikle RNNP-arbeidet slik at det til en hver tid danner et best mulig grunnlag for å identifisere forbedringstiltak i tråd med regelverkets krav om kontinuerlig forbedring. Petroleumstilsynets granskning etter kritiske hendelser bidrar også til å øke kunnskapen om storulykkesrisiko.

Petroleumstilsynet skal bidra til økt omfang og kvalitet på kunnskap om arbeidsmiljøforhold og storulykkesrisiko både internt i egen etat, mellom statlige etater og ut i næringen. Erfaringer og kunnskap fra tilsynsaktiviteten gjøres tilgjengelig for næringen og allmennheten gjennom publisering av rapporter og resultater på tilsynets nettsider.

Når det gjelder storulykkesrisiko, vil Petroleumstilsynet i tiden fremover spesielt føre tilsyn med hvordan de ansvarlige aktørene iverksetter tiltak identifisert gjennom oppfølging av og erfaringer fra senere års storulykker.

Gjennom faglige seminarer og fellesmøter som Petroleumstilsynet arrangerer med de ansvarlige aktørene i næringen spres kunnskap til disse. Etaten gir samtidig på denne måten signaler om spesielle problemområder som det forventes at næringen følger opp selv eller som tilsynsmyndigheten vil følge opp mot enkeltaktører.

Budsjettforslag 2015

Post 01 Driftsutgifter

Petroleumstilsynet hadde en bemanning per 1. mars 2014 på 168 ansatte tilsvarende 161,5 årsverk. Bevilgningen dekker lønns- og driftsutgifter for etaten og skal finansiere tilsyn, regelverksarbeid, informasjon, internasjonalt arbeid mv.

Det foreslås at bevilgningen kan overskrides mot tilsvarende merinntekt under kap. 3642, postene 06 og 07, jf. forslag til romertallsvedtak.

Det er innarbeidet totalt 7,3 mill. kroner i pris- og lønnsjustering.

Bevilgningen er foreslått redusert med 5,9 mill. kroner som følge av innføring av nettoordning for budsjettering og regnskapsføring av merverdiavgift i statsforvaltningen.

For 2015 foreslås en bevilgning på 215,4 mill. kroner.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Forslaget omfatter særlige utgifter til tilsyn med petroleumsaktiviteter som Petroleumstilsynet vil

utføre på egen hånd, eller ved hjelp av bistand. Posten omfatter også bistandsetaters refunderbare kontrollutgifter. Utgiftene refunderes i sin helhet av gebyrer og sektoravgift til operatørselskapene/kontraktørene som inntektsføres under kap. 3642, post 03 Gebyr tilsyn og kap. 5571, post 70 Petroleumstilsynet – sektoravgift. Videre dekker bevilgningen reisekostnader etc. som Petroleumstilsynet har i forbindelse med NORADs virksomhet. Utgiftene refunderes i sin helhet under kap. 3642, post 02 Oppdrags- og samarbeidsvirksomhet.

Bevilgningen er foreslått redusert med 3,1 mill. kroner som følge av innføring av nettoordning for budsjettering og regnskapsføring av merverdiavgift i statsforvaltningen.

For 2015 foreslås en bevilgning på 21,3 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen skal herunder dekke utgifter knyttet til IKT-relatert utstyr.

Bevilgningen er foreslått redusert med 0,3 mill. kroner som følge av innføring av nettoordning for budsjettering og regnskapsføring av merverdiavgift i statsforvaltningen.

For 2015 foreslås en bevilgning på 1,5 mill. kroner.

Kap. 3642 Petroleumstilsynet

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
02	Oppdrags- og samarbeidsvirksomhet	2 637	880	909
03	Gebyr tilsyn	65 239	48 490	50 090
06	Refusjoner/ymse inntekter	24		
07	Leieinntekter bedriftshytte	21		
16	Refusjon fødselspenger/adopsjonspenger	1 036		
17	Refusjon lærlinger	78		
18	Refusjon sykepenger	670		
	Sum kap. 3642	69 705	49 370	50 999

Post 02 Oppdrags- og samarbeidsvirksomhet

Bevilgningen skal dekke refunderbare timer som Petroleumstilsynets ansatte utfører og reisekostnader etc. knyttet til NORADs virksomhet.

Petroleumstilsynet kan overskride bevilgningen under kap. 642, post 21 mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til romertallsvedtak.

For 2015 foreslås en bevilgning på 0,9 mill. kroner.

Post 03 Gebyr tilsyn

Posten omfatter gebyrer for Petroleumstilsynets tilsyn med helse, miljø og sikkerhet i petroleumssektoren.

For 2015 foreslås en bevilgning på 50,1 mill. kroner.

Post 06 Refusjoner/ymse inntekter

Petroleumstilsynet kan overskride bevilgningen under kap. 642, post 01 mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 07 Leieinntekter bedriftshytte

Posten omfatter inntekter for fremleie av bedriftshytte blant ansatte i Petroleumstilsynet, samt inntekter i forbindelse med konferanser og seminarer rettet mot petroleumsnæringen.

Petroleumstilsynet kan overskride bevilgningen under kap. 642, post 01 mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til romertallsvedtak.

Kap. 5571 Sektoravgifter under Arbeids- og sosialdepartementet

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
70	Petroleumstilsynet – sektoravgift	46 380	86 870	89 215
	Sum kap. 5571	46 380	86 870	89 215

Post 70 Petroleumstilsynet – sektoravgift

Posten skal dekke Petroleumstilsynets faktiske kostnader for oppfølging av næringen i tillegg til tilsynsgebyrer over post 03.

For 2015 foreslås en bevilgning på 89,2 mill. kroner.

Kap. 643 Statens arbeidsmiljøinstitutt

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
50	Statstilskudd	104 850	111 600	114 700
	Sum kap. 0643	104 850	111 600	114 700

Mål og hovedoppgaver

Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI) er det nasjonale forskningsinstituttet for arbeidsmiljø og arbeidshelse. Instituttet har som overordnet mål å skape, bruke og formidle kunnskap om

sammenhengen mellom arbeid og helse. Side- stilt med, og integrert i, forsknings- og utredningsvirksomheten er service, utdanning og formidling. STAMI har også ansvaret for enkelte faglige forvaltningsnære oppgaver på sektorområdet.

STAMI har følgende hovedmål for sin virksomhet:

- Skape kunnskap om sammenhengen mellom arbeid, sykdom og helse
- Kartlegge arbeidsmiljø- og helseforhold, vurdere risiko og bidra til forebyggende tiltak
- Gjøre kunnskap om sammenhengen mellom arbeid, sykdom og helse kjent.

STAMI bistår med viktig fagkunnskap til bl.a. Arbeids- og sosialdepartementet, Arbeidstilsynet, Petroleumstilsynet, bedriftshelsetjenesten, partene i arbeidslivet, samt HMS-personell i bransjer og virksomheter. STAMI har et fagråd med representasjon fra arbeidslivets parter, arbeidsmiljømyndighetene, samt andre brukergrupper og samarbeidspartnere.

Hovedmål 3: Utvikling av ny kunnskap om arbeidsmiljø, arbeidsforhold, arbeidshelse og sikkerhet

De senere årene har vi fått ny og bedre kunnskap om hvordan eksponering i arbeidsmiljøet påvirker helsen. Likevel er det fortsatt et løpende behov for forskningsbasert kunnskap på mange områder, bl.a. fordi arbeidslivet og arbeidsplassene er i endring. Sikker kunnskap om årsakssammenhenger mellom arbeid på den ene siden og helse og arbeidsevne på den andre er viktig for å drive god forebygging og forbedring. På arbeidsmiljøområdet er det spesielt viktig med en partsnøytral premissleverandør av kunnskap med høy vitenskapelig standard og tillit.

Tiltak og strategier

STAMI bidrar gjennom sitt samarbeid med tilsynene og partene i arbeidslivet til hovedmål 1, men de spesifikke tiltak og strategier knyttes til hovedmål 3: Utvikle ny kunnskap om arbeidsmiljø, arbeidsforhold, arbeidshelse og sikkerhet. STAMIs forskning skal ha relevans for arbeid og helse, og skal bidra til å danne en kunnskapsbase som kan benyttes til forebyggende virksomhet. Forskningen skal være av høy vitenskapelig kvalitet og være internasjonalt ledende, og skal i størst mulig grad søkes kvalitetssikret og publisert i internasjonale tidsskrifter med fagfellebedømming.

Prioriterte forskningsfelt

I 2015 skal STAMI utarbeide ny strategisk plan, og instituttets fagråd skal involveres i dette arbeidet, for å sikre størst mulig grad av relevans og

etterbruk av FoU-resultatene i forebyggende virksomhet. STAMI skal i tråd med strategisk plan 2006–2015 i 2015 fordele forskningsinnsatsen mellom tre hovedområder som gjenspeiler utfordringer knyttet til arbeidsrelatert sykdom i norsk arbeidsliv:

- kjemisk og biologisk arbeidsmiljø, herunder effekter av nanoteknologi
- psykososialt og organisatorisk arbeidsmiljø, herunder frafall, utstøting og inkluderende arbeidsliv
- arbeidsrelaterte muskelskjelettlidelser

Kartlegging av arbeidsmiljøforhold

Nasjonal overvåking av arbeidsmiljø og -helse (NOA) er en avdeling under STAMI. Overvåkingsorganet ble etablert etter at STAMI i 2006 ble gitt i oppgave av daværende Arbeids- og sosialdepartementet å etablere en enhet som skulle samtolke og formidle etterspurt og anvendbar faktakunnskap om arbeidsmiljø og helse, som et supplement til bl.a. STAMIs forskningsaktiviteter.

NOAs målsetting er å utvikle et felles kunnskapsgrunnlag for aktørene på arbeidsmiljøområdet som grunnlag for utforming av politikk, strategier og prioriteringer på nasjonalt nivå, bransje- og virksomhetsnivå. NOAs viktigste oppgaver er å samle, analysere og formidle informasjon om arbeidsmiljø og arbeidsrelaterte helseskader i Norge. NOA skal gjøre data og informasjon tilgjengelig for aktører på arbeidsmiljøfeltet, dvs. myndighetene, arbeidslivets parter, FoU-miljøer og allmennheten for øvrig. NOA har etablert et elektronisk tilgjengelig overvåkingsverktøy hvor brukergruppene kan få løpende tilgang til informasjon og statistikk. Med jevne mellomrom skal NOA også legge frem en samlet og omfattende oversikt over arbeidsmiljø- og arbeidshelsetilstanden i norsk arbeidsliv, hvor status og utviklingstrekk skal belyses. I 2015 skal neste hovedrapportering finne sted gjennom publisering av en ny faktabok.

Eksponeringsdatabasen EXPO

STAMIs bevilgning ble styrket med 3 mill. kroner fra 2014 til etablering og permanent drift av eksponeringsregisteret EXPO. Inkludert i denne oppgaven er langsiktig og løpende systematisk og strategisk datainnsamling til eksponeringsregisteret. Resultatene fra kartleggingsarbeidet skal formidles til Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet og vil bidra til å gi et bedre grunnlag for mer målrettet tilsynsinnsats mot kjemisk helsefare. I 2015 skal registeret være tilgjengelig for datainn-

legging fra norske virksomheter, og STAMIs løpende strategiske datainnsamling skal være påbegynt. STAMI skal ha dialog med Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet om videre utvikling av registeret og systematisk datainnsamling i utvalgte bransjer.

Formidling av kunnskap om sammenhengen mellom arbeid og helse, og samarbeid med viktige aktører

STAMI skal kontinuerlig videreutvikle kanalene for informasjon for å styrke tilbudet til alle målgrupper og dermed legge til rette for forskningsbasert forebyggende virksomhet.

STAMI skal videreutvikle samarbeid og kunnskapsdeling med spesielt Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet. Andre viktige målgrupper er arbeidslivets parter, helsevesenet inkludert BHT og de arbeidsmedisinske avdelingene, samt andre FoU-miljøer nasjonalt og internasjonalt.

Budsjettforslag 2015

Post 50 Statstilskudd

Statens arbeidsmiljøinstitutt hadde ifølge Statens sentrale tjenestemannsregister en bemanning per 1. mars 2014 på 113 ansatte, tilsvarende 104,7 årsverk.

Instituttet ble omdannet til forvaltningsorgan med særskilte fullmakter fra 1. januar 2005.

Bevilgningen er netto tilskudd til drift av instituttet. Instituttets inntekter fra bidragsforskningen utgjør om lag 13 pst. av instituttets totale budsjett. Inntektskildene er i all hovedsak offentlige midler fra andre finansieringskilder, hovedsaklig Norges forskningsråd og andre forskningsfond.

Det er innarbeidet 3,7 mill. kroner i lønns- og prisjustering.

For 2015 foreslås en bevilgning på 114,7 mill. kroner.

Kap. 645 Regional verneombudsordning i hotell- og restaurantbransjen og renholdsbransjen

Ordning med regionale verneombud i overnattings- og servicevirksomhetene og renholdsbransjen finansieres ved en avgift som tas inn fra virksomhetene i de to bransjene. Ordningen er etablert som en stiftelse som administreres av et fondsstyre. De regionale verneombudene har sitt ansettelsesforhold i Arbeidstilsynet, men er faglig sett underlagt fondsstyrets instruksjonsmyndighet.

Det ble bevilget til sammen 12 mill. kroner for 2010 og 2011, som startkapital til dekning av driften, inntil ordningen blir selvfinansiert gjennom avgiftsinnkrevningen. Startkapitalen ble bevilget i form av lån som skal tilbakebetales innen 2015.

Kap. 3645 Regional verneombudsordning i hotell- og restaurantbransjen og renholdsbransjen

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag
		2013	budsjett 2014	
06	Refusjoner/ymse inntekter			12 000
	Sum kap. 3645			12 000

Ordning med regionale verneombud i overnattings- og servicevirksomhetene og renholdsbransjen er etablert som en stiftelse som administreres av et fondsstyre. Ordningen finansieres ved en avgift som tas inn fra virksomhetene i de to bransjene. Det ble bevilget til sammen 12 mill. kroner

for 2010 og 2011, som startkapital til dekning av driften, inntil ordningen blir selvfinansiert gjennom avgiftsinnkrevningen. Startkapitalen ble bevilget i form av lån som skal tilbakebetales innen 2015.

For 2015 foreslås en bevilgning på 12 mill. kroner.

Kap. 646 Pionerdykkere i Nordsjøen

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	9		
72	Tilskudd, <i>kan overføres</i>	3 150	3 200	3 300
	Sum kap. 0646	3 159	3 200	3 300

Overført fra 2013 til 2014:

Post 01: 91 000 kroner

Post 72: 70 000 kroner

Bakgrunn

Stortinget ba i 2004 Regjeringen etablere en kompensasjonsordning med maksimal utbetaling til den enkelte dykker på 40 ganger grunnbeløpet i folketrygden, jf. St.meld. nr. 47 (2002–2003), Innst. S. nr. 137 og 138 (2003–2004). Kompensasjon skulle også gis til etterlatte under nærmere bestemte vilkår. Kongen i Statsråd oppnevnte i 2004 en nemnd som behandler søknader om kompensasjon. Et samlet Storting sluttet seg i juni 2014 til en verdig politisk avslutning i nordsjødykkersaken, jf. Prop. 88 S (2013–2014) og Innst. 273 S (2013–2014), hvor det bl.a. er lagt til grunn at nemnden legges ned i forbindelse med at dykkersaken avsluttes. Nemnden blir lagt ned med virkning fra 1. januar 2015.

Rapport

Fristen for å søke om kompensasjon og oppreisning utløp 1. juli 2006. Totalt har det kommet inn 340 søknader fra dykkere og etterlatte. I alt 260 dykkere og etterlatte har fått tildeling, i en

del tilfeller deler flere etterlatte summen, mens 80 dykkere og etterlatte har fått avslag. Samlet er det utbetalt i overkant av 598 mill. kroner fra 2004 til 31. desember 2012.

Kontakttelefonen for pionerdykkere (Dykkerkontakten) er en døgnåpen telefontjeneste for oppfølging av tidligere nordsjødykkere. Dykkerkontakten bidrar utenom svartelefontjenesten med bl.a. seminarer, samtalegrupper og informasjon på nett. Dykkerkontakten har i 2013 hatt daglig leder i 20 pst. stilling samt 2 stillinger som henholdsvis kontaktsykepleier og sosionom.

Budsjettforslag 2015**Post 72 Tilskudd, kan overføres**

Posten dekker tilskudd til Stiftelsen Kontakttelefonen for pionerdykkere (Dykkekontakten). Stiftelsen er knyttet til Sjømannskirken og drifter bl.a. en kontakttelefon for tidligere nordsjødykkere. Stiftelsen har videre knyttet til seg relevant kompetanse på gjeldsrådgivning og annen rådgivning for å kunne hjelpe nordsjødykkere som er i en vanskelig situasjon. Dykkekontakten har et meget godt omdømme og yter god og viktig bistand til dykkerne.

For 2015 foreslås en bevilgning på 3,3 mill. kroner.

Kap. 648 Arbeidsretten, Riksmekleren m.m.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
01	Driftsutgifter	17 240	16 600	17 180
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>	628	1 960	1 900
70	Tilskudd til faglig utvikling	4 000	4 130	4 000
	Sum kap. 0648	21 868	22 690	23 080

Overført fra 2013 til 2014:

Post 21: 2 998 000 kroner

nye saker gikk opp i forhold til 2012 (36), og er det høyeste antall nye saker siden 2005. Det ble avgjort 39 saker i 2013 mot 41 i 2012.

Mål og hovedoppgaver

Arbeidsretten er en spesialdomstol som behandler tvister om forståelse, gyldighet og eksistens av tariffavtaler. Den behandler også visse tvister om fortolkning av arbeidstvistloven og tjenestetvistlovens regler, saker om brudd på fredsplikten og saker om erstatningsansvar for tariffbrudd og ulovlig arbeidskamp.

Riksmekleren skal mekle i interessetvister mellom partene i arbeidslivet, det vil si i tvister om opprettelse eller revisjon av tariffavtaler. Hovedoppgaven er å hjelpe partene til å unngå konflikt, og dermed bevare arbeidsfreden.

Rikslønnsnemnda står i utgangspunktet til disposisjon for parter som ønsker hjelp til å løse en tvist, men behandler i hovedsak tvister om opprettelse eller revisjon av tariffavtaler som blir henvist til den når det gripes inn i arbeidskonflikter med tvungen lønnsnemnd.

Tariffnemnda fastsetter forskrifter som innebærer at lønns- og arbeidsvilkår som følger av en tariffavtale skal gjelde for alle arbeidstakere som utfører arbeid av den art som avtalen omfatter, også for utenlandske arbeidstakere og norske arbeidstakere som ikke er omfattet av tariffavtalen som sådan.

Rapport

Arbeidsretten

Arbeidsretten hadde 61 saker til behandling i 2013. Det var 17 saker overført fra 2012, og 45 nye saker kom inn i 2013, men en sak kunne ikke tas til behandling da forhandlingskravet i arbeidstvistloven § 45 fjerde ledd ikke var oppfylt. Tallet på

Riksmekleren

Saksmengden ved institusjonen kan variere sterkt mellom år med hovedoppgjør og år med mellomoppgjør. I 2013, som var et år med mellomoppgjør, var det mekling i 17 rikssaker. 2 riksmeklinger endte i konflikt. I forrige hovedoppgjørsår, 2012, var det mekling i 91 rikssaker og i hovedoppgjørsåret 2010 i 97 rikssaker, mens det i forrige mellomoppgjørsår, 2011, var mekling i 28 rikssaker. I 2013 ble 51 kretssaker ferdigbehandlet, mot 31 i 2012. Utviklingen i antall kretsmeklinger har vist en nedgang siden 2004. I 2013 endte 4 kretsmeklinger i konflikt.

Arbeidsretten og Riksmekleren fortsetter arbeidet for å sikre institusjonenes effektivitet, med støtte i ny arbeidstvistlov som trådte i kraft 1. mars 2012.

Rikslønnsnemnda og Tariffnemnda

Rikslønnsnemnda hadde 1 sak til behandling i 2013.

Tariffnemnda mottok begjæringer om videreføring av de fire gjeldende allmenngjøringsforskriftene (bygg, renhold, landbruk, skips- og verftsindustrien) i 2012. Forskrift om allmenngjøring av tariffavtale for jordbruks- og gartneri-næringene ble vedtatt 27. november 2012. For de øvrige områdene avventet nemnda Høyesteretts behandling av den så kalte Verftssaken, som forelå 5. mars 2013. Tariffnemnda fattet vedtak om videreføring av forskriften om allmenngjøring av Industriooverenskomsten/VO-delen for skips- og verftsindustrien 22. mars 2013, forskrif-

ten om allmenngjøring av tariffavtale for byggeplasser i Norge 24. april 2013 og forskriften om allmenngjøring av tariffavtale for renholdsbedrifter 23. mai 2013.

Strategier og utfordringer for 2015

Markering av 100-årsjubileum for Arbeidsretten og Riksmekleren i 2016

Arbeidsretten og Riksmekleren feirer begge 100 år i 2016. Det er nedsatt en styringsgruppe og referansegruppe med deltakelse fra partene i arbeidslivet for planlegging av markeringen av disse samfunnsinstitusjonenes 100-årsjubileum. Det er ønskelig å synliggjøre institusjonene og deres samfunnsmessige betydning på ulike måter. Det skal utgis et bokverk om Arbeidsrettens historie og en artikkelsamling om Riksmeklerens arbeid i både et historisk og et fremtidsrettet perspektiv. I tillegg vil det være faglige seminar dager og annen markering i tilknytning til selve jubileet.

Budsjettforslag 2015

Post 01 Driftsutgifter

Arbeidsretten og Riksmekleren hadde per 1. mars 2014 en bemanning på hhv. 4 og 3 ansatte. Posten omfatter driftsutgiftene til Arbeidsretten, Riksmekleren, Rikslønnsnemnda og Tariffnemnda.

Bevilgningen er foreslått redusert med 0,4 mill. kroner som følge av innføring av netto-

ordning for budsjettering og regnskapsføring av merverdiavgift i statsforvaltningen.

For 2015 foreslås en bevilgning på 17,2 mill. kroner.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres, kan nyttes under post 01

Saksmengden og utgiftene til institusjonene på kapitlet varierer, særlig i forhold til hvordan lønnsoppgjørene forløper, om det er hoved- eller mellomoppgjør og om oppgjørene er samordnet eller forbundsvise. Posten skal dekke økte utgifter ved institusjonene på kapitlet, samt kompetanseoppbygging og utredninger innen feltet kollektiv arbeidsrett.

Bevilgningen er foreslått redusert med 0,1 mill. kroner som følge av innføring av nettoordning for budsjettering og regnskapsføring av merverdiavgift i statsforvaltningen.

For 2015 foreslås en bevilgning på 1,9 mill. kroner.

Post 70 Tilskudd til faglig utvikling

I 2008 ble det etablert et faglig utviklingsprosjekt ved Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo med formål å sikre den arbeidsrettslige kompetansen for fremtiden. Se omtale under resultatområde 4 – hovedmål 3.

For 2015 foreslås en bevilgning på 4 mill. kroner.

Kap. 3648 Arbeidsretten, meklingsinstitusjonen m.m.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
18	Refusjon sykepenger	79		
	Sum kap. 3648	79		

Bevilgningen under kap. 648, post 01 Driftsutgifter kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3648, post 15-18, jf. generell fullmakt til

å overskride driftsposter knyttet til enkelte refusjoner.

Kap. 649 Treparts bransjeprogrammer

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2013	Saldert budsjett 2014	Forslag 2015
21	Spesielle driftsutgifter – Treparts bransjeprogrammer	9 505	10 900	2 710
	Sum kap. 0649	9 505	10 900	2 710

Overført fra 2013 til 2014:
Post 21: 530 000 kroner

Myndighetene og partene i arbeidslivet ble i 2010 enige om å sette i gang treparts bransjeprogrammer som en langsiktig satsing for å fremme mer seriositet og bedre arbeidsforhold i utsatte bransjer. Renholdsbransjen var første bransje, og bransjesamarbeidet i renholdsbransjen ble i mars 2012 formalisert med en arbeidsgruppe under Arbeidslivs- og pensjonspolitisk råd. Myndighetene har iverksatt flere tiltak for å bidra til bedre arbeidsforhold i bransjen. I tillegg til ordningen fra 2010 om regionale verneombud i hotell- og restaurantbransjen og renholdsbransjen er det innført en offentlig godkjenningsordning for renholdsvirksomheter som også innebærer id-kort. Forskrift om godkjenningsordningen ble fastsatt 8. mai 2012 og ordningen trådte i kraft 1. september 2012. Tariffavtalen for renholdsbedrifter er også allmenngjort.

I samråd med partene ble det i 2013 startet opp et arbeid med sikte på to nye bransjeprogrammer i henholdsvis serveringbransjen/uteliv og innen transport. I servering/uteliv er det gjennomført en kartlegging av arbeidsforholdene i bransjen og denne vil bli fulgt opp med en vurdering av mulige tiltak, bl.a. når det gjelder informasjon. På bakgrunn av gjennomført forprosjekt er det startet opp et hovedprosjekt med kartlegging av arbeidsforholdene innen turbil- og godstransport.

Det vil i all hovedsak være Arbeidstilsynets virkemidler og ressurser som er myndighetenes bidrag inn i de aktuelle treparts bransjesatsingene. Arbeidstilsynet har derfor fått en tydeligere rolle i å lede det videre arbeidet på vegne av myndighetene, i samarbeid med partene i de aktuelle bransjene.

Budsjettforslag 2015

Post 21 Spesielle driftsutgifter – Treparts bransjeprogrammer

Som følge av at det er overført ansvar og oppgaver til Arbeidstilsynet for at de skal ha en tydeligere rolle i å lede det videre arbeidet på vegne av myndighetene, foreslås det å overføre 8 mill. kroner til kap. 640 Arbeidstilsynet fra 2015. Resterende midler på posten vil bli benytte til informasjon og kunnskapsinnhenting knyttet til behov for nye bransjeprogrammer og endringer i og gjennomføring av allerede eksisterende programmer. Midlene skal også dekke kostnader til koordineringsoppgaver samt gjennomføring av evalueringer av gjennomførte tiltak mm.

Bevilgningen er foreslått redusert med 0,5 mill. kroner som følge av innføring av nettoordning for budsjettering og regnskapsføring av merverdiavgift i statsforvaltningen.

For 2015 foreslås en bevilgning på 2,7 mill. kroner.

Del III
Omtale av særlige tema

7 Likestillingsomtale

Orientering om likestilling i verksemdene

Likestillingslova § 1 a, diskrimineringslova § 3 a og diskriminerings- og tilgjengelegheitslova § 3 pålegg statlege verksemder å arbeide, aktivt, målretta og planmessig for å betre likestilling og hindre diskriminering, både som offentleg myndighet og som arbeidsgjevar. I tillegg til aktivitets-

plikta, har statlege verksemder ei plikt til å greie ut om likestillingsarbeidet. Statlege verksemder som ikkje er pålagd å utarbeide årsmelding skal gi utgreiinga i årsbudsjettet. Det skal gjerast greie for planlagde og gjennomførte tiltak når det gjeld kjønn, funksjonsnedsetting, etnisk bakgrunn, religion o.a. Når det gjeld kjønn, skal det i tillegg gjerast greie for den faktiske tilstanden.

Arbeids- og sosialdepartementet

Tabell for tilstandsrapportering (kjønn)

		Kjønnsbalanse			Lønn (Gjennomsnitt per år i 1 000 kr)	
		M %	K %	Total (N)	M	K
Totalt i verksemda	2013	36,0	64,0	201	620	556
	2012	36,0	64,0	199	599	534
Toppleiarar	2013	63,0	37,0	8	1 112	1 252
	2012	63,0	37,0	8	1 094	1 231
Mellomleiarar	2013	49,0	51,0	35	767	774
	2012	46,0	54,0	35	755	755
Ev. alternativ karrierevegsstillingar	2013	38,0	62,0	99	626	582
	2012	37,0	63,0	97	600	556
Saksbehandlarar	2013	26,0	74,0	66	468	458
	2012	30,0	70,0	66	452	413
Konsulentar/Sekretærar/Lærling	2013	0,0	100,0	1		
	2012	100,0	0,0	1		
Slutta (tal per 31.12.)	2013	33,0	67,0	18		
	2012	61,0	39,0	18		
Nyrekruttert	2013	39,0	61,0	28		
	2012	27,0	73,0	22		
Deltidstilsette	2013	0,0	100,0	19		
	2012	10,0	90,0	21		

		Kjønnsbalanse			Lønn (Gjennomsnitt per år i 1 000 kr)	
		M %	K %	Total (N)	M	K
		Midlertidig tilsette	2013	20,0	80,0	15
	2012	42,0	58,0	12		
Foreldrepermisjon	2013	0,0	100,0	6		
	2012	0,0	100,0	2		
Legemeldt sjukefråvær (%)	2013	1,0	5,0			
	2012	0,8	4,3			

Iverksette og planlagde likestillingstiltak på grunnlag av kjønn

1. oktober 2013 var det 209 tilsette (inkl. toppleiarane) i Arbeids- og sosialdepartementet. Omlag 63 pst. av dei tilsette var kvinner.

Lønnspolitikken er revidert, og kjønnspektivet er ein del av departementets lokale lønnspolitikk. Departementet har eit særleg fokus på at kvinner og menn gis like moglegheiter for faglig utvikling, forfremjing, alternative karrierevegar og karriereutvikling til høgere stillingar.

Tilstandsrapporteringa viser at på mellomleiarnivå var lønna i gjennomsnitt for kvinner noko høgare enn for menn i 2013. På saksbehandlar-nivå, har kvinner i gjennomsnitt framleis lågare lønn enn menn, men kvinner sin del i denne stillingsgruppa er stor. I stillingsgruppa for alternativ karriereveg har lønna til kvinnene auka frå 2012 til 2013, men menn i denne stillingsgruppa har framleis høgare lønn enn kvinner.

I departementet har kvinner generelt eit høgare sjukefråvær enn menn. Sett under eitt har utviklinga likevel gått i retning av ein jamn nedgang i det totale sjukefråværet.

Iverksette og planlagde likestillingstiltak på grunnlag av etnisk bakgrunn, religion o.a., og nedsett funksjonsevne

Departementet har i gjennomsnitt hatt 1-4 pst. tilsette med bakgrunn frå landgruppe to (Asia,

Afrika, Latin-Amerika, Oseania unntatt Australia og New Zealand, og Europa utanfor EU). Rekruttering er derfor definert som ein barriere. Resultatet etter dei to åra med forsøk med moderat kvotering viser at moderat kvotering ikkje blei nytta, men tre personar i målgruppa blei tilsett utan kvotering. Departementet har etablert samarbeid med to nettstader som vender seg særleg til personar med innvandrarakgrunn. Søkjarar med nedsett funksjonsevne blir innkalla til intervju dersom dei er kvalifisert. Tal for 2013 viser at departementet hadde to søkjarar til stillingar som informerte om at dei hadde nedsett funksjonsevne. Å nå dei kvalifiserte søkjarane er ein barriere. Departementet nyttar jobbportalen «Jobbressurs» for å nå målgruppa betre. Departementet var med i staten sitt traineeprogram for personar med høgare utdanning og nedsett funksjonsevne, og rekrutterte ein trainee. Departementet deltek òg i eit prosjekt for delmål 2 i IA-avtalen i 2013 i regi av hovudsamanslutningane og dåverande Fornyings-, administrasjons- og kyrkjedepartementet. Prosjektet er no avslutta. Departementet sin rekrutteringsstrategi blei ferdigstilt i 2013, og opplæring av leiarar og tillitsvalde i rekruttering av mangfald var eit av tiltaka i strategien. Departementet har i eigen IA-plan satt mål for rekruttering frå målgruppa (delmål 2), og har som mål å ta imot IA-kandidatar. Det gjerast i samarbeid med NAV sitt Arbeidslivs-senter.

Arbeids- og velferdsetaten

Tabell for tilstandsrapportering (kjønn)

		Kjønnsbalanse			Lønn (Gjennomsnitt per år i 1000 kr)	
		M %	K %	Total (N)	M	K
Totalt i verksemda	2013	30,0	70,0	14 311	471	439
	2012	30,0	70,0	13 893	459	427
Toppleiarar	2013	53,7	46,3	41	924	992
	2012	51,4	48,6	35	924	950
Mellomleiarar	2013	39,9	60,1	1 301	605	574
	2012	40,6	59,4	1 291	582	558
Saksbehandlarar	2013	29,2	70,8	12 719	452	428
	2012	29,4	70,6	12 312	440	416
Konsulentar/Sekretærar	2013	20,0	80,0	176	355	360
	2012	17,0	83,0	179	346	350
Slutta	2013	32,0	68,0	1 205		
	2012	30,0	70,0	1 185		
Nyrekruttert	2013	30,0	70,0	1 536		
	2012	30,0	70,0	1 260		
Deltidstilsette	2013	16,0	84,0	2 535		
	2012	16,0	84,0	2 521		
Midlertidig tilsette	2013	27,0	73,0	1 231		
	2012	25,0	75,0	1 076		
Foreldrepermisjon	2013	14,0	86,0	242		
	2012	15,0	85,0	247		
Legemeldt sjukefråvær (%)	2013	4,1	6,5	5,8		
	2012	4,0	6,8	6,0		

Iverksette og planlagde likestillingstiltak på grunnlag av kjønn

Arbeids- og velferdsetaten er ein kvinne­dominert arbeidsplass der kvinne­delen er stabil på om lag 70 pst. Fordelinga er den same for dei nyrekrut­terte som for dei som sluttar i etaten. Arbeids- og velferdsdirektoratet kartlegg årleg kjønns­balansen innanfor stillings­gruppene og følgjer opp dette overfor driftseiningane gjennom krav til tiltak og rapportering.

Kvinne­delen er høgast i dei lågare stillings­kategoriane, og fell med aukande stillings­nivå. I 2013 var kvinne­delen på 48,6 pst. i toppleiar­gruppa. Kvinne­delen i etaten totalt er på 70 pst.

Tal for 2013 viser at det i etaten ikkje er større avgang av menn enn av kvinner. Etaten nyttar kvo­terings­regelen i § 21 i hovudav­ta­len for leiar­stillingar og andre stillingar innanfor kvar driftseining med dei einingane som høyrer inn under driftseininga.

Likestillingsprinsippet om likelønn i Arbeids- og velferdsetaten skal takast vare på gjennom den lokale lønnspolitikken. Lønnsutviklinga i samanliknbare grupper skal vere uavhengig av etnisk bakgrunn, funksjonsevne, kjønn og alder. Gjennomsnittslønna til kvinner per år er høgare enn for menn i toppleiarkategorien og i kategorien kontorstillinger. For saksbehandlarar er det tilnærma lik gjennomsnittleg lønn per år. Sett under eitt er gjennomsnittleg lønnstrinn for kvinner i etaten lågare enn for menn. Når vi ser på utviklinga av middelverdien på lønn, er gapet mellom menn og kvinner samla sett blitt noko redusert frå 2011 til 2014. Utviklinga er i tråd med føringane i hovudtariffavtalen om å utjamne forskjellar mellom kjønn i nokre stillingar. Lønnsforspranget til menn er størst ved høgare utdanning.

Iverksette og planlagde likestillingstiltak på grunnlag av etnisk bakgrunn, religion o.a., og nedsett funksjonsevne

Søkjarar til stillingar blir i stillingsannonsar oppfordra til å opplyse om dei har innvandrarbakgrunn eller har nedsett funksjonsevne. Det er per i dag uvisst i kor stor grad søkjarar opplyser om dette. Rapportering frå driftseiningane viser at det i all hovudsak ikkje blir sett i verk spesielle tiltak utover det å følgje oppfordringa som gjeld. I Arbeids- og velferdsetaten si overordna handlingsplan for etaten si IA-arbeid for perioden 2011–2013, er det eit mål å rekruttere og behalde fleire arbeidstakarar med nedsett funksjonsevne og med minoritetsbakgrunn. Fem pst. av dei nyrekrutterte skal vere frå underrepresenterte grupper. Måлтаlet er ikkje nærare spesifisert. Etatsmål for delmål 2 for perioden 2014–2018 er per dato ikkje fastsett. Det er ei større utfordring å få rekruttert personar med nedsett funksjonsevne enn med innvandrarbakgrunn. Tala over kor

mange som er rekrutterte, er baserte på manuell rapportering og er mangelfulle. Tala for 2013 viser at tilsetjingar av personar med nedsett funksjonsevne utgjer om lag 2,8 pst. av alle tilsetjingar i 2013. Det ser ut til å vere ei utfordring at få søkjarar ønskjer å opplyse om at dei har nedsett funksjonsevne, og dei blir såleis ikkje synlege i rekrutteringsprosessen. Arbeids- og velferdsdirektoratet deltek elles i staten sitt traineeprogram for personar med høgare utdanning og nedsett funksjonsevne. I 2013 har fire personar delteke. Einingane i Arbeids- og velferdsetaten stiller IA-plassar til disposisjon for personar som treng arbeidstrening. Det blir også her rapportert om at det er vanskeleg å få fylt plassane som er stilte til rådvelde. I 2013 var det registrert 185 IA-praksisplassar i etaten. Dette er over ei fordobling frå 2012.

Delen tilsette med innvandrarbakgrunn i Arbeids- og velferdsetaten var 15,5 pst. ved utgangen av tredje kvartal 2013. Fordelt på landgrupper er det 10,6 pst. frå landgruppe ein, og 4,9 pst. frå landgruppe to i Arbeids- og velferdsetaten. Etaten har god måloppnåing når det gjeld rekruttering av personar med innvandrarbakgrunn. Samanlikna med tal frå SSB om innvandrarar og norskfødde som del av befolkninga, er den fylkesvise fordelinga i etaten stort sett i samsvar med talet på innvandrarar i fylket. Ser vi spesifikt på landgruppe to, viser tal frå SSB at Arbeids- og velferdsetaten ligg på gjennomsnittet for statleg sektor. Av dei nyttilsette i 2013 hadde 23 pst. innvandrarbakgrunn, 14,3 pst. frå landbakgrunn ein og 8,7 pst. frå landbakgrunn to. Arbeids- og velferdsdirektoratet har teke del i den 2-årige forsøksordninga med moderat kvotering. Prosjektet er no avslutta, og ein eigen sluttrapport av 26. mai 2014 er sendt til Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Rapporteringa viser at det ikkje blei nytta moderat kvotering ved tilsetjingar i 2013.

Trygderetten

Tabell for tilstandsrapportering (kjønn)

		Kjønnsbalanse			Lønn (Gjennomsnitt per år i 1 000 kr)	
		M %	K %	Total (N)	M	K
Totalt i verksemda	2013	41,0	59,0	64	795	557
	2012	41,0	59,0	68	711	533
Toppleiarar	2013	100,0	0,0	1	1 105	
	2012	100,0	0,0	1	1 071	
Mellomleiarar	2013	40,0	60,0	5	953	905
	2012	40,0	60,0	5	919	841
Dommarar	2013	73,0	27,0	22	883	883
	2012	68,0	32,0	22	821	821
Juridisk senior rådgivarar	2013	50,0	50,0	4	620	560
	2012	50,0	50,0	4	591	533
Rettsfullmektigar	2013	23,0	77,0	13	465	459
	2012	40,0	60,0	15	427	430
Saksbehandlarar	2013	25,0	75,0	8	484	471
	2012	22,0	78,0	11	470	455
Kontorstillingar o.a.	2013	0,0	100,0	11	0	421
	2012	0,0	100,0	12	0	409
Slutta	2013	25,0	75,0	8		
	2012	67,0	33,0	9		
Nyrekruttert	2013	83,0	17,0	6		
	2012	38,0	62,0	8		
Deltidstilsette	2013	40,0	60,0	10		
	2012	31,0	69,0	13		
Midlertidig tilsette leiarar	2013	0,0	0,0	0		
	2012	33,0	67,0	3		
Andre midlertidig tilsette	2013	23,0	77,0	13		
	2012	38,0	62,0	16		
Ev. timelønna	2013	67,0	33,0	3		
	2012	100,0	0,0	3		
Foreldrepermisjon	2013	0,0	100,0	1		
	2012	0,0	100,0	2		
Legemeldt sjukefråvær (%)	2013	-	-			
	2012	-	-			

Iverksette og planlagde likestillingstiltak på grunnlag av kjønn

Trygderetten er ei forholdsvis lita verksemd (64 tilsette). Trygderetten sine to største stillingsgrupper, dommarane og rettsfullmektigane, har høvesvis lik lønn innbyrdes og ein lønnsstige med ansiennitet som kriterium for lønsplassering. For dei andre stillingsgruppene er det ikkje avdekka store lønsmessige forskjellar innbyrdes basert på kjønn. Blant Trygderetten sine saksbehandla-

rar og kontortilsette er det ein stor kvinne- del. Desse stillingsgruppene har hatt ei jamn lønnsutvikling dei seinare åra.

Trygderetten er ei IA-verksemd. Sjukefråværet har normalt vore forholdsvis lågt, 4,9 pst. i 2011, noko høgare i 2012 med 8,1 pst. og ned til 6,2 pst i 2013. Verksemda har i perioden hatt som mål i si IA-avtale å redusere sjukefråværet med ei halv prosentening, samanlikna med 2010, innan utgangen av 2013. Verksemda har satt aktivitetsmål for førebygging av sjukefråvær.

Pensjonstrygda for sjømenn

Tabell for tilstandsrapportering (kjønn)

	År	Kjønnsbalanse			Lønn (Gjennomsnitt per år i 1000 kr)	
		M %	K %	Total (N)	M	K
Totalt i verksemda	2013	33,0	67,0	33	516	503
	2012	38,0	62,0	35	468	457
Toppleiinga	2013	100,0		1		
	2012	100,0		1		
Mellomleiing	2013	50,0	50,0	4	672	662
	2012	50,0	50,0	4	647	620
Saksbehandlarar	2013	36,0	64,0	25	486	513
	2012	42,0	58,0	26	445	468
Konsulentar/Sekretærar	2013	0,0	100,0	3		383
	2012	0,0	100,0	3		368
Slutta	2013	100,0	0,0	2		
	2012	0,0	0,0	0		
Mellombels tilsette	2013	0,0	100,0	1		
	2012	0,0	100,0	1		
Foreldrepermisjon	2013	0,0	100,0	1		
	2012	0,0	0,0	0		
Legemeldt sjukefråvær (%)	2013	3,6	7,7	6,0		
	2012	0,0	1,6	1,0		

Iverksette og planlagde likestillingstiltak på grunnlag av kjønn

I Pensjonstrygda for sjømenn er kvinner i fleirtal og utgjer 67 pst. av dei tilsette. På mellomleiar-nivå, er det lik fordeling mellom kvinner og menn. Jamlege analysar av forholda i verksemda viser at det er svært små forskjellar mellom kvinner og

menn si lønn både totalt, og i dei ulike stillingsgruppene i verksemda. Det er ikkje avdekka systematiske eller vesentlege kjønnsbaserte forskjellar i verksemda når det gjelder lønn eller andre forhold. Kvinner er godt representert i samband med opplæringstiltak i fag- og arbeidsgrupper, og nyttar seniorpolitiske tiltak på lik linje med menn. Ulike tiltak er knytt til stilling og funksjon, ikkje til

kjønn. På bakgrunn av at kjønnsfordelinga er jamn både på lønns- og leiarnivå, har ikkje verksemda sett i verk tiltak på desse områda utover å følgje dei sentrale føringane ved lokale lønnsforhandlingar, og punkt ni i tilpassingsavtala til hovudavtala § 21 om likestilling.

Det legemeldte sjukefråværet har variert dei seinare åra, men jamt over har det vore høgare blant kvinner enn blant menn. Som IA-verksemd er det eit mål og stabilisere sjukefråværet til under 4,5 pst. Dette har difor vore eit satsingsområde i

2012 og 2013. Frå 2013 og framover føres fleira av tiltaka vidare.

Iverksette og planlagde likestillingstiltak på grunnlag av etnisk bakgrunn, religion o.a., og nedsett funksjonsevne

Verksemda følgjer dei sentrale føringane for å utforme stillingsannonsar slik at ein oppmodar alle uansett etnisk bakgrunn, religion, kjønn og funksjonsevne om å søkje ledige stillingar. Verksemda har elles tilrettelagt for medarbeidarar og brukarar med nedsett funksjonsevne.

Statens pensjonskasse

Tabell for tilstandsrapportering (kjønn)

		Kjønnsbalanse			Lønn (Gjennomsnitt per år i 1000 kr)	
		M %	K %	Total (N)	M	K
Totalt i verksemda	2013	43,0	57,0	383	562	515
	2012	42,0	58,0	398	551	494
Toppleiarar	2013	50,0	50,0	8	1 077	947
	2012	50,0	50,0	8	1 018	968
Mellomleiarar	2013	41,0	59,0	44	724	727
	2012	44,0	56,0	36	722	716
Ev. alternativ karrierevegsstillingar (prosjektleiarar)	2013	34,0	66,0	3	741	785
	2012	34,0	66,0	3	734	777
Saksbehandlarar	2013	42,0	58,0	326	526	473
	2012	42,0	58,0	346	516	461
Konsulentar/Sekretærar	2013	0,0	0,0	0	0	0
	2012	0,0	0,0	0	0	0
Slutta	2013	40,0	60,0	36		
	2012	50,0	50,0	42		
Nyrekruttert	2013	42,0	58,0	31		
	2012	52,0	48,0	42		
Deltidstilsette	2013	17,0	82,0	18		
	2012	20,0	80,0	26		
Midlertidig tilsette	2013	35,0	65,0	15		
	2012	40,0	60,0	23		
Foreldrepermisjon	2013	12,5	87,5	8		
	2012	0,0	0,0	0		
Legemeldt sjukefråvær (%)	2013	2,8	4,4	3,7		
	2012	4,5	4,0	4,3		

Iverksette og planlagde likestillingstiltak på grunnlag av kjønn

Statens Pensjonskasse har eit balansert samansett personale med 57 pst. kvinner og 43 pst. menn. Verksemda har òg ein forholdsvis god balanse mellom kvinner og menn i leiande stillingar. Statens pensjonskasse analyserer lønnsforholda jamleg. Desse viser at innanfor kvar stillingskode er menn og kvinner relativt likt lønna. Tala i tabellen viser likevel, når stillingsgrupper er sett saman (til dømes saksbehandlarar), at menn jamt over tener meir enn kvinner.

Iverksette og planlagde likestillingstiltak på grunnlag av etnisk bakgrunn, religion o.a., og nedsett funksjonsevne

I 2013 hadde Statens Pensjonskasse 16 personar med nedsett funksjonsevne på praksisplass. I 2013 hadde verksemda 47 tilsette med innvandrarbakgrunn. Statens Pensjonskasse har vore IA-verksemd sidan 2002. Verksemda har satt aktivitetsmål når det gjeld personar med nedsett funksjonsevne. Verksemda skal halde fram med eksisterande praksis for tilrettelegging av arbeidsplassar, og ta imot personar som har behov for utprøving av arbeids- og funksjonsevne i det ordinære arbeidsliv. Verksemda er valt ut til å vere ein føregangsverksemd med omsyn til rekruttering av personar med nedsett funksjonsevne, og skal tilby minst 13 praksisplassar/tiltaks plassar for personar som har behov for arbeidstrening.

Arbeidstilsynet

Tabell for tilstandsrapportering (kjønn)

		Kjønnsbalanse			Lønn (Gjennomsnitt per år i 1000 kr)	
		M %	K%	Total (N)	M	K
Totalt i verksemda	2013	39,0	61,0	615	539	500
	2012	40,0	60,0	611	539	500
Toppleiarar	2013	50,0	50,0	12	1 016	994
	2012	58,0	42,0	12	994	950
Mellomleiarar	2013	54,0	37,0	37	662	662
	2012	62,0	38,0	37	650	650
Prosjektleiarar	2013	100,0	0,0	1		
	2012	100,0	0,0	1		
Seniorrådgivarar	2013	43,0	57,0	97	569	569
	2012	42,0	58,0	103	559	559
Rådgivarar	2013	36,0	64,0	80	500	491
	2012	37,0	63,0	70	491	491
Legar	2013	50,0	50,0	6	693	693
	2012	50,0	50,0	6	675	693
Overingeniørar	2013	58,0	42,0	24	518	509
	2012	54,0	46,0	24	509	509
Sjefsingeniørar/Senioringeniørar	2013	54,0	46,0	46	549	569
	2012	57,0	43,0	51	539	559

		Kjønnsbalanse			Lønn (Gjennomsnitt per år i 1000 kr)	
		M %	K%	Total (N)	M	K
Inspektører	2013	41,0	59,0	32	491	482
	2012	42,0	58,0	24	482	474
Seniorinspektører	2013	41,0	59,0	185	509	500
	2012	43,0	57,0	196	509	491
Seniorkonsulentar	2013	0,0	100,0	12		474
	2012	0,0	100,0	13		466
Førstekonsulentar	2013	19,0	81,0	57	443	429
	2012	11,0	89,0	46		429
Konsulentar	2013	5,0	95,0	19		403
	2012	10,0	90,0	21		403
Førstesekretærer	2013	0,0	100,0	1		
	2012	0,0	100,0	1		
Førstefullmektig	2013	100,0	0,0	1		
	2012	100,0	0,0	1		
Reinholdarar	2013	0,0	100,0	1		
	2012	0,0	100,0	1		
Slutta	2013	56,0	44,0	50		
	2012	50,0	50,0	36		
Nyrekruttert	2013	34,0	66,0	59		
	2012	32,0	68,0	73		
Deltidstilsette	2013	7,3	8,0	48		
	2012	2,0	5,7	26		
Midlertidig tilsette	2013	2,4	4,3	22		
	2012	3,2	4,4	24		
Ev. timelønna	2013	1,6	0,3	5		
	2012	1,6	0,3	5		
Foreldrepermisjon	2013	17,0	83,0	12		
	2012	40,0	60,0	20		
Legemeldt sjukefråvær (%)	2013	2,8	3,0	2,9		
	2012	3,5	3,8	3,7		

Iverksette og planlagde likestillingstiltak på grunnlag av kjønn

I 2013 rekrutterte verksemda totalt 59 nye tilsette i Arbeidstilsynet. Av desse var 20 menn og 39 kvinner, altså 34 pst. menn og 66 pst. kvinner. I 2012 var tilsvarende 35 pst. menn og 65 pst. kvinner. Dette betyr at verksemda har hatt ein liten nedgang kva angår rekruttering av menn. Arbeidstilsynet er framleis opptatt av å ha ein mest mogleg lik kjønnsbalanse. Arbeidstilsynet har kontinuerleg fokus på å rekruttere fleire kvinner i leiarstillingar. Med omsyn til kjønnsbalansen for toppleiarar i 2013 (12 personar), er balansen uendra frå 2012, dvs. 58 pst. menn og 42 pst. kvinner. I 2013 har verksemda igjen hatt ei forbetra utvikling når det gjeld rekruttering av kvinnelege mellomleiarar. 46 pst. kvinner og 54 pst. menn, medan det i 2012 var 40 pst. kvinner og 60 pst. menn.

Arbeidstilsynet har ein god lønnsbalanse mellom kvinner og menn i samanliknbare stillingar. Verksemda tar regelmessig ut statistikk for å følge utviklinga i kvar enkelt eining i etaten.

I dei lokale lønnsforhandlingane har likelønn mellom kjønn stor prioritet. Arbeidstilsynet har ikkje talfesta intern rekruttering/forfremming. Alle ledige stillingar blir kunngjort på etatens intranett, og er av denne årsaka godt synleg for alle. Der verksemda finn det mogleg, ifølgje verksemda si eige personalreglement, vert enkelte stillingar berre kunngjort internt for å gjere det mogleg for eigne tilsette å få nye utfordringar/forfremmingar. Funksjonar som prosjektleiar for store nasjonale satsingar/regionale satsingar, som koordinator for kompetansenettverk regionalt eller nasjonalt blir utelukkande tilbode internt tilsette.

Verksemda har ikkje oversikt over korleis deltakarane på ulike kurs og aktivitetar knytt til kompetanseheving er fordelt på kjønn. Verksemda har ikkje eigne kurs eller aktivitetar retta mot særskilde grupper ut frå eit likestillingsperspektiv. Avgrensinga er berre ut frå kva type oppgåver deltakarane har.

Arbeidstilsynet er ei IA-verksemd, og sjukefråværet vert følgt tett opp gjennom jamleg uttak av statistikkar som vert tatt opp i Arbeidstilsynet sitt Arbeidsmiljøutval. Legemeldt sjukefråvær per 31.

desember 2013 var 2,8 pst. for menn og 3,0 pst. for kvinner, totalt 2,9 pst. Dette er ein nedgang på 1,0 prosentening samanlikna med same tidspunkt i 2012. Arbeidstilsynet sin totale sjukefråværsprosent skal være på maks 5,6 pst. innan utgangen av 2013. Etaten har såleis nådd målsettinga for perioden. Det vert arbeida aktivt for å førebyggje fråvær, og arbeidssituasjonen vert lagt til rette for tilsette som har behov for dette.

Iverksette og planlagde likestillingstiltak på grunnlag av etnisk bakgrunn, religion o.a. og nedsett funksjonsevne

Når Arbeidstilsynet kunngjer ledige stillingar, oppmodar verksemda alltid personar med nedsett funksjonsevne til å søkje. Dersom dei som gir tilkjenne at dei har ei funksjonsnedsetting er kvalifisert til stillinga, inviterer verksemda alltid minst ein til intervju. Ei erfaring verksemda har gjort, er at det ikkje er mange som skriv i søknaden eller gir til kjenne i intervjuet at dei har ei funksjonsnedsetting. Sidan 2008 har Direktoratet for arbeidstilsynet deltatt i staten sitt traineeprogram for personar med høgere utdanning og nedsett funksjonsevne. Verksemda har hatt tre traineear sidan 2008. Arbeidstilsynet er framleis ein føregangsetat for rekruttering av personar under 30 år med nedsett funksjonsevne. Dette er ei ordning som gjeld for heile etaten, og ikkje berre for direktoratet. Det går fram av kunngjeringa for alle stillingar at etaten er med i ordninga, og søkjarar kan klikke på ei lenke for å få meir informasjon. Verksemda kunngjer òg stillingar på «Jobbressurs», som er ein jobbportal for personar med nedsett funksjonsevne. Erfaringar så langt viser at det ikkje er så lett å finne kvalifiserte kandidatar innfor dei definerte rammene. I 2013 har verksemda hatt 12 personar med nedsett funksjonsevne i arbeidspraksis. Direktoratet for arbeidstilsynet har deltatt i den statlege satsinga med moderat kvotering av personar med ikkje-vestleg bakgrunn. Denne ordninga vart avslutta ved utgangen av 2013. Det var berre direktoratet som var med i denne ordninga, og det har gjennom forsøksperioden vore liten og inga tilgang på denne gruppa til tross for at dette har vore godt synleg i direktoratet sine stillingsannonser.

Petroleumstilsynet

Tabell for tilstandsrapportering (kjønn)

		Kjønnsbalanse			Lønn (Gjennomsnitt per år i 1000 kr)	
		M %	K %	Total (N)	M	K
Totalt i verksemda	2013	55,0	45,0	172	866	704
	2012	53,0	47,0	163	783	618
Toppleiarar	2013	33,0	67,0	5	1 211	1 227
	2012	50,0	50,0	6	1 226	1 137
Mellomleiarar	2013	71,0	29,0	14	1 070	995
	2012	67,0	33,0	15	1 044	969
Saksbehandlarar	2013	60,0	40,0	133	849	711
	2012	55,0	45,0	132	829	655
Konsulentar/ Sekretærar	2013	16,0	84,0	19	427	479
	2012	20,0	80,0	10	471	393
Slutta	2013	47,0	53,0	17		
	2012	47,0	53,0	19		
Nyrekruttert	2013	62,0	38,0	26		
	2012	29,0	71,0	14		
Deltidstilsette	2013	64,0	36,0	11		
	2012	47,0	53,0	15		
Midlertidig tilsette	2013	40,0	60,0	5		
	2012	0,0	100,0	6		
Foreldrepermisjon	2013	0,0	100,0	5		
	2012	50,0	50,0	2,0		
Legemeldt sjukefråvær (%)	2013	0,9	0,8	0,9		
	2012	1,6	1,2	1,4		

Iverksette og planlagde likestillingstiltak på grunnlag av kjønn

Arbeidet med å fremje likestilling mellom kjønna er forankra i Petroleumstilsynet sin personalpolitikk, og er ein integrert del av verksemda. I vurderinga av behov for nye medarbeidarar inngår ei analyse av samansetting av kjønn og alder. Både leiinga og dei tillitsvalde kan fremme saker om likestilling i møter med den andre parten. Likestilling vert fokusert i samsvar med verksemda si avtale om tilpassing. Petroleumstilsynet har ikkje

identifisert spesielle utfordringar knytt til kjønn. I følgje ei intern undersøking om arbeidstilhøva og arbeidsmiljøet i etaten som ble gjennomført i januar 2012, blei det konkludert med at kjønn har lite å seie for opplevinga av arbeidstilhøva og arbeidsmiljøet i verksemda. Verksemda rekrutterer i stor grad ingeniørar, og det er stor konkurranse om denne type arbeidskraft i petroleumsnæringa. Det er i stor grad etterspurnaden etter kompetanse og kapasitet som styrer lønnsnivået i petroleumsnæringa. Når det gjeld skilnadene i lønn for kvinner og menn med omsyn til «totalt i

verksemda» og «saksbehandlarar» i tabellen, så gjer verksemda merksam på at Petroleumstilsynet er delt inn i ei fagavdeling med fleire fagområde og ei administrativ avdeling. Skilnadene i lønn mellom dei to grupperingane kjem av at kompetansekrava og etterspurnaden etter nye medarbeidarar i snitt er vesentleg høgare når det gjeld medarbeidarar i fagavdelinga enn i administrativ samanheng. Skilnadene i lønn mellom kvinner og menn med omsyn til toppleiarar og mellomleiarar er elles relativt liten.

Iverksette og planlagde likestillingstiltak på grunnlag av etnisk bakgrunn, religion o.a, og nedsett funksjonsevne

Verksemda si målsetting er å ivareta og leggje til rette for medarbeidarar med særlege behov og nedsett funksjonsevne på ein god og omsorgsfull måte. Petroleumstilsynet sin strategi for rekruttering er å vera inkluderande med omsyn til

søklarar med annan etnisk bakgrunn, og søklarar med nedsett funksjonsevne. Det var ingen søklarar med nedsett funksjonsevne til dei utlyste stillingane i 2013. Alle kvalifiserte søklarar med annan etnisk bakgrunn vert kalla inn til intervju. To tilsette med slik bakgrunn vart tilsett i 2013. I administrative stillingar kan verksemda leggje til rette for søklarar med nedsett funksjonsevne. For medarbeidarar som skal arbeide på innretningar offshore og på petroleumsanlegg på land, er det krav om helseattest og tryggleikskurs. I slike stillingar er det difor vanskeleg å tilsette søklarar med nedsett funksjonsevne. Lokala er renoverert og utbygt til universell utforming. Det er ei målsetting å tilby minst ein praksisplass per år. Denne praksisplassen ønskjer verksemda primært å tilby personar med anna etnisk bakgrunn. I 2013 hadde verksemda ingen praksisplass, men deltok med ein fagstilling i staten sitt traineeprogram for personar med høgare utdanning og nedsett funksjonsevne.

8 Forenklingsarbeid, modernisering og økt gjennomføringskraft

Eit enklare tiltakssystem

For å bidra til eit enklare tiltakssystem, økt mangfald av leverandørar og eit meir variert tenestetilbod til brukarane, vil Regjeringa slå saman overlappende tiltak innanfor avklarings- og oppfølgingsområdet. Dette er tiltak som i dag leverast både gjennom avtaler med førehandsgodkjente tiltaksleverandørar og gjennom anbodskonkurransar. Dei avklarings- og oppfølgingstenester som i dag kjøpast direkte frå førehandsgodkjente tiltaksarrangørar er utforma som dei tilsvarande tiltaka som skaffast via anbod. Fagleg og innhaldsmessig sett er derfor dette likearta tiltak som er velegna å slå saman. Dette inneber at tiltaka avklaring og avklaring i skjerma verksemd slås saman til eitt avklaringstiltak, og at tiltaka oppfølging og arbeid med bistand slås saman til eitt oppfølgings-tiltak. Endringa gjeld med dette ein avgrensa del av arbeidsmarknadstiltaka. Formål, målgrupper, innhald og varigheit i tiltaka endrast ikkje som følge av forenklinga, slik at endringane i forskrift om arbeidsretta tiltak vil være avgrensa. Dei nye, samanslåtte tiltaka vil bli skaffa etter regelverket for offentlege anskaffingar. Det tas sikte på at forskriftsendringane vil tre i kraft frå 1. januar 2015. Det leggst opp til overgangsordningar. Saka har vore på høyring.

Forenklingar i stønader til einsleg mor eller far

Formålet med stønadene til einsleg mor eller far er å bidra til at eineforsørgjarar skal bli i stand til å forsørge seg sjølv gjennom arbeid. Arbeids- og sosialdepartementet har gjennomgått regelverket for stønader til einsleg mor eller far, jf. folketrygdloven kapittel 15, og vil om kort tid sende forslag til endringar på høyring. Forslaga inneber forenklingar som gjer det enklare å forstå og praktisere regelverket. Forslaga inneber også ein ytterlegare innretning mot arbeid av stønadene under kapitlet. Det vises samtidig til Regjeringa sitt forslag i Prop. 1 S (2014–2015) om å redusere hovudregelen for varigheit på stønadsperioden for overgangsstønad frå tre til eitt år, eller til barnet får rett til barnehage-

plass etter barnehagelova. Forslaget understøttar stønadens formål om sjølvforsørgjing ved arbeid.

IKT-moderniseringa i Arbeids- og velferdsetaten

IKT-moderniseringsprogrammet i Arbeids- og velferdsetaten blei starta i 2012. Eit hovudmål med programmet er å sikre betre tenester for brukarane og auka effektivitet i sakshandsaminga.

Sakshandsamingsløysingane på ytingsområda skal endrast slik at brukar har tilgang til døgnopne sjølvbetjeningsløysingar som skal ivareta den dialogen med brukar som ikkje krev fysisk oppmøte. Brukar skal finne all nødvendig informasjon om Arbeids- og velferdsetaten sine tenester og brukar sine egne saker mot etaten på internett.

Kommunikasjonen mellom Arbeids- og velferdsetaten og arbeidsgjevarar skal så langt som mogleg støttast av elektroniske dialogløysingar og automatisert datautveksling.

For Arbeids- og velferdsetaten vil nye sakshandsamingsløysingar leggje til rette for ein betydelig auke i saker som kan handsamast automatisk. Dette vil gje raskare sakshandsaming, auka likebehandling og auka kvalitet. Effektivisering av sakshandsaminga vil gjere det mogeleg å frigjere årsverk i Arbeids- og velferdsetaten sin saksbehandling av ytingar som kan omdisponerast til oppfølgingsarbeid for å få fleire i arbeid.

Prosjekt 1 i IKT-moderniseringa vert avslutta våren 2015. Prosjektet 1 vil levere systemstøtte, inkludert ein sjølvbetjeningsløysing for ny uføretrygd frå 1. januar 2015. I tillegg skal det blant anna utviklast sjølvbetjeningsløysingar for innsyn i eigen sak og dagpengar. Etter planen skal Prosjekt 2 og 3 gje ytterlegare forenkling og digitalisering av etaten sine tenester.

Det vil krevje justeringar av dagens regelverk for å leggje til rette for elektroniske dialogløysingar. Arbeids- og sosialdepartementet og Arbeids- og velferdsdirektoratet har satt i gang eit omfattande arbeid for å identifisere naudsynte endringar i regelverket slik at dette kan bli betre tilpassa elektroniske dialogløysingar og leggje til rette for automatisert behandling.

Ekspertgruppa for gjennomgang av arbeids- og velferdsforvaltningen

Arbeids- og sosialdepartementet oppnemnte 20. mars 2014 ei ekspertgruppe for å gjennomgå arbeids- og velferdsforvaltninga. Formålet med gjennomgangen er å identifisere og foreslå tiltak slik at NAV-kontoret kan sikre god brukarmedverking, gi gode brukaropplevingar og hjelpe fleire frå trygd til arbeid med ein effektiv bruk av ressursar. Det er vidare eit mål at arbeids- og velferdsforvaltninga blir organisert og drifta på ein måte som sikrar at mest mulig av dei samla ressursane i arbeids- og velferdsforvaltninga går til oppfølging av brukarar og produksjon av tenester.

Gjennomgangen skal ha fokus på NAV-kontoret, medrekna forhold som ligg utanfor NAV-kontoret, men som har mykje å seie for NAV-kontoret si verksemd, oppgåveløysning og for brukaren sitt møte med kontoret.

Gruppa har levert ein første delrapport 15. september 2014, som nå behandlast i departementet. Innan 15. mars 2015 skal ein sluttrapport ferdigstillast.

Ekspertgruppa vil i sluttrapporten konsentrere seg om NAV-kontoret og gå inn på korleis dei ulike tema i mandatet kan ha betydning for brukarane sitt møte med NAV-kontorene for gode brukaropplevingar og for å auke overgangen til arbeid.

Modernisering av IKT-system i Arbeidstilsynet

Regjeringa foreslår at det blir gjennomført eit fornyings- og moderniseringsprosjekt for IKT-systema i Arbeidstilsynet. Hovudformålet er å utvikle IKT-systema slik at dei bidrar til å effektivisere ressursbruken og optimalisere Arbeidstilsynet si verksemd.

For best mogleg å kunne bidra til at alle arbeidstakarar i Noreg skal ha eit godt og trygt arbeidsmiljø, må Arbeidstilsynet ha IKT-system som bidrar til å effektivisere og kvalitetssikre etaten sitt tilsynsarbeid.

Arbeidstilsynet sine eksisterande IKT-system er til dels ineffektive og arbeidskrevjande. Rapportar frå eksterne konsulentar peikar mellom anna på at etaten sine IKT-system er lite fleksible og dårleg tilpassa, fungerer dårleg som grunnlag for mellom anna arbeidsflyten i tilsynsprosessen, har låg driftskvalitet og er vanskeleg å forvalte. Systema påverkar etaten sin evne til omstilling og effektivisering i negativ retning. Drifting, bruk og vedlikehald av desse systema «stel» ressursar frå etaten si hovudverksemd.

Det er derfor behov for å forenkle og effektivisere IKT-systema slik at verksemdar opplever meir effektive og formålstenlege tilsyn. Nye IKT-system vil bidra til betre ressurseffektivitet, høgare fagleg kvalitet og resultere i auka kunnskap om kvar risikoen i arbeidsmiljøet er størst. Slik inneber satsinga ikkje berre modernisering av IKT-systema, men også ei vesentleg forbe-tring av etaten sine evner til å utføre pålagde opp-gåver.

Statens Pensjonskasse

I Statens pensjonskasse er det dei siste åra gjennomført ei rekkje utviklingstiltak med fokus på forenklingarbeid og modernisering. Statens pensjonskasse har mellom anna effektivisert låneprosessen gjennom innføring av eSignatur og personskadebehandlinga gjennom utvikling av eit nytt system for personskade. Andre tiltak som er satt i gong er oppgradering av arkivsystemet, tilpassingar til eDag, oppgradering av SPK.no og arbeidet med å utvikle ein premieprosess som sikrar riktig faktura til rett tid basert på gjeldande standardar i marknaden.

I tillegg til daglig drift er innføring av nytt pensjonsregelverk for uføre frå 1. januar 2015 samt å leggje til rette for arbeidet med innføring av regelverk for yngre årskull høgt prioriterte oppgåver for Statens pensjonskasse. Målet er å sikre ei god og effektiv innføring av dei nye regelverka.

Pensjonstrygda for sjømenn

I 2011 starta Pensjonstrygda for sjømenn eit fornyingsprosjekt på IKT-området. Det nye systemet vil medføre ei modernisering og effektivisering av etaten. IKT-systemet vil også bli tilrettelagd slik at det kan vidareutviklast for eit justert pensjonsregelverk i samband med den langsiktige tilpassinga til pensjonsreforma. Dei viktigaste tiltaka i prosjektet er å utvikle internettbaserte sjølvbetjeningssløysingar for kundar og medlemmer, samt nye støttesystem for både premie- og pensjonsprosessen.

Arbeidsgivarportalen, der arbeidsgivarane kan innrapportere avgiftsoppgåver automatisk, blei lansert hausten 2012. Alle kundar rapporterer no fartstid elektronisk. Gjennom 2013 har hovudprioriteringa i prosjektet vore utvikling av nytt system for pensjonsprosessen. Dette blei produksjonssett i mai 2014, og Pensjonstrygden for sjømenn starta utbetaling av pensjonane i eigen regi.

9 Miljøprofil – sektorovergripande tiltak

Arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet – miljøprofil

Innleiing

Arbeidsmiljø- og sikkerheitsmyndigheitene sin innsats har ein positiv og førebyggjande effekt på det ytre miljøet. Vern av arbeidstakarar mot eksponering for helsefarlege kjemikalier, som er eit av fokusområda for arbeidsmiljømyndigheitene, er med på å gje større kunnskap om og medvit knytt til bruk, oppbevaring og destruksjon av kjemikalier. Substitusjonsprinsippet fører til at helsefarlege kjemikalier blir bytta ut med mindre farlege produkt. Fokuset på støy som ein helseskadegjande faktor i arbeidslivet, gjer til at det generelle støynivået i og omkring verksemdar blir redusert, samstundes blir det utvikla teknologi og materiale som vil føre til ein generell støyreduksjon. Generelt vil arbeidsmiljømyndigheitene sitt arbeid med å utvikle ein robust sikkerheitskultur, der det blir lagt vekt på ei systematisk oppfølging av helse, miljø og sikkerheit, føre til at verksemdar blir betre rusta til å ivareta miljøutfordringane sine. Forskings- og utviklingsarbeid i arbeidslivet, anten det gjeld kjemikalier, støy eller andre områder, vil kunne ha overføringsverdi til anna miljøarbeid.

Det vil likevel i ein skilde tilfelle kunne oppstå motstridande interesser i forholdet mellom det å ville beskytte arbeidstakarane og det ytre miljøet. Særleg har ein sett dette i ein skilde samanhengar der målretta miljøtiltak har ført til ein auka risiko for eksponering av arbeidstakarar. På same måte kan tiltak for vern av arbeidstakarar føre til auka utslipp til miljøet. Kjennskap til at det føreligg slike moglegheiter for motstridande interesser gjer at ei effektiv forvaltning krev ei god koordinering, der data både om helse og miljø blir innarbeidde i risikovurderingar og tiltak.

Petroleumstilsynet har gjennom si rolle som myndigheit for sikkerheit i petroleumsvirksemda ein funksjon som mellom anna rettar seg direkte mot ivaretaking av det ytre miljøet. Petroleumstilsynet stiller gjennom sitt regelverk krav til robust utforming av utstyr og anlegg, som mellom anna inneber krav til barrierar mot ulykker og uønska hendingar som kan føre til akutt forureining.

Macondo- og Montaraulykkene har tydeleg vist dei konsekvensane ei storulykke kan ha, også for det ytre miljøet, og dermed kor viktig det er å førebygge ulykker. Petroleumstilsynet bidrar i denne samanhengen både i forvaltningsplanarbeidet, i tilsyn retta mot oljeselskapa, og med å bringe fram ein oppdatert oversikt over risiko for akutte utslipp i petroleumsvirksemda på norsk sokkel, som kan leggjast til grunn for nødvendige betringstiltak. Petroleumstilsynet legg og vekt på samarbeid med andre land, og arbeider for at det blir lagt meir vekt på FoU og teknologiutvikling retta mot å hindre eller stanse akutte oljeutslipp til sjø.

Miljøutfordringar i petroleumsvirksemda

Omtalen av miljøutfordringane er avgrensa til:

- Førebygging av forureining ved å hindre akutte utslipp til sjø og luft, og å redusere regulære utslipp til sjø og luft
- Kjemping mot utslipp ved kjelda

Petroleumsvirksemda er strengt regulert både når det gjeld ressursutnytting og helse, miljø og sikkerheit. Rammene for petroleumsvirksemda blir sette både gjennom lovar og forskrifter og gjennom forvaltningsplanane for havområda.

Aktørbildet på norsk sokkel, med mellom anna mange små aktørar som ofte har avgrensa kapasitet, kunnskap og erfaring med å drive verksemd i samsvar med norsk regelverk, og i tillegg Statoil som ein dominerande aktør, utfordrar strategiane for å følgje opp verksemdene. Samstundes er petroleumsvirksemda i ferd med å flytte seg inn i meir miljørårbare områder der det må leggjast enda sterkare vekt på å prioritere førebyggjande miljøsikkerheit.

Dei tillatne, regulære utslappa frå prosessar i olje-/gassindustrien omfattar kategoriar som olje, produsert vatn, kjemikalier, og andre organiske forbindelsar. Utslipp til luft; CO₂, NO_x, nmVOC, CH₄ og SO₂, skjer i samanheng med energiproduksjon, fakling og brønntesting osv.

Uføretsette hendingar som kan oppstå ved leiing eller drift/operasjon kan medføre akutte/ut-

sikta utslepp i dei same kategoriane. Av akutte utslepp er det dei store utsleppa av olje og gass knytte til ei ukontrollert utblåsing, brot på røyrlidningar eller ved kollisjon med tankfartøy som held i seg størst fare for miljøet.

Risiko for akutte utslepp

Petroleumstilsynet overvakar utviklinga av mellom anna risiko for ulykker som kan føre til akutte utslepp til sjø, inkludert storulykkesrisiko. Hensikten med dette arbeidet er å fange opp negative trendar tidleg nok til å handle proaktivt og målretta for å unngå storulykker i norsk petroleumsvirksemd. Ein årleg rapport om denne risikoutviklinga, *Risikonivå i norsk petroleumsvirksemd* (RNNP), tek utgangspunkt i eit omfattande data-materiale og dekkjer både hendingar, tilløp til hendingar, årsaker og barrierar. Status og trendar for akutte utslepp av råolje, andre oljer og kjemikaliar er henta frå RNNP 2014.

Råolje

I 2001–2013 har det vore ein tydeleg reduksjon i talet på akutte råoljeutslepp til sjø for norsk sokkel. Reduksjon i talet på akutte oljeutslepp har vore markert i perioden 2001–2004, medan nivået har flata ut i perioden 2004–2013. Talet på utslepp i 2013 er signifikant lågare enn for perioden 2001–2012. I heile perioden 2001–2013 er det kun i 2012 det er registrert lågare utslepp. Hovuddelen av desse utsleppa er plassert i den minste mengdekategorien, 0-10 tonn. Dei tre siste åra har alle utslepp vore i denne mengdekategorien.

Andre oljer (spillolje, diesel, fyringsolje 1-3 og andre oljer)

Mengda utslepp av andre oljer på norsk sokkel har vore svært varierende i perioden 2001–2013, med toppar i 2004, 2007 og 2013. Talet på utslepp dei siste åra har vore på eit stabilt nivå.

Kjemikaliar

Talet på akutte utslepp av kjemikaliar har vore varierende gjennom perioden. Det er ikkje mogleg å identifisere ein klar trend for talet på utslepp av kjemikaliar for heile den norske sokkelen.

Mengda utslepp av kjemikaliar i 2013 ligg litt under snittverdien for tidlegare år dersom ein ser bort frå dei høge utsleppsmengdene i 2003 og 2004. Årsaka til dei høge verdiane i 2003 og 2004 var at det i desse åra fann stad ein del store

utslepp i Nordsjøen av kjemikaliar i den øvste mengdekategorien (> 1 m3).

Regulære utslepp

Bruk av kjemikaliar er naudsynt for å sikre forsvareleg verksemd i petroleumsektoren, men representerer samstundes ei utfordring både med omsyn til det ytre miljøet, og til helse og arbeidsmiljø. Etter at målet om null utslepp av olje og miljøfarlege stoff til sjø kom i 1997, er utsleppa av kjemikaliar i svart kategori redusert frå 228 tonn til 0,6 tonn i 2011. Utslepp av kjemikaliar i raud kategori er redusert frå 3933 tonn til 8 tonn i same periode. Meir enn 99 pst. av alle miljøfarlege kjemikaliar er fjerna dei siste 15 åra. Utanom desse kjemikaliane er det framleis ei stor mengde ulike kjemikaliar i bruk i petroleumsvirksemda.

Moglege motstridande interesser når det gjeld sikkerheit og skjerming av arbeidstakarar og ytre miljø, gjer at det er naudsynt med ei god koordinering der aspekt knytte til både helse, sikkerheit og miljø blir integrerte i risikovurderingar og tiltak. Av alt utslepp til sjø frå petroleumsvirksemda, inkludert akutte oljeutslepp, står produsert vatn for om lag 88 pst. Det vart i 2007 fastsett eit nasjonalt og internasjonalt maksimumsnivå for oljeinnhald i vatn på 30 milligram per liter. Nye teknologiar for å reinse produsert vatn har ført til, og vil framleis føre til, ytterlegare reduksjon av oljeutslepp i samband med produsert vatn. Gjennomsnittleg konsentrasjon i 2012 var omlag 11 milligram per liter. Talet for 2013 er venta å vere på same nivå som for 2012.

Mål for arbeidet med desse utfordringane

Styresmaktene på arbeidsmiljø- og sikkerheitsområdet skal medverke til å førebygge forureining til sjø og til luft frå petroleumsvirksemda ved å bygge opp om dei nasjonale miljømåla og klimapolitikken. Petroleumstilsynet skal ut frå gjeldande regelverk føre tilsyn med verksemdene.

Rapport om oppnådde resultat i 2013

For å syte for eit solid kunnskapsgrunnlag for arbeidet med førebygging av ulykker som kan føre til utslepp til det ytre miljøet har Petroleumstilsynet gjennomført eit prosjekt for å utnytte eksisterande data i RNNP og OLF sin Environmental Web-database. Målet har vore å utvikle risikoindikatorar som kan nyttast for å overvake utviklinga av risiko for uønska hendingar i petroleumsvirksemda til havs, som kan føre til akutt

ureining til sjø. Den første rapporten blei gitt ut i november 2010, og sidan har det komme årlege publiseringar. Data frå rapporten for 2013 viser mellom anna at:

- Det har samla sett i perioden 2001–2013 vore ein tydeleg reduksjon i talet på akutte råoljeutslipp til sjø på norsk sokkel. Det er ikkje nokon klar trend når det gjeld storleiken på akutte råoljeutslipp som har skjedd i perioden 2001–2013 for norsk sokkel sett under eitt, men dei fleste utsleppa er på mindre enn eitt tonn. Hendingar med større utslepp skjer relativt ofte. Dei siste større utsleppa vi har hatt på norsk sokkel var i 2004, 2007 og 2013. Talet på hendingar som potensielt kunne ha ført til akutte utslepp på norsk sokkel har hatt ein fallande tendens sidan 2004. Talet på hendingar per innretningsår i 2013 er det lågaste i perioden, og er i tillegg ein signifikant reduksjon samanlikna med resten av perioden.

Aktuelle tiltak på kort og lang sikt for å løyse og førebygge miljøproblem, og korleis føreslåtte tiltak i 2013 vil kunne medverke til dette

Dei mest sentrale tiltaka i Petroleumstilsynet sitt arbeid for å løyse og førebygge miljøproblem er:

- Vidareutvikling og forvaltning av HMS-regelverket slik at krav til teknologi, operasjonar og styring av verksemdene i petroleumssektoren bygger opp om dei nasjonale og regionale miljømåla og klimapolitikken.
- Ha oversikt over, og følge opp, at prosessane rundt avgjerder i petroleumsnæringa integrerer omsynet til energileiing, sikkerheit og styring, og styrke bruken av beste tilgjengelege teknologi og beste operasjonspraksis.
- Vidareutvikle og bruke resultata frå miljødelen av RNNP i regelverksarbeid, tilsyn og forvaltningsarbeid.
- Utblåingssikring (BOP): OGP og IADC har på oppdrag frå IRF starta arbeidet med å følge opp BOP pålitelegheit, integritet og sårbarheit. Petroleumstilsynet avventar resultata frå studiane som skal gje grunnlag for eit referansenivå (benchmark) og tiltak som blir sett i verk basert på dette.
- Innkapsling og oppsamling (capping and containment): Næringa arbeider med å utvikle effektive løysingar for raskast mogleg å kunne stoppe og/eller avleie brønnstrømmen i tilfelle ei utblåsing skjer under vatn.
- Oppdatering av standardar: Det er identifisert behov og utarbeida ein plan for revisjon av ei rad NORSOK standardar som krev engasjement, kompetanse og kapital frå næringa.
- Petroleumstilsynet vil vidareføre eit aktivt samarbeid med andre etatar i samband med utvikling og oppfølging av heilskaplege planar for forvaltning for Barentshavet, Norskehavet og Nordsjøen.

10 Samfunnstryggleik- og beredskap

I tråd med kongeleg resolusjon av 15. juni 2012 har Arbeids- og sosialdepartementet det overordna ansvaret for arbeidet med samfunnstryggleik og beredskap i eigen sektor. Dette omfattar ansvar for å sikre eigen beredskap, å vere budd på å delta i handsaminga av nasjonale kriser, samt å bidra til robuste og samordna system for beredskapsplanlegging og krisehandsaming i sektoren. Departementets myndigheitsansvar omfattar òg:

- Bidra til å dekke samfunnets arbeidskraftbehov ved kriser i fredstid og i krig.
- Folketrygdas pensjonar og ytingar, offentleg tenestepensjon mv., også ved kriser eller katastrofar i fredstid og i krig.
- Førebygging og beredskap i petroleumsverksemda – både offshore og på nærare angitt landanlegg med tilknytte rørledningssystem. Ansvaret omfattar både helse, miljø og tryggleik inkludert storulukkesrisiko, samt sikringstiltak og beredskap mot bevisste handlingar. Det er petroleumsnæringa sjølv som har det direkte ansvaret for risikoidentifikasjon, førebygging og beredskap, mens Petroleumstilsynet fører tilsyn med at næringa tar hand om oppgåva på forsvarleg vis.
- Arbeidsmiljø og tryggleik i arbeidsliv på land, – men her er ansvaret for storulukker plassert hos Direktoratet for samfunnstryggleik og beredskap.

Underliggjande etatar og andre tilknytte verksemdar har eit sjølvstendig ansvar for at omsynet til samfunnstryggleik- og beredskap er ein integrert del av arbeidet i eigen sektor og organisasjon. Oppgåver og tiltak på dette området vert prioritert innanfor etatane sine ordinære budsjett.

Arbeids- og velferdsetaten, Statens pensjonskasse og Pensjonstrygden for sjømenn administrerer ordningene med arbeidsmarknads-, sosial- og trygdetenester, samt pensjonsutbetalingar. Etatanes IKT-system er viktige for å sikre tenestene, og forsinkingar og/eller brot i disse systema vil kunne få store konsekvensar i samfunnssamanheng. Det er etablert ulike reserveløysingar, bakckupsystem og alternative løysingar for å adressere og redusere risikoen for IKT-svikt.

Som ein del av oppfølginga av den nasjonale strategien for informasjonstryggleik er det i ferd med å skipast styringssystem for informasjonstryggleik innanfor alle delar av Arbeids- og sosialdepartementets ansvarsområde. Ivaretaking av informasjonstryggleik er òg eit absolutt krav ved moderniseringa av Arbeids- og velferdsetatens IKT-system. Fokus framover er på betre allmenn kjennskap til disse tryggleiksrutinane, samt å øve på konsekvenshandsaming av tilsikta eller util-sikta IKT-hendingar.

Det er ein ambisjon at norsk petroleumsverksemd skal vere leiande på helse, miljø og sikkerheit. Det er derfor utvikla eit regelverk som stiller strenge krav til den enkelte verksemda sin innsats når det gjeld risikoidentifikasjon, førebygging og beredskap. Styring av storulukkesrisiko skal vere ein integrert del av verksemdas aktivitet. Styringsmakterne og partane i næringa har saman utvikla eit trendmålingsverktøy (Risikonivå i Norsk Petroleumsverksemd) som gir eit årleg bilete av risikoutviklinga i heile næringa. Petroleumstilsynet brukar dette som eit grunnlag for å prioritere eigen oppfølging av aktørane og næringa generelt.

Ved ei hending i norsk petroleumsverksemd er operatør ansvarleg for å setje i verk naudsynte tiltak og rapportere til Petroleumstilsynet. Petroleumstilsynet har etablert ei beredskapsvaktordning som kan varsle vidare til andre involverte styringsmakter og sikre effektiv oppfølging av eige ansvarsområde ved krisesituasjonar. Dette omfattar formidling av informasjon til Arbeids- og sosialdepartementet.

For nærare omtale av arbeidsmiljø og tryggleik i petroleumsverksemda, sjå resultatområde 4 Arbeidsmiljø og tryggleik, samt programkategori 09.40 Arbeidsmiljø og tryggleik, kap. 640 Arbeidstilsynet og kap. 642 Petroleumstilsynet.

Arbeids- og sosialdepartementet har i samarbeid med underliggjande verksemdar utvikla ulike risikoscenario for sektoren. Det er gjennomført ei undersøking for å klargjere ulike forhold ved disse scenarioa. Arbeidet er ein del av ei overordna risiko- og sårbarheitsanalyse (ROS) for Arbeids- og sosialdepartementet sin sektor. Denne vil vere eit bindeledd mellom det nasjonale

risikobiletet som er utarbeida av Direktoratet for samfunnstryggleik og beredskap og andre fagrelaterte ROS-analysar i sektoren.

Dei siste åra har det vore fokus på beredskapsøvingar på ulike nivå, og det blir gjennomført periodisk revisjonsarbeid av kriseplanverket for å systematisere erfaringar frå øvingar og reelle hendin-

gar. Departementet er òg i gang med å gjennomgå og oppdatere våre ansvarsområde i Sivilt beredskapssystem, i samheng med Justis- og beredskapsdepartementets revisjon av dette systemet. Gjennomgangen blir gjort i samhandling med dei departement der Arbeids- og sosialdepartementet har beredskapsmessige grenseflater.

11 Grunnbeløp, særtilllegg og stønader

Grunnbeløpet er ein faktor som vert nytta til å fastsetje og berekne retten til og storleiken på mange ytingar etter folketrygdlova. Grunnbeløpet vert mellom anna nytta til å fastsetje opptening av alderspensjon, til opptening og berekning av pensjonsyttingane frå folketrygda, til fastsetjing av inntektsgrenser for inntektsprøve ytingar og til fastsetjing av det maksimale sjukepengegrunnlaget ein kan nytte ved berekning av sjukepengar. Grunnbeløpet vert regulert kvart år frå 1. mai. Frå 1. mai 2014 auka grunnbeløpet frå 85 245 kroner til 88 370 kroner. Dette er ein auke på 3,67 pst. Det gjennomsnittlege grunnbeløpet auka med 3,71 pst. frå 2013 til 2014.

Grunnbeløpet vert fastsett på grunnlag av venta lønnsauke i inneverande år, justert for eventuelle avvik mellom venta og faktisk lønnsauke dei

siste to åra. I tråd med anslaget til Regjeringa som går fram av Revidert nasjonalbudsjett for 2014 vart det lagt til grunn ein lønnsauke på 3,3 pst. I trygdeoppgjæret for 2013 vart det lagt til grunn ein venta lønnsauke på 3,5 pst. Faktisk lønnsauke for 2013 vart i rapporten frå Det tekniske berekningsutvalet for inntektsoppgjørene anslått til 3,9 pst. Det er eit avvik på 0,4 prosentpoeng for 2013. I trygdeoppgjæret for 2013 vart det lagt til grunn ein faktisk lønnsauke på 4,0 pst for 2012. Faktisk lønnsauke for 2012 er i rapporten frå Det tekniske berekningsutvalet berekna til 4,0 pst. Det er såleis ikkje avvik for 2012.

Den ordinære satsen for særtillegget er 100 pst. av grunnbeløpet. Frå 2011 er særtillegget til alderspensjonen erstatta av eit pensjonstillegg, sjå under.

a. Grunnbeløpet

Følgjande pensjonsyttingar vert fastsette i høve til grunnbeløpet:

Stønadsform	Utgjør i pst. av grunnbeløpet
1. Full grunnpensjon til einsleg pensjonist, og til pensjonist med ektemake som ikkje har rett til pensjon	100
2. Full grunnpensjon til pensjonist med ektemake/sambuar som og har rett til pensjon, eller som forsørgjer seg sjølv ¹	85
3. Tillegg for ektemake til pensjonist med full grunnpensjon før inntektsprøving	50
4. Barnetillegg for kvart barn før inntektsprøving	40
5. Barnepensjon	
a) for 1. barn når ein av foreldra er død	40
b) for kvart av dei andre barna når ein av foreldra er død	25
c) for 1. barn når begge foreldra er døde: Samme beløp som etterlattepensjon til den av foreldra som ville ha fått størst slik pensjon	
d) for 2. barn når begge foreldra er døde	40
e) for kvart av dei andre barna når begge foreldra er døde	25
6. Full overgangsstonad til etterlatt, ugift, skilt eller separert forsørgjar	200

Stønadsform	Utgjør i pst. av grunnbeløpet
7. Særtilllegg til ytingar i folketrygda	
a) for einsleg pensjonist, pensjonist som forsørgjer ektemake under 60 år (ordinær sats)	100
b) for ektepar der begge har minstepensjon (100 pst. for kvar), og for pensjonist som forsørgjer ektemake over 60 år	200
c) for pensjonist som har ektemake med tilleggspensjon som er høgare enn særtillegget etter ordinær sats	74

¹ Ektefelle/sambuar som har årlig inntekt større enn to ganger grunnbeløpet vert rekna som sjølvforsørgjande.

Frå 1. januar 2011 vart det innført fleksibelt uttak, levealdersjustering og ny regulering av alderspensjon. Nivået på alderspensjonen avheng difor av når pensjonen vert tatt ut. For alderspensjonistar tilsvarer fullt tillegg for ektemake og barnetillegg 25 pst. og 20 pst. av minste pensjonsnivå med høg sats, kr 173 274 frå 1. mai 2014.

b. Særtillegget

Særtilllegg vert gitt til personar som får:

- uførepensjon etter kapittel 12,
- overgangsstønad og pensjon til attlevande ektefelle etter kapittel 17,
- overgangsstønad eller pensjon til tidlegare familiepleiar etter kapittel 16 og
- pensjon til foreldrelaust barn etter kapittel 18

Særtillegget er først og fremst meint for dei som pga. alder eller av andre årsaker ikkje har tent opp

tilleggspensjon. Særtillegget vert redusert eller fell bort i den utstrekning det vert gitt tilleggspensjon. Frå 2011 vart særtillegget for nye alderspensjonistar erstatta av eit pensjonstillegg.

c. Pensjonstillegget

Pensjonstillegget vert gitt til personar som får:

- alderspensjon etter kapittel 19

Pensjonstillegget vert fastsett med eit kronebeløp, medan særtillegget vert fastsett i pst. av grunnbeløpet. Dette er ei teknisk omlegging som ikkje har innverknad på storleiken på alderspensjonen. Pensjonstillegget vert utbetala dersom summen av grunnpensjonen og tilleggspensjonen er lågare enn minste pensjonsnivå etter § 19-8. Minste pensjonsnivå vert fastsett etter ulike satsar. Satsane avheng av sivilstatus og storleiken på ektemakens inntekt og pensjon.

Andre stønader som vert fastsette av Stortinget¹:

Type stønad	2014	2015
1a. Grunnstønad for ekstrautgifter ved uføreleik etter folketrygdlova § 6-3 (lågaste sats)	7 836	7 836
1b. Ved ekstrautgifter utover lågaste sats, kan grunnstønad bli forhøya til	11 976	11 976
1c. eller til	15 708	15 708
1d. eller til	23 136	23 136
1e. eller til	31 356	31 356
1f. eller til	39 168	39 168
2a-1. Hjelpstønad til uføre som må ha hjelp i huset ^{2 3}	13 068	13 068
2a-2. Hjelpstønad etter folketrygdlova § 6-4 til uføre som må ha særskilt tilsyn og pleie ³	14 052	14 052
2b. Forhøya hjelpstønad etter folketrygdlova § 6-5 til uføre under 18 år som må ha særskilt tilsyn og pleie ⁴	28 104	28 104
2c. eller til	56 208	56 208
2d. eller til	84 312	84 312
Type stønad	2014	2015
1a. Grunnstønad for ekstrautgifter ved uføreleik etter folketrygdlova § 6-3 (lågaste sats)	7 836	7 836
1b. Ved ekstrautgifter utover lågaste sats, kan grunnstønad bli forhøya til	11 976	11 976
1c. eller til	15 708	15 708
1d. eller til	23 136	23 136
1e. eller til	31 356	31 356
1f. eller til	39 168	39 168
2a-1. Hjelpstønad til uføre som må ha hjelp i huset ^{2 3}	13 068	13 068
2a-2. Hjelpstønad etter folketrygdlova § 6-4 til uføre som må ha særskilt tilsyn og pleie ³	14 052	14 052
2b. Forhøya hjelpstønad etter folketrygdlova § 6-5 til uføre under 18 år som må ha særskilt tilsyn og pleie ⁴	28 104	28 104
2c. eller til	56 208	56 208
2d. eller til	84 312	84 312

¹ Satsane under punkt 1, 2 og 4 er årlege beløp for ytingane.

² Stønad til hjelp i huset gjeld tilfelle før 1. januar 1992.

³ Frå 1. januar 1997 er det skilt mellom stønad til hjelp i huset og stønad til særskilt tilsyn og pleie.

⁴ Gjeld også uføreleik på grunn av yrkesskade, jf. folketrygdlova § 12-18.

Det foreslås nominell vidareføring av satsane for grunnstønad og hjelpstønad frå 2014 til 2015, jf. tabellen over.

12 Standardiserte nøkkeltal for nettobudsjetterte verksemder – STAMI

Finansdepartementet har i samråd med aktuelle departement etablert nye prosedyrar for innrapportering av nettobudsjetterte verksemder sine kontantbeholdningar per 31. desember med

verknad frå statsrekneskapen for 2010. Det blei i samband med budsjettproposisjonen for 2011 utarbeida tre standardtabellar med nøkkeltal:

Utgifter og inntekter etter art: Føremålet med tabellen er å vise verksemda sine brutto utgifter og inntekter ut frå kontantprinsippet og med inndeling etter art ut frå dei same prinsippa som gjeld for dei bruttobudsjetterte verksemdene (i heile kroner)

Utgifter/inntekter	Rekneskap 2011	Rekneskap 2012	Rekneskap 2013	Budsjett 2014
1. Utgifter				
Driftsutgifter:				
Utgifter til løn	76 755 111	79 507 351	79 226 373	82 480 000
Varer og tenester	40 544 902	39 629 603	40 400 578	42 390 000
Sum driftsutgifter	117 300 013	119 136 954	119 626 950	124 870 000
Investeringsutgifter:				
Investeringar, større anskaffingar og vedlikehald	4 286 234	2 354 031	9 867 620	7 530 000
Sum investeringsutgifter	4 286 234	2 354 031	9 867 620	7 530 000
Sum utgifter	121 586 247	121 490 985	129 494 570	132 400 000
2. Inntekter				
Driftsinntekter:				
Inntekter frå sal av varer og tenester	3 985 450	3 766 017	4 849 026	3 500 000
Inntekter frå avgifter, gebyr og lisensar	450	700	250	0
Refusjonar	1 670 180	1 285 395	1 187 316	1 000 000
Andre driftsinntekter	450 561	375 594	268 581	200 000
Sum driftsinntekter	6 106 641	5 427 706	6 305 173	4 700 000
Overføringar til verksemda:				
Inntekter frå statlege løyvingar	99 950 000	102 600 000	105 300 000	111 600 000

Utgifter/inntekter	Rekneskap 2011	Rekneskap 2012	Rekneskap 2013	Budsjett 2014
Andre innbetalinger	16 574 680	17 180 437	16 394 321	16 100 000
Sum overføringsinntekter	116 524 680	119 780 437	121 694 321	127 700 000
Sum inntekter	122 631 321	125 208 143	127 999 494	132 400 000
3. Nettoendring i kontantbeholdninga (2-1)	1 045 074	3 717 158	- 1 495 076	0

Inntekter etter inntektskjelde: Dei fleste nettobudsjetterte verksemdene har fleire inntektskjelder, og førermålet med tabell 2 er å gje ei oversikt over dei ulike inntektskjeldene (i heile kroner)

Inntektskjelde	Rekneskap 2011	Rekneskap 2012	Rekneskap 2013	Budsjett 2014
Løyvingar til finansiering av statsoppdraget	0	0	0	0
Løyvingar frå fagdepartementet	99 950 000	102 600 000	105 300 000	111 600 000
Løyvingar frå andre departement	0	0	0	0
Løyvingar frå andre statlege forvaltingsorgan	0	0	0	0
Tildeling frå Noregs forskingsråd	8 067 775	7 851 014	10 331 033	9 500 000
Sum løyvingar	108 017 775	110 451 014	115 631 033	121 100 000
Offentlege og private bidrag				
Bidrag frå kommunar og fylkeskommunar	0	0	0	0
Bidrag frå private	8 506 904	9 329 423	6 063 288	6 600 000
Tildelingar frå internasjonale organisasjonar	0	0	0	0
Sum bidrag	8 506 904	9 329 423	6 063 288	6 600 000
Oppdragsinntekter				
Oppdrag frå statlege verksemdar	0	0	0	0
Oppdrag frå kommunale og fylkeskommunale verksemdar	0	0	0	0
Oppdrag frå private	0	0	0	0
Andre inntekter (kursinntekter, laboratorieinntekter, refusjonar)	6 106 642	5 427 706	6 305 173	4 700 000
Sum oppdragsinntekter	6 106 642	5 427 706	6 305 173	4 700 000
Sum inntekter	122 631 321	125 208 143	127 999 494	132 400 000

Andre inntekter enn basisløyvinga er i hovudsak forskingsbidrag. Instituttet sine inntekter frå bidragsforskninga (frå private kjelder og frå Noregs forskingsråd) utgjorde i 2013 om lag 12,8

pst. av instituttet sine totale inntekter. Inntektskjeldene er i all hovudsak offentlege midlar frå andre finansieringskjelder, hovudsakleg Noregs forskingsråd og andre forskingsfond.

Verksemnda si kontantbeholdning per 31. desember i perioden 2011–2013 med spesifikasjon av føremålet kontantbeholdninga skal nyttast til (i heile kroner)

Balanse 31. desember	2011	2012	2013	Endring 2012–2013
Kontantbeholdning				
Behaldning på oppgjerskonto i Noregs Bank	54 477 743	58 194 901	56 699 825	-1 495 076
Behaldning på andre bankkonti, andre kontantbeholdningar og kontantekvivalentar	0	0	0	0
Sum kontantbeholdning	54 477 743	58 194 901	56 699 825	-1 495 076
Avsetningar til dekking av kostnader som forfell i neste budsjettår:				
Feriepengar mv.	6 435 868	6 589 277	6 505 102	-84 175
Skattetrekk og offentlege avgifter	6 667 739	6 889 962	6 675 811	-214 151
Gjeld til leverandørar	13 668	22 141	156 029	133 888
Gjeld til arbeidsgjevarar	0	0	0	0
Annan gjeld som forfell i neste budsjettår	-3 876 433	-1 329 676	-579 239	750 437
Sum til dekking av kostnader som forfell i neste budsjettår	9 240 842	12 171 704	12 757 702	585 998
Avsetningar til dekking av planlagde tiltak der kostnadene heilt eller delvis vil bli dekte i framtidige budsjettår				
Prosjekt finansiert av Noregs forskingsråd	21 225 229	16 847 389	14 258 206	-2 589 183
Større oppstarta, fleirårige investeringsprosjekt finansiert av grunnløyvinga frå fagdepartement	3 072 117	1 526 613	1 731 928	205 315
Konkrete oppstarta, ikkje fullførte prosjekt finansiert av løyvingar frå andre departement	0	0	0	0
Andre avsetningar til vedtekne, ikkje igangsette føremål	19 639 555	22 649 195	19 951 989	-2 697 206
Sum avsetningar til planlagde tiltak i framtidige budsjettår	43 936 901	41 023 197	35 942 123	-5 081 074

Balanse 31. desember	2011	2012	2013	Endring 2012–2013
Andre avsetningar				
Avsetningar til andre føremål/ikkje spesifiserte føremål	1 300 000	5 000 000	8 000 000	3 000 000
Fri verksemdskapital	0	0	0	0
Sum andre avsetningar	1 300 000	5 000 000	8 000 000	3 000 000
Langsiktige forpliktingar (netto)				
Langsiktige forpliktingar knytte til anleggsmiddel	0	0	0	0
Andre langsiktige forpliktingar	0	0	0	0
Sum langsiktige forpliktingar	0	0	0	0
Sum netto gjeld og forpliktingar	54 477 743	58 194 901	56 699 825	-1 495 076

Utanom avsetningar til arbeidsgjevaravgift, feriepengar og arbeidsgjevar sine pensjonsinnskott, inneheld kontantbeholdninga konkrete utgiftsforpliktingar i form av forskotsinnbetalte forskingsbidrag i dei enkelte prosjekta, og del av

tidlegare års løyving som i framtidige år vil gå med til anskaffing av vitskapeleg utstyr i tillegg til dekking av periodevise høgare kostnader, mellom anna også for NOA og den nye arbeidsmedisinske satsinga.

13 Nye konvensjoner, International Labour Organization (ILO)

Konvensjon om anstendig arbeid for arbeidstakere i private hjem (konvensjon 189)

Den internasjonale arbeidsorganisasjonens generalkonferanse,

som er kalt sammen av styret i Det internasjonale arbeidsbyrået og har trådt sammen til sin 100. sesjon i Genève 1. juni 2011,

som er seg bevisst Den internasjonale arbeidsorganisasjonens engasjement for å fremme anstendig arbeid for alle gjennom oppfylling av målene i ILOs erklæring om grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet og ILOs erklæring om sosial rettferdighet for en rettferdig globalisering,

som erkjenner det viktige bidraget arbeidstakere i private hjem yter til den globale økonomien, som bl.a. innebærer større muligheter for kvinner og menn med familieforpliktelser til å ha betalt arbeid, bedre omsorg for den aldrende del av befolkningen og for barn og funksjonshemmede, og betydelige inntektsoverføringer innenfor og mellom land,

som tar i betraktning at arbeid i private hjem fortsatt er lavt verdsatt og usynlig, og at det hovedsakelig utføres av kvinner og jenter, som for en stor del er innvandrere eller tilhører svake-restilte folkegrupper, og som er spesielt utsatt for diskriminering når det gjelder ansettelsesvilkår og arbeidsforhold, og andre menneskerettighetskrenkelser,

som også tar i betraktning at arbeidstakere i private hjem utgjør en betydelig del av den nasjonale arbeidsstyrken og fortsatt er blant de mest marginaliserte i utviklingsland, der det tradisjonelt er små muligheter for formell ansettelse,

som minner om at Den internasjonale arbeidsorganisasjonens konvensjoner og rekommandasjoner gjelder alle arbeidstakere, herunder arbeidstakere i private hjem, med mindre noe annet er bestemt,

som merker seg at ILOs konvensjon om arbeidssøkende inn- eller utvandrere (nr. 97), revidert 1949, konvensjonen om tilleggsbestemmel-

ser for utenlandske arbeidstakere (nr. 143), fra 1975, konvensjonen om arbeidstakere med familieforpliktelser (nr. 156), fra 1981, Konvensjon om privat arbeidsformidling (nr. 181), fra 1997, og Rekommandasjon om ansettelsesforhold (nr. 198), fra 2006, har en særlig relevans for arbeidstakere i private hjem, i likhet med ILOs multilaterale rammeverk for arbeidsinnvandring: Ikke-bindende prinsipper og retningslinjer for en rettighetsbasert tilnærming til arbeidsinnvandring, fra 2006,

som erkjenner de spesielle forholdene som arbeid i private hjem utføres under, og som gjør det ønskelig å supplere de generelle standardene med standarder som gjelder spesifikt for arbeidstakere i private hjem, for å gjøre det mulig for disse å nyttiggjøre seg sine rettigheter fullt ut,

som minner om andre relevante internasjonale instrumenter, som f.eks. Den universelle menneskerettighetserklæringen, Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter, Den internasjonale konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, Den internasjonale konvensjonen om avskaffelse av alle former for rasediskriminering, FNs konvensjon om avskaffelse av alle former for diskriminering av kvinner, FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet, og særlig konvensjonens protokoll for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn, og protokollen mot smugling av innvandrere over land, sjø og luft, FNs konvensjon om barnets rettigheter og Den internasjonale konvensjonen om rettighetene til alle gjestearbeidere og deres familiemedlemmer,

som har besluttet å vedta diverse forslag vedrørende anstendig arbeid for arbeidstakere i private hjem, som er det 4. punktet på sesjonens dagsorden, og

som har bestemt at disse forslagene skal ta form av en internasjonal konvensjon,

vedtar i dag, 16. juni 2011, følgende konvensjon, som kan kalles Konvensjon om arbeidstakere i private hjem, 2011.

Artikkel 1

For denne konvensjonens formål gjelder følgende definisjoner:

- a. Arbeid i private hjem» betyr arbeid som utføres i eller for en eller flere private husholdninger.
- b. Arbeidstakere i private hjem» er personer som er ansatt for å utføre arbeid i private hjem.
- c. Personer som bare tilfeldig eller sporadisk utfører arbeid i private hjem og som ikke har dette som sitt yrke, er ikke arbeidstakere i private hjem.

Artikkel 2

1. Konvensjonen gjelder alle arbeidstakere i private hjem.
2. Et medlem som ratifiserer denne konvensjon kan, etter å ha samrådd seg med de mest representative arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene og med eventuelle organisasjoner som representerer arbeidstakere i private hjem og deres arbeidsgivere, der det finnes slike organisasjoner, helt eller delvis unnta fra konvensjonens virkeområde:
 - a. arbeidstakerkategorier som på annet vis er sikret minst tilsvarende beskyttelse,
 - b. begrensede arbeidstakerkategorier, når det for disse oppstår spesielle problemer av vesentlig art.
3. Alle medlemmer som benytter seg av den muligheten som gis i foregående nummer, skal, i sin første rapport om gjennomføringen av konvensjonen, i henhold til artikkel 22 i Den internasjonale arbeidsorganisasjonens konstitusjon, angi hvilke spesielle arbeidstakerkategorier som er unntatt, og på hvilket grunnlag, og de skal, i de påfølgende rapporter, spesifisere hvilke tiltak som eventuelt er blitt gjennomført for å utvide anvendelsen av konvensjonen til å gjelde også disse arbeidstakerne.

Artikkel 3

1. Alle medlemmer skal treffe tiltak for å sikre at menneskerettighetene til alle arbeidstakere i private hjem blir effektivt fremmet og beskyttet, slik det er fastsatt i denne konvensjon.
2. Alle medlemmer skal, i forhold til arbeidstakere i private hjem, gjennomføre de tiltak som er fastsatt i denne konvensjon, for å respektere, fremme og virkeliggjøre de grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet, det vil si:
 - a. forsamlingsfrihet og reell anerkjennelse av retten til kollektive forhandlinger,

- b. avskaffelse av alle former for påtvunget eller ufrivillig arbeid,
 - c. effektiv avskaffelse av barnarbeid, og
 - d. avskaffelse av diskriminering med hensyn til ansettelse og arbeid.
3. Når det gjelder tiltak for å sikre at arbeidstakere i private hjem og deres arbeidsgivere nyter godt av forsamlingsfrihet og reell anerkjennelse av retten til kollektive forhandlinger, skal medlemmene beskytte arbeidstakere i private hjem og deres arbeidsgivere sin rett til å opprette og, med forbehold for reglene i den aktuelle organisasjon, slutte seg til de organisasjoner, foreninger og forbund de selv ønsker.

Artikkel 4

1. Alle medlemmer skal fastsette en minstealder for arbeidstakere i private hjem, i samsvar med bestemmelsene i Konvensjon om minstealder for adgang til sysselsetting (nr. 138), fra 1973, og Konvensjon om forbud mot og umiddelbare tiltak for å avskaffe de verste former for barnarbeid (nr. 182), fra 1999, som ikke skal være lavere enn den som er fastsatt i nasjonale lover og forskrifter for arbeidstakere i sin alminnelighet.
2. Alle medlemmer skal treffe tiltak for å sikre at arbeid som utføres i private hjem av arbeidstakere som er under 18 år og over minstealderen for sysselsetting, ikke går ut over deres obligatoriske skolegang eller deres mulighet til å delta i videreutdanning eller yrkesopplæring.

Artikkel 5

Alle medlemmer skal treffe tiltak for å sikre at arbeidstakere i private hjem nyter godt av et effektivt vern mot alle former for overgrep, trakassering og vold.

Artikkel 6

Alle medlemmer skal treffe tiltak for å sikre at arbeidstakere i private hjem, i likhet med andre arbeidstakere, nyter godt av rimelige ansettelsesvilkår og anstendige arbeidsforhold, og at de har anstendige boforhold der deres privatliv blir respektert, dersom de bor hos arbeidsgiveren.

Artikkel 7

Alle medlemmer skal treffe tiltak for å sikre at arbeidstakere i private hjem blir informert om ansettelsesvilkårene på en hensiktsmessig, kon-

trollerbar og lett forståelig måte, og om mulig fortrinnsvis gjennom skriftlige kontrakter, i samsvar med nasjonale lover og forskrifter eller kollektive avtaler, og særlig med hensyn til:

- a. arbeidsgivers og arbeidstakers navn og adresse,
- b. adressen til det ordinære arbeidsstedet eller de ordinære arbeidsstedene,
- c. oppstartsdato og varighet, dersom kontrakten gjelder for en bestemt periode,
- d. hva slags arbeid som skal utføres,
- e. avlønning, beregningsmåte og hvor ofte lønnen skal utbetales,
- f. ordinær arbeidstid,
- g. betalt årlig ferie og daglig og ukentlig fritid,
- h. kost og losji, dersom dette er aktuelt,
- i. prøvetid, dersom dette er aktuelt,
- j. vilkår for hjemreise, dersom dette er aktuelt,
- k. vilkår med tanke på avslutning av arbeidsforholdet, herunder eventuell oppsigelsestid for både arbeidstaker og arbeidsgiver.

Artikkel 8

1. Nasjonale lover og forskrifter skal stille krav om at arbeidstakere som blir rekruttert i ett land til arbeid i private hjem i et annet, får et skriftlig jobbtilbud eller en skriftlig arbeidskontrakt som er bindende i det landet der arbeidet skal utføres, og der ansettelsesvilkårene som er omtalt i artikkel 7, framgår, før de krysser grensen for å begynne på det arbeidet som tilbudet eller kontrakten gjelder.
2. Foregående nummer skal ikke gjelde for arbeidstakere som nyter godt av frihet til å flytte for arbeidsformål i henhold til bilaterale, regionale eller multilaterale avtaler, eller innenfor rammen av regionale økonomiske samarbeidsområder.
3. Medlemmene skal treffe tiltak for å samarbeide med hverandre, for å sikre at bestemmelsene i denne konvensjon overholdes i forhold til utenlandske arbeidstakere i private hjem.
4. Alle medlemmer skal spesifisere, ved hjelp av lover, forskrifter eller andre tiltak, under hvilke omstendigheter utenlandske arbeidstakere i private hjem skal ha rett til hjemreise når deres arbeidskontrakt utløper eller blir sagt opp.

Artikkel 9

Alle medlemmer skal treffe tiltak for å sikre:

- a. at arbeidstakere i private hjem er fri til å avtale med sine faktiske eller potensielle arbeidsgivere om de skal ha losji i hjemmet der de arbeider,

- b. at arbeidstakere i private hjem, som har losji hos arbeidsgiveren, ikke er forpliktet til å tilbringe sin daglige eller ukentlige fritid, eller sin årlige ferie, i hjemmet der de arbeider eller sammen med medlemmer av husstanden, og
- c. at arbeidstakere i private hjem har rett til selv å være i besittelse av sine reisedokumenter og sine identitetspapirer.

Artikkel 10

1. Alle medlemmer skal treffe tiltak som sikrer at arbeidstakere i private hjem blir likebehandlet med andre arbeidstakere når det gjelder alminnelig arbeidstid, overtidskompensasjon, daglig og ukentlig fritid og årlig betalt ferie, i samsvar med nasjonale lover og forskrifter eller kollektive avtaler, under hensyntaken til det som særpreger arbeid i private hjem.
2. Den ukentlige friperioden skal være på minst 24 timer sammenhengende.
3. Perioder der arbeidstakere i private hjem ikke er fri til å disponere sin tid slik de ønsker, men må stå til disposisjon for husholdningen i tilfelle det er behov for dem, skal anses som arbeidstid i den grad dette er fastsatt i nasjonale lover eller forskrifter eller i kollektive avtaler, eller på annen måte som er i samsvar med nasjonal praksis.

Artikkel 11

Alle medlemmer skal treffe tiltak for å sikre at arbeidstakere i private hjem kommer inn under minstelønnsordningen, der det finnes en slik ordning, og at lønnen blir bestemt uten diskriminering mellom kjønnene.

Artikkel 12

1. Arbeidstakere i private hjem skal betales direkte i kontanter med regelmessige mellomrom, og minst én gang i måneden. Med mindre det finnes bestemmelser for dette i nasjonale lover eller forskrifter eller i kollektive avtaler, skal betaling skje ved hjelp av bankoverføring, banksjekk, postsjekk, postanvisning eller annen lovlig betalingsmåte, med den berørte arbeidstakers samtykke.
2. Nasjonale lover eller forskrifter, kollektive avtaler eller voldgiftskjennelser kan åpne for at en begrenset del av lønnen til arbeidstakere i private hjem kan utbetales i form av naturalia, dersom denne ordningen ikke er mindre gunstigg enn de ordninger som vanligvis gjelder for

andre kategorier arbeidstakere, og forutsatt at det er truffet tiltak for å sikre at arbeidstakeren har gitt sitt samtykke til slik avlønning i naturalia, at disse er til arbeidstakerens personlige bruk og nytte, og at den antatte pengeverdien de representerer, er rimelig og fornuftig.

Artikkel 13

1. Alle arbeidstakere i private hjem har rett til et trygt og sunt arbeidsmiljø. Alle medlemmer skal, i samsvar med nasjonale lover og forskrifter og nasjonal praksis, og under behørig hensyntaken til det som særpreger arbeid i private hjem, treffe effektive tiltak for å ivareta disse arbeidstakernes sikkerhet og helse på arbeidsplassen.
2. De tiltak som er omtalt i foregående nummer, kan gjennomføres gradvis, i samråd med de mest representative arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene, og i samråd med eventuelle organisasjoner som representerer arbeidstakere i private hjem og organisasjoner som representerer deres arbeidsgivere, der det finnes slike organisasjoner.

Artikkel 14

1. Alle medlemmer skal treffe hensiktsmessige tiltak, i samsvar med nasjonale lover og forskrifter og under behørig hensyntaken til det som særpreger arbeid i private hjem, for å sikre at arbeidstakere som utfører slikt arbeid, nyter godt av vilkår som ikke er mindre fordelaktige enn de som gjelder for arbeidstakere i sin alminnelighet med hensyn til sosiale sikringsordninger, herunder ordninger i forbindelse med svangerskap og fødsel.
2. De tiltak som er omtalt i foregående nummer, kan gjennomføres gradvis, i samråd med de mest representative arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene, og i samråd med eventuelle organisasjoner som representerer arbeidstakere i private hjem og organisasjoner som representerer deres arbeidsgivere, der det finnes slike organisasjoner.

Artikkel 15

1. For å kunne beskytte arbeidstakere i private hjem, herunder utenlandske arbeidstakere som er rekruttert eller utplassert av private arbeidsformidlingsbyråer, på en effektiv måte

mot misbruk og overgrep, skal alle medlemmer:

- a. fastslå hvilke vilkår som skal gjelde for virksomheten til private arbeidsformidlingsbyråer som rekrutterer eller utplasserer arbeidstakere til arbeid i private hjem, i samsvar med nasjonale lover og forskrifter og nasjonal praksis,
 - b. sørge for at det eksisterer et tilfredsstillende apparat og tilfredsstillende prosedyrer for oppfølging av klager og etterforskning av påstander om overgrep og ulovlig praksis, i forbindelse med private arbeidsformidlingsbyråers formidling av arbeidstakere til private hjem,
 - c. gjennomføre alle tiltak som er nødvendige og hensiktsmessige, innenfor sin jurisdiksjon, eventuelt i samarbeid med andre medlemmer dersom det er formålstjenlig, for å gi arbeidstakere i private hjem, som er rekruttert eller utplassert på medlemsstatens territorium av private arbeidsformidlingsbyråer, tilfredsstillende beskyttelse, og for å forebygge overgrep mot disse arbeidstakerne. Slike tiltak skal bl.a. være lover eller forskrifter som spesifiserer hvilke forpliktelser henholdsvis det private arbeidsformidlingsbyrået og arbeidsgiveren har overfor arbeidstakeren, og foreskriver hvilke straffer som skal gjelde for brudd på disse bestemmelsene, herunder forbud mot videre virksomhet for de private formidlingsbyråene som er involvert i bedragerisk praksis og misbruk,
 - d. vurdere, der arbeidstakere blir rekruttert i ett land til arbeid i private hjem i et annet, å inngå bilaterale, regionale eller multilaterale avtaler, for å forebygge overgrep og ulovlig praksis ved rekruttering og utplassering av arbeidstakere og formidling av arbeid, og
 - e. treffe tiltak for å sikre at honorarene som de private arbeidsformidlingsbyråene tar, ikke blir trukket fra lønnen til arbeidstakerne.
2. Når de skal iverksette hver enkelt av bestemmelsene i denne artikkel, skal medlemmene samrå seg med de mest representative arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene, og med eventuelle organisasjoner som representerer arbeidstakere i private hjem og organisasjoner som representerer deres arbeidsgivere, der det finnes slike organisasjoner.

Artikkel 16

Alle medlemmer skal treffe tiltak for å sikre, i samsvar med nasjonale lover og forskrifter og nasjonal praksis, at alle arbeidstakere i private hjem, enten på egen hånd eller gjennom noen som representerer dem, har reell tilgang til domstoler og andre tvisteløsningsmekanismer, på vilkår som ikke er mindre gunstige enn de som gjelder for arbeidstakere i sin alminnelighet.

Artikkel 17

1. Alle medlemmer skal etablere effektive og tilgjengelige klagemekanismer og verktøy for å sikre at nasjonale lovbestemmelser og forskrifter til beskyttelse av arbeidstakere i private hjem, blir fulgt.
2. Alle medlemmer skal utvikle og iverksette tiltak for arbeidstilsyn, håndheving av regelverk og straffer, under behørig hensyntaken til det som særpreger arbeid i private hjem, og i samsvar med nasjonale lover og forskrifter.
3. I den grad det er forenlig med nasjonale lover og forskrifter, skal disse tiltakene spesifisere under hvilke omstendigheter det skal gis tilgang til å inspisere en husholdning, under behørig hensyntaken til aktørenes privatliv.

Artikkel 18

Alle medlemmer skal gjennomføre bestemmelsene i denne konvensjon, i samråd med de mest representative arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene, gjennom lover og forskrifter og gjennom kollektive avtaler eller andre tiltak som er i samsvar med nasjonal praksis, ved å utvide eller tilpasse eksisterende tiltak til også å omfatte arbeidstakere i private hjem, eller ved å utarbeide spesifikke tiltak for disse, dersom det er behov for det.

Artikkel 19

Denne konvensjon påvirker ikke mer fordelaktige bestemmelser som får anvendelse på arbeidstakere i private hjem, i andre ILO-konvensjoner.

Artikkel 20

Den formelle ratifisering av denne konvensjon skal formidles til Det internasjonale arbeidsbyråets generaldirektør for registrering.

Artikkel 21

1. Denne konvensjon skal bare være bindende for de medlemmer av Den internasjonale arbeidsorganisasjonen hvis ratifisering er blitt registrert hos Det internasjonale arbeidsbyråets generaldirektør.
2. Konvensjonen skal tre i kraft 12 måneder etter at ratifiseringen fra to medlemmer er blitt registrert hos generaldirektøren.
3. Deretter skal konvensjonen for hvert medlem tre i kraft 12 måneder etter at ratifiseringen fra vedkommende medlem er blitt registrert.

Artikkel 22

1. Et medlem som har ratifisert denne konvensjon, kan si opp konvensjonen når det har gått 10 år fra den dato konvensjonen først trådte i kraft, ved hjelp av et skriftlig dokument som sendes Det internasjonale arbeidsbyråets generaldirektør for registrering. En slik oppsigelse skal ikke tre i kraft før det er gått ett år etter at den ble registrert.
2. Ethvert medlem som har ratifisert denne konvensjon, og som ikke benytter seg av retten til å si opp konvensjonen i henhold til denne artikkel, innen ett år etter utløpet av 10 års-fristen som er omtalt i foregående nummer, skal være bundet av konvensjonen i 10 nye år, og medlemmet kan deretter si opp konvensjonen innen det første året av hver ny periode på 10 år, på de vilkår som er fastsatt i denne artikkel.

Artikkel 23

1. Det internasjonale arbeidsbyråets generaldirektør skal underrette alle medlemmer av Den internasjonale arbeidsorganisasjonen om enhver ratifisering eller oppsigelse fra organisasjonens medlemmer som generaldirektøren har registrert.
2. Når generaldirektøren underretter organisasjonens medlemmer om registreringen av den andre innsendte ratifiseringen, skal han informere medlemmene om hvilken dato konvensjonen vil tre i kraft.

Artikkel 24

Det internasjonale arbeidsbyråets generaldirektør skal formidle til FN's generalsekretær for registrering alle opplysninger om alle registrerte ratifiseringer og oppsigelser, i samsvar med artikkel 102 i FN-pakten.

Artikkel 25

Styret i Det internasjonale arbeidsbyrået skal, når de finner det nødvendig, presentere for general-konferansen en rapport om hvordan konvensjonen fungerer, og undersøke om det er ønskelig å ta opp spørsmålet om hvorvidt konvensjonen bør revideres helt eller delvis, på konferansens dagsorden.

Artikkel 26

1. Dersom konferansen vedtar en ny konvensjon som innebærer en revisjon av denne konvensjon, skal, med mindre den nye konvensjonen bestemmer noe annet:
 - a. et medlems ratifisering av den nye konvensjonen automatisk innebære en umiddelbar oppsigelse av denne konvensjon, uten hensyn til bestemmelsene i artikkel 22, dersom og når den reviderte konvensjonen har trådt i kraft,
 - b. denne konvensjon ikke lenger være åpen for ratifisering fra den dato den nye reviderte konvensjonen trer i kraft.
2. Denne konvensjon skal i alle tilfeller fortsette å gjelde i sin aktuelle form og med sitt aktuelle innhold for de medlemmer som har ratifisert den, og som ikke har ratifisert den reviderte konvensjonen.

Artikkel 27

Den engelske og den franske versjonen av teksten til denne konvensjon har samme gyldighet.

Protokoll til konvensjon om tvangsarbeid (konvensjon 29)

Den internasjonale arbeidsorganisasjonens generalkonferanse,

som er kalt sammen av styret i Det internasjonale arbeidsbyrået og har trådt sammen til sin 103. sesjon i Genève 28. mai 2014,

som erkjenner at forbudet mot tvangsarbeid dreier seg om en av menneskets grunnleggende rettigheter, og at tvangsarbeid krenker menneskerettighetene og verdigheten til millioner av kvinner og menn, jenter og gutter, bidrar til å opprettholde fattigdom og er en hindring på veien mot målet om anstendig arbeid for alle,

som erkjenner at Konvensjon om tvangsarbeid, fra 1930 (nr. 29), heretter kalt «konvensjonen», og Konvensjon om avskaffelse av tvangsarbeid, fra 1957 (nr. 105), har spilt en svært viktig

rolle i kampen mot alle former for tvangsarbeid, men at mangelfull gjennomføring av dem gjør det nødvendig med ytterligere tiltak,

som minner om at definisjonen av tvangsarbeid i artikkel 2 i konvensjonen omfatter alle former for arbeid og tjenester som utføres under tvang, og at den gjelder alle mennesker, uten unntak,

som understreker det presserende behovet for å avskaffe alle former for og varianter av tvangsarbeid,

som minner om at alle medlemmer som har ratifisert konvensjonen, er forpliktet til å gjøre det straffbart ved lov å tvinge noen til å utføre arbeid eller tjenester, og til å sørge for at de straffer som loven foreskriver, virkelig er formålstjenlige, og at de blir strengt håndhevet,

som merker seg at overgangsperioden som konvensjonen inneholder bestemmelser om, er utløpt, og at bestemmelsene i artikkel 1 avsnitt 2 og 3 og artiklene 3-24 ikke lenger kommer til anvendelse,

som erkjenner at formene for tvangsarbeid og sammenhengen de forekommer innenfor, har endret seg, og at handel med mennesker med det formål å tvinge dem til å utføre arbeid eller tjenester, som også kan omfatte seksuell utnyttelse, er gjenstand for økende internasjonal bekymring og krever umiddelbare tiltak for effektiv bekjempelse,

som merker seg at et økende antall mennesker utfører tvangsarbeid i den private økonomien, at visse sektorer av økonomien er spesielt utsatt og at visse grupper arbeidstakere har høyere risiko for å bli offer for tvangsarbeid, særlig migranter,

som merker seg at en effektiv og varig avskaffelse av tvangsarbeid bidrar til å sikre både rettferdig konkurranse mellom arbeidsgivere og beskyttelse av arbeidstakere,

som minner om de relevante internasjonale arbeidsstandarder, herunder særlig Konvensjon om foreningsfrihet og vern av organisasjonsretten, 1948 (nr. 87), Konvensjon om retten til å organisere seg og til å føre kollektive forhandlinger, 1949 (nr. 98), Konvensjon om lik lønn for mannlige og kvinnelige arbeidstakere for arbeid av lik verdi, 1951 (nr. 100), Konvensjon om diskriminering i sysselsetting og yrke, 1958 (nr. 111), Konvensjon om minstealder for adgang til sysselsetting, 1973 (nr. 138), Konvensjon om forbud mot og umiddelbare tiltak for å avskaffe de verste former for barnarbeid, 1999 (nr. 182), Konvensjon vedrørende ut- og innvandring for sysselsetting (revidert), 1949 (nr. 97), Konvensjon om ut- og inn-

vandring under forhold som innebærer misbruk og om fremme av like muligheter og lik behandling for utenlandske arbeidstakere, 1975 (nr. 143), Konvensjon om anstendig arbeid for arbeidstakere i private hjem, 2011 (nr. 189), Konvensjon om privat arbeidsformidling, 1997 (nr. 181), Konvensjon om arbeidstilsyn i industri og handel, 1947 (nr. 81) og Konvensjon om arbeidstilsyn i jordbruket, 1969 (nr. 129), samt ILOs erklæring om grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet, fra 1998, og ILOs erklæring om sosial rettferdighet for en rettferdig globalisering, fra 2008,

som gjør oppmerksom på andre relevante internasjonale instrumenter, særlig Den universelle menneskerettighetserklæringen (1948), Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (1966), Den internasjonale konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (1966), Konvensjon om slaveri (1926), Tilleggskonvensjon om avskaffelse av slaveri, slavehandel og forhold og framgangsmåter beslektet med slaveri (1956), FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet (2000), Protokoll for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn (2000), Protokoll mot smugling av mennesker over land, sjøveien og luftveien (2000), Den internasjonale konvensjonen om beskyttelse av rettighetene til alle gjestearbeidere og deres familiemedlemmer (1990), Konvensjon mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff (1984), Konvensjon om å avskaffe alle former for diskriminering mot kvinner (1979) og Konvensjon om rettighetene til personer med nedsett funksjonsevne (2006),

som har besluttet å vedta diverse forslag for å rette på den mangelfulle gjennomføringen av konvensjonen, og stadfestet at tiltak for å forebygge, beskytte og gi oppreisning, f.eks. i form av erstatning og rehabilitering, er nødvendig, for å oppnå en effektiv og endelig avskaffelse av alt tvangsarbeid, med henvisning til punkt 4 på sesjonens dagsorden, og

som har besluttet at disse forslagene skal vedtas i form av en protokoll til konvensjonen,

har i dag, 11. juni 2014, vedtatt følgende protokoll, som kan kalles 2014–protokollen til Konvensjon om tvangsarbeid, 1930.

Artikkel 1

1. For å oppfylle de forpliktelser til å avskaffe tvangsarbeid som konvensjonen pålegger dem,

skal medlemmene treffe effektive tiltak for å forebygge og eliminere bruk av tvangsarbeid, gi ofrene beskyttelse og tilgang til egnede, og effektive rettsmidler, slik som erstatning, og straffeforfølgelse av gjerningspersonene som står bak bruk av tvangsarbeid.

2. Hvert medlem skal, i samråd med arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner, utvikle en nasjonal politikk og en nasjonal handlingsplan for å oppnå effektiv og endelig avskaffelse av tvangsarbeid, som skal inneholde systematiske tiltak fra de ansvarlige myndigheters side, i samarbeid med arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner og andre berørte grupper når dette er hensiktsmessig.
3. Definisjonen av tvangsarbeid i konvensjonen stadfestes, og de tiltak som det refereres til i denne protokoll, skal derfor også omfatte spesifikke tiltak mot menneskehandel for tvangsarbeidsformål.

Artikkel 2

For å forebygge tvangsarbeid skal følgende tiltak iverksettes:

- a. tiltak for å utdanne og opplyse mennesker, særlig de som vurderes som spesielt sårbare, for å forhindre at de blir ofre for tvangsarbeid,
- b. tiltak for å utdanne og opplyse arbeidsgivere, for å forhindre at de blir delaktige i bruk av tvangsarbeid,
- c. tiltak for å sikre:
 - i. at lovgivningen som er relevant for å forebygge tvangsarbeid, herunder arbeidsrettslovgivningen der det er aktuelt, og håndhevingen av dette lovverket, omfatter alle arbeidstakere og alle sektorer av økonomien, og
 - ii. at arbeidstilsynsmyndigheter og andre etater som er ansvarlige for at denne lovgivningen håndheves, blir styrket,
- d. tiltak for å beskytte enkeltindivider, og særlig arbeidsinnvandrere, mot overgrep og ulovlige framgangsmåter i forbindelse med rekruttering og jobbformidling,
- e. tiltak for å støtte bedre aktsomhetsrutiner både i offentlig og privat sektor, for å forebygge og bekjempe risiko for å bli delaktig i bruk av tvangsarbeid, og
- f. tiltak for å håndtere de underliggende årsaker og faktorer som øker risikoen for at mennesker blir utnyttet til tvangsarbeid.

Artikkel 3

Hvert medlem skal treffe effektive tiltak for å finne, frigi, beskytte, restituere og rehabilitere alle ofre for tvangsarbeid, samt sørge for andre former for bistand og støtte.

Artikkel 4

1. Hvert medlem skal sørge for at alle ofre for tvangsarbeid, uten hensyn til om de oppholder seg på medlemmets nasjonale territorium eller ikke, og uavhengig av deres rettslige stilling på det nevnte territorium, har tilgang til egnede og effektive rettsmidler, slik som erstatning.
2. Hvert medlem skal, i samsvar med de grunnleggende prinsipper i medlemmets nasjonale rettssystem, treffe de nødvendige tiltak for å sikre at ansvarlige myndigheter har hjemmel til å unnlate å straffeforfølge og idømme straff for ofre for tvangsarbeid for å ha vært innblandet i ulovlig virksomhet, som de har vært tvunget til å delta i som en direkte konsekvens av at de har vært utnyttet til tvangsarbeid.

Artikkel 5

Medlemmene skal samarbeide med hverandre for å forebygge og avskaffe alle former for tvangsarbeid.

Artikkel 6

Tiltak for å iverksette bestemmelsene i denne protokoll og bestemmelsene i konvensjonen skal fastsettes ved nasjonale lover eller forskrifter, eller av de ansvarlige myndigheter, etter konsultasjoner med organisasjonene til de berørte arbeidsgivere og arbeidstakere.

Artikkel 7

Overgangsbestemmelsene i artikkel 1 avsnitt 2 og 3 og artiklene 3-24 i konvensjonen opphører.

Artikkel 8

1. Medlemmene kan ratifisere denne protokoll samtidig med at de ratifiserer konvensjonen, eller på et hvilket som helst tidspunkt etter at de har ratifisert konvensjonen, ved å sende sin formelle ratifikasjon til Det internasjonale arbeidsbyråets generaldirektør for registrering.

2. Protokollen skal tre i kraft 12 måneder etter at ratifiseringen fra to medlemmer er blitt registrert hos generaldirektøren. Deretter skal protokollen for hvert medlem tre i kraft 12 måneder etter at ratifiseringen fra vedkommende medlem er blitt registrert, og konvensjonen skal være bindende for vedkommende medlem med tillegg av artiklene 1-7 i denne protokoll.

Artikkel 9

1. Et medlem som har ratifisert denne protokoll, kan si opp protokollen når konvensjonen er åpen for oppsigelse, i samsvar med konvensjonens artikkel 30, ved et dokument som sendes Det internasjonale arbeidsbyråets generaldirektør for registrering.
2. En oppsigelse av konvensjonen i samsvar med konvensjonens artikkel 30 eller artikkel 32 skal ipso jure innebære at også denne protokoll blir sagt opp.
3. En oppsigelse i samsvar med nr. 1 eller 2 i denne artikkel skal ikke tre i kraft før ett år etter at den ble registrert.

Artikkel 10

1. Det internasjonale arbeidsbyråets generaldirektør skal underrette alle medlemmer av Den internasjonale arbeidsorganisasjonen om enhver ratifisering, erklæring eller oppsigelse fra organisasjonens medlemmer som generaldirektøren har registrert.
2. Når generaldirektøren underretter organisasjonens medlemmer om at den andre ratifiseringen er registrert, skal han samtidig informere medlemmene om hvilken dato protokollen vil tre i kraft.

Artikkel 11

Det internasjonale arbeidsbyråets generaldirektør skal formidle til FNs generalsekretær for registrering alle opplysninger om alle ratifiseringer, erklæringer og oppsigelser som generaldirektøren har registrert, i samsvar med artikkel 102 i FN-pakten.

Artikkel 12

Den engelske og den franske versjonen av teksten til denne protokoll har samme gyldighet.

Rekommandasjon om supplerende tiltak til effektiv bekjempelse av tvangsarbeid (konvensjon 29)

Den internasjonale arbeidsorganisasjonens generalkonferanse,

som er kalt sammen av styret i Det internasjonale arbeidsbyrået og har trådt sammen til sin 103. sesjon i Genève 28. mai 2014,

som har vedtatt 2014-protokollen til Konvensjon om tvangsarbeid, 1930, heretter kalt «protokollen»,

som har besluttet å vedta diverse forslag for å rette på den mangelfulle gjennomføringen av Konvensjon om tvangsarbeid, 1930 (nr. 29), heretter kalt «konvensjonen», og stadfestet at tiltak for å forebygge, beskytte og gi oppreisning, f.eks. i form av erstatning og rehabilitering, er nødvendig, for å få en effektiv og endelig avskaffelse av tvangsarbeid, i henhold til punkt 4 på sesjonens dagsorden, og

som har besluttet at disse forslagene skal vedtas i form av en rekommandasjon som utfyller konvensjonen og protokollen,

har i dag, 11. juni 2014, vedtatt følgende rekommandasjon, som kan kalles Rekommandasjon om supplerende tiltak til bekjempelse av tvangsarbeid, 2014.

1. Medlemmene bør etablere eller styrke, der det er hensiktsmessig, i samråd med arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner og andre berørte grupper:
 - a. en nasjonal politikk og nasjonale handlingsplaner med tidsbundne tiltak og en kjønns- og barnesensitiv tilnærming, for å avskaffe alle former for tvangsarbeid effektivt og med varig virkning, gjennom forebygging, beskyttelse og tilgang til rettsmidler som kan gi erstatning til ofrene og straff for gjerningspersonene, og
 - b. ansvarlige myndigheter slik som arbeidstilsynsmyndigheter, rettsvesen og nasjonale organer eller andre institusjonelle mekanismer som er relevante i forbindelse med tvangsarbeid, for å sikre utvikling, samordning, gjennomføring, overvåking og evaluering av den nasjonale politikken og de nasjonale handlingsplanene.
2. 1) Medlemmene bør regelmessig samle inn, analysere og gjøre tilgjengelig pålitelige, objektive og detaljerte opplysninger og statistiske data om tvangsarbeidets art og omfang, delt opp etter relevante karakteristika som kjønn, alder og nasjonalitet, som gjør det mulig å vurdere progresjonen i arbeidet.

2) Retten til beskyttelse av personopplysninger bør respekteres.

Forebygging

3. Medlemmene bør iverksette forebyggende tiltak, som omfatter:
 - a. tiltak som bidrar til å fremme respekt for og realisere grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet,
 - b. tiltak som fremmer organisasjonsfrihet og retten til kollektive forhandlinger, slik at risikoutsatte arbeidstakere kan slutte seg til arbeidstakerorganisasjoner,
 - c. programmer for å bekjempe diskriminering som øker risikoen for at folk blir offer for tvangsarbeid,
 - d. initiativer for å få bukt med barnarbeid, og for å fremme utdanningsmuligheter for barn, både gutter og jenter, som en sikkerhet mot at barn blir ofre for tvangsarbeid, og
 - e. tiltak for å oppfylle målsettingene i protokollen og konvensjonen.
4. Medlemmene bør, under hensyntaken til nasjonale forhold, gjennomføre de forebyggende tiltak som er mest effektive, slik som:
 - a. tiltak for å håndtere de underliggende årsakene til at arbeidstakere blir offer for tvangsarbeid,
 - b. målrettede holdningskampanjer, særlig overfor de som er mest utsatt for å bli offer for tvangsarbeid, for å informere dem bl.a. om hvordan de kan beskytte seg mot ulovlig rekrutterings- og ansettelsespraksis, hvilke rettigheter og plikter de har som arbeidstakere, og hvordan de får tilgang til bistand dersom de har behov for det,
 - c. målrettede holdningskampanjer for å informere om hvilke straffereaksjoner man kan forvente seg ved brudd på forbudet mot tvangsarbeid,
 - d. kvalifiseringsprogrammer for risikoutsatte befolkningsgrupper, for å gjøre dem mer attraktive på arbeidsmarkedet og øke deres mulighet og kapasitet til å skaffe seg inntekter,
 - e. tiltak for å sikre at nasjonale lover og forskrifter som regulerer arbeidsforhold, gjelder for alle sektorer av økonomien og blir håndhevet på en effektiv måte. Relevant informasjon om ansettelsesvilkår bør spesifiseres på en hensiktsmessig, kontrollerbar og lettfattelig måte, fortrinnsvis ved hjelp av skriftlige kontrakter, i samsvar med nasjo-

- nale lover og forskrifter eller kollektive avtaler,
- f. garantier for en grunnleggende sosial sikkerhet, som en del av det nasjonale sosiale sikkerhetsgulvet som er fastsatt i Rekommandasjon om nasjonale sosiale sikkerhetsgulv fra 2012 (nr. 202), for å redusere sårbarheten for tvangsarbeid,
 - g. orientering og informasjon for migranter, før avreise og ved ankomst, for å gjøre dem bedre forberedt på å bo og arbeide i et annet land, og for å bevisstgjøre dem og gi dem bedre kjennskap til menneskehandel for tvangsarbeidsformål,
 - h. en konsekvent politikk, når det gjelder for eksempel sysselsettingspolitikken og arbeidsinnvandringspolitikken, som tar hensyn til den risiko som spesifikke grupper migranter er utsatt for, herunder de som er illegale innvandrere, og som tar opp forhold som kan resultere i tvangsarbeids-situasjoner,
 - i. fremme av samordnet innsats mellom relevante offentlige organer og tilsvarende organer i andre land, for å tilrettelegge for legal og trygg migrasjon og forebygge menneskehandel, herunder samordnede tiltak for å regulere, autorisere og føre tilsyn med rekrutteringsbyråer og arbeidsformidlingsbyråer og få en slutt på at arbeidssøkere må betale formidlingsgebyrer, for å forebygge gjeldsslaveri og andre former for økonomisk tvang, og
 - j. tiltak for å oppfylle medlemmenes forpliktelser i henhold til konvensjonen om å avskaffe tvangsarbeid, ved å gi arbeidsgivere og foretak veiledning og støtte, slik at de kan treffe effektive tiltak for å identifisere, forebygge og begrense, samt gjøre rede for hvordan de håndterer risikoen for at tvangsarbeid kan bli benyttet i deres virksomhet, eller i produkter, tjenester eller virksomhet som de har direkte befattning med.
- 3) Det kan treffes tiltak for å oppmuntre ofre til samarbeid for å identifisere og straffe de som står bak tvangsarbeid.
 6. Medlemmene bør anerkjenne arbeidstakerorganisasjoners og andre berørte organisasjoners rolle og deres forutsetninger for å støtte og bistå ofre for tvangsarbeid.
 7. Medlemmene bør, i samsvar med de grunnleggende prinsipper i deres rettssystemer, treffe de nødvendige tiltak for å sikre at ansvarlige myndigheter har hjemmel til å unnlate å straffeforfølge eller idømme straff for ofre for tvangsarbeid for å ha vært innblandet i ulovlig virksomhet, som de har vært tvunget til å delta i som en direkte konsekvens av at de har vært utnyttet til tvangsarbeid.
 8. Medlemmene bør treffe tiltak for å gjøre slutt på ulovlig praksis fra rekrutteringsbyråer og arbeidsformidlingsbyråer. De bør f.eks.:
 - a. avskaffe praksisen med å kreve formidlingsgebyr fra arbeidssøkere,
 - b. kreve åpne kontrakter som klart og tydelig redegjør for ansettelsesvilkår og arbeidsforhold,
 - c. etablere egnede og tilgjengelige klagemekanismer,
 - d. innføre formålstjenlige straffereaksjoner, og
 - e. regulere eller konsesjonsbelegge slike tjenester.
 9. Medlemmene bør, under hensyntaken til nasjonale forhold, gjennomføre de beskyttelsestiltak som er mest effektive for å dekke alle ofres behov både for akutt hjelp og langsiktig restitusering og rehabilitering, slik som:
 - a. rimelig innsats for å ivareta sikkerheten til ofre for tvangsarbeid, samt familiemedlemmer og vitner der det er hensiktsmessig, herunder beskyttelse mot trusler og represalier fordi de benytter seg av sine rettigheter i henhold til relevante nasjonale lover, eller fordi de medvirker i rettslige prosesser,
 - b. tilfredsstillende og hensiktsmessig innkvartering,
 - c. helsetjenester, herunder både medisinsk og psykologisk bistand, samt tilbud om spesielle rehabiliteringsopplegg for ofre for tvangsarbeid, også for de som har vært utsatt for seksuell vold,
 - d. materiell bistand,
 - e. beskyttelse av privatliv og identitet, og
 - f. sosial og økonomisk bistand, herunder tilgang til utdannings- og opplæringsmuligheter og tilgang til anstendig arbeid.

Beskyttelse

5. Det bør gjøres en målrettet innsats for å finne og frigi ofre for tvangsarbeid.
 - 2) Det bør iverksettes tiltak for å beskytte ofre for tvangsarbeid, og det bør ikke settes som betingelse at ofrene er villige til å samarbeide i strafferettslige eller andre prosesser.

10. Tiltak for å beskytte barn som blir utnyttet til tvangsarbeid bør ta hensyn til barnas spesielle behov og ha barnas beste for øye, og de bør, i tillegg til de beskyttelsestiltak som er foreskrevet i Konvensjon om forbud mot og umiddelbare tiltak for å avskaffe de verste former for barnarbeid, 1999 (nr. 182), også omfatte:
- a. tilgang til utdanning for jenter og gutter,
 - b. oppnevning av verge eller annen representant, dersom dette er hensiktsmessig,
 - c. status som mindreårig, i påvente av verifisering, dersom en persons alder er usikker, og det er grunn til å tro at vedkommende er under 18 år, og
 - d. tiltak for å gjenforene barn med deres familier, eller sørge for familiebasert omsorg, dersom dette er til det beste for barnet.
11. Medlemmene bør, under hensyntaken til nasjonale forhold, gjennomføre de tiltak som er mest effektive for å beskytte migranter som er blitt ofre for tvangsarbeid, uavhengig av hvilken rettslig stilling migrantene har på deres nasjonale territorier, herunder:
- a. innvilge en periode til refleksjon og restitusering, der han/hun skal gis tillatelse til å oppholde seg på vedkommende medlemsstats territorium, slik at han/hun kan ta en informert beslutning med hensyn til beskyttelsestiltak og deltakelse i rettsprosesser, dersom det er rimelig grunn til å anta at hun/han er et offer for tvangsarbeid,
 - b. innvilge midlertidig eller permanent oppholdstillatelse og tilgang til arbeidsmarkedet, og
 - c. tilrettelegge for en trygg og fortrinnsvis frivillig repatriering.
- b. sørge for at ofrene kan reise krav om kompensasjon eller skadeserstatning fra gjerningspersonene, herunder ubetalt lønn og lovbestemte bidrag til sosiale ytelser,
 - c. sikre tilgang til aktuelle eksisterende erstatningsordninger,
 - d. sørge for informasjon om ofrenes juridiske rettigheter og hvilke tjenester de har tilgang til, samt rådgivning, på et språk de kan forstå, og tilgang til juridisk bistand, fortrinnsvis gratis, og
 - e. sørge for at alle som har vært offer for tvangsarbeid i vedkommende medlemsstat, enten det dreier seg om egne statsborgere eller andre, har tilgang til relevante administrative, sivile og strafferettslige rettsmidler i vedkommende stat, uavhengig av om de fortsatt oppholder seg på statens nasjonale territorium eller ikke, og uansett deres rettslige stilling på det nevnte territoriet, eventuelt med forenklete prosessuelle krav, dersom dette er hensiktsmessig.

Håndheving

13. Medlemmene bør styrke håndhevingen av nasjonale lover og forskrifter og andre tiltak, herunder gjennom å:
- a. gi de relevante myndigheter, slik som arbeidstilsynsmyndigheter, det nødvendige mandat og de ressurser og den opplæring de trenger, for at de skal kunne håndheve loven effektivt og samarbeide med andre berørte organisasjoner for å forebygge tvangsarbeid og beskytte ofrene for slik praksis,
 - b. sørge for at det ilegges bøter, i tillegg til straffesanksjoner, slik som beslag av profitt fra tvangsarbeid og beslag av andre aktiva, i samsvar med nasjonale lover og forskrifter,
 - c. sørge for at juridiske personer kan bli holdt ansvarlig for brudd på forbudet mot bruk av tvangsarbeid, ved anvendelse av artikkel 25 i konvensjonen og bokstav b) ovenfor, og
 - d. styrke innsatsen for å finne ofre, bl.a. gjennom utvikling av indikatorer for å oppdage tilfeller av tvangsarbeid, til bruk for arbeidsinspektører, politi, sosialarbeidere, utlendingsmyndighetene, offentlige påtalemyndigheter, arbeidsgivere, arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner, frivillige organisasjoner og andre relevante aktører.

Rettsmidler, f.eks. erstatning, og tilgang til rettsapparatet

12. Medlemmene bør treffe tiltak for å sikre at alle ofre for tvangsarbeid har muligheten til å prøve sine saker rettslig, og at de har tilgang til andre egnede og effektive rettsmidler, som f.eks. erstatning for personskade eller materiell skade, herunder ved å:
- a. sikre, i samsvar med nasjonale lover og forskrifter og nasjonal praksis, at alle ofre, enten på egen hånd eller gjennom sine representanter, har effektiv tilgang til domstoler, tribunaler og andre tvisteløsningsmekanismer, slik at de kan reise krav om oppreisning, f.eks. i form av kompensasjon eller skadeserstatning,

Internasjonalt samarbeid

14. Det internasjonale samarbeidet mellom medlemmene og med relevante internasjonale og regionale organisasjoner bør styrkes, og disse bør bistå hverandre for å sette en effektiv og endelig stopper for bruk av tvangsarbeid, bl.a. ved å:
- a. styrke det internasjonale samarbeidet, både mellom de institusjoner som skal håndheve arbeidsrettslovgivningen og de som skal håndheve strafferetten,
 - b. mobilisere ressurser for nasjonale handlingsprogrammer og for internasjonalt teknisk samarbeid og internasjonal teknisk bistand,
 - c. gi hverandre juridisk bistand,
 - d. samarbeide for å ta opp og forebygge bruken av tvangsarbeid blant diplomatisk personell, og
 - e. gi hverandre teknisk bistand, herunder utveksling av informasjon, gode framgangsmåter og erfaringer som er høstet i kampen mot tvangsarbeid.

Arbeids- og sosialdepartementet

t i l r å r :

I Prop. 1 S (2014–2015) om statsbudsjettet for år 2015 føres opp de forslag til vedtak som er nevnt i et
framlagt forslag.

Forslag

Under Arbeids- og sosialdepartementet føres det i Prop. 1 S (2014–2015) statsbudsjettet for budsjettåret 2015 opp følgende forslag til vedtak:

Kapitlene 600–667, 2470, 2541–2542, 2620–2686, 3600–3642, 5470, 5571, 5607, 5701–5705

I

Utgifter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
Administrasjon				
600	Arbeids- og sosialdepartementet			
	01 Driftsutgifter		181 120 000	181 120 000
601	Utredningsvirksomhet, forskning m.m.			
	21 Spesielle driftsutgifter		67 170 000	
	50 Norges forskningsråd		137 850 000	
	70 Tilskudd		27 710 000	
	72 Tilskudd til Senter for seniorpolitikk m.m.		14 990 000	247 720 000
	Sum Administrasjon			428 840 000
Administrasjon av arbeids- og velferdspolitikken				
604	Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen			
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 45</i>		31 300 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>		142 500 000	173 800 000
605	Arbeids- og velferdsetaten			
	01 Driftsutgifter		11 147 157 000	
	21 Spesielle driftsutgifter		30 640 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>		254 378 000	
	70 Tilskudd til helse- og rehabiliterings-tjenester for sykemeldte, <i>kan overføres</i>		215 690 000	11 647 865 000
606	Trygderetten			
	01 Driftsutgifter		67 524 000	67 524 000
	Sum Administrasjon av arbeids- og velferdspolitikken			11 889 189 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
Pensjoner mv. under Statens pensjonskasse				
611	Pensjoner av statskassen			
	01 Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>		13 500 000	13 500 000
612	Tilskudd til Statens pensjonskasse			
	01 Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>		10 059 000 000	
	70 For andre medlemmer av Statens pensjonskasse, <i>overslagsbevilgning</i>		112 000 000	10 171 000 000
613	Arbeidsgiveravgift til folketrygden			
	01 Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>		1 094 000 000	
	70 For andre medlemmer av Statens pensjonskasse, <i>overslagsbevilgning</i>		12 000 000	1 106 000 000
614	Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse			
	01 Driftsutgifter		66 000 000	
	70 Tap/avskrivninger		2 000 000	
	90 Utlån, <i>overslagsbevilgning</i>		20 100 000 000	20 168 000 000
615	Yrkesskedeforsikring			
	01 Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>		100 000 000	100 000 000
616	Gruppelivsforsikring			
	01 Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>		180 000 000	180 000 000
	Sum Pensjoner mv. under Statens pensjonskasse			31 738 500 000
Tiltak for bedrede levekår mv.				
621	Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering			
	21 Spesielle driftsutgifter		73 500 000	
	63 Sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte, <i>kan overføres</i>		172 720 000	
	70 Frivillig arbeid, <i>kan overføres</i>		68 660 000	
	74 Tilskudd til pensjonistenes organisasjoner mv.		12 280 000	327 160 000
	Sum Tiltak for bedrede levekår mv.			327 160 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
Arbeidsmarked				
634	Arbeidsmarkedstiltak			
	21 Forsøk, utviklingstiltak mv., <i>kan overføres</i>		52 280 000	
	76 Tiltak for arbeidssøkere, <i>kan overføres</i>		6 355 000 000	
	77 Varig tilrettelagt arbeid, <i>kan overføres</i>		1 236 660 000	
	78 Tilskudd til arbeids- og utdanningsreiser		67 360 000	
	79 Funksjonsassistanse i arbeidslivet		41 200 000	7 752 500 000
635	Ventelønn			
	01 Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>		60 000 000	60 000 000
	Sum Arbeidsmarked			7 812 500 000
Arbeidsmiljø og sikkerhet				
640	Arbeidstilsynet			
	01 Driftsutgifter		541 130 000	
	21 Spesielle driftsutgifter, regionale verneombud		10 200 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>		4 500 000	555 830 000
642	Petroleumstilsynet			
	01 Driftsutgifter		215 400 000	
	21 Spesielle driftsutgifter		21 300 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>		1 500 000	238 200 000
643	Statens arbeidsmiljøinstitutt			
	50 Statstilskudd		114 700 000	114 700 000
646	Pionerdykkere i Nordsjøen			
	72 Tilskudd, <i>kan overføres</i>		3 300 000	3 300 000
648	Arbeidsretten, Riksmekleren m.m.			
	01 Driftsutgifter		17 180 000	
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>		1 900 000	
	70 Tilskudd til faglig utvikling		4 000 000	23 080 000
649	Treparts bransjeprogrammer			
	21 Spesielle driftsutgifter – Treparts bransjeprogrammer		2 710 000	2 710 000
	Sum Arbeidsmiljø og sikkerhet			937 820 000

Kap.	Post		Kroner	Kroner	Kroner
Kontantytelser					
660	Krigspensjon				
	70	Tilskudd, militære, <i>overslagsbevilgning</i>		109 000 000	
	71	Tilskudd, sivile, <i>overslagsbevilgning</i>		265 000 000	374 000 000
664	Pensjonstrygden for sjømenn				
	70	Tilskudd		72 000 000	72 000 000
666	Avtalefestet pensjon (AFP)				
	70	Tilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>		1 510 000 000	1 510 000 000
667	Supplerende stønad til personer over 67 år				
	70	Tilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>		437 400 000	437 400 000
		Sum Kontantytelser			2 393 400 000
Statens forretningsdrift					
2470	Statens pensjonskasse				
	24	Driftsresultat			
		1 Driftsinntekter, <i>overslagsbevilgning</i>	-650 685 000		
		2 Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	479 804 000		
		3 Avskrivninger	121 547 000		
		4 Renter av statens kapital	13 495 000		
		5 Til investeringsformål	18 070 000	-17 769 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>		31 360 000	13 591 000
		Sum Statens forretningsdrift			13 591 000
Arbeidsliv					
2541	Dagpenger				
	70	Dagpenger, <i>overslagsbevilgning</i>		12 400 000 000	12 400 000 000
2542	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs mv.				
	70	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs mv., <i>overslagsbevilgning</i>		710 000 000	710 000 000
		Sum Arbeidsliv			13 110 000 000
Sosiale formål					
2620	Stønad til enslig mor eller far				
	70	Overgangsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>		2 460 000 000	
	72	Stønad til barnetilsyn, <i>overslagsbevilgning</i>		357 300 000	
	73	Utdanningsstønad		52 680 000	
	75	Tilskudd til flytting for å komme i arbeid		300 000	
	76	Forskuttering av underholdsbidrag		750 000 000	3 620 280 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
2650	Sykepenger			
	70 Sykepenger for arbeidstakere mv., <i>overslagsbevilgning</i>	35 173 000 000		
	71 Sykepenger for selvstendige, <i>overslagsbevilgning</i>	1 636 000 000		
	72 Omsorgs- og pleiepenger ved barns sykdom m.m., <i>overslagsbevilgning</i>	545 000 000		
	73 Tilskudd til tilretteleggingstiltak mv., <i>kan overføres</i>	310 720 000		
	75 Feriepenger av sykepenger, <i>overslagsbevilgning</i>	1 980 000 000	39 644 720 000	
2651	Arbeidsavklaringpenger			
	70 Arbeidsavklaringspenger, <i>overslagsbevilgning</i>	33 387 300 000		
	71 Tilleggsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	322 500 000		
	72 Legeerklæringer	400 500 000	34 110 300 000	
2655	Uførhet			
	70 Uføretrygd, <i>overslagsbevilgning</i>	78 020 000 000		
	75 Menerstatning ved yrkesskade, <i>overslagsbevilgning</i>	115 000 000		
	76 Yrkesskadetrygd gml. lovgivning, <i>overslagsbevilgning</i>	59 000 000	78 194 000 000	
2661	Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler mv.			
	70 Grunnstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	1 810 000 000		
	71 Hjelpestønad, <i>overslagsbevilgning</i>	1 670 000 000		
	73 Hjelpemidler mv. under arbeid og utdanning	122 500 000		
	74 Tilskudd til biler	740 000 000		
	75 Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler	2 799 700 000		
	76 Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler som tjenester	256 000 000		
	77 Ortopediske hjelpemidler	1 278 670 000		
	78 Høreapparater	540 700 000		
	79 Aktivitetshjelpemidler til personer over 26 år	56 815 000	9 274 385 000	

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
2670	Alderdom			
	70	Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	63 160 000 000	
	71	Tilleggspensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	121 570 000 000	
	72	Ventetillegg, <i>overslagsbevilgning</i>	5 000 000	
	73	Sært tillegg, pensjonstillegg mv., <i>overslagsbevilgning</i>	5 440 000 000	190 175 000 000
2680	Etterlatte			
	70	Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	1 200 000 000	
	71	Tilleggspensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	955 000 000	
	72	Sært tillegg, <i>overslagsbevilgning</i>	91 000 000	
	74	Utdanningsstønad	800 000	
	75	Stønad til barnetilsyn, <i>overslagsbevilgning</i>	7 000 000	2 253 800 000
2686	Gravferdsstønad			
	70	Gravferdsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	165 200 000	165 200 000
		Sum Sosiale formål		357 437 685 000
		Sum departementets utgifter		426 088 685 000

Inntekter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
Arbeids- og sosialdepartementet				
3605	Arbeids- og velferdsetaten			
	01 Administrasjonsvederlag		22 840 000	
	04 Tolketjenester		2 376 000	
	05 Oppdragsinntekter mv.		54 026 000	
	06 Gebyrinntekter for fastsettelse av bidrag		23 625 000	102 867 000
3614	Boliglånsordningen i Statens pensjonskasse			
	01 Gebyrinntekter, lån		57 000 000	
	90 Tilbakebetaling av lån		9 800 000 000	9 857 000 000
3615	Yrkesskadeforsikring			
	01 Premieinntekter		154 000 000	154 000 000
3616	Gruppelivsforsikring			
	01 Premieinntekter		98 000 000	98 000 000
3634	Arbeidsmarkedstiltak			
	85 Innfordring av feilutbetalinger, arbeidsmarkedstiltak		200 000	200 000
3635	Ventelønn mv.			
	01 Refusjon statlig virksomhet mv.		27 891 000	
	85 Innfordring av feilutbetaling av ventelønn		600 000	28 491 000
3640	Arbeidstilsynet			
	01 Diverse inntekter		1 281 000	
	04 Kjemikaliekontroll, gebyrer		6 280 000	
	05 Tvangsmulkt		2 272 000	
	07 Byggesaksbehandling, gebyrer		20 342 000	
	08 Refusjon utgifter regionale verneombud		11 012 000	41 187 000
3642	Petroleumstilsynet			
	02 Oppdrags- og samarbeidsvirksomhet		909 000	
	03 Gebyr tilsyn		50 090 000	50 999 000
3645	Regional verneombudsordning i hotell- og restaurantbransjen og renholdsbransjen			
	06 Refusjoner/ymse inntekter		12 000 000	12 000 000
	Sum Arbeids- og sosialdepartementet			10 344 744 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
Avskrivninger, avsetninger til investeringsformål og inntekter av statens forretningsdrift i samband med nybygg, anlegg mv.				
5470	Statens pensjonskasse			
	30 Avsetning til investeringsformål		18 070 000	18 070 000
	Sum Avskrivninger, avsetninger til investeringsformål og inntekter av statens forretningsdrift i samband med nybygg, anlegg mv.			18 070 000
Skatter og avgifter				
5571	Sektoravgifter under Arbeids- og sosialdepartementet			
	70 Petroleumstilsynet – sektoravgift		89 215 000	89 215 000
	Sum Skatter og avgifter			89 215 000
Renter og utbytte mv.				
5607	Renter av boliglånsordningen i Statens pensjonskasse			
	80 Renter		2 887 000 000	2 887 000 000
	Sum Renter og utbytte mv.			2 887 000 000
Folketrygden				
5701	Diverse inntekter			
	03 Hjelpemiddelsentraler m.m.		55 000 000	
	71 Refusjon ved yrkesskade		907 000 000	
	73 Refusjon fra bidragspliktige		275 000 000	
	80 Renter		1 700 000	
	86 Innkreving feilutbetalinger		718 000 000	
	87 Diverse inntekter		31 000 000	1 987 700 000
5704	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs			
	02 Dividende		187 000 000	187 000 000
5705	Refusjon av dagpenger			
	70 Refusjon av dagpenger, statsgaranti ved konkurs		60 000 000	
	71 Refusjon av dagpenger for grensearbeidere mv. bosatt i Norge		6 000 000	66 000 000
	Sum Folketrygden			2 240 700 000
Sum departementets inntekter				15 579 729 000

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II

Merinntektsfullmakter

Stortinget samtykker i at Arbeids- og sosialdepartementet i 2015 kan:

overskride bevilgningen under	mot tilsvarende merinntekter under
kap. 600 post 01	kap. 3600 post 02
kap. 601 post 21	kap. 3601 post 02
kap. 605 post 01	kap. 3605 postene 01, 04, 05
kap. 605 post 21	kap. 3605 post 02
kap. 621 post 21	kap. 3621 post 02
kap. 640 post 01	kap. 3640 postene 01, 06 og 07
kap. 640 post 21	kap. 3640 post 08
kap. 642 post 01	kap. 3642 postene 06 og 07
kap. 642 post 21	kap. 3642 post 02

Merinntekt som gir grunnlag for overskridelse skal også dekke merverdiavgift knyttet til overskridelsen, og berører derfor også kap. 1633, post 01 for de statlige forvaltningsorganene som inngår i nettordningen for merverdiavgift.

Merinntekter og eventuelle mindreinntekter tas med i beregningen av overføring av ubrukt bevilgning til neste budsjettår.

III

Omdisponeringsfullmakter

Stortinget samtykker i at Arbeids- og sosialdepartementet i 2015 kan:

1. omdisponere inntil 40 mill. kroner fra kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 76 Tiltak for arbeidssøkere til kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 01 Driftsutgifter.
2. omdisponere inntil 10 prosent av bevilgningen på kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 77 Varig tilrettelagt arbeid til kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 76 Tiltak for arbeidssøkere.

3. omdisponere mellom bevilgningene under kap. 604 Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen, post 21 Spesielle driftsutgifter og kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 01 Driftsutgifter.

4. omdisponere mellom bevilgningene under kap. 604 Utviklingstiltak i arbeids- og velferdsforvaltningen, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold og kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold.

IV

Fullmakt til overskridelse

Stortinget samtykker i at Arbeids- og sosialdepartementet i 2015 kan overskride bevilgningen under kap. 2470 Statens pensjonskasse, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, med inntil 20 mill. kroner mot dekning i reguleringsfondet.

Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger

V

Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at Arbeids- og sosialdepartementet i 2015 kan gi tilsagn om tilskudd utover gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
634		Arbeidsmarkedstiltak	
	76	Tiltak for arbeidssøkere	2 534, 9 mill. kroner
	77	Varig tilrettelagt arbeid	688, 8 mill. kroner

Andre fullmakter

VI

Fullmakt til å ettergi rente- og avdragsfrie lån

Stortinget samtykker i at Arbeids- og sosialdepartementet i 2015 kan ettergi rente- og avdragsfrie lån gitt til arbeidsmarkedstiltak for personer med

nedsatt arbeidsevne der dette blir vurdert som nødvendig for å sikre den videre driften.

VII

Fullmakt til nettobudsjettering

Stortinget samtykker i at Arbeids- og sosialdepartementet i 2015 kan:

1. nettoføre som utgiftsreduksjon under kap. 642 Petroleumstilsynet, post 01 Driftsutgifter, refusjoner av utgifter til fellestjenester.

2. nettoføre som utgiftsreduksjon under kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, postene 01, 21 og 45, refusjoner av kommunenes andel av utgifter til opprettelse og drift av NAV-kontorer.

Folketrygden

Andre fullmakter

II

Folketrygdytelser

Stortinget samtykker i at med virkning fra 1. januar 2015 skal følgende ytelser i folketrygden gis etter disse satsene¹:

		kroner
1a.	Grunnstønad for ekstrautgifter ved uførhet etter lovens § 6-3 (laveste sats)	7 836
1b.	Ved ekstrautgifter utover laveste sats, kan grunnstønaden forhøyes til	11 976
1c.	eller til	15 708
1d.	eller til	23 136
1e.	eller til	31 356
1f.	eller til	39 168
2a-1.	Hjelpestønad til uføre som må ha hjelp i huset ^{2 3}	13 068
2a-2.	Hjelpestønad etter lovens § 6-4 til uføre som må ha tilsyn og pleie ⁴	14 052
2b.	Forhøyet hjelpestønad etter lovens § 6-5 til uføre under 18 år som må ha særskilt tilsyn og pleie ⁴	28 104
2c.	eller til	56 208
2d.	eller til	84 312
3.	Behovsprøvet gravferdsstønad opptil	22 083
4.	Stønad til barnetilsyn etter lovens §§ 15-11 og 17-9 ⁵	
	for første barn	45 345
	for to barn	59 169
	for tre og flere barn	67 043

¹ Satsene under 1, 2 og 4 er årsbeløp for ytelsene.

² Stønad til hjelp i huset gjelder tilfeller før 1. januar 1992.

³ Fra 1. januar 1997 skilles det mellom stønad til hjelp i huset og stønad til særskilt tilsyn og pleie.

⁴ Gjelder også ved uførhet som skyldes yrkesskade, jf. lovens § 12-18.

⁵ Fra 1. januar 2004 dekkes 64 pst. av dokumenterte utgifter til barnetilsyn. Beløpene i tabellen er maksimale refusjonssatser. Stønaden er inntektsprøvet.

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer fra:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 22 24 20 00

Opplysninger om abonnement, løssalg og
pris får man hos:
Fagbokforlaget
Postboks 6050, Postterminalen
5892 Bergen
E-post: offpub@fagbokforlaget.no
Telefon: 55 38 66 00
Faks: 55 38 66 01
www.fagbokforlaget.no/offpub

Publikasjonen er også tilgjengelig på
www.regjeringen.no

Trykk: 07 Oslo AS – 10/2014

